

О.М. Дроздовський

БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА

ПО С І Б Н И К Д Я В Ч И Т Е Л Я **Довідник в опорних** **схемах та конспектах**

Узгоджено з програмою навчального курсу «Біблійна історія та християнська етика», розробленою авторським колективом у 2010 році, рекомендованою Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх закладах (лист 1/11-11629 від 21.12.2010 р.)

Місіонерський відділ
при Священному Синоді УПЦ

Схвалено комісією з християнської етики інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України (протокол №3 від 17.10.2011 р.)

Рецензенти:

Бондаренко В.Д., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедрою культурології, керівник науково-дослідницької лабораторії з християнської етики Київського Національного педагогічного університету ім. М.П.

Драгоманова

Ігор Ковровський, протоієрей, начальник Управління духовної освіти Білоцерківської єпархії УПЦ, вчитель-методист Кагарлицької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2 ім. В.П. Дашенка Київської області, методист Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів

*Видано з благословення Високопреосвященного ФИЛИПА архієпископа
Полтавського і Миргородського*

Дроздовський О.М. Біблійна історія та християнська етика.
Посібник для вчителя. Довідник в опорних схемах та конспектах. Таблиці.
Карти. Фотоілюстрації. м. Київ. Місіонерський відділ при Священному
Синоді УПЦ. 2012. - 652 с.

© Дроздовський О.М.

ПЕРЕДМОВА

У даному посібнику автором Дроздовським Олександром Михайловичем, директором загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 4 м. Білої Церкви, історика за фахом, систематизовані відомості зі Священної історії Старого та Нового заповітів, основ християнської віри, християнського погляду на походження життя, сутності та призначення людини, історії християнської церкви, досягнень християнської культури.

Посібник відповідає навчальній програмі курсу «Біблійна історія та християнська етика», розробленій авторським колективом у 2010 році, рекомендованій Міністерством освіти і науки України до викладання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Посібник має 13 частин. У першій частині автор знайомить з основним предметом та змістом Біблії, розкриває її унікальність, вводить у священну історію Біблії, показує значення Біблії в житті людини.

У другій частині автор характеризує процес Божого творення світу, демонструє премудрість Творця, на основі сучасних наукових даних подає християнський погляд на походження життя, розкриваючи процеси мікроеволюції, складність живих організмів, унікальність Землі як дива всесвіту; подає коротку реконструкцію перших двох тисячоліть світової історії.

У третій частині посібника викладена загальна характеристика книг Старого Заповіту: їх зміст, автори, час і місце написання, найважливіші події, головні діючі особи, найвідоміші уривки. Окремо виділяються головні їх теми та ідеї, духовне значення кожної книги.

У четвертій частині розкривається священна історія та духовне значення Старого Заповіту. Чітко простежуються основні її періоди, події та історичні особи. Окремо акцентується увага на пророцтвах, прообразах Старого Заповіту, археологічних підтвердженнях Біблії.

П'ята частина відведена історії Нового Заповіту. Спочатку викладена послідовність євангельських подій. Потім розкриваються причини приречення у світ Ісуса Христа, Його страждання та повчальність життя. Окремо виділені притчі, зцілення хворих та інші чудеса Ісуса Христа, Нагірна проповідь та інші повчання. Закінчується п'ята частина характеристикою діянь і послань святих апостолів.

У шостій та сьомій частинах розкриваються основи християнської віри, розуміння та зміст християнського життя. Автор, на основі повчань святих отців Церкви, викладає розуміння Символу Віри, десяти заповідей Божих, дев'яти заповідей блаженства, шляху до царства Небесного, християнської любові і надії, причин зла у світі.

Восьма частина посібника відведена богослужінню: історії, змісту та значимості церковних служб; храму та його облаштуванню; священнослужителям, богослужбовим книгам, кольорам, святому хлібові і святій воді.

Дев'ята частина відведена історії іконошанування, значимості ікон у справі нашого спасіння, а також місцю і значимості Священного Передання.

У десятій частині розкриваються таїнства Православної Церкви та їх значення у справі нашого спасіння

Одинадцята частина посібника відведена історії християнської Церкви. Послідовно характеризуються всі її основні періоди. Особливе місце в посібнику посідає історія християнства на Русі, Православ'я в Україні.

Дванадцята частина посібника відведена короткій історії християнської культури, її невичерпному вкладу у світову культуру. Автор окремо характеризує культуру Візантії, західноєвропейську культуру середньовіччя, християнську тематику епохи Ренесансу, давньоруську культуру, християнську культуру Росії і України. Особливе місце посідають християнські цінності в досягненнях української культури.

Тринадцята, остання частина посібника відведена найбільшим святиням української землі: найвідомішим храмам і монастирям.

Закінчує автор посібник християнським поглядом на зниклі цивілізації світу.

Матеріал викладено стисло, значна його частина подана у вигляді схем і таблиць, зручних для засвоєння та запам'ятовування. Для образного уявлення і емоційного сприйняття підібрані фотоілюстрації краєвидів Святої Землі, репродукції православних ікон, найвідоміших християнських храмів, пам'яток писемності, живопису, картин відомих художників.

Посібник стане в нагоді викладачам курсу, студентам а також всім, хто цікавиться біблійною історією та християнською етикою.

Архієпископ Полтавський і Миргородський Филип

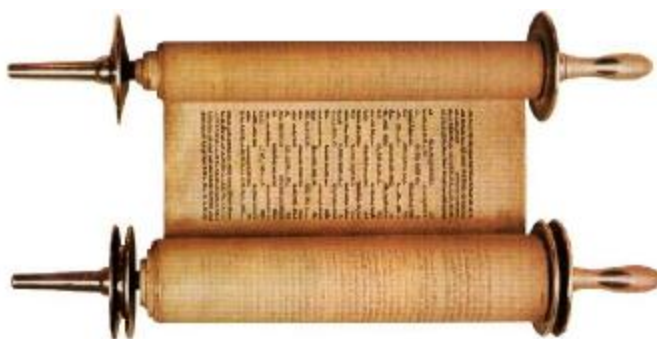
Частина 1. ВСТУП СВЯТЕ ПИСЬМО: КНИГИ СТАРОГО І НОВОГО ЗАПОВІТІВ

1. Біблія, її структура та зміст

Життєвої мудрості вчить нас Божа наука, її Господь дарував людям через Боже Об'явлення. Воно міститься у Святому Письмі. Святе Письмо – це книга, що їх написали святі люди, навчені Святим Духом, а він виходить від Самого Всевишнього.

Бо сказано в Біблії:
«Споконвіку було Слово, а слово було у Бога, і Слово було Бог ...» [Ін.1, 1].

Святе письмо греки назвали Біблією. Слово Біблія походить від назви міста Біблос, що на березі Середземного моря, яке в епоху укладання біблійних текстів (протягом I тис. до н.е.) перетворилося у найбільше місто, яке ввозило папірус в іудео-античному світі. Зшиті до купи аркуші папірусу назвали *біб Ліон*, тобто «збіркою книг», «книгою книг». Біблія і справді є Книгою Книг, адже вона об'єднує кілька десятків історичних, навчальних, поетичних, пророцьких книг, а також послань апостолів (всього 77 книг).

Сувій з текстом Біблії, яка протягом тисячоліть переписувалась від руки

Склад та структура Біблії

Біблія (з грец. βιβλία - книга) - священна книга християнства, яка поділяється на дві частини: Старий Заповіт і Новий Заповіт. Слово «Заповіт» (від гебрейського «berit») означає угоду, договір, союз, заповіт між Богом і людьми.

У Старому Заповіті розповідається про союз Бога із єврейським народом; у Новому Заповіті - про союз Бога з усім людством через Ісуса Христа.

Книги Старого та Нового Заповітів

Для християн священними є обидві частини Біблії. Проте для євреїв, прихильників іудаїзму, - священна лише перша частина і тому вони взагалі не користуються терміном «Старий Заповіт».

Старий Заповіт або Старий Завіт - перша частина Біблії, що за обсягом складає близько трьох четвертих усієї Біблії. Старий Заповіт нараховує 50 книг, написаних переважно староеврейською мовою. У них розповідається про створення світу, гріхопадіння, взаємини Бога з вибраним ним народом Ізраїлю.

Через увесь Старий Заповіт простежується обіцянка Бога відновити посередництвом Месії (Спасителя) зруйновані гріхом відносини із Богом. Головна ідея Старого Завіту - договір Бога Яхве з обраним єврейським народом. Умови договору зводяться до двох основних положень: «Я - Бог Яхве: нехай не буде для тебе інших богів, окрім мене» та «Не споріднюйтесь з іншими (язичницькими) народами».

Новий Заповіт - друга частина Біблії, що містить у собі 27 книг. У Новому Заповіті розповідається про прихід на землю Месії (Христа) від Бога, Сина Божого, щоб він помер за людей і таким чином відкупив їх від успадкованого ними від першого чоловіка Адама та його дружини Єви гріха (про що розповідається і у Старому Заповіті). Будучи на землі та проповідуючи про Небесне Царство Боже, Ісус (Месія) вибрав дванадцять апостолів (один з яких зрадив його) і доручив їм поширювати його вчення по цілому (знаному в той час) світі.

Окрім самого Євангелія у Новому Заповіті, є і інші книги, де розповідається і стає відомо про виникнення та існування перших общин християнства. Апостоли у своїх посланнях (листах) до церков навчають того, що саме необхідно для спасіння, а також надають поради для повсякденного життя.

Остання книга Нового Завіту - Об'явлення або пророкування - символічною мовою розповідає про другий прихід Христа на землю в якості Царя Божого Небесного Царства та наслідування Небесного Царства тими, хто вірив у Христа і виконував його волю.

Основний зміст і значення Біблії

За змістом книги Біблії, як Старого так і Нового Завіту, поділяються на законоположні, історичні, повчальні, пророчі. Книги поділяються на розділи, а розділи - на вірші. Такий поділ було зроблено для того, щоб було легше знаходити тексти в Біблії. Наприклад, ви можете зустріти в книгах такі скорочення: Мк. 12, 3. Це означає: Євангеліє від святого Марка, дванадцятий розділ, третій вірш.

Основним предметом Біблії, починаючи з перших глав Буття і закінчуючи останніми главами Апокаліпсису, є **Боголюдина, Господь наш Ісус Христос**.

Второканонічні книги Старого Заповіту

(11 книг) (IV-I ст. до н.е, написані пізніше, в основному грецькою мовою, а тому не увійшли до єврейського канону, також Богонатхненні): II книга Ездри; Товита; Іудит; Премудрості Соломона; Премудрості Ісуса, сина Сирахова; Послання Єремії; Пророка Варуха; I, II, III книги Маккавейські; III книга Ездри (остання написана арамейською мовою).

I. Увійшли до Старого Заповіту:

1. Грецького перекладу (70 тлумачів або «Септуагінти», III-II ст. до н. е., всього 39 книг).
2. Слов'янського перекладу «Септуагінти» просвітителів Кирила і Мефодія в IX ст. (також 39 книг).
3. Латинського перекладу V ст. («Вульгати», всього 46 книг).

II. Не увійшли до:

1. Іудейського канону (ТаНаХ; слово «ТаНаХ» є акронім (початкові букви) назв трьох розділів іудейського Святого Письма: закон (тора), пророки (небїм), писання (кетубїм); всього 22 книги)
2. До протестантського канону (XVI ст., до Старого Заповіту входять тільки книги іудейського канону. Второканонічні книги в протестантській традиції отримали назву апокрифів; також 22 книги).

2. Унікальність Біблії

Біблія є книга унікальна – єдина у своєму виді, відмінна від усіх інших книг, неповторна. **Унікальна тому, що Богонатхненна.**

Під **Богонатхненністю** розуміється те надприродне, Боже провидіння, яке, не знищуючи і не подавляючи природних сил людини, підносило її до вищого вдосконалення, застерігало від помилок, подавало необхідне об'явлення.

1. Дає унікальні дані історії людства, є найвагомим історичним джерелом.
2. Унікальність цілісності написання Біблії:

- писалась протягом **1600 років життя 60 поколінь**;
- писалась більше ніж **40 авторами із усіх суспільних верств**, включаючи царів, селян, філософів, рибаків, поетів, державних діячів, вчених тощо;

Серед авторів:

Мойсей – політичний діяч, отримав блискучу освіту в Єгипті	Павло – раввин
Ісус Навин – воєначальник	Петро – рибак
Давид, Соломон – царі	Амос – пастух
Даніїл – прем'єр-міністр	Лука – лікар
Неемія – виночерпій	Матвій – податківець

- писалась у різних місцях:

Мойсеєм – у пустелі	Лукою – під час подорожі
Єремією – у в'язниці	Павлом – в ув'язненні
Даніїлом – на схилі пагорба і у палаці	Іоанном – на о. Патмос багатьма – під час воєнних дій

- писалась за **різного настрою**: одні писали, сповнені радості, інші – перебуваючи в горі і відчаї;
- писалась на **трьох континентах**: Азії, Африці, Європі;
- писалась **трьома мовами**: давньоєврейською; арамейською (загальноприйнятому мові Близького Сходу в VI-IV ст. до н.е., до завоювань Александра Македонського); грецькою – мовою Нового Заповіту, міжнародною мовою за часів Ісуса Христа.

Усі книги мають цілісний характер, розкривають одну тему, навколо якої розкриваються сотні інших.

3. Унікальність перекладів Біблії.
4. Унікальність життєздатності Біблії: пережила віки, пройшла через жорстокі переслідування, пережила всеможливу критику.
5. Унікально впливає на світову культуру.
6. Унікально популярна.

3. Як була записана Біблія

1) Матеріал Біблії

Камінь

Найдавнішим матеріалом для написання був камінь, а інструментом для письма - різець. Перша згадка писемності в Біблії відноситься до розповіді про Десять Заповідей, які були висічені на камені.

Папірус

Ще до епохи будівництва пірамід єгиптяни навчилися виготовляти папірус із серцевини нільських тростин, який ріс у болотистих місцях. Вологі товсті стебла укладали рядами, один на одного, і били колотилкою, поки не отримували тонкий лист. Потім лист висушували, і на ньому можна було писати. Папірус був дорогим, але його навчилися використовувати не один раз, змиваючи або здираючи попередні записи. Писали єгиптяни тростиновими щіточками, а чорнила отримували зі соку рослин, настояного на деяких видах комах.

Папірус як матеріал для письма широко поширився в I тис. до н.е. на Близькому Сході.

Пергамент (шкіра)

Шкіри вівців, кіз, телят и антилоп сушили, скобли та очищали, а потім розтягували і били колотилкою, щоб отримати гладеньку рівну поверхню для письма. Так виготовляли матеріал, який називався пергаментом. Знаряддя для письма робили із тростин, загострюючи і розчіплюючи один кінець тростинової палички.

2) Мови Біблії

Письмо

Найдавніше письмо складалося із простих малюнків, кожному слові відповідав свій малюнок. Таке письмо, з більше ніж 800 малюнками, археологи знайшли у Межиріччі (сучасний Ірак); цьому способу письма понад 4000 років.

Ієрогліфи

Єгиптяни створили своє власне малюнкове письмо для передачі слів або частини слів, складів. Вони малювали їх на аркушах папіруса або на стінах споруд.

Клинопис

Вавилоняни не мали папіруса, а малювати на глині було важко. Тому вони все більше зпрощували малюнки, пока не стали передавати слова стандартними знаками, відтиснутими на глині з допомогою трьохгранних паличок.

Алфавіт

Близько 1500 р. до н.е. в Ханаані комусь прийшла в голову прекрасна ідея придумати символ - букву - для кожного звуку в мові. Знадобилося всього приблизно 25 букв. Тепер не потрібно було вивчати сотні різних знаків для передачі сотнів різних слів. Любе слово можна було записати, просто дослухуючись в його звуки и підбираючи відповідні букви. Цю блискучу ідею швидко запозичили носії інших мов.

Давньоєврейська мова

Більша частина Старого Заповіту написана давньоєврейською мовою. У єврейському алфавіті 22 букви для приголосних звуків (голосні читач повинен був підставляти сам). Текст читається зправа наліво, тому книга перегортується зліва направо і початок знаходиться там, де ми звикли бачити останню сторінку.

Арамейська мова

Арамейська мова була широко поширена в Персидській монархії - провідній державі Близького и Середнього Сходу на протязі двохсот років (починаючи приблизно з 550 р. до н.е). Арамейська мова стал мовою купців в усьому цьому регіоні. Арамейською були написані деякі части старозаповітних книг Даниїла, Єздри і Єремії. Але давньоєврейська мова залишилася мовою молитви і богослужіння. Освічені люди все ще розуміли давньоєврейську, хоча, коли в синагогах читалась вголос єврейська Біблія, нерідко перекладач пояснював смисл арамейською. Збереглися рукописи частини Старого Заповіту, написані арамейською; их називають «таргуми».

Текст арамейською мовою

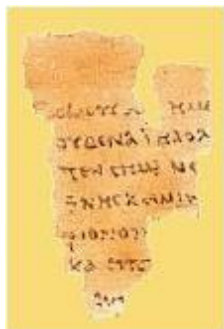
Грецька мова

У 331 р. до н. е. Александр Великий завоював Персію. Він правив майже усім відомим стародавнім світом, і «широковживаною» стала грецька мова, яку розуміла більшість. Послідовники Ісуса Христа бажали, щоб увесь світ почув Добру Звістку; тому з арамейської, якою говорив Ісус, перекладали на грецьку. Лише в деяких місцях збереглися початкові арамейські слова (наприклад, слово «авва», що означає «батько»). Звертаючись до дочки Яіра, Ісус сказав: «Таліфа кумі», - так звучала арамейська фраза, проголошена Ним. Автори Євангелія дали нам і грецький переклад: «дівчина, тобі кажу, вставай» (Мк 5, 41). У грецькому алфавіті 24 букви, у нього вперше були вставлені букви для голосних звуків. Писали грецькою зліва направо.

В Об'явленні Іоанна Богослова (Об. 1, 8) Бог говорить: «Я є Альфа і Омега, початок і кінець...» (альфа і омега - перша і остання букви грецького алфавіту).

3). Найдавніші тексти Біблії

Найдавніше свідчення

Вірогідно, найдавніший із знайдених до нашого часу уривок Нового Заповіту дійшов на клаптику папірусу розміром 6х9 см; він містить кілька рядків із Євангелія від Іоанна. Текст, відомий в науці як «папірус Райленда», написаний грецькою мовою і датований близько 130 р. н.е.

«Папірус Райленда»

Свитки

Свитки з листів міді

Коли записувалася Біблія, звичних для нас книг із сторінками ще не винайшли. Люди писали на свитках. Їх робили із аркушів папірусу, пергаменту або навіть із тонких пластин міді, зшиваючи або склеюючи їх разом, так щоб отримати довгу стрічку, до десяти метрів довжиною і тридцяти сантиметрів шириною. Кінці стрічки накручувалися на дерев'яні стержні: читач однією рукою розгортав свиток, а другою змотував його на другий стержень. Закінчивши читання, свитки обгортали тканиною і клали для збереження до високих посудів.

Свитки Мертвого моря

Кумранські печери

Ця знахідка ні в кого не викликала цікавості, але коли ці свитки побачили археологи, розпочався справжній ажіотаж.

З часом в печерах навколо місця, що мав назву Кумран, було знайдено близько 400 свитків, які, як стало відомо, були бібліотекою єврейської релігійної секти есеїв. Свитки містили частини усіх книг єврейського Старого Заповіту, за виключенням Книги Естер. В часи Христа

Фрагмент книги Ісаї, найдавнішого і самого більшого із свитков Мертвого моря

поблизу від цього місця жила аскетична община есеїв, яка заснувала поселення, яке і було розкопане вченими.

Радіовогневий аналіз показав, що свитки Мертвого моря написані в період між 200 р. до н. е. і 70 р. н. е. Свиток з Книгою Ісаї зберігся майже повністю; він на 1000 років старший наступного за ним найдавнішого списку Ісаї, але обидва тексти майже

ідентичні. Це показує, якими точними були переписчики, як серйозно вони відносились до своєї справи.

У таких сосудах були знайдені Кумранські свитки

Найдавніші християнські твори були написані на папірусних свитках

Перші книги

Переносити свитки з місця на місце було незручно; багато часу потрібно було і на те, щоб знайти в довгому свитку який небув короткий біблійний уривок.

Перші книги

У II столітті християни зібрали воедино книги Нового Заповіту. Вірогідно, вони першими відмовились від свитків. Замість цього їм прийшла думка з'єднати в зошит кілька аркушів папірису або пергаменту, склавши пополам і зшивши по складці, а потім далі добуваючи такі ж зошити. Такий ранній тип книги називається «кодекс».

Синайський кодекс

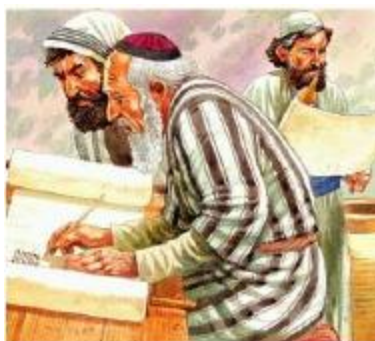

Синайський кодекс

Найраніший із відомих повних екземплярів Нового Заповіту був написаний незабаром після 300 р. н. е. Його називають Синайським кодексом, тому що його знашли у подніжжя гори Синай, в монастирі Св. Катерини. У 1844 р. німецький вчений Константин Тишендорф під час відвідування цього віддаленого монастиря натрапив на кілька пергаментів із ранніми грецькими текстами. Рукописи містили частину Старого Заповіту і датувалися IV ст. Схвильований своїм відкриттям Тишендорф ще раз відвідав монастир і в кінці кінців відшукав у ньому стільки аркушів, що зібралась майже повна Біблія. В даний час Синайський кодекс зберігається у Британському

Музеї в Лондоні. Серед інших важливих ранніх рукописів Біблії грецькою мовою є Ватиканський кодекс, що зберігається у Ватиканській бібліотеці, та Александрійський кодекс, що зберігається в Британському Музеї.

Септуагінта

Перекладачі (толковники)

Вперше Старий Заповіт був перекладений із єврейської мови на грецьку в III – II ст. до н. е. Цей переклад відомий як Септуагінта (з латинської мови - «сімдесяти», за переданням, переклад був виконаний сімдесятьма вченими). Іудеї до цього часу розселилися по всьому середземномор'ю і часто говорили грецькою, а не єврейською. Згаданий переклад був зроблений в Александрії в Єгипті для казково великої александрійської бібліотеки.

4. ДЛЯ ЧОГО БОГ ПОВЕЛІВ НАПИСАТИ БІБЛІЮ

Створивши перших людей за образом і подобою своєю, Бог дав Адаму і Єві необхідні **духовні сили** для вдосконалення, пізнання істини, перебування в любові до Бога.

Гріхопадіння людей затьмарило їх духовні сили (совість, розум, серце і волю).

Позбавляючи людей раю, Бог обіцяє їм Спасителя, велить їм свято пам'ятати і передавати те об'явлення, яке вони мають про Бога, спілкуючись з ним безпосередньо в раю. Довгий час Боже об'явлення усно передається від покоління до покоління праотцями. Все більше серед людей **поширюється зло – гріхопадіння**.

Бог карає людей потопом. Повторює обіцяння Спасителя Ною, через деякий час – Аврааму. Коли зміцнів вибраний для народження Спасителя народ, виводячи його з **рабства тілесного (єгипетського), як прообразу позбавлення Спасителем від рабства духовного, Бог велить Мойсею записати** відоме йому від предків об'явлення про Нього і, найголовніше із об'явлень, – **про пришестя Спасителя**.

Бог через Мойсея укладає з євреями **Заповіт** (договір, союз): обіцяє їм Спасителя і для гідного його прийняття заповідає виконувати **закони** (10 заповідей Божих – це закон Божий, закладений у совісті людини, але приглушений людськими гріхами).

Повеління записати Слово Боже – щоб його належним чином зберегти і поширити.

Керований Духом Святим, **Мойсей пише перших 5 книг Святого Письма**.

Готуючи людей до прийняття обіцяного Спасителя, Бог все більше відкриває їм про Себе через праведних людей, посилав пророків, які за велінням Божим у формі ясного пророцтва, або під покровом символів і прообразів передбачають усі важливі риси із епохи і життя Месії.

Поступово створюються нові книги Святого Письма.

Протягом тисячоліть Біблії переписувались від руки

5. ВВЕДЕННЯ У СВЯЩЕННУ ІСТОРІЮ БІБЛІЇ

Для чого Бог створив світ: *Бог є любов (Іоанн. 4,8)*
Життя в любові є велика радість, найвище блаженство. Бажання Бога створити світ, у якому б створені ним істоти теж отримували таку радість.

Спочатку Бог створив невидимий, духовний світ – **ангелів**.

Дав ангелам (безтілесним, безсмертним духам) розум, волю і могутність

Потім створив наш земний світ і найвище, найдосконаліше земне творіння – **людину** (після війни на небі, щоб відновити число ангелів, які відпали). Дав людині розум, волю і безсмертну душу (менш досконалу, ніж у ангелів)

МЕТА:

пізнавати Бога, ставати кращими і добрішими, вдосконалюватись у любові до Бога і любові один до одного і отримувати від цього велику радість життя

І ангелам, і людям Бог дав свободу вибирати: бажують вони любити Його самі, чи ні, жити в Богові, чи ні

Возгордився своєю могутністю і силою, не захотів любити Бога і виконувати його волю, захотів сам стати як Бог **Денниця** (найвищий і наймогутніший ангел). Почав робити наклепи на Бога, у всьому йому противитися і став темним, злим духом – *дияволом* («наклепник» слов'янське), *сатаною* («противник», *сирійське*)

Денниця забрав з собою 1/3 ангелів, які стали злими духами (бісами) Війна на небі. Архангел Михаїл, падіння злих духів у пекло (рос. «преисподнюю»)

Так появилось зло в Божому Творінні

Бог став навчати людей любові. Для цього дав їм маленьку і не важку заповідь – не їсти плодів з дерева пізнання добра і зла. Виконуючи її, люди могли проявити любов до Нього. Поступово, переходячи від легкого до більш складного, люди зміцнювалися б у любові і вдосконалювалися у ній. Але люди порушили волю Божу – згрішили, своїм гріхом вони затьмарили свій розум, волю і в тіло внесли хвороби і смерть, які порушили в собі гармонію – єдність духу, душі і тіла. Душа втратила цілеспрямованість до Бога. Своїми силами, люди самі вже не могли перемогти в собі гріх і його наслідки: виправити розум, волю, серце і знищити гріх

Після гріхопадіння перших людей Бог **пообіцяв людям Спасителя**, який переможе гріх, спасе їх від вічної смерті і поверне їх до любові і вічного життя:

час від створення світу до пришествя Спасителя – Старий Заповіт (договір, союз Бога з людьми, за яким Бог готував людей до прийняття обцяного Спасителя. Люди мали вірити і чекати Христа)	виконання обцянки – прихід на землю Спасителя – Новий Заповіт (Ісус Христос переміг гріх і смерть, дав людям новий союз (договір), за яким вони знов можуть отримати втрачене вічне життя)
---	---

6. ПОНЯТТЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ

Християнська етика – наука про християнські моральні норми і цінності. Слово «мораль» походить від латинського «mores», що в перекладі означає «звичай», «моральний». Грецьке слово «ethos» також означає «звичай». Без внутрішньої шляхетності правила поведінки стають просто «маскою», за якою людині зручно сховатися. Тому культурною людиною є лише та, яка і зовнішньо, і внутрішньо є гарною та досконалою.

У звичайної етики і християнської багато спільного. Наприклад: обидві вчать, що таке добро і зло, совість і справедливість, обов'язок і чесноти та інше. Але є в них одна суттєва відмінність – лише знання і виконання приписів християнської етики допоможе наблизитись до Бога, отримати життя вічне.

- Християнська етика навчає любити Бога і любити ближнього свого.
- Християнська етика допомагає вибрати вірний життєвий шлях.
- Християнська етика навчає бути чесним, справедливим, милосердним.
- Християнська етика навчає обирати добро і ухилятися від зла.

7. БІБЛІЯ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Біблія є головним джерелом знань про Бога та дороговказом у житті кожного християнина. До Біблії християни звертаються щоденно, намагаючись звіряти з нею свої власні вчинки, думки, прагнення і бажання.

Є багато випадків, коли невіруючі люди бралися читати Біблію, щоб заперечити біблійне вчення, але слово Боже поступово змінювало їх погляди, і вони закінчували тим, що ставали щирими шанувальниками Біблії і віруючими людьми. Так сталося навіть із багатьма вченими.

Професор Деннерт проаналізував погляди 262 відомих природознавців і виявив, що з них 2 % було людей нерелігійних, 6 % - байдужих і 92 % - глибоко віруючих.

Віруючими були:

1. Відомі астрономи: **Каміль, Гершель, Медлер, Ватсон, Кеплер**. Багато із геніальних астрономів через вивчення світу зірок приходили і приходять до Бога. Вони, заглянувши в таємниці Всесвіту, свідчать, що це їм допомогло побачити велич Божої діяльності.

2. Відомі фізики: **Фарадей, Ом, Кулон, Ампер, Вольт, Енштейн**. Майкл Фарадей одного разу, читаючи Біблію, сказав: *«Я дивуюсь, чому люди надають перевагу блуканням у невідомості з багатьох важливих питань, коли Бог дав їм таку найчудеснішу книгу Об'явлення»*.

3. Відомий природознавець-біолог XVIII ст., основоположник системи рослинного і тваринного світу **Карл Лінней** сказав: *«Справедливо вірити, що є Бог, Великий і Вічний, не народжений ніякою істотою, Який створив всю цю всесвітню справу і втілює в ній порядок»*.

4. Один із найвидатніших математиків XX століття **А. Кошин** писав: *«Я – християнин. Це означає, що вірю у Бога і у Божество Ісуса Христа так, як до мене вірили видатні вчені: Тихо – де – Браге, Коперник, Декард, Ньютон, Лейбніц, Паскаль, Гримальді, Ейлер, Гульде, Бошкович, Хершль та інші великі астрономи, фізики й математики минулих років»*.

5. Крім знань про релігійний світогляд провідних західних вчених, ми повинні знати про православні погляди переважаючої більшості російських і вітчизняних вчених: **Ломоносова і Цілковського**, лікаря-гуманіста і педагога **Пирогова**, фізіолога **Павлова**, психіатрів **Мержевського і Ковалевського**, хіміка **Менделєєва**, філософів **Введенського й Лосського**, археолога-египтолога **Тураєва** та багатьох інших.

За свідченням видатного російського вченого **М.В. Ломоносова** *«Творець дав роду людському дві книги. В одній показав Свою велич; у другій – Свою волю. Перша – видимий світ, Ним створений, щоб людина, дивлячись на велич, красу і стрункість його споруд, визнала Божественну всемогутність. Друга книга – Святе Письмо. У ній показано благословення Творця до нашого спасіння»*.

ЧАСТИНА 2.

СВІТ ЯК БОЖЕ ТВОРІННЯ. ПРЕМУДРІСТЬ ТВОРЦЯ

1. ПРИРОДА – ДЖЕРЕЛО КРАСИ

Все, що нас оточує, називається світом. Це слово наче саме випромінює світло і створює свято.

Світ чарівний і різноманітний.

Природа має дивне різноманіття тваринного і рослинного світу - півтора мільона різноманітних видів живих організмів. Біля третини із них належить до рослинного світу, а решта - до тваринного. Ніколи і ніким не буде зібрана, мабуть, достатньо повна колекція жуків: їх дуже багато - понад 100 тисяч різних видів.

На другому місці молюски і метелики, потім оси, бджоли, мурахи, мухи, раки і павуки. Риб також немало - 20 тисяч видів, а пташок поменше - біля 9 тисяч. Найпримітивніші із рослин - водорості, їх 18 тисяч видів, їх довжина інколи сягає 70 метрів. Корінці відомого нам звичайного гарбуза досягають 25 метрів.

Кожна істота, кожний предмет у світі має своє призначення.

Світ створено мудро. І рано чи пізно у кожної людини виникають запитання:

Яким чином світ став таким незвичайним і таємничим? Хто є Творцем всього живого? Хто створив саму землю, небо, гори, річки, сонце і вітер? Де знаходиться першопричина?

2. БОГ- ТВОРЕЦЬ СВІТУ

Допитливі вперто шукали першооснову світу. Комусь здавалося, що він виник з вогню, іншому - з води, ще іншому – з повітря.

Але неясно було, звідки взяли вогонь, вода чи навіть атоми? І чому нині з вогню чи води не виникають нові світи? Більшість учених визнали: Світ створив Бог. Учений-ентимолог (вивчав комах) **Фабр**, автор 10-томного видання «Ентимологічні спогади», залишив таке свідчення про свою віру в Бога: *«Світ скерований безкінечним Розумом. Чим більше я спостерігаю, тим більше я відкриваю цей Розум, який світиться за таємницею існуючого. Я знаю, що наді мною будуть сміятися, але я мало про це турбуюсь, легше з мене здрати шкіру, чим відняти у мене віру у Бога. Бог... мені не потрібно*

Бог Творець. Сім днів.

Ікона

що знаходиться зверху, від води, яка знаходиться внизу». І назвав Бог цю твердь – небо. І розкинулось над землею безкрає блакитне небо. І побачив Господь, як це красиво. **Це сталося на другий день.**

І сказав Бог: «Нехай вода збереться з-побіч неба до місця одного, і нехай суходіл стане видний». За словом Божим зібралася вода в одне місце. А суходіл, який виступив з-побіч води, Бог назвав Землею. Та пустою і непривітною була земля. Тож вирішив Господь: «Нехай виростуть на землі всякі рослини, які дадуть насіння і плоди, щоб рости і розмножуватися». Яких тільки не з'явилося рослин: і червоних, і рожевих, і жовтих, і блакитних – так, що весь світ став яскравим і різнобарвним. **Це був третій день.**

вірити у Нього – я бачу Його!»

Бог – це любов. І ось Він захотів, щоб й інші створіння розділили з ним радість життя. І створив Він небо і землю. Земля була безвидна і пуста, і темрява була над безоднею.

Тому Господь вирішив і землю зробити прекрасною. І сказав Він: «Нехай буде світло!» І з'явилося світло. Заплющ на кілька секунд очі й уяви, що у світі нічого немає. Є лише Бог. А зараз розплющ очі й подивись навколо, ніби ти все бачиш вперше. І назвав Бог світло днем, а темряву – нічю. **Це був перший день.** «Нехай буде твердь, щоб відділити воду,

1-й день творіння
«І сказав Бог: нехай буде світло!» Буття 1, 1-5

2-й день творіння
«Нехай буде простір серед води...» Буття 1, 6-1

3-й день творіння

«Нехай віділиться суходіл»

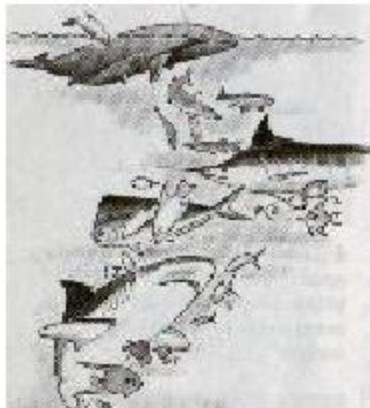
«Нехай подасть земля зелень»

Буття 1, 11–13

І створив Бог сонце, щоб свігло воно вдень, а місяць із зірками, щоб свігли вони вночі. **Сталося це на четвертий день.**

Побачив Господь, який прекрасний цей світ: по небу пливли хмаринки, сяяло сонечко, співали веселі струмочки, а в повітрі стояв тонкий аромат запашних квітів. Та не чуто було щебетання птахів, не лігали метелики з квітки на квітку, не виблискувала срібною лускою риба в озері. І сказав Господь: «Нехай попливуть у воді риби, а в небо нехай полинуть птахи.

І сталося так на п'ятий день.

4-й день творіння

«Нехай будуть світила на просторі неба...» Буття 1, 14-19

5-й день творіння

«Нехай заповниться вода душами і птахи нехай полетять над землею». Буття 1, 20-23

3. НАУКОВІ ДАНІ ПРО ДНІ ТВОРІННЯ

СУЧАСНІ НАУКОВІ ДАНІ ПРО:		ДНІ ТВОРІННЯ ЗА БІБЛІЄЮ	
Е Р И	СТАН ВСЕСВІТУ		Змістовні оповіді, певні роз'яснення
Д О П Л А Н Е Т А Р Н А	<p>- Перша світлова туманність, все в розжареному (температура - 15 тис градусів) газоподібному стані.</p> <p>- Первинна основа матерії - не атом, як вважали досить довго, а енергія, а первинний вид енергії – світлова енергія.</p> <p>- Відкриття атомної енергії, «життя атома».</p> <p>Сучасне наукове розуміння початку творіння із світла є новими доказами Божої істини, Богонатхнення Священної Біблії.</p> <p>?! (Звідки Мойсей міг знати, що творіння повинно початися із світла, коли це стало досягненням науки тільки в ХХ ст.)</p>	П Е Р Ш И Й Д Е Н Ь	<p><i>«Спочатку Бог створив небо і землю. (Бут.1,1) Розуміємо так:</i> Небо – невидимий, духовний світ (ангели). Земля – початкова, неорганізована речовина, з якої Господь шість «днів» утворював і організовував видимий світ – всесвіт. Створив – в євр. тексті – «бара» – зробив з нічого (на відміну від євр. «асса» – зробити з існуючого матеріалу). Бут. 1, 2: <i>«Земля була безвидна і пуста, і темрява над безоднею, і Дух Божий носився над водою».</i> Безодня – хаос, неорганізована речовина, неосяжний, нічим не обмежений простір. Темрява над безоднею – відсутність будь-якого світла в умовах хаосу. Вода – водоподібна, газоподібна речовина. Бут. 1,3-5: <i>«І сказав Бог: нехай буде світло. І стало світло...і відділив Бог світло від темряви. І назвав Бог світло днем, а темряву - нічю. І був вечір, і був ранок: день перший».</i> День – євр. «іом»- у той час означало і день, і період. Вечір і ранок – означало початок і кінець дії творіння в конкретний —день! – період.</p>
П Л А Н Е Т А Р Н А	<p>Утворення сонячних систем (планетарної системи). Атом (грец. «неділимий») насправді – ціла «планетна система». Ядро атома – «сонце», електрони – планети, обертаються навколо ядра тис. біліонів в сек. Заряд енергії</p> <p>Ядро + електрони (притягує і утримує).</p> <p>Все це за одними законами оберту планет у світовому просторі. Скільки видів атомів (див. табл. Менделєєва), стільки різних видів атомних «планетних систем». Сам атом має протони і електрони, з'єднаних між собою у різній кількості і у різному порядку. Якась невідома сила їх з'єднує і закріплює.</p>	Д Р У Г И Й Д Е Н Ь	<p>Бут. 1, 6-8: <i>«І сказав Бог: «Нехай буде твердь... І стала твердь».</i> Твердь – неосяжний простір, що простягається над нами. <i>«...Відділив Бог воду, яка під твердю, від води, яка над твердю... І назвав Бог твердь небом...»</i> Початкова маса первинної водянистої речовини розпалась за велінням Божим на мільйони окремих куль, які закрутились за своїми вісями і понесли за своїми окремими орбітами. Ці водянисті кулі потім зміцніли і з 4-го дня творіння заіскрили над нашими головами. Вода під твердю – наша планета – Земля. Все це носило назву води, тому що у 2 день творіння ще не мало міцної форми і стійкої організації.</p>

Е Р и	СУЧАСНІ ДАНІ ПРО СТАН ВСЕСВІТУ		ДНІ ТВОРІННЯ ЗА БІБЛІЄЮ Зміст, оповіді, певні роз'яснення
П А Л Е О З О Й	<p>1) Перетворення неоформленої речовини нашої планети у два види: воду і сушу. На суші утворилися ріки, озера, моря.</p> <p>2) Планета покрилась тонким і прозорим шаром атмосферного повітря з різноманітними газами.</p> <p>3) На поверхні суші формуються гори, долини, а в надрах – різні шари землі, метали, мінерали і т.д.</p> <p>4) Поява перших – найнижчих форм життя: проростання різноманітних рослин під впливом первісного світла (без сонця)</p>	Т Р Е Т І Й Д Е Н Ь	<p>Бут. 1, 9-13 <i>«І сказав Бог: «Нехай збереться вода, яка під небом в одне місце, і нехай відділиться суходіл». І повелів Бог землі проростити зелень, траву і дерева за родом своїм і подібно собі»</i>. Неоформлена речовина поступово охолоджувалась, згущувалась, в одних місцях піднімалась, в інших опускалась. Після відділення суші від води утворились необхідні умови для життя. За волею Божою перші його зачатки з'явилися у вигляді рослинності. Сучасні досліді розвитку зелені з електричним світлом підтвердили можливість проростання без сонця. Але в таких умовах така рослинність була бідною за формами і фарбами і величезна за розмірами</p>
П А Л Е О З О Й	<p>За внутрішньою і основною матерією ці світила вже існували з 2 дня (вони були тою водою над твердю, з якої утворилися нескінченні кулеподібні тіла); у цей день деякі з них так були влаштовані, що в них первісне світло сконцентрувалось в найвищій мірі і стало найнапруженішим чином діяти – це самосвітні тіла (сонце, зірки). Інші темні кулеподібні тіла залишились темними, але здатними відбивати світло (планети).</p>	Ч Е Т В Е Р Т И Й Д Е Н Ь	<p><i>І сказав Бог: «Нехай будуть світила на тверді небесній для відділення дня і ночі, і для знамення і часу, і днів і років, і нехай будуть вони світилами на тверді небесній, щоб освітлювали землю. ... І створив Бог два світила великі,... і зірки»</i> (Бут.1, 14-19).</p>

<p>Е Р и</p> <p>М</p> <p>Е З О З О Й</p>	<p>СУЧАСНІ НАУКОВІ ДАНІ ПРО СТАН ВСЕСВІТУ</p> <p>Поява живих істот стала можливим у п'ятий день завдяки тому, що гігантська рослинність, яка з'явилася в третій день, очистила атмосферу від шкідливих добавок, насамперед вуглекислоти – особливо успішно в 4-й день – під впливом яскравого сонця. Вода стає джерелом живих істот, основою будь-якого організму. Відомі геології перші живі організми: созон канадський – найдавніший; корали і інфузорії; ракоподібні організми різних порід; земноводні і ящери: найвідоміші - іхтіозаври, геліозавр, плезіозавр, птеродактиль.</p>	<p>П , Я Т И Й</p> <p>Д Е Н Ь</p>	<p>ДНІ ТВОРІННЯ ЗА БІБЛІСЮ Зміст, оповіді, певні роз'яснення</p> <p><i>І сказав Бог: «Нехай видасть вода дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає над землею під твердю небесною. І стало так. І створив Бог риб великих... І благословив їх, кажучи: «Плодіться і розмножуйтеся, наповняйте води в морях, і птаство нехай розмножується на землі» (Бут. 1, 20-23). Тут <u>вдруге</u> вживається слово «бара» (створив) – душу живу – другий акт творіння (створив з нічого душу живу) – подібно до першого акту творіння з нічого – творіння первісної речовини. Слизняки, комахи, земноводні і риби, птахи. Наповнились життям повітря і вода.</i></p>
<p>Н</p> <p>Е З О З О Й</p>	<p>Як для створення риб і земноводних Бог звертався до води, так і для створення тварин і людини Бог звертається до землі. Тепер наповнюється життям суша. Спочатку з'явилися четверногі величезних розмірів, що тепер не існують (динотерій мастодонти і мамонти), потім – більш досконалі і нарешті – сучасні їх види. Створені за родом їх, між родами – нездоланні перепони, а в середині роду – можливість вдосконалення, появи нових видів. <u>Третій раз</u> слово «бара» (створив) вживається як творчий акт створення людини – істоти, яка має таке, що не було в створеній до неї природі – духа.</p>	<p>Ш</p> <p>О С Т И Й</p> <p>Д Е Н Ь</p>	<p>Бут. 1, 24-28. <i>І сказав Бог: «Нехай видасть земля душу живу за родом її, худобу й плазунів і звірів земних за родом їх. І стало так. І створив Бог їх...».</i></p> <p><i>І сказав Бог: «Створимо людину за образом Нашим, за подобою Нашою, і нехай панують над рибами морськими, і над птахами небесними, ... і над усією землею... І створив Бог людину за образом Своїм, як чоловіка, так і жінку створив їх».</i></p>

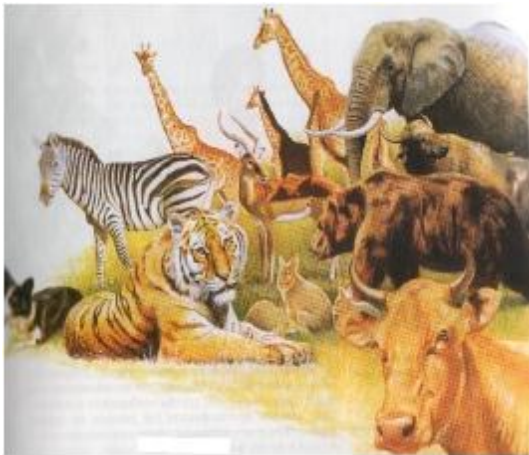
І сказав Господь: «Нехай з'являться на землі всякі тварини». І сталося так, як сказав Бог, а світ наповнився розмаїттям голосів тварин. **Це був день шостий.**

І не міг Господь налюбуватися Своїм творінням: таке все було красиве. Сонце сотворив, щоб воно світило на небі і давало усьому живому силу; дощ, щоб напував усі рослини; сотворив повітря, щоб рослини і тварини могли дихати. Усе він продумав і дав нам.

Так закінчилась історія творіння і створення світу:

«І скінчив Бог дня сьомого працю свою, і почив у день сьомий від усіх справ своїх, які він творив і здійснив. І благословив Бог день сьомий і освятив його» (Бут. 2, 2-3).

6-й день творіння

Сьома творча дія: *«Нехай подасть земля душу живу за родом її, худобу (домашніх тварин), і звірів (диких тварин) за родом їх...»* Буття 1, 24

Святі отці Церкви вважають, що «сьомий день» світу продовжується, а після воскресіння мертвих настане вічний восьмий день. Бог був завжди, Він є і буде, що б не сталося з нами. Господь вічний і невмирущий.

Бог є всюди, на кожному місці, тому кажемо, що Він є всюди присутній. Бог не має тіла, тому ми не можемо бачити Всевишнього, зате Бог усе бачить і чує.

Сьомий день світу. Буття 2, 2-3

Восьма творча дія: *«І створив Бог людину за образом і подобою Своєю, чоловіка і жінку створив їх».* Буття 1, 26

Спостерігаючи за змінами дня і ночі, пір року, ми переконуємося у змінності світу.

Але разом з тим він постійний: все повторюється.

У світі панує порядок і гармонія, нічого не бракує і нічого зайвого. Це Божий закон – Гармонії і Любові.

8 творчих дій Бога

I - створення світла	(в перший день)
II - небосхилу	(в другий день)
III - моря і землі	} (в третій день)
IV - рослин	
V - світил	(в четвертий день)
VI - риб і птахів	МУДРІСТЬ (в п'ятий день)
VII - звірів	} (в шостий день)
VIII - людини	

4. ПРЕМУДРІСТЬ ТВОРЦЯ

Наяність високорганізованого порядку всесвіту, Землі, і живого організму

Всесвіт має безкінечне число галактик (їх вчені нараховують приблизно 100 мільярдів). Наша сонячна система знаходиться у галактиці «Чумацький шлях», в якій приблизно 100 мільярдів сонць. Щоб пересікти нашу галактику, потрібно летіти 100 тисяч років із швидкістю світла (299793 км/сек).

Сонце має діаметр в 400 раз більше від Місяця і знаходиться на відстані від Землі в 400 раз більшій. Лише через це і можливі затемнення.

Малюнок 1. Всесвіт: безкінечне число Галактик

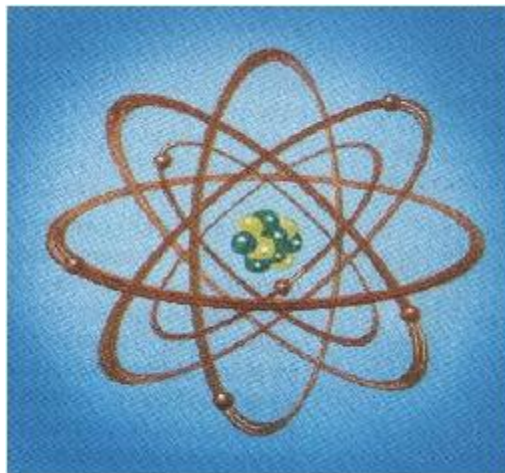
Будова матерії подібна будові всесвіту (*скрізь у всьому геніальний встановлений порядок* – свідчення одного проекту, одного Творця).

Складається із атомів: $\begin{array}{ccc} & \text{Ядро} & \Rightarrow \\ \text{протони} & / \quad \backslash & \text{електрони} \\ & \text{заряд} & \text{нейтрони} \\ & + \quad - & \end{array}$

(обертаються навколо ядра зі швидкістю тисяч біліонів у секунду, притягуються ядром).

Одна речовина відрізняється від іншої:

- кількістю нейтронів і протонів в ядрі;
- кількістю і розміщенням навколо ядра електронів, що обертаються навколо нього.

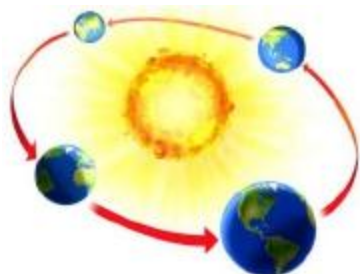
Малюнок 2. Атоми подібні до мініатюрних сонячних систем.

Малюнок 3. Сонячна система: планети рухаються навколо Сонця заданою орбітою і з великою швидкістю.

5. ЗЕМЛЯ – ДИВО ВСЕСВІТУ

Земля - унікальна планета, диво Всесвіту, буяє багатством життя (навколо нас – пустеля).

Прекрасно спроектована:

- **правильна відстань від Сонця** (149 млн 600 тис. км), якби ближче – температура була б дуже висока, далі – дуже низька;
- швидкість руху Землі – 107 тис. км/год – саме ця швидкість **врівноважує силу тяжіння Сонця** і утримує Землю на необхідній відстані;
- **повний**

оберт навколо Сонця Земля

здійснює за 365 $\frac{1}{4}$ діб;

- **повний оберт Землі навколо осі** –

24 години, а коли б рік – одна половина була б пустелею, інша – вічною мерзлотою;

- **вісь Землі має нахил** - 23,44 %, не було б нахилу – не було б змін пори року;

- **склад земної атмосфери:** 78% - азот, 21% - кисень, 0,13% - вуглекислий газ і т.д. Деякі гази самі по собі смертельні, але їх суміш в атмосфері підтримує життя.

Надлишок кисню – теж загроза нашому існуванню;

- **атмосфера** – не тільки підтримує життя, але й утримує тепло, є захисним екраном (від метеоритів і ультрафіолетових сонячних променів);

- **сила тяжіння Землі** – у потрібній кількості (утримує атмосферу і все на Землі, не ускладнює наш рух);

- **родючість Землі, корисні копалини, запаси прісної води і т.д.**

Приклади складності живих організмів

Око людини має 100 мільйонів палочок і ковбочок, виконує 100 мільярдів обчислювальних операцій за секунду. Одна проста клітинка складного організму має сотні мільярдів білкових молекул.

6. ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ПОХОДЖЕННЯ ЖИТТЯ

1) НАУКА ЧИ ВІРА? ПРОЦЕСИ МІКРОЕВОЛЮЦІЇ

Природничі науки:

вивчають закони природи		але не пояснюють, звідки взялися ці закони
-------------------------	--	---

Для доказу в них потрібні обов'язкові дві умови:

результати досліду (доказу) мають спостерігатись; ніхто акт народження Землі не спостерігав		сам дослід може бути відтвореним; ніхто не може відтворити акт народження Землі
---	--	---

Два погляди на походження життя:

матеріалістичний
(шляхом еволюції)

креаціоністський
(спеціального творіння)

Обидва вчення – з області віри. Заслугове довіри те вчення, яке:

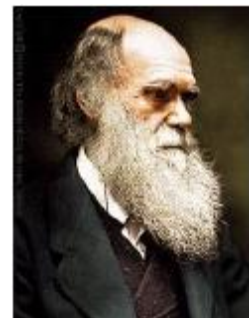
пояснює більшу кількість
наявних даних

найкращим чином
передбачає нові факти

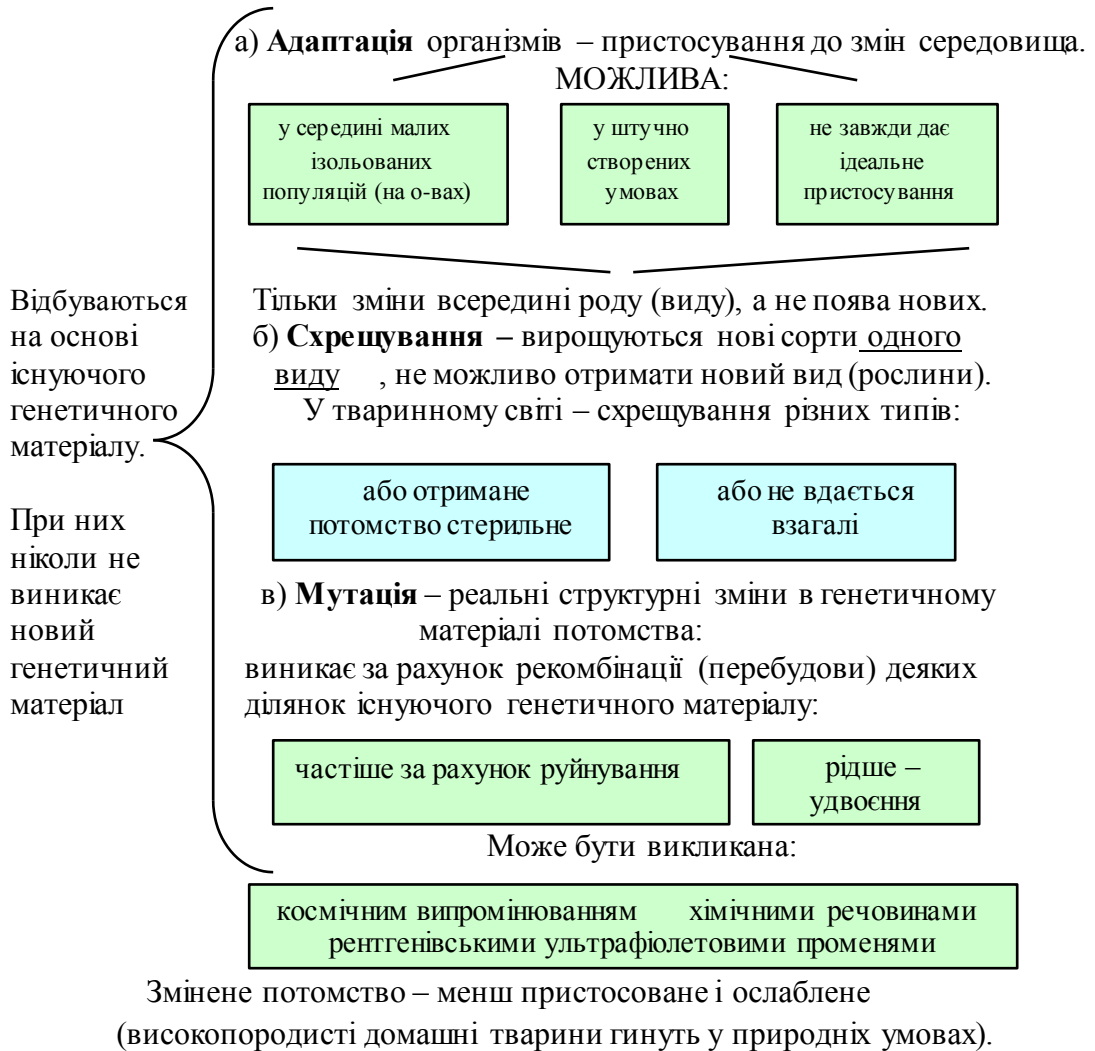
Еволюційний підхід

Основоположником такого підходу став англієць Чарльз Дарвін. Він першим спостерігав процеси мікроеволюції (зміни у середині виду) і робив висновок про макроеволюцію, надіючись на виявлення достатніх залишок проміжних форм.

Чарльз Дарвін

Мікроеволюція

2) РОДИННІ ЗВ'ЯЗКИ І ГОМОЛОГІЧНІ ОРГАНИ

Родинні зв'язки:

твердження еволюціоністів: всі організми знаходяться в родинних зв'язках один з одним, у кожного складного організму є більш прості предки, життя йшло від примітивних одноклітинних організмів до більш складних і високорозвинених.

Останні відкриття молекулярної біології:

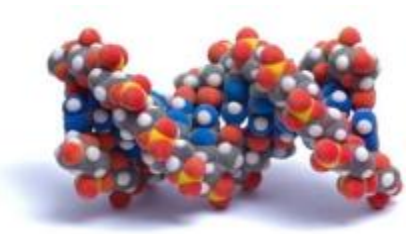
Найважливіші молекули в рослинах і тваринах – **білки**. Білкові молекули будуються із більш дрібних частин – **амінокислот**:

всього 20 різних типів

скручуються у спіральні ланцюги, з'єднуючись між собою

Одна молекула білка має тисячі амінокислот, і в різних організмах один і той же білок має різні будови амінокислот.

Крім того відмінності будови білка організмів однієї групи від організмів всіх інших груп – в однаковій пропорції.

Скручені в спіраль амінокислоти

Приклад: відмінності будови амінокислот бактерій від всіх інших (рослин, риб, плазунів, пташок, тварин, людини) – на 65%, відмінності будови амінокислот риб від усіх інших – на 13% і т.д.

Висновок – не можна сказати, що риби ближче до бактерій, чим до тварин, що вони більш примітивні.

Всі групи рослин і тварин існують паралельно, на різних початкових стадіях. Примітивних предків у природі не існує.

Гомологічні органи:

Це органи, що мають однакову структуру і зустрічаються у різних тварин. Формуються із різних зародків клітин, за участю різного генетичного матеріалу.

Свідчать не про родинні зв'язки, а про існування одного Конструктора, який використовував один і той же проект (до-речі, кінцівки з 3-х частин, 3 частини тіла – голова, кінцівки, тулуб ...)

У залишкових породах **не знайдено залишків проміжних форм** (за умов еволюції їх мало бути за 500 млн. років – мільйони).

3) НЕМОЖЛИВІСТЬ ВИПАДКОВОГО ЗАРОДЖЕННЯ ЖИТТЯ

а) Через дію законів термодинаміки

I закон:

енергія не виникає з нічого і не зникає, вона лише переходить із однієї форми в іншу

II закон –

«закон занепаду» кожна система, залишена сама по собі (тобто без доступу енергії зовні), рухається від порядку до безпорядку

Ось чому живому організму потрібно багато енергії, щоб підтримати порядок у своєму організмі.

Без життя складний і високорозвинений порядок не може виникнути сам по собі. Життя було створено Кимось Живим. Живий Бог створив життя, землю і весь Всесвіт.

б) Через складність живих організмів

Найпростіша форма життя – мікрокок має ~ 10 тисяч складних молекул. В одній молекулі – тисячі амінокислот у специфічній комбінації із 20 основних типів. Випадковість поєднання сягає ~ нескінченне число.

Неможливість випадковості через складність живих організмів (одна проста клітинка складного організму має сотні мільярдів білкових молекул).

Крім мільярдів молекул клітина має – **генетичний матеріал, хлорофіл** (енергію). (Хлорофіл в клітину попадає з харчуванням, його виробляють зелені рослини. Тільки зелені рослини (і деякі бактерії) здатні поглинати сонячну енергію і перетворювати її в корисну форму енергії. Цей процес називається фотосинтезом).

Потрібний порядок у клітині між мільярдами її молекул. Одночасно з виникненням механізму її харчування, потрібно, щоб виник механізм виведення відходів і механізм відтворення (розмноження).

Таке унікальне, складне поєднання не можливе саме по собі.

4) СВДОЦТВА ГЕОЛОГІЧНИХ І ПАЛЕОЛОГІЧНИХ ЗАЛИШКІВ ПРО ПОХОДЖЕННЯ ЖИТТЯ НА ЗЕМЛІ

1) Світ залишків не має доказів еволюції, він лише вказує:

на раптовий «вибух» життя в його нескінченному різноманітті; всі основні типи з самого початку мали достатньо сформовані ознаки	що всередині основних типів організмів відбуваються зміни в досить широкому діапазоні, але між типами існують нездоланні рамки; рамки між основними типами в світі останків співпадають з відповідними рамками в сучасній природі
Не існує будь-яких початкових форм, які ведуть до більш складних представників своєї групи.	

Не знайдено ніяких проміжних форм, які могли б бути доказом еволюції.

Усі досліди і знайдені залишки вказують не на світ, що розвивався, а на існування з самого початку вже готового і різноманітного світу (досліджені мільярди викопаних залишків).

2) Як визначити вік гірських порід і палеологічних залишків

Ні до Хсі до н.е. в Юстлі в Оці Фіогної Стіліх Воду

1. Чим більш прості знайдені залишки, тим більш давній шар, в якому вони знаходяться. Час беруть таким, яким він є сьогодні в природних процесах.
2. У даний час усі природні процеси проходять дуже повільно – отже процес еволюції тривав млрд. років (5 млрд).

Принцип «уніформізму» (знання сучасних законів природи і процесів достатні, щоб пояснити походження і розвиток всього на світі).

3. Урано-свинцевий метод (радіоактивний уран розпадається, перетворюючись в свинець. ½ розпаду – 4,5 млрд. років)
4. Радіовуглецевий метод. Радіоактивний ізотоп вуглецю С-14 має ½ розпаду 5730 років. Його ми отримуємо із азону, який є в повітрі, під дією космічних променів С-14 утворює двоокись вуглецю CO₂. CO₂ поглинають рослини і в процесі фотосинтезу перетворюють його в продукти харчування. Тварини поїдають рослини і накоплюють в собі вуглевод. Після смерті вуглець С-14 починає розпадатись і його кількість зменшується.

1.2 «Сенсації» останніх досліджених залишків:

- Закам'янілі стовбури дерев, які зверху вниз проходять кілька кам'яновугільних шарів;
- відбитки слідів людини в кам'яновугільному шарі в «300 млн.» років;
- трилобіти (найпростіші організми, які були ніби першими і вимерли) у відбитку ноги людини;
- сотні видів рослин і тварин із різних ер поховані в одних місцях;
- знайдений в кам'яновугільному шарі золотий ланцюг у 30 каратів і закам'янілий череп людини.

3. а) Неможливо знати, яке було співвідношення урану і свинцю в породі спочатку;

б) На співвідношення можуть впливати зовнішні фактори, які можуть прискорювати розпад (атомний вибух на сусідній зірці і т.д.).

4. а) Неможливо знати, який % вуглецю С-14 було у той час у повітрі. Сьогодні вуглецю з азоту отримується на 25% більше, чим розпадається. Значить його раніше було менше і обрахунки часу за цим методом дають завищені результати (дається більший вік залишкам);

б) Не всі організми споживали однакову кількість звичайного і радіоактивного вуглецю.

Не існує реальних і незалежних доказів стародавнього віку Землі. «Сенсації» в світі залишків, раптове зникнення різних видів тварин мають логічне пояснення, якщо взяти до уваги Всесвітній Потоп.

5) СВДОЦТВА НА КОРИСТЬ МОЛОДОСТІ ЗЕМЛІ

а) Космічний пил:

Його випадає на Землю 5 -15 млн. тон в рік; відрізняється від земного пилу у 300 раз більшим вмістом нікелю. За 5 млрд. років мав бути шар у 20-60 м.

Астронавт на Місяці

Обмежена кількість нікелю в земній корі; 1 см шару космічного пилу на Місяці (супутнику Землі).

б) Невеликий вміст гелію в атмосфері

(виділяється при перетворенні урану в свинець) За 5 млрд. років його в атмосфері було б у 100 тис раз більше. Атмосфера не тільки втрачає гелій, а й має властивість поглинати його з космосу.

в) За 5 млрд. років 440 раз усі континенти були б змиті в океан річками.

г) Магнітне поле Землі зменшується у 2 рази кожних 1400 років.

Яким би воно було 1 млн. років тому, коли «з'явилася» перша людина?

Комета

д) **Наявність у Сонячній системі** коротко періодичних комет і міжзіркового пилу. Коли комета проходить недалеко від Сонця – вона втрачає частину свого ядра, ця речовина утворює «хвіст». На основі цього розпаду вчені підрахували вік комети – 6-10 тис. років.

З наукової точки зору теорія створення світу є повністю реальна.

Головна проблем полягає в нас, людях:

Нам ніколи не доводилось бачити значні зміни в космічних і світових процесах (Біблія: творіння закінчилось шостим днем.

Зараз – день сьомий, спокою).

Тому нам важко уявити, що **6-10 тисяч років тому діяли інші закони, і що був час, коли Земля ще не існувала.**

б) ЯК ВИНИК СВІТ. ЩО ТАКЕ ПРИРОДА

Атеїсти:

- 1) фанатична віра про виникнення в результаті «випадкового збігу обставин»;
- 2) життя розпочалось з найпростішого одноклітинного живого організму;

3) еволюція відбувається шляхом боротьби за існування; існує «природний відбір»: кволе, непристосоване гине, а здорове, сильне виживає, зміцнюється, розвивається. Нові отримані якості передаються спадково, закріплюються в нових поколіннях, отримують форми інстинктів;

4) наука не знайшла Бога.

Заперечення:

1) вірити, що в хаосі випадково складеться гігантський механізм дивної точності – абсурд;

2) хто дав життя першій живій клітині? *Ніяких ознак самодостатнього зародження життя до цього часу встановити не вдалося, - і ніяка наука не змогла і не зможе подолати бар'єр, поставлений Творцем між мертвою і живою природою;*

3) наука Бога не шукає, у неї зовсім інші завдання – вивчати природу (створений Богом світ), її закони.

Дуже багато вчених були віруючими – Ломоносов, Пирогов, Філатов, Цюлковський... Віра в Бога не заважала і не заважає робити наукові відкриття, а навпаки – допомагає; Бог врозумляє людей, щоб вони, бачачи у природі премудрість Божу, прославляли Творця.

4) Не все, чим володіють істоти є інстинктом. Людина за свідченням атеїстів існує вже кілька млн. років, всі люди вміють ходити, але чомусь звичка ходити не передалась дитині з народженням. Кожну дитину приходиться вчити ходити. Інший приклад – пташки – тільки раз прилетять з теплих країв в холодні, а діти вже знають дорогу назад і летять попереду без всяких вказівок. Сучасна людина не в змозі будувати, як бджоли, стільники, збирати мед, а бджоли ще добавляють до меду 25% води і ще якоїсь речовини, щоб мед не бродив. Хто їх навчив? Ми – люди, і то самі не можемо навчитись писати, читати, навіть ходити – нас навчають. А тут бджоли, комахи – невже вони самі навчилися?

5) Зараз людина сама робить штучний відбір – схрещує види. Але чи можна з кропиви виростити квітку, з дерева зробити залізо і т.д. Спробуйте щось прищепити до сухого дерева.

Що таке природа

Це все, що ми бачимо і все, що існує: живий і неживий світ. Земля, повітря, вода і т.д. – нежива матерія, - вона має розум, здатна думати? Ні. Людина думає? Так, вона розумна істота. Людина може зараз створити із неживої матерії живу істоту? Ні. Тоді як же живу істоту могла створити нежива природа? Може мертва жінка, маючи в утробі плід, родити живу дитину? Нежива природа вчить бджолу уму-розуму? Розумна людина, а збирати

нектар із квітів і робити мед не може. Їй це не дано Богом. Легко навчити людину, в якій є розум і мова. Попробуй навчити корову чи коня читати і писати! Це було б дивом! А ще більше диво – навчити малесеньких бджілок робити дивні справи, на які не здатні вчені люди. Хто це диво створив?

Природа – це книга, обкладинка якої – небо і земля. Вчені читають і пізнають природу. Порівняємо з книгою, написаною самою людиною:

1) книга має матеріал і форму;

2) має зміст – якусь ідею. Щоб її написати – треба спочатку знати, про що, мати ідею. Первинною є ідея книги, а не її матеріальна форма.

Книга, написана людиною, – плід її розуму, а Книга природи – плід творчого розуму Бога. *Матерія є втілена в видимих формах ідея Бога.*

Як не може появитися книга без автора, так не міг виникнути Всесвіт без Бога Творця. Він невидимий для нас, але ми бачимо те, що він створив.

Складність клітини живих організмів

1) Чи є у природи очі, слух, нюх та інші органи? Ні, тому що вона не жива.

Як ці органи виникли у живих організмів? Допустимо, випадково – за потребою, яка стала складовою необхідністю життя, існування. Скільки треба часу, поколінь, щоб ці зміни закріпилися як «інстинкти» в генах і стали спадковими без якогось втручання, самі по собі? Найбільше складних органів має людина. Всі вони закладені в зародковій клітині. Але ж знову ж таки, чому не закладені навички ходіння з самого народження і т.д. Чи може створювати незряче зряче, нерозумне розумне і т.д.

Будова клітини

Тільки Істота Розумна, Свідома, Всевидяча може створити щось собі подібне.

2) **Жива клітина** – складний маленький будиночок, все в ній побудовано за планом, а не як завгодно. Ми завчасно знаємо, що з клітини людини вийде людина, а не дерево і т.д. Ми знаємо її склад, набір всіх хімічних речовин, але оживити самі не можемо, тим паче чекати, що це трапиться саме по собі.

Приклади:

а) ми бачимо у місті високі, гарні будинки, дивуємось їх красою і, мабуть, похвалимо їх архітектора.

Але чи повірять хто із нас, що цей будинок виник самий собою? Покладемо будівельний матеріал і будемо чекати, щоб з нього побудувався сам по собі будинок;

б) покласти фарби, папір і чекати, щоб сама написалася картина.

То чи міг самий собою виникнути величезний Всесвіт, в якому ми живемо зі

всіма зручностями: ванни – повітряні, сонячні, водні, різні плоди землі?

Тут треба повірити, що є Творець світу – Бог.

На думку приходиться притча про циган: вкрали цигани у селян коні, їх ввіймали, а вони давай доказувати, що коні самі побігли за їхніми возами. «А навіщо ви запрягли їх у вози», - запитали селяни – «Так вони самі запряглись». Але їм не повірили і, як злодіїв, покарали. Ось так будуть покарані ті, хто не хоче визнавати істину і твердить одне: що світ виник сам по собі.

7) ПОХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ

Теорія походження людини від мавпи потерпіла крах.

Виставлення черепа і скелета «піпекантропа», як древньої людини, це фальсифікація залишків. Близькість крові людини і мавпи, схожість ваги їх мозку нічого не доказує.

Роль праці.. Працює кінь, осел, з покоління в покоління, але від цього розумнішим не стає. Воістину дивно і, навіть, страшно, що людина, яка досягла вершин знань, на запитання, звідки вона походить, відповідає, не червоніючи: від мавпи!

Процес зародження і розвитку усіх людей один і той же (як і у тварин). Здавалося, що люди мають бути однаковими. Але ні! Кожна людина має свої відмінності, індивідуальність. Скільки людей у світі – у всіх різні обличчя, характери, навіть відтиски пальців. Чи не це диво дивне?

Людина – велика святиня на Землі, найскладніший механізм.

Від усіх тварин, у тому числі і від мавп, відрізняється корінним чином: має розум і безсмертну душу.

У своєму розвитку людина проходить три стадії:

I.
В утробі матері:
формується тіло

II. На землі: продовження фізичного розвитку і, головне, – духовний розвиток, підготовка до переходу від тимчасового до вічного

III.
Вічне життя: духовне вдосконалення, пізнання Бога

8). ПРО ДУШУ, СМЕРТЬ І БЕЗСМЕРТЯ

Якщо природа сама так розумно влаштувала цей світ, то чому вона тоді придумала смерть? Яка тоді мета і сенс життя людини? Але потрібно правильно розуміти: **Бог створив людину для вічності, і земне життя – це тільки підготовка до вічного.** Скільки б людина не прагнула матеріального – ним вона не насититься. Не поодинокі випадки, коли людина має всі матеріальні блага, а закінчує життя самогубством. Це значить, що душа не

мала миру і спокою. Коли ми створимо благо для душі – віру в Бога і життя за його заповідями, в любові до ближнього, тоді душа матиме мир і спокій. А якщо порушений цей порядок, то людина втрачає мету і значимість життя. Душа ненаситна. Бог так мудро її створив, що вона насититься тільки в Ньому. Якщо стверджувати, що не має загробного життя, то навіщо Богу, Істоті безсмертній, створювати людину за своїм образом і подобою? Навіщо було дарувати їй знання, таланти, мудрість? Чи може батько, який виростив сина – сам викопати йому могилу і забрати у нього життя? Ні, людська душа безсмертна. Чому вона не помирає? Тому що вона не матеріальна, а духовна.

З цього приводу можна навести суперечку двох професорів-хірургів: 1-й, атеїст, доказував, що не має душі, оскільки він її не бачив, а 2-й, християнин, запитав: чи бачив він під час операцій на мозку розум, на серці – любов. Чи це означає, що розуму і любові немає?

І. П. Павлов

Великий російський вчений-фізіолог **академік І.П.**

Павлов, віруючий християнин, дає таке **пояснення**

про безсмертя душі: *«Я вивчаю вищу нервову діяльність і знаю, що всі людські почуття: радість, горе, смуток, гнів, ненависть, думки людини, сама властивість думати і роздумувати - пов'язані, кожне з них, з особливою клітиною людського мозку і його нервами. А коли тіло перестає жити, тоді всі ці почуття і думки людини, ніби відірвавшись від мозкових клітин, вже мертвих, в силу загального протек, що ніщо – ні енергія, ні матерія - не зникають*

безслідно, і складають ту душу, безсмертну душу, яку сповідує християнська віра».

7. КОРОТКА РЕКОНСТРУКЦІЯ ПЕРШИХ ДВОХ ТИСЯЧОЛІТЬ ІСТОРІЇ СВІТУ

Бут. гл.1 – все було створено зразу досконалим, покращуватись творіння вже не могло.

(Адам – «зрілий» плід творіння, як і вся Земля. До падіння Адама всі живі істоти, що мали кров, в якій перебувала жива душа, харчувались лише рослинами (які не мали почуттів) і тому не мали страждань. Більше того, Господь повелів вживати не стовбури і корені, і не насіння, а лише плоди, зелень і стебла, яких у рослини в достатній кількості. Цей процес був таким же нешкідливим, як і стрижка волосся і нігтів (навіть у наш час поїдання тваринами рослин служить останнім на користь: таким чином їх насіння поширюються на велику територію).

Багато тварин і сьогодні харчується м'ясом. Виникає запитання: яким чином вони жили в першоствореному світі? У тому світі не було смерті і тління, а тому не було потреби в надзвичайних затратах енергії, необхідної для подолання цих руйнівних сил. Тому і тваринам, і людині було потрібно

набагато менше калорій, які достатньо давала рослинна їжа (навіть в наш час подвижники, з Божою допомогою, можуть обходитися лише рослинною їжею). Пагорби не мали вигляд гір, а зіпсовані були не «500 млн» ерозією ґрунту, а наслідками Потопу.

Початок дії II закону термодинаміки після гріхопадіння людини: закон занепаду, погіршення

(у світ ввійшла смерть, яка фізиками називається ентропією. Зірки почали вибухати, ядерний розпад набув незупинного характеру. Рослини зазнали мутацій, земля багато в чому втратила свою родючість і для того, щоб існувати, людина змушена була працювати до виснаження.

Ще більше постраждав тваринний світ: звірі стали смертними і перестали бачити в людині свого володаря; між ними розпочалась боротьба за виживання, з'явилися хижаки і їх жертви. Але найбільших змін зазнала природа людини: тіло стало смертним, а безсмертна душа сходила до глибин землі, чекаючи Спасителя).

Але і після гріхопадіння до потопу були ще більш ідеальні умови для життя завдяки:

<p>I. дуже високому вмісту в повітрі парів води: (Бут.1, 6-7; 2, 5-6) Пари забезпечували рівномірну температуру Пар служив товстою захисною оболонкою навіть на південному полюсі був субтропічний клімат. (Парниковий ефект) Існував один материк товстого сонячного випромінювання променів і шкідливого ультрафіолетового сонячного випромінювання</p> <p>II. сильному магнітному полю Землі</p> <p>III. товстому озоновому шару (на висоті 25 км)</p>
--

Завдяки потрійному захисному фільтру:

- не утворювався радіоактивний вуглець;
- особливо добре (завдяки теплу і великій вологості) росли рослини, цьому також сприяла ідеальна кількість у повітрі двоокису вуглецю (CO₂), (вірогідно в десятки разів перевищувала нинішню кількість (0,3%);
- не з'являлись шкідливі мутації;

Живі організми жили довго (Бут.5), розвивались краще, ніж в наші дні. Особливо великих розмірів досягали плазуни, оскільки ростуть вони все життя. З'явилися гігантські особи (Бут. 6,4); процес старіння йшов повільно.

ЧАС ПОТОПУ

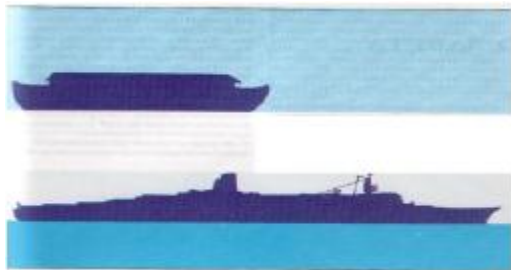
Раптово (вірогідно через зустріч на близькій відстані з іншим небесним тілом) на Землі повсюди відбулись **природні катаклізми:**

розколи земної кори (землетруси)	виверження вулканів
--------------------------------------	------------------------

У повітря піднялись і поширились по всьому світі величезні хмари вулканічного пилу. Від пилу - конденсація парів повітря. Початок небувалого (і першого в історії Землі) дощу (Бут. 7, 11). Небо буквально звалилось на землю, злива тривала **40 днів**. Через тріщини в земній корі назовні вилилась додаткова величезна кількість води (Бут. 7,11).

Під водою опинилася вся планета.

Ной забрав в ковчег тварин суші по два представники (2 від нечистих, 7 пар від чистих) від кожного основного типу (розміри ковчега це дозволяли), (обрахунки біологів – у ковчезі було 35 тис. хребетних, що займало 40 % площі ковчега), (полегшувало догляд за тваринами те, що більшість із них від різкої зміни клімату (в 2 р. впав атмосферний тиск і із 30 % до 21 % знизився

Носв ковчег був лише вдвічі менший від сучасного океанського лайнера

вміст кисню) впали в сплячку).

Співвідношення довжини до ширини ковчегу як 6 до 1 та занурення у воду від ваги вантажу на половину висоти робило його практично нетонучим. Повсюди вирували сильні приливи і шторми.

Вирвані дерева нагромаджувались один на одного у невеликих замкнутих затоках, покривалися товщею гірських лавин, різними породами (піском,

глиною тощо), спресовувалися і перетворювалися на вугілля.

Першими жертвами потоків лави і грязей стали млрд. морських безхребетних (не могли швидко втікати). Крім того морські безхребетні гинули і без лави від забруднення води. Швидше на дно опускалися більш прості, повільніше – більш складні (опір різних пристосувань від води)

Морські хребетні тварини (риби, тюлені):

більша стійкість до забрудненої води;

більше можливості втечі від небезпеки

Гинули пізніше безхребетних, але окремі із них вижили. Зустрічаються масовими похованнями (разом відносились приливними хвилями). Не дивлячись на величезні втрати, багато видів морських хребетних і безхребетних збереглися.

Люди, тварини, комахи, пташки – тікали, піднімаючись вгору на ще незатоплені місця, але теж гинули, тому:

їх залишки попадаються у верхніх шарах

їх тіла покривались залишковими породами не зразу, вони піддавались гниттю, не кам'яніли, а тому їх сьогодні знаходять небагато

Наслідки потопу:

- 1) поки вирував Потоп, загинуло 2/3 всіх видів рослин і тварин.
Зникли цілі типи тварин (яких Ной не взяв в ковчег)
- 2) попіл і пил від вулканічних вивержень на місяці затулили сонце, температура землі різко знизилась:
 - а) Земля швидко охолоджується;
 - б) на полюсах виникають льодовики;
- 3) утворився новий ландшафт Землі.

Фото гори Арарат у західній Вірменії (східній Туреччині), на якій зупинився ковчег, коли закінчився Всесвітній потоп.

Фото залишків ковчега на г. Арарат під час експедиції археологів.

Після потопу

Страшної сили землетруси, урагани, затоплення зруйнували все, що було створено людською культурою.

Нащадки Ноя усе почали спочатку: жити у печерах; робити знаряддя із каменю.

Кам'яний вік:

незвичайна ситуація, суворий клімат, сирі печери, недостатнє харчування позначились на фізичному стані людей (низькорослість, певна деградація). Тільки коли людство пристосувалось до нових умов, стало виготовляти складні знаряддя, знайшло поклади металу (мідний, бронзовий і залізний вік), стало обробляти поля і будувати міцні будинки, воно стало міцнішим. Тварини із ковчега поширились по усій землі. Спочатку вони склали малі ізольовані групи і їх життя проходило в екстремальних умовах.

Життя за кам'яного віку. Фреска

За свідченням біологів саме такі умови ідеальні для багаточисельних варіацій і утворення різних видів (у рамках свого типу).

Через певний час після потопу сталася ще одна катастрофа: **розділення континентів** (Бут.10, 25) (за Фалека – сина Евера. Евер – правнук Арфаксада, сина Сима).

Свідчення про Потоп:

- археологічне знайдення ковчега;
- 75% всієї земної поверхні покрито осадковими відкладеннями, які нанесені водою;
- масові закам'янілі захоронення тисяч різних представників тваринного світу із різних кліматичних поясів в одних місцях (залишки тоді кам'яніють, коли вони швидко і повністю покриваються товщею залишкових порід);
- у всіх первісних народів по всьому світу – легенди про потоп; (етнологи зібрали 59 легенд про потоп у аборигенів Північної Америки, 46 – Південної, 17 – Близького Сходу, 23 – в Азії, 31 – у стародавніх європейців, 37 – в Австралії і Океанії);

8. ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ СВІТУ ЯК БОЖОГО ТВОРІННЯ

Людина як вище творіння Боже, що має його образ і подобу, ще в раю отримала повеління від Бога пізнавати Божий світ і піклуватися про все, що наповнювало рай.

Потреба вивчати та захищати світ Божих створінь, сприяти їх життєвій безпеці та збереженню тривалості життя на землі має вагомое значення і для сучасної людини. Адже в сучасному світі спостерігається значне погіршення навколишнього середовища, яке пов'язується з поведінкою кожної людини, із стилем її життя та матеріальним виробництвом.

Кризові ситуації, які тепер переходить людство, чи то економічного, продовольчого, екологічного чи соціального характеру, по своїй суті є також кризами моральними, пов'язаними між собою.

Негативний вплив людей на навколишнє середовище:

- шкідливі викиди в атмосферу (повітря);
- шкідливі викиди в річки, озера і моря;
- надмірне використання природних запасів землі;
- знищення зелених насаджень;
- надмірний вилов риб в морях і океанах, полювання на багатьох тварин.

Наслідки нерозумної діяльності людей:

- забруднення повітря, річок, світового океану;
- нестача прісної води;
- зникнення багатьох видів рослинного і тваринного світу;
- зміна клімату землі, внаслідок чого збільшення природних катастроф (ураганів, посухи, затоплень і т.д.)

Всі ми є відповідальними за захист і дбання про світ Божих творінь і маємо відчувати обов'язок здійснювати цю відповідальність, щоб захистити землю, воду і повітря, дари Бога-Творця, призначені для усіх, і, понад усе, щоб захистити людину від небезпеки самознищення.

Багато людей знаходять спокій і мир, відчувають себе оновленими і відродженими, коли вступають у тісний контакт з красою і гармонією природи. Отже, існує певного роду взаємність: піклуючись творінням, бачимо, що Бог через створений світ, піклується нами.

Захищати природне середовище, щоб будувати мирний світ – це обов'язок кожної людини. Якщо хочеш плекати мир – бережи справи творіння.

Частина 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КНИГ СТАРОГО ЗАПОВІТУ

1. ЗАКОНОПОЛОЖНІ КНИГИ

Це 1–а група книг (давньоєврейською «Тора», грецькою – «Пентатевхос»).

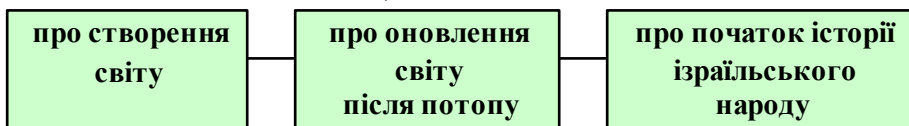
Найважливіші закони життя, які дав Бог своєму народу, а також викладення початкової історії від створення світу до вступу боговибраного народу на обіцяну Богом землю.

5 книг:

*Автор книг – пророк **Мойсей**.*

1) БУТТЯ

Зміст:

<p>частина 1: <i>творіння, Ной і його нащадки</i> <i>(гл. 1–11)</i> створення світу (1-2) гріх перших людей: у світ входить смерть (3); від Адама до Ноя (4-5) Ной і потоп (6–10) Вавилонська вежа (11)</p>	<p>частина 2: <i>Авраам і його сім'я (гл. 12–50)</i> патріархи: Авраам, Ісаак, Ісав і Яків (12-35) нащадки Ісава (36) Йосиф і його брати (37–45) Яків і його сім'я в Єгипті (46-50)</p>
---	--

Головні діючі особи:

Адам і Єва, Каїн і Авель, 10 допотопних патріархів, сини Ноя (Сим, Іафет і Хам), Авраам і Сарра, Лот, Ісаак і Ревекка, Яків і Ісав, Рахіль і Лія, Йосиф і його брати (12 синів Якова–Ізраїля, від яких ведуть своє походження 12 ізраїльських племен).

Місце дії: Близький і Середній Схід:

Месопотамія (суч. Ірак), Палестина (суч. Ізраїль, Йорданія, Ліван), Єгипет.

Час дії: прибл. 5508–1650 рр. до Р. Х.

Розуміння і основне значення:

у книзі Буття Бог постає перед нами як Творець нашого світу і всього людського роду. Все створене Ним було добрим і досконалим. Він надав людям свободу вибору, і вони вибрали шлях непослуху. У світ увійшов гріх, зло, страждання і смерть, але Бог не відмовився від свого творіння. Він зробив Ноя новим родоначальником людства. Потім вибрав Авраама і його нащадків, з яких розпочалась історія спасіння всього людського роду.

1) ВИХІД

Розповідь про те, як Бог, відкриваючи Свою волю через Мойсея, спас Свій народ від єгипетського рабства.

Зміст:

<p>частина 1 Бог звільняє євреїв від рабства в Єгипті (гл.1-15)</p>	<p>частина 2 шлях до гори Синай (16–18)</p>	<p>частина 3 Бог укладає із своїм народом Заповіт і дає йому закони (19–24)</p>	<p>частина 4 скинія Господня і порядок Богослужіння (25–40)</p>
---	---	---	---

рабство в Єгипті (1), юні роки Мойсея (2–4), Мойсей, Аарон і єгипетський фараон (5-11), Пасха і перехід через Червоне море (12-15)

Місце дії: Єгипет (дельта Нілу) і Синайський півострів.

Розуміння і основне значення: Бог завжди перебуває зі своїм народом: звільняє його від полону і веде до нового життя. Він піклується про ізраїльтян і приходять їм на допомогу, дає їм правила, за якими їм потрібно жити. Наставляє їх, як потрібно поступати один з одним, як їм жити разом і як служити Богу. Велить їм побудувати скинію, щоб знаходитись з ними разом у самому серці їхнього стану. Багато віруючих, які страждають від угисків, знаходять у книзі Вихід особливу підтримку.

3) ЛЕВИТ

Книга правил, які дав Бог ізраїльтянам через Мойсея на горі Синай (назва походить від імені коліна Левина, представники якого здійснювали богослужіння – спочатку в Скинії, а потім у Храмі).

Зміст

Закони про приношення і жертви (1-7)	закони про святість, статут свят (17-27)
Аарон – першосвященик (8)	правила для священиків (9-10) день очищення (16) (11-12)
	закони про їжу і нечисте (13-15)

Найважливіші події: поставлення Аарона на першосвященство (8), свята: День Очищення, Пасха, свято Жнив, свято Кущів (23).

Місце дії: Синайський півострів, народ Божий знаходиться на шляху із Єгипту в Землю Обітовану.

Найвідоміший уривок: «Люби ближнього твого як самого себе» (19,18) (пізніше цими словами Ісус Христос висловить суть усього Закону (Мк. 12, 31).

Розуміння і основне значення:

Бог чекає, що весь Його народ (а не лише священики) буде жити за Його заповідями. Багато законів, які дані в книзі Левит, мали лише тимчасове значення. Але за кожною, на перший погляд, другорядною заповіддю, стоїть вічна правда, яка полягає в тому, **що Бог є Вище Благо і Вища Чистота**. Ми егоїстичні, своєвольні і непокірні. Наш гріх неминуче віддаляє нас від всесвятотого Бога. Нам потрібний спосіб, з допомогою якого ми могли б подолати цю прірву. Старозаповітні жертви вказують нам цей спосіб: смерть жертвовної тварини є прообраз тієї єдиної жертви Ісуса Христа, принесеної за всі гріхи світу, якої достатньо на всі часи.

4) ЧИСЛА

Це розповідь про те, як ізраїльтяни після виходу з Єгипту 40 років кочували Синайським півостровом. Назва пов'язана з двома переписами населення, згадуваних у книзі.

Зміст:

частина 1 г. Синай – підготовка до відправлення в дорогу (гл.1–9)	частина 2 шлях від гори події в Моаві. Синай до Моава (10–21)	частина 3 Валаам і Валак (22–32)	частина 4 короткий опис пройде - ного шляху і настанови про життя в Землі Обігованій (33-36)
--	--	---	---

Частина 1 (продовження): перепис народу (1), чисельність кожного роду і його місце в стані (2), обов'язки священиків і левитів, різні правила (3–8), друга Пасха (9).

Найважливіші події:

покарання Маріам (12), 12 спостерігачів і їх розповідь (13), скарги, непокірність і Божий вирок: 40–річне скитання (14), повстання проти Мойсея і Аарона (16-17), покарання отруйними зміями (21), Валаам і його ослиця (22), Ісус Навин стає вождем Ізраїля (27).

Головні діючі особи: Мойсей і Аарон, Халев і Ісус Навин, Валаам і Валаак.

Найвідоміший уривок: «Нехай благословить тебе Господь і збереже тебе!..» (6,24–26) - слова, якими Бог повелів Мойсею і Аарону благословляти Свій народ.

Розуміння і основна ідея:

у цій книзі розповідається про те, що Бог був вірний своїм словам, а Його народ постійно впадав у непослух. Бог безмірно терплячий. Він із невичерпною любов'ю піклується про свій народ. Врешті-решт Він присікає непослух покаранням, щоб народ повернувся до Бога до того, як стане пізно.

5) ПОВТОРЕННЯ ЗАКОНУ

У цій книзі записані слова Мойсея, звернені до євреїв після довгих років скитань по пустелі перед вступом до Землі Обігованої. Це повторення настанов про те, як потрібно жити народу Божому.

Зміст: Мойсей

нагадує про події з часу відходу від гори Синай (гл. 1-4)	нагадує Божі закони і закликає їм покоритися; оновлення Заповіту між Богом і Його народом (5 –26), (29–30)	настанови про життя у новій землі, важливість послуху Богу (27–28)	передає владу Ісусу Навину і дає останні настанови. Смерть Мойсея (31–34)
---	--	--	---

Місце дії: рівнина на східному березі річки Йордан.

Час дії: приблизно 1230 р. до Р. Х.

Найвідоміші уривки:

- *«Люби Господа Бога твого, усім серцем твоїм, і усією душею твоєю, і усіма силами твоїми»* (6, 5), пізніше цими словами Ісус Христос висловить підсумок усього Закону (Мк. 12, 30);
- *«Не одним хлібом живе людина, але різним словом, яке виходить із вуст Господа»* (8, 3), (коли спокушував сатана Ісуса в пустелі, цим та двома наступними висловлюваннями відповідав йому Ісус);
- *«Не спокушуйте Господа Бога вашого»* (6, 13);
- *«Господа Бога твого бійся і Йому одному Служи»* (6, 16).

Розуміння і основна ідея:

у цій книзі вдруге подаються Божі закони (звідки і назва книги), але головною темою книги є послух. «Пам'ятайте все, що Бог здійснив для вас», - говорить Мойсей, - «і робіть так, як Він вам повелів, тому що, вибираючи повеління, ви вибираєте життя». Бог винагороджує послухання, яке засноване любові. Непослух веде до катастрофи, покарання і смерті.

2. ІСТОРИЧНІ КНИГИ

Це 2-й розділ Біблії – від книги Ісуса Навина – до книги Естер – охоплює біля 800 років іудейської історії, приблизно з 1200 до 400 р. до Р. Х.:

завоювання і
заселення
Обігваної землі

період
суддів і
царів

падіння
царств

вавилонський полон
і повернення на
Батьківщину

Автори книг мали особливу мету – показати, як задум Божий здійснювався в житті його народу. Тому вони правдиво розповідають про всі біди, які випадали на долю ізраїльтян, коли ті ставали на шлях непокори своєму Богу.

1) КНИГА ІСУСА НАВИНА

Книга про те, як ізраїльтяни під керівництвом Ісуса Навина, наступника Мойсея, завоювали Ханаан – землю, обіцяну їм Богом.

Зміст:

частина 1
завоювання
Ханаану (1-12)

частина 2
поділ землі між ізраїльсь-
кими племенами (13–21)

частина 3
східні племена і прощальне
слово Ісуса Навина (22-24)

Головні події: розвідка 2-х спостерігачів (2), перехід через Йордан (3), взяття Єрихону (6).

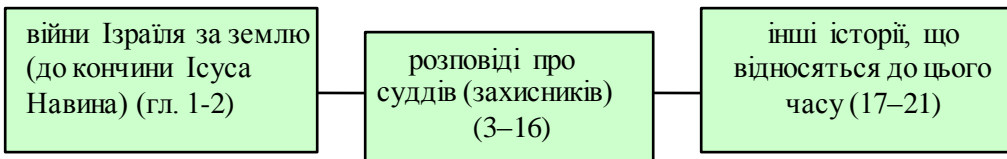
Головна тема:

з Божої волі під проводом Ісуса Навина Ханаан завойований. Бог дотримався своєї обігниці, і народ за закликом Ісуса Навина оновлює з Ним свій Заповіт.

2) КНИГА СУДДІВ

Розповіді про народних героїв часу невлаштованості і беззаконня - між завоюванням Ханаану і правлінням перших царів.

Зміст:

Найвідоміші люди та їх подвиги: Девора і Варак (4-5), Гедеон і мадіанитяни (6-8), Єффай і його дочка (10-12), Самсон і Даліла (13-16)

Головна тема і значення:

ізраїльтяни не виконали повеління Бога і не вигнали всі племена, які населяли Ханаанську землю. З часом ізраїльтяни почали поклонятися їх богам. Ізраїль розділювався і ослаб, став легкою здобиччю для сусідніх народів. Спільна віра вже більше не з'єднувала розсіяні племена. Але, не зважаючи на те, що ізраїльтяни порушили обігницю, дану Богу, в ті моменти, коли вони у відчай повертались до Нього, то Він приходив їм на допомогу і давав їм захисників, які проганяли ворогів.

3) КНИГА РУФІ

Сюжет: через голод ізраїльтянка Ноєминь із сім'єю йде із Вифлеєму в Моав. У цій країні помирає її чоловік і двоє синів. Коли Ноєминь вирішує повернутись на батьківщину, її невістка, моавитянка Руф, відмовляється залишити свекруху. Збираючи на полі колоски – єдине їх джерело харчування, Руф зустрічає Вооза, далекого родича свого покійного чоловіка. Вооз, вражений її вірністю свекрусі, одружується на ній, і дівчина-іноземка, яка вибрала народ і Бога Ноємині, стає прабабою царя Давида.

Час і місце дії: ця історія відбулася в неспокійні часи суддів. Місцем дії були Моав (країна на схід від Йордану, моавитяни – нащадки Лота) і Вифлеєм.

Тема книги: любов і вірність, а також турбота Бога за кожную людину незалежно від її національності.

4-5) ПЕРША ТА ДРУГА КНИГИ ЦАРСТВ

Історія Ізраїля від останнього із суддів (Самуїла) до старості царя Давида.

Зміст:

1 Царств

історія Самуїла, який став з волі Божої вождем Ізраїля (1-7); Саул стає 1-м царем Ізраїля (8-10); 1-ші роки царювання Саула: непослух і усунення (11-15); Бог вибирає Давида, поєдинок з Голіафом (16-17); заздрість Саула: гоніння на Давида (18-30); Смерть Саула та Іонафана (31-2-га Цар.1)

2 Царств

Давид поставлений царем над Іудеєю (2-4)
Давид стає царем всього Ізраїля (5-7)
війни Давида (8-10); Давид і Вирсавія: Боже покарання (11-12); Сімейні незгоди: бунт Авессалома і наступні події (13-20); Останні роки царювання Давида (21-24)

Місце і час дії:

Ізраїльський народ тепер живе на своїй власній землі, але цар Давид проводить весь час у постійних військових походах, мета яких – відновити кордони держави і забезпечити мир.

Дії відбуваються з 1075 до 975 рр. до Р. Х.

Найвідоміші особи і події:

Анна і народження Самуїла (1 Цар.1), Ілій і відкриття Бога Самуїлу (3) захоплення і повернення ковчегу заповіта (4-6), помазання Самуїлом Давида на царство (16), Давид і Голіаф (17), Давид і Іонафан (18-20), Давид і Вирсавія (21); роботи Давида родоначальником вічної династії (2 Цар.7)

Найвідоміші уривки:

молитва Анни 1 Цар.2	плач Давида за Саулом і Іонафаном 2 Цар. 1	пригча про овечку бідняка (12)	переможна пісня Давида (22)
-------------------------	--	-----------------------------------	--------------------------------

Головна тема книг:

у Ізраїля не повинно бути іншого царя, крім Самого Бога. Це розумів Самуїл і намагався стримати ізраїльтян, які за прикладом сусідніх народів бажали мати власного царя. Бог дав їм царя, але попередив, які від цього у них будуть біди. Першим царем був Саул, але за його відступництво Бог його відвернув від Себе.

Давид догодив Богу, його віра ніколи не слабшала. Він часто поступав неправильно, але завжди був готовий визнати свої провини і щиро просив у Бога прощення. *Головним у книзі є Божя обіцянка Давиду: його династії не буде кінця.* Це обіцяння здійснилося в Ісусі Христі, який є прямим нащадком царя Давида.

6-7) ТРЕТЯ І ЧЕТВЕРТА КНИГИ ЦАРСТВ

Нарис історії Ізраїля від смерті Давида до падіння Єрусалиму і зруйнування Храму вавилонцями.

Зміст:

частина 1	частина 2	частина 3	частина 4
Соломон успадковує царство Давида 3 Цар. гл. 1-2	Царювання Соломона 3 Цар. гл. 3-11	Поділене царство 3 Цар. гл. 12-22 – 4 Цар. гл. -17	Іудейське царство 4 Цар. гл. 18-25
мудрість Соломона (3-4) побудова і освячення Храму (5-8) торгівля і будівництво Соломона (9) візит цариці Савської (10) гріхопадіння і смерть Соломона (11)	повстання північних племен (12-14) царі Ізраїлю і Іуди (14-16) пророк Ілля і його змагання з пророками Ваала (17-19) ізраїльський цар Ахав (20-22) іуд. цар Йосафат і ізр. цар Охозія (22); Єлісей стає пророком Божим (2-8); царі Ізраїлю і Іуди (8-16) взяття Самарії ассирійцями (17)	цар Єзекиїя і ассирійська загроза (18-20) іудейські царі Манассія і Аммон (21) реформи царя Йосії (22-23) останні царі Іудеї (24) взяття Єрусалиму вавилонцями, зруйнування Храму (25)	

Місце і час дії:

Книги охоплюють близько 400 років: з 975 до 586 р. до Р.Х. Самарія впала в 722 р., Єрусалим – у 586 р.

3-тя книга Найвідоміші особи і події: 4-та книга

суд Соломона (3) будівництво Храму (6) Соломон і цариця Савська (10) Ілля і засуха; Сарептська вдова (11); Ілля і віяння «тихого вітру» (19); виноградник Навуф Тарсиса (19)	Ілля і вогняна колісниця (2); Єлісей і сонамитянка (4); зцілення Неемана (5); облога Самарії (6); смерть цариці Ізавелі (9); різня, влаштована царицею Гофолією, падіння Самарії (17); ассирійці біля воріт Єрусалиму (18); цар Йосія знаходить книгу Закону (25); зруйнування Храму (25)
---	---

Найвідоміші уривки: молитва Соломона

про мудрість 3 Цар. 3	при освяченні Храму 3 Цар. 8
--------------------------	---------------------------------

Головна тема книг:

Кожний із зображених у цих книгах правителів отримує від автора оцінку, залежно від міри своєї вірності Богу. Доки правитель і його народ зберігають чистоту віри і шанують Бога, все йде добре. Коли ж вони свідомо вибирають непокірність, їх охоплюють біди. Бог не знаходить у покаранні задоволення. Він хоче, щоб Його народ заради власного блага підкорявся Йому добровільно. Знову і знову Він попереджує євреїв про небезпеку, в якій вони знаходяться. Він посилає Своїх Спочатку Самарія, а потім і Єрусалим потрапляють до рук ворогів. Назавжди зникають 10 північних ізраїльських племен, жителів Іудеї забирають до вавилонського полону. пророків, але народ відмовляється їх слухати. Тоді настають біди.

8-9) ПЕРША І ДРУГА КНИГИ ПАРАЛІПОМЕНОН

У цих книгах описуються ті ж події, що і в 2, 3 і 4-й книгах Царств. Але, оскільки вони були призначені для євреїв, що повернулись до Єрусалиму із вавилонського полону, розповідь зосереджена на Південному – Іудейському царстві і його царях.

Час дії: від смерті царя Саула до заселення Іудеї після повернення із вавилонського полону.

Зміст:

частина 1 <i>родовід євреїв, що повернулись із Вавилону 1 Пар: 1-9</i>	частина 2 <i>царювання царя Давида 1 Пар: 10-29</i> Смерть царя Саула (10) Царювання Давида (11-21) Давид готується до будівництва Храму (22-29)	частина 3 <i>царювання царя Соломона 2 Пар: 1-9</i> мудрість і багатства Соломона (1) будівництво і освячення Храму (2-7) слава Соломона (8-9)	частина 4 <i>царі Іудеї 2 Пар: 10-36</i> повстання північних племен за царювання Ровоама (10); від Ровоама до Аси (11-16); реформи царя Іосафата (17-20); від Іорама до Ахаза (21-28); реформи царя Єзекиї (29-32); Манассія і Амон (33); Реформи царя Іосії (34-35); кінець династії іудейських царів і падіння Єрусалиму (36)
--	---	---	--

Основні події:

Давид переносить ковчег Заповіту до Єрусалиму 1 Пар. 15-6	Соломон будує і освячує Храм 2 Пар. 5-7	Єзекія повторно освячує Храм 2 Пар. 29
--	--	---

Найвідоміші уривки:

хвалебна пісня царя Давида 1 Пар.16	Давид молиться Богу (29)	молитва Соломона при освяченні Храму 2 Пар. 6-7	Божа обіцянка Соломону (7)
---	--------------------------------	---	----------------------------------

Головна тема та ідея книг:

Головною метою автора було переконати іудеїв, які повернулися до Єрусалиму із вавилонського полону, в тому, що вони, як і раніше, залишаються вибраним народом Божим: початок їх царства у великі дні Давида і Соломона був благословенний Богом. Самим Богом встановлений і національний релігійний культ із детальною регламентацією храмових служб, що здійснювались священиками, левитами і музикантами. Споганення всього цього непокірними царями привело до падіння Єрусалиму, зруйнування Храму і вигнання іудеїв. Але обіцянка Божа, як і раніше, залишається в силі, і тепер прийшов час до відновлення.

Відновлення істинного богослужіння за царів Йосафата, Єзекії та Іосії повинно надихати вигнанців, що повернулися, на оновлення власної віри. Подібні ідеї розвиваються і в книгах пророків Аггея і Захарії.

10) КНИГА ЕЗДРИ

Розповідає про те, як іудеї повернулись на батьківщину із вавилонського полону. Вони відновили Храм, виконавши настанови книжника Ездри; почали виконувати всі вимоги Закону.

Зміст:

частина 1	частина 2	частина 3
повернення до Єрусалиму	Храм відновлений, не дивлячись на повернення 2-ї партії	1-ї партії полонених на чолі із Зоровавелем гл. 1-2
народ із радістю розпочинає відновлення (3)	на супротив жителів Самарії полонених на чолі із гл. 3-6	із Ездрую гл. 7-10
роки боротьби із місцевими противниками, підтримка перських царів (4)	список тих, що повернулись і опис їх подорожі (7-8)	
відновлення робіт з відбудови Храму (5,1- 6,12)	проблема змішаних шлюбів (9-10)	
нове освячення Храму і святкування Пасхи (6,13-22)		

Місце і час дії та час написання книги:

Повернення із полону було не одночасним. Великі групи вигнанців повертались з інтервалами в багато років, за різних перських правителів. Розповідь охоплює період з 538 до 428 рр. до Р. Х. Ті, що повернулись з

полону, побачили, що земля була заселена євреями, які не були забрані до полону і тепер були змішані з попередніми ворожими народами. Єрусалим був спустошений, Храм лежав в руїнах, життя нації практично зупинилось. Книга, ймовірно, написана як доповнення до книг Параліпоменон – бл. 400 р. до Р.Х.

Важливі історичні особи:

Ездра: священик, нащадок Аарона учитель Закону Божого	Зоровавель: вождь 1-х, що повернулись, внук царя Іехонії, забраного у полон	Кір: цар Персії, який переміг вавилонян і надав свободу євреям
--	---	--

Головна тема та ідея книги:

автор (який, ймовірно, написав і книги Параліпоменон) впевнено вірив, що іудеї не дивлячись на своє вигнання і загибель царства, як і раніше, залишаються боговибраним народом. У книзі Єздри ми бачимо цю віру в дії керуючись нею, євреї, що повернулись, відбудовують Храм і відновлюють національне релігійне життя. Закон Божий повинен виконуватись в усіх деталях, тому що іудеї – обранці Бога.

11) КНИГА НЕЄМІЇ

Розповідає про те, як Неємія став на чолі 3-ї хвили полонених, які поверталися до Єрусалиму. Ставши правителем Іудеї, він організував народ на відбудову міських стін. Його релігійні реформи частково співпали з діяльністю Ездри. Неємія повернувся до Єрусалиму в 445 р. і був правителем 12 років до 433 р.

Зміст:

частина 1 <i>повернення Неємії до Єрусалиму і відновлення міських стін гл. 1-7</i> Неємія отримує погані вісті і молиться за Єрусалим (1); повернення до Єрусалиму (2); відновлення стін наперекір супротивникам (3,1-7,4)	частина 2 <i>читання Закону; народ сповідує свої гріхи і відновлює Заповіт гл. 8-10</i> Ездра читає книгу Закону (8); покаюнна молитва (9: 1-37); народ підписує зобов'язання берегти Закон (9,38-10, 39)	частина 3 <i>народ і його вождь – реформатор гл. 11-13</i> списки народу і начальників (1) освячення нових стін (12, 27-43) реформи Неємії (12, 44-13)
---	--	---

Найважливіші події:

повернення Неємії до Єрусалиму (2); стіни нарешті відбудовані (6)

Найвідоміші уривки:

молитва Неємії (1); велика покаянна молитва народу (9)

Ідея і значення книги:

Неемія був людиною дії і зумів підняти дух людей. Він керував іудеями і в духовному, і в практичному житті. Завдяки цьому вони, не дивлячись на жорстокий опір ворогів, зуміли виконати складне завдання - відбудувати міські стіни. Неемія був чоловіком, який повністю покладався на Бога. Під його керівництвом з допомогою Ездри, який був знавцем Закону, релігійне життя іудеїв було повністю відновлене.

12) КНИГА ЕСТЕР

Сюжет: Естер, юна красуня-єврейка, стала дружиною перського царя Артаксеркса. З допомогою хитрощів, задуманих її опікуном – Мардохеєм, вона розкрила зговір, метою якого було знищення усіх євреїв в межах Перської держави. В результаті Оман, перший міністр Артаксеркса і надхненник змови, був страчений, а Мардохей досяг високого становища при палаці.

Місце дії: ці події відбулися в Сузах, зимовій столиці Перської імперії, після того, як більшість євреїв вже повернулася із вавилонського полону. Але частина їх залишилась жити в різних областях імперії.

Тема: чудесне спасіння єврейського народу від смертельної небезпеки. Іудеї і по сьогоднішній день читають книгу Естер у дні свята Пурим, спеціально присвяченого спогадам про ці події.

3. ПОВЧАЛЬНІ КНИГИ (книги премудрості)

3-й розділ Старого Заповіту:

*книга
псалмів*

*книга
Екклесіаста*

*книга пісні
над піснями*

*книга
Іова*

*книга
Притчів*

Кожна із книг унікальна за жанром і за тематикою.

1) Книга Іова

Грандіозна поема, автор якої намагається вирішити проблему людських страждань.

Зміст:

Пролог, Бог дозволяє сатані випробувати Іова; на Іова падають нещастя (гл.1 -2)

Головні теми:

історія Іова ставить вічне питання: якщо Бог справедливий, то чому страждають праведні? Іов переконаний, що страждає не за якийсь свій гріх, але не може знайти Бога, щоб захистити перед ним свою праведність. Бог відкривається йому, і Іов отримує відповідь за глибокої особистій зустрічі з Самим Богом – у всій Його силі і премудрості.

2) книга Притчів

Збірник висловлювань, які відносяться до повсякденних проблем.

Зміст:

частина 1; похвала премудрості (гл.1-9); мудрі висловлювання (10 - 29); доповнення (30-31)

Головні теми:

Притчі у своїй основі оптимістичні, в них не має трагізму Іова, ні песимізму Екклесіаста. Відповідно до книги Повторення закону, тут висловлена впевненість у тому, що людина, яка йде шляхом, вказаним Богом, буде у всьому мати благословення.

У притчах йде мова про сімейні і дружні відносини, працю і громадське життя, праведність і безчестя, бідність і багатство, надії і побоювання, радість і смуток, силу мудрого силу.

3) книга Екклесіаста

Роздуми над життям, яке, на перший погляд, не має сенсу.

Зміст:

Екклесіаст, подібно автору книги Іова, роздумує над вічним питанням: чому життя здається без сенсу.

Головні теми:

як би люди не прагнули до мудрості, успіху і справедливості – їм дано досягти лише обмежених результатів. Намагання щось у житті знайти постійно нагадує гонитву «за вітром». Песимізм автора криється у відношенні до Бога. Він вірить в Його існування, але вважає, що ніколи не зможе осягнути наміри Бога, і роздумує над тим, наскільки духовно бідне життя, обмежене чисто земними турботами.

Присутність цієї книги у Біблії свідчить: Бог приймає і ту людину, віра якої обтяжена сумнівами.

За переданням **автором** Притчів і Екклесіаста (Проповідника) є цар Соломон.

Спільне в книгах:

- кожна із них торкається поведінки людини в її повсякденному житті;
- головна в них діюча особа - Сам Бог, але не в Храмі, а в будинку людини і поруч з людиною в її праці;
- всі три книги вчать, що ми отримуємо мудрість лише через шанування Бога і наслідування Його законам.

Головна ідея: необхідно пізнавати премудрість, яка виходить від Бога, і завжди її наслідувати в повсякденному житті. В основі всієї премудрості – страх Божий, благоговіння перед Богом.

Найвідоміші вислови:

«початок премудрості - страх Господній» (Пр. 1, 7) «надійся на Бога всім серцем своїм» (Пр. 3, 5) «суета суета» (Ек. 1, 2) «усього свій час і час кожній речі під небом» (Ек. 3, 1-8)

4) Книга псалмів (Псалтир)

Грецька назва «псалом» - назва струнного інструменту, на якому супроводжувалось виконання псалмів | вказує на зовнішній спосіб виконання пісень

Єврейська назва «теггілім» - похвала (книга похвали) | показує внутрішній характер пісень

Всього 151 псалмів:

150 – канонічних, 1- неканонічний;

Автори:

Давид- 78 псалмів

Мойсей, сучасники Давида: Асаф, Еман, Ідифум; Соломон; сини Корееви

1 (89 пс.)	12	1(87 пс.)	1(88 пс.)	3 (71,126,131)	12
44 псалми - невідомі автори					

Надписи над псалмами:

- 1) які вказують на характер пісні:
 - «**молитва**» - (пс. 16, 85, 89, 101) - характер прохання,
 - «**хвала**» - (пс.94, 144) - прославлення Бога,
 - «**повчання**» - (31, 41, 87 і т.д.) роздуми,
 - «**стовп описання**» - як важливість для майбутніх поколінь;
- 2) які вказують на спосіб виконання:
 - «**псалом**» - необхідність виконання під інструмент,
 - «**пісні**» – на вокальне виконання;
- 3) які вказують на автора чи виконавця псалма;
- 4) які вказують на богослужбове використання

Головна загальна ідея псалмів:

Бог присутній у кожній сфері людського буття. В псалмах представлена вся гама людських почуттів, від вищої радості до глибокого відчаю. Життєва правдивість у них поєднується з непохитною вірою в Божу любов (не має таких людей, які б, читаючи псалми, не зустріли в них відображення своїх почуттів).

Богослужбове використання:

Вперше для богослужбового використання цар Давид дав свій псалом при перенесенні Ковчега до Єрусалиму. За богослужінням він ввів вживання музичних інструментів (для доповнення сили голосу співаків). Інструменти: струнні, духові, ударні (гуслі, тімпани, псалтири, кімвали, труби).

Після Таємної вечері під спів псалмів Ісус Христос з учнями йшов на гору Єлеонську. За прикладом Христа апостоли, створюючи церкву і влаштовуючи богослужіння, заповіли вживати Псалтир, як кращий засіб християнської молитви.

У IV столітті книгу псалмів для зручності поділили на **20 кафизм** (а кожен кафизму на **слави**).

Псалтир широко використовується у всіх трьох (добовому, тижневому, річному) колах Богослужіння. У Православній Церкві Псалми читаються і співаються.

Річне коло: 4 періоди:

1) від антипасхи до віддання свята Воздвиження	2) від віддання Воздвиження до 1.01	3) від 2 січня до сирної неділі	4) Чотиридесятниця
--	-------------------------------------	---------------------------------	--------------------

У перших три періоди Псалтир прочитується за тиждень (1 кафизма на вечірній і дві – на вранішній), у період Чотиридесятниці - прочитується двічі за тиждень. Від страсного четверга до суботи Фоминої кафизми не читаються. Крім кафизм на **ранкових і вечірніх службах** вживаються наступні псалми:

- Вступний – 103
 - На вечірній – 140; 141; 129.
 - На повечір'ї – «покаянні» - 50; 69; 142.
 - Опівночі– 50; 120; 193
 - На ранковій – 19; 20
 - На шестипсалмі – 3; 37; 62; 87; 102; 142 і «хвалебні» (148-150)
 - На 1 часі- 5;89;100
 - На 3 часі – 16; 24; 50
 - На 6 часі – 53; 54; 90
 - На 9 часі – 83; 84; 85
 - На літургії – як антифони – 102 та 145; після причастя –33.
- } читаються перед літургією на проскомідії (входить до вечірнього Богослужіння)

У Православній Церкві псалми читаються і співаються

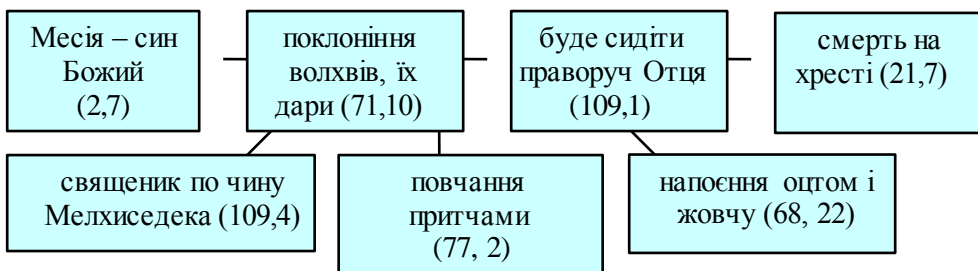
Поділ псалмів за змістом:

Кожна пісня є цілним і довершеним ліричним твором, написаним за відомих історичних обставин і має в собі розкриття думок і почуттів, викликаних і пережитих їх авторами за цих обставин.

За порівняно переважаючим характером їх змісту псалми поділяють на **4 групи:**

<p>1. Хвалебно-вдячні, які виражають благоговіння перед Богом, як Творцем, вдячність за різні Його дари. Входять всі із надписаннями «пільсь», «аллилуя» «хвала», «в ісповідання» (таких 50)</p>	<p>2. Молитовні, в яких автори звертаються до Бога з проханням або смутком. Зовнішньою їх відмінністю є слова: Гоподи, помилуй, спаси, почуй тощо; серед них покаянні (6; 31; 37; 50; 101;119;142)</p>	<p>3. Повчальні, в яких переважають роздуми обставин життя автора чи народу. У них надписання «повчання» (таких 35)</p>	<p>4. Месіанські, в яких є пророцтва про новозаповітні часи і, в більшості, про Ісуса Христа. Такі псалми є у всіх групах. Месіанські діляться на: пророчі та прообразні (таких 23)</p>
---	--	--	---

Найвідоміші пророцтва у псалмах Давида:

Широкє духовне вживання Псалтиру:

Багато століть псалми виконувались як народні пісні, багато християнських молитв складено словами із псалмів.

В українському суспільстві Псалтир була настільною книгою, за нею навчались грамоті в школах. І сьогодні християни її читають вдома на рівні з Євангелієм і Апостолом. Багато людей вивчають напам'ять деякі псалми. Псалтир читається над померлими і в дні пам'яті померлих.

Головні причини широкого поширення:

1. Чуттєво піднесений благодійний вплив на душу людини;
2. Щирість і простота викладу;
3. Художність форм виразу думок, яскравість і сила образів;
4. Немає часової залежності, відрізняється загальнолюдським характером, загальнодоступна;
5. Головним предметом змісту є звернення до Бога. Псалтир відволікає читача від повсякденного земного життя і підносить його дух, задовольняє його вищі запити.

Тому всі благочестиві люди і всі знедолені знаходять у Псалтирі спокій і відряду.

5) КНИГА ПІСНІ НАД ПІСНЯМИ

Це збірник із шести пісень, написаних у формі любовного діалогу наречених. Дії відбуваються у сільській місцевості, навесні. Образи із сільського життя передають ту велику насолоду, яку закохані знаходять один в одному.

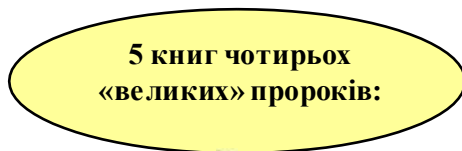
Автором книги є Соломон.

Значення книги:

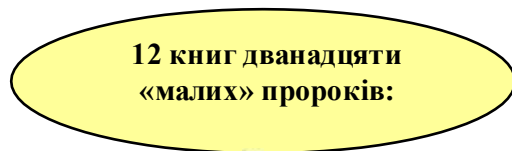
У піснях розповідається про диво любові людини. Любов дана Богом, і не має нічого дивного, що їй присвячена одна із книг Біблії. Частіше всього Пісню над піснями тлумачать як алегоричне зображення любові між Христом і Церквою.

4. ПРОРОЧІ КНИГИ

Це наступний, **4-й великий розділ Біблії: 17 книг** (названих за іменами тих пророків, проповіді яких вони містять (за винятком книги Плачу).

*Ісаї, Єремії, плач (Єремії),
Єзекиїля, Даниїла*

*Осії, Іоїля, Амоса, Овдія, Іони, Михея, Наума
Авакума. Софонії, Агея, Захарія, Малахії*

Пророки були людьми Божими, діяли як Божі посланці.

Їх пророцтва вирізняє жива форма, використання яскравих образів, притч і символічних дій.

У наш час під словом «пророцтво» розуміють передбачення майбутніх подій. Старозаповітні пророки дійсно зверталися до майбутнього (наприклад, передбачали прихід Месії), але головне у їх проповідях стосувалось *теперішнього*.

Мета пророків – закликати народ повернутися до Бога і вірити в Нього одного. Тому нам важливо мати уявлення про час, коли жив той чи інший пророк: тільки тоді його проповідь буде зрозуміла для людей всіх часів і культур (про життя окремих пророків та їх пророцтва див. розділ «Історія Старого Заповіту»).

5 КНИГ «ВЕЛИКИХ» ПРОРОКІВ

1) КНИГА ПРОРОКА ІСАЇ

Це збірник пророцтв, які безпосередньо відносяться до подій VIII-VI ст. до Р. Х. Ці пророцтва допомагають нам бачити головні події історії Ізраїлю ніби з точки зору Бога, який судить, спасає і відновлює свій народ.

Зміст:

частина 1 <i>загроза з боку Ассирії</i> гл. 1-39	частина 2 <i>обіцянка ізраїльтянам, забраних до Вавилону</i> гл. 40-55	частина 3 <i>повернені вигнанці</i> гл. 56-66
---	---	--

Головні теми книги Ісаї:

В описі явлення Бога пророку міститься ключ до розуміння всієї книги. Основна її тема – велич Бога, «Святого Ізраїлева». Народ повинен покладатись тільки на Нього одного. Пророк повинен попередити про наступний суд над тими, хто відступає від Бога. Але Бог любить прощати, і книга містить багато обіцянь про майбутнього Месію і відновлення Ізраїлю.

2) КНИГА ПРОРОКА ЄРЕМІЇ

Пророцтва Єремії відносяться до часу останніх 5-ти іудейських царів перед падінням Єрусалиму. Як не важко було Єремії пророчити про кару Божу, все, про що він попередив, збулося.

Зміст:

<i>пролог: призначення Єремії на пророче служіння гл. 1</i>		
частина 1 <i>пророцтва про Єрусалим життя Єремії і обіцяння</i> гл. 2, 1–25, 14	частина 2 <i>Божі гл. 26–28</i>	частина 3 <i>Бог буде судити народи та Іудею</i> гл. 46-51
<i>епілог: падіння Єрусалиму гл. 52</i>		

Головні теми:

Центральна тема книги - неминучий суд: тим, хто продовжує грішити і поклонятися ідолам, даремно надіятися на Божі обіцяння захисту і покровительства. Єремія сповіщає про падіння Єрусалиму, але намагається вселити народу надію на майбутнє, коли народ повернеться із полону і укладе з Богом новий Заповіт – заповіт, який буде записаний в серцях і думках людей.

Більш, ніж хто із інших пророків, Єремія сповнений особистої віри і покаяння. Його власні молитви дозволяють нам скласти достатньо повне уявлення про його внутрішній світ (про духовне життя інших пророків ми знаємо значно менше).

3) ПЛАЧ ЄРЕМІЇ

Книга складається із 5-ти поем, написаних у жанрі плачу. Автор засвідчує великий біль народу – зруйнування Єрусалиму вавилонянами. Він сам був свідком цих подій і опинився серед тих, хто залишився переносити злиденне існування на руїнах, коли більшість жителів Єрусалиму були забрані у полон.

Головні теми: якими не є гіркими саме падіння Єрусалиму і страждання його жителів, ще гіркіше усвідомити причини падіння: Бог залишив Свій народ і віддав його на страждання через гріхи ізраїльтян. Але у цьому гіркому плачі пробивається промінь надії, коли автор висловлює віру в невичерпну милість Божу (3, 21–27).

4) КНИГА ПРОРОКА ЄЗЕКІЇЛЯ

У цій книзі зібрані передбачення і пророцтва пророка Єзекиїля під час вавилонського полону, через деякий час після 597 р. до Р. Х.

Зміст: пролог:

<i>бачення Єзекиїлем слави Божої і його призначення на пророче служіння гл.1-3</i>			
частина 1	частина 2	частина 3	частина 4
<i>пророцтва про Єрусалим гл.4-24</i>	<i>пророцтва про інші народи гл.25-32</i>	<i>надії на майбутнє гл.33-39</i>	<i>бачення нового Храму гл.40-48</i>

Головні теми: книга розпочинається величною картиною бачення Слави Божої на вавилонських рівнинах. Єзекиїль засуджує гріх і сповіщає суд Божий над грішниками. Пророк знає, що для Єрусалиму не має ніякої надії, і передбачає його падіння. Але після зруйнування міста в пророцтвах починає звучати голос надії. Бог явить свою велич, поверне Свій народ назад, дасть йому нове серце і новий дух.

Проповіді пророка часто закінчуються словами: «і дізнаєтесь, що Я Господь».

5) КНИГА ПРОРОКА ДАНИЇЛА

Перша частина книги – історія Даниїла. Ще дитиною він був забраний в полон і, дякуючи своїй неабиякій мужності і вірності Богу, з честю вийшов із усіх випробувань. Друга частина містить бачення майбутнього і проникливу молитву пророка.

Зміст:

частина 1

Даниїл у Вавилоні гл. 1–6
Даниїл і його друзі при царськ. дворі (1); сон Навуходоносора (3) вогняна піч (3); безумство Навуходоносора (4); банкет Валтасара (5); Даниїл спасається із рову з левами (6)

частина 2 видіння Даниїла і його молитва гл. 7-14

бачення чотирьох імперій (7-8) молитва Даниїла і відповідь на неї (9); бачення майбутньої війни (10-11); останні часи (12); про невинну Сусанну (13) віл і дракон; Даниїл в рову з левами (14)

Найвідоміші уривки і події:

вогняна піч (3), банкет Валтасара (5), Даниїл у рові з левами (14), молитва Даниїла (9, 4-19)

Мова написання: частина книги (гл. 2, 4-7, 28) написана арамейською мовою – мовою міжнаціонального спілкування того часу, решта тексту – старосвєврейською мовою.

Ідея книги: розповіді про Даниїла зміцнюють усіх тих, хто переносить переслідування за свою віру. У баченні майбутнього Даниїл передбачає кінцеву перемогу Бога над Його противниками.

Найвідоміше пророцтво Даниїла: пророцтво часу народження Спасителя (через сімдесят сідмин – з 490 р. до Р.Х.).

12 КНИГ «МАЛИХ» ПРОРОКІВ

1) КНИГА ПРОРОКА ОСІЇ

Пророцтва пророка відносяться до того ж часу, що й ранні проповіді Ісайї. Осія був родом із Північного, Ізраїльського царства. Його служіння розпочалось в роки царювання Іеровоама II і продовжувалось 20 років. Це був період, коли на царство насувалась катастрофа. На троні змінилось 6 царів, і, нарешті, столиця Ізраїлю, Самарія, впала під натиском асирійців в 721 р. до Р.Х.

Осія був глибоко чутливою людиною, а його гіркий життєвий досвід (досвід любові і страждань, коли його залишила дружина заради іншого чоловіка) ще більш поглибив його схильність до страждань.

Пророк виражає в своїй прекрасній книзі любов Бога до Ізраїлю – але також і смуток через те, що ця любов відкинута. Його пророцтва присвячені майбутньому суду Божому, але в них вкраплені хвилюючі образи невичерпної любові і турботи.

Зміст:

частина 1	частина 2	частина 3
<i>Осія сумує за дружиною - Бог любить Ізраїль, але, не дивля - епілог: обіцяння відно Бог – за Ізраїлем гл. 1-3 чись на це, буде судити його 4 -13 вити Ізраїль, коли він покається гл. 14</i>		
дружина і діти Осії (1,1-2,1); невірний Ізраїль (2,2-23); повернення дружини Осії (3)		

Головна ідея: народ захопився ханаанською релігією і поклоняється її богам, це робить загибель нації неминучою. Але пророк проголошує глибоку любов Бога до невірної Ізраїлю: Бог чекає повернення народу-відступника.

2) КНИГА ПРОРОКА ІОІЛЯ

Ні про самого Іоїля, ні про те, коли він писав, нам нічого не відомо. Єдина вказівка міститься в гл. 3,2, де говориться про Ізраїль, розсіяний між народами, що дозволяє відносити книгу до часу після його падіння.

Коротко про зміст: спустошливе нашестя саранчі розглядається як знамення неминучого «дня Господнього», коли кара Бога буде ще більш жажлива. Іоїль закликає народ до покаяння.

Найвідоміший уривок: «зілля від Духа Мого на всяку плоть...» 2, 28-29 (цей уривок процитував апостол Петро для пояснення дива П'ятидесятниці).

Головна ідея: Іоїль закликає народ до всенародного покаяння не тільки через «попереджувальне знамення» саранчі, але, перш за все через те, що Бог буде судити за кожний нерозкаяний гріх.

3) КНИГА ПРОРОКА АМОСА

Амос пророкував У Північному, Ізраїльському, царстві у VIII столітті – вірогідно, незадовго до Осії і кількома роками раніше Ісаї. Ці роки, коли на троні знаходився Іеровоам II, а вороги не відважувались нападати на Північне царство, були для Ізраїлю часом процвітання. Але Амос у цьому хибному спокою і достатку бачив передвісників близького занепаду.

Головною турботою пророка, який жив у час матеріального процвітання і духовної розпусти, була соціальна справедливість і лицемірство.

Зміст:

пророцтва про інші народи гл.: 1, 1–2, 5	пророцтво про Ізраїль гл.: 2, 6–6, 14	5 видінь гл.: 7, 1–9:10	Боже обіцяння відновити Ізраїль гл.: 9, 11–15
---	--	----------------------------	--

Найвідоміший уривок: «нехай, як вода, тече суд...» 5, 21–24.

Основне значення:

Амос розкриває ілюзії ізраїльського народу. Слухаючи, як пророк засуджує гріхи інших народів, ізраїльтяни навряд чи очікували почути те, що вони почули від Амоса: «народ Ізраїля теж згрішив...» Національні надії на прихід «дня Господнього», який очікувався як тріумф Ізраїля над ворогами, були перекреслені передбаченнями, що цей день буде для народу «темрява, а не світло». Суспільство, де багатство належить небагатьом, а справедливість є лише пустим звуком, не може бути в безпеці.

4) КНИГА ПРОРОКА ОВДІЯ

Ця книга найкоротша у Старому Заповіті, вона містить пророцтво проти едомлян. Цей народ, що жив на південний захід від Іудеї, користуючись нещастям Єрусалиму, взятого в 586 р. до Р.Х. вавилонянами, взяв участь в розграбуванні міста.

5) КНИГА ПРОРОКА ІОНИ

Розповідь про Іону, який не один раз проявив непослух і отримав урок від Бога: милість Бога не обмежена тільки одним Єрусалимом (про сюжет книги йде мова в розділі «Історія Старого Заповіту»).

Основне значення книги: милість Бога не обмежена тільки одним Ізраїлем, а поширюється і на його ворогів. Спасіння в кінцевому рахунку призначене для всього світу. Особливе призначення Ізраїлю полягає в тому, щоб він був «світлом для народів».

6) КНИГА ПРОРОКА МИХЕЯ

Михей пророкував в Іудеї майже в той же час, що й Ісаїя (і Осія в Ізраїлі). Пророцтва Михея були звернені до обох царств. Саме в період його служіння Ізраїль із своєю столицею Самарією був захоплений асирійцями, які також нападали і на Іудею. Але політичних подій Михей торкається лише поверхово.

Зміст:

гріх Іудеї і Ізраїлю	чого вимагає Бог відновлення і мир	темрява і світло
глави: 1-3	4-5	6 7

Найвідоміший уривок: Владика народиться у Вифлеємі (5, 2 -4)

Головні теми: як і багато інших пророків, Михей відкидає жертвоприношення і обряди, які не підкріплюються справжньою духовністю. Його хвилюють питання соціальної справедливості і істинного богошанування. Він чекає, що в майбутньому прийде час миру і благословення від Бога для його народу.

7) КНИГА ПРОРОКА НАУМА

Пророцтво Наума – це поема, присвячена зруйнуванню Ніневії, столиці жорстоких і могутніх асирійців. Вірогідно, що ця книга була написана якраз у той час, коли це місто було захоплене вавилонянами і мідянами (612 р.) Її глибока ідея полягає в тому, що Бог є Господом усіх земних народів і усієї світової історії, першопричиною їх перемог і поразок. Зруйнування Ніневії є наслідком тяжких гріхів її жителів.

8) КНИГА ПРОРОКА АВАКУМА

Перед Авакумом постає питання, яке хвилювало людей протягом усієї історії: чому Бог дозволяє мати успіхи нечестивим? Як пояснити, що вавилоняни (халдеї) настільки сильніші інших народів?

Зміст:

Чому мають успіхи нечестиві? Бог відповідає пророку хвалебний псалом		
Глави: 1	2	3

Найвідоміший уривок: *життя вірою* 2, 4 (потім процитований ап. Павлом у посл. Рим. 1, 17)

Час написання книги: після падіння Ассирії в 612 р. і першого взяття Єрусалиму вавилонянами. Значить, Авакум був сучасником Єремії.

Значення книги пророка Авакума: питання, яке задає автор, близьке до того, яке стояло перед Іовом і автором 72-го псалому. Воно не піддається чисто філософському, інтелектуальному вирішенню. Відповідь на нього проста: *потрібно тільки прийняти те, що міцна віра ніколи не буде осоромлена, і все в світі - в руках Божих, Йому потрібно довіряти.*

9) КНИГА ПРОРОКА СОФОНІЇ

Пророк Софонія був старшим сучасником Єремії. Він передбачає страхігливу долю Єрусалиму, яка наступить за непослух перед Богом. Але як і його попередник Ісайя, Софонія вірить, що очищений залишок народу вціліє і що йому уготоване велике майбутнє.

Зміст:

судний день гл.: 1, 1-2, 3	вирок народам 2, 4-15	надія на залишок Ізраїля 3, 1-13	пісня радості 3, 14-20
-------------------------------	--------------------------	-------------------------------------	---------------------------

Основне значення:

Софонію хвилює питання, яке задавали собі й інші старозаповітні пророки: як примирити пророцтва про долю і зруйнування Іудеї, з обцянку Бога і надіями на майбутнє? Відповідь: суд Божий повинен очистити народ, знищити його гордість і самозадоволення. Ті, що залишаться, будуть «народом смиренным і простим, і вони будуть уповати на ім'я Господнє» (3, 12).

10-12) КНИГИ ПРОРОКІВ АГЕЯ, ЗАХАРІЇ І МАЛАХІЇ

Останні троє із старозаповітних пророків служили вже після повернення іудеїв із вавилонського полону.

Агей і Захарія	Малахія
закликають народ відновити будівництво Храму, критикують хибне співвідношення духовних і матеріальних цінностей.	звинувачує народ у хибному ставленні до Бога і недостатню покірність Його волі

Зміст:

Агей	Захарія	Малахія
заклик будувати храм, почувтий народом (гл.1) слава майбутнього Храму (2) благословення Боже тим, хто Йому повинується (2, 10-19)	Част. 1: початок нової епохи: введення; вісім видінь (1-8) Част. 2: Ізраїль і інші народи порушення обіцяння Боже тим, 1-ше пророче слово (9-11) 2-ге пророче слово (1-14)	любов Бога до Ізраїлю (гл.1, 1-5) неугодні жертви (1, 6 –2, 9) порушення обіцяння (2, 10-16) суд Божий (2, 17-3, 5) несплата десятин (3, 6-12) обіцяння Божих милостей (3, 13-4, 6)
Слово до правителя Зоровавеля (2, 20-23)	↓ Пророцтва про Месію:	↓
↓ що в цей Храм прийде Спаситель (Аг. 2,6-9)	вхід Господній в Єрусалим (Зах. 9, 9)	прихід Месії, народження Предтечі
Книга Захарії дуже часто цитується в Новому Заповіті.		

5. ВТОРОКАНОНІЧНІ КНИГИ

Усі старозаповітні книги, які не ввійшли до канону, за своїм змістом також діляться на **три категорії**:

історичні 2–га і 3–тя книги Ездри, книга Товита книга Іудит, три книги Маккавейські	повчальні (поетичні) книга премудрості Соломона; книга премудрості Ісуса, сина Сирахова	пророчі послання Єремії, книга пророка Варуха (а також деякі частини книги пророка Даниїла)
--	--	--

Православна Церква на відміну від католицької церкви (яка називає їх девтеро канонічними) і протестантів (які їх не включають до Біблії), шанує ці книги як близькі за духом до канонічних, складених при світлі книг богоосвічених письменників, а тому високо-важливими і корисними.

Автори второканонічних книг черпали морально-релігійний зміст не із безпосереднього релігійного натхнення, а із зовнішнього об'явлення, вміщеного у книгах Святого Письма та із історичного передання.

Усі ці книги були написані у IV-I ст. до Р. Х., а тому не ввійшли до єврейського канону (Масоретської Біблії), складеного у V столітті до Р. Х.

1) ДРУГА КНИГА ЕЗДРИ

Розпочинається розповіддю про урочисте святкування свята Пасхи за царя Іосії в 18-й рік його царювання і нарисом наступної історії іудейського царства до Вавилонського полону. Із 2-ї глави в книзі роглядається період історії іудейського народу від повернення з полону за вавилонського царя Кіра до реформи Ездри. У своїй основі книга викладає розповіді канонічних книг: 2 Параліпоменон, 1 Ездри і Неємії.

2) КНИГА ТОВИТА

Містить історію благочестивого ізраїльтянина Товита, із коліна Нефалимова, взятого до асирійського полону, та його сина Товія. Товит являє собою образ випробуваної і нагородженої доброчинності. Суворий хранитель Закону, вимушений за справи милосердя, проявлені до своїх одноплемінників, переховуватись від переслідувань Сеннахирима. Він втрачає зір від виконання справи милосердя (поховання померлого бідняка). Доведений до необхідності жити благодіяннями інших, праведний Товит, за своє доброчинство був нагороджений із рук Ангела, що з'явився у вигляді невідомого, який спас його сина з дружиною від демона і повернув йому зір і

багатство. Ангел, залишаючи Товита, повелів йому про все, що трапилось, записати в книгу (12, 20).

Ця книга у стародавній Християнській Церкві користувалась високою повагою і навіть мала богослужбове використання нарівні з книгами Св. Письма.

3) КНИГА ІУДИТ

Свою назву книга носить від імені її головної героїні – прекрасної і благочестивої ізраїльтянки *Іудит*, яка прославилась спасінням своєї батьківщини від Олоферна, направленого Навуходоносором, царем Ассирійським, для спустошення і підкорення Іудеї. Вся сукупність і деталі оповіді, не дивлячись на різні точки зору на цю книгу, носить безпосередній відбиток дійсної історичності описуваної події, незалежно від неточностей опису. Розповідь повідомляє немало дорогоцінних відомостей з історії, географії, хронології, дає ґрунтовний родовід Іудит, згадує свято, встановлене в пам'ять про перемогу героїні (стародавні іудейські молитви в першу і другу суботи свята Освячення мали в собі по суті короткий виклад книги Іудит).

4) КНИГА ПРЕМУДРОСТІ СОЛОМОНА

Головним предметом книги є вчення про *премудрість*. Мудрість письменник розглядає з **двох сторін**:

<p><i>як вона є сама по собі, у своєму першоджерелі - Богові:</i> ця премудрість об'єктивна, божественна</p>	<p><i>як вона відображається у людському душі:</i> ця мудрість суб'єктивна, людська</p>
<p>її автор розглядає як вічно присутнє Боже начало об'явлення і Його дій у світі, як концентрація Божої досконалості, яка відкривається у свіотворенні і світоуправлінні</p>	<p>ця мудрість, яка входить у дух людський від Бога, є початком усього духовного вдосконалення, яке веде людину до безсмертя</p>

Місцем написання книги, на думку більшості, була Александрія

Єгипетська, час написання - за царювання Птолемея IV

(222-217 рр. до Р. Х.).

Плачевний стан іудейсько-александрійського суспільства спричинив автора представити свідомості сучасників істину теократичної ідеї старозаповітньої віри у всьому її свіглі.

Відповідно до поступового розкриття цієї ідеї премудрості вся книга може бути поділена на **три частини**:

1–а частина (гл. 1-5)	2–га частина (гл. 6-9)	3-я частина (гл. 10-19)
премудрість зображується як керівництво до блаженного безсмертя (наперекір хибній думці іудейських - вільдумців, які заперечували безсмертя)	від імені царя Соломона автор викладає вчення про суть премудрості, її походження і властивості, про необхідність і значення нею володіти, умови її досягнення	автор прикладами із стародавньої історії свого народу доказує, що премудрість робила цей народ щасливим, а недолік її приводив окремих людей і цілі народи до загибелі

5) КНИГА ПРЕМУДРОСТІ ІСУСА, СИНА СИРАХОВА

На відміну від інших неканонічних книг, письменники яких залишилися невідомими, письменник цієї книги називає себе єрусалимцем Ісусом, сином Сираха. Із тексту видно, що це був чоловік, для того часу, дуже освічений, особливо богословськи, мав практичний досвід, багато подорожував і вивчав вдачі людей. Змістом книги служить вчення про премудрість Божу в її проявах у світі і в людині, та про богодаровану людську мудрість у її застосуванні до різних обставин і випадків життя людини. Незалежно від неканонічного походження книги, її загальний зміст здавна вважався глибокоповчальним для тих, хто шукає уроки мудрості і благочестя. Отці Церкви нерідко користувалися виразами премудрого сина Сирахова для підтвердження своїх повчальних думок.

6) ПОСЛАННЯ ЄРЕМІЇ

Невідомий автор, мабуть, іудей-еллініст, склав це послання і назвав його Єремійним, вірогідно, щоб надати йому більшого значення в очах читачів.

Зміст: автор хоче застерегти своїх одноплемінників-іудеїв від захоплення ідолослужінням. Для цього він зображує ідолів як простих істуканів, які нічого не бачать і не чують і з якими можна робити все, що завгодно. Тому неправильно вони називаються богами: їх навіть самі халдеї не шанують як потрібно. Вони не в змозі навіть захистити самі себе від небезпеки, і навіть дикі звірі кращі їх, тому що у них є інстинкт самозбереження.

7) КНИГА ПРОРОКА ВАРУХА

Із змісту книги видно, що вона написана в 5-му році від зруйнування Єрусалиму, у 583 р. до Р. Х. у Вавилоні для іудейських полонених, щоб утішити їх надією на звільнення. Автор – пророк Варух, помічник Єремії.

Але ця книга не попала до канону, що ставить від сумнів згаданий час написання (крім того із інших книг відомо, що пророк Варух не був у полоні; він, як і Єремія, після вбивства євреями, що залишилися в Єрусалимі, вавилонського правителя Годолії, переселився до Єгипту).

Зміст:

частина 1	частина 2	частина 3	частина 4
молитва, в якій народ сповідує свої гріхи і своїх предків, що привели до падіння Іудеї і просить Бога про помилування	вчення про премудрість	пророк переконає полонен-них від імені Єрусалиму, щоб вони покаялись у гріхах і молилися Богу за спасіння	даються втішні обіцяння Єрусалиму

8-10) КНИГИ МАККАВЕЙСЬКІ

Чітка хронологічна послідовність священного кодексу та історично– послідовний зміст його книг після книг Неємії і пророка Малахії різко порушуються великою прогалиною в кілька століть: (440–175 рр. до Р. Х.) - роками, що не знайшли собі гідного увічнення у священних книгах. З 175 р. до Р. Х. книги Маккавейські знову продовжують виклад подій священного характеру для старозаповітного суспільства і доводять його до 135 р. до Р. Х., після чого старозаповітний кодекс знову повністю припиняється, поступаючись місцем священним книгам кодексу новозаповітного, що розпочинається із Євангельської розповіді про народження Спасителя світу. Свою назву книги отримали від прізвища, спочатку отриманого третім сином священика Матафії – Іудою - *Маккавей*, що означає *Молот*, за його видатні геройство і успіхи в боротьбі із ворогами Іудеї. Від цього прізвища Іуди і вся сім'я, і сам рух, керований нею, та їх епоха отримали назву «*Маккавейів*».

Під іменем «**Маккавейські**» в Біблії містяться **три книги:**

перша книга	друга книга	третя книга
коротко передає обставини воцаріння Антіоха Єпіфана на Сирійському престолі, його гоніння на вірне Богу іудейство і героїчну боротьбу всього сімейства від Матафії до Симона (175–135 рр.)	охоплює період з 176 до 161 рр. і більш детально описує біди, які терпіли іудеї; частково є паралельним викладом до подій 1–ї книги. Автор – маловідомий Ясон Кірінейський	розповідь про події, що мали місце в Єгипті, за Птоломея IV Філопатора, який загрожував єгипетським іудеям страшною небезпекою повного (подібно до знищення розповіді в книзі Естер)

11) ТРЕТЯ КНИГА ЕЗДРИ

Ця остання книга у слов'янській Біблії носить ім'я великого священика Ездри, але не тому, що Ездра був її автором, а головним чином тому, що він є тією особою, яка через Ангела отримує тут одкровення про долю єврейського народу. Всього описано сім видінь, деякі описи мають символічний і апокаліптичний характер. Із розбіжностей стилю написання окремих частин можна висловити припущення, що у книги було кілька авторів.

Книга, вірогідно, у своєму кінцевому варіанті з'явилася у I ст. до Р. Х. з метою утішити рідний народ у тих нещастях, які вони тоді мали (падіння Єрусалиму від нашествия на Іудею військ Тита). У книзі зустрічається немало безгрунтовних суджень, але є і дещо, що **заслуговує уваги**:

пояснення того, чому праведний народ іудейський страждає, коли грішні язичники над ними панують

прагнення автора відвернути увагу читачів від задоволень земного життя і зосередити цю увагу на майбутній долі і загробному житті

Частина 4. ІСТОРІЯ СТАРОГО ЗАПОВІТУ

I. ВІД АДАМА ДО НОЯ

1. Створення Адама

Коли Бог на шостий день створив чудовий і мудрий світ, тварини дружно жили серед трав і квітів, але всі вони чекали: чи не з'явиться хтось могутніший і мудріший, кому вони могли б послужити? І Бог створив небачену досі істоту. Це була людина.

Бог створив людину інакше, ніж тварин. Перед творенням людини Бог, у Пресвятій Трійці, підтвердив своє бажання. Він сказав: «Створимо людину за образом Нашим [і] за подобою Нашою».

Створення Адама. Худ. Мікеланджело.

І створив Бог людину із праху земного, тобто із речовини, із якої було створено увесь матеріальний земний світ, і вдихнув у лице її **дихання життя**, тобто дав їй **дух вільний, розумний, живий і безсмертний**, за образом та подобою Своєю; і стала людина із безсмертною душею. Цим «подихом Божим», або безсмертною душею, і відрізняється людина від усіх

інших живих творінь. Таким чином, ми належимо до двох світів: тілом – до світу видимого, матеріального, речовинного, земного, а душею – до світу невидимого, духовного, небесного. І дав Бог першій людині ім'я **Адам**, що означає «взятий із землі». Для неї створив Бог на землі рай, тобто чудовий сад, і поселив у ньому Адама, щоб він обробляв його та доглядав за ним.

У раю росли всілякі дерева з чудовими плодами, серед яких було два особливі дерева: одне називалося **деревом життя**, інше – **деревом пізнання добра і зла**. Плоди дерева життя мали силу оберігати людину від хвороб та смерті. Про дерево ж пізнання добра і зла Бог заповідав, тобто повелів людині: *«Від усякого дерева в саду ти будеш їсти, а від дерева пізнання добра і зла не їж, бо в день, у який ти скуштуєш від нього, смертю помреш»*.

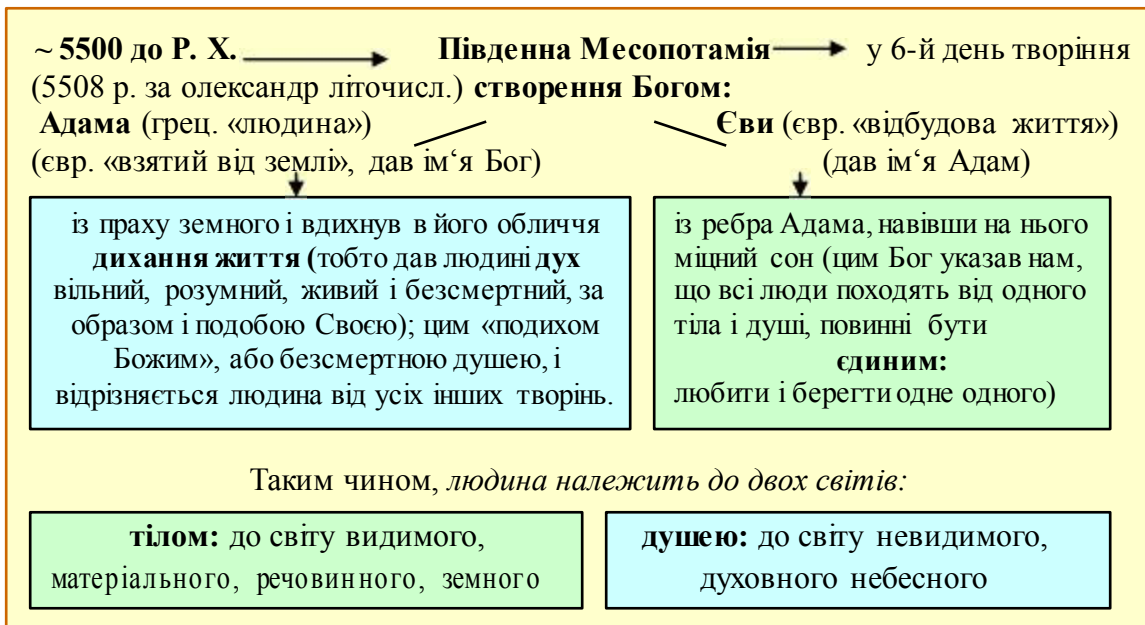
За велінням Божим Адам дав імена усім звірам і птахам небесним, та не знайшов серед них собі друга й помічника, подібного собі. Тоді Бог навів на Адама міцний сон і, коли він заснув, узяв одне з ребер його і закрив те місце плоттю (тілом). І створив Бог з ребра взятого у людини, жінку. Адам назвав її **Євою**, тобто матір'ю людей. Бог благословив перших людей у раю і сказав їм: *«Плодіться і розмножуйтеся, наповнюйте землю і володійте нею»*. Створивши жінку із ребра першої людини, Бог указав нам, що усі люди походять від одного тіла і душі, повинні бути **єдиними** – любити і берегти одне одного. (Див.: Бут. 2, 7–9; 2, 15–25; 1, 27–29; 5; 1–2).

Господь створив людину за своїм образом і подобою.

У людини були ясні очі, пряма шляхетна постава, працьовиті і умілі руки. А найголовніше - людина отримала розумну душу, завдяки якій ми можемо думати, радіти, сумувати, любити, а найголовніше - бачити добро, яке йде від Бога, від добрих людей та робити добро іншим.

Ми є те світло, яке запалив Бог. Кожна людина є неповторною, вона має право і здатність чинити так, як забажає, тобто має ще й власну волю.

Узагальнення

2. Бесіда про людину

Коли ми кажемо, що людина складається із душі і тіла, то маємо на увазі, що людина складається не тільки із органічної речовини – матерії, але й із вищого початку, який оживляє цю матерію, животворить. Насправді ж людина трискладова і складається з тіла, душі і духу. Апостол Павло каже: *«Слово Боже живе і дійове, та гостріше від усякого меча двосічного: воно проникає до розділення душі й духа, суглобів і м'язів, і судить помисли й наміри сердечні»* (Євр. 4, 12).

I. Тіло. Тіло людини створене Богом з праху земного (Див.: Бут. 2, 7) і тому воно належить землі. *«Земля еси і в землю відійдеши»* (Див.: Бут. 3, 19), – сказано першій людині після її гріхопадіння. Своїм тілесним життям людина нічим не відрізняється від інших живих істот (тварин) і полягає воно у задоволенні тілесних потреб. Вони різноманітні, та в цілому зводяться до задоволення двох основних інстинктів:

1) інстинкту самозбереження 2) інстинкту продовження роду

Обидва ці інстинкти вкладені Творцем у тілесну природу будь-якої живої істоти із цілком зрозумілою та розумною метою – аби ця істота не гинула і не нищилася безслідно.

Для спілкування із зовнішнім світом людина наділена п'ятьма органами чуттів: **зором, слухом, нюхом, смаком та дотиком**, без яких вона була б у цім світі цілком безпомічною. Увесь цей апарат людського тіла надзвичайно складний і премудро збудований, але сам по собі він був би лише мертвою машиною без руху, якби його не оживотворяла душа.

II. Душа. Душа дана Богом, як животворчий початок для того, щоб управляти тілом. Іншими словами, душа – це життєва сила людини; учені так її і називають: віталістична (життєва) сила.

Душа є й у тварин, але вона разом із тілом була вирощена землею. *«І сказав Бог: нехай вода породить душу живу... І сказав Бог: нехай породить земля душу живу за родом її, худобу, і плазунів, і звірів земних за родом їх. І сталося так»* (Бут. 1, 20-24). І тільки про людину сказано, що після створення тіла її з праху земного Господь Бог *«вдихнув в лице її дихання життя, і стала людина душею живою»* (Бут. 2, 7). Це «дихання життя» і є вищим початком у людині, тобто її духом, яким вона незмірно підноситься над усіма іншими живими істотами. Тому, хоча душа людська багато в чому і подібна до душі тварин, але у вищій своїй частині вона незрівнянно перевищує душу тварин саме завдяки поєднанню її з духом, який від Бога. Душа людини є наче сполучна ланка між тілом і духом, являючи собою немовби міст від тіла до духу. Усі дії чи, вірніше, порухи душі настільки різноманітні і складні, так переплітаються між собою, так блискавично

мінливі і часто-густо важковловимі, що їх, аби зручніше розрізнати, прийнято ділити на три розряди, три види:

думки, почуття і бажання

Ці порухи душі являють собою предмет вивчення науки – психології.

1. Органом тіла, за допомогою якого душа здійснює свою **розумову роботу**, є **мозок**.

2. Центральним органом **почуттів** вважається **серце**. Воно є мірилом того, що нам приємно чи неприємно... Серце природно розглядається як центр життя людини, центр, в якому вміщується усе, що входить у душу ззовні, з якого виходить усе, що розкривається душею усередині.

3. **Бажаннями** людини керує **воля**, яка не має для себе матеріального органа у нашому **тілі**, а знаряддя для виконання її приписів – наші члени, що приводяться у рух за допомогою м'язів та нервів. Результати діяльності нашого розуму і почуття, породжені серцем, чинять той чи інший тиск на волю, і наше тіло виконує ту чи іншу дію або рух. Таким чином, душа і тіло тісно пов'язані одне з одним. Тіло за допомогою органів зовнішніх почуттів дає ті чи інші враження душі, а душа, у залежності від цього, так чи інакше керує тілом, його діяльністю. З огляду на такий зв'язок душі із тілом, це життя нерідко визначають загальним терміном: «життя душевно-тілесне». Однак усе ж необхідно розрізнати: **життя тілесне – як задоволення потреб тіла, і життя душевне – як задоволення потреб душі**. У чому полягає життя тілесне, ми вже казали. Воно полягає в задоволенні вимог двох головних інстинктів: інстинкту самозбереження та інстинкту продовження роду. Життя душевне полягає в задоволенні потреб розуму, почуттів і волі: **душа хоче набувати знань і зазнавати тих чи інших почуттів**.

III. Дух. Душа людська не вичерпується задоволенням одних лише перелічених вище потреб тіла і душі. Тіло і душа – це ще не вся людина, вірніше сказати – не повна людина. Над тілом і душею стоїть ще дещо вище, а саме – дух, який часто виступає в ролі судді і душі, і тіла і дає усьому оцінку з особливої, вищої точки зору. «Дух, – каже єпископ Феофан, – як сила, що вийшла від Бога, знає Бога, шукає Бога, і в Ньому Одному знаходить спокій. Якимось духовним потаємним чуттям доповнюєчись у своїм походженні від Бога, він відчуває свою повну залежність від Нього й усвідомлює себе зобов'язаним усіляко догоджати Йому і жити тільки для Нього та Ним». Це саме те, про що казав ще блаженний Августин: «Ти, Боже, створив нас з прагненням до Тебе, і неспокійне наше серце, поки не заспокоїться у Тобі».

Дух в людині проявляється в трьох видах:

1) страх Божий

2) совість

3) прагнення Бога

1. **«Страх Божий»** – це, звичайно, не страх у нашому звичайному людському розумінні цього слова: це благоговійне тремтіння перед величчю Божою, нерозривно пов'язане із незмінною вірою в істину буття Божого, в істинність існування Бога як нашого Творця, Промислителя, Спасителя і Винагороджувача. Усі народи, на якому б ступені розвитку вони не знаходились, мають віру у Бога. Ще стародавній письменник Цицерон дві тисячі років тому сказав: «Немає жодного народу, навіть найдикішого, щоб не було в ньому віри в Бога, хай навіть він не знає Його сутності». З тих пір, зазначає вчений Гігенгер, відкриті і досліджені Америка й Австралія, в історію увійшло безліч нових народів, а Його слова й досі залишаються непохитними, хіба що зробилися ще більш безсумнівними й очевидними. Отже, скільки минуло століть в історії, стільки і доказів цієї істини.

2. Друге, чим виявляє себе дух у людині, це – **совість**. Совість указує людині, що угодне Богу і що негідне, що потрібно і чого не можна робити. Але не тільки указує, а й спонукає людину виконувати вказуване, причому за виконання винагороджує утіхою, а за невиконання карає докорами совісті. Совість – це наш внутрішній суддя, охоронець закону Божого. Недарма народ називає **совість «голосом Божим» у душі людини**.

3. Третій вияв духу в людині єпископ Феофан влучно назвав **«прагненням Бога»**. І справді, нашому духу від природи властиво шукати Бога, прагнути до єднання із Богом, прагнути Бога. Нічим тваринним і земним наш дух задовольнитися не може. Хто б із нас не володів усілякими благами, йому усе одно хочеться чогось більшого. Ця вічна людська невдоволеність, ці повсякчасні пошуки, ця воістину невситима жадоба свідчать, що у нашого духу є прагнення до чогось вищого, ніж усе те, що його у земному житті оточує, до чогось ідеального, й оскільки ніщо земне цього прагнення втамувати не може, дух людини не знаходить для себе спокою, доки не здобуде задоволення у Богові, до живого спілкування з Яким дух людський завжди свідомо чи несвідомо прагне.

Такі прояви духу і повинні бути керівним початком у житті кожної людини, тобто потрібно жити, спілкуючись із Богом, жити за волею Божою і перебувати у любові Божій, а це означає – виконувати своє призначення на землі й успадкувати вічне життя.

3. Життя перших людей у раю

Рай, або прекрасний сад, в якому Бог оселив перших людей, Адама і Єву, знаходився в Азії, між річками Тигром та Євфратом. Життя людей у раю було сповнене радощів і щастя. Совість їхня була спокійна, серце було чисте, розум – світлий. Не боялися вони ні хвороб, ні смерті, не мали потреби в одязі.

Нічого їм не бракувало. Їжею для них були плоди райських дерев. Між тваринами не було ворожнечі – сильні не чіпали слабших, жили разом,

Адам і Єва в Земному раю.

Худ. В Петер.

споживали траву і рослини. Ніхто із них не боявся людей, всі любили і слухались їх. Та найвище блаженство Адама і Єви було у **молитві**, тобто у бесіді із Богом. Бог являвся їм у раю видимим чином, як батько до дітей, і повідомляв їм усе необхідне. Бог створив людей, як і ангелів, для того, щоб вони любили Бога й одне одного і насолоджувалися великою радістю любові Божій, бо, як і ангелам, Він дав їм повну свободу: любити Його чи не любити.

Без свободи не може бути любові. А любов засвідчується радісним виконанням бажань того, кого любиш. Та оскільки люди були менш досконали, ніж ангели, то Господь і не дав їм одразу і назавжди зробити вибір: прийняти чи відкинути цю любов, як то було з ангелами. Бог став навчати людей

Краса раю

любіві. Для цього Він і дав людям цю невеличку, здавалося б, нескладну заповідь – **не їсти плодів з дерева пізнання добра і зла**. Виконуючи це веління, бажання Боже, вони могли засвідчити свою любов до Нього. Поступово, переходячи від легкого до більш складного, вони дедалі більше стверджували б себе в любові й удосконалювалися б у ній. Адам і Єва із любов'ю і радістю слухали Бога. І були у раю в усьому воля Божа і Божий лад. (Див.: Бут. 2, 10–14; 2, 25).

Життя Адама в раю. Узагальнення

Для людини Бог створив на землі рай, тобто чудовий сад, і поселив у ньому Адама, щоб він обробляв його та доглядав за ним і, головне: *пізнавав премудрість Божу, вдосконалювався в любові до Бога і любові до його творіння, ставав кращим і добрішим, і отримував від цього велику радість життя.*

У раю росли всілякі дерева з чудесними плодами, серед яких було два особливих:

дерево життя: плоди мали силу оберігати людину від хвороб і смерті

дерево пізнання добра і зла

1-ша заповідь Бога: не їсти плодів від дерева добра і зла, «...бо в день, в який скуштуєш від нього, смертю помреш».

Мудрість і святість Адама:

дає імена всім звірам і птахам небесним спілкується з Богом (Який являвся (як знак влади над ними) | видимим чином, як батько до дітей, і повідомляв все необхідне)

але не знаходить серед них собі друга й помічника, подібного собі, тому Бог навіює йому сон, забирає одне ребро і створює жінку – Єву

Життя людей в раю було сповнене радощів і щастя:

совість їхня була спокійна

серце було чисте

розум – свіглий

не боялися ні хвороб, ні смерті

не мали потреби в одязі

Нічого їм не бракувало, їжею для них були плоди райських дерев.

Та найвище блаженство Адама було в молитві – тобто в бесіді з Богом, Який являвся йому видимим чином.

Між тваринами не було ворожнечі – сильні не чіпали слабших, жили разом і споживали траву і рослини. Ніхто з них не боявся людей, і всі любили і слухали їх.

4. Гріхопадіння перших людей

Диявол заздрив райському щастю перших людей і пройнявся наміром позбавити їх райського життя. Задля цього він увійшов у змія і сховався у гіллі дерева пізнання добра і зла. І коли Єва проходила повз нього, диявол почав нашіптувати їй, щоб вона скуштувала плодів від забороненого дерева. Він лукаво запитав у Єви: «Чи правда, що Бог не дозволив вам куштувати плоди із жодного дерева у раю?» «Ні, – відповіла змієві Єва, – плоди з усіх дерев ми можемо їсти, тільки плодів із дерева, яке посеред раю, сказав Бог,

не їжте і не доторкайтесь до них, щоб вам не вмерти».

Та диявол почав брехати, щоб спокусити Єву. Він сказав: «Ні, ви не помрете; але знає Бог, що коли ви скуштуєте, то самі будете, мов боги, і будете знати добро і зло».

Спокусливі диявольські слова змія подіяли на Єву. Вона подивилася на дерево і побачила, що воно приємне для очей, гарне для їжі і жадане, бо дає знання; і закортіло їй пізнати добро і зло.

Вона зірвала плоди із забороненого дерева і стала їсти, потім дала своєму чоловікові і він теж їв. Люди піддалися спокусі диявола, порушили заповідь, або волю Божу, **згрішили**, упали у гріх. Так сталося гріхопадіння людей.

Цей перший гріх Адама і Єви, чи гріхопадіння людей, називається **первородним гріхом**, бо саме цей гріх згодом став початком для усіх наступних гріхів у людях.

Гріхопадіння

Буття 2, 16–17; 3, 1–6

Гріх, або зло, є порушення закону Божого; беззаконня.
Іншими словами, гріх, є переступ волі Божої.

Як же люди почали грішити, і хто першим порушив волю Божу?

До створення видимого світу і людини Бог створив ангелів. Ангели – це духи безтілесні, невидимі і безсмертні. Всіх ангелів було створено добрими, і Бог їм дав повну свободу – чи бажають вони самі любити Бога, чи ні, а це означає: чи забажають вони самі жити з Богом, чи без Бога.

Один із найсвітлиших і найдужчих ангелів не забажав любити Бога і виконувати волю Божу, а захотів сам стати як Бог. Цей ангел перестав слухатися Бога, зробився ворогом Божим. Він потяг за собою і деяких інших ангелів. За такий опір Богу всі ці ангели були позбавлені даного їм свігла й блаженства (тобто радості) і зробилися злими, темними духами. Усі ці темні, злі духи називаються тепер бісами, демонами і дияволами.

А найголовніший диявол, що був найсвітлішим ангелом, називається сатаною, тобто противником (ворогом) Бога. Диявол навчив і людей не слухатися Бога – грішити. Він спокусив, тобто хитрощами й обманом навчив перших створених Богом людей – Адама і Єву – порушити волю Божу.

5. Наслідки гріхопадіння

Коли перші люди вчинили гріх, їм стало соромно і страшно, як це буває з усіма, хто чинить зло. Вони миттю помітили, що голі. Аби приховати свою наготу, зшили собі одяг з листя смоковниці, у вигляді широких поясів. Замість того, щоб Адам і Єва набули досконалості, рівної Божій, як вони цього хотіли, вийшло навпаки: розум їхній потьмарився, їх стало гризти сумління і вони позбавилися душевного спокою. Усе це сталося тому, що вони пізнали добро і зло супроти волі Божої, тобто через гріх.

Гріх настільки змінив людей, що, коли вони почули голос Бога в раю, то від страху та сорому сховались між деревами, одразу забувши, що від усяюдисущого і всевідаючого Бога неможливо щось і десь сховати. Так будь-який гріх віддаляє людей від Бога. Але Бог, із милосердя Свого, став закликати їх до **каяття**, тобто щоб люди зрозуміли свій гріх, признались у нім перед Господом і попросили прощення. Господь запитав: «Адаме, де ти?» Адам відповів: «Голос Твій я почув у раю і злякався, бо я голий, і сховався».

Бог знову запитав: «Хто сказав тобі, що ти голий? Чи не їв ти плодів від дерева, з якого я заборонив тобі їсти?» Адам сказав: «Жінка, яку Ти мені дав, вона дала мені плід від дерева, і я їв». Так Адам став перекладати провину на Єву і навіть на самого Бога, що дав йому жінку. І сказав Господь Єві: «Що ти зробила?» Та Єва замість каяття відповіла: «Змій спокусив мене, і я їла».

Тоді Господь сповістив про наслідки вчиненого ними гріха. Єві Бог сказав: «У муках народжуватимеш дітей і повинна підкорюватися своєму чоловікові». Адамові сказав: «За твій гріх земля не буде плодючою, як раніше. Терня й осот вона буде родити тобі. У поті чола твого ти їстимеш хліб (тобто здобуватимеш їжу важкою працею), доки не повернешся у землю, з якої тебе взято», тобто поки не помреш. «Бо прах ти і у прах повернешся».

Адам і Єва скриваються від лица Господа. Буття 3, 8-9

Гріхопадіння Адама і Єви
Худ. Доменікіно

А дияволіві, який ховався у змієві, головному винуватцеві людського гріха, сказав: «*За те, що ти зробив це, проклятий ти!*» І сказав, що між ним і людьми буде боротьба, а саме: «*Сім`я жінки зітре тобі голову, а ти будеш жалити його у п`яту*», тобто від жінки вийде **Нашадок – Спаситель світу**, який народиться від Діви, переможе диявола і спасе людей, та для цього Сам повинен постраждати. Цей завіт, або обітницю Божу, про пришествя Спасителя люди сприйняли із вірою та радістю, бо це давало велику утіху.

А щоб люди не забули цієї обітниці Божої, Бог навчив людей приносити **жертви**. Для цього Він повелів заколювати теля, ягня чи цапа і спалювати їх із молитвою про прощення гріхів і з вірою в прийдешнього Спасителя. Така жертва мала приноситися перед зображенням чи прообразом Спасителя, Який

Вигнання із раю. Буття 3, 23-24

мав постраждати і пролити Свою кров за наші гріхи, тобто Своєю пречистою кров'ю омити душі наші від гріха і зробити їх чистими, святими, знову гідними раю. Тут же, у раю, і було принесено першу жертву за гріх людей. І зробив Бог Адамові і Єви одягу зі шкур тварин та одягнув їх. Але оскільки люди стали грішними, то не могли вже більше жити у раю, і Господь вигнав їх звідти.

І поставив Господь при вході у рай херувима з вогненным мечем, щоб охороняти шлях до дерева життя. Первородний гріх Адама і Єви із усіма його наслідками перейшов на всі покоління людей, які народилися від них і після них, тобто на все людство, - на всіх нас. (*Див.: Бут. 3, 7–24*).

Усі ми, люди, походимо від Адама і Єви, які згрішили, і тому ми народжуємось у гріховному стані. Постійно переходячи із покоління у покоління, гріх охопив усіх людей і усіх підкорив собі. Всі люди (одні більше, інші менше) – грішні.

Гріх же завжди віддаляє людину від Бога і веде до страждань, хвороб та вічної смерті. Тому усі люди стали страждати і умирати.

Самі люди власними силами вже не могли подолати зло, яке поширилось у світі і знищити смерть. Але Бог, із милосердя Свого, допоміг людям у цьому, пославши на землю Свого Сина, Спасителя нашого, Ісуса Христа.

Ось чому ми народжуємося грішними і підлягаємо усім наслідкам гріха: скорботам, хворобам і смерті.

Гріхопадіння та його наслідки:

через спокусу змія порушення заповіді Божої не їсти плодів від дерева добра і зла

входження **смерті** в тілесне єство людини, усіх живих істот і у весь світ

покарання від Бога:

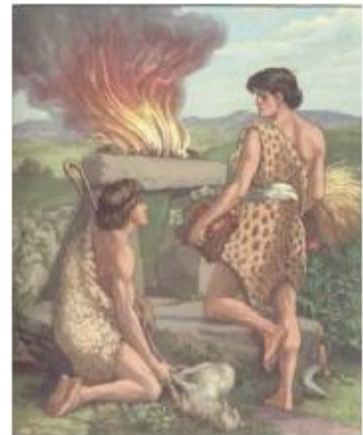
- спочатку Бог за спокусу людей проклинає сатану і той назавжди втратив можливість покаятись
- потім карає Єву, чекаючи, що Адам покається... («...в муках будеш народжувати дітей своїх») потім проклинає через Адама землю (Бог не відміняє своє благовоління Адаму, але від проклятої землі він матиме скорботу)
- не дочекавшись покаяння від людей (більше того: Єва намагалась перекласти вину на змія, а Адам – на Єву), Бог **виганяє їх із раю у цей світ для покаяння, але обіцяє повернення**

(у раю нічого не може бути нечистим – грішним; крім того була небезпека, що далі перебуваючи в раю, грішні люди могли з'їсти плоди від дерева життя і тоді б гріх став би вічно присутнім в людині, що позбавило б її можливості виправлення і спасіння).

Початок дії II закону термодинаміки після гріхопадіння людини: закон занепаду, погіршення (у світ ввійшла смерть, яка фізиками називається ентропією. Зірки почали вибухати, ядерний розпад набув незупинного характеру. Рослини зазнали мутацій, земля багато в чому втратила свою родючість і для того, щоб існувати, людина змушена була працювати до виснаження. Ще більше постраждав тваринний світ: звірі стали смертними і перестали бачити в людині свого володаря; між ними розпочалась боротьба за виживання, з'явилися хижаки і їх жертви. Але найбільших змін зазнала природа людини: тіло стало смертним, а безсмертна душа сходила в глибини землі, чекаючи Спасителя).

6. Каїн і Авель

Після вигнання із раю у Адама і Єви почали народжуватися діти: сини і дочки (Див.: Бут. 4, 1–2; 5, 4). Першого сина вони назвали **Каїном**, а другого **Авелем**. Каїн обробляв землю, а Авель пас отари. Одного разу приносили вони жертву Богу: Каїн – плоди землі, а Авель – від первородних своєї отари. Авель був добрим і

Жертвоприношення Каїна і Авеля. Буття 4, 2, 6-7

лагідним, він приносив жертву від чистого серця, з любов'ю і вірою у обітованого Спасителя, із молитвою про помилування і надією на милість Божу. І Бог прийняв жертву Авеля, - вважається, що дим від неї пішов до неба. Каїн же за натурою був злим і жорстоким, він приносив жертву тільки необхідності, за звичаєм, із без любові і страху Божого. Господь не прийняв його жертви. Це, як гадають, було видно із того, що дим від його жертви

Братовбивство. Буття 4, 8-13

стелився по землі. Після цього Каїн став заздрити своєму братові, покликав Авеля у поле і вбив його. Бог звернувся Каїна, бажаючи, щоб він до покаявся, і запитав його: «Де брат твій Авель?» Каїн зухвало відповів: «Не знаю; хіба я сторож братові моему?» Тоді Бог сказав йому: «Що ти вчинив? Голос крові брата твого волає до Мене від землі. За це ти будеш проклятий і поневіртимешся по землі». І Каїн, який мучився докорами совісті, із дружиною утік від своїх батьків в інший край.

Життя людини є дар Божий, тому людина не має права ні сама позбавлятися його, ні відбирати його в іншого. Позбавлення життя ближнього називається вбивством, а позбавлення самого себе життя називається самовбивством або самогубством і є найтяжчим гріхом.

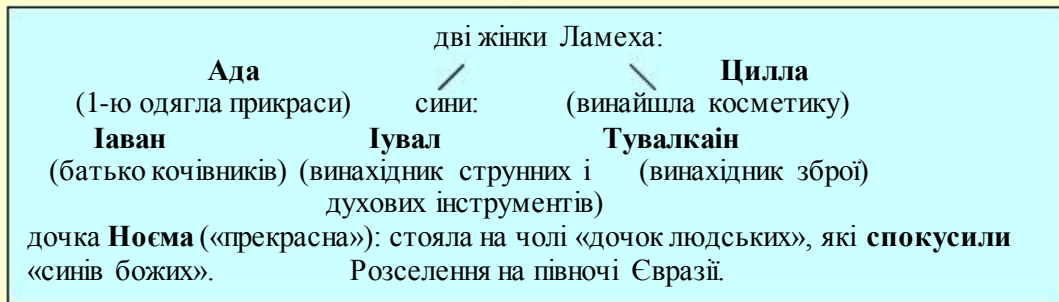
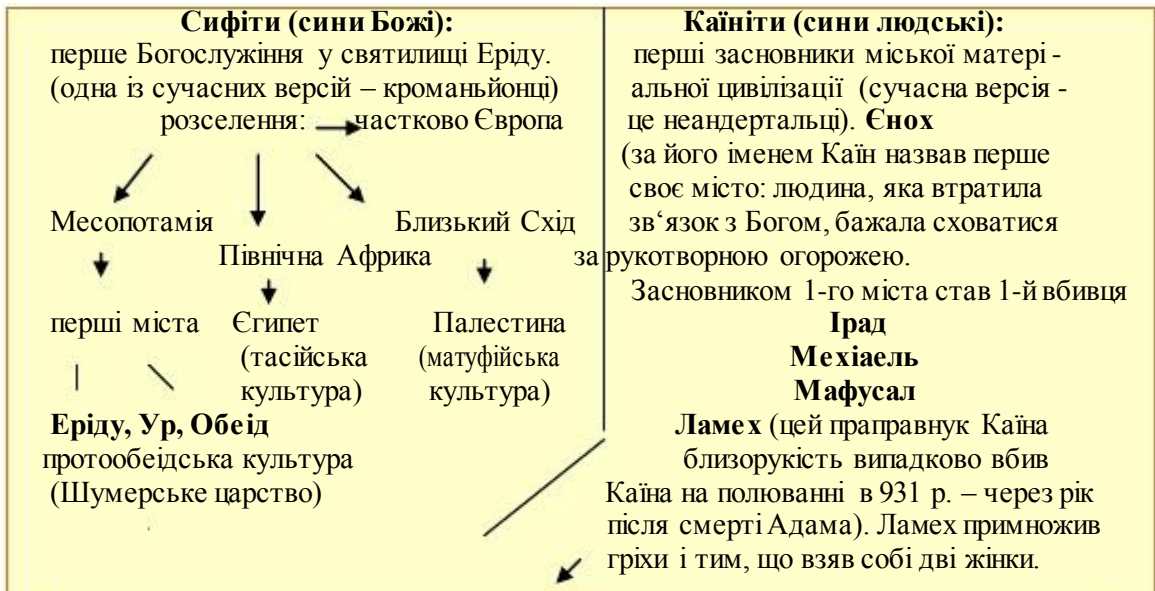
Вигнання Каїна. Буття 4, 16-17 16, 25; 5, 3-5).

Замість убитого Авеля Бог дав Адаму і Єві третього сина – благочестивого **Сифа**, а згодом і ще багатьох інших дітей. Адам і Єва довго жили на землі. Адам прожив 930 років. Багато горя і страждань зазнали вони, щиро розкаялися у своєму гріху і твердо увірували в обіцяного Спасителя. Віра ця спасла їх, вони перебувають тепер у соборі святих праотців (Див.: Бут. 4, 1-

II. Авель («крах», «плач») **7. Нащадки Адама** **I. Каїн** («повернення») (займався осідлим скотарством) (займався землеробством)

III. Сиф («утвердження», «основа»), † братовбивство Каїна, **IV. інші сини і дочки (Азура, тощо; за переданням у Адама було 33 сини і 27 дочок).** Від дітей Адама і Єви рід людський швидко розмножився.

Від Сифа пішли благочестиві і добрі люди – «сини Божі», а від Каїна – нечестиві і злі – «сини людські».

Люди у той час жили довго, до **900 років** і більше.
Умноження гріхів, збереження істинної віри тільки по спадковій лінії старших синів нащадків Сифа:

Рік народж.	Ім'я	Переклад	Рік смерті	Тривалість життя	Вік батьків рік народж. 1 сина
1	Адам	людина	930	930	230
230	Сиф	основа	1142	912	205
435	Енос	(Енос був першим, хто вважав Бога за Бога)	1340	905	190
625	Каїнан	володіння	1540	915	170
795	Малелеїл	хвала Богу	1690	895	165
960	Іаред	спускатися	1922	962	162
1122	Енох*	починаючий	1487	365	165
1287	Мафусал	стріла, посланий	2256	969	187
1474	Ламех	люта людина	2227	753	188
1662	Ной	утіха	2643	958	500
2162	Сим	основа	2762	600	102

(Енох живим взятий не небо)

Спочатку нащадки Сифа жили окремо від нащадків Каїна, зберігали віру у Бога і у майбутнього Спасителя. Але згодом стали брати собі за дружин дочок із потомків Каїна і стали переймати від них погані звички, розбещуватися і забувати істинного Бога.

Умноження гріхів: деградоване потомство (народження велетнів).

За своїми моральними якостями **велетні** (народжені від змішування «синів Божих» і «дочок людських») були ще гірше чистокровних каїнітів. Деякі святі отці називають їх велетнями гріха. Будучи підлими і неймовірно сильними, вони швидко підкорили собі все людство. Світ під їхнім началом швидко скочувався до повного духовного занепаду, плоть підкорила собі дух. Богошанування роду Сифа вони замінили культом плоті, поклоніння чоловічому і жіночому началу (після потопу цей культ з часом відродиться у служінні Ваалу і Астарті). Блуд у всіх формах заповнив людство. У душі кожного не було вже місця для Духа Божого.

Сенс існування людства була втрачений і прийшов потоп (за підрахунками спеціалістів на час потопу людство нараховувало ~ 3 мільярди чоловік).

8. НОЙ. ВСЕСВІТНІЙ ПОТОП

Через тривалий час нечестя між людьми дійшло до того, що з усіх людей на землі залишився вірним Богу тільки один нащадок Сифа – праведний **Ной** зі своєю родиною.

Проповідь покаяння

Будівництво ковчегу
Буття 6, 13-15

Бачачи велике розбещення людей, милосердний Господь дав їм час на покаяння та виправлення сто двадцять років. Але люди не тільки не виправились, а стали ще гіршими. За свідченням халдейського історика Бероза, крім св. Ноя, проповідували покаяння і інші праведники: батько Ноя – **Ламех** і дід – **Мафусал** (ім'я якого означало «після смерті він буде посланий» і мало попередити нечестивців. Дні його Господь продовжив найдовше на землі). Але громадська думка була дуже скептично налаштована до їх проповіді. Ламех помер за 35, а Мафусал – за 6 років до потопу).

Ной: сини Сим, Іафет, Хам

Тоді Господь визначив омити (очистити) землю водою від нечестивого людського роду, а праведного Ноя зберегти на землі для подальшого розмноження людей. Бог з'явився Ноеві і сказав: «Кінець усякій плоті прийшов перед лице Моє, бо земля наповнилась від них злочинами; і ось, Я знищу їх із землі. [...] Я наведу на землю потоп водний, щоб знищити всяку плоть, що є на землі». Він повелів Ноеві побудувати **ковчег**, тобто велике судно, подібне до будинку, в якому могли б уміститися його сім'я і тварини, дав йому для цього точні розміри та вказівки. Ной із вірою прийняв повеління Боже і почав будувати ковчег.

Коли ковчег було збудовано, за тиждень до потопу до ковчегу за велінням Божим почали приходити тварини, птахи, комахи, плазуни. Чистих тварин (корова, вівця, коза, горлиця, голуб) Ной взяв по 7 осіб (три пари для кращого розмноження, адже потім Бог дозволить їх їсти, і одну – для принесення в жертву); інших – по парі, щоб зберегти їх рід для всієї землі. Але поспішне зібрання до ковчегу звірів і мир між ними не спонукали сучасників Ноя до покаяння. Ной, за велінням Божим, увійшов туди зі своєю дружиною, трьома синами та їхніми дружинами. Взяв і запас їжі для усіх на цілий рік. Бог чекав ще 7 днів, залишаючи відкритими двері ковчегу. У той день, коли Ной увійшов у ковчег, води потопу ринули на землю –

«розверзлись усі джерела великої безодні, і вікна небесні розкрилися», тобто сталася велика повінь з морів та океанів, і злива із неба продовжувалася сорок днів. І піднялася вода на землі і затопила найвищі гори, підіймаючись усе вище і вище протягом **ста п'ятдесяти днів**, і потопила усіх людей і тварин, так, що ніхто вже не міг урятуватись, окрім тих, хто був у ковчезі. Після ста п'ятдесяти днів вода стала поступово спадати.

На **сьомий місяць** ковчег зупинився на горах Араратських (у Вірменії). У перший день **десятого місяця** з'явилися гірські вершини. До **кінця року** вода увійшла у свої береги. Ной відчинив віконечко ковчеза і випустив ворона, щоб дізнатися, чи зійшла вода з землі, але ворон полігав і повернувся знов, і сів на дах ковчеза. Потім Ной випустив голуба, який полетів і не знайшов місця для життя, тому що вода була ще на поверхні всієї землі і повернувся назад у ковчег. Почекавши сім днів, Ной

Тварини йдуть до Носєвого ковчеза. Буття 7, 14-16

Всєсвітній потоп.
Худ І. Айвазовський

знову випустив голуба з ковчега. Цього разу він повернувся вже надвечір і приніс у дзьобі свіжий оливковий листочок.

І Ной зрозумів, що вода зійшла із землі і на ній знову з'явилася зелень. Почекавши ще сім днів, Ной знову випустив голуба, і він уже не повернувся до нього. І відкрив Ной покрівлю ковчега і побачив, що земля вже висохла. Тоді, за велінням Божим, Ной вийшов із ковчега із усією родиною і випустив усіх

Ной випускає голуба тварин, які були з ним.

Буття 8, 8 -12

І спорудив Ной жертвник, тобто місце для жертвоприношень, і за своє спасіння приніс подячну жертву Богу від усіх чистих тварин і птахів. Бог милостиво прийняв жертву Ноя і благословив його та синів його й обіцяв, що більше ніколи не буде такого потопу на знищення усього живого на землі за гріхи

людей, тобто ніколи не буде всесвітнього потопу.

Вихід з ковчегу.

Буття 8, 12-19

Як знамення Свого завіту, Господь указав на **веселку** у хмарах, яка з тих пір і служить вічним нагадуванням людям про цю Божу обіцянку (Див. Буття: 9, 8-12).

Пейзаж з жертвоприношенням Ноя.

Худ. І.А. Кох

Потоп. Узагальнення

Будівництво **ковчегу**: д – 138 м, ш – 23 м, в – 14 м (протягом 100 років).
2262 р. від створення світу, ~ **3246 р. до Р. Х.** (в час Потопу Ноею було 600, а Симу – 100 років)

40 днів і ночей дощ → 150 днів підйом води → 150 падіння води, на 270 день зуп. г. Арарат → через 40 днів Ной випускає ворона → через 7 днів голуба, → повернення ч/з 7 днів голуба з гілкою → ч/з 7 днів ще раз голуба → не повернувся.

Як для Ноя ковчег став порятунком, так для нас, християн, таким ковчезом спасіння є Господь Ісус Христос

Після того як води потопу змили скверну з обличчя землі, людство отримало можливість заново розпочати свою історію, маючи приклад наслідків гріховного життя. Все передбачало розквіт істинного богошанування, праведне і мирне існування людей: велетнів нестало, праведник очолював тих, хто вцілів. Але **вчинок Хама** показав, що носії злої спадковості вцілили.

У Сима і Іафета були дружини із роду Сифа; у **Хама – із роду Каїна**, яка негативно впливала на Хама і силу її впливу видно із вчинку, здійсненого Хамом (приниження батька). На час свого нечестивого вчинку Хам мав вже синів, меншого з якого – Ханаана, прокляв Ной і повелів його нащадкам бути рабами у семітів і іафетитів (Ной побачив у Ханаані риси допотопних тиранів і прагнув запобігти новій катастрофі для людства).

9. Нащадки Ноя

Батьківщина державності:

вироблені всі основні елементи держави, які існують в будь-якій державі і сьогодні. Вони формувались під впливом нащадків Хама (оволодіння **Німвродом**, внуком Хама, Вавилоном: внесення елементів зла: тюрми, покарання, гніг. В ідеальній семітській державі цього могло і не бути).

Швидке забуття істинного, Єдиного Бога, Його збереження тільки по лінії старших синів-праотців семітів:

Сим - Арфаксад - Каїнан - Сала - Євер - Фалек - Рагав - Серух - Нахор - Фарра.

Від Адама через Сифа до Ноя включно 10 праотців за 2,2 тис. років; після потопу: від Сима через Арфаксада до Фарри (батько Авраама) – 10 праотців за ~1200 р.

10. Прокляття Хама

Після всесвітнього потопу життя знову потекло своїм звичним руслом із усіма його буденними клопотами, турботами, radoшами. Ной був прикладом благочестя і працелюбства для своїх дітей. Але дійсно істинне Слово Боже про те, що «думки серця людського – зло від юності його...» Ной посадив

Праведний Ной. Ікона

виноградник... Не знаючи дії збродженого виноградного соку – вина, Ной обпився ним і, сп'янівши, заснув «оголений у шатрі своїм». Першим, хто побачив таким батька, був Хам, найменший син Ноя. Він почав сміятися над батьком і розповів про це двом старшим братам Симу та Іафету.

Ті, будучи богобоязливими і люблячими синами, зняковіли і, взявши одяг, пішли спиною вперед, щоб не бачити батька голим, і накрили його. Коли про це дізнався Ной, то прокляв нащадків Хама, сказавши, що народ, який піде від нього, буде у рабстві у народу від його братів; Сима благословив із любов'ю, сказавши, що його народ збереже істинну віру, буде найчисельнішим у світі, а рід Іафета згодом

пізнає істинну віру. Ось, як один поганий вчинок наклав відбиток на історію всього людства. Після того, як води потопу змили скверну з обличчя землі, людство отримало можливість заново розпочати свою історію, маючи приклад наслідків гріховного життя. Все передбачало розквіт істинного богошанування, праведне і мирне існування людей: велетнів нестало, праведник очолював тих, хто уцілів. Але **вчинок Хама** показав, що носії злої спадковості уцілили.

Іафетитів. (Ной побачив у Ханаані риси

Ной проклинає Хама
Худ. І.С. Ксенофонтів

У Сима і Іафета були дружини із роду Сифа; у **Хама – із роду Каїна**, яка негативно впливала на Хама і силу її впливу видно із вчинку, здійсненого Хамом (приниження батька). На час свого нечестивого вчинку Хам мав уже синів, меншого із якого – Ханаана, прокляв Ной і повелів його нащадкам бути рабами у семітів і допотопних тиранів і прагнув запобігти новій катастрофі для людства).

Іафет: іафетити	
Північний Захід	Північний Схід
європейські народи	арійська держава
(час неоліту)	(Середня Азія)
	Мідія, Індія

Хам: хаміти	
(проклятий через Хама його молодший син Ханаан),	
ханаанці	
Розселення:	
Азія	Африка

Кінець IV– поч. III тис. до Р.Х. – розмноження і спільне проживання семітів і хамітів у Месопотамії.

11. Вавилонська вежа

Після потопу нащадки Ноя тривалий час жили в одній країні, неподалік від гір Араратських, і розмовляли однією мовою. Коли людський рід став багаточисельним, то злих вчинків і чвар між людьми побільшало, і вони побачили, що незабаром мусять розійтися по усьому світу. Та перш ніж розійтися, нащадки Хама задумали побудувати місто, а в ньому вежу висотою аж до небес, аби прославитися і не коритися Сима і Іафета, як нащадкам про це віщував Ной і потягли за собою й інших.

Німврод керує народом.
Буття 10, 8–10

Он ук Хама (син Ханаана) **Німврод** народився велетнем і, здійснюючи надії свого тричі проклятого роду, підкорив своїй владі усе людство, крім праведного Евера. Щоб об'єднати людей, Німврод використав допотопний культ поклоніння плоті. На цей раз це поклоніння виразилось у будівництві Вавилонської вежі, яка символізувала людську гордість, силу плоті і повинна була зберегти людство від повторного потопу (таким будівництвом Німврод підштовхнув людей виступити проти Бога, взяти під сумнів Його слова, що більше людей Він потопом карати не буде).

Будівництво вежі.
Буття 11, 1-5

Крім того, підкоривши собі майже усе людство, Нимврод прагнув показати даремність пророцтв Ноя стосовно майбутнього роду Хама, і будівництвом вежі бажав прославитись й не бути у підкоренні у нащадків Сима і Іафета. Вони виготовили чимало цегли і взялися за роботу. Ця горда затія людей була неугодна Богу. Господь, побачивши зло, закладене в ідею Вавилонського

будівництва, аби воно зовсім не погубило їх, змішав мову будівельників так, що вони почали розмовляти різними мовами і перестали розуміти одне одного. Тоді люди змушені були кинути розпочату роботу і розійтися по світу. Нимврод був осоромлений, богопротивники розсіяні, а вежа зруйнувана.

Нащадки Іафета пішли на захід і розселилися у Європі. Симові нащадки залишилися в Азії.

Вавилонська вежа. Худ. Пітер Брейгель

Хамові нащадки пішли в Африку, але частина їх також залишилась в Азії. Недобудоване місто отримало назву Вавилон, тобто змішання. Уся ж країна, де це було, стала називатися Вавилонською землею, а також Халдейською.

Пізніше асирійці, нащадки **Ассура** (сина Сима) підкорять собі Вавилонію, заснувавши Асирійське царство. Люди, розселившись по землі, поступово стали забувати свій рід і стали утворювати окремі самостійні народи чи нації зі своїми звичаями і мовами.

Господь бачив, що люди дедалі більше переймають одне в одного злі вчинки, а за добрі вчинки їх забувають, і тому вчинив змішання мов і розділив людей на окремі народи, давши кожному з них окреме завдання і мету в житті. Так, на певний час, спроби кайнітів відновити свою допотопну могутність були зупинені.

Важливо відмітити, що у час Вавилонського стовпотворіння на Землі проживало 72 роди і лише один рід – праведного **Евера** не брав участь у цій богопротивній справі. Із цього роду вийдуть праведні Авраам, Ісаак і Яків. Усі вони отримають обіцянку від Бога про народження у їхньому роді Месії – Спасителя світу.

Зруйнування вежі, розсіяння народів. Худ. П. Брейгель

У світі знову поширяться гріхопадіння, появиться **ідолопоклонство**.

На батьківщині нащадки Сима – халдеї, збережуть окремі острівки істинної віри (Див. Буття 11, 6 -32) .

Ідолопоклонство – поклоніння творінню замість Творця. **Ідол** - лжебог, предмет, або зображення, що замінює собою істинного Бога.

Ідолопоклонник

12. Сучасні «вавилонські вежі»

Від будівництва нащадками Хама Вавилонської вежі нас відділяють тисячоліття. Але назавжди назва міста Вавилон стала символічним образом великого міста, повного спокусу і всілякого зла, а вислів «вавилонська вежа» став синонімом богопротивної справи, яку ніколи не буде завершено, яка обов'язково буде покарана Богом. Історія людства знає немало прикладів, коли правителі оголошувалися богами, і їм виявлялися такі почесті, яких вони не заслужили. У ХХ столітті людська гордовитість і всездозволеність привела до войовничого богоборства, безпідставної ворожнечі, світових воєн, намагання побудувати рай на землі і завершилась нечуваним поширенням розпусти, шкідливих звичок, зокрема пияцтва і наркоманії.

Сучасними «вавилонськими вежами» є намагання багатьох людей поставити себе на місце Бога-Творця із своїми досягненнями науково-технічного прогресу. Вони також будують гігантські хмарочоси, генетично модифікують речовини, розробляють методи клонування живих істот і людини і забувають про те, що Господь завжди карав подібну гордість людського роду, не розуміють, що їх «вежі» будуть зруйновані, а вони покарані.

Хмарочос у м. Дубаї

2. ІСТОРІЯ АВРААМА, РОДОНАЧАЛЬНИКА ЄВРЕЙСЬЬКОГО НАРОДУ

З часу порятунку Ноя та його родичів від потопу сплигло немало років і десятиліть. Цілих дев'ять поколінь Ноевих нащадків прожили на оновленій землі. А у десятому з'явився на Божий світ ще один праведник - **Авраам**.

Праведний Авраам. Ікона

Сини Ноя мали багато дітей, від яких походять ще численні народи на землі. Були благочестиві і злі люди.

Вони робили велике зло стосовно до Бога. Вони робили зображення богів із дерева і каменю, потім розкладали їх по різних місцях і вклонялися їм, і молилися їм, кажучи: «Це наші боги, вони створили нас, вони дають нам їжу нашу». Ці зображення називалися ідолами або бовванами. Ідолів робили і із каміння, і із срібла, і із золота. Більшість людей на землі були ідолопоклонниками. Вони схилялися не перед Богом, а перед ідолами.

Небагато залишиться в Халдейській землі людей, які збережуть істинну віру в єдиного Бога Творця. Серед них буде і благочестивий Авраам. Авраам був покірливим перед Богом. Він мав дружину **Сарру**, котру дуже любив.

1. Переселення

Тоді Бог сказав: «*Вибери Собі одного чоловіка, навчу його любити Мене і служити Мені*». Бог сказав Аврааму: «*Вийди із землі твоєї, від рідних твоїх і*

Переселення Авраама в обіговану землю. Буття 12, 1-7

із дому батька твого до землі, яку Я вкажу тобі. Благословлю тебе і вшаную ім'я твоє». Про ці події в книзі Буття розповідає пророк Мойсей, та згадують й інші пророки Старого Заповіту: «*Хто пробудив зі сходу людину правди, наказав йому йти за Ним*» (Іс. 41, 2); «*За річкою жили батьки наші з давніх-давен, Фарра, батько Авраама і Нахора служили іншим богам*» (Іс. Нав. 24, 2); «*Ти Сам, Господи Боже, вибрав Авраама і вивів його із Ура Халдейського*» (Неем. 9, 7).

Авраам не знав, куди Бог наказує йому йти, але він зібрався у дорогу, тому що Бог йому так наказав. «*Авраам пішов, не знаючи куди іде*» (Євр. 11, 8). Сарра також пішла із Авраамом. Авраам взяв із собою овець, корів і віслуків, які були для них їжею (також ними перевозили різні вантажі у дорозі).

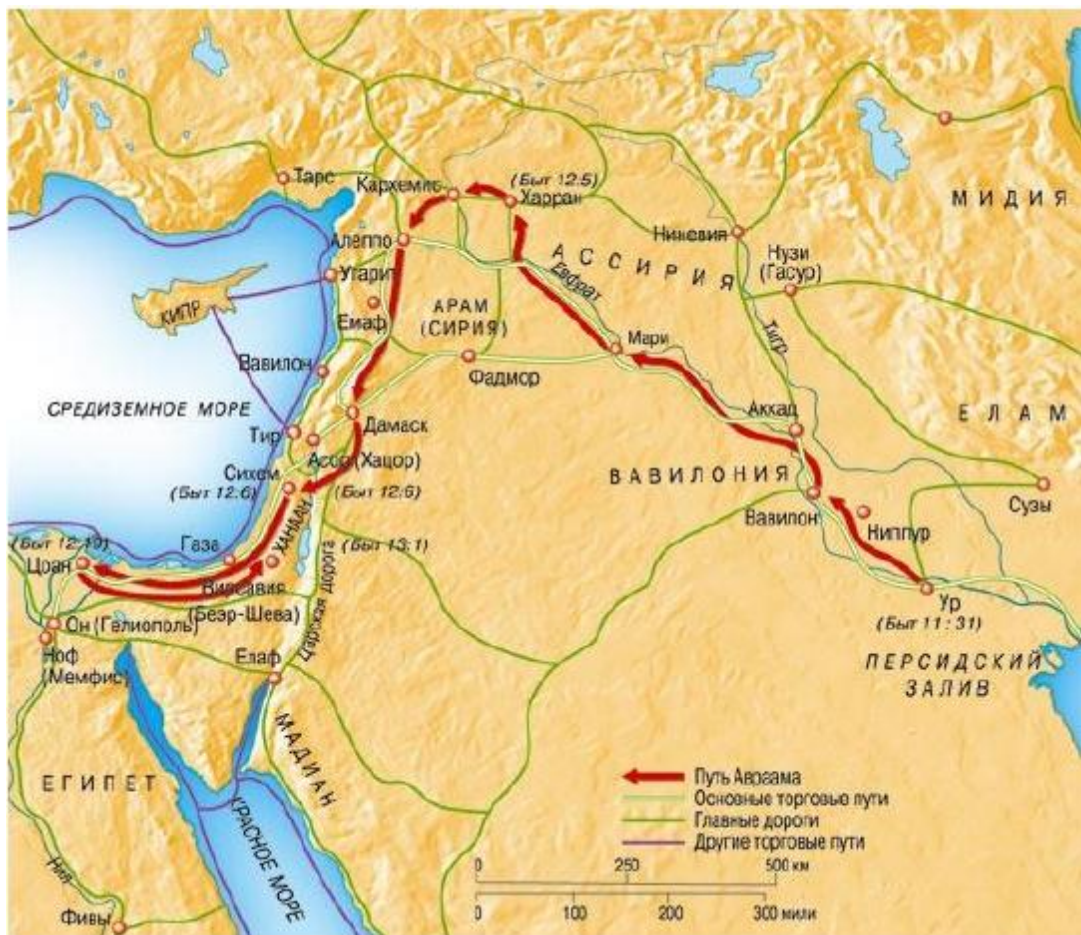
Але де Авраам спав вночі? На шляху їм зустрічалося мало хатин. Авраам спав у наметі або у шатрі. Він розтягував намет із шкіри тварин на довгих палицях. Авраам міг переносити намет із місця на місце, тому що йому потрібно було про багато кілометрів, і дорога петляла то високими

пагорбами, то через широкі річки.

Нарешті він прийшов до чудового краю, зарослого деревами, квітами, травою і зіллям. Це місце Бог вибрав для Авраама, звалося воно Ханааном. Але й тут Авраам поселився у наметі. Іноді зі складених до купи каменів він робив жертovníка і приносив тварин у жертву Богові.

Ніколи Авраам не схилився перед ідолами, але народ, який оточував його, служив також і бовванам. Бог часто звертався зі словами: *«Благословлю тебе і буду охороняти тебе, і ніхто не заповідє тобі зла».*

Бог був задоволений Авраамом, тому що прийнявши Слово Його, Авраам залишив дім свій, і Бог назвав його другом Своїм. «Авраам названий був другом Божим» (Як. 2, 23). *«Ви - друзі Мої, якщо виконуєте те, що Я вам заповідую»* (Ін. 15, 23).

Карта переселення Авраама з Халдейської землі (Межиріччя) до обітваної землі (в землю Ханаанську)

2. Обіцяний син

**Авраам слухає обіцяння
Боже.** Буття 13, 14-16

Авраам і Сарра жили у шатрі на землі Ханаану. Вони не мали дітей. Авраам і Сарра були вже досить похилого віку. Авраамові було майже сто років, а Сарра мала майже дев'яносто років.

Одного разу уночі Бог сказав Авраамові: «Поглянь на небо. Що ти бачиш?» Небо рясніло зорями, і їх було так багато, що й підрахувати несила. Бог сказав: «Ти матимеш багато дітей, так врешті-решт нащадків твоїх буде більше, ніж зірок на небі; вони будуть жити на землі ханаанській, а нечестиві народи будуть вигнані з того краю».

Того часу Авраам не мав жодної дитини, але він повірив, що Бог зробить те, що обіцяв. Авраам повів себе добре, повіривши усякому слову Господа, тому що Бог завжди каже правду і завжди виконує Слово Своє. Одного разу Авраам сидів у своєму наметі. Наближався полудень. Було дуже спекотно, але намет стояв у тіні дерев. Авраам побачив людей, що підходили до намету. Він побіг до них назустріч, поклонився їм і сказав до одного із подорожніх: «Пане, прошу тебе, зайди до намету мого, і дозволь мені принести трохи води і обмити ноги твої, і хліба, щоб зміцнити серця твої. Ви відпочинете у тіні дерева і тоді продовжуватимете свою мандрівку». Тоді три мужі дали згоду відпочити у Авраама.

**Явлення трьох ангелів Аврааму
біля дуба Мамврійського.**
Буття 18, 1-15

Це були ангели. Вони зійшли з неба, щоб принести Авраамові радість від Бога, тому що ти і сам знаєш, що Бог посилає ангелів звіщати людям Свою волю. Ангели сіли біля намету у тіні дерева. Сарра залишалася у наметі. Авраам сказав Саррі: «Візьми муки і зроби нам швидше прісний хліб». Тоді Авраам взяв годоване теля і сказав одному із слуг своїх: «Швидше приготуй нам його». Коли усе було готове, Авраам приніс масла, молока й теля приготоване і поклав усе це перед мандрівниками під деревом. Вони стали їсти. Авраам стояв біля них.

І коли вони їли, то запитали: «Де Сарра, дружина твоя?» Авраам відповів: «Вона у наметі». Тоді один із мужів сказав: «Сарра матиме сина». Сарра чула слова ангелів і не могла повірити, що вона справді народить сина в такому віці. Вона у душі засміялася. Ангел сказав: «Чому це засміялася Сарра? Вона таки справді народить сина». Тоді Сарра сказала: «Я не сміялася», - тому що вона злякалася. Але Ангел сказав їй: «Ні, ти сміялася». Потім три мужі встали і пішли далі. Авраам трохи провів їх і повернувся до свого намету.

Чи виконав Бог Свою обіцянку?

Через рік Сарра народила сина. Ім'я йому - Ісаак. Він був слухняним сином, і Бог любив його. Авраам і Сарра теж були задоволені ним. (Бут. 15, 18, 1-22, 21, 1-6).

Отже, Бог виконав обіцянку Свою.

Він сказав, що у Авраама і Сарри буде син, і Він дав їм сина. Авраам добре зробив, що повірив обіцянці Божій, а Богові приємно було, що він повірив Словом Його, тому і зараховано це йому у праведність (Рим. 4,

20-22). Сарра знала, що вірний Той, Хто обіцяв (Євр. 11, 11). Спочатку Сарра не повірила, але потім і вона повірила Слову Божому, і Бог був задоволений нею. І ми теж повинні вірити усім обіцянням Божим. Що ж обіцяв тобі Бог? Він обіцяв дати Духа Святого, якщо ти будеш про це прохати.

Авраам і Сарра

3. Лот і Авраам

Лот був рідним племінником Авраама. Його батько Аран помер в землі халдейській у м. Ур, тому далі йому за батька був дядя Авраам, із яким він спочатку переселився у Харран, а після Божого повеління вирушив у далеку і небезпечну подорож до Ханаану - в обіцяну землю.

Авраам показував Лоту в усьому добрий приклад і навчав його Господньої науки. Коли Авраам пішов до землі ханаанської, то Лот на той час вже був дорослим. Він мав свої намети, свої стада худоби і своїх служників. Він мав багато майна і вважався багатою людиною. Авраам теж був багатий, не знаю, хто з них був багатшим.

Багато людей мріють розбагатіти. Вони гадають, що багатство принесе їм щастя. Та з багатством пов'язано безліч турбот. Авраам і Лот невдовзі потрапили до скрутного становища завдяки своєму багатству. Як же це трапилось? Річ у тому, що виявилось обмаль трави для такої кількості овець, корів та кіз. Пастухи шукали гарних пасовищ для овець, волів та кіз. Іноді пастухи приганяли свої гурти до якого-небудь пагорба, але виявлялося, що

трава там вже з'їджена табунами Лота. Авраамові і Лотові пастухи сварилися поміж собою. Коли ж, навпаки, Авраамові вівці поїдали траву, тоді пастухи Лота дорікали пастухам Авраама. Так виникали постійні суперечки між ними.

Почувши за ці чвари, Авраам дуже засмутився, тому що він був людиною мирною і не любив сваритися. Що ж вони мали робити? Чи міг він заборонити своїм служникам сваритися і поступатися один перед одним? Ні,

Відділення Лота. Стародавня ікона

він не міг цього зробити, тому що дуже важко примусити людей жити мирно.

З огляду на те, що Авраам не міг примусити своїх служників жити мирно, він задумав за краще розлучитися із Лотом і жити окремо. Але куди ж йому йти?

Авраам не міг знати, куди йому йти, тому він запитав Лота, куди б той хотів піти, в який бік. Дядя і племінник піднялися на верховину, щоб звідти оглянути місцевість.

Ханаан був чудовою країною з зеленими горбами, тінистими лісами, швидкими ріками і засіяними хлібом полями. Це була земля, наповнена медом і молоком, рясніюча хлібом, вином і оливою. Авраам запропонував Лотові оглянути всю місцевість і вибрати собі місце, зручне для пасовища. Авраам мав право першим вибрати собі місце, та він вирішив надати таку можливість своєму племінникові. Лот довго дивився на землю, що розкинулася перед ним: чудова ріка протікала зеленою рівниною, зарослою соковитою травою. Він подумав: «Ось зручне місце для моєї худоби!» На цій рівнині розташувалися п'ять міст.

Авраам поселився біля підніжжя гори у Хевроні, неподалік від дубового лісу. Ця діброва належала людині на ім'я Мамрій. Чоловік той був прихильним до Авраама і оберігав його від усякого зла. Там, біля дуба Мамрійського, поставив собі Авраам намет і спорудив жертвник Господу. Цей дуб і до цього часу росте ще у Палестині, біля міста Хеврона.

Мамрійський дуб

Мамрійський дуб - останній нащадок діброви Мамре, найдавнішої на землі Палестини, а можливо, і в усьому світі, патріарх дубів, оспіваний в богослужбових текстах, у віршах і в прозі, зображений на тисячах малюнків, гравюр, в іконах... Дуб, згідно традиції, росте на цьому місці з часу відновлення землі після Потопу.

Наприкінці минулого століття дерево всохло. 1997 року на ньому ще

Сучасне фото дуба

залишалася остання зелена гілка. Нині ж, коли і вона всохла, біля стовбура з'явився зелений пагінець, який небезпідставно вважають символічною сув'язю між поколіннями й тисячоліттями. Що ж стосується сухих гілок, які опали, й кори, яка відлущувалася, то з цього унікального матеріалу в різний час виготовляли дощечки як основу для ікон Святої Трійці.

Річки у тому краю не було, але там був став, що наповнювався дощовою водою. Звичайно, що вода у такому водосховищі не була такою смачною, як води річки Йордан, біля якої раніше мешкав Лот. Та краще було жити в мирній долині Хеврону, аніж на плодючих рівнинах содомських. «Я громаду злочинців зненавидів, і з грішниками я сидіти не буду» (Пс. 25, 5).

Лот і Авраам. Буття 13, 1 -12

4. Протистояння неправді

Лот оселився у Содомі, одному із п'яти міст долини. У Содомі, дійсно, мешкали люди, котрі забули Бога. Це було найбільш нечестиве місто. Содомляни були надзвичайно злими і дуже грішними перед Богом. Бог бачив з небес їхнє нечестя. Він бачив їхні злі вчинки і недобрі помисли, і одного разу Він вирішив їх покарати.

Чому ж Лот вибрав для себе саме цю місцевість? Тому що там були чудові ниви, засіяні жнивом, плодючі дерева, глибокі ріки повноводні і пишні пасовища для гуртів і табунів. Лот почав із того, що не поселився у самому місті, а розтягнув намети неподалік від міста. Та невдовзі він сам поселився у місті разом з нечестивими його мешканцями. Тим, кому доводиться мешкати між людьми нечестивими і злими, часто випадає стикатися із різними неприємностями. Так було і з Лотом. У Содомі він не був щасливим, тому що був дуже благочестивою людиною і не міг почувати себе добре у такому

місті. Щоденно йому доводилося чути і бачити злі слова і злі вчинки, що дуже засмучували його праведну душу.

Чому ж він там залишався? Чому він не повернувся до свого дядька Авраама?

Та краще було йому втратити свої гурти худоби, аніж втратити мир душевний. По восьми роках перебування в Содомі, зіткнувся Лот з великими труднощами. На плодючій долині, де мешкав Лот, були розташовані п'ять міст. Одне місто називалося Содом, друге - Гоморра. Інші міста були такі: Адма, Севоїм і Бела.

Несподівано велике військо напало на ці міста. На чолі цього війська стояли чотири царі. Вони прийшли здалеку, щоб покарати, за велінням Божим, мешканців цих п'яти міст за їхнє нечестя.

У кожному місті був свій цар. Ось ці п'ять царів вийшли назустріч війську об'єднаних чотирьох царів. Сталася жорстока битва. Хто ж переміг? Перемогли чотири царі, що прийшли здалеку. Цар Содомський і цар Гоморрський повтікали, але потрапили до ями і повбивалися. Інших три царі повтікали у гори і таким чином врятувалися.

Побачивши, що вони перемогли, чотири царі кинулися до міст і пограбували їх. Декілька воїнів напали на дім Лота у Содомі. Вони полонили Лота і пограбували його майно. Що ж повинен був відчувати Лот? Він тепер переконався, що це дуже зле бути у дружбі із людьми нечестивими, котрі не бажають знати Бога. Лот змушений був піти слідом за переможцями. Окрім Лота там були ще й інші полонені, але він був єдиною людиною праведною, котра шанувала Бога. Він покладав всю свою надію на Бога і кликав до Нього, бажаючи визволити його. Господь змілувався над Лотом і послав йому спасіння. Він направив Авраама із його слугами рятувати Лота. Слуги Авраамові хоч і сварилися зі служниками Лота, але готові були йти рятувати його. Авраам урятував не лише свого племінника, але й усіх полонених людей та їхнє майно. Тут він діяв подібно до Господа нашого Ісуса Христа, Котрий боровся із сатаною, щоб визволити від суду і пекла наші душі. Лот щиро подякував Богові за своє визволення, бо був дуже богобоязливий. Та на нього чекало ще більше нещастя.

5. Загибель міст Содому і Гоморри

Після зустрічі трьох мужів з Авраамом, розмови з ним і пригощань Авраама два мужі-ангели зникли. Вони попрямували до міста Содом. Але один ангел залишився, щоб повідомити скорбну новину Авраамові. Що ж він повідомив Авраамові? Ангел сказав, що Він зруйнує місто Содом і сусіднє із ним місто Гоморру.

У вигляді третього Ангела там знаходився Син Божий, Котрий і залишився з Авраамом. Дуже засмутився Авраам, почувши таку звістку: він так любив свого племінника Лота і боявся за нього, що він загине разом із нечестивими мешканцями тих міст.

Авраам почав благати Господа не руйнувати міста Содом, бо мав надію, що там можуть бути ще інші праведники. Тому він сказав Господу: «Якщо є у цьому місті хоча б п'ятдесят праведників, чи помилуєш Ти місто?»

Господь відповів: «Якщо знайду Я у цьому місті хоча б п'ятдесят праведників, то не зруйную місто». Але потім

Авраамові прийшла до розуму така думка, що там може не виявитися п'ятдесяти праведників. Правда, він боявся наполягати, тому тільки сказав: «Ось я насмілюся говорити Владиці, я - порох і попіл. Але, може бути, що там виявиться лише сорок п'ять праведників. Чи помилуєш Ти тоді місто?» Господь відповів: «Не знищу, якщо знайду сорок п'ять праведників». Тоді Авраам сказав: «Якщо ж там буде сорок праведників?» Господь сказав: «Не зроблю цього заради сорока». Нарешті Авраам сказав: «Хай не розгнівається Владика, що я скажу: а може знайдеться лише тридцять?» І знову Господь сказав: «І заради тридцяти помилую». По тому Авраам вже боявся говорити і продовжувати благати Бога не руйнувати Содом. Та він таки наважився: «Я знову вирішив благати Владика: а коли тільки там двадцять п'ять буде?» Відповів Господь тоді: «Заради двадцяти п'яти збережу місто».

Тоді Авраам почав благати востаннє: «Не розгнівайся, Владико: а коли в місті тільки десять праведників знайдеш?» І Господь відповів: «Не винищу заради десятих». Це було останнє слово Господа. Він перестав говорити з Авраамом і відійшов. Авраам повернувся до свого будинку.

Чи знайшов там Господь десятьох праведників?

Чи була благочестивою жінка Лота? А його діти?

Чи вірили Господу слуги його?

Ні. Ніхто з них Господа не любив. Лот був єдиною праведною людиною в Содомі. Значна різниця була між ним і його дядьком Авраамом! Авраам мав безліч відданих Господу слугників, тому що він навчав їх ходити у страхові Божому. А Лот мав невіруючу сім'ю, хоча сам любив Господа. «Бо цей праведник, перебуваючи між ними, день у день мучив свою душу праведну, бачачи і чуючи вчинки безбожні» (2 Петр. 2, 8).

Авраам просить Бога помилувати місто.

Буття 18, 23-33

Одного вечора, коли Лот сидів біля міських воріт, він ще здалеку побачив, що до міста наближаються два ангели. Він негайно встав, пішов до них назустріч і вклонився їм до землі. Може бути, що він і не знав, що це ангели, та він був вражений світлим небесним виглядом прочан (мандрівників до святих місць), а тому зустрів їх з належною пошаною. Він сказав: «Панове мої! Зайдіть в дім раба вашого: переночуєте, помієте ноги ваші, а вранці

Втеча Лота із Содому.

Буття 19,15–17, 24–26

вирушите в дорогу». Він сказав: «Панове мої! Зайдіть у дім мій!» Та ангели відповіли: «Ні, ми переночуємо на вулиці». Лот не бажав залишати на вулиці мандрівників.

Він так довго і наполегливо умовляв їх зайти до нього, що вони нарешті погодилися. Чому вони відразу не зайшли, почувши запрошення Лота?

Чи не тому, що Господь був у більший мірі задоволений Авраамом, чи Лотом? Коли ж вони нарешті увійшли до господи Лотової, то він так, як і Авраам, привітно пригостив їх. Коли ангели відпочивали у

нього, раптом спричинився великий шум на вулиці. Мешканці міста бачили, що ангели зайшли до Лота, і вони пішли слідом за ними. Однак Лот не допустив їм зробити зло мандрівникам і зачинив двері.

Тоді вони стали ламати двері. Мабуть, їм і вдалося б зламати двері, коли б один ангел не вчинив чудо, щоб зупинити їх. Він вразив усіх тих людей сліпотою: і дорослих, і дітей. Усі вони за одну мить осліпли. Сліпі люди ще довго і злобно гупали по стінах будинку Лота, та не змогли знайти дверей і

Знищення Содому і Гоморри.

Худ. Д. Мартін.

змушені були піти геть. Тепер Лот дізнався, що це ангели, він побачив чудо, явлене ними.

Вісники принесли жахливу звістку. Вони повідомили Лотові, що прийшли зруйнувати місто і веліли йому зі своїми рідними втікати звідси і не озиратися, щоб не загинути. І тоді наслав Господь на Содом і Гоморру зливу із сірки та вогню і знищив ці міста і усіх у них людей.

І спустошив усю цю місцевість так, що в тій долині, де знаходилися міста, утворилося соляне озеро, відоме тепер під назвою Мертвого моря, в якому не може жити ніщо живе. Разом з Содомом і Гоморрою були знищені міста Севоїм, Сігор (Бела) і Адма.

Сучасні фото Мертвого моря

Дружина Лота. Буття 19, 26

Соляний стовп на скалі над Мертвим морем нагадує фігуру жінки. Сучасне фото

Лотова ж дружина, тікаючи із міста, озирнулася на Содом, затрималась, - і миттю перетворилась на соляний стовп.

Це суворий урок нам: *коли Господь спасає нас від гріха, то від гріха потрібно тікати, не озираючись на нього, тобто не вагатись і не жаліти за ним.*

Цікаво знати.

1. Археологічні розкопки Содому і Гоморри

Археологи довго гадали, де ж можуть знаходитись міста, знищені Господом, про які розповідає Біблія.

Кілька перших експедицій на пошуки Содому і Гоморри закінчились нічим, що викликало хвилю скептицизму і недовіри до Біблії як історично правильного джерела. Було прийнято рішення довіритись єдиному джерелу інформації в цілому і повністю, тому що альтернативи не існує.

На фото із супутника
позначені місця розташування зруйнованих міст.

У Біблії написано, що Лот спасався в горах, але гори оточували Мертве море з обох сторін. Але згадка про смоляні ями (Бут. 14, 10) наштовхнула на думку шукати міста на південний схід від Мертвого моря, там було багато смоли як природнього нафтового продукту і нарешті пошуки привели до успіху.

Содом і Гоморра були знайдені під товстим шаром попелу. Сіркові капсули і до нашого часу міцно в'їлись у стіни міст. Все мало вигляд міста, яке зненацька було охоплене бідною.

Фото розкопок

2. Природа Мертвого моря

Сьогодні Мертве море являє собою водну улоговину близько 16 кілометрів завширшки, 65 у довжину, і біля трьохсот метрів у глибину. У водах моря не водяться живі істоти, а ті з них, які випадково попадають туди, негайно гинуть, водорості також не ростуть у цих водах і все це внаслідок величезної концентрації солі, сірки й асфальту (названого в книзі Буття смолою). На поверхні моря, води якого прозорі, завжди плавають величезні плями асфальту маслянистих, чорних кольорів речовини, що у стародавності використовувався для осмолення кораблів або замість вапна при будівельних роботах. Цей асфальт або смола має велику горючість, і особливо під час землетрусів він буквально застеляє поверхню моря. Концентрація сірки також у ньому дивно велика, досягаючи в багатьох місцях до 45 метрів, поклади її розкидані по берегах; сполучення і взаємодія зазначених речовин здатна зробити величезної сили вибух. Учені не можуть пояснити такого величезного скупчення цих речовин, як тільки ґрунтуючись на біблійній історії.

6. Загибель Содому і Гоморри і наше сьогодні

Причиною загибелі міст Содому і Гоморри стало нечестя і гріхи тілесної нечистоти його жителів. Такі тілесні гріхи з того часу стали називатися содомськими гріхами. Господь Ісус Христос порівнював з покаранням Содома і Гоморри інші міста, які не прийняли Його проповіді і не покалися. Він сказав: «Горе тобі, Хоразине! Горе тобі, Віфсаїдо!.. І ти, Капернауме, що до небес піднісся, до пекла зійдеш, бо якби в Со домі сталися чудеса, які явлені були в тобі, то зостався б він до сьогоднішнього дня. Але кажу вам, що землі Сodomській вірадіше буде в день судний, ніж тобі» (Мв. 11, 21 - 24). Пороки тілесної нечистоти (порушення чистоти сімейних стосунків, цнотливості, одностатеві стосунки) були притаманні людям у всі часи, але не такою мірою як тепер. Люди грішили цим нечестям, але їх викривала совість, і вони знали, що це - гріх. Сьогодні це зло значна частина людства не вважає злом, а - природним явищем. Доказом цього є визнання деякими державами одностатевих шлюбів. Якщо країна закріплює законом одностатеві шлюби, це означає, що порок став настільки розповсюдженим, що держава неспроможна боротися з ним. Її меч, що карає зло, притупився настільки, що влада виявилася безсилою в боротьбі з цим нечестям - зло перемогло. За содомський гріх Господь карає людей і в наш час. Апостол Павло каже, що ті люди, які мають протиприродні статеві стосунки, «одержують в собі самих належну відплату за свій блуд» (Рим. 1, 27). Такою відплатою за нечестя є СНІД, що є великою загрозою для світу, у тому числі й для України. Медицина засвідчує, що ця хвороба розповсюджується, образно кажучи, семимильними кроками. Від СНІДу помирає молоде покоління. Сучасні медики б'ють на сполох, вони стверджують, що хвороба поширюється двома способами: через позашлюбні статеві стосунки та через шп рици, які використовують наркомани. Але найчастіше молодь хворіє на СНІД через позашлюбні статеві стосунки, особливо через содомський гріх. Згадаємо і наш Чорнобиль. Це теж - покарання за гріхи безбожної влади.

7. Історія Лота і походження дерева Святого Хреста Господнього

Церковна традиція на основі древнього тексту, написаного сирійською мовою, шанує місце на околиці Єрусалиму, де за переданням росло дерево, з якого був виготовлений Хрест Господній.

Історія Хресного дерева розпочинається в часи патріарха Авраама і пов'язана із з'явленням йому біля Маврійського дуба Святої Трійці в образі трьох Ангелів. Традиція згадує, що потім Ангели залишили у Авраама свої посохи, а два із них відправились у Содом до Лота.

Після того, як Содом був знищений, Лот став, сам того не бажаючи, винний у кровозмішанні. Згідно Старому Заповіту, після зруйнування Содому і Гоморри праведний Лот через надмірний страх сховався із своїми дочками в горах і далі проживав не там, де велів йому Господь.

Дочки Лота гадали, що, крім них, було знищене все людство і, бажаючи відродити рід людський, напоїли до п'яного стану свого батька та зійшлися з ним на ложі, щоб мати нащадків. Від народжених в результаті цього вчинку двох дітей походять Моавіти і Аманіти.

Здійснивши цей гріх, Лот в страху утік і поселився у місцевості під назвою Уад-ель-Муалапе. Там він молився і просив у Бога прощення. Він звернувся до Авраама, питаючи поради, як спокутати свій гріх. Авраам дав йому три посохи і порадив посадити їх в землю в околицях Єрусалиму, поливати їх водою із Йордану, і якщо посохи проростуть, це буде означати, що Бог дарував йому прощення.

Від Йордану до Єрусалиму відстань в кілька десятків кілометрів, її Лот долав щодня, поливаючи посохи. Сатана намагався перешкодити Лоту, постійно спокушував його через помисли. Через довгий час посохи нарешті проросли і, оскільки були посаджені близько один від одного, дивно сплелися в триєдине дерево – кедр, сосну і кипарис одночасно.

Згідно передання, первосвященик Каіафа, який керував судом над Ісусом Христом (Мв. 26, 57; Ін. 18, 13) наказав зробити хрест для розп'яття із цього триєдиного дерева. Він вирішив, що на цьому викривленому дереві Ісус буде сильніше мучитись і розп'яття на цьому дереві принизить Його ще більше.

Сьогодні на місці, де росло дерево Хреста, знаходиться православний монастир Святого Животворчого Хреста Господнього.

Монастир Святого Животворчого Хреста Господнього. Фото

Внутрішній вигляд храму Святого Животворчого Хреста Господнього. Фото

Цей монастир один із найстаріших в Єрусалимі. Срібне коло в каплиці позаду головного вівтаря монастирської церкви позначає місце, де Лот посадив дерево Хреста, шанується як святе.

Місце, де росло дерево Святого Хреста Господнього. Фото

8. Авраам та Ісаак. Жертвоприношення Авраама

У Святому Письмі є розповідь про Авраама, якому Господь сказав принести у жертву свого сина. Авраам, який в усьому покладався на Господа Бога, не дивлячись на любов до сина, уже готовий був принести його у жертву. Але Бог лише випробовував його, тому послав для жертви ягня.

Через рік після явлення Бога Авраамові у вигляді трьох подорожніх справдилося провіщане Господом: у Авраама та Сарри народився син, якого вони назвали Ісааком. Авраамові було тоді сто років, а Саррі дев'яносто. Вони дуже любили свого єдиного сина.

Коли Ісаак виріс, Бог побажав піднести віру Авраама і навчити через нього усіх людей любові до Бога та послуху волі Божій. Бог явився Авраамові і сказав: «Візьми сина твого єдиного Ісаака, якого ти любиш, іди у землю Морія і принеси його у жертву на горі, яку Я тобі вкажу». Авраам послухався. Боляче було йому за свого сина, якого любив більше, ніж самого себе. Та Бога він любив понад усе і вірив Йому безмежно, і знав, що Бог ніколи і нічого поганого не бажатиме. Він устав рано, осідлав віслюка, взяв із собою сина Ісаака і двох слуг, взяв також дрова та вогонь для всеспалення та вирушив у дорогу. На третій день подорожі вони прийшли до гори, яку вказав Господь. Авраам залишив слуг та осла під горою, взяв вогонь і ніж, а дрова поклав на плечі Ісаакові і пішов із ним на гору. Коли вони йшли удвох на гору, Ісаак запитав Авраама: «Батьку мій! У нас є вогонь і дрова, а де ж агнець (ягня) для жертвоприношення?»

Авраам відповів: «Господь побачить Собі агнця». Обидва разом йшли далі і прийшли на вершину гори, на місце, вказане Господом. Там Авраам спорудив жертвник, розклав дрова, зв'язав свого сина Ісаака і поклав його на жертвник поверх дров. Він уже підняв ніж, щоб заколоти свого сина.

Авраам веде Ісаака на жертвоприношення

Та ангел Господній покликав його із неба і сказав: «Аврааме, Аврааме! Не піднімай руки твоєї на отрока і не роби із ним нічого. Бо тепер Я знаю, що ти боїшся Бога, тому що не пошкодував єдиного твого сина для Мене».

І побачив Авраам неподалік барана, що заплутався у кушах, і приніс його у жертву замість Ісаака. За таку віру, любов і послух Бог благословив Авраама й обцяв, що у нього буде потомства так багато, як зірок на небі і як піску на березі моря, і що у його потомстві отримають благословення усі народи землі, тобто з його роду вийде Спаситель світу.

Авраам приносить Ісаака в жертву.

Худ. Рейгерн

Випробування Авраама принесенням Ісаака у жертву було прообразом чи передвістям для людей про Спасителя, Який, будучи Сином Божим, буде відданий Своїм Отцем на хресну смерть, у жертву за гріхи усіх людей. Ісаак, будучи прообразом Спасителя за дві тисячі років до Різдва Христового, наперед прообразував, з волі Божої, Ісуса Христа.

Він так само, як Ісус Христос, покійно йшов на місце жертви. Як Ісус Христос ніс на Собі хрест, так і Ісаак на собі ніс дрова для жертвоприношення.

Ісус Христос несе хрест на розп'яття

Пагорб Морія і могила Адама

Пагорб Морія – місце, на якому Авраам бажав принести у жертву Ісаака – потім Соломон перетворив у святе місце: побудував на ньому Єрусалимський Храм. А тепер – це святе місце для мусульман: там знаходиться мечеть Омара із оригіналом Корану і щитом Магомета. Там є стародавні печери, але розкопки не дозволяють проводити. Наші здогадки: це місце, де жив Адам після його переселення із Шумеру.

Чому Адам міг в кінці свого життя залишити околиці Раю, щоб переселитися на місце майбутнього Єрусалиму, де помер і був похований?

Поверхово це пояснити легко: там, в родючій долині Йордану існувало таке ж місто, як Ерідун і Ур, - місто Єрихон, де проживали його нащадки у 8 і 9 поколіннях. Адам бажав подивитися на них, розповісти їм особисто про Бога і Рай. Але, головне, безумовно, йти туди йому повелів Бог. Чому? В той час, за існуючого способу життя адамів, тільки три області були здатні для їх проживання: долини річок Євфрату і Тигру, долина річки Йордану і долина річки Нил. Промислом Божим, Господь бажав вибрати і приготувати до прищестя на землю Сина Божого інше місце. Господь вибрав долину Йордану і повелів Адаму переселитися туди. Цьому новому благословенному місцю судилося стати історичним центром всесвіту – місцем прищестя на землю Сина Божого, місцем здійснення Таємної Вечері і викуплення гріхопадіння Адама на Голгофі.

Цікавою також є історія знахідки Адамового черепа. Соломонів слуга, який супроводжував господаря на полюванні, під час бурі сховався в печері й з подивом побачив, що стіни її не кам'яні, а кістяні. Слуга розповів про це Соломонові - і цар зрозумів, що то є могила праотця Адама. Голову Адама перенесли до Єрусалиму. Соломон вклонився їй як першому Божому творінню, а потім звелів закидати камінням - як голову першого відступника. Отак і утворилася гора Голгофа (Череповище), або Лгостратон, на якій розп'яли Христа. Христова кров упала на вершину цієї гори й охрестила Адамово чоло, чим і було змито первородний гріх. Цей сюжет відображено в іконографії: у підніжжі Розп'яття зображується череп зі схрещеними кістками.

Узагальнення історії Авраама

Авраам (переклад ім'я «отець піднесення»): спочатку живе в м. Ур, потім переселяється у м. Харран. Мав братів:

Нахора (мав сина Вафуїла та онуку Ревекку)

Арана (помер за життя батька Фарри у м. Ур), (мав сина Лота)

Після смерті батька Фарри, повеління Боже Аврааму переселитися і благословення його обіцянкою про Месію.

Чому Господь повелів Аврааму йти в землю Ханаану?

йти на могилу Адама;	у Шумері язичництво було войовничим і загрожувало усім, хто не бажав служити його богам	у Ханаані вціліло невелике князівство Мелхиседека
----------------------	---	---

Господь бажав, щоб кров Ісуса Христа пролилась на Голгофі, над могилою Адама, і змила його первородний гріх.

~ 1800 р. до Р.Х. переселення із дружиною Саррою і племінником Лотом

у Ханаан (Аврааму – 75 років, Саррі – 65 років). Чудесний сон, втеча від голоду до Єгипту, небезпека втратити жінку. Повернення з Єгипту, окреме поселення від Лота (Лот – у Содомі). Повторення обіцянки Богом, спорудження **вівтаря біля Хеврону**. Полон Лота, допомога Авраама, благословення **Мелхиседеком** Авраама. У 86-річному віці – народження сина **Ізмаїла** («чує Бог») від служанки **Агар** («втеча»).

Встановлення Богом обрізання: Аврааму – 99 років, Ізмаїлу – 13 років. Явлення **трьох ангелів**, об'явлення Саррі про народження сина.

Об'явлення Богом загибелі Содому і Гоморри. Заступництво Авраама.

Загибель Содому і Гоморри.

Повчальність долі цих міст, а також Лота, його дружини і дочок:

міст:	дружини Лота:	Лота і його дочок:
покарання за тілесну розпусту	покарання за нерішучість і непослух (поглянула назад і стала соляним стовпом)	через надмірний страх далі проживали не там, де велів Бог

Господь у Старозаповітний час тричі присікає зло:

*1-покарання
потопом*

*2– руйнування
Вавилонської вежі*

*3 – знищення
Содому і Гоморри*

Тимчасове переселення із Хеврону до Герару (через випари сірки від катастрофи Содому). Проблеми з царем Авімелехом і їх вирішення (небезпека втратити Сарру). У **100 років** народження **Ісаака** від Сарри, обрізання його на 8 день. Вигнання Агар. Випробування Богом віри і любові до Нього Авраама: повеління принести у жертву сина Ісаака. Смерть Сарри, одруження Ісаака, одруження Авраама з Хеттурою, діти від Хеттури. Авраам прожив 150 років, Сарра – 127 років. Від Ісаака бере початок єврейський народ, а від Ізмаїла – арабський.

3. ЯКІВ І ІСАВ

У віці сорока років Ісаак узяв за дружину Ревекку, котра жила у Месопотамії і з котрою після двадцяти років бездітності народив двох синів-близнюків - Ісава та Іакова. Ім'я Ревекка означає «полонена красою» або «зачарування красою». Ім'я її сина Ісава, котрий народжувався першим, означає «волохатий», бо таким він і був від роду; ім'я його брата-близнюка Іакова перекладається як «затримував», бо він тримався Ісаву за п'ятку, коли виходив із материнського лона, або «той, що витісняє або виживає», бо вже при народженні не хотів поступитись первородством. Так воно і сталося: між Іаковом та Ісавом склались відносини суперництва за право бути єдиним спадкоємцем... Ісав був майстерним ловцем звірів (мисливцем) і часто жив у полі. Яків був лагідної і тихої вдачі, жив у наметах разом із батьком і матір'ю.

Ісаак більше любив Ісава, який догоджав йому їжею зі своєї дичини, а Ревекка більше любила Якова. Ісавові, як старшому синові, належало первородство, тобто перевага над Яковом у благословенні від батька. Та ось одного разу Ісав повернувся з поля втомленим і голодним. Яків у цей час варив юшку із чечевиці (бобів). І сказав йому Ісав: «Дай мені поїсти». Яків же сказав: «Продай мені своє первородство», бо йому дуже хотілося, щоб його стосувалося благословення, дане Богом Авраамові, і щоб він міг тим самим ревно послужити Богу. Ісав відповів: «Ось я вмираю з голоду, що мені з цього первородства?» Такою відповіддю Ісав висловив своє зневажливе ставлення до благословення Божого. Яків сказав «Поклянись». Ісав поклявся і продав своє первородство Якову за чечевичну юшку.

**Ісав продає Якову
своє первородство.**
Буття 25, 29-34

Благословення Якова

Коли ж Ісаак постарів і осліп, то, відчуваючи, що от-от вмиратиме, він захотів благословити Ісава як старшого сина. Ісав був улюбленцем батька, а Яков - матері. Тому, коли Ісаак постарів і підупав його зір, Ревекка схитрувала: обмотала свого улюбленця Якова шкірами, аби він був волохатим, як Ісав, підвела до Ісаака для благословення. Так завдяки хитрощам Ревекки замість Ісава він благословив Якова. Незабаром Ісаак дізнався про свою помилку, однак він уже дав Якову своє благословення і не міг взяти його назад. Так Іаков був благословений як перший і єдиний спадкоємець. Коли обман розкрився, було пізно: благословення, як і закон, зворотної дії не має... Із цієї причини Ісав зненавидів брата і навіть хотів убити його, тому Яків мусив іти із рідної оселі.

Ісаак благословляє Якова
Буття 27, 21-30

За порадою батьків, він відбув на батьківщину своєї матері у Месопотамію, у землю Вавилонську, до її брата Лавана, щоб перебути у нього, доки уляжеться Ісавів гнів, і при цьому одружитися із однією із Лаванових доньок.

Сон Якова. Буття 28, 10-17

А Ревекка показала, що жінка здатна на всякий учинок як із великої неприязні, так і з великої любові, бо неприязнь і любов однаково засліплюють душу людини. Поховані Ісаак та Ревекка поряд із Авраамом та Саррою (*Див.: Бут. 23; 24; 25; 27*).

Під час подорожі до Месопотамії Яків вночі приляже біля дороги і побачить чудесний сон - «драбину на небо», яка буде підніматися від каменю біля голови до самих Небес, з ангелами, які будуть сходити і підніматися по ній. Сон символізував виконання Завігу Авраама, яким Яків був глибоко зацікавлений, - відновлення миру і єдності між Небом і Землею.

Яків в Харрані у дядька Лавана (брат Ревекки):

- Договір з Лаваном, обман Лавана, одруження на **Лії**, потім на **Рахилі**, безпліддя Рахилі.
- Чотири сини від Лії: **Рувим, Симеон, Левій, Іуда**; безпліддя Рахилі.
- Наложниця від Рахилі – **Валла** – від неї сини: **Дан і Нефалим**.
- Наложниця від Лії – **Зельфа** – сини: **Гад і Ассир**.
- Перший син від Рахилі – **Йосиф**. Потім від Лії ще народились **Іссахар і Завулон**.
- Договір з тестем на 6 років, працювитість, збагачення.

З Божого повеління – спроба таємного повернення в Ханаан. Переслідування тестя, врозумлення його, примирення з Яковом.

Богоборство Якова, нове ім'я «Ізраїль». Зустріч з братом, примирення, прибуття в Ханаан.

Жорстока помста синів Лії за сестру Діну (яку згвалтував місцевий юнак Сихем). Народження **Веніаміна** і смерть Рахилі.

Яків бореться із ангелом Буття. 32, 23-32

4. СИНИ ЯКОВА (12 колін ізраїлевих). ІСТОРІЯ ЙОСИФА

У Якова було дванадцять синів: Від них згодом пішло дванадцять колін, чи племен, народу єврейського. Сини Якова та усі його нащадки, тобто весь єврейський народ, отримав назву - народ ізраїльський. Така назва походить від нового імені Якова, яке дав йому Сам Господь після того, як випробував його стійкість у боротьбі із ангелом, повелівши бути таким же сильним і стійким духовно.

З точки зору законів спадковості чисті семіти:

**Рувим, Симеон, Левій, Іуда, Іссахар,
Завулон (від Лії)
Йосиф, Веніамін (від Рахилі)**

Сини від рабинь, а значить - з нащадків роду Хама, носіїв Каїнової спадковості:

Дан, Нефалім, Гад, Ассир

Народ ізраїльський. Буття 35, 21

Гріх Рувима з Валлою, наложницею батька, через це був позбавлений первородства.

Історія Іуди: сини Ур, Онан, Шела. Перші два по черзі одружились на Фамарі. Обіцянка Іуди, хитрість Фамарі: два сини від Іуди: **Фарес** і Зара

←
Коліно Давидове і Спаситель.

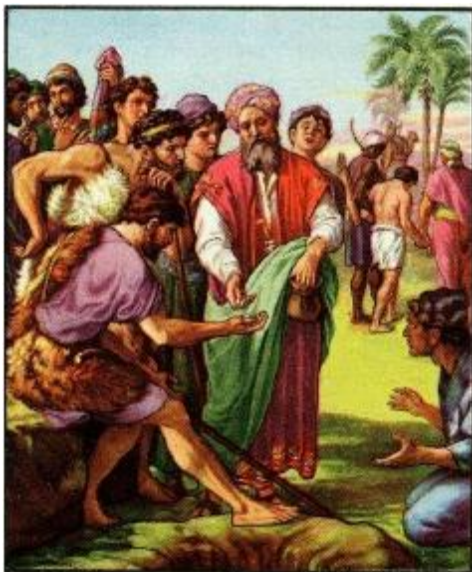
Історія Йосифа

Серед усіх своїх синів Яків найбільше любив Йосифа за лагідність та послух і шив йому різнобарвний одяг. Брати ж почали заздрити Йосифові і зненавиділи його.

Одного разу Йосиф бачив сон, що він із братами у полі в`яже снопи. І ось його сніп став посередині прямо, а снопи братів оточили його сніп і вклонилися йому. Іншого разу Йосиф бачив уві сні, що сонце, місяць та одинадцять зірок поклонилися йому.

Коли він розповів про свої сни, батько зауважив йому: «Що це за сни? Невже я і твоя мати, і брати будемо кланятися тобі?» Брати ще дужче зненавиділи Йосифа. Невдовзі після цього брати пасли стада далеко від дому, і батько послав Йосифа навідати їх і дізнатися, чи здорові брати його і чи ціла худоба. Коли він підходив до них, брати ще здаля побачили Йосифа і стали

казати: «Ось іде сновидець, уб'ємо його і тоді побачимо, як справдяться його сни». Але Рувим, старший із братів, сказав: «Не проливайте крові, киньте його ліпше у рів». А сам вирішив потім врятувати Йосифа і повернути батькові.

Брати продають Йосифа у рабство. Буття 37, 25-28

Брати послухались, вони зняли із Йосифа різнобарвний одяг і кинули його в глибокий рів, в якому не було води.

У цей час повз них проїжджали купці з товарами в Єгипетську землю.

Один з братів, Іуда, порадив продати Йосифа, і вони продали його за двадцять срібників. Потім вони взяли Йосифів одяг, вимазали його кров'ю козла, принесли до батька і сказали: «Ми знайшли цей одяг, чи не Йосифів він?» Яків упізнав одяг. «Хижий звір розшматував Йосифа!» – з гіркотою вигукнув він. Потім Яків довго оплакував свого улюбленого сина і не міг знайти втіхи. Купці привезли Йосифа в Єгипет і продали одному царедворцю на ім'я Потифар.

Йосиф, проданий братами (за порадою брата Іуди) за 20 срібників, був прообразом Христа, проданого Іудою за 30 срібників.

Йосиф і дружина Потифара. йому. У тій же в'язниці сиділи фараонові Буття 39, 7-23

Важкі випробування випали на долю Йосифа. Але, живучи в Єгипті між язичниками, Йосиф твердо беріг віру в істинного Бога і боявся у чомусь згрішити перед Ним.

Своєму господареві Йосиф служив чесно. Потифар уподобав його і зробив управителем у своєму домі. Та зла і підступна Потифарова дружина звела наклеп на Йосифа перед своїм чоловіком. Потифар повірив дружині і віддав Йосифа у в'язницю.

Але Бог бачив, що Йосиф не винен, і допоміг йому. У тій же в'язниці сиділи фараонові

виночерпій і хлібодар. Одного разу вони бачили сни. Виночерпю снілося, що він зібрав із трьох виноградних лозин ягоди, вичавив із них сік у келих і подав фараонові.

Хлібодар же бачив, ніби він ніс на голові три кошики із їжею, і птахи прилігали і клювали із них. Йосиф витлумачив ці сни. Виночерпіві він сказав, що через три дні фараон простить його, і він знову буде виночерпєм, а хлібодару сказав, що фараон через три дні накаже його повісити, і птахи клюватимуть його тіло. І все сталося так, як сказав Йосиф.

Через два роки після цього побачив фараон однієї ночі два особливих сни. Йому снілося, ніби стоїть він на березі річки, і ось вийшло із річки спочатку сім корів повних і гарних, а за ними сім корів худих; худі корови пожерли повних, але не зробились повнішими. Інший сон – немовби на одному стеблі росли сім колосків повних, а після них сім колосків сухих і тонких, і тонкі колоски пожерли сім повних колосків. Вранці фараон закликав усіх мудреців єгипетських, та ніхто із них не зміг розтлумачити йому сни. Тоді виночерпій згадав про Йосифа і сказав про нього фараонові.

Йосифа до привели фараона і він витлумачив його сни.

«Обидва сни, – сказав він, – означають

одне і те саме: настануть в землі Єгипетській сім років достатку; після них же настануть сім років голоду». При цьому Йосиф дав фараонові пораду запасти в урожайні роки стільки хліба, щоб його вистачило на усі роки голоду. Фараон зрозумів, що Сам Бог відкрив Йосифові значення снів, зробив його головним начальником у землі Єгипетській, першим після себе, і доручив йому заготовляти хліб. (Див.: Бут. 39; 40; 41).

За сім урожайних років Йосиф зібрав у Єгипті стільки хліба, що його вистачило і на голодні роки, і навіть можна було продавати в інші країни.

Звідусіль з'їжджалися в Єгипет за хлібом. Поміж людьми, які прийшли купити хліба до Єгипту, можна було побачити десять чужинців - то приїхали

Йосиф розгадує сни фараона

Буття 41, 14-32

Брати Йосифа їдуть до Єгипту.

Буття 42, 1-5

до Єгипту за хлібом брати Йосифа із землі Ханаанської. Вони прийшли до Йосифа, вклонилися йому до землі, але не впізнали його. Йосиф же впізнав жорстоких братів, що продали його у рабство за 20 срібників, мимоволі згадав сни свого дитинства. Тепер він міг покарати їх за вчинене йому зло.

Йосиф розмовляє з братами
Буття 42, 8-25

Чи покарає Йосиф своїх братів, чи заплатить їм добром за зло?

Щоб переконатися, чи справді брати стали кращими, Йосиф повівся із ними суворо і сказав їм:

- Ви, мабуть, підглядачі (чужі розвідники), прийшли вивідати усе на нашій землі, щоб потім завоювати її.

- Ні, - відповіли брати, - ми люди чесні і усі сини однієї людини на землі Ханаанській. Нас було дванадцять, але одного не стало, а найменший залишився при батькові.

- Якщо ви кажете правду, - сказав Йосиф,

- то нехай один із вас залишиться тут, а решта нехай відвезуть хліб і привезуть наймолодшого брата. Тоді брати стали

перемовлятися між собою, гадаючи, що Йосиф не розуміє їх, бо він розмовляв з ними через тлумача: «Ось нам і покарання за гріх проти нашого брата. Ми не пощадили його, тож і маємо тепер таке горе». Йосиф же, почувши, про що вони перемовляються, відійшов від них і заплакав. Після цього він залишив біля себе Симеона, а інших братів відпустив.

Через рік брати знову приїхали в Єгипет за хлібом і привезли із собою молодшого брата Веніамина. Йосиф, побачивши між ними Веніамина, наказав привести їх до свого будинку і влаштував для них обід. І, дивлячись на Веніамина, заплакав на радощах. Аби брати не помігли його сліз, він пішов в іншу кімнату і умив своє обличчя. Пообідавши, Йосиф звелів насипати їм хліба у мішки, а у мішок Веніамина наказав покласти срібний келих, з якого пив сам. Наступного ранку він відпустив їх додому. Та тільки-но брати виїхали, як Йосиф звелів своєму управителеві догнати їх та обшукати, чи не вкрали вони келих. Келих знайшовся у мішку Веніамина. Усі брати повернулись до Йосифа, впали перед ним на землю і сказали: «Бог розкрив неправду нашу; тепер ми всі раби твої». «Ні, - відповів Йосиф, - хай залишиться рабом той, у кого знайшовся келих, а ви можете повернутись до батька». Тоді виступив Іуда і сказав Йосифові: «Господарю мій! Батько наш старий і цього сина любить над усе; я поручився привезти його цілим назад; хай краще я залишуся рабом у тебе замість нього, а його відпусти із братами

до батька; бо коли він не повернеться, то батько наш помре з горя».

Тепер Йосиф побачив, що брати змінилися на краще і більше не став приховувати себе. Він відправив усіх слуг, заплакав і сказав: «Я - брат ваш Йосиф, якого ви продали в Єгипет!» Брати оторопіли так, що не спроможні були сказати ні слова. А Йосиф вів далі: «Не бійтеся! Сам Бог привів мене сюди для збереження вашого життя.

Вирушайте швидше до батька і скажіть **Йосиф відкривається братам** йому, щоб їхав він у Єгипет до мене, тому **Буття 45, 1-8** що треба ще пережити нам п'ять років голоду». І став обіймати та цілувати Веніаміна і всіх братів і плакав при цьому.

Чи готовий був Йосиф простити своїх братів негайно?

Йосиф хотів спочатку переконатися, чи шкодують вони, що вчинили зло і побачити, чи люблять вони батька і брата свого Веніаміна, тому він відразу їм не об'явився. Йосиф простив їм і радів, що вони сидять у нього за столом. Був такий час, коли брати обідали, кинувши Йосифа в яму, і тоді вони не дали ані крихти хліба. Але Йосиф не мстив їм, а заплатив добром за зло. Йосиф до тих пір не приголублював своїх братів, поки не переконався, що вони оплакують свій гріх і що вони виправилися.

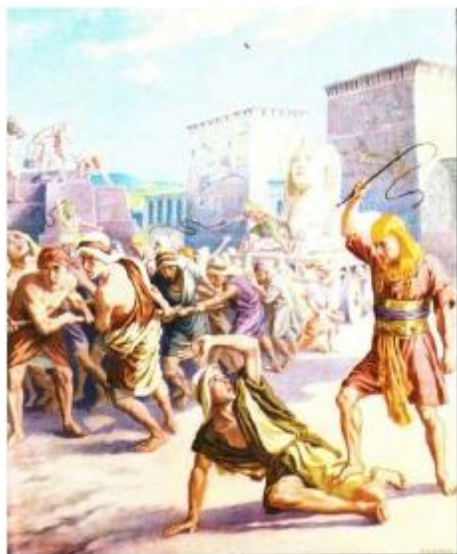
Як нагадує Йосиф собою Христа, Господа нашого, Який прощає всі гріхи наші, якщо ми дійсно оплакуємо їх. Він простив гріхи нещасній жінці, яка сльозами омивала ноги його і витирала своїм волоссям. Вона розкаювалася в усіх своїх гріхах, і Христос сказав їй, що Він прощає їй всі її гріхи. Дух Святий збуджує в людях бажання каятися в усіх своїх гріхах. Апостол Петро каже: «Покайтеся і наверніться, щоб Він змилювався над вашими гріхами!» (Діян. 3, 19). Коли Яків з великою радістю дізнався, що його син Йосиф живий, він переселився з усією своєю родиною (75 чол.) в Єгипет.

Йосиф матиме двох синів: Манасію і Єфрема. Яков зробить пророцтво про повернення нащадків на землю батьків і благословить своїх синів (у тому числі синів Йосифа), пророцтво про долю кожного (благословення Дана швидше подібне на прокляття: «Дан буде змієм на дорозі...»). Після смерті Яков буде похований в Ханаані. Потім помре і Йосиф, зробивши передсмертний заповіт.

Авраам, Ісаак і Яків проживали ізольовано від ханаанців, тримали чистоту віри. Тільки сини Якова одружились на ханаанках, втратили через них чистоту віри і були віддані в рабство Єгипетське.

Євреї в Єгипті: XVII – середина XIV ст. до Р.Х.

5. ІСТОРІЯ МОЙСЕЯ

Рабство євреїв у Єгипті.
Вихід 1, 8-22

Народження Мойсея.
Вихід 2, 1-6

Спочатку євреї в Єгипті почувались добре. Але нові фараони, побоюючись, що вони стануть сильнішими від єгиптян та займуть ключові позиції в єгипетському суспільстві, почали утискувати чужинців.

Однак, і у таких умовах євреї продовжували розмножуватись, тоді один із фараонів наказав убивати єврейських хлопчиків.

Мойсей народився у сім'ї одного єврея, за походженням із Левійного коліна.

Мати три місяці ховала сина від єгиптян.

Та коли далі ховатися було неможливо, вона взяла очеретовий кошик, обсмолила його, поклала туди немовля і поставила кошик в очереті, на березі річки. А сестра немовляти Маріам спостерігала здалеку, що буде далі. Фараонова дочка із служницями прийшла купатися сюди.

Побачивши кошик, вона звеліла дістати його. Коли побачила немовля, яке плакало, їй стало шкода його. Вона сказала: «Це із єврейських дітей». Маріам підійшла до неї і запитала: «Може, пошукати для немовляти годувальницю з євреїв?» Царівна сказала: «Так, іди і пошукай». Маріам пішла і привела матір. Царівна сказала їй: «Візьми це немовля і годуй його мені - я платитиму тобі». Та погодилася з великою радістю. Коли немовля піросло, мати привела його до царівни. Царівна взяла його до себе і він був у неї замість сина. Вона дала йому ім'я Мойсей, що означає: «**вийнятий з води**».

Мойсей виріс при царському дворі і був навчений усякої мудрості єгипетської. Але він знав, що він єврей, і любив свій народ. Одного разу Мойсей побачив, що єгиптянин б'є єврея. Він заступився за єврея і випадково вбив єгиптянина. Іншого разу Мойсей побачив, як єврей б'є свого спів-племінника. Він хотів було зупинити його, але той зухвало відповів: «Чи не хочеш ти і мене вбити, як учинив це з єгиптянином?!» Мойсей злякався, зрозумівши, що про його вчинок довідалися. Тоді Мойсей утік із Єгипту в іншу країну, в Аравію, у землю Мадіамську. Він оселився у священника Іофора, одружився з його дочкою Сепфорою і пас його отари.

Одного разу Мойсей зайшов з отарою далеко і був біля гори Хорив. Там він побачив терновий кущ (купину), який горів і не згорав, тобто був охоплений полум'ям, а сам не горів. Мойсей вирішив підійти ближче і подивитися, чому кущ не згорає. Тут він почув голос із середини куща: «Мойсею! Мойсею! Не підходь сюди; зніми взуття з ніг твоїх, тому що місце, на якому ти стоїш – свята земля. Я Бог Авраама, Ісаака та Якова». Мойсей закрив лице своє, тому що боявся подивитися на Бога.

Господь сказав йому «Я побачив страждання народу Мого в Єгипті, почув воцання його і йду визволити його від руки єгиптян і ввести у землю Ханаанську. Іди до фараона і виведи народ Мій з Єгипту». При цьому Бог дав Мойсеєві силу творити чудеса. Оскільки ж Мойсей заїкався, то Господь дав йому у помічники брата його Аарона, який мав говорити замість нього. (Див.: Вих. 2; 3; 4).

Палаючий терновий кущ.
Вихід 3, 1-12

Так Мойсей дізнався з «Неопалимої Купини» про свою місю.

Неопалима Купина

Кущ, який не згорав у вогні і який бачив Мойсей при явленні йому Бога, отримав назву «**Неопалима Купина**». Він відображав собою стан обраного єврейського народу, гнобленого і невмирущого.

У православному монастирі Святої Катерини на

Синайському півострові шанується кущ, якого **Кущ «Неопалима Купина»**

Монастир св. Катерини

за переданням вважають Неопалимою Купиною. У монастирі в IV столітті була побудована каплиця Неопалимої Купини. Про неї та про Купину згадує у своїй розповіді про святі місця Сходу, написаній в кінці IV ст., паломниця Сільвія.

Монастир св. Катерини є одним з найдавніших християнських монастирів. Його назва пов'язана з історією про святу мученицю Катерину, яка мешкала в ті далекі часи (296 р.) в Олександрії і була страчена

імператором Максиміліаном за свою віру. За переказами, тіло Катерини, після страти, зникло, і чудесним чином було перенесено ангелами на найвищу точку Синайських гір, яка тепер носить її ім'я. Три століття після того, по волі провидіння, кілька монахів з Синайського монастиря знайшли її тіло і поховали в саркофазі. Найсвятіше місце в монастирі - це каплиця Неопалимої Купини, яка як раз розташована поруч з церквою Преображення. Вівтар цієї каплиці знаходиться прямо на коренях Неопалимої Купини і присвячений Благовіщенню Святої Діви Марії. До цього дня видно на іконі зображення Діви Марії, в центрі Неопалимої Купини, що тримає на руках немовля Ісуса. Куц

«Неопалима Купина» був також прообразом *Божої Матері*, **Ікона Богородиці** Яку не опалив вогонь Божества Сина Божого, коли Він **«Неопалима Купина»** зійшов через Неї з неба на землю, народившись від Неї.

Мойсей. Узагальнення

(~ серед. XIV ст. до Р.Х.) **МОЙСЕЙ** («вийнятий із води»)

коліно Левія

брат **Аарон**

сестра **Маріам**

Вихований при царському дворі захистив єврея.

Осуд сородичами, втеча до Аравії:

- робота пастухом,
- одруження на Сепфорі (дочка Мадіамського священника Іофора),
- два сини **Гірсам, Єлеізер**.

Явлення Бога Мойсею на г. Хорив у вигляді палаючого куца («Неопалима Купина»): наказ повернутися до Єгипту, вивести євреїв з рабства (обрання Богом Мойсея **вождем і пророком свого народу**).

6. Мойсей і фараон. Вихід з Єгипту

Мойсей, хоч і виховувався у єгипетській сім'ї, в палаці фараона, але знав про своє походження, ніколи не забував свій народ. Отримавши від Бога повеління йти до Єгипту і вивести народ Ізраїля із рабства, Мойсей проявить непохитну стійкість, матиме міцну віру в Божу допомогу і це стане запорукою у досягненні мети.

Стойкість – твердість, витривалість, постійність, сталість, наполегливість, непохитність, вірність переконанням, незламність.
Досягати – одержувати бажане, добиватися, домагатися.
Мета – те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль; заздалегідь намічене завдання; задум, намір, план.

За велінням Божим Мойсей прийшов у Єгипет. У той час там уже царював інший фараон. Поговоривши зі старійшинами єврейського народу, Мойсей і Аарон пішли до царя єгипетського і від імені Божого зажадали від нього, щоб він відпустив євреїв з Єгипту. Фараон відповів: «Я не знаю вашого Бога і наказав ще більше гнобити євреїв і народу єврейського не відпущу». Тоді Мойсей, за велінням Божим, навів на Єгипет послідовно десять **кар**, тобто великі лиха, щоб фараон погодився відпустити єврейський народ із землі єгипетської. Так, за словом Мойсея вода в річках, озерах, і криницях перетворювалася на кров; град і сарана нищили рослинність; настала триденна пітьма по всьому Єгипту тощо

Мойсей вимагає звільнення ізраїльтян. Вихід 7, 8-10

Але, незважаючи на такі лиха, фараон усе ж не відпускав євреїв.

Покарання єгиптян. Вих. 7-12

Фараон, починаючи з другої кари, кожного разу закликав Мойсея, просив його помолитися Господу і зупинити стихійне лихо, обіцяючи відпустити євреїв, та як тільки кара припинялася, фараон знову ставав жорстоким і відмовлявся відпустити їх.

Тоді настала остання, десята, найстрашніша кара. Перед десятою карою Господь повелів євреям вибрати для кожної сім'ї однорічне **ягня**, заколотися його, спекти і їсти з прісним хлібом та гіркотрав'ям, не ламаючи кісток; кров'ю ж ягняти вимазати одвірки і перекладини в дверях. Євреї так і вчинили. Тієї ночі ангел Господній уразив усіх первістків у Єгипті, від людини до худоби.

**Десята кара.
Ангел смерті
вбиває єгиптян.**
Вих. 12, 29-30

Ангел пройшов тільки **мимо** тих домів, на дверях яких було зроблено знак кров'ю. Це були будинки євреїв. По всьому Єгипту піднявся плач. Фараон покликав тоді Мойсея і повелів йому якнайшвидше йти з народом єврейським з Єгипту.

**Помазання кров'ю одвірок
дверей.** Вих. 12, 7

10 кар єгипетських: (після кожної - покаяння фараона і нове озлоблення)
I – перетворення води у кров; II- наведення жаб; III – наведення блохів (воші); IV - рої мух; V - падіння худоби; VI - виразки на тілах; VII – град; VIII – наведення сарани; IX – повна темрява;
X – враження смертю всіх первістків.

Із Мойсеєм вийшло до шестисот тисяч чоловіків, не рахуючи жінок і дітей. Мойсей взяв із собою і Йосифові кістки, як про те заповідав сам Йосиф перед своєю смертю. Як тільки євреї виступили із Єгипту, перед ними з'явився стовп, який у день був у вигляді хмари, а вночі - вогненным. Він вказував їм шлях.

День визволення євреїв від єгипетського рабства залишився назавжди пам'ятним для них. Господь установив у цей день головне старозавітне свято, яке Він назвав **Пасхою**. Слово «Пасха» (євр. «песах») – означає: **проходження мимо**, чи **визволення від біди** (губитель пройшов повз єврейські житла).

Щороку в цей день увечері євреї заколювали і готували пасхального агнця і їли його з прісним хлібом.

Це свято тривало сім днів. Агнець пасхальний, кров'ю якого первістки єврейські були визволені від смерті, прообразував собою Самого Спасителя Ісуса Христа, Агнця Божого, що бере на себе усі гріхи світу, кров Якого визволяє всіх віруючих від вічної загибелі. Сама ж старозавітна єврейська Пасха прообразувала собою нашу новозавітну, християнську Пасху.

Перехід євреїв через море.
Вих. 14, 26-31

Як тоді смерть пройшла повз житла євреїв, і вони були визволені від єгипетського рабства й отримали обітовану землю, так і в християнську Пасху, **Воскресіння Христове**, смерть вічна **оминула нас**: Воскреслий Христос, визволивши нас від рабства, дав нам вічне життя. Христос помер на хресті в день, коли заколювали пасхального агнця, і воскрес безпосередньо після єврейської Пасхи; ось чому Воскресіння Христове святкується Церквою завжди після єврейської Пасхи і називається також Пасхою (*Див.: Вих. 4, 29–31; 5- 13*).

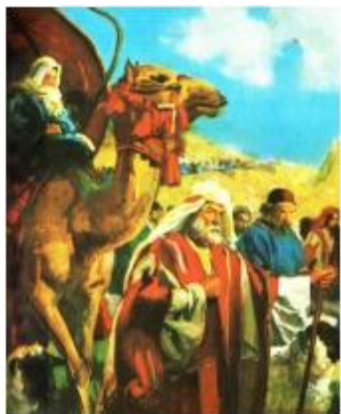

Розп'яття Ісуса Христа

Стійкість Мойсея у досягненні мети ґрунтувалася на міцній вірі у Божу допомогу. Він постійно звертався до Бога у своїх молитвах і Господь завжди чув Мойсея і давав бажане.

7. СОРОКАРІЧНА ПОДОРОЖ

Від гори Синай євреї з Мойсеєм рушили до землі обітованої (Ханаанської). На шляху євреї не один раз ремствували. Господь карав їх за це, але після молитов Мойсея милував їх. Навіть сестра Маріам й Аарон докоряли Мойсею

за те, що він одружився з ефіюпкою, і при цьому принижували його гідність як посланця Божого. Мойсей був найлагіднішим серед усіх людей і терпляче вислуховував докори. Господь покарав Маріам проказою. Аарон, побачивши проказу на своїй сестрі, сказав Мойсею: «Не постав нам у гріх, що ми вчинили зле і згрішили». Тоді Мойсей гаряче молив Бога про зцілення сестри. І Господь послав їй зцілення, та тільки після того, як вона сім днів пробула ізольована поза табором.

Коли ж євреї підійшли до межі обігваної землі, в пустелю *Фаран*, то за велінням Божим послав

Сорокарічна подорож Мойсей людей видивитися землю обігану.

Було обрано *дванадцять людей*, по одному із кожного коліна. Серед обраних були Халев, від Іудиного коліна, й *Ісус Навин*, від коліна Єфремового. Посланці пройшли усю землю і, оглянувши її, повернулися *через сорок днів*. Вони принесли із собою зрізану там виноградну гілку із *гроном ягід*, яке було таким великим, що її довелось нести

на жердині двом чоловікам. Вони принесли також *гранатові яблука і смокви*. Усі вони хвалили родючість землі. Та *десятеро з дванадцяти посланих* (окрім Халева та Ісуса Навина) підбурювали людей, вони казали: «Народ, що живе у тій землі, сильний, і міста великі, і міцно укріплені... не можемо ми йти супроти народу того, він сильніший за нас. Там ми бачили таких велетнів, що перед ними ми не більші, ніж сарана». Тоді євреї підняли галас, ремствуючи на Мойсея й Аарона, і казали: «Навіщо Господь веде нас у землю цю, щоб ми впали від меча? Наші дружини і діти стануть

Розвідка землі Ханаан. здобиччю для ворогів. Чи ж не краще нам

Числа 13, 22; 24-28

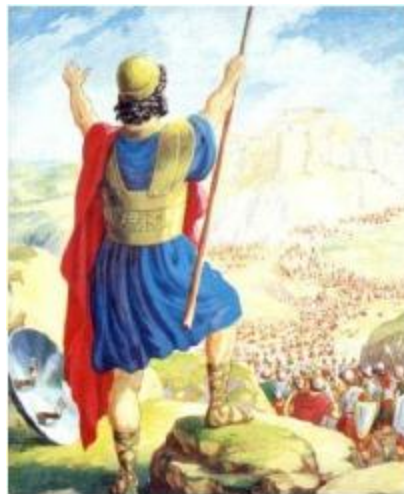
вернутися в Єгипет?» Ісус Навин і Халев умовляли народ не повставати проти волі Господа, бо Сам

Господь допоможе заволодіти землею, обігваною (обіцяною) Богом їхнім батькам. Та євреї змовлялися побити камінням Мойсея, Аарона, Ісуса Навина і Халева та поставити нового начальника і повернутися назад.

Тоді *слава Господня у вигляді хмари* з'явилась у скінії перед усім народом. І сказав Господь Мойсею: «*До якого часу цей народ буде не вірити Мені при всіх знаменнях, які Я йому вчинив? Скажи їм від імені Мого: як говорили ви голосно Мені, так Я і зроблю вам. У цій пустелі помруть тіла ваші, і всі ви, хто ремствував на Мене, не увійдете в землю, на якій Я клявся поселити вас, окрім Халева та Ісуса Навина. Завтра ж повертайтеся і йдіть у пустелю до*

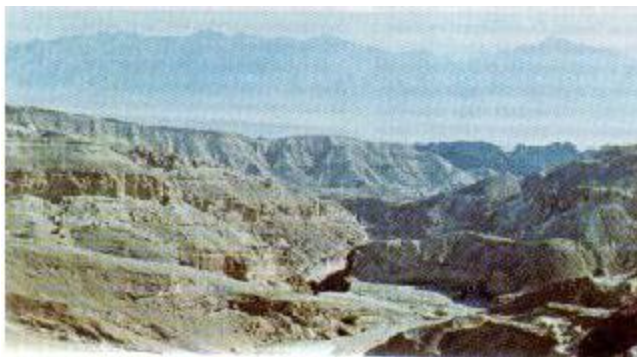
Червоного моря. Дітей ваших, про яких ви казали, що вони стануть здобиччю ворогів, Я уведу туди, а ваші тіла помруть у цій пустелі. За числом сорока днів, протягом яких ви оглядали землю, ви будете нести покарання за гріхи ваші сорок років, рік за день, щоб ви узнали, що означає бути залишеними Мною».

Десятеро оглядачів, які нагнали страх своїми розповідями, вмить були уражені смертю перед скинією. Але ізраїльтяни, викриті у своїх гріхах, не бажали підкоритися велінню Господньому і йти вказаним шляхом, вони стали казати: «Ось, ми підемо на те місце, про яке сказав Господь, бо ми згрішили», - тобто вони немовби казали: «Підемо ж тепер і візьмемо землю. Каємось у своєму гріху. Навіщо ж нас карати 40 років?» Мойсей сказав їм: «Навіщо ви переступаєте повеління Господнє? Не буде вам успіху у цьому». І залишився із ковчегом завіту Господнього у таборі. Ізраїльтяни ж, усупереч волі Божій, насмішилися піднятися на вершину гори, де жили амалікитяни і хананеї, і були розбиті й повтікали. І пішли вони кочувати 40 років у пустелях Аравії. Але увесь цей час милосердний Господь не позбавляв їх Своєї ласки і посилав їм багато чудес.

Битва з амалікитянами
Вихід 17, 8-13

Невдовзі серед євреїв, приречених на сорокалітні поневір'яння, виникло знову обурення. Деякі євреї (поводирем яких був старійшина одного племені, Корей) були незадоволені тим, що священство надано тільки племені Аарона. Але Господь покарав їх - земля, розкрившись, поглинула бунтівників. Із метою припинення суперечки між євреями, кому належить священство, Мойсей, за велінням Божим, наказав усім старійшинам принести свої жезли і покласти на ніч у скинію. На другий день усі побачили, що Ааронів жезл пустив бруньки, розцвів і вродив мигдаль. Тоді всі визнали Аарона первосвященником. За велінням Божим, Ааронів жезл був покладений до ковчегу завіту.

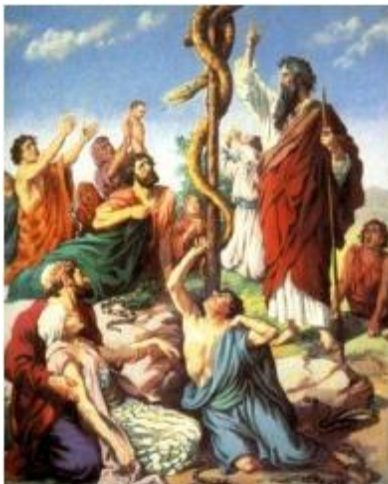

Синайська пустеля. У ній ізраїльтяни проживали як кочівники на своєму шляху до Ханаану (обігваної землі)

Карта сорокарічної подорожі євреїв перед вступом в землю обітовану

Послання Богом **прісної води, манти, перепелиць** (пташок), постійне ремствування євреїв. Одного разу за роптання євреї були покарані Богом появою безлічі отруйних змій, які жалили людей, так що багато вмирало. Євреї розкаялись і просили Мойсея помолитися за них Богові. Господь повелів Мойсею зробити мідного змія і повісити його на дерев'яний стовп як знамено. І хто із ужалених дивився з вірою на мідного змія, той залишався живим. Цей мідний змій служив прообразом Христа Спасителя. Христос розіп'яв із Собою на хресті всі наші гріхи, і ми тепер, дивлячись на нього, зцілюємося від гріхів своїх і спасаємося від вічної смерті.

Піднесення мідного змія.
Числа 16, 4-9

Посилання Богом з неба манти небесної. Вихід 16, 4-35

За час сорокалітнього подорожування всі євреї, які вийшли з Єгипту дорослими, повмирили, крім Ісуса Навина і Халева. Народилось нове покоління, якому було суджено вступити в землю обіговану. В останній рік подорожування помер і Мойсей. Перед своєю смертю він поставив вождем замість себе Ісуса Навина (Див.: Чис. 11 -14; 16-17; 21, 4-9; Повтор. 1, 19-46).

8. СІНАЙСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Вивівши євреїв із єгипетського рабства, Господь через пророка Мойсея на горі Синай дав їм перші моральні принципи, які згодом стали моральними принципами для усього людства.

Від Червоного моря євреї весь час ішли пустелею. Вони зупинилися табором біля **гори Синай**. Тут Мойсей зійшов на гору, і Господь сказав йому: *«Так скажи синам Ізраїлевим: якщо будете слухатися голосу Мого, то будете Моїм народом»*. Коли Мойсей спустився з гори, він передав народові волю Божу. Євреї відповіли: *«Усе, що сказав Господь, виконаємо і будемо слухняні»*.

Гора Синай, на якій Мойсей отримав від Бога 10 заповідей

Господь повелів Мойсеєві приготувати народ до третього дня для прийняття Закону Божого. Євреї постом і молитвою готувалися до цього дня. На третій день, який був **п'ятдесятим** від єврейської Пасхи, тобто після виходу євреїв з

**Господь дає Мойсею
10 заповідей**

Єгипту, щільна хмара вкрила вершину гори Синай. Небо розтинали блискавки, гримів грім і гучно лунали сурми. Від гори піднімався дим, і вся вона сильно хиталась. І виголосив (сказав) Господь Свій закон у **десяти заповідях**. За велінням Божим Мойсей зійшов на гору і пробув там сорок днів і сорок ночей, без ніякої їжі. Бог дав

йому **дві скрижалі**, тобто **кам'яні дошки**, на яких було написано десять заповідей.

Дві скрижалі в руках Мойсея

Зійшовши з гори, Мойсей усі ці закони і все, що відкрив йому Господь на горі Синай, записав у книги. Так з'явилося у нас **Святе Письмо** або **Закон Божий**.

Десять заповідей чи повелінь, які Бог дав Своему народу, точно вказують, що мусить робити людина і чого їй слід уникати, якщо вона хоче любити Бога і ближніх.

Десять заповідей Старого Заповіту

1. Я Господь, Бог твій; нехай не буде у тебе інших богів, крім Мене.

Ця заповідь велить любити Бога понад усе і, крім Нього, не віддавати нікому Божої пошани. Святих угодників Божих слід також вшановувати, але не так, як Самого Бога, а як людей, більш угодних Богу, ніж інші, як молитвенників і заступників наших перед Ним.

2. Не сотвори собі ідола, і ніякого зображення того, що на небі вгорі, і що на землі долу, і що у воді нижче землі; не поклоняйся їм і не служи їм.

Оскільки все у світі створено Богом, то Йому одному слід поклонятися і Його одного слід шанувати як Божество. Робити ідолів і кланятися їм ніяк не можна. Поклоняючись святій іконі, ми повинні уявляти собі того, хто зображений на ній, і йому поклонятися, а не вважати самі ікони за Божество

3. Не вимовляй ім'я Господа Бога Твого марно.

Не можна святе і велике ім'я Боже вимовляти даремно, у марних розмовах, а тому божитися і клястися безпідставно ця заповідь забороняє.

4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його! Шість днів працею і роби всю працю свою, а день сьомий – субота (свято) Господу Богу Твоєму.

Шість буденних днів тижня людина повинна трудитися, працювати, і взагалі турбуватися про все, що потрібно для її земного життя. А сьомий день слід присвятити Богу, тобто виділити його для Господа, молитися Йому, читати у славу Богу корисні книги, допомагати бідним, і взагалі заради Господа чинити якомога більше добра, а не гаяти марно час, тим більше – поводитися

зле. У Старому Заповіті так святкувалася субота, а у нас, у Новому Заповіті, у пам'ять про Воскресіння Христа із мертвих, святкується неділя.

5. Шануй батька твого і матір твою, щоб тобі було добре і щоб продовжувалися дні твої на землі.

Потрібно любити і шанувати батьків, слухатися їхніх добрих настанов і порад, піклуватися про них, якщо вони недужі, бути опорою для них у старості, також слід шанувати інших родичів, старших, добродійників, учителів, духовних отців і начальників; за це Бог обіцяє продовжити земне життя.

6. Не вбивай.

На світі є багато вартісних речей, але найдорожче із них - людське життя. А чи можна купити життя? Його не можна купити за жодну ціну. Живучи, ми не задумуємось, що Бог нам дав життя в дар. Тому ніхто не має права ні собі, ні іншим його відбирати. Ми повинні відкидати все, що шкодить чи руйнує наше здоров'я: куріння, алкоголь, наркотики, не наражати своє життя на небезпеку без вагомих причин. Самогубство або вбивство - це найбільший гріх. Ця Заповідь забороняє нищити невинних дітей у лоні матері.

Під убивством мається на увазі не тільки позбавлення життя себе чи когось іншого, але якщо і допускаємо інших до вбивства своїм наказом, порадою, допомогою, згодою. Цією заповіддю забороняється також нестриманість у гніві й образа ближнього усяким лайливим словом. Ця заповідь наказує жити з усіма у мирі і злагоді, а також лагідно поводитися з тваринами.

7. Не чини перелюбу.

Цією заповіддю Господь забороняє чоловікові і дружині порушувати взаємну вірність і любов. Неодруженим Бог велить дотримуватися чистих думок і бажань. Обжерливість, пияцтво і взагалі будь-яка схильність до надмірності й нестриманості також забороняються цією заповіддю. Ця Заповідь стоїть на сторожі моральної чистоти і невинності, чистоти нашого серця і вірності у подружньому житті. Сам Господь Бог поблагословив перше подружжя - наших прародичів Адама і Єву у раю.

Проти сьомої Заповіді грішить той, хто вживає сороміцькі слова, жарти, веде непристойні розмови, дивиться нескромні малюнки, порнографічні та еротичні фільми, які є грішними проти християнської моралі. Святий Апостол Павло каже: *«... ті, що чинять розпусту, перелюб, розгнузданість - Царства*

Божого не успадкують». Гріх нечистоти руйнує в нашій душі Божу ласку, принижує людину до рівня тварини.

8. Не кради.

Нічого чужого не бери, не спитавши, ні явно, ні таємно; не обманюй при продажу; у всякій справі розраховуйся чесно; не ховай знайдене; усяку роботу закінчуй в обіцяний термін і виконуй її сумлінно. Щоб людина могла вільно і спокійно використовувати дані Богом дари, на сторожі приватної власності Бог поставив цю заповідь. Ця заповідь закликає нас бути чесними людьми, щоб ми ніколи ні в кого нічого не крали, не зазіхали на чужу власність.

Можна вкрасти навіть час у вчителя на уроці, списати у товариша по парті домашнє завдання, якусь ідею, винахід, відкриття, навіть душу.

9. Не свідчи неправдиво на ближнього свого.

Ця заповідь забороняє говорити неправду, брехати, зводити наклеп, обмовляти людей, осуджувати їх, а також вірити наклепникам. Ця заповідь наказує завжди чесно дотримуватися свого слова.

10. Не бажай дому ближнього твого, не жадай дружини ближнього твого, ні поля його, ні раба його, ні рабині його, ні вола його, ні осла його, нічого, що у ближнього твого.

Ця заповідь забороняє заздрити і зазіхати на чуже добро, наказує задовольнятися тим, що маєш. Від заздрощів породжуються погані бажання, а від недобрих бажань - і всі недобрі злі вчинки.

У пам'ять Синайського законодавства Мойсеєм було встановлено свято **п'ятдесятниці**.

Кожен мусить знати і виконувати Закон Божий. Десять заповідей чи повелінь, які Бог дав Своему народові, точно вказують, що мусить робити людина і чого уникати, якщо хоче любити Бога свого, ближніх своїх і прожити своє життя гідно, по совісті.

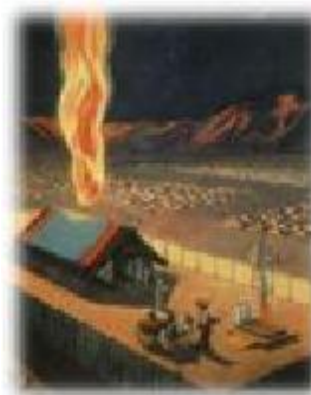
Саме любов є основою Заповідей Божих. У Святому Євангелії ми читаємо: *«Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією силою своєю, і всім своїм розумом, і свого ближнього, як самого себе»* (Лк. 10, 27). Свідченням нашої поваги і любові до Бога буде виконання перших чотирьох заповідей, а любові до ближнього – виконання наступних шести. Любити Бога ми повинні так, як люблять діти своїх батьків, адже він наш Отець Небесний, не тільки дав нам життя, а й постійно опікується нами як люблячий батько. Свідченням того, що ми любимо Бога має бути наше життя за Його заповідями. Ісус Христос сказав: *«Якщо любите Мене, то виконуйте заповіді Мої»* (Ін. 14-15).

Той, хто дотримується десяти Божих заповідей, створює собі, окрім тимчасового добробуту, вічне спасіння. Саме в цих заповідях людина віднайде всі відповіді на питання, які хвилюють її. Божі заповіді допоможуть людині виробити стійкі моральні принципи і жити за ними. Слідувати даним заповідям - це жити по совісті, по Божому.

Окрім десяти заповідей, Господь дав Мойсеєві й інші закони – церковні і громадянські. Повелів Він також зробити **скинію**, тобто переносний храм Божий.

Церковні закони Синайського законодавства

Будівництво скинії, висвячення священників, визначення свят, визначення порядку служіння Богу при скинії, характеру жертв.

Скинія

(від-грец. «шатро, палатка»; івр. «обитель, «шатро зустрічі, збори») - в основному вживається в значенні похідного храму у євреїв.

Складалася із трьох частин:

Святая святих

Ковчег заповіту (зберігали: скрижалі, чашу з манною, жезл Аарона, пізніше - священні книги) На кришці - два херувими. Входив першосвященик один раз у рік з кров'ю жертви. (Аарон)

Святилище

Вівтар кадильний, семисвічник, стіл з 12-ма хлібами. Служили і кадили священники по черзі (чотири сини Аарона)

Двір скинії

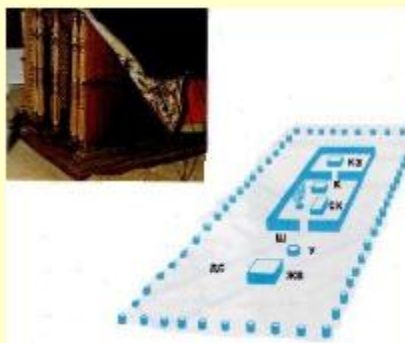
Жертовник, Умивальниця. Заходили всі євреї (прислужники - левіти)

Макет та схема скинії

На макеті видно шести для перенесення і покривала в кілька шарів.

Ш - шатро: було зроблене із тканини і шкур 4-х видів, натягнених на дерев'яний каркас розміром: довжина - 14 м., ширина - 4 м. і висота - 5 м.;

КЗ - ковчег заповіту: прямокутна скриня (~ 115x 70x 70 см.), виготовлений, як

і каркас шкіни, із акації Синайської пустелі, деревина якої вирізнялась особливою міцністю. Всередині і зовні ковчег був покритий золотом. Його носили на шестах, які просували в кільця, прикріплені до 4-х кутів. Кришка була із чистого золота, на якій розміщались дві фігури херувимів з розгорнутими крилами – символами Божого захисту;

СХ - стіл для хлібів пропозицій (в суботу на позолочений стіл ставились 12 хлібів, по одному від кожного ізраїльського племені. Ці хліби – приношення Богу;

К - жертвник для кадіння;

ДС - двір шкіни (розміром 50х 25 м.);

У - умивальник: перед тим, як увійти до шкіни, священники мили руки і ноги у великому бронзовому тазу;

ЖВ - жертвник спалень (на ньому приносились у жертву ягнята).

Коротка історія шкіни та скрижалів Завіту

**Ковчег шкіни з скрижальми
Заповіту**

Шкіня буде переносним храмом Божим від Мойсея (середина XIV ст. до н.е.) до Соломона (середина X ст. до н.е.).

Соломон у м. Єрусалимі побудує храм, до якого буде перенесений ковчег Заповіту. Цей храм простоїть 400 років, доки в 587 р. до н.е. не буде зруйнований вавилонським царем Навуходоносором.

Все багатство храму вавилоняни заберуть з собою, сліди скрижалів загубляться.

ЦИВІЛЬНІ ЗАКОНИ:

- про чисте і нечисте;	- про проказу;	- про нечистого чоловіка
- про породіллю;	- про того, хто очистився від прокази;	- закони праведного життя;
- не їсти крові;	- не робити огидного;	- десятина для Господа

9. СМЕРТЬ МОЙСЕЯ

Настав час померати і Мойсею. Ізраїльтяни вже повинні були увійти до землі ханаанської, та Мойсей не міг разом із ними піти. У пустелі Мойсей написав багато книг. Він написав у них, як Бог створив світ, як Адам з'їв заборонений плід, як Каїн вбив Авеля. Він написав історію Ноя, Хама, Ісаака,

Якова, змалював нам життя благочестивого Йосифа і злих братів його; розповів про себе самого, як він, ще дитям, був урятований від води. Написав Мойсей про десять кар, будову скинї, написав і про свій власний гріх. Все це він написав у п'яти книгах і ми можемо все це знайти у Біблії.

Звідки Мойсей дізнався про це все? Як він міг написати про події, яких не бачив? Чи може йому хто-небудь розповів, як Бог творив світ? Тоді на землі ще нікого не було, і тільки Бог міг відкрити це Мойсею Духом Святим. І дійсно, Бог все це відкрив йому. Коли Мойсей писав пером, Бог керував його думками, тому він завжди знав, що йому потрібно. Мойсей писав не такі книги, які ми тепер бачимо. Папір, на якому він писав, був звитий, як сувій тканини. Він написав п'ять **сувоїв** або згорток і вони називалися книгами Мойсея. Написавши свої книги, Мойсей прикликав священників і наказав їм берегти їх. Мойсей сказав їм: «Ви повинні читати народові вголос ці книги, - читайте їх ізраїльтянам, жінкам і дітям їхнім, щоб вони знали, як потрібно догоджати Богові».

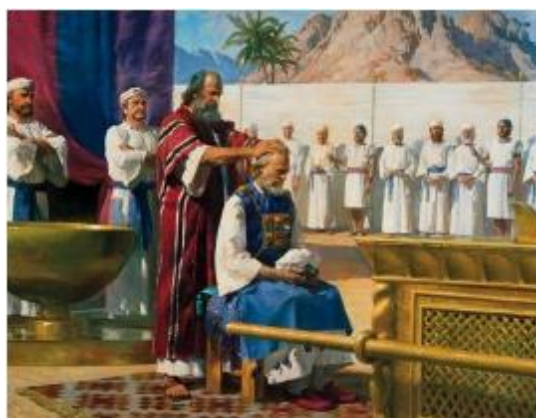
Сувій – найдавніша книга у вигляді згорнутого в трубку аркуша (папірусу, пергаменту, м'якої шкіри, паперу).

Мойсей знав, що йому невдовзі потрібно буде залишити Ізраїль. Він хотів, щоб віддані Господу люди читали Ізраїлю ці книги після його смерті. Він любив Ізраїль, хоча той часто ставився до нього недобре. Тому Мойсей прохав Бога дати йому мудрого вождя:

«Нехай призначить Господь... над людом цим мужа» (Числа 24, 16). Бог почув молитву Мойсея і сказав йому: «Я знайшов чоловіка, він буде турбуватися про Ізраїль після твоєї смерті». Хто ж це був? Це був Ісус Навин, один із відданих оглядачів: він допомагав Мойсею керувати Ізраїлем протягом сорока років. (Вих. 24,13). Протягом цього часу він багато чому навчився від Мойсея.

Тому Мойсей дуже зрадів, що Ісус Навин буде замість нього по смерті його.

Мойсей прикликав Ісуса Навина і сказав йому: «Бог рукою своєю веде синів Ізраїлевих до землі ханаанської; будь дуже мужнім, тому що тобі доведеться мати справу із народом неслухняним, але не лякайся і не жахайся: Бог не залишить тебе і не покине тебе». Мойсей мав бажання поговорити із народом

Мойсей благословляє Ісуса Навина. Числа 27, 12-23

і ще раз порадили їм, щоб вони не відходили від віри у Бога, тому він покликав народ і об'явив їм, що невдовзі помре: «Я вже старий, - мені сто двадцять років. Я не послухався Бога і не увійду до землі ханаанської, але Ісус Навин поведе вас туди. Пам'ятай Бога твого, слухайся голосу Його, і Він завжди благословлятиме тебе, але, якщо ви залишите Бога і будете поклонятися ідолам, Бог покарає вас».

Бог звелів Мойсею навчити народ співати одну величальну пісню, щоб вони могли співати її і по смерті Мойсея. У цій пісні оспівувалась любов Бога до синів Ізраїлевих (Див. Повторення закону 32, 1-43).

Псалом – релігійна пісня, молитва, що виконується у супроводі музичних інструментів

Навчивши народ співати цю пісню, Мойсей благословив їх і потім назавжди попрощався із ними. Бог сказав Мойсею: «Піднімись на вершину гори сам, Я не можу дозволити тобі увійти туди, але Я покажу тобі цю чудову землю з

вершини гори». Мойсей радів з того, що хоча б здалеку він побачить землю ханаанську. Він піднявся на гору, хоча був вже похилого віку, але ще був міцний; він міг ходити не менше від юнаків і ще добре бачив, тому що зір його не став гіршим, він міг читати, писати і бачити віддалені предмети. Бог давав йому силу і бадьорість.

Ізраїльтяни були, мабуть, зажурені, вони бачили, що Мойсей піднімається один на гору і вже звідти не повернеться. Хочеться вірити, що тепер вони жалкували. Мойсей був їхнім надійним другом (Див. Повт. Закону, 34).

Мойсей з гори дивиться на землю обітовану

стиглими нивами, із деревами, вкритими соковитими плодами. Мойсей тішився, що ізраїльтяни житимуть на такій чудовій землі і там будуть поклонятися Богові. Оглянувши землю ханаанську, Мойсей помер.

Коли Мойсей був на вершині гори, він глянув звідти на землю ханаанську. Це була багата земля, із зеленими горбами, ріками,

Так збулося слово: «*Кого Я люблю, того Я викриваю і караю*» (Об. 3, 19) Із ним не було ні друга, ні брата, хто б міг закрити йому очі і відчутти останній подих його.

Що ж трапилось із тілом Мойсея? Може воно стало в їжу хижим звірам і птахам небесним? Ні, Бог сховав у землю тіло Мойсея на вершині гори, на одному із її схилів. Ніхто не знає, де лежить тіло Мойсея, тільки ангели, що відносили душу його до Бога, знають, тому що вони ховають прах чад Божих. Коли засурмить остання сурма, Мойсей підніметься із могили своєї і засяє, як світло небесне. Так помер Мойсей. Тільки із ним одним розмовляв Бог, як із своїм другом. Він говорив із ним, як із другом віч-на-віч. Мойсей міг бути царським сином на землі єгипетській, але Мойсей захотів допомогти своїм братам-ізраїльтянам і відмовився від такої пошани бути царським сином. За це Бог любив Мойсея, назвавши його другом Своїм і взяв його по смерті на небо. А що ж сталося з ізраїльським народом? Господь допоміг Ісусові Навину ввести народ єврейський в землю обітовану.

**Ангел бореться з дияволом
за тіло Мойсея**

Уміння переборювати труднощі

Сорокарічна подорож євреїв у пустелі є яскравим прикладом того, як Мойсей, Ісус Навин, маючи міцну віру і надію на спасіння Боже, проявляли мужність, стійкість і непохитність переконань. Це давало їм силу і вміння переборювати труднощі.

Вірність – християнська чеснота, яка має у собі міцну віру, постійне служіння Богу і людям; відданість цьому служінню.

Мужність – якість характеру людини, у якій поєднуються хоробрість, витримка, рішучість.

Стійкість – якість людини, яка проявляється у твердості, непохитності у чомусь.

Переконання – усталена, міцна, впевнена думка про щось.

Але подорож показала, що такі якості не мали більшість євреїв, які виростили в єгипетському рабстві, а тому мали рабську психологію. У них у першу чергу не було постійної віри, а значить і стійкості, і мужності у переборюванні труднощів.

Подорож стала для народу очищенням. Тільки нове покоління, яке не знало рабства фізичного, знаходило у собі сили позбавлятися від зла, гріха – рабства

духовного і достоєне було вступити до землі Обітованої.

Так і християни, проявляючи вірність Богу, стійкість своїх переконань, мужність і терпіння у несенні свого життєвого хреста, переборюють усі труднощі та негаразди, удостоюються Царства Небесного.

10. ІСУС НАВИН. ВСТУП В ЗЕМЛЮ ОБІТОВАНУ

В останній рік поневірянь сорокарічної подорожі пустелею Мойсей помер. Перед своєю смертю він поставив вождем замість себе Ісуса Навина.

Народ ізраїльський підійшов тепер зовсім близько до землі ханаанської, та глибока річка відокремлювала пустелю від цієї землі. Потрібно було перейти її. Чи мали ізраїльтяни човни? Де вони могли взяти дерева, щоб виготовити велику кількість човнів для переправи всього народу? Не можна було побудувати і моста, бо ерихонці не допустили б такого. Не могли вони і

перепливити Йордан, бо вони мали намети і майно своє. Але Бог допоміг їм перейти Йордан. Адже вони перейшли свого часу Червоне море.

Ісус Навин, вставши рано-вранці, сказав народові: «Йдіть за священниками, коли вони понесуть ковчег Господній, але не підходьте занадто близько до них». Потім Ісус Навин сказав священникам: «Підніміть ковчег і йдіть попереду».

Сучасна р. Йордан. Фото

Ковчег - це золотий ящик. Священики накрили ковчег блакитним покривалом, щоб ніхто не міг бачити його і золотих зображень ангелів на віці його. У кільця, прикріплені до ковчегу, були вставлені два довгих держачки, які священники взяли собі на плечі. За наказом Ісуса Навина священники підняли ковчег.

Вони підійшли до води, не знаючи, що буде далі. Були в білих одежах і не мали взуття на ногах своїх. Ісус Навин наказав їм зупинитися. Тоді він звернувся до народу з такими словами: «Зараз ви побачите велике чудо Боже, тільки-но священники увійдуть до води, дно річки стане сухим».

Народ склав свої намети, приготувався до мандрівки і стежив за тим, що робили первосвященики. Потім Ісус Навин наказав священникам заходити у воду. Лиш тільки вони увійшли, як вода стала стіною, так що вони могли йти вперед по сухому дні. У цьому випадку вода утворила стіну тільки з одного боку.

На річці Йордан Бог зупинив воду, котра текла в Мертве море, утворивши з неї стіну і висушив русло від цього місця до Мертвого моря.

Священики йшли попереду, аж поки не дійшли до середини ріки, тоді Ісус Навин сказав народові: «Тепер ідіть через Йордан». Поки народ переходив ріку, священики стояли непорушно посередині висохлої ріки. Нарешті весь народ перейшов до землі ханаанської, крім дванадцяти чоловік, котрих Ісус Навин залишив на тому боці річки. Навіщо він їх там залишив?

Ісус Навин сказав: «Зауважте місце, де зупиняться священики: неподалік них лежить велике каміння. Виберіть дванадцять каменів і принесіть із собою їх до Ханаану».

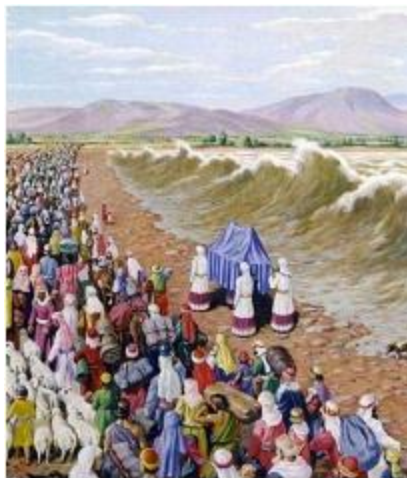
Для чого потрібно було це каміння? Народ ізраїльський ніколи не повинен був забувати цього великого дива, що вони Йордан, як по суші. Бог знав, що згодом, перейшли багато віків по тому, діти побачать дванадцять каменів і запитають батьків своїх: «Для чого лежить тут це каміння?» Тоді батьки дадуть їм відповідь: «Каміння це лежало на дні річки, але Бог відкрив нам шлях у воді, і ми поклали це каміння на берег на згадку про милосердя Боже до нас».

Бог хотів, щоб діти знали, що означають ці камені, та який добрий Він і які дива Він творив. Поки дванадцять ізраїльтян носили каміння на інший берег річки, священики стояли посередині річки. Нарешті Ісус Навин сказав: «Вийдіть із Йордану!» І вони вийшли на берег. Коли вони ступили на берег, води з'єдналися і ріка звично потекла, як і раніше. О, якими щасливими повинні були бути ізраїльтяни! Сорок років вони перебували в пустелі і, нарешті, ступили на землю ханаанську.

Бог був незмірно милостивий до них і став допомагати їм воювати з мешканцями Ханаану. Чому Господь вирішив знищити їх? Тому, що вони поклонялися ідолам і за своє нечестя заслуговували на покарання Боже.

Перейшовши річку Йордан, євреям потрібно було здобути місто Єрихон з височезним і добре укріпленим муром.

Ісус Навин, із веління Божого, наказав священикам у супроводі воїнів і народу з Ковчегом Заповіту обходити місто довкола протягом семи днів: шість днів по одному разу, а на сьомий день обнести Ковчег сім разів. Після цього єрихонські стіни повністю

Перехід через річку Йордан
Ісуса Навина 3, 14-17

Падіння стін Єрихону
Ісуса Навина 6, 1-21

розвалилися. І євреї взяли місто.

Біля міста Гаваон відбулася велика битва з народами землі Ханаанської. Євреї перемогли ворогів і заставили їх тікати, а Бог послав із неба кам'яний град на втікачів, так що їх більше загинуло від граду, ніж від меча євреїв. День схилявся до вечора, а євреї ще не закінчили переможної битви. Тоді Ісус Навин, помолившись Богові, голосно вигукнув перед народом «Зупинися, сонце, і не рухайся, місяцю!»

І сонце зупинилося, і ніч не наставала, аж поки євреї остаточно не перемогли ворогів.

Ісус Навин зупиняє сонце. З допомогою Божою Ісус Навин за шість років завоював усю Землю Обітовану і розділив її за жеребом між дванадцятьма колінами народу єврейського (ізраїльського). Замість Левія та Йосифа отримали ділянки два Йосифові сини: Манасія і Єфрем. Левієне коліно служило при скінії та жило збиранням десятини (десятої частини) з прибутків усього народу.

Перед своєю смертю Ісус Навин заповідав євреям ревно берегти віру в істинного Бога і служити Йому в чистоті та істинності.

Головні моменти біблійної історії свідчать про неминучість перемоги віруючої людини завдяки Божій допомозі.

11. ПЕРІОД СУДДІВ (1409 –1024 до Р. Х.)

Всього 14 суддів. Перший суддя – **Ісус Навин** (1409–1385),

Судді (вожді) - керівники народу:

наставляли до покаяння в гріхах (впадання в ідолопоклонство під впливом сусідів, інші пороки).

організували народ на захист від ворогів

Після смерті Ісуса Навина євреї, оточені язичниками, часто забувалися про Бога і починали поклонятися ідолам і віддаватися порокам. За це Бог не раз позбавляв їх Своєї допомоги і віддавав у владу сусідніх язичницьких народів. Таке нещастя приводило до тьми євреїв і примушувало згадувати знову про Бога. І коли вони каялися, Господь посилав їм визволителів, які врозумляли народ каятись у своїх гріхах, організували народ ізраїлевий на захист від ворогів і управляли ними. Цих обранців Божих називали суддями.

Слово «суддя» означало «справедливий вождь» (керівник). Усіх суддів у євреїв було чотирнадцять.

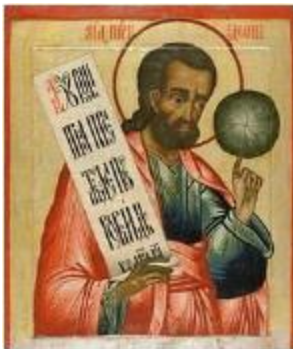
Найвідоміші:

<p style="text-align: center;">Гедеон Перемога над мадіамцями і амаликитянами</p>	<p style="text-align: center;">Самсон Перемога над філістимлянами (обман Далілі)</p>	<p style="text-align: center;">Самуїл Освятив на царство Саула</p>
--	---	---

(Самуїл був останнім і найвеличнішим із суддів, а також пророком. Коли він постарів, ізраїльтяни стали просити у нього собі царя, щоб він правив ними за зразком, прийнятим у інших народів. Самуїл попереджав їх, що царська влада означає військову повинність, примусову працю і гніт. Але народ наполягав, і Самуїл врешті зробив так, як він просив).

1. Гедеон

Із поміж суддів Гедеон прославився тим, що з невеликим військом, при допомозі Божій, визволив євреїв від неприятелів мадіанітян, які гнобили їх сім років. Євреї мусили ховатися від них по ущелинах та фортецях. Таке нещастя примусило євреїв схаменутися і звернутися до Бога. Тоді милосердний Господь послав їм визволителів в особі Гедеона.

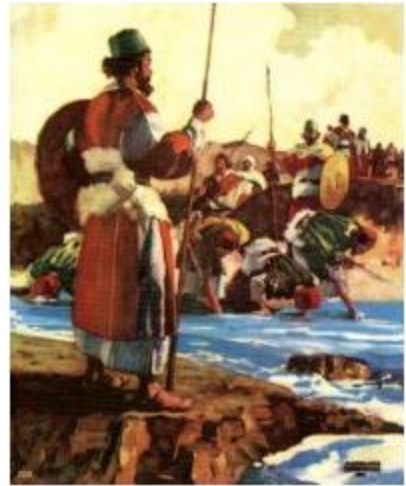
Праведний Гедеон.

Якось Гедеон збирався тікати від ворогів і молотив пшеницю, щоб заpastися хлібом на дорогу. У цей час з'явився йому ангел Господній і звелів зібрати військо проти неприятеля. Гедеон, виконуючи повеління Боже, почав збирати військо і зібрав 32 тисячі воїнів. Після цього Гедеон звернувся до Бога з проханням дати йому знамення – доказ, що справді Господь через нього врятує народ ізраїльський. Гедеон молився так: «Господи! Ось я розстелю тут на току стрижену вовну (руно). Якщо роса виступить тільки на вовні, а на всій землі буде сухо, то знатиму, що Ти врятуєш Ізраїль моєю рукою». Гедеонову молитву було почуто. На другий день, вставши рано, Гедеон став вижимати і вижав з вовни, вкритої росою, цілу чашу води.

Та Гедеон знову звернувся з молитвою до Господа: «Господи! Не прогнівайся на мене, якщо я ще раз скажу: нехай буде сухо на одній лише вовні, а на всій землі хай буде роса». Бог почув і другу молитву Гедеона і зробив так тієї ночі: тільки на вовні було сухо, а по всій землі була роса. Тоді Господь сказав Гедеонові: «Народу (війська) з тобою надто багато. Я не

віддам мадіанітям у руки їхні, щоб не розгордився Ізраїль перед Мною і не сказав: моя рука спасла мене». Тому Господь звелів Гедеонові відпустити додому усіх, хто боязливий і нерішучий. І повернулося додому 22 тисячі чоловік, а в Гедеона залишилось 10 тисяч.

Господь же знову сказав Гедеонові: «І ще багато народу», і звелів Гедеонові повести всіх до води. За вказівкою Божою Гедеон відділив тих, хто пив воду, черпаючи її пригорщею руки, від тих, хто пили ротом, схилившись до води. Тих, хто пили пригорщею руки, виявилось 300 чоловік. І сказав Господь Гедеонові: «Трьома сотнями Я врятую вас». Гедеон взяв із собою 300 воїнів, їстівних припасів і труби, а решту відпустив додому.

Гедеон відділяє воїнів.
Суддів 7, 4-7

Тієї ночі Бог звелів Гедеонові побувати в таборі мадіанітян.

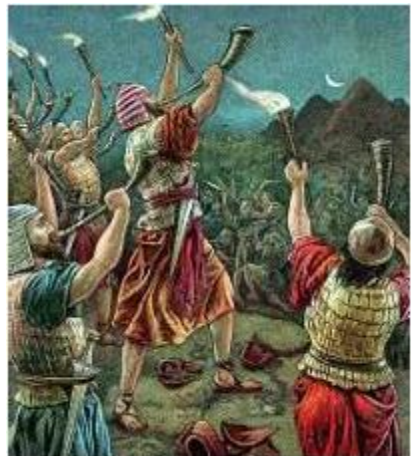
Мадіанітяни й амалікітяни розташувалися у долині в такій кількості, немов сарана, годі було перерахувати їхніх верблюдів; багато було їх, мов піску на березі моря.

Гедеон зі своїм слугою Фарою пробрався у табір мадіанітян і почув, як один воїн розказував іншому про свій сон, немовби мадіанітянським табором котився круглий ячмінний хліб, прикотився до намету, ударив по ньому так, що намет упав, перевернувся і розсипався. На це інший воїн зауважив: «Це не що інше, як Гедеонів меч, якому Бог віддасть у руки мадіанітян». Гедеон неабияк збадьорився.

Повернувшись у свій табір, Гедеон розбудив своїх воїнів, дав кожному свігильник, прикритий глечиком, трубу. Розділив усіх на три загони і наказав їм оточити ворожий табір, і виконувати те, що робитиме його загін, і кричати: «Меч Господа і Гедеона!» Те ж саме вчинили і два інших загони.

На мадіанітян напав такий страх і жах, що вони у страшній паніці вбивали один одного і, врешті-решт, кинулися тікати.

Гедеон розбив їх ущент і з великою здобиччю повернувся додому переможцем. Після цієї перемоги ізраїльтяни запропонували Гедеонові і його нащадкам царську владу над собою, але

Воїни Гедеона перемагають ворогів. Суддів 7, 19- 24

він відмовився і сказав: «Ні, я не володітиму, ні сину мій; нехай Господь володіє вами».

У цій біблійній історії ясно простежується, що вирішальні моменти життя небезпечно надіятися лише на себе. Гедеон свої сподівання і надію мав на Бога, мав у цьому непохитну віру, і Господь почув його молитву, дав перемогу над лютим ворогом. Народ ізраїльський і ми разом із ним переконаємось у тому, що визначальним у нашому спасінні є допомога Божа, а людині потрібно у всьому слухати свого Творця, мати глибоку віру і надію про його допомогу.

2. Самсон

Юний Самсон.
Суддів 13, 24-25

В Ізраїлі жив чоловік на ім'я Маноах. Він був вже давно одружений, але дітей у нього ще не було. Дуже сумували Маноах і його дружина. Одного разу жінка Маноаха вийшла з дому, щоб попрацювати в саду. Раптом перед нею з'явився ангел Господній і сказав: «У тебе поки нема дітей, але пройде трохи часу, і в тебе народиться син». Й ангел розповів жінці, що в неї буде особливий син, що вона ніколи не повинна стригти йому волосся, а коли хлопець виросте і стане дорослим, він не повинен пити вина.

Так хотів Бог: хлопчик мусить стати слугою Господа, а коли він виросте, то переможе ворогів Ізраїля. У ті часи Ізраїль був знову загарбаний ворогами. Цього разу це були філістимляни. Вони жили в країні, яка межувала з Ізраїлем, і Бог послав їх на Ізраїль, щоб покарати євреїв за їхні провини.

Коли хлопчик народився, його назвали Самсоном. Ніколи мати не стригла йому волосся, і Самсон ріс дуже сильним. Хлопчик виріс і став дорослим чоловіком. Одного разу він вирішив побачити країну, у котрій жили філістимляни. Коли він прийшов туди, то зустрів дівчину, яка йому дуже сподобалася, і він вирішив одружитися з нею.

Повернувшись додому, він розповів про це батькові і матері, але їм цілком не сподобалось, що їхній син задумав одружитися з філістимлянкою. «Невже ти не можеш знайти собі жінку в Ізраїлі?» - питали Самсона батьки. Але Самсон настоював на своєму і просив батьків піти з ним, щоб поговорити з батьками дівчини. Після довгих умовлянь погодились піти з сином. Не дійшовши до

села, де жила його дівчина, Самсон залишив батьків і пішов сам. Раптом на нього із кущів зненацька кинувся лев. Самсон схопив розлюченого звіра за пащу і розірвав його на дві частини.

Ось яким сильним зробив Бог Самсона! Розірвавши лева, Самсон залишив лежати його на дорозі, а сам повернувся до батька і матері, нічого не сказавши їм про свою пригоду. Прийшовши в село, де жила його дівчина, батьки Самсона про все договорились з батьком і матір'ю нареченої. Батькам дівчини сподобався Самсон, і вони дали згоду на весілля.

Самсон бореться з левом.

Суддів 14, 6-7

Через кілька днів Самсон знову пішов разом з батьками в село до дівчини, цього разу, щоб справити весілля. Коли Самсон підійшов до місця, де кілька днів тому він убив лева, юнак побачив, що вбитий ним звір далі лежить, а в роті лева гніздиться рій бджіл, де вже зібралось багато меду. Самсон взяв з собою соти з медом і відніс їх батькам, але не сказав їм, де він знайшов мед.

І ось настав день весілля. За звичаєм філістимлян, весільне святкування тривало сім днів. Під час одного банкету Самсон, у компанії тридцятьох молодих філістимлян, загадував і розгадував загадки. Коли знову прийшла черга Самсона вигадати загадку, він сказав: «Я хочу загадати вам загадку. Якщо до завершення весілля ви розгадаєте її, то кожний з вас отримає від мене гарний одяг. Але якщо ви не розгадаєте, то кожний із вас принесе мені одяг». Тридцятьом юнакам сподобалася така пропозиція, і вони закричали: «Загадуй, загадуй!» І Самсон промовив свою загадку: «Із їдця вийшла їда, а солодке із сильного». Це означало, що солодким був мед, і солодкий мед Самсон взяв з пащі вбитого лева, котрий раніше сам усіх їв.

Три дні даремно намагались юнаки відгадати загадку Самсона. Із кожним днем вони все більше і більше сердились на Самсона. Вони вважали загадку надто важкою і боялись, що не зможуть відгадати її до призначеного строку. Тоді кожному з них прийдеться подарувати Самсонові гарний одяг, а цього їм зовсім не хотілось робити. А коли настав останній день весілля, розгнівані юнаки пішли до жінки Самсона і сказали: «Умов свого чоловіка розповісти тобі розгадку, а потім скажи її нам. Якщо ти цього не зробиш, ми спалимо дім твого батька разом з вами усіма». Перелякана жінка побігла до Самсона.

«Якщо ти любиш мене, то скажи мені розгадку!» - почала вона просити Самсона. «Я цього не сказав навіть своїм батькам!» - відповів Самсон. Але жінка почала докоряти Самсонові за те, що він не любить її, і вона плакала до тих пір, поки Самсон не сказав їй розгадку.

Швидко побігла вона до філістимлян і розповіла, що означає загадка. Дуже зраділи юнаки і ввечері сказали Самсонові: «Що може бути солодше від меду і хто може бути сильнішим від лева?» Самсон зрозумів, що вони довідалися про розгадку від його жінки, і він дуже розгнівався. Тепер він повинен був подарувати кожному юнакові гарний одяг грошей, щоб купити тридцять пар гарного одягу, у Самсона не було. Тоді Самсон пішов до сусіднього села, убив тридцять філістимлян, зняв з них одяг і приніс його юнакам.

Після цього, що сталося, Самсон не хотів більше залишатися в домі своєї жінки, і пішов разом зі своїми батьками додому, в Ізраїль. Дуже розгнівались філістимляни на Самсона і намагалися схопити його. Але Бог охороняв Самсона: адже Самсон був слугою Господа! Тож суддя Самсон відзначався незвичайною, надприродною силою. Ще від народження батьки посвятили

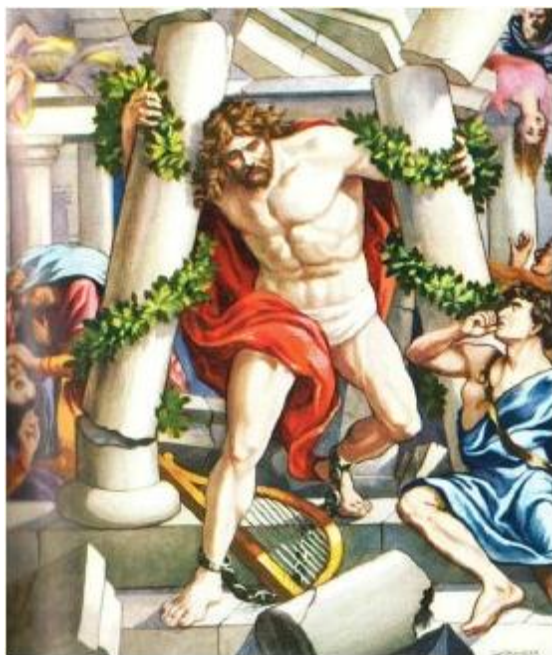

Самсон несе браму. Суддів 16, 3

його Богові, як наставив їх ангел Господній, і на знак цього він не повинен був стригти свого волосся. Не раз вороги ізраїльтян філістимляни пробували схопити його, але завжди безуспішно.

Одного разу він порвав на собі нові міцні мотузки, якими його було зв'язано; іншого разу осячюю щелепою побив тисячу філістимлян, третього разу виніс на своїх плечах браму філістимлянського міста Гази, в якому його хотіли ув'язнити.

Врешті-решт одна філістимлянка на ім'я Даліла, яку він покохав, дізналася, що його сила і міць міститься у довгому волоссі. Під час сну вона обстригла його і віддала в руки філістимлян. Вони взяли Самсона, викололи очі і посадили у в'язницю. Закувавши двома ланцюгами, вони примусили працювати на себе. Між тим волосся на голові Самсона почало відростати, а разом із ним повертатися і його сила, бо душа очищалася розкаянням від своїх заблуджень.

Якось філістимляни вивели Самсона під час свята на всенародну ганьбу у свій язичницький храм і глузували з нього.

Самсон попросив отрока, який водив його за руку, підвести його до двох стовпів, на яких трималася уся будівля, щоб прихилитися до них.

Помолившись Богові, він уперся в стовпи руками і зрушив їх з місця. Будівля завалилася.

Під руїнами загинули усі філістимляни, що були там, а з ними і сам Самсон.

Смерть Самсона. Суддів 14, 28-30

Служіння Богу і людям

У біблійній історії про Самсона простежується головне призначення людини, та основні завдання її життя.

По-перше, воно неможливе без Господа – Творця, Небесного Отця. Тому слухатися його, виконувати Його волю – таке ж природне завдання, як і слухатися свого батька чи матір.

По-друге, кожен із нас призначений любити й постійно допомагати один одному. Тут зовсім не важливо, чи наділена людина рисами рішучості та відчайдушності Людина, яка має особливі можливості, дані нам Богом, повинна використовувати їх на достойні справи, насамперед – служити іншим людям. Найкращий приклад служіння людям нам дав наш Господь, Ісус Христос, який подібно Самсону віддав своє життя заради спасіння інших – усього людства від найлютішого ворога – диявола. У своїх повчаннях Син Божий буде підкреслювати, що «ніхто більшої любові не має за ту, як хто душу свою покладе за друзів своїх» (Ін. 15, 12). Велика нагорода чекає таких людей на Небесах, у Царстві Божому.

3. Історія судді Самуїла

Великим пророком і останнім суддею народу ізраїльського був **Самуїл**, із коліна Левія. Самуїлові батьки довгий час не мали дітей. Якось Самуїлова мати, Анна, під час щирої молитви перед скинією дала Богу обітницю: якщо у

неї народиться син, то вона посвятить його Господу. Молитву Анни було почуто, через рік у неї народився син. Анна назвала його Самуїлом, що означає «випроханий у Бога». Коли Самуїл підріс, мати привела його у скинію і віддала первосвященикові Ілію на служіння Богу. Первосвященик **Ілій** був у той час також і суддею народу ізраїльського. У первосвященика Ілія було два сини - Офні та Фінеес, які були священиками при скинії, але вони були люди порочні, без благоговіння проводили службу Божу і своєю вкрай нікчемною поведінкою розбещували народ.

Анна посвячує Самуїла Богу.

1 Царств, 1-2 Ілій бачив благочестя Самуїла і поставив його на служіння при скинії. Самуїл спав завжди всередині скинії, неподалік від місця, де спав Ілій. Якось Самуїл крізь сон почув голос, який кликав його: «Самуїле, Самуїле!» Самуїл вмить побіг до Ілї і сказав: «Ось я, ти кликав мене». Ілій відповів: «Я не кликав тебе, іди лягай спати». Самуїл пішов і ліг, і знову голос покликав його: «Самуїле, Самуїле!», і знову Самуїл прийшов до Ілія, але той відповів, що він не кликав його.

Коли ж це повторилось утретє, тоді Ілій зрозумів, що юнака кличе Господь, і сказав йому: «Йди назад і лягай. Якщо тебе ще покличе голос, ти скажи:

«Кажі, Господи, бо чує раб Твій». Самуїл ліг і знову почув голос, який кликав його. Самуїл відповів, як навчив його Ілій. Тоді Господь відкрив Самуїлові, що увесь дїм Ілія загине від того, що Ілій знав, як нечестиво чинять його сини, і він не зупиняв їх.

На другий день Самуїл передав Ілію, що сказав йому Господь. Ілій з покірністю сприйняв віщування. Скоро все це справдилось. Філістимляни напали на військо ізраїльське і розбили його. Тоді Ілій, на прохання старійшин ізраїльських, послав у табір ковчег завіту зі своїми синами – священиками Офні та Фінеесом.

Господь говорить з Самуїлом. 1 Царств, 3

Та ковчег не допоміг ізраїльтянам. Їх знову розбили філістимляни. Офні та Фінееса вбили, а ковчег захопили. Так Господь показав людям, що *свята річ*

не допоможе тому, хто не шанує святих заповідей Божих. Ілій, довідавшись, що ковчег взято філістимлянами, впав із сидіння, зламав хребет і помер. Ковчег завіту, будучи великою святинєю Господньою, недовго залишався у філістимлян. Сам Бог застеріг і врозумив їх тим, що їхнього ідола Дагона було потрошено, у мешканців того міста з'явилися жахливі виразки на тілі, а миші наповнили їхні поля. Налякані філістимляни поставили ковчег завіту на нову колісницю, запрягли в неї двох молодих корів і відпустили їх із своєї землі. Корови без погоничів самі пішли в ізраїльську землю. Ізраїльтяни з великою радістю зустріли ковчег завіту. Коли, Самуїл став дорослим, то після судді ізраїльського – первосвященика Ілїї – суддею народу ізраїльського було поставлено Самуїла. Тоді в євреїв не було царів, бо їхнім повелителем був сам Бог, а суддя тільки передавав народові, що бажав Господь. Самуїл керував народом не тільки як суддя, але і як пророк Божий. Він переконав євреїв знищити усіх язичницьких ідолів, які були у них, молитися Богу за прощення і поститись. Увесь народ каявся і казав: «Згрішили ми перед Господом». Після Самуїлової молитви Господь звільнив євреїв від влади філістимлян.

Самуїл був суворим і правосудним, користувався у всіх великою повагою і любов'ю. Він керував народом сорок років. Під старість він передав владу двом своїм синам, які брали хабарі та судил несправедливо. Нетерплячі євреї стали просити Самуїла, щоб він поставив над ними царя, як в інших народів. Самуїл намагався переконати народ залишитись у колишньому правлінні, але і марно. Тоді Самуїл помолився Господу. Господь сказав йому: «Послухай голос народу в усьому, що вони кажуть тобі; бо не тебе вони відкинули, але відкинули Мене, щоб Я не царював над ними». Далі Господь сказав, щоб Самуїл попередив євреїв, що цар примусить увесь народ служити собі, забере собі кращі землі, краще майно народу, і люди муситимуть усе віддавати цареві. Та народ не слухав пересторог Самуїла і сказав: «Ні, нехай цар буде над нами, і ми будемо, як інші народи». Самуїл був строгим і правосудним, і користувався від усіх великою повагою та любов'ю. Він правив народом 40 років. За велінням Божим, Самуїл помазав на царство Саула, виливши на його голову священний елей (рослинну олію), і тоді Дух Святий зійшов на Саула, й отримав Саул з небес силу керувати народом. (Див.: Суд.; 1 Цар. 1–10)

Самуїл керує ізраїльтянами.
1 Царств, 7

12. ПЕРІОД ЦАРІВ

1. Перші царі

Саул (1024 – 1012 р. до Р. Х., із коліна Веніамінова)

Спочатку управління по волі Божій, перемоги над багатьма ворогами. Самовпевненість, порушення виконання повелінь Божих, залишення Саула

Духом Божим. Печаль Самуїла за Саула і царство.

Веління Боже – **помазання на царство Давида** (сина Іесея, внука Овіда, правнука Вооза і благочестивої моавитянки Руф), із коліна Іудина.

Давид (цар з 1012 по 973 р. до Р. Х.)

Давид. Узагальнення

Молодший із восьми синів селянина Іесея. Був простим пастухом, коли до Вифлеєму прийшов пророк Самуїл, надісланий Богом, щоб помазати одного із синів Іесея на царство замість Саула. Саул вибрав Давида, що викликало заздрість у братів.

Майстерно грав на гусях, завдяки чому юнаком потрапив до палацу, де розважав своєю грою царя Саула. Музика Давида допомагала царю боротися з безумством, яке час від часу його охоплювало.

Перемога над Голіафом – филистимлянином (під час битви батько послав Давида віднести їжу братам. Давид прийняв виклик велетня).

Заздрість Саула, переслідування Давида. Втеча в пустелю (двічі міг вбити Саула, але цього не зробив, доказуючи Саулу, що він йому не ворог).

Вступ на царство після смерті Саула і сина Іонафана (спочатку став царем Іудеї, а через два роки весь Ізраїль визнав його владу). Був хоробрим воїном і отримав багато перемог.

Давид - великий цар, великий воїн і великий поет.

Мудрий цар:

процвітання країни, любов до царя народу
будівництво Єрусалиму

Псалмоспівець, пророк:

автор 73 відомих псалмів, в яких - прославлення величі Бога, молитви до Бога, покаяння у своїх гріхах, пророцтва про Месію

(перенесення сюди Скинї, але храм побудує Соломон. Господь не дозволить Давиду будувати храм через те, що той був «войовничим і пролив багато крові»).

ОБЦЯНКА БОЖА ДАВИДУ: «Престол твій стоятиме вічно» (означала, що від його нащадків народиться Спаситель світу – Христос, царство якого буде вічним).

Цар Давид: гріх з Вирсавією

Посилає її чоловіка – Урію, на вірну смерть
на війні

осуд вчинку царя
пророком Нафаном

Розкаяння Давида, написання покаянного – 50-го псалому, кара Божа –
смерть 1-ї дитини від Вирсавії.

Нові покарання від Бога – повстання сина Авессалома, пізніше - ще одного
сина – Адонія.

Призначення спадкоємцем Соломона (сина від Вирсавії). Перед смертю
- заповіт Соломону побудувати Храм. Смерть Давида.

*Давид не один раз помилявся і згрішив, але завжди приходив до Бога з
покаянням і мольбою про прощення.*

2. Давид і Голіаф

Найпершим царем ізраїльтян став Саул. Та він не слухався Божих наказів, не виконував Божої волі, за що й був відкинутий Богом. Господь вказав пророку Самуїлу, кого слід помазати на царство.

Самуїл прийшов до одного з мешканців Віфлеєма – чоловіка на ім'я Іесея. В Іесея було семеро синів, і пророк побажав побачити їх. Самуїл подумав, що Бог обрав царем старшого сина Іесея. Він був високим, струнким. І Самуїл подумав, що, мабуть, Бог накаже його помазати на царство. Але Бог огласив Самуїлові, що Він не вибрав царем цього сина. Бог дивиться не на зовнішність, а на серце. Серце старшого сина не було повністю віддане Богові, Бог хотів обрати царем людину, яка любить Його від усієї душі.

Оглянувши шістьох, він не спинив вибору на жодному з них і наказав покликати сьомого – наймолодшого, що був у батька за пастуха. Дев'ятнадцятирічний юнак був білявим, гарним, струнким, спритним. Поспілкувавшись з Давидом, пророк зрозумів, що він ще й мудрий, практичний та кмітливий. Коли ж дізнався, що юнак сам створює Богохвалебні пісні (псалми) та співає їх у супроводі гуслів, то останні сумніви були розвіяні. Царем судилось стати саме Давидові. Самуїл узяв ріг і у присутності братів здійснив обряд помазання. Виливши оливу на голову Давида, Дух Божий зійшов на нього і наповнив його мудрістю і мужністю, тому що вони дари Божі. Та, оскільки усе це відбулося у

Самуїл помазує Давида
на царство. Ікона

сімейному колі, ніхто, крім рідних, не знав, що Давид – майбутній цар.

У ті роки філістимляни, які жили по сусідству, стали загрожувати ізраїльтянам. Це були нечестиві ідолопоклонники, які проживали в містах Ханаану. У таборі філістимлян був чоловік на ім'я Голіаф. Він вважався велетнем, тому що він був дуже високим на зріст. Він мав близько десяти футів зросту (близько трьох метрів). Голіаф був дуже сміливим, сильним і був досвідченим воїном. Він був добре озброєним. Що таке озброєння? Це одяг зроблений із заліза і міді, люди носили під час війни такий одяг. Щоб мати захист від удару меча стріл і списів. На голові у Голіафа була мідна шапка або шолом, він був зодягненим в залізний панцир, ноги його були захищені мідними наколінниками. У руці він тримав спис, великий меч був у нього на поясі, а попереду нього йшов зброносець, несучи мідний щит в руках своїх. Велетень Голіаф був упевненим, що його ніхто не переможе. Щодня він звертався до ізраїльтян, гучно закликаючи їх: «Виберіть між собою воїна і нехай він вийде до мене, якщо він може битися зі мною і вб'є мене, то філістимляни будуть рабами вашого царя, а якщо я здолаю його і вб'ю його, то ви будете рабами. Хто хоче битися зі мною?»

Чи вийшов хто-небудь із ізраїльтян проти Голіафа? Ні ніхто не наважувався на таке. Коли Саул почув слова філістимського велетня, то він налякався, і всі ізраїльтяни налякалися. Вони були впевненими, що він вб'є кожного, хто проти нього виступить. А ви як гадаєте, чи Голіаф вбив би кожного ізраїльтянина, котрий наважився б з ним битися? Чи міг Бог у цьому випадку допомогти ізраїльтянинові?

А де був Давид? Чи був він у таборі ізраїльському? Ні, він пас вівці свого батька, але три старших брати Давида перебували у війську. Одного разу старий Ісесей сказав Давидові: «Йди до табору ізраїльського і відвідай братів своїх. Візьми з собою хліба і сиру і занеси все це своїм братам». Коли Давид прийшов у військо, почув і побачив велетня Голіафа, який загрожував ізраїльтянам і хулив Бога, він прийняв виклик філістимлянина.

Про це рішення дізнався і цар Саул. Він запросив до себе Давида і сказав: «Ти не можеш йти проти цього філістимлянина. Ти ще юнак, а Голіаф - воїн бувалий». Давид відповів: «Коли я пас вівці свого батька, траплялося, що нападав лев і забирав вівцю із отари. Тоді я гнався за ним і нападав на нього, і забирав вівцю із паші його, а, якщо він кидався на мене, то я брав його за гриву і вбивав його. Одного разу напав на отару ведмідь, то я і його умертвив, так само здолаю і цього філістимлянина. Бог врятував мене від лева і ведмедя, врятує мене і від велетня».

Ви бачите, що Давид не хвалився тільки власною силою. Він знав, що Бог допомагав йому вбивати хижих звірів і був впевненим, що Бог допоможе йому перемогти Голіафа. Цар, вражений сміливістю юнака, сказав: «Йди, і хай допоможе тобі Бог!» Саул зодягнув на нього свій панцир, свій шолом і дав йому меча.

Давид сказав Саулові: «Мені заважає цей одяг». І він негайно зняв і віддав зброю Саулові, не взяв ні меча, ні списа. Він пішов до струмка і вибрав там п'ять гладеньких камінців, поклав їх до своєї торбини. Другою рукою він взяв палицю і поспішив назустріч із Голіафом.

Побачивши Давида, Голіаф був украй здивований, він думав зустрітися з чоловіком високим на зріст, таким, як він сам, з чоловіком озброєним з голови до п'ят і списом в руці. Давид був молодим і відрізнявся тільки гарним дитячим обличчям, він був зодягнений у пастушу одягу і тримав тільки палицю в руці.

Філістимський воїн розсердився і зустрів його образливими словами. Він почав насміхатися з Давида, кажучи: «Підійди до мене і я віддам тіло твоє птахам небесним і звірам польовим». Але Давид зовсім не злякався його погроз і відповів йому: «Ти йдеш проти мене зі списом і мечем, а я йду проти тебе в ім'я Господнє. Він допоможе мені вбити тебе, і я зігну з тебе голову твою, а трупи війська філістимського віддам птахам небесним і звірам польовим, і тоді кожен побачить, що Бог в Ізраїлі і що Він сильний врятувати нас». Взяв Давид камінь, поклав його до пращі і щосили кинув. Камінь поцілів в лоб Голіафові і пробив череп. Голіаф впав на землю. Тоді Давид підбіг до нього, витягнув меча його і відтяв йому голову (Див. I Царств, 17).

Давид і Голіаф.

I Царств, 17

Чи подякував Давид Богові за те, що Той допоміг йому перемогти Голіафа?

Так, він заспівав Богові пісню хвали, супроводжуючи її грою на псалтирі. Давид не бажав, щоб народ славив особисто його, але щоб кожний вшанував Бога. «Ти підніс мене над повсталим проти мене, і від чоловіка жорстокого врятував мене. За це буду славити Тебе, Господи, поміж іншими племенами і співатиму імені Твоєму» (Пс. 17, 49-50).

Готовність до захисту Батьківщини

Давид проявив надзвичайну мужність у двобої з філістимським велетнем, тому що він мав, як і його попередники – судді єврейського народу, міцну віру на допомогу Божу і щиро про це молитву до Бога.

Серце Давида було переповнене ще одним важливим почуттям: любов'ю до Батьківщини, відданості своєму народу, готовності заради нього на жертви і подвиги. Таке почуття називається патріотизмом.

Патріотизм – почуття любові до Батьківщини, відданості своєму народу, готовності заради нього на жертви і подвиги; усвідомлення відповідальності перед Богом за долю народу.

Це почуття завжди високо цінувалося і цінується в суспільстві.

Людина, якій притаманні почуття патріотизму, не може бути байдужою до проблем і труднощів своєї країни, до інших людей. Вона спрямовує свою працю, своє життя на користь Батьківщини.

Справжній патріот не той, який усюди твердить про свою любов до Батьківщини, готовність до її захисту, а той, хто це робить на ділі – стає на захист у годину лихоліть, а в повсякденному житті чесно виконує свої обов'язки на роботі, у навчанні, бо саме праця приносить найбільшу користь для Батьківщини.

Історія свідчить про багато прикладів мужності і героїзму, коли люди ставали на захист Батьківщини, навіть віддавали за це своє життя. У Святому Євангелії сказано, що *«ніхто більшої любові не має за ту, як хто свою душу покладе за друзів своїх»* (Ін. 14,15).

3. Давид і Саул

Саул дуже зрадів, що Давид вбив Голіафа. Він не дозволив Давидові повернутися до батька свого, залишивши його біля себе.

У Саула був син Йонафан. Він був дуже дорослим і дуже мужньою людиною. Йонафан широ полюбив Давида за його добре серце і за його хоробрість. І вони пообіцяли один одному, що будуть любити завжди один одного. Ти, мабуть, гадаєш, що Давид тепер був цілком щасливим. Але з ним, невдози, трапилася неприємність. Зараз ти дізнаєшся яка.

Коли велетень загинув у двобої, ізраїльтяни розійшлися по своїх домівках, а Саул, Йонафан і Давид стали мешкати в царському домі. Коли вони туди поверталися, назустріч їм вийшли багато жінок з арфами в руках, які своїми піснями славили Давида. Чи подобалися ці пісні Давидові? Ні. Давид не шукав людської слави. Він шукав прославлення імені Божому. Саул, почувши ці пісні, дуже засмутився, тому що він прагнув слави і навіть подумати не міг, що Давида вшановують більше, ніж його. І зненавидів Саул Давида, і надумав умертвити його.

Наступного дня злий дух знову підійшов до Саула. Давид бачив, що Саул хворий і нещасливий. Що ж він надумав, щоб втішити царя? Він взяв псалтир і став грати на ній в присутності Саула.

На той час в руці царя був гострий спис. Саул сказав собі: «Кину списа в Давида і він помре». Але Давид помігив вчасно і відхилився вбік. Так що спис його не зачепив. Тоді Саул знову кинув списа, але цього разу не попав: Бог оберігав Давида.

Усі однодушно любили Давида, і це дуже дратувало Саула і примушувало його ненавидіти Давида. Давид чинив все так справедливо, що Саул не міг знайти ніякої провини в ньому, вартої покарання. Тоді Саул наказав Давидові взяти з собою кілька ізраїльтян і напасти на філістимлян. Він мав надію, що філістимляни вб'ють Давида. Давид виконав бажання царя, а сам залишився неушкодженим. Всі ще більше любили його за відважність.

І це вже вкрай розгнівало Саула. Нарешті він наказав своїм слугам, щоб ті при першій нагоді вбили Давида, проте вони любили його і не хотіли вбивати. Йонафан переконав Давида сховатися в надійному місці, поки він не вблагає царя не тримати на нього зла. Давид налякався ненависті Саула і вночі втік від нього. Йому прийшлося переховуватися в різних місцях. Давид був не сам, разом з ним пішли брати його і безліч народу. Усі ці люди намагалися захистити Давида. Це були його друзі, але найкращим другом його був Сам Бог. Давид переховувався в різних печерах, щоб Саул не міг його знайти.

Та ось Саул зібрав велике військо і почав розшукувати Давида поміж горбами, та Бог не дав Саулові такої можливості знайти його.

Одного разу Давид із друзями перебували у великій печері, і Саул прийшов туди. Саул не знав, що там знаходиться Давид. Саул надумав відпочити в цій печері. Він залишив своїх людей назовні, а сам зайшов усередину. Тоді друзі Давида сказали йому:

Саул кидас спис в Давида.

1 Царств, 18

Давид і Саул. 1 Царств, 24

«Тепер ти можеш легко вбити Саула». «Ні, - відповів Давид. – Я не підніму руку на обранця Божого». Сам тихенько підійшов до Саула і відрізав частинку верхнього одягу його. Невдози Саул піднявся і вийшов із печери.

Він пішов далі розшукувати Давида. Тоді Давид вийшов із печери і гучно закричав: «Господарю, царю мій!» Саул оглянувся. Давид впав на землю і поклонився йому. «Батьку мій, поглянь! – сказав Давид. – Ось частинка твого одягу, яку я відрізав. Хіба я не міг тебе тоді вбити? Але ж я цього не зробив! Чому ж ти переслідуєш мене? Господь захистить мене і не допустить моєї загибелі». Саул побачивши, що Давид повівся так шляхетно, усвідомив свою несправедливість, але ненадовго. Чи молився Саул, повертаючись додому, благаючи Бога захистити його від сатани і допомогти йому не тримати на серці зла на Давида? Коли б Саул робив так, то Бог йому допоміг би.

Одного разу філістимляни і ізраїльтяни зійшлися у двобої. Бог був незадоволений Саулом і не допоміг ізраїльтянам здолати ворога. Навіть Саул і Йонафан, хоч якими вони не були мужніми, теж почали тікати. Філістимляни вбили Йонафана, а Саула поранили. Коли Саул відчув, що не може далі втікати, він надумав швидше померти. Він покликав одного воїна і сказав йому: «Візьми свого меча і заколи мене». Зброєносець відмовився вбити його. Тоді Саул взяв свій меч і впав на нього. Меч прошив його наскрізь і він помер. Зброєносець, який відмовився вбити його, теж впав на свій меч і помер. Поганий приклад Саула затягнув і його в гріх. Чоловік, який утік з табору ізраїльського, розповів Давиду, що Саул і Йонафан убиті. Він гадав, що Давид, почувши звістку про смерть Саула, зрадіє.

Але чи радів Давид? Ні, незважаючи ні на що, він любив Саула і Йонафана, свого друга. Давид гірко оплакував їх смерть.

Прийшла пора ступити Давидові на престол царський. Бог збудив у серцях ізраїльтян бажання прохати Давида стати їхнім царем.

Давид погодився. Бог обіцяв Давидові призначити його царем, і тепер Він виконував Свою обітницю.

Давиду принесли звістку про смерть Саула. 2 Царств, 1

Сила і шляхетність

Не дивлячись на переслідування царя Саула, страх не затьмарив очі Давида і не зганьбив перед людьми. Давид проявив шляхетність і великодушність

(велика душа), бо мав тверду віру в те, що страждає за Правду, а тією правдою є Сам Господь.

Шляхетність (великодушність, чесність) - це дорогоцінна якість, яка формується завдяки пережитим труднощам. Вона є результатом упокорювання і прощення.

Шляхетність об'єднує в собі багато християнських чеснот.

Це насамперед великодушність. Бути великодушним означає бути чесним, правдивим, мати глибоку віру, в усьому наслідувати Господа, бути йому завжди вірним, не пам'ятати зла, завжди прощати провини інших по відношенню до себе. Великодушна людина не просто не бажає помсти, а навіть не має такої схильності.

Відповідь, як стати великодушним, знаходимо у молитві святого Ігнатія: «Віковічне Слово, Єдинородний Сину Божий, мій дорогий, моя правда і мое життя! Прошу Тебе! Навчи мене вчинити Твою святу волю, навчи мене правдивої великодушності. Навчи мене так служити Тобі, як Ти на те заслуговуєш, пожертвуватися Тобі геть чисто і не чекати за те іншої нагороди».

Крім великодушності до складу християнського поняття шляхетності входить щирість, милосердя, безкорисливість, смирення, стриманість, доброзичливість.

Шляхетний – це також той, хто жертвує своїми матеріальними вигодами на користь інших, невибагливий до себе.

Саме таким був Давид, за що матиме від Бога особливу милість. Сорок років він буде благочестивим царем.

Свою любов та вдячність Богу Давид висловить у хвалебних піснях – псалмах, автором слів і музики більшості яких буде сам. Господь також наділить Давида даром пророцтва – в багатьох псалмах Давид передбачить багато подій із життя майбутнього Месії – Ісуса Христа, Сина Божого.

Цар Давид співає псалми

4. Гріх і покаяння Давида

Цар Давид і Вирсавія.

2 Царств, 11

Давид учинив гріх перелюбу. Вирсавія була чужою дружиною, і він не мав права спати з нею. Це порушення сьомої заповіді гріх, Мойсея. Давид усвідомив свій але хотів приховати його.

Чоловік Вирсавії був воїном у війську Давида і перебував у цей час на війні. Давид посилася за ним і, розпитавши про хід війни, відпускає додому, до дружини. Але Урія був високomorальною людиною. Знаючи, що всі чоловіки на війні, він не став заходити до свого дому, до Вирсавії, а переночував біля воріт царського будинку і зібрався повернутися на поле битви. І донесли Давидові, що Урія не пішов до свого дому. Покликав Давид Урію і запитав: «Чому ти не пішов до свого дому, адже ти з дороги і втомився?» Урія відповів: «У цей час, коли воїни перебувають у шатрах і йде війна, не час розважатися з дружиною!» Відповідь Урії засмутила Давида, оскільки вона відтінювала негожу поведінку царя, що живе собі на втіху в Єрусалимі. Тоді Давид вирішив зробити ще одну спробу відправити Урію до Вирсавії, щоб її вагітність набула законного характеру. Давид запросив Урію до себе на вечерю, напоїв його, але увечері той знову відправився спати зі слугами, а не пішов до свого дому, до Вирсавії.

Тоді вранці Давид, відправляючи Урію знову на війну, пише листа воєначальникові: «Поставте Урію там, де буде найсильніша битва, і відступіть від нього, щоб він був уражений і помер». Цими словами Давид явно відправляв Урію на неминучу смерть. Він здійснює другий гріх, порушуючи заповідь: «Не убий».

Давидові не вдалося хитрістю залагодити ситуацію з вагітністю Вирсавії, оскільки Урія виявився морально твердою і стійкою людиною. Тоді Давид вирішив діяти інакше, підло використавши своє право наказувати воїнам на

У період свого царювання Давид скоїв аморальний учинок. Про те, до чого це призвело, розповідає біблійна історія.

Одного разу цар Давид, прогулюючись увечері на даху свого будинку, побачив дуже красиву жінку, яка купалася. Ця жінка була дуже приваблива. І послав Давид слуг довідатися, кому юна належить. Слуги сказали йому: «Це Вирсавія, дружина Урії хеттеянина». Цар звелів привести до себе цю жінку, і був із нею, і вона завагітніла від нього.

виконання їх прямого обов'язку на полях битви, де дуже велика вірогідність загибелі. Далі трапилося те, чого він бажав: Урія був убитий. Щоб не викликати підозри у воєначальника, совість якого була дуже неспокійна, оскільки він сам відправив свого воїна на неминучу смерть, хоч і за наказом царя, Давид написав йому такого листа: «Хай не хвилює тебе ця справа, бо меч пожирає то цього, то того. Посиль війну свою проти міста, та й зруйнуй його». Коли Вирсавія дізналася про загибель чоловіка, то за традицією стала голосити за ним. А ж минули дні оплакування, Давид узяв Вирсавію в дім свій, і вона народила йому дитину.

Але **вчинок**, який скоїв Давид, **був злом в очах Божих**. І тому послав Господь Нафана, пророка, до Давида. Коли Нафан прийшов до царя, то почав розмову з притчі: «В одному місті було двоє людей: один - заможний, а другий - убогий. У заможного було багато худоби дрібної та худоби великої. А вбогий нічого не мав, окрім однієї малої овечки, яку він купив маленькою. Бідняк вигодував її, і вона виросла у нього разом із дітьми. Хліб його їла і з його чаші пила, і на грудях у нього спала, і була для нього, як дочка.

Але одного разу прийшов до заможної людини мандрівник, і той пошкодував узяти зі своїх овець чи волів, щоб приготувати обід мандрівникові, а узяв овечку бідняка і приготував її для мандрівника». Давид, вислухавши цю притчу, дуже розгнівався. «Живий Господь! - сказав Давид. - Вартий смерті той чоловік, що чинить таке. А овечку він оплатить учетверо, і за те, що зробив таку річ, і за те, що не змілосердився!» І сказав Нафан Давидові: «Ти той чоловік!» І далі Нафан передав слова Господа Давидові про те, що Господь Бог Ізраїля помазав Давида на царство над Ізраїлем, позбавив від переслідувань Саула, дав дім його, безліч дружин і багатства і додав би ще більше. Але Давид усім цим нехтував і зробив зле перед очима Господа, убивши Урію хеттеянина мечем аммонітян, а перед цим узявши дружину його собі за жінку. І далі Нафан передав вирок Божий Давидові, який полягав у тому, що у всі дні життя меч не відійде від дому Давида, тобто Давид постійно воюватиме; а за те, що узяв собі дружину Урії, усі царські дружини дістануться іншій людині. І розкався Давид у скоєному. Господь через пророка Нагана засудив учинок Давида, і совість засудила Давида. Вислухавши звинувачувальну мову пророка, Давид негайно широсердно

Пророк Нафан докоряє Давиду. Ікона

розкався в тому, що зробив. І сказав Нафан Давидові від імені Господа: «Господь зняв із тебе гріх твій, і ти не помреш, але як ти цією справою дав привід ворогам Господа зневажати Його, то помре син, що народився у тебе». Страшні слова!

**Псалмоспівак Давид.
Покаяння. 2 Царств, 2**

Давид цілком розуміє, що гріх його - це порушення Божих заповідей і тепер він повинен бути покараний. Але муки совісті посилюються тим, що постраждати за його гріх повинен маленький син. Моральні почуття підказують Давидові, що треба щось зробити на захист немовляти. І Давид починає постити й молитися за немовля - можливо, Господь відмінить свій вирок. Але дитина вмирає.

Покаянною молитвою за цей вчинений гріх став 50-й псалом царя Давида. В ньому він висловлює глибоке покаяння за вчинений гріх і щиро молитву про помилування. Тому цей псалом віруючими найчастіше вивчається напам'ять, читається вдома і в церкві під час Богослужіння.

Покаяння - неодмінна умова прощення

Совість Давида не була мертва, коли він скоїв гріх перелюбу і вбивства. Вислухавши притчу Нафана, обвинувачуваний власним сумлінням, Давид відразу розкався. Він не став більше хитрувати чи виправдовуватися, а визнав свій гріх перед Богом. Давид пам'ятав, які наслідки мав нерозкаяний гріх царя Саула і що з ним сталося, коли Господь відійшов від нього. Давид щиро жалкував, що порушив Божі заповіді - моральні закони, і тому Господь пробачив йому і зберіг йому життя.

Покаяння - визнання своїх гріхів перед Богом.

Кожна людина, яка порушує моральні закони, втрачає спокій у своїй душі. І щоб знайти цей спокій, треба визнати свій гріх і покаятися, проявити смирення і покаятися перед Богом.

Смирення – це те почуття, внутрішня пружина, яка приводить у дію весь механізм покаяння. Не може бути покаяння без смирення, але смирення без покаяння – не дійсне, фальшиве.

Апостол Петро говорить: *«Одягніться у смирення, бо від гордих Бог відвертається, а смиренным дає благодать»* (1 Петр. 5, 5).

5. Мудрість і освіченість царя Соломона

Бог пообіцяв Давидові, що той матиме одного доброго сина, котрий буде царювати після нього і збудує Дім Господу. Один син Давида був справді добрим. Ім'я йому було Соломон – «мирний». Бог сказав Давидові, що той працюватиме замість нього. Давид врешті вже дуже змарнів роками і ослаб. Він знав, що невдовзі помре.

Він хотів, щоб Соломон царював ще до смерті його. Він звелів первосвященикові вилити оливу йому на голову. Так Соломон був помазаний на царство.

Майже найперше, що зробив Соломон, це було приношення Богові жертви. Це був чудовий початок.

Він не приніс ці жертви на горі Сіон, де знаходився ковчег Божий. Він пішов до того місця, де була колишня скинія, побудована Мойсеєм, де був мідний жертвник. Там приніс він Богові багато жертв. Він приніс їх для того, щоб виявити цим свою любов до Бога, а також своє бажання служити Йому. Наступної ночі **Бог з'явився уві сні** Соломонові і сказав: «Прохай, що тобі дати?» Бог дав Соломонові можливість просити, що він хоче Соломон відповів Богові тієї ночі: «Ти призначив мене царем над великим народом, а я ще такий молодий і недосвідчений. Дай мені мудрості, щоб я міг справедливо судити народ». Чи добрим був вибір Соломона? Так, Соломон зробив добрий вибір, що благав Бога навчити його справедливості. Бог був задоволений Соломоном і сказав: «Ти не просив Мене зробити тебе ні дуже багатим, не прохав у Мене довгих років і перемоги над ворогами, але ти прохав для себе тільки мудрості, тому Я зроблю тебе наймудрішим серед людей. Зроблю тебе також і найбагатшим, так що не буде на землі царя багатшого і кращого за тебе, а коли ти будеш любити Мене і служити Мені, так як Давид, то Я подарую тобі довголіття» (див. 3 Царств, 3) А чому саме довголіття? У тому-то й весь секрет, що мудрість приходить до людини із досвідом. Соломонові було всього 20 років, коли він вступив на престол, проте відразу виявилось, що він сильний правитель та спритний дипломат. Соломон був мирним царем. Успадкувавши від батька велику й могутню державу, він правив 40 років, за цей час не вступивши до жодної великої війни.

Цар Соломон.
Ікона

Цар Соломон будує храм
3 Царств, 6

Він був гарним політиком, будівничим вдало вів торгівлю. Саме Соломон відбудував Єрусалим та зробив його справжньою столицею.

Збудований Соломоном у Єрусалимі храм став єдиним центром та символом іудейської релігії. На увесь світ уславився цар Соломон **своєю мудрістю**.

Один з чоловіків, помираючи, сказав, що він залишає все своє майно найгіднішому з двох його синів.

Та оскільки жоден з них не згоджувався визнати себе гіршим, то й звернулися вони до царя. Соломон спитав їх, хто вони за фахом, і, почувши відповідь, що обоє вони мисливці-лучники, сказав: «Повертайтеся додому. Я накажу поставити біля дерева труп вашого батька. Подивимось спочатку, хто з вас влучніше поцілить йому стрілою в груди, а потім вирішимо вашу справу». Тепер обидва брати повернулися назад у супроводі чоловіка, посланого царем із ними для нагляду. Його й розпитував Соломон про змагання.

- Я виконав усе, як ти наказав, царю, - сказав цей чоловік. - Я поставив труп старого біля дерева й дав кожному з братів його лук та стріли. Старший стріляв першим. На відстані ста двадцяти ліктів він поцілив якраз у те місце, де б'ється у живої людини серце.

- Чудовий постріл, сказав Соломон. – А молодший?

- Молодший... Пробач мені, царю, я не зміг наполягти на тому, щоб твоє повеління було виконане... Молодший напнув тязиву й поклав уже на неї стрілу, та раптом опустив лук до ніг, повернувся й сказав, заплакавши: «Ні, не можу я зробити цього... Не стрілятиму в труп мого батька».

- Так хай йому й належить маєток його батька, – вирішив цар.

- Він виявився гідним сином. Старший якщо забажає, може стати моїм охоронцем. Мені потрібні такі сильні й жадібні люди, із влучною рукою, точним оком та з серцем, оброслим шерстю.

Цариця Мавська у царя Соломона.

3 Царств, 10

Соломонів суд і Соломонове рішення стали символом великої мудрості і справедливості. Слава про нього поширилася по всіх землях.

Сама цариця Мавська - пророчиця Михальда - прийшла послухати його мови і зрозуміла вона, що головна мудрість – у благочестивій поведінці.

Цар Соломон виголосив три тисячі мудрих висловлювань – **приповістей**. Істини, закладені в них, виражають Божу мудрість і є вічними.

«Страх Господній, - повчав Соломон, - початок премудрості. Дорога ж безбожних темна: не знають, об що спігнуться».

У біблійній книзі Приповістей Соломона міститься чимало мудрих висловлювань щодо праці, справедливості, сімейного життя та взаємин між людьми, поведінки у різних ситуаціях, а також порад щодо багатьох практичних питань.

Дві жінки на суді у царя Соломона.
3 Царств, 3, 16-28

Ця біблійна історія розкриває готовність матері віддати своє життя заради дитини.

Узагальнення

Соломон (973–933 Р. до Р. Х.)

Помазаний на царство за волею Давида первосвящеником Садоком і пророком Нафаном.

Просить у Бога мудрості і отримує її.

Мудрість царя:

Соломонів суд, управління народом, небачене будівництво, спокійне царювання.

Будівництво храму в Єрусалимі на горі Морія (де Авраам приносив в жертву Ісаака)

(цар Тиру Хірам надав добрих майстрів і будівельні матеріали в обмін на пшеницю і оливкове масло. Побудований за 7,5 років за зразком скинії. Храм вражав своєю величчю і багатством. Простояв 400 р., доки в 587 р. до Р. Х. не був зруйнований Навуходоносором).

Слава Соломона, приїзд до нього цариці Савської (Сава – держава на південному заході Аравії).

Багатство Соломона, спокуса багатьма жінками - чужинками, впадання в ідолопоклонство.

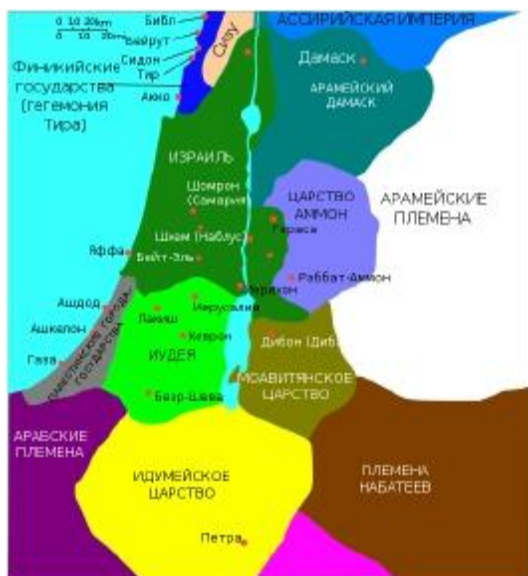
Кара Божа за гріхи: бунт і незадоволення народу (обкладав підданих високими податками і заставляв безкоштовно працювати на своїх будівництвах).

Покаяння Соломона, милість Божа – збереження царства при його житті, але поділ царства після його смерті (*перші царі: 1 Цар. 8 – 3 Цар. 11*).

13. ПЕРІОД ДВОХ ЦАРСТВ

1. Поділ царства єврейського (933 р.)

<p>Іудейське (933–586 р. до Р. Х.) (південне) Спочатку син Соломона Ровоам (2 коліна Іудино і Веніаміново) столиця Єрусалим. Всі наступні царі із роду Давида. 10 колін, Мало добрих і благочестивих царів. Народ за прикладом царів багато грішив</p>	<p>Ізраїльське (933–721 р. до Р. Х.) (північне) Іеровоам із коліна Єфремового (слуга Соломона). столиця Сихем, потім – Самарія. Боговідступництво, спорудження і поклоніння двом золотим тільцям</p>
---	---

Карта. Два єврейські царства серед інших держав Близького Сходу

Двома великими реформаторами в Іудеї були **Озія** і **Єзекія**.

Для врозумлення іудеїв і ізраїльтян Господь посилає **пророків**. Найвідоміші:

(весь переворот підготували представники Данового коліна)
Найгіршу характеристику Біблія дає ізраїльському царю **Ахаву**, який разом із своєю дружиною-чужинкою Іезавель насаджував поклоніння Ваалу, протистояв пророку Іллі, переслідував тих, хто поклонявся Богу.

Поділ царства на Ізраїль і Іудею.
3 Царств 12, 3-4, 13-14, 16-17

Ісає, Єремія, Михей, Іоїль, Іезекиїл, Даниїл, Ілля, Єлїсей, Іона, Амос, Осія

У VIII ст. до Р. Х. пророки Амос, Осія сповістили північному Ізраїльському царству, яка їх чекає кара, якщо народ не дотримається своєї обіцянки покоритись Господу, але ізраїльтяни знехтували всіма попередженнями. (два царства: 3 Царств - 4 Царств; книга Параліпоменон).

2. Падіння царств

Іудейського	покарання за гріхи:	Ізраїльського
у 597 р. до Р. Х. (другим)		у 721 р. до Р. Х. (першим)
від асирійців Іудея теж була в серйозній небезпеці, але цар Єзекія покладався на Бога і слухав пророка Ісайю. Єрусалим спас Бог, але народ Іудеї засвоїв цей урок тільки наполовину. З'явилося переконання, що Єрусалим, як Боже місто не може бути завойованим ворогами і тому євреї знаходяться тут в безпеці, щоб вони не робили		Завойоване асирійським царем Салманасаром: ↓ частина у рабство, залишились що - змішав з язичниками: утворили самарянський народ (віра в Яхве, але з язичницькими звичаями)

Падіння Іудейського царства:

Коли виникла нова загроза – на цей раз з боку Вавилону, - ніхто не слухав попередження пророка Єремії. У 605 р. до Р. Х., коли вавилоняни заволоділи Сирією, іудейський цар Йоаким був змушений платити їм данину. Для забезпечення її виплати вавилонський цар Навуходоносор взяв до Вавилону іудейських заложників. 597 р. до Р. Х. – повстання проти вавилонян:

облога і взяття Єрусалиму		відведення в полон царя Іехонії і багатьох знатних євреїв
587 р. – повстання царя Седеки, 18 - місячна облога, поразка, зруйнування Єрусалиму і храму		

Тисячі іудеїв загинули в боях, померли від голоду і хвороб під час облоги. Тих, хто залишився в живих, вавилоняни, за винятком купки людей, переселили до Вавилону. Від царства майже нічого не залишилось. Жах цих подій описаний у книзі Плачу Єремії). (Єр. 27–28, Плач; 4 Цар. 25: 1-26; Єр. 40–43)

14. ПРОРОКИ

Відведення до вавилонського рабства. 4 Царств 25, 1-11

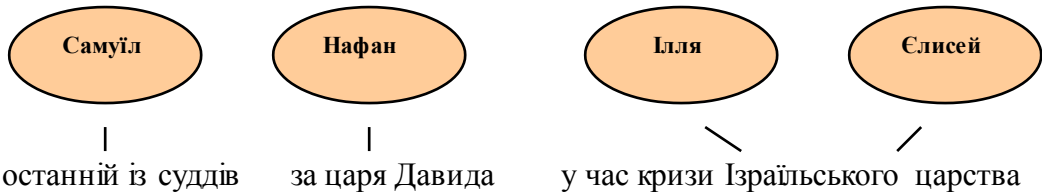
Це посланці Божі, які дарами Святого Духа:

сповіщали Божу волю	вчили людей істинній вірі та благочестю	творили різні знамення і чудеса
передбачали майбутнє про Спасителя	особливо звинувачували євреїв в ідолопоклонстві	закликали до покаяння

Одні з них проповідували усно, інші, крім цього, залишили після себе священні книги, написані за натхненням Святого Духа.

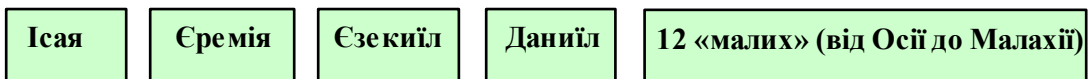
Служіння пророків продовжувалось протягом усієї історії єврейського народу (від першого пророка – Мойсея до Іоанна Хрестителя), але найбільш вагомих (великих) своїх пророків Господь призивав у рокові часи.

Найвідоміші ранні пророки:

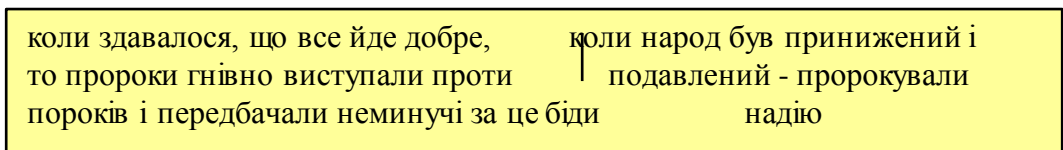
Жоден із ранніх пророків не залишив нам своїх окремих книг. Відомості про них ми беремо із книг Царств (1 Цар. 7; 2 Цар. 7; 3. Цар. 1; 4. Цар. 1-9).

Пророки класичної епохи (з VIII по V століття):

Більшість із висловлювань цих пророків були записані в окремі книги, які носять їх імена.

Пророки, як правило, були в опозиції до громадської думки:

Інколи пророки виступали із проповідями, інколи говорили притчами, віршами або розігрували цілі сцени. Йшли до народу із живим словом, довіреним їм Богом. Всі вони були абсолютно переконані, що їх слова виходять від Самого Бога (те, що у нас є Старий Заповіт, ми у великій мірі завдячуємо пророкам. Не тільки книги пророків, але і багато із історичних книг (від книги Ієуса Навина до 4-ї книги Царств) були написані або пророками, або їх учнями. Вони викладали історію так, як її бачить Бог).

Із пророків, які жили в Ізраїльському царстві, особливо славетні Ілля, Єлисей та Іона, а з пророків, які жили в Іудейському царстві, - Ісаїя, Єремія, Міхей, Іоїль, Єзекиїль та Даниїл.

15. ІЗРАЇЛЬСЬКІ ПРОРОКИ (ІХ-VІІІ ст до Р. Х.)

1. Пророк Ілля

Пророк Ілля жив за найбільш нечестивого царя Ахава, який поклонявся ідолу Ваалу (сонцю) і змушував до того і народ. Ілля прийшов до Ахава і від імені Божого оголосив йому: «За твоє нечестя в ці роки не буде ні дощу, ні роси, хіба що за моєю молитвою». Так і сталося. Почалася страшна посуха; навіть трава вигоріла, і настав голод. Ілля, з волі Божої, оселився в пустелі біля одного струмка, куди ворони приносили йому хліб і м'ясо, а воду він пив із струмка. Коли струмок висох, Бог повелів пророкові йти в язичницьке місто Сарепту Сидонську до однієї бідної вдови і жити в неї. У цієї вдови, яка мешкала; зі своїм сином, залишилося лише одна жменька борошна і трохи олії. Прийшовши в Сарепту, Ілля повелів їй спекти для нього корж і обіцяв, що борошно та олія не будуть зменшуватися, доки не дасть Господь дощу на землю. Жінка повірила пророкові Божому і зробила так, як він сказав їй. Борошно та олія у неї не зменшувалися. Невдовзі у цієї вдови син захворів і помер. Пророк Ілля тричі помолився над ним Богу, і хлопчик ожив. Три з половиною роки тривала посуха. Ілля, за велінням Божим, знову прийшов до Ахава і запропонував йому зібрати ізраїльський народ на горі Кармил. Коли Ахав зібрав народ, Ілля сказав: «Досить вам бути в нечесті. Познайте істинного Бога. Принесімо жертву: ви – Ваалу, а я – Господу Богу, але вогню не розводи темо. Хто пошле з неба вогонь на жертву, Той і є істинний Бог».

Воскресення сина вдови. 3 Царств, 17

Усі погодилися. Першими стали приносити жертву жерці Ваалові. Вони приготували жертвник, поклали на нього тельця і цілий день біля нього стрибали і кричали: «Ваале, почуй нас!» Однак відповіді не було. Настав вечір. Тоді Ілля приготував жертвник, викопав навколо нього рів, поклав на жертвник дрова і тельця і повелів поливати жертву водою так, що нею наповнився рів.

Пророк Ілля. Ікона

Коли струмок висох, Бог повелів пророкові йти в язичницьке місто Сарепту Сидонську до однієї бідної вдови і жити в неї. У цієї вдови, яка мешкала; зі своїм сином,

Ворон годує пророка Ілля. 3 Царств 17, 6

Потім Ілля звернувся з молитвою до Господа. І вмить зійшов з неба вогонь Господній, і попалив не лише дрова і жертву, але знищив і воду, що наповнювала рів, і камені, з яких було складено жертвник. Увесь народ у страху впав на землю і вигукнув: «Господь є істинний Бог, Господь є істинний Бог!» А Ілля знищив усіх пророків Ваалових.

Ілля біля жертвника.
3 Царств, 18

Після цього Ілля зійшов на вершину гори і став молитися про дощ. З моря подув вітер, на небі з'явилися великі хмари і пішла злива. Цариця ж Ізавель, дружина Ахавова, незважаючи на чудеса, переслідувала і далі Ілля за те, що він піддав смерті усіх жерців Ваалових. Ілля сховався в пустелі. Йому здавалося, що він тільки один залишився вірним Богу, і тому його хочуть убити. І він зовсім занепав духом. Але Господь підбадьорив його, явившись йому, коли Ілля ночував у печері гори Хорив. Голос Божий сказав йому: «Ілле! Вийди і стань на горі перед лицем Господнім».

І ось подув великий, сильний вітер, роздираючи гори і руйнуючи скелі. Але у цьому вітрі не було Господа. Згодом стався землетрус, але й у землетрусі також не було Господа. Згодом з'явився вогонь, але й у вогні не було Господа. Після всього повіяв тихенький вітерець, і там був Господь. Господь утішив Ілля і сказав, що серед ізраїльтян є ще сім тисяч чоловік, які не кланялись ідолам, і що Він висуне з-поміж них пророка Єлисея, якого і повелів помазати.

Явлення Господа показало Іллі, що Господь не лише грізний Суддя, що карає, але й милостивий, добрий Отець. Це явлення також прообразувало собою пришествя на землю Ісуса Христа, що явився не для того, аби судити і карати, але й щоб милувати і спасти людей. Ілля, згідно з вказівкою Божою, помазав у пророки Єлисея, який згодом став його учнем. Якимось, коли вони йшли разом, Ілля сказав Єлисеєві: «Поки я з тобою, проси в мене, що бажаєш». Єлисей відповів: «Дух, який у тобі, нехай буде на мені подвійно».

Вознесіння Іллі на небо. 3 Царств, 19

Ілля сказав: «Багато ти просиш, та якщо побачиш, як мене буде забрано від тебе, то отримаєш». Вони пішли далі. Раптом з'явилася вогняна колісниця з вогненними конями, й Ілля понісся у вихорі на небо. Єлисей, бачачи це, вигукнув: «Отче мій, отче мій, колісниця Ізраїля і кіннота його!» Слова пророка Єлисея означали, що святий пророк Ілля своїми молитвами захищав царство Ізраїльське від ворогів краще, ніж усе воїнство ізраїльське – колісниця і кіннота його. У цей час до ніг Єлисея впала милоть, тобто плащ, Іллі. Єлисей підняв його і з ним отримав подвійний дар пророчий (*Див.: 3 Цар. 16-19; 4 Цар. 1-2, 1-15*).

Пророк Ілля. Узагальнення

Жив при найнечестивішому ізраїльському царі Ахаві, який поклонявся ідолу Ваалу (сонцю).

Предбачення великої засухи і голоду (3,5 роки).

Під час голоду в пустелі ворон приносив Іллі хліб, воду він пив із струмка.

Подальше проживання під час голоду в м. Сарепті Сідонському у бідної вдови:

двоє чудес:

з останньої жмені борошна і олії
постійно пекли хліб

воскресив сина вдови

Змагання зі жрецьми Ваала: принесення жертви Богом (чий Бог пошле вогонь на жертви, то йому має поклонятись народ), диво Іллі (пророки Ваала танцювали, молились і кололи себе ножами весь день, але безуспішно. Коли помолився Ілля – зійшов з неба вогонь і запалив жертву. Народ прославив Господа і вбив жреців Ваала).

Молитва про дощ, диво дощу.

Подальші переслідування від цариці Іезавелі (дружини Ахава).

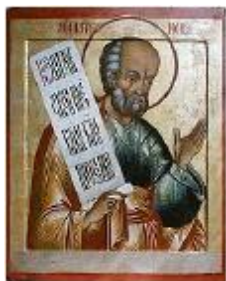
Втеча до пустелі, занепадає духом. Явлення Господа, підбадьорення пророка (спочатку сильний вітер, землетрус, вогонь, а потім – спокій (прообраз приходу на землю Ісуса Христа, як Бога: який як карає, так і милує).

За велінням Божим помазує в пророки Єлисея і Ііуя як нового царя над Ізраїлем.

Коли Ахав дав наказ вбити Навуфея, щоб заволодіти його виноградником, Ілля попередив царя, що Бог покарає всю його сім'ю (Ахав загинув в бою, а його династія була знищена).

Коли завершилось служіння Іллі, Бог його **взніс на вогняній колісниці** на небо у присутності Єлисея (день пам'яті пророка Іллі - 2.08)

2. Пророк Єлисей

Святий пророк життєдайною.
Єлисей. Ікона

Поблизу міста Вефиля Єлисея побачили діти, які вибігали з міста і, глузуючи з нього, кричали: «Іди, іди геть, шолудивий!» Він сказав їм, що за таку нешанобливість до старших їх буде покарано Богом. У цей час з лісу вийшли дві ведмедиці і розтерзали сорок двох дітей з гурту.

Якось до Єлисея прийшла убога вдова, плакала і казала: «Мій чоловік помер і залишив після себе багато боргів. Тепер лихвар хоче взяти за борг обох моїх дітей за рабів». «Що у тебе є вдома?» – спитав Єлисей. Жінка відповіла: «Нічого нема, крім однієї посудини з олією». Єлисей сказав їй: «Піди, попроси собі у всіх сусідів якомога більше порожніх посудин, зачини за собою двері і порозливай олію в посудини». Жінка так і вчинила. Олія лилася до тих пір, аж поки не наповнились усі посудини. Вона продала олію, сплатила увесь борг і ще залишилось у неї багато грошей на прожиття зі своїми синами. У місті Сонам одна багата жінка мала сина. так, Сталося що в неї раптово захворіла дитина і в той же день померла. Вона прийшла до Єлисея й у відчаї впала до його ніг. Пророк увійшов у дім, де лежала дитина, і довго молився Богові. Дитина ожила. Воєначальник сирійського царя, Неєман, хворів на проказу. Ніхто не міг вилікувати його від цієї хвороби. У дружини Неємана служницею була єврейська дівчина-полонянка. Бачачи страждання свого господаря, вона сказала: «Ось якби мій господар побував у пророка в Самарії, то він зняв би з нього проказу». Неєман поїхав у землю Ізраїльську до пророка Єлисея. Єлисей вислав слугу сказати Неєманові, щоб той сім разів обмився в річці Йордані. Неєман зробив так, як звелів йому пророк, і вмить став здоровим. З багатими дарунками повернувся він до Єлисея, але пророк нічого не прийняв від нього.

Діти насміхаються над Єлисеєм. 4 Царств 2, 22-24

Коли Неєман вирушив додому, слуга Єлисея, Гієзій, наздогнав його і взяв у нього, від імені пророка, срібло і дещо з одягу. Приховавши отримане, Гієзій з'явився до Єлисея. «Звідки ти, Гієзію?» – запитав його Єлисей. «Раб твій нікуди не ходив», – відповів Гієзій. Тоді пророк викрив його неправду і сказав йому: «Разом із Неємановим сріблом нехай перейде до тебе і його хвороба». І вийшов Гієзій від Єлисея вкритий проказою.

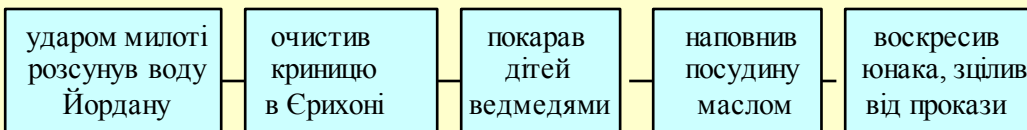
Пророк Єлисей і сонамитянка.
Худ. Гербрандт Ван Дер Екхаут

Пророк Єлисей і після своєї смерті вчинив чудо. Наступного року після його смерті біля печери, де він був похований, несли померлого. Та, побачивши військо ворогів, ті, що ховали, кинули тіло до гробу пророка. Як тільки воно, падаючи, торкнулось Єлисеєвих кісток, людина вмить ожила і піднялась на свої ноги. (Див.: 4 Цар. 2–10; 13, 1–21).

Пророк Єлисей. Узагальнення

Син землероба Сафата. Продовжував працю Іллі протягом 50 років за шести вкрайських царів.

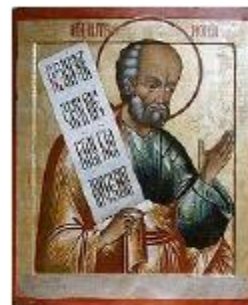
Чудеса:

Диво після смерті (воскресіння мертвого від кісток Єлисея).

3. Пророк Іона

Господь послав пророка Іону проповідувати до міста Ніневії. Іона не послунав Господа і сів на корабель, і поплив до іншого міста. Сталася велика буря на морі. Моряки полякались і почали просити допомоги у своїх богів. Іона в цей час спав. Моряки його розбудили і попросили, щоб звернувся по допомогу до свого Господа. Він їх не послунав. А коли вони кинули жеребки, щоб побачити через кого таке лихо, то жеребок впав на Іону. Він їм признався, що єврей, і не послунав

Пророк Іона. Ікона

Господа, і тепер Його боїться. Вони запитали пророка, яку йому кару придумати. Іона попросив, щоб його кинули в море. Коли вони його кинули в море, море втихомирилось. Господь призначив велику рибу, щоб вона його проковтнула. Іона просив допомоги в Господа, обіцяв все виконати, про що його просив Господь: «А я голосною подякою принесу Тобі жертву, про що присягав я, те виконаю. Спасіння - у Господа!» (Іон. 2, 10).

Пророк Іона в утробі великої риби.

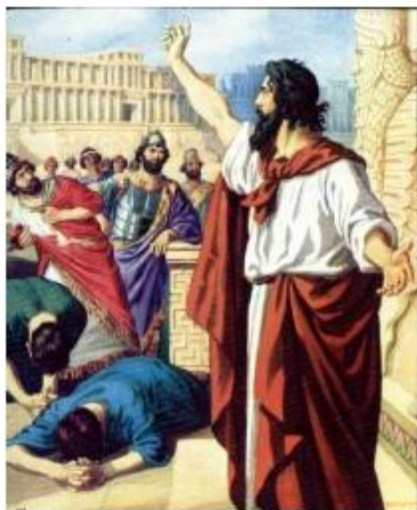
Іони 2, 1-4

праведною і вірною Богові людиною нелегко, але можливо, якщо щоденно докладати для цього душевних зусиль.

Господь вдруге посилає Іону до Ніневії. Мешканцям міста було сказано, що за сорок днів їхнє місто буде зруйновано. Люди з проханням і надією на прощення звернулися до Господа. Оголосили і піст принесли жертви Господу. «І по бачив Бог їхні вчинки, що вони зійшли зі своєї злої дороги, і пожалкував Бог щодо того лиха, про яке говорив, що їм учинить і не вчинив»

(Іон. 3, 10). Малого гріха не буває. Бути

Голос Божий у людині – це не тільки Господній поклик, а її внутрішнє

Попередження Іоною ніневітян. Іони 3, 1-4

сумління, почуття відповідальності за скоєне. Стосовно ж того, що Іона пробув у череві великої морської істоти три дні і три ночі і залишився живим, можна передовсім сказати: «У Бога все можливо».

Необхідно зазначити, що для віруючих людей цілком очевидно: у пригоді з пророком Іоною, безумовно, діяла сила Божа. Бо Господь, як Творець і самих законів природи, вільний правити ними, якщо це Йому потрібно, за Своєю всемогутньою промислительною дією.

Якщо людина боїться гріха, остерігається його і виганяє зі свого життя, не ризикує бути зіпсованою і може мати надію на благословення від Бога.

Пророк Іона. Узагальнення

Жив після Єлисея. Повеління Бога йти в Ніневію і сповістити про загибель міста, якщо жителі не покаються. Відмова Іони, подорож в інший бік. Буря, аварія корабля, жереб на винуватця перед Богом, зізнання Іони, бажання, щоб його кинули в море, втихомирення моря. Триденне перебування у череві кита, молитви про помилування, спасіння (*прообраз триденної смерті і воскресіння Спасителя*).

Прихід у Ніневію, проповідь покаяння:

40-денний піст і молитви всіх жителів Ніневії.

Помилування міста Богом, незадоволення Іони, бажання собі смерті. Врозумлення Богом Іони (за одну ніч виросло велике дерево перед його наметом, захистило його від Сонця, а на другий день – засохло), слова Господа до засмученого пророка: «Ти шкодуєш за рослиною, яку ти не ростив. Так чи не помилувати Мені Ніневію...»

4. Праведний Іов

Книга Іова нам розповідає про праведний чоловік на ім'я Іов. Він відзначався справедливістю, усе життя намагався догодити Богу. Господь нагородив його за благочестя великими благами. Він володів стадом, в якому були сотні голів великої рогатої худоби і тисячі – дрібної. Тишила його велика і дружна родина: у нього було семеро синів і три дочки. Та диявол позаздрив Іову.

Праведний Іов. Ікона

Він став зводити наклеп перед Богом на праведного Іова. «Хіба задарма богобоязкий (праведний) Іов? Відбери у нього все, що у нього є, – ось побачиш тоді, чи благословлятиме він Тебе?» Бог же, щоб показати всім, наскільки вірний Йому Іов, і щоб навчити людей терпінню в їхніх стражданнях, дозволив дияволу відібрати в Іова усе, що той мав. І ось одного дня розбійники вкрали в Іова усю його худобу, поперебивали наймитів, а страшний вихор з пустелі зруйнував дім, в якому зібрались Іовові діти, і всі вони загинули. Та Іов не тільки не став ремствувати на Бога, а сказав: «Господь дав, Господь і взяв: нехай буде ім'я Господнє благословенне». Однак посоромлений диявол не вгамувався. Він знову став зводити наклеп на Іова: «Людина віддасть за своє життя усе, чим володіє: та торкнись тільки його кісток, його тіла (тобто врази його хворобою), – побачиш, чи благословлятиме він Тебе?» Бог дозволив дияволу позбавити Іова ще й здоров'я. І ось Іова вразила страшна хвороба – проказа.

Тоді навіть Іовова дружина стала вмовляти його сказати якесь слово проти Бога, а друзі, замість того щоб утішити, тільки сердили невинного страждальця своїми несправедливими підозрами. Але Іов залишився твердим, не втрачав надії на милосердя Боже і лише прохав Господа засвідчити, що він терпить усе невинно. У бесіді з друзями Іов пророкував про Визволителя (про Спасителя) і про майбутнє воскресіння: *«Та я знаю, що мій Визволитель живий, і останнього дня Він підійме із пороку цю шкіру мою, яка розпадається, і я у плоті своїй побачу Бога. Я побачу Його, самі мої очі побачать, а не очі чужі»* (Іов. 19, 25-27).

Бог, після цього показавши приклад вірності й терпіння на Своєму рабові

Іові, Сам явився і звелів його друзям, що дивилися на Іова як на великого грішника, просити молитви за себе у нього. Бог нагородив Свого вірного раба. Іову було повернуто здоров'я. У нього було знову семеро синів і три дочки, а худоби побільшало вдвічі, ніж було раніше, і жив Іов ще сто сорок років у пошані, спокійно, благочестиво і щасливо.

Страждання праведного Іова. Іов 1-2

Історія багатостраждального Іова вчить нас, що нещастя Бог посилає не тільки за гріхи, але іноді Бог посилає нещастя і праведникам для ще більшого утвердження їх у добрі, для осоромлення диявола і для прославлення правди Божої. Історія життя Іова розкриває нам, що не завжди земне щастя відповідає добродійному життю людини, і вчить нас також не бути байдужими до нещасних. Іов своїми невинними стражданнями і терпінням прообразував Господа Ісуса Христа. Тому в дні спогадів про страждання Ісуса Христа (на Страсному тижні) в церкві читається розповідь з книги Іова. (Див.: Іов 1–42).

Пам'ять багатостраждального Іова згадується Церквою 19 травня.

Винагорода за терпіння

Історія життя Іова навчає, що винагородою за терпіння є милість Божа, святість і спасіння душі. Не вбогість сама по собі дарує людині спасіння і святість, а терпіння у стражданнях, які ця вбогість породжує. У цьому й полягає суть і призначення нашого земного терпіння. Людина в терпінні не

нарікає на Бога, тому що розуміє, що Він послав їй непрості випробування, аби дати можливість спасти свою душу.

Терпіння – здатність людини переносити земні страждання: хвороби, прикροщі, знущання, самотність, матеріальні нестатки.

16. ІУДЕЙСЬКІ ПРОРОКИ

1. ІСАЯ

Сучасником пророка Іони був пророк Ісаїя - з коліна (роду) Давида. Ісаїя пророкував в Єрусалимі протягом 40 років. Призваний на служіння в рік смерті царя Озії, 747 р. до н.е. він продовжив проповідувати і в царювання Йоафама, Ахаза, Єзекії, Манасії. Ісаїя умів заставити царів прислухатись до його пророцтв.

Весь цей час царство Іуди знаходилось під загрозою асирійців.

Пророк Ісаїя

Пророк Ісаїя зробив найчіткіші ясні **передбачення про Христа Спасителя**, тому його називають «старозаповігнім євангелістом».

Ісаїя передбачив:

походження народження Спасителя з роду Давида	від Діви	страждання і смерть за наші гріхи	розп'яття з злодіями і поховання окремо	спасіння людей через віру в Христа
---	----------	-----------------------------------	---	------------------------------------

Також Ісаїя передбачив зруйнування іудейського царства, полону і повернення іудеїв. Пророк різко засудив царя Манасії за ідолопоклонство, осквернення храму Соломона, тому від нечестивого Манасії прийняв мученицьку смерть: був перепиляний дерев'яною пилою.

День пам'яті пророка Ісаї – 22 травня. (Див.: Іс. 40, 28-31; 53, 4-7)

МИХЕЙ

Роки життя: 738-690 до Р. Х., сучасник Ісаї, Амоса і Осїї, жив в одному із сіл Іудейської долини). Пророкував у Єрусалимі, а також у Самарії. Передбачив падіння обох міст через жорстоке ставлення багатих до бідних.

Передбачив, що **Спаситель народиться у Вифлємі** (Мих.5, 2).

2. ІОІЛЬ

У своїй книзі описує спустошливе нашествя саранчі і страшну засуху – як попередження їудеям, закликав людей до покаяння і говорив про прихід нового часу, коли Господь благословить усіх, хто на нього надіється.

Передбачив сходження Святого Духа на людей (апостолів і усіх віруючих у Спасителя).

ЄРЕМІЯ (625 – 585 рр. до Р. Х.)

Своє служіння розпочав в час, коли Іудея переживала період благоденства під владою богобоязливого Іосії. Але пророк передбачав майбутні біди:

загибель Іудейського царства, 75-річний полон вавилонський

Плач пророка Єремії

За наступних царів, коли ті пішли на нерозумний союз з Єгиптом, щоб протистояти змінній силі Вавилону - переконання їудеїв підкоритись Вавилону (що це кара за гріхи). Непослух царя і народу, повстання.

Зруйнування Навуходоносором Єрусалиму, храму, загибель Ковчегу Заповіту.

Полон їудеїв (589 р до Р. Х.), плач Єремії на руїнах Єрусалиму (йому Навуходоносор дозволив залишитись в Іудеї).

Закінчив своє життя в Єгипті (куди силою був забраний втікачами - їудеями після того, як вони вбили правителя, поставленого вавилонським царем) (2 Пар. 35, 36; Єр.).

ЄЗЕКІЇЛ

Сучасник Єремії, забраний у вавилонський полон з першими полоненими – ще до зруйнування Іудейського царства (в 597 р. разом з царем Іехонією і знатними сім'ями). Знаменитий своїм пророцтвом **про воскресіння мертвих** (яке одночасно символічно зображувало і відновлення свободи єврейського народу). Бачення ним воскресіння - як наочне зображення загального воскресіння мертвих при другому пришестві Спасителя (коли за всемогутнім Словом Божим всі тіла мертвих з'єднаються з їх душами і оживуть – воскреснуть).

3. ДАНИЇЛ

Походження із царського роду Давида.

Хлопчиком відведений у полон, прислуговує у царському палаці, отримує хорошу освіту.

Збереження чистоти віри, утримання від царської їжі. За піст і благочестя – нагорода йому і його друзям (**Ананії, Азарії, Мисайлу**):

високі посади при
палаці

дар віщого сну,
роз'яснення сну

змога захищати
їудеїв

17. ВАВИЛОНСЬКИЙ ПОЛОН (597-538 р. до Р. Х.)

Примушування євреїв до ідолопоклонства, плач євреїв за батьківщиною.

Троє друзів Даниїла – **Ананія, Азарія, Мисайл**, у печі вавилонській (бога Ваала), неушкодженість юнаків. Євреї не мали місця, де приносити жертви, тому стали надавати нового значення тим сторонам своєї релігії, виконання яких було у них можливим. Великого значення набуло:

дотримання
суботи

закон про чисте
і нечисте

обрізання (як знамення
Божого Заповіту з євреями)

Як ніколи раніше – стає цінуватися Святе Письмо. Деякі священики, такі як **Єздра** (їх називали «книжниками») займаються детальним вивченням Закону. Саме у час вигнання **набули свій теперішній вигляд книги Старого Заповіту.**

Поразка і падіння Єрусалиму для їудеїв були приголомшеним ударом: їх переміг язичницький цар, вони втратили землю, яку дав їм Бог; їх цар, істинний нащадок Давида, був взятий в полон; храм Божий лежав в руїнах.

Це викликало у них гріке непорозуміння і запитання.

Єзекиїл і Єремія:

Біди послані Богом своєму народу в покарання за непослух, невиконання обов'язків, взятих на себе за договором, підписаним на горі Синай. Але ця катастрофа не є повним кінцем. Бог не залишив свій народ. Він позбавить його полону і приведе у свою землю. А пережиті страждання допоможуть приготуватися до нових поворотів в подальшій історії.

(період полону: Іс. 40; Єр. 30; Єз. 11: 14–21).

Тоді вавилонський цар Навуходоносор узяв Єрусалим, розграбував його, спалив і зруйнував до основи храм Соломона. Тоді ж загинув і Ковчег Заповіту.

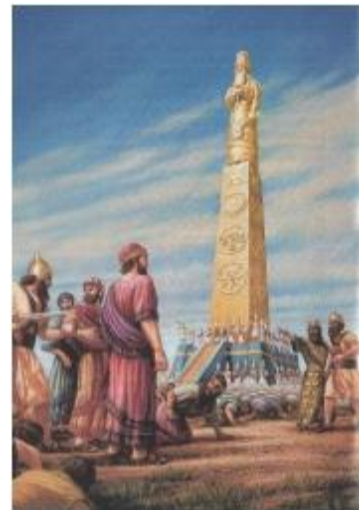
Увесь народ іудейський був відведений в полон (у 589 році до н.е). Тільки найбідніші іудеї були залишені на своїй землі для обробки виноградників і полів.

За бажанням царя Навуходоносора, із полонених ізраїльтян та іудеїв відібрали юнаків для служіння при царському дворі. Вони повинні були бути з царського чи княжого роду, без тілесних недоліків, гарними, розумними. Цар наказав виховувати їх при своєму палаці, навчати різним наукам і халдейській мові. Їжу їм він наказав давати зі свого царського столу. У числі обраних були Даниїл, Ананія, Азарія і Мисаїл.

Даниїл, разом зі своїми трьома друзями, твердо зберігав віру в істинного Бога. Вони не хотіли їсти царської їжі, щоб не з'їсти чого-небудь забороненого законом Мойсеевим, і просили начальника давати їм тільки хліб і овочі. Начальник не погоджувався, оскільки боявся, що вони схуднуть, і цар покарає його. Але Даниїл прохав його зробити пробу впродовж десяти днів. І коли пройшло десять днів, то виявилось, що Даниїл і його друзі не лише не схуднули, а навіть стали повнішими, здоровішими і красивішими за своїх товаришів. Після цього їх більше не змушували їсти царську їжу. За таке строге виконання закону - за стриманість (піст) і благочестя - Бог нагородив цих отроків хорошими здібностями і успіхами у вченні. На випробуванні вони виявилися розумнішими і кращими за інших і отримали високі посади при царському дворі. А Даниїлу Бог, крім того, дав ще уміння роз'яснювати сні, як колись Йосифу.

Таке підвищення іудейських отроків послужило на користь полоненим іудеям. Благочестиві отроки отримали можливість захищати іудеїв від утисків і поліпшити їх життя в полоні. Крім того, через них і язичники могли пізнавати істинного Бога і прославляти його. Незабаром друзів пророка Даниїла – Ананію, Азарію і Мисаїла – було піддано великому випробуванню у вірі.

Цар Навуходоносор поставив на полі Деїр, біля міста Вавилону, великого золотого ідола. На його відкриття зібрались усі вельможі і знатні люди Вавилонського царства. Було оголошено, щоб усі, як тільки почують звуки сурм і музичних інструментів, упали на землю і поклонились ідолу. Хто ж не виконає царського наказу, буде кинутий у розжарену піч.

Троє друзів біля печі Вавилонської

Під звуки сурми всі впали на землю; тільки троє – Ананія, Азарія і Мисаїл – не поклонились ідолу. Вони відповіли цареві, котрий погрожував їм смертю: «Бог наш, Якому ми служимо, може врятувати нас з розжареної вогненної печі, і Він урятує й з твоєї руки, о царю! А якщо ні, нехай буде тобі, о царю, відомо, що богам твоїм ми не служимо, а золотому ідолу, якого ти поставив, не будемо вклонятися!»

Цар розгнівався, наказав розпалити піч у сім разів сильніше, зв'язати їх і вкинути у вогонь. Полум'я було таким сильним, що воїни, які кидали їх у піч, упали мертвими. Та Ананія, Азарія, і Мисаїл залишилися неушкодженими, тому що Господь послав ангела Свого зберегти їх серед полум'я. І вони співали, славлячи Господа.

Навуходоносор сидів на високому престолі навпроти печі. Він, почувши спів, збентежився, потім, здивований, поспіхом піднявся і сказав своїм вельможам: «Чи не трьох ми кинули у вогонь зв'язаних? Чому ж я бачу чотирьох не зв'язаних, які ходять серед вогню, без усякої шкоди, причому четвертий подібний до Сина Божого?» Після цього він підійшов до печі і

сказав: «Ананіє, Азаріє і Мисаїле, раби Бога Всевишнього, вийдіть і підійдіть до мене». Коли вони вийшли, то виявилось, що вогонь не торкнувся їх, навіть одяг і волосся не опалились, і запаху диму не було від них.

Навуходоносор, бачачи це, сказав: «Благословенний Бог ваш, Який послав ангела Свого і визволив рабів Своїх, що покладають надію на Нього». І заборонив цар, під страхом смерті усім своїм підданам лихословити ім'я Бога ізраїльського, бо немає іншого Бога, що міг, би так урятувати як оце.

Четверо в печі Вавилонській

Дан. 3, 19-28

Історія Ананії, Азарії та Мисаїла нас вчить, що справжньою надією для людини є надія на Бога, бо Він є джерелом нашого життя, нашим захистом, нашою допомогою, лише в Ньому наше спасіння і сенс буття.

Істинна християнська надія (надія на Бога) є чеснота, бо вона супроводжується готовністю і рішучістю переносити тимчасові страждання та випробування та покірливо нести свій хрест, сподіваючись, що все послане та попущене Богом – неодмінно служить нам на благо. Надія на Бога завжди йде поруч з терпінням та смиренням.

Біблія про надію на Бога

Про надію на Господа можна прочитати в різних місцях Біблії:

- «Я надіюсь на Господа, має надію душа моя, і на Слово Його я уповаю» (Пс. 130, 5).
- «Господь любить тих, хто боїться Його, хто надію складає на милість Його!» (Пс. 147, 11).
- «Добрий Господь, пристановище Він у день утиску, і знає Він тих, хто на Нього надіється!» (Наум. 1, 7).
- «Надійтеся завжди на Господа, бо в Господі, в Господі вічна твердиня!» (Іс. 26, 4).
- «І Господь їм допоможе та їх порятує, визволить їх від безбожних і їх збереже, бо вдавалися до Нього вони!» (Пс. 37, 40)

Надія на Бога – доручення Богу свого життя, своєї долі, свого майбутнього і впевнене чекання виконання Його обіцянок.

19. ПРОРОК ДАНИЇЛ

Рік і місце народження Даниїла точно невідомо.

Вважається, що він народився між 619 та 615 роками до н.е. в Єрусалимі і походив з царського роду. До того часу вже було відомо, що єврейський народ не виправдав Божого призначення бути прикладом для усіх народів, відійшов від віри і вклонявся ідолам. Ще цар Соломон побудував капища і вклонявся ідолам. Скільки Господь не посилав пророків, щоб повернути людей до істинної віри, до Бога, щоб змінити своє життя, покаятися. Голосу пророків **Пророк Даниїл** народ не почув. У 604 році до н.е. вавилонський цар

Навуходоносор, один із найвідоміших завойовників у світовій історії узяв Єрусалим, розграбував його, спалив і зруйнував до основи храм Соломона.

Вісімнадцять місяців тривала осада міста і Єрусалим було зруйновано, зруйнований був і храм. Навуходоносор забрав у полон людей, повів їх у землю халдейську. Шлях до Вавилону був нелегким, майже 1000 км, переправа через Йордан та перехід через Сирійську пустелю. Він тривав майже чотири місяці. Старі та хворі люди повмирали, дійшли молоді і здорові - ті, які і потрібні були Вавилонській імперії. Серед них і були Даниїл та його друзі Ананія, Азарія та Мисаїл. Вавилон у ті часи був найбільш величним і красивим містом на землі, «краса царств, гордість халдеїв» (Ісаїя 13, 19).

Відведення євреїв у полон

За наказом Навуходоносора Даниїл з друзями оселився при царському дворі і почали вони вивчати халдейську мудрість. За наказом царя годувати їх повинні були з царського столу. Але юнаки не бажали вживати їжі посвяченої ідолам. Щоб не порушити закону вони просили годувати їх овочами та фруктами. Їм був даний строк 10 днів, якщо вони схуднуть, або будуть погано себе почувати, то їм заборонять так харчуватися. Але через 10 днів вони виглядали набагато краще, ніж ті, що харчувалися по-халдейськи. Важко собі уявити, що 12-річні хлопці, потрапивши в екстремальні умови, - полон, без рідних, близьких, проявили таку відданість Богу, таку стійкість духу. І Господь дарує їм видатні здібності до засвоєння науки, Даниїл, як колись Йосиф, отримав дар тлумачення слів.

Пророк Даниїл. Мікаеленджело. знаючи його, він наказав вбити всіх мудреців, Фреска Сикстинської капелли.

Через три роки Навуходоносор влаштував екзамен їм і був дуже здивований, що їхні знання у 10 разів були вище тих знань, які мали його волхви. І отримали вони високі посади при дворі.

На шостому році царювання Навуходоносора відбулася подія, яка змінила подальшу долю Даниїла. Одного разу цар бачив сон, який його дуже схвалював. Тривожне відчуття не залишило його і після сну, який він пригадати не міг. Снам у ті часи приділялася велика увага. При дворі царя було п'ять класів мудреців, яких він і покликав розтлумачити йому сон. І коли він почув, що неможливо розтлумачити сон, не

а так як Даниїл та його друзі належали до вавилонських мудреців стали розшукувати і їх. І тоді Даниїл поспішив до царя. Він просив царя трохи зачекати і він розтлумачить його сон.

Отримав він часу до ранку. Повернувшись до себе, Даниїл розповів друзям і закликав їх молитися Богові. Усю ніч, можливо, останню у своєму житті, молився Даниїл Богові від щирого серця і Господь відкрив йому ту таємницю. І був дуже цар, здивований що цей 17 річний юнак, дуже скромний хлопець, зміг йому і переказати і розтлумачити сон. І говорить Даниїл: «У той час коли ти цар, думав про те, хто буде після тебе правити світом, Господь Бог послав тобі такі сновидіння, ти бачив велику статую, голова якої була із золота, груди і руки із срібла, черево і стегна із міді, а ноги із заліза. Тоді ти бачив, як від гори зірвався камінь і зруйнував статую. А камінь зробився горою і заповнив усю землю. Тлумачення твого сну таке: золота голова - то цар, на

Вавилонському троні, після тебе буде друге царство нижче твого, третє царство буде мідне, яке буде володіти усією землею, а четверте царство буде, міцне, як залізо, руйнуючи все. І в дні того царства Бог Небесний воздвигне своє царство, яке не зруйнується вівіки, буде стояти вічно».

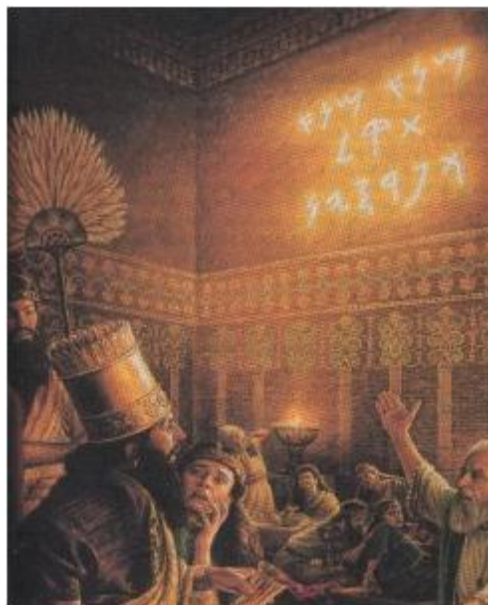
Історія підтвердила слова Даниїла, після Вавилонського царства було ще три великих царства: Перське, Грецьке, Римське, під час цього царства пришов на землю Спаситель і заснував своє царство вічне - Святу Церкву, яка розповсюджена по всьому світу. Гора, від якої відколовся камінь, означала Пресвяту Діву Марію, а камінь - Христа і Його вічне царство. Коли цар вислухав Даниїла, він згадав сам і здивувався мудрості юнака і звеличив могутність бога словами: «Істинно Бог ваш є Бог богів і владико царів, відкриваючий таємниці...» (Дан 2, 46).

І поставив цар Даниїла начальником над усіма мудрецами вавилонськими, а його друзів – Ананію, Азарію і Мисаїла – призначив правителями країни вавилонської.

Даниїл тлумачить сон. Дан. 2

Вавилонське царство впало під ударами персів у 539 р. до Р. Х., у 17 рік царювання *Валтасара* (покарання за кощунство над священним сосудами Єрусалимського храму). Бог видимою рукою накреслив на бенкеті Валтасара слова: «мене» (порахував), «текел» (зважив), «фарес» (розділив). Надпис прочитав і розгадав Даниїл. Пророцтво збулося, Вавилон упав під час банкету. У Персії при царі Дарії далі перебувала частина євреїв, серед яких був і Даниїл. Цар Дарій полюбив Даниїла і зробив його одним з трьох головних начальників у своєму царстві, а потім хотів навіть йому одному доручити управління царством.

Пророк Даниїл і Валтасар.
Дан. 5, 13-29

Інші ж вельможі заздрили Даниїлові і вирішили погубити його. Вони знали, що Даниїл щоденно тричі молиться Богу, відчиняючи вікно, повернуте в бік Єрусалима. Тому вони прийшли до царя і просили дати розпорядження, щоб ніхто не смів упродовж тридцяти днів звертатися з проханням до якогось бога, чи людини, крім самого царя. Якщо ж хто порушить цей наказ, того кинути у лев'ячий рів.

Цар погодився. Але пророк Даниїл, як і раніше, щоденно молився Богу і просив собі у Нього ласки. Вороги його донесли про це цареві. Тоді Дарій зрозумів, що його обманули, однак уже не міг скасувати свого наказу і мусив кинути Даниїла до левів. На другий день, рано-вранці, цар поспішив до рову і голосно запитав: «Даниїле, рабе Бога живого! Бог твій, Якому ти незмінно

служиш, чому ж не врятував тебе від левів?» Даниїл відповів йому з рову: «Царю! Бог мій послав Свого ангела закрити пащі левів, бо я виявився чистим перед Ним, і перед тобою, царю, я не вчинив злочину». Тоді цар звелів витягти Даниїла з рову, а туди кинути його звинувачувачів, і не встигли вони торкнутися землі, як леви схопили і розірвали їх.

Пророк Даниїл серед левів

Дан. 6, 25-29

Після цього цар Дарій написав наказ: «Мною дається повеління, щоб у всякій області царства мого тремтіли і благоговіли перед Богом Даниїловим, тому що Він є Бог живий і прісноточний, і Царство Його непохитне, і володіння Його вічне». Пророк Даниїл славився і за царювання Дарія, і за царювання Кіра Перського. Багато він провістив про майбутнє, що потім і збулося. Даниїл передбачив час, коли має народитися Христос Спаситель: а саме через **сімдесят седми**, тобто через 490 років. Передбачив також, що Христа віддадуть на смерть, а після цього настане руйнація храму і міста і припиняться старозавігні жертвоприношення. (Див.: Дан. 9)

20. МІДО-ПЕРСЬКИЙ ПЕРІОД (538-330 р. до Р. Х.)

1. Повернення Ізраїля з полону

Ізраїльтянам у полоні вавилонському жилося дуже важко. Вони дуже хотіли повернутися на батьківщину. Бог обіцяв їм це: «По сімдесяти роках Вавилонського полону Я до вас завігаю, і здійсю Своє добре Слово про вас, щоб повернути вас до цього місця».

Після Дарія у Вавилоні царем став Кір. Бог дав на йому розум відпустити зраїльтян додому, тому що Бог згадав Свою обіцянку. Кір видав указ про відбудову Храму Яхве в Єрусалимі та дозволив усім бажаючим євреям повернутися в Іудею. Цар Кір віддав також храмовий посуд, який вивів вавилонський цар Навуходоносор у 423 р. до н.е.: тарілки, чаші, золотий і срібний посуд. Після цього велика кількість єврейських вигнанців зібралася в дорогу та повернулася в Єрусалим. Кількість тих, хто повернувся вражає - майже 50 тис. людей. Та коли вони повернулися до Єрусалиму, то побачили, що стіни його були зруйновані і будинки спалені. (Див. Єздри 2, 3).

Повернення з полону

Повернення більшості євреїв на батьківщину (дозвіл царя Кіра окремим указом, повернення ним святинь храму). У Єрусалимі керівництво прибулими переселенцями взяв на себе **Зоровавель** (нащадок останнього царя Іудеї) та священник Ісус. **Будівництво** храму за 19 років менший за (перший і поступався багатством) Храм розпочали відновлювати зразу, але через труднощі ентузіазм швидко згас. через 15 років докір пророків Агея і Захарії спонукав продовжити будівництво і в 515 р. до Р. Х. храм був побудований.

Перебування частини євреїв у Персії при Дарії. Пророк Даниїл - один із вельмож до Даниїла, начальників; заздрість пропозиція указу царю, провокування на його порушення Даниїлом. Даниїл у рові з левами. Пророцтво Даниїлом Лише часу **народження Спасителя** (через сімдесят сідмин – з 490 р.)

2. Відбудова храму

Лідери єврейської громади Зоровавель та Ісус побудували жертвник та здійснили жертвоприношення, відсвяткували релігійні свята, щоб гідно вшанувати Господа за його визволення з полону. Вони розпочали відновлення храму. Священники були в білому одязі, сурмили сурмами, співаки співали і грали на музичних інструментах; вони співали псалми, кажучи: «Вшануйте Господа, бо Він добрий і ласка Його навіки!»

Відбудова храму. Єздри 3

Коли заклали перший камінь, то священники засурмили, а співаки знову заспівали й народ вигукнув у захваті.

Місцеві мешканці (самаряни) хотіли допомогти їм у відбудові храму, але Зоровавель та Ісус відмовили їм. Через це самаряни почали заважати будівництву, писали листи до перських царів, у результаті будівництво було зупинене на весь час правління Кіра та Артаксеркса, аж до правління царя

Дарія. Лише в часи Дарія, майже через 20 років від початку будівництва, храм було закінчено.

Новий храм був не таким багатим і пишним, як Соломонів. Старці, які ще пам'ятали велич попереднього храму, плакали від того, що цей другий храм убогіший і менший. Та пророк Агей, якого послав тоді Господь до іудеїв, утішив їх. Він провістив, що храм цей матиме більшу славу, ніж перший, бо в цей храм увійде очікуваний усіма народами Христос, Спаситель світу (Аг. 2, 6-9).

Макет відбудованого храму

У християнстві та іудаїзмі храмом може бути визнана тільки та культова споруда, в якій знаходиться жертвник і в якому обов'язково повинні приносити жертвоприношення. У християнстві традиційно прийнято називати храмом тільки ту архітектурну споруду, в якій є вівтар і здійснюється евхаристія – безкровне жертвоприношення, а ті споруди, де не здійснюється жертвоприношення прийнято називати каплицею. В іудаїзмі може бути тільки один Єрусалимський храм на всій земній кулі. Сьогодні в іудеїв офіційно немає храму. Синагоги в іудаїзмі не є храмами, а їх функція багато в чому схожа до християнської каплиці.

У 520 р. до н. е. відбудову храму в Єрусалимі було завершено. Цей, по суті, другий Єрусалимський храм значно поступався першому. У ньому не було Ковчега Завіту. За переказами, Соломон нібито знав, що його храм буде зруйнований і тому підготував підземний тайник, в якому пророк Єремія сховав потім Ковчег Завіту. Знайти цей тайник не вдалося досі. На місце у Свята Святих, де знаходився

Стіна плачу. Сучасне фото

Ковчег Завіту, було покладено камінь, що на нього первосвященик ставив кадильницю у великий день очищення; у Свята Святих був лише один

золотий світильник, а жертовник у підвір'ї храму був складений з каменю. Але і цей храм зруйнували у 70 р. н. е. римські завойовники під час придушення повстання євреїв. Від нього збереглась тільки одна західна стіна. Її називають «Стіною Плачу». До сьогодні вона залишається місцем паломництва іудеїв усього світу.

3. Єрусалимський храм

Єрусалимський Храм (івр. בית המקדש, *Бет а-Мікдаш*, тобто «Дім Святості»; івр. מִקְדָּשׁ, *Мікдаш*) - стародавній центр єврейського релігійного життя.

Перший Храм був збудований царем Соломоном близько 833 року до н. е. та зруйнований Навуходоносором у 587 році до н. е.

Другий Храм був відбудований на місці попереднього близько 516 року до н. е., пізніше відновлений Макавеями, а ще пізніше перебудований Іродом Великим. Зруйнований римлянами близько 70 року н. е.

Храм був центром прощ та поклоніння. Це була пишна споруда, багато споряджена та оздоблена, розташована в укріпленому комплексі. Поклоніння, що включало жертвоприношення тварин (ягнят, голубів, телят, ялівок) керувалося священиками, котрим допомагали левіти, які теж виконували спів та музичний супровід.

Була зроблена спроба відновити Храм за часів римського імператора Юліана у 362 році н. е., але вона була залишена, і сьогодні на місці Храму розташована мусульманська святиня.

Будівля Другого Храму була збудована по зразку Першого.

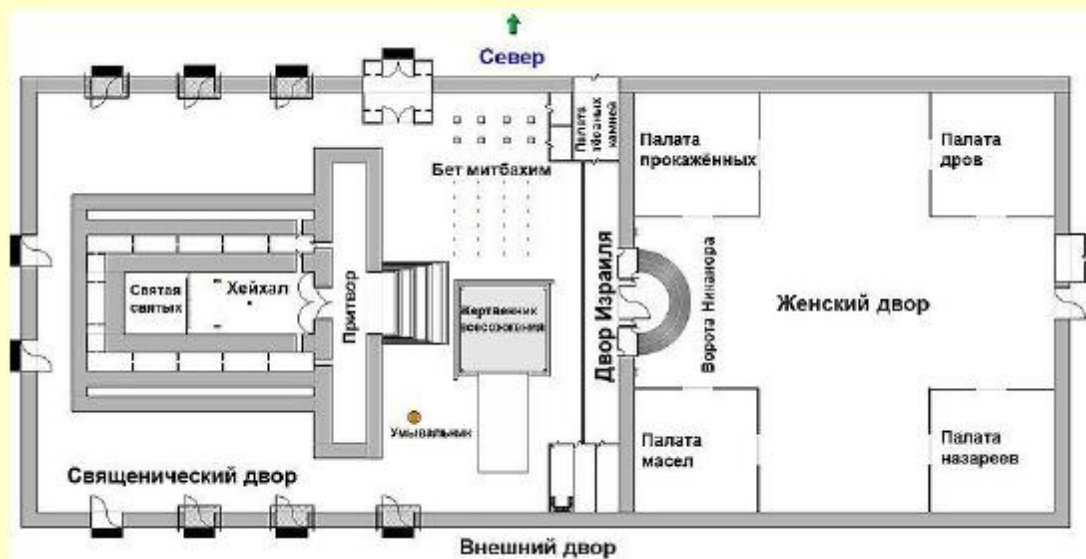

Схема Храму

Усі відділення Храму Соломона були в його наступнику: **Притвор** або Улам, **Святилище** або Хейхал і **Святая Святих** або Двір.

У притворі стояло два столи: мармуровий для свіжого хліба і золотий для старого хліба який повинні були їсти священики. По бокам притвору був вхід до складських приміщень. Із притвору до

Хейхалу вели «Великі ворота». Щоб їх відкрити потрібна була сила 20 священиків. У самому Хейхалі знаходився Стіл хлібів пропозицій направо від входу, золота Менора – наліво, а покритий жертovníк знаходився між ними ближче до Притвору. У глибині Хейхала знаходилось найбільш священне відділення Храму – Свята Святих, відділена від Хейхала подвійною завісою.

Свята Святих не мала ніяких прикрас і в другому Храмі була зовсім пуста – на місці Ковчега знаходився камінь. Один раз на рік туди заходив первосвященик, щоб запалити фіміам і тоді ставив кадильницю на камінь. Фасад храму був прикрашений чотирма колонами. Дах – плоский, щоб птахи не сідали він був заставлений загостреними спицями. Храм був оточений стінами, які утворювали велике подвір'я. Воно також було поділено на дві частини і мало декілька будівель.

4. Другий етап повернення

Певний час євреї, що повернулись до рідної землі, склали невелику общину, вимушені були постійно боротися за своє виживання. У відбудованого Єрусалиму не було стін, які могли б його захистити від нападу ворогів.

У часи правління царя Артаксеркса (464–423 рр. до Р. Х.) з Вавилону до Єрусалиму повернулося наступна група вигнанців на чолі з великим учителем Мойсеєвого закону Ездрую. Ездра приніс з собою книгу Закону Мойсея, (П'ятикнижжя). Ще через деякий час із Вавилону прибула наступна група вигнанців на чолі з новим намісником Іудеї Неємією.

Ездра

(священик, привів із собою чергову партію колишніх полонених) закликав євреїв прогнати жінок – чужоземок і слухатися тільки свого Бога

Неємія

(був виночерпієм царя Артаксеркса в Сузах, дізнавшись про проблеми в Єрусалимі – постився, молився Богу, прохаючи допомоги, попросив царя відпустити його до Єрусалиму) організував **роботи по відновленню стін**

Новий намісник відбудував міський мур з баштами та повставляв ворота. Неємія разом з Ездрую запровадили в життя закони Мойсея, одним з яких була заборона змішаних шлюбів. В результаті євреї відділились від сусідніх народів, вигнали своїх жінок інших національностей та стали жити за законами Мойсея.

Неемія поклав відповідальність за окремі ділянки будівництва на окремі сім'ї вороги, які оточували Іудею, намагались зупинити будівництво, але з Божою допомогою через 52 дні роботи були завершені і стіни освячені. Перси призначили Неемію правителем Іудеї, і він управляв країною 12 років. Разом із Ездрую він керував єврейською общиною, виховував її в душі вірності Богу.

5. Важливість збереження шанування традицій народу

До падіння Єрусалиму свідомість євреїв визначалась тим, що вони були частиною народу і держави – Іудеї, з законом, який вони незавжди виконували, але все таки мали, з судом, з храмом, з столицею, в якій правили члени династії Давида. Тепер, після полону, цього більше небуло. Іудея стала частиною великої провінції і не мала ніякої самостійності. Саме поняття народ вже було не державним, а мало зв'язок виключно з законом Божим і вірністю Богу, тому що євреї було територіально змішані з язичниками.

Тому особливо важливим для ізраїльського народу було збереження шанування духовних традицій. Завдяки праці Єздри і Неемії самосвідомість людей, що повернулися з полону була зосереджена навколо двох центрів – навколо храму, який відбудували, і навколо закону. Те, що ми бачимо у євреїв, які повернулись з полону, стало більше відповідати ідеї синайського Заповіту, тому що центральним змістом життя народу стало саме виконання заповідей Божих, що свідчить про його духовне відродження.

Таке духовне відродження ізраїльського народу є глибоко повчальним і несе важливе послання сучасному світу: Бог, Який відродив свій народ в п'ятому столітті до Різдва Христового, може оживити людство і в наші дні. Для цього потрібно нам повернутися із свого полону – рабства гріха, постійно зберігати, шанувати і примножувати духовні традиції свого народу, пам'ятати про своє християнське коріння.

6. Іудейські пророки після повернення з Вавилонського рабства

Агей – в 520 р. до Р. Х., через 18 років після повернення із вавилонського полону закликав євреїв пожертвувати особистими інтересами заради відновлення єрусалимського храму, передбачив, що в цей *храм прийде Спаситель* (Аг.2, 6–9).

Захарія – пророкував євреям, що повернулись із полону в період між 520 і 518 рр. до Р. Х., передбачив загибель народів, які пригнічували євреїв, *передбачив вхід Спасителя до Єрусалиму* (Зах. 9, 9) і той час, коли люди усіх країн придуть до Єрусалиму на поклоніння.

Малахія – останній пророк в Іудеї, жив у V ст. до Р.Х. На цей час євреї втратили свій ентузіазм і стали байдужими. Малахія нагадував їм про Божі заповіді і про майбутній прихід Месії, *передбачив Предтечу*.

Після Малахії – 400 років до Іоанна Предтечі не було пророків.

Спасіння іудеїв від знищення при Артаксерксі (точніше – це за царя Ксеркса I (486–465) за молитвами Мардохея і його сестри – **цариці Естер**. Страта ворога **Омана**. Започаткування свята «**пурим**» (події в столиці Персії - Сузах)

21. ГРЕЦЬКЕ ПАНУВАННЯ

330-323 р. до Р. Х. – під владою Александра Македонського;

323-304 – війна діадохів;

304-201 – у складі держави Птолемеїв (Єгипту);

201-167 – у складі держави Селевкідів (Сирії);

167-140 – визвольна **Маккавейська війна**

III ст. до Р. Х. при Птолемеї Філадельфі (син Птолемея I) – **переведення Святого Письма** з єврейської на грецьку мову 72 перекладачами (тлумачами). Поширення істинного знання про Бога серед язичницьких народів. Протилежне ставлення до євреїв і їх віри сирійських царів:

переслідування за істинну віру
(замучений старець **Єлезар**)

примус до ідолопоклонства
(особливо за царя **Антіоха–Епіфана**)

Мучеництво за віру сім'ї Маккавеїв (мати Соломонія та 7-ми її синів) (Антіох побудував у самому центрі Єрусалиму язичницьке капище, а в храмі – жертвник Зевсу, на якому були принесені в жертву свині. Ця образа переповнила чашу терпіння євреїв і стало приводом до повстання Маккавеїв). Боротьба за віру священника Маттафія і його 5 синів (**сім'ї Хасмонеїв**). Особливо хоробрий **Іуда**, названий в пам'ять попередніх мучеників Маккавеєм. Після смерті Іуди боротьбу продовжив його брат **Симон**, який переміг і звільнив народ (день пам'яті мучеників Маккавеїв, Соломонії і Єлезара – 14.08). Після звільнення від Селевкідів, у 165 р. до Р. Х. – очищення і освячення свого храму, встановлення з цього приводу **свята Оновлення (свята вогнів)** (сьогодні відмічається євреями як свято «Ханука»).

Рішення іудеїв, щоб до приходу Месії старший із роду Симона (сім'ї Хасмонеїв) буде первосвященником і правителем.

140-37 – незалежне Єврейське царство на чолі з династією **Хасмонеїв**.

1. Мученики Маккавеї

Іудеї після повернення з вавилонського полону залишалися під владою перських царів. Тривалий час, майже двісті років, тривало мідійсько-перське панування. Потім Перське царство було завойоване грецьким царем Александром Македонським, який був повелителем також Єгипту і Сирії. Александр Македонський, найзначніший володар свого часу, шанував святиню храму Єрусалимського і впродовж усього свого життя з особливою ласкою ставився до іудеїв. Після його смерті царство розпалося і було розділене між чотирма воєначальниками його. Один з них, Птолемеї, ставши царем Єгипту, підкорив іудеїв своїй владі і забрав багато тисяч їх до Єгипту. Майже сто років іудеї перебували під владою грецьких царів, які царювали в Єгипті. Не так ставилися до іудеїв грецькі царі, які посідали трон у Сирії. Коли іудеї опинилися під їхньою владою, то зазнали багато лиха.

Сирійські царі переслідували їх за істинну віру і змушували їх до ідолопоклонства. Особливо жорстоким гонителем був цар Антіох Епіфан. У 166 році до н.е. за його указом мученицькою смертю загинули сім братів Маккавеїв - Авім, Антонін, Гурій, Єлезар, Евсевон, Адим та Маркел - та їхня мати Соломонія, а також учитель Єлезар. Прихильний еллінському культу, Антіох Епіфан увів в Єрусалимі та всій Іудеї язичницькі звичаї. У храмі Господньому він поставив статую Зевса, до поклоніння якому примушував іудеїв.

Тортури 7 мучеників Маккавєєвих
1 Мак. 2. Стародавні мініатюри

Дев'яносторічний старець – законовчитель Єлезар, який за свою віру був засуджений, з твердістю пішов на муки та катування й помер в Єрусалимі. Таку ж мужність показали й учні святого Єлезара – сім братів Маккавеїв та їхня матір Соломонія. Вони визнали себе послідовниками Істинного Бога, відмовившись принести жертву поганським богам. Старший із братів дав відповідь від імені інших: «Ми готові померти, аніж зрадити Бога». За це його жорстоко закатували. Другий брат прийняв таку ж муку, вигукнувши при цьому: «Ти, мучителю, позбавляєш нас земного життя, але Цар світу воскресить нас, померлих за Його закони, заради життя вічного». Третій, простягнувши руки, які мали відрубати, промовив: «Від Бога я отримав їх, і за

7 мучеників Маккавеєвих, їхня мати Соломонія та учитель Єлезар. Ікона

віруючи у їх майбутнє воскресіння, померла і мати.

закони Його не шкодую їх, і від Нього сподіваюся знову отримати їх».

Мученицьку смерть прийняли ще троє братів Маккавеїв. Коли залишився останній наймолодший брат, то Антіох запропонував святій Соломонії вмовити сина, щоб той поступився. Але Соломонія тільки укріпила сина в вірі: «Благаю тебе, дитя моє, поглянь на небо і землю та пізнай, що все створив Бог з нічого. Не страшися цього вбивці, будь гідним братів твоїх і прийми смерть, аби я з милості Божої знову здобула тебе з братами твоїми».

Мужньо переживши мученицьку смерть власних дітей, свято

Соломонія – мати братів Маккавеїв. Ікона

2. Повстання Іуди Маакавея

Подвиг братів Маккавеїв сколихнув всю Іудею.

У 165 році до н.е. спалахнуло повстання. Захищаючи віру і незалежність

країни, особливо відзначилися священник Маттафія і п'ятеро його синів, уродженці містечка Модїн. Повстання очолив один із синів Маттафії Іуда, що вирізнявся особливою хоробрістю і мужністю.

За ці риси, на згадку про святих мучеників, він був також названий Маккавеєм. Іуда загинув героїчною смертю, надавши перевагу смерті у бою перед ганьбою полону. Остаточно розгромив війська загарбників його брат Симон,

Повстання Іуди Маккавея очистивши від них Єрусалим і храм Господній. 1 Мак. 3

Звільнившись від грецько-сирійського ярма, династія царів Маккавеїв правила незалежною Іудеєю майже 150 років. На честь цієї перемоги та очищення храму Господнього в іудаїзмі запроваджено восьмиденне свято Ханука, що мовою івриту означає «новосілля».

Хоча Маккавеї жили задовго до Христа, православною церквою вони шануються особливо - за непохитну віру і мужність, з якою святі мученики перенесли всі нелюдські страждання, що випали на їх долю, заради Великого Бога.

Мученик (грец. μάρτυς, мученик, буквально свідок) людина, яка загинула за сповідання своєї віри

Ім'я Маккавей походить від старосєврейського Маккабі, що в перекладі означає «молот». Подвиг героїв Маккавеїв настільки вплинув на свідомість іудеїв, що це ім'я стало загальним - символом непохитної мужності і безстрашності. Існує навіть твердження, що Маккабі - аббревіатура слів Тори, що в перекладі означає «Хто подібний до Тебе, Всевишній».

22. РИМСЬКЕ ПАНУВАННЯ (з 63 р. до Р.Х.)

63 р. до Р. Х. – завоювання римським консулом Помпеєм Сирії, Палестини, захоплення Єрусалиму: влада у римського правителя (проконсула правителя Сирії), формальне збереження посади царя Іудейського, збереження синадріону (ради священників і старійшин).

37 р до Р. Х. – страта римлянами останнього із династії Хасмонеїв царя – первосвященника і призначення правителями представників нової династії (роду ідумеїв, нащадків Ісава).

37 р. до Р. Х.– 4 р. до Р.Х. – **Ірод Великий:**

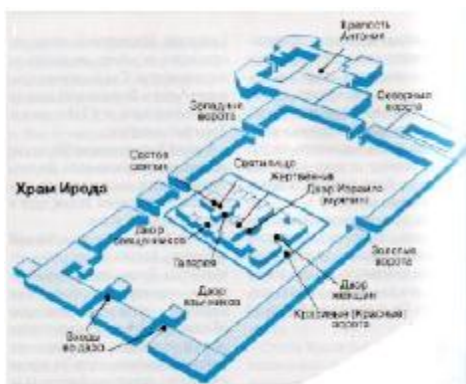
З 19 до 9 р. до Р.Х. – будівництво нового храму в Єрусалимі (третього за історію міста):

Ірод бажав завоювати симпатії підданих і здивувати величчю храму римський світ

побудований за тим же планом, але більший і розкішніший

Храм був у двічі вищий храму Соломона і покритий такою кількістю золота, що при яскравому сонці сяяв неймовірним блиском. Найбільш вражаюча частина храму – платформа пл. 14 га., частково збережена до нашого часу. На ній збирались паломники і приносились жертви. Для влаштування платформи Ірод розширив вершину храмового пагорбу, спорудивши по краях штучні тераси.

Південний край платформи піднімався над землею на 30–45 м. Ймовірно, що один із кутів і був тим «крилом храму», з якого диявол спокушував Ісуса Христа кинутись вниз.

Макет Храму Золотий семисвічник, царя Ірода подібний до того, що стояв у скінії і в Храмі

Схема храму Ірода

(Ісус Христос відвідував Храм у свята і говорив в ньому до народу). Будівництво Іродом інших приміщень і споруд, але його ненавидів народ за тиранію і жорстокість (саме Ірод Великий наказав вбити дітей в Вифлеємі, коли народився Спаситель).

Євреї були змушені терпіти владу Риму і сімейства Ірода, але по – справжньому вони були віддані своїм священикам і релігійним вчителям. Це був час блукань, сум'яття і загального очікування Спасителя (відповідно до пророцтв).

23. РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ В ІУДАЇЗМІ ЗА ЧАСУ ІСУСА ХРИСТА:

- **ФАРИСЕЇ** – слово означало «окремі», це релігійні ортодокси, які знаходили задоволення в дотриманні кожної деталі Закону і здебільшого втрачали відчуття самого його духу. Їх дотримання заповідей часто перетворювалось у свого роду змагання один з одним у «святості» (найчисельніша секта; фарисеєм був Никодим, таємний учень Ісуса, апостол Павло теж спочатку був фарисеєм).
- **САДУКЕЇ** - до них належали багато священиків і деякі члени синедріону. Були дуже консервативні в релігійних питаннях і схильні до політичних компромісів, за допомогою яких намагались забезпечити своє високе становище у суспільстві (садукеї категорично не приймали «усного закону», який фарисеї доповнювали до старозаповітного «письмового закону», тому вони не вірили у воскресіння мертвих: адже в П'ятикнижжі це вчення ясно не викладається).

- **ХАСИДИ** – слово означало «благочестиві». Це не була організована група. Вони бездоганно дотримувалися Закону і, головне, - боролися із впливом грецької культури (елінізму) на єврейське життя.
- **ЄСЕЇ** – нечисельна, замкнена секта, члени якої часто ізольовали себе від зовнішнього світу (єсейство виникло у II ст. до Р. Х. як протест проти грецького впливу на іудейську релігію, проти пороків царів і байдужого ставлення єврейського народу до дотримання Закону).
- **ЗИЛОТИ** - (націоналісти), у цій групі зберігався дух Іуди Маккавея. Вони відмовлялися платити римлянам податки і готувалися до війни, яка, на їхню думку, мала привести до створення царства Божого на землі (один із учнів Ісуса – Симон - був зилот (Лк. 6,15)).
- **КНИЖНИКИ** – це не секта і не політична партія, це просто знавці Закону, вони тлумачили його відносно повсякденного життя; їх ще називали «законниками» або «учителями» («раввинами»). (Ісус Христос не закінчував раввинської школи і багато професійних раввинів дивувалися Його знанням і розумінню Закону).

Народження Спасителя за Ірода Великого та римського імператора Октавіана Августа

(першого римського імператора, наступника Юлія Цезаря. Правив з 31 р. до Р. Х. до 14 р. від Р. Х. Саме за його указом проводився перепис населення, який привів Марію і Йосифа до Вифлеєму).

Іудине коліно від Вавилонського рабства до Ісуса Христа (14 родів):

Іехонія, Салафіїль, Зоровавель, Авіуд, Єліакім, Азор, Садок, Ахім, Єліуд, Єлеазар, Матфан, Яків, Йосип – Ісус Христос.

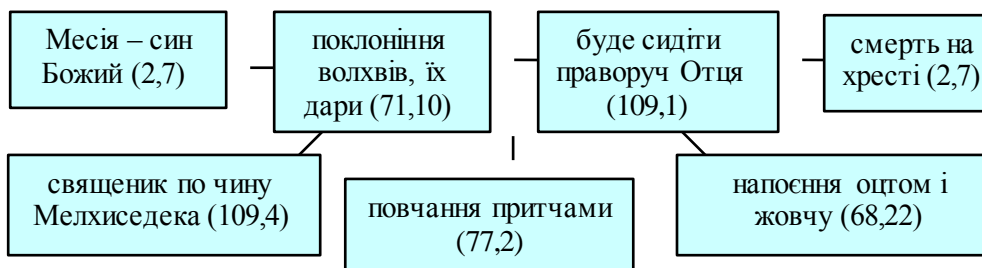
Коли Ірод помер, римляни розділили Палестину між трьома його синами. Іудея і Самарія дісталася **Архелаю**, але його правління було настільки жорстоким, що в 6-му році римляни його змістили і призначили замість нього правителя («прокуратора»).

З 26 по 36 рр. цю посаду обіймав **Понтій Пилат**, Галилеєю і Піреєю правив **Ірод Антипа**, а Трахонитською областю і Ітурією – **Филип**.

24. ПРОРОЦТВА СТАРОГО ЗАПОВІТУ

1) Передбачення про Христа Спасителя

а) Найвідоміші пророцтва у псалмах Давида:

б) Найчіткіші передбачення про Христа Спасителя у пророка Ісаї:
 («старозаповітнього євангеліста»)

походження Спасителя з роду Давида	народження від Діви	страждання і смерть за наші гріхи	розп'яття з злодіями і поховання окремо	спасіння людей через віру в Христа
------------------------------------	---------------------	-----------------------------------	---	------------------------------------

в) в інших пророків:

Михей (б. 738-690 до Р. Х.) - передбачення народження Спасителя у Вифлеємі.
Іоїль - сходження Святого Духу на апостолів.
Єзекиїл (VI ст. до Р. Х.) - воскресіння мертвих.
Агей (пророк після Вавилонського рабства) при відбудові храму Соломона – що в цей храм прийде Спаситель.
Даниїл (605–490 р. до Р. Х.) - час народження Спасителя.
Захарія - урочистий вхід Спасителя до Єрусалиму.
Малахія - передбачив Предтечу.

Всього більше 300 пророцтв про Месію, які виповнились в Ісусі Христі.

2) Пророцтва про долю міст і їх збуття

<ol style="list-style-type: none"> 1. Єзекиїл: загибель і зруйнування Тиру 2. Єзекиїл: кроваві події в Сидоні, але місто виживе 3. Осія і Михей: зруйнування Самарії 4. Єремія, Софонія: загибель Гази і Аскалону 5. Єзекиїл, Єремія: доля Моаву і Аммону 6. Єзекиїл, Єремія: доля Петри і Єдому 7. Єзекиїл: доля Мемфісу, Фів, самого Єгипту 8. Наум: загибель Ніневії 9. Ісайя: 8 пророцтв про долю Вавилону 10. Єремія: про зростання Єрусалиму. 11. Левит (XV ст. до Р.Х.), Єзекиїл: доля Палестини 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Спочатку – Навуходоносор, потім Македонський, востаннє і повністю - араби 2. Руйнували перси, тричі мусульмани, тричі хрестоносці. Але місто вижило 3. Ассирійці, Македонський, в останнє в 120 р. до Р. Х. - Іоан Гіркан 4. У деталях відповідно до пророцтв 5. Загибель і в ХХ ст. - відродження 6.7. Повне підтвердження 8. 612 р. до Р. Х. 9. Взяття персами, Македонським. 10.11. Повне підтвердження
--	---

3) Чисельні пророцтва вказаних пророків про долю єврейського народу.

Значення пророчих передбачень в Біблії:

1. Доказ того, що за текстом Біблії стоїть Божественний розум
2. Очевидність факту буття Бога
3. Доказ божого єства Ісуса Христа
4. Очевидність Богонатхненності Біблії

25. ПРООБРАЗИ СТАРОГО ЗАПОВІТУ

Старий Заповіт має багато образів, символів, видінь, через які Господь сповіщає людям свою волю і майбутнє, насамперед – обіцянка Спасителя.

Центром, головним ключем Ст. Заповіту є **постать Ісуса Христа**.

Він є **Первообразом** Ст. Заповіту:

- **Жертвоприношення** (невинних ягнят) - прообраз хресної жертви Спасителя (як Єдинородного Сина Божого, що невинно постраждав за усіх людей);
- **Мелхиседек** - прообраз Ісуса Христа (як Первосвященик і цар);
- **принесення** Мелхиседеком Аврааму на Сіонському пагорбі **хліба і вина** - прообраз Таємної вечері Спасителя в Сіонській світлиці;
- **благословіння**: Адамом – Сифа на первосвященство, Ноем – Сима і Іафета. Останній великий ієрей цього періоду – Мелхиседек передав благословіння першій Старозаповітній Церкві родоначальнику нового періоду старозаповітньої церкви Аврааму. Останній великий чоловік Старого Заповіту Іоанн Хреститель – за велінням Божим благословив (поклавши руки і похрестивши) Спасителя – основоположника Святої Христової Церкви

Нового Заповіту;

- **готовність** принесення Авраамом свого єдиного сина в жертву Богу;
- **веління** Аврааму йти на гору Морія – майбутній Єрусалим, місце жертви Спасителя (г. Морія – місце майбутнього храму Соломона);
- **Ісаак** - як жертва, ніс на гору дрова, Ісус Христос ніс свій хрест; **східці**, які бачив Яків уві сні у Вефілі (гірській місцевості недалеко від Вифлеєму) – там дійсно народився Спаситель, який встановив сходинки спасіння від землі на небо;
- **перехід євреїв через море** – прообраз водного хрещення; **визволення євреїв від рабства єгипетського** – прообраз визволення Спасителем від рабства гріха; **Мойсей** – прообраз Ісуса Христа - як пастира, проповідника (як Мойсей вів свій народ, так і Ісус Христос веде нас із рабства диявольського у своє Царство – обцяну землю);
- **підняті руки Мойсея** під час битви з амалікітянами – прообраз переможного хреста Господнього;
- **піднесення мідного змія** на дереві – піднесення розп'ятого на Хресті Спасителя (як залишилися неушкодженими євреї, що бачили на дереві мідного змія, так і християни не будуть ушкоджені змієм – дияволом);
- **трьохденне** перебування пророка Іони у череві кита і чудесне спасіння – трьохденна смерть і воскресіння Спасителя;
- **розп'яття Спасителя на Голгофі – над прахом Адама:** там, де перший чоловік помер, переможений дияволом, там Богочоловік помер, воскрес і переміг диявола.

Крім первообразу Ісуса Христа вагомо виділити **такі прообрази: І-м прообразом**, який зустрічається в Старому Заповіті, є **людина**, яка створена за образом і подобою Божою (кожне творіння Боже носить печать Його мудрості. Людина була створена чистою, святою, світлою і для вічного життя. Секрет для безсмертя дуже простий: відновити в собі образ і подобу Божу і успадкувати Царство Небесне);

- **Єнох** (живим забраний на небо) – образ повернення до Царства Небесного;
- **Ноєв ковчег** прообраз Церкви: хто в ній – той спасається, хто ні – не має спасіння;
- **райдуга** – знак примирення Бога з людьми;
- **три ангели**, явлені Аврааму – образ Святої Трійці;
- **ковчег у храмі** – як престол Божий;
- **семисвічник** – це сім дарів Святого Духа і образ Божого світла;
- **кадіння храму** – образ Духа Святого;
- **елей** – символ і образ милості Божої;
- **образ дружини Лота** – якщо пішов по Божому шляху, то не повертайся до гріхів, не повертайся назад;
- **Соломон** – образ Божої премудрості;
- **єврейський народ** – образ нового Ізраїлю, нового народу – сучасних християн;

- **прообраз п'ятниці** – день, коли диявол схилив до гріха Адама і Єву, і день, коли переміг диявола Ісус Христос (за переданням - під час землетрусу в момент смерті Спасителя тріснула земля і кров Ісуса Христа пройшла до підніжжя Голгофи і освятила прах Адама);
- **священники** – як образ того, як люди будуть жити у Царстві Небесному (займатись іншим, чим на землі: служити Богу, спілкуватися з Богом і т. п.).

26. АРХЕОЛОГІЧНІ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ЗМІСТУ БІБЛІЇ

Жодне археологічне відкриття ще ніколи не суперечило даним Біблії. Археологія продовжує підтверджувати повну відповідність біблійних переказів історичним фактам.

Найцікавіші археологічні розкопки і знахідки:

- **розкопки перших допотопних міст** в Месопотамії (Ур, Еріду, Обейд), пам'яток протообейдської культури
- **знайдення Носва ковчега** на горі Арарат
- **фригійська монета**, знайдена при розкопках в Фрігії, монета з м. Ахамеї з зображенням чотирикутного судна, що пливе по воді. На одній стороні – на судні чоловік і жінка, на іншій стороні – ця ж пара стоїть на землі. Крім цього добре видно зображення двох птахів, одна з яких у дзьобі тримає гілку
- **розкопки Вавилону**: каменя з іменем царя Навуходоносора, руїни вавилонської вежі, висячих садів, древні тексти, підтверджують біблійні оповідання. Розкопки Вавилону підтверджують, що яким би не було багатим і могутнім місто, якщо воно відступає від Бога і Його заповідей, його чекає загибель. Вавилонська вежа на протязі 2-х тисячоліть була символом людської гордості, а сьогодні є символом того, що відбувається з кожним, хто заперече Богу і ставить себе на перше місце
- **розкопки Єрихону**, зруйнованого Ісусом Навином, як проклятого міста, підтвердження, що стіни самі впали назовні
- **розкопки більшості міст Ханаану**, зруйновані ізраїльтянами, що підкорювали цю землю (міста Лахіс, Давір, Асар і т.д.)
- **знахідки розвалин на дні Мертвого моря Содому і Гоморри**, знищених сірководневим дощем близько 1800 р. до Р. Х. Сьогодні Мертве море наповнене покладами сірки, смоли, солі, асфальту. На південному узбережжі стоять соляні стовпи. В одному з них знайдене тіло жінки (жінки Лота).

Археологічні розкопки місцевості свідчать, що цей край був багатий, і життя в ньому різко обірвалося у вказаний час. Назви цих міст стали символом безчестя і боговідступництва, а їх руїни – неминучістю за це Божої кари

- **розкопки Ніневії**, столиці могутнього Ассирійського царства, описаного в книзі пророка Іони (3;5), палацу Септахіріба (705-681 р. до Р. Х.). Ім'я цього царя кілька раз згадується в 4 книзі Царств, де описаний його похід на Іудею

- **розкопки Фів, Мемфісу, Гази, Сидону, Тиру, Самарії**

- **розкопки древнього Єрусалиму**

- **збереження плащаниці Спасителя** (м. Турин, Італія)

- **знайдення гробу Якова, брата Ісуса Христа** в Єрусалимі (надпис на гробі арамейською мовою: «Яків, син Йосифа, брат Ісуса», дослідження французького філолога, професора із Сорбонни Андре Лемера у 2002 р.).

Частина 5. ІСТОРІЯ НОВОГО ЗАПОВІТУ

1. РОДОВІД ІСУСА ХРИСТА:

10 – патріархи до Потопу (Адам – Ной	14 – від Давида до переселення у
10 - патріархи після Потопу (Сим - Фара)	Вавилон
14 – єврейські праотці: від Авраама до Давида (10 – від Іуди до Давида)	14 - родів Іудиних від переселення у Вавилон до Ісуса Христа

2. ПРИЧИНИ ПРИШЕСТЯ В СВІТ ІСУСА ХРИСТА

1) Любов Божа до роду людського:

«Так бо Бог возлюбив світ, що дав Сина Свого Єдинородного, щоб кожен, хто вірує Нього, не згинув, але мав життя вічне» (Ін. 3,16);

2) Відновлення в людині, що низько опустилася, образу і подоби Божої;

3) Спасіння душ людських:

«Бо Бог не послав Свого Сина у світ, щоб Він світ засудив, але щоб через Нього світ врятувався» (Ін. 3,17).

3. ПОСЛІДОВНІСТЬ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ПОДІЙ ЗА ЧОТИРМА ЄВАНГЕЛІСТАМИ

№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
1.	Пролог	1,1	1,1-3	1,1-4	1,2-18
2.	Родовід Ісуса Христа	1,1-17		3,23-38	
3.	Благовіщення Захарії про народження Іоанна Предтечі			1,5-25	
4.	Благовіщення Пресвятої Богородиці			1,26-38	
5.	Діва Марія в будинку Єлисавети			1,39-56	
6.	Народження Іоанна Предтечі	1,18-25		1,57-80	
7.	Об'явлення Йосифу Праведному про Боготілення				
8.	Різдво Ісуса Христа	2,1		2,1-7	
9.	Поклоніння пастухів			2,8-20	
10.	Обрізання і найменування Ісуса	1,25		2,21	
11.	Стрігання Господа у храмі			2,22-38	
12.	Поклоніння волхвів	2,1-12			
13.	Втеча до Єгипту	2,13-15			
14.	Побиття немовлят у Вифлеємі	2,16-18	1,1-8		1,19-28
15.	Повернення з Єгипту, поселення в Назареті, підліток Ісус в храмі	2,19-23		2,39-52	
16.	Проповідь Іоанна Предтечі в пустелі; свідчення про І. Христа	3,1-12		3,1-18	
17.	Хрещення Господнє	13,13-17	1,9-11	3,21-22	
18.	Спокуса дияволом Ісуса Христа в пустелі	4,1-11	1,12-13	4,1-13	
Справи Господа Ісуса Христа в Іудеї після спокуси в пустелі до першої Пасхи					
19.	Наступні свідчення Іоанна Предтечі про Ісуса Христа				1,19-36
20.	Перші учні Господа				1,37-51
Справи Господа Ісуса Христа в Галилеї після повернення з Іудеї					
21.	Диво в Кані галилейській				2,1-11
22.	Відвідання Капернаума				2,12
Служіння Господа Ісуса Христа від першої до другої Пасхи					
Події в Іудеї					
23.	Вигнання торговців із храму. Свідчення Ісуса Христа про себе як Сина Божого				2,13 -25
24.	Розмова Ісуса Христа з Никодимом				3,1-21
25.	Ісус з учнями в Іудеї				3.22

№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
26	Останнє свідчення Іоанна Хрестителя про Ісуса Христа перед учнями				3, 23-36
27	Заточення Іоанна Хрестителя до в'язниці	4,13-5	6,17-20	3,19-20	
Події на шляху із Іудеї до Галилеї					
28	Повернення до Галилеї	4,12-17			4,1-3
29	Розмова з самарянкою				4,4-42
Служіння Ісуса Христа в Галилеї					
30	Прихід Ісуса Христа до Кани галилейської; зцілення сина слуги капернаумського царедворця				4,43-5,4
31	Початок Євангельської проповіді		1,14-15	4,14-15	
32	Проповідь в назаретській синагозі	4,13-16		4,16-30	
33	Поселення і проповідь в Капернаумі		1,21	4,31-32	
34	Покликання до апостольства Петра, Андрія, Якова і Іоанна	4,18-22	1,16-20	5,1-11	
35	Зцілення біснуватого в капернаумській синагозі		1,21-28	4,31-37	
36	Зцілення теці Петра	8,16-17	1,29-31	4,38-39	
37	Зцілення багатьох хворих		1,32-34	4,40-41	
38	Благовіщення в Галилеї	4,23-25	1,35-39	4,42-44	
39	Зцілення від прокази	8,2-4	1,40-45	5,12-16	
40	Зцілення розслабленого в Капернаумі	9,1-8	2,1-12	5,17-26	
41	Покликання Левія Матфея до апостольства. Відповідь учням Іоанна про піст	9,9-13	2,13-17	5,27-32	
		9,14-17	2,18-22	5,33-39	
Служіння Господа Ісуса Христа від другої Пасхи до третьої Події в Іудеї					
42	Ісус Христос в Єрусалимі на другій Пасхі				5,1-17
43	Зцілення розслабленого при Овечій купелі Об'явлення Ісуса Христа про Своє Богосинівство				5,17-47
Проповідь і чудеса Ісуса Христа в Галилеї					
44	Про значення суботи; зивання колосків	12,1-8	2,23-28	6,1-5	
45	Зцілення сухорукого	12,9-13	3,1-5	6,6-11	
46	Злість фарисеїв і прагнення народу до Ісуса	12,14-21	3,6-12	6,11;17	
47	Обрання 12-ти апостолів	10,1-4	3,13-19	-19	
48	Нагірна проповідь	5,1-7,29		6,12-16	
49	Зцілення слуги капернаумського сотника	8,5-13		6,17-49	
50	Воскресення сина вдови в Наїні			7,1-10	
51	Свідчення Ісуса про Себе і про Іоанна Хрестителя перед Іоанновими учнями	11,1-19		7,11-1	
52				7,18-35	

№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
53	Заклик до втомлених і засмучених.	11,27-3		7,36-50	
54	Прощення грішниці в будинку фарисея				
55	Симона				
56	Зцілення біснуватого сліпоглухонімого	12,22-23	3,20-30	11,14	
57	Звинувачення хули на Святого Духа	12,24-37		11,15-26	
58	Вимога знамення	12,38-45		11,16	
59	Про внутрішнє світло			11,33-36	
60	Похвала тим, хто слухає Слово Боже	12,46-50	3,31-35	8,19-21	
	Викриття зовнішньої праведності			11,37-54	
61	Повчання біля моря притчами про	13,1-58	4,1-34	12,1-59	
62	Царство Боже				
	Про наслідування Ісуса	8,18-22			
63	Приборкання бурі на шляху через	8,23-27	4,35-41	8,22-25	
	Генисаретське озеро в Гадаринську				
64	сторону	8,28-34	5,1-20	8,26-39	
	Зцілення біснуватих в Гадаринській				
65	стороні				
	Воскрешення дочки Яіра, зцілення від		5,22-43	8,40-56	
66	кровотечі хворої жінки				
67	Зцілення двох сліпих	9,27-31			
68	Зцілення біснуватого німого	9,32-34	6,1-6		
	Проповідь у назаретській синагозі	13,54-58			
69	Проповідь у навколишніх містах і	9,35-38	6,6	9,1-6	6,1-14
	селах				
70	Настанови 12-ти апостолам перед	10,1-42	6,7-13		
71	посланням їх на проповідь				
	Смерть Іоанна Хрестителя	14,6-12	6,17-29		
72	Слухи про Ісуса Христа та	14,1-2	6,14-16	9,7-9	
73	збенгеженість Ірода				
	Повернення 12-ти з проповіді		6,30	9,10	6,15-21
74	Нагодування 5000 людей 5 хлібами і	14,13-21	6,31-44	9,11-17	
75	двома рибами				
	Ходіння Ісуса Христа до учнів по воді	14,22-34	6,45-53		6,22-71
76	Зцілення хворих в Генисаретській	14,35-36	6,54-56		
	стороні				
	Бесіда Ісуса Христа про небесний хліб				
Події від третьої Пасхи до четвертої – Пасхи страждань					
77	Звинувачення іудеїв в неістинному		7,1-23		
	виконанні заповідей				
78	Подорож у межі Тиру і Сидону,	15, 21-	7,24-30		
	зцілення дочки хананеянки	28			

№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
79	Зцілення глухонімого		7,31-37		
80	Зцілення багатьох людей біля Генисаретського озера	15,39-31			
81	Нагодування 4000 чоловік сімома хлібами і кількома рибами	15,32-38	8,1-9		
82	Прибуття в Магдалинську область. Відповідь фарисеям, які просили знамення з неба	15,39-16, 4	8,10-13		
83	Застереження учням від закваски фарисейської	15,1-12	8,14-21	9,18-21	
84	Зцілення сліпого у Вифсаїді		8,22-26		
85	Сповідь Петра біля Кесарії Филипової	16,13-20	8,27-30		
86	Перше передбачення Ісусом Христом хресних страждань, настанови про несіння хреста	16,21-28	8,31-9,1	9,22-27	
89	Преображення Господнє	17,1-13	9,1-9	9,28-36	
90	Друге передбачення Ісусом Христом хресних страждань		9,10-13		
91	Зцілення біснуватого	17,14-21	9,14-29	9,37-43	
92	Третє передбачення Ісуса Христа про хресні страждання	17,22-23	9,30-32	9,43-45	
93	Останнє перебування Господа в Капернаумі; відповідь про податок на храм	17,24-27			
94	Настанови про смирення	18,1-6	9,33-37	9,46-50	
95	Промова про спасіння. Пригча про вівцю, яка заблукала	18,7-17			
96	Вчення про прощення гріхів ближнього	18,18-22			
		18,23-35			
Господь Ісус Христос в Галилеї перед святом Кушів					
97	Відмова Ісуса Христа йти на свято до Єрусалиму				7,2-9
98	Подорож Ісуса Христа до Єрусалиму	19,1	10,1	9,51	
99	Непривігнє ставлення до Ісуса Христа самарян			9,52-56	
100	Відповідь Господа тим, хто побажав йти за Ним	11,20-24		9,57-62	
101				10,1-24	
102	Послання 70-ти на проповідь; докір містам, які не прийняли проповіді	11,27-30		10,25-	
103	Заклик до обтяжених і заклопотаних. Питання законника про вічне життя, про ближнього і пригча про милосердного самарянина			37	

№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
104	Ісус Христос у домі Марфи і Марії			10,38-42	
105	Вчення Ісуса Христа про молитву			11,1-13	
106	Ісус на обіді у фарисея, звинувачення законників			11,37-54	
107	Настанови про правила життя тим, хто слідує за Христом			12,1-59	
Господь Ісус Христос в Єрусалимі на святі Кушів					
108	Суперечка в народі про Христа				7,10-53
109	Про жінку, взяту при перелобі				8,1-11
110	Звинувачення іудеїв біля скарбниці храму				8,12-59
111	Зцілення сліпонародженого				9,1-41
112	«Пастир добрий»			13,1-5	10,1-21
113	Звістка про побиття Пилатом галилеїв, настанови про покаяння				
114	Притча про безплідну смоковницю (фігове дерево)			13,6-9	
115	Зцілення у синагозі у суботу жінки, скорченої 18 років			13,10-17	
116	Вчення Ісуса Христа про Царство Боже у притчах			13,18-21	10,22-39
117	Бесіда Ісуса Христа у свято Оновлення у притворі Соломоновому				
118	Перехід Ісуса Христа із Єрусалиму до зайорданської країни Переї				10,40-42
Вчення Господа Ісуса Христа на зворотньому шляху із зайорданської сторони в Єрусалим					
119	Промова Ісуса Христа про число тих, хто спасеться			18, 22-30	
120	Передбачення страждань в Єрусалимі			13, 31-35	
121	Ісус Христос за обідом у фарисея				
122	Зцілення хворого на водянку; притча про званих на вечерю			14,1-24	
123	Самозречення тих, хто йде за Христом			14,25-35	
124	Притча про загиблу вівцю, втрачену драхму, про блудного сина			15,1-32	
124	Про невірного домоправителя			16,1-13	

№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
125	Звинувачення фарисеїв; притча про богача та Лазаря			16,14-31	
126	Настанови учням про виконання обов'язку			17,1-10	
127	Зцілення десяти хворих на проказу			17,11-19	
128	Відповідь про друге пришествя			17,20-37	
129	Притча про несправедливого суддю	19,1-12	10,1-12	18,1-8	
130	Притча про митаря і фарисея			18,9-14	
131	Вчення про шлюб			16,18	
132	Благословення дітей	19,13-15	10,13-16	18,15-17	
133	Відповідь багатому юнаку	19,16-26	10,17-27	18,18-27	
134	Питання Петра про нагороду тим, хто йде за Христом	19,27-30	10,28-31	18,28-30	11,1-46
135	Притча про найманих до виноградника робітників	20,1-16			
136	Воскресення Лазаря		10,32-		
137	Змова іудейських начальників проти Ісуса Христа	20,17-19	34	18,31-34	11,47-57
138	Передбачення Ісусом Христом хресних страждань на шляху до Єрусалиму	20,20-28	10,35-45		
139	Прохання синів Зеведеєвих про місце в Царстві Ісуса Христа				
140	Ісус Христос в Єрихоні; зцілення сліпих	20,29-34	10,46-52	18,35-43	
141	Навернення Закхея			19,1-10	11,55-
142	Притча про таланти	25,13-30		19,11-28	
143	Ісус Христос у Вифанії	26,6-13	14,3-9		
144	Вхід Господній до Єрусалиму; зцілення хворих у Єрусалимі	21,11-11 14-17	11,1-11	19, 29-44	12,11 12,12-19
Великий понеділок					
145	Безплідна смоковниця	21,17-22	11,12-14		
146	Вигнання торговців з храму	21,12-13	11,15-19	19,45-46	
Великий вівторок					
147	Звинувачення начальників іудейських і повчання Господа в храмі	21,23-23,29	11,27-12,40	19,47-20,47	
148	Про жертву бідної вдови		12,41-44	21,1-4	12,20
149	Промова Ісуса Христа перед елїнцями і іудеями				-50
150	Пророцтва та притчі Ісуса Христа про Єрусалим та друге пришествя	24,1-25,46	13,1-37	21,5-38	
Велика середа					
151	Ісус Христос у Вифанії	26,1-13	14,3-9		
152	Змова іудеїв, зрада Іуди	26,14-16	14,10-11	22,1-6	

№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
Великий четвер					
153	Тамна вечеря	26,17-35	14,12-31	22,7-38	13,1-26
154	Молитва про чашу	26,36-46	14,32-32	22,39-46	18,1
Велика п'ятниця					
155	Взяття Ісуса Христа під варту	26,47-56	14,43-52	22,47-53	18,2-12
156	Допит Ісуса Христа у первосвященика Анни				18,13
157	Суд Синедріону над Ісусом Христом у Каіафи	26,57-68	14,53-65	22,54-65	18,14
158	Зречення Петра	26,58-75	14,54-72	22,54-62	18,15-27
159	Вирок Синедріону	27,1	15,1	22,66-71	
160	Кінець Іуди	27,3-10			
161	Ісус Христос у Пилата	27,2-31	15,1-20	23,1-25	18,28-19,16
162	Хресний шлях і Голгофа	27,31-56	15,20-41	23,26-49	19,16-37
163	Поховання Ісуса Христа	27,57-66	15,42-47	23,50-56	19,38-42
Воскресіння Ісуса Христа					
164	Пізно в суботу Марія Магдалина з іншою Марією йдуть побачити гроб	28,1			
165	Марія Магдалина і інші жінки купують аромати, щоб вранці помазати Ісуса		16,1		
166	Землетрус; ангел відвалює камінь від печери	28,2-4			20,1-3
167	Марія Магдалина поспішає до гробу. Побачивши, що він пустий, повертається до Петра і Іоанна			24,1-9	
168	Прихід до гробу до сходу сонця групи жінок				20,4-10
169	Петро і Іоанн з Марією Магдалиною прибігають до пустого гробу				
170	З'явлення Воскреслого Христа Марії Магдалині	28,5-8	16,1-8		20,11-18
171	Прихід до гробу при сході сонця групи галилейських жінок – мирносиць, явлення їм ангела				
172	Повернення мирносиць від гробу, з'явлення їм Воскреслого Христа	28,9-10			
173	Сповідання учнів про Воскресіння		16, 8		
174	Господа жінками–мирносицями				
	Сповідання учнів про Воскресіння Господа Марією Магдалиною		16,9-11		

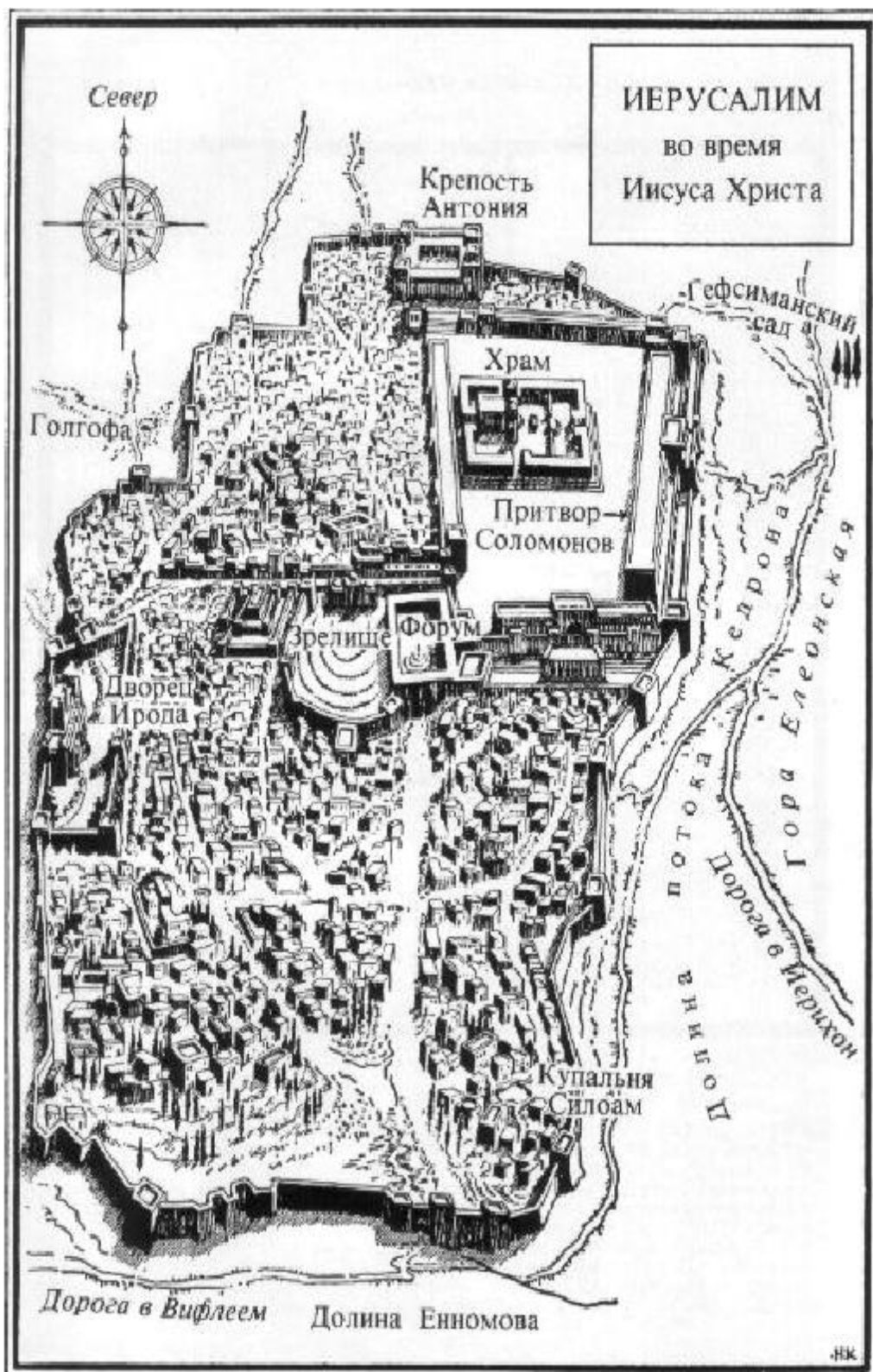
№ п/п	Євангельська розповідь	Розділи і вірші євангелістів			
		Матвія	Марка	Луки	Іоанна
Воскресіння Ісуса Христа (продовження)					
175	З'явлення Ісуса Христа учням при дорозі в Еммаус		16,12-13	24,13-35	
176	З'явлення Ісуса Христа в перший день тижня учням без Фоми		16,14	24,36-49	20,19-25
177	З'явлення Ісуса Христа на восьмий день				20,26-29
178	З'явлення Ісуса Христа на морі Тиверіадському	28,16-20			21,1-25
179	З'явлення Ісуса Христа на горі		16,15-17		
180	Вознесіння Господа			24,50-53	

Карта Палестини в епоху Ісуса Христа

Карта життя і служіння Ісуса Христа

4. НАЙВАЖЛИВІШІ ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ПОДІЇ

1. Благовіщення

Благовіщення. Ікона

Коли минуло одинадцять років перебування в Соломоновому Храму, Пресвятій Діві виповнилось 14 років. Архіереї і священники стали говорити їй, щоб вона за звичаєм іудейського закону переселилась з храму в будинок, подібно іншим дівцям, і обрала собі чоловіка. Але Вона нагадала їм про Свою обітницю назавжди присвятити своє дівоцтво Богові.

Архіереї і священники здивувалися незвичайності цієї обітниці, тому що за Законом Мойсея кожна дівчина повинна була вийти заміж. Тому вони почали радитися, яким чином улаштувати їй безшлюбне, дівоче життя, щоб при цьому не згрішити перед Богом. Вона була за вказівкою з неба обречена з 80-літнім Йосипом, щоб

Йому називатись її мужем, а їй залишатись Дівою. І вона залишилась Дівою на все своє життя (Пріснодівою).

Пресвята Діва Марія біля джерела набирає воду. З'являється архангел Гавриїл і сповіщає їй, що Вона і є тією Божою Обраницею. «Радуйся, Благодатна, Господь з Тобою! Благословенна Ти між жінками!» Далі Гавриїл повідомив смиренній і непорочній Діві, що Вона народить сина, ім'я Йому буде Ісус (тобто Спаситель) тому, що Він повинен спасти всіх людей від гріха, прокляття і смерті... Доручення, надане з неба архангелом, було виконане. Тайна нашого спасіння стала відкритою і сприйнятою Святою Дівою з вірою і належним смиренням благоговінням...

Благовіщення сталося у місті **Назареті**. Це місто в Галілеї, в якому проживала той на час Діва Марія з Йосипом Обручником. Після народження Ісуса у Вифлеємі, до якого сім'я піде на перепис як до міста своїх предків роду Давида, а потім втечі від Ірода до Єгипту та смерті Ірода свята сім'я повернеться до Назарету, де, згідно євангелія, проведе дитинство

Назарет. Джерело Благовіщення.

Сучасне фото

Ісус Христос.

Невеличке тоді місто Назарет лежало на жвавій торговельній дорозі з Дамаску в Єгипет, що й не могло не накласти гіркого відбитку на вдачу його мешканців. В усякому разі, згодом рідне місто Спасителя, Назарет, виявилось найбільш ворожим Його проповіді: у назаретській синагозі Ісуса мало не каменують.

Сьогодні місто Назарет дуже шанують як місто, де зростав Ісус; у ньому дуже багато церков, включаючи Храм Благовіщення, найбільший храм на Близькому Сході, який височить у центрі міста. Храм стоїть у тому місці, де, як вважають християни, ангел Гавриїл з'явився перед Марією та розповів про народження Христа.

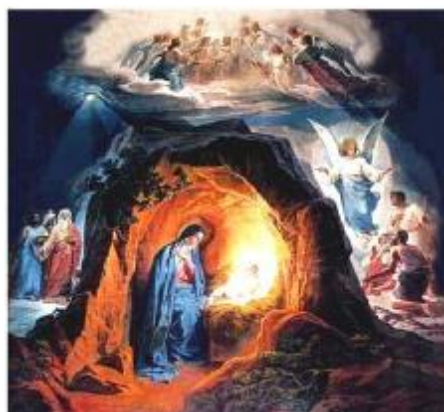

Сучасний Назарет. Фото

2. Різдво Христове

Найвизначнішу, найрадіснішу звістку загубленій на манівцях гріховного життя людині сповістило Різдво. Ця подія сталася в древній Палестині дві тисячі років тому.

Наближалася холодна зимова ніч у невеличкому містечку Вифлеємі. Пречиста Діва Марія і праведний Йосип опинилися в зовсім чужому місті, куди вони прибули на перепис населення. Вони просилися в готелі та деякі будинки провести ніч, але їм скрізь відмовляли, бо занадто багато людей прибуло до Вифлеєма на перепис.

Різдво Христове. Ікона

Ключові питання історії народження Ісуса Христа:

-47

1. Народився Ісус Христос у Вифлеємі, у печерці.
2. То була ніша у скелі, куди пастухи заганяли худобу під час негоди.
3. Першим повідомив Ангел про народження Богонемовляти пастухам.
4. Пастухи в момент народження Спасителя почули спів ангельських хорів у небі, які славили Бога.

Околиці м. Вифлеєма.
Сучасне фото

5. Про народження Ісуса Христа вказувала Вифлеємська зірка.
6. З дарами прийшли, щоб вклонитися Ісусу Христу мудреці зі Сходу.
7. Вони принесли Богонемовляті як подарунки золото, ладан і смирну.
8. Цар Ірод зустрів Новонародженого з мечем і кров'ю, бо звелів убити всіх хлопчиків у Вифлеємі та його околицях.

Місце Різдва Христового. Фото

3. Стрітєння Господнє

Ця подія із життя нашого Спасителя, записана святим євангелістом Лукою (Лк. 2, 22-40). Закон Мойсеїв велів, щоб кожна жінка після народження хлопчика впродовж 40 днів не сміла входити до храму, бо в цей час вона вважалась нечистою. Ці 40 днів називалися днями очищення. Коли вони

Стрітєння Господнє. Ікона

закінчувались, мати новонародженої дитини приходила до храму і приносила жертву очищення. Зможні жінки жертвували голуба або горлицю, а вбога повинна була принести пару голубів або пару горлиць. Пречиста Діва Марія, як Мати Божа, не була зобов'язана до обряду очищення, бо освятилася ж Христовим Різдром. Та все ж таки Вона в покорі виконує повеління закону і приносить у жертву дві горлиці. Окрім того, над первородним хлопчиком 40-го дня відбувався ще й обряд пожертвування Богові і його вилуплення. Ось слова з богослужіння свята: «Предвічний Бог, що на Синаї колись дав закон Мойсеєві, сьогодні з'являється, як Дитя. Як Творець закону Він виконує закон, і за законом приноситься до храму і дається старцеві».

Ключові питання цієї євангельської події:

1. Старця, який зустрів маленького Спасителя звали Симеон, названий Церквою Богоприїмцем.
2. Йому було обіцяно Духом Божим, що він не помре, доки не побачить Спасителя.
3. Старцю виповнилось близько 300 років.
4. Симеон, коли взяв немовля Боже на руки, вимовив слова:

«Нині відпускаєш раба твого, Владико з миром по слову твоєму...»).

Зустріч Богонемовляти зі святим Симеоном символізує зустріч Старого та Нового Заповітів.

4. Хрещення Ісуса Христа

Коли Ісусові було тридцять років і коли настав Йому час вийти між люди зі Своєю наукою, Він прийшов на річку Йордан до Іоанна Хрестителя, щоб охреститися від нього. Іоанн же говорив «Мені треба хреститися у Тебе, і чи Ти приходиш до Мене?» На це Ісус відповів: «Облиш нині, бо так належить нам виконати всяку правду» (Мв. 3, 14). Охрестившись від Іоанна, Ісус вийшов одразу ж з води. І ось розкрилися Йому небеса; і побачив Іоанн Духа Божого, котрий сховався, мов голуб, і спускався на Нього. І ось голос з неба, який говорить: «Це є Син Мій Улюблений, в Ньому Моє благовоління» (Мв. 3, 17).

У цій священній події Христос Ісус розкриває правду про те, що Бог єдиний у трьох особах. Син Божий хреститься в Йордані. Дух Святий у вигляді голуба сходить на людську природу Ісуса Христа, Господь являє людству Тайну, що Бог єдиний в трьох Особах.

Ісус, приймаючи Хрещення в Йордані з рук Іоана Хрестителя, зрозуміло, не приймає його «на покаєння», адже Він «подібно до нас був випробуваний у всьому, за винятком гріха» (Євр 4, 15). Тому це Хрещення треба розглядати в контексті пророчих знаків, які являють місію Ісуса: Він, який не знав гріха, стає Агнцем, що бере гріхи світу на себе, який призначений на смерть, що символізує занурення, і воскресіння, що символізує виринання з води; це знак послуху волі Отця, готовність виконати її до кінця. Тому «помазав Його Бог Духом Святим і силою, і Він ходив, роблячи добро й оздоровлюючи всіх поневолених дияволом, тому що Бог був з Ним!» (Діян 10, 38). Після довершення місії Христа, після Його смерті і воскресіння, після зіслання Святого Духа перспектива нашого спасіння радикально змінюється. При всій відмінності природи Хрещення Ісуса від хрещення в Ім'я Ісуса, яке ми

Хрещення Ісуса Христа. Ікона

Річка Йордан. Сучасне фото

приймаємо, Передання Церкви завжди бачило у Господньому Хрещенні модель нашого хрещення, базуючись на богословській думці святого апостола Павла: «Чи ви не знаєте, що ті з нас, які хрестилися в Ісуса Христа, хрестилися в Його смерть? Тож ми поховані з Ним через хрещення в смерть, щоб так, як Христос встав із мертвих славою Отця, так і ми почали би ходити в оновленні життя. Бо якщо ми з'єдналися з Ним подобою Його смерті, то з'єднаємося з Ним і подобою воскресіння» (Рим 6, 3-5). Через наше Хрещення ми реально єднаємось з Христом, отримуємо прощення гріхів, Святого Духа, нове життя, нову природу Божих дітей, але й також єднаємось з Його місією – смертю і воскресінням за спасіння світу: і ми з Ним маємо померти і ми з Ним маємо воскреснути. Тому наше занурення у воду під час Хрещення ми можемо прочитати в контексті пророчого знаку, який заповідає також нашу місію. Тому Павло говорить: «Так само й ви вважайте себе мертвими для гріха і живими для Бога в [нашому Господі] Ісусі Христі. Хай же гріх не панує у вашому смертному тілі, щоб не підкорятися його пожаданням; не давайте ваших членів гріхові як знаряддя неправедності, але, як ожилі з мертвих, віддавайте себе Богові, а ваші члени віддавайте Богові як знаряддя праведності. Тож хай гріх не панує над вами, бо ви не під Законом, а під благодаттю» (Рим 6, 11-14).

5. Спокуси Ісуса Христа в пустелі

Гора Спокус біля м. Єрихон.

Сучасне фото

Після прийняття Хрещення в Йордані, яке було початком публічної діяльності Ісуса Христа, Дух Божий веде Ісуса у пустелю. Ось як про це розповідає євангеліст Матвій: *«Ісус був поведений Духом у пустелю для спокуси від диявола. І Він постився сорок днів і сорок ночей, а вкінці зголоднів. І приступив до Нього спокусник, і сказав: Коли Ти Син Божий, скажи, щоб каміння це стало хлібами. Він же сказав йому у відповідь: написано: не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що виходить з уст Божих. Тоді забирає диявол Його у святе місто, і ставить Його на наріжника храму, і каже до Нього: Коли Ти Син Божий, то кинься додолу, бож написано: Він ангелам своїм накаже про Тебе, і на руках понесуть Тебе, щоб не вдарив об камінь Своєї ноги!». Ісус сказав йому: написано: не спокушай Господа Бога твого. Знову бере Його диявол на вельми високу гору і показує Йому всі царства світу і славу їх і каже Йому: Це все Тобі дам, якщо Ти впадеши і поклонишися мені. Тоді Ісус каже йому: Відійди від Мене, сатана, бо написано: Господеві, Богові твоєму*

поклоняйся і Йому одному служи. Тоді позоставив диявол, і ось Ангели приступили, і служили Йому». (Мв. 4, 1-11)

Метою диявола в цій спокусі було відвернути Христа від Його спасительної місії.

Христос в пустелі. Худ. І.М. Крамський

Ісус Христос допускає випробування спокусою:

по-перше, щоб знищити наслідки трагічного підкорення спокуси Адама і Єви, а по-друге для того, щоб навчити нас не боятися спокус, а долати їх міццю Христовою, разом з Ісусом Христом, який «тому, власне, що страждав і був випробуваний, він може допомогти тим, що проходять через пробу» (Євр 2,18).

У подальшому земному житті Ісуса диявол не залишав його. Спокуси повторювалися у всі часи громадського служіння Ісуса Христа, і якщо не безпосередньо від диявола, то через нього від інших осіб:

- 1) спокушав його апостол Петро, умовляючи усунути від себе майбутню смерть на хресті;
- 2) спокушували фарисеї, вимагаючи знамення в небі, або коли до нього привели грішницю, питаючи його, як з нею вчинити, або домагаючись його відповіді на запитання про плату податі кесарю;
- 3) Христос дуже сильно страждав у Гефсиманському саду, борючись зі спокусою оминати Божу волю [Мв 26, 36-42]. Духовне і душевне напруження було настільки великим, що пігтік з його чола немов краплі крові [Лук 22, 44].
- 4) спокушали його на хресті словами самого диявола: «Якщо Ти Син Божий, зійди з хреста» (Мв. 27, 40).

Монофізити, які не визнають співіснування двох природ в Ісусі Христі, мають проблеми з поясненням Христових спокус. Справді, якщо Христос був цілковито Богом, а людської природи в дійсності не мав, як можна припустити, що всевеликий та всемогутній Бог зазнає важкої

Печера на горі Спокус, в якій 40 днів молився Ісус Христос. Сучасне фото

спокуси? Адже опис спокус Ісуса Христа в пустелі зовсім не нагадує театральну виставу. Диявол знає, що Син Божий як людина є вразливий до матеріальних, душевних і навіть духовних спокус, інакше він би Христа не спокушав.

**Камінь, на якому молився
Ісус на горі Спокус.** Сучасне фото

Про спокуси

Кожна людина без винятку наражається у земному житті на спокуси. Навіть Господь наш Ісус Христос зазнав спокус від диявола. Всі спокуси, починаючи від спокуси праотців у раю, за своєю природою однакові. Вони мають за мету віддалити людину від Бога, від виконання Його волі.

Диявол знав, що люди можуть блаженствувати тільки у спілкуванні з Богом, у всьому підкоряючись Його волі. Тому диявол доклав усіх зусиль для того, щоб перервати це спілкування. Він використав для досягнення своєї мети неправду, хитрість та схильність людини до богоуподібнення і блаженного життя. Він став переконувати Адама і Єву, що можна бути щасливими і без Бога. Даремно, мовляв, вони стримують себе заради заповіді Бога і не споживають від дерева пізнання добра і зла. Диявол навівовав їм, що споживання забороненого плоду не зло, а благо. Як тільки вони з'їдять заборонений плід, перед ними відкриється широка дорога знання, і вони вже не матимуть необхідності у керівництві Божому, бо самі зробляться богами, ні від кого не залежними. Диявольські неправда та хитрість потрапили у сприятливий ґрунт. Перші люди вирішили бути щасливими і блаженними без Бога. Те, що Бог попередив людей про смерть, яка спіткає їх за споживання цього плоду, для Адама і Єви втратило значення – вони сподівалися без зусиль з свого боку, одним лише вкушанням плоду, одержати насолоду. Уявна легкість досягнення своєї мети спокусила перших людей. Однак вони не стали богами, а натомість втратили блаженство і спілкування з Богом.

Таким же чином спокушав диявол й Ісуса Христа. Як і наших праотців, він спокушав Спасителя в честолюбстві і нестриманості. Коли Христос зголоднів у пустелі, диявол сказав Йому: «Якщо Ти Син Божий, скажи, щоб це каміння стало хлібами». Спокусник хотів легким способом вгамування голоду схилити Його на шлях нестриманості. Не змігши перемогти Христа цією спокусою, диявол намагається пробудити у Ньому марнославство і честолюбство. Він пропонує Христу кинути з даху храму і на подив людям залишитися цілим і неушкодженим. Зазнавши поразки і тут, диявол зводить Ісуса Христа на високу гору і показує Йому в єдину мить усі царства світу, обіцяючи дати Йому у володіння весь світ, якщо тільки Ісус вклониться йому – дияволу. Цю сильну спокусу владолубством Христос відкинув словами:

«Відійди від Мене, сатано, бо написано: Господу Богу твоєму поклоняйся і Йому Єдиному служи» (Мв. 4, 10). Таким чином Ісус Христос переміг усі спокуси диявола, перед якими не встояли перші люди.

Якщо навіть Спаситель наш був підданий спокусам, то це значить, що і кожна людина постійно піддається спокусам. Наша біда полягає не в тому, що ми живемо в атмосфері постійних спокус, а в тому, що ми їх не перемаємо. Нас часто перемагає диявол. Ми спокушаємося «похоттю плоті, похоттю очей і гордістю життєвою». І якщо проаналізувати усі спокуси, то вони зводяться до одного – відвести людину від Бога, примусити її йти шляхом, який призводить до духовної смерті. Був час, коли атеїзм відвів від Бога мільйони людей. В результаті цього люди втратили віру, духовне життя згасало. Диявол торжествував, але не дуже довго. Прийшли нові часи, часи свободи. Тепер люди можуть вільно сповідувати віру в Бога, брати участь у богослужіннях, читати Біблію та іншу духовну літературу. Здавалося б, треба радіти, але не так сталося, як гадалось: диявол не дремає. Як писав ап. Петро, він, як лев, рикає, шукаючи, кого б пожерти.

Диявол продовжує спокушати людей і відводити їх від Бога і справжнього духовного життя. Зараз стало немодним заперечувати Бога, проте істинну віру в Бога часто стали змішувати з іншими віруваннями – віруваннями хибними, хоча зовні пристойними. У багатьох віруючих уживаються ікона і талісман, відвідування храмів і звернення до ворожок, молитва і ворожіння на картах, священники та екстрасенси. Як може християнин водночас вірувати у Отця Вседержителя, Творця неба і землі, і в силу талісмана?! Як можуть віруючі звертатися за зціленням не до Бога – Владики життя та смерті, а до чаклунів, знахарів та різних лжецілителів?! Один час не вірили в існування потойбічного світу і всього надприродного. Все, що не можна було пояснити матеріальними законами, відкидалося без будь-яких розумних доказів. А тепер люди вірять у різноманітні прикмети. Вони спокушуються східною містиккою, окультизмом, слухають віщання астрологів та магів. Всі ці види спокус треба відкидати, як це зробив Господь наш Ісус Христос, коли сказав дияволу: «Господу Богу твоєму поклоняйся і Йому Єдиному служи». Будемо завжди розумом і серцем просити Отця Небесного: «Отче наш... не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого».

6. Ісус Христос і діти

Багато людей приносили до Ісуса Христа своїх дітей, щоб Він доторкнувся до них, поклав на них руки з молитвою, благословив їх. Учні ж Христові не пускали їх, думаючи, що не варто через дітей турбувати Учителя.

Але Ісус Христос, побачивши це, обурився і, покликавши учеників, сказав: *«Пустіть дітей приходити до Мене і не забороняйте їм, бо таких є Царство*

Ісус Христос благословляє дітей

Боже. Істинно кажу вам: хто не прийме Царства Божого, як дитя, той не увійде в нього» (Лк. 18, 16). І, обнявши дітей, Ісус Христос поклав на них руки і благословив їх. З цього ми повинні зрозуміти, що невинність, незлобивість, простота і доброта душі, які властиві насамперед дітям, вводять людину у Царство Небесне.

У Святому Євангелії ми читаємо, що Господь не один раз говорив про дітей, ставлячи їх за приклад дорослим.

Так св. ап. Матвій говорить: «Підійшли до Ісуса тоді Його учні, питаючи: Хто найбільший у Царстві Небеснім? Він же дитину покликав, і поставив її серед них, та й сказав: Поправді кажу вам: коли не навернетесь, і не станете, як ті діти, не увійдете в Царство Небесне! Отже, хто впокориться, як дитина оця, той найбільший у Царстві Небеснім» (18, 1-4) Так, дійсно дитяча віра не завжди є явною, але жоден не може сказати, що діти не можуть мати віри! Діти не ставлять умов, ніби я буду вірити, довіряти та покладатись на тебе, а ти мені даси сісти праворуч або ліворуч Тебе. Ні, діти так не роблять, дитяча віра не ставить умов, не прагне винагороди, вона просто та щиро довіряє об'єкту своєї віри, будь-то батьки або Бог.

Дійсно, немовлята не можуть повірити власними силами і за власним розумінням так само, як і дорослі, бо на всі заплямовані та зіпсуті гріхом після гріхопадіння людства в особі Адама та Єви. Лише Св. Дух може виробляти і виробляє віру у малих дітях, та в дорослих. Тому і запровадив Ісус Таїнство хрещення, що називають таїнством ввведення до Церкви та «купіллю відродження» (Тит. 3, 5), - омиванням, яким Св. Дух відроджує нас і виробляє в нас віру.

Отож, Ісус знову нам наголошує як християнам і як батькам, *«Пустіть діток, і не бороніть їм приходити до Мене, бо Царство Небесне належить таким»* (Мв. 19,14).

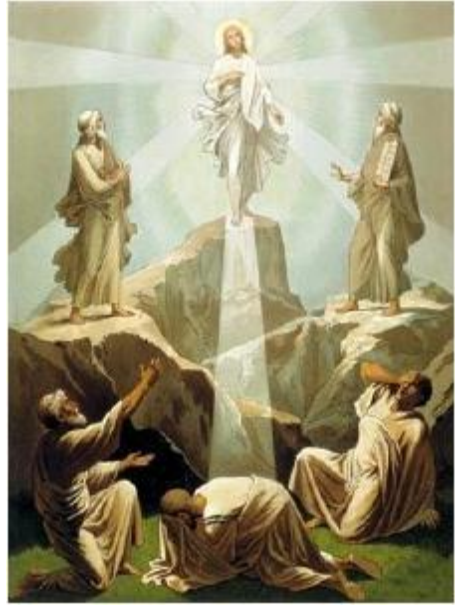
7. Преображення Господнє

Ця важлива подія сталася на горі Фавор. Щоб підтримати віру в учнях Своїх, коли вони побачать, як Він страждає, Ісус Христос показав їм Свою Божественну славу. Незадовго до Своїх страждань Ісус Христос взяв трьох учнів: Петра, Якова та Іоанна і з ними піднявся на високу гору помолитися (за давнім церковним переданням, це була прекрасна гора Фавор, вкрита багатомірною рослинністю від підніжжя до вершини). Коли Спаситель молився, учні від утоми заснули. Коли ж прокинулися, то побачили, що Ісус Христос

преобразився: обличчя Його засяяло, наче сонце, а одяг Його Ікона став білим, як світло.

У цей час до Нього з'явилися, у славі небесній, два пророки, Мойсей та Ілля, і розмовляли з Ним про страждання і смерть, які Йому належало перетерпіти в Єрусалимі.

Незвичайна радість наповнила тоді серця учнів. Коли ж вони побачили, що Мойсей та Ілля відходять від Ісуса Христа, Петро, не знаючи, що сказати, викликнув: «Господи! Добре нам тут бути; коли хочеш, зробимо тут три намети: Тобі один, Мойсеєві один і один Іллі!». Раптом світла хмара осінила їх, і вони почули із хмари голос Бога Отця: «Цей є Син Мій улюблений, в Якому Моє благовоління; Його слухайте!»

Преображення Господнє. Ікона

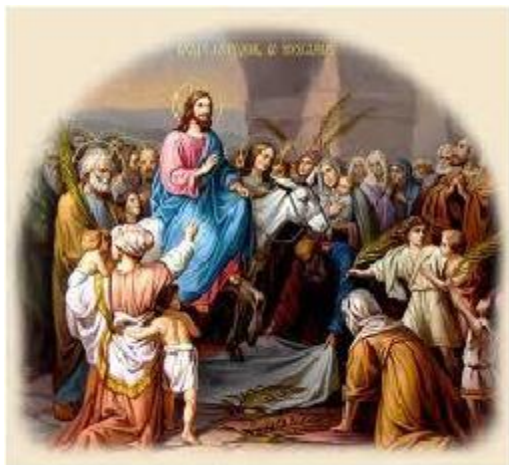

Гора Фавор. Сучасне фото

Учні зі страху попадали на землю. Ісус Христос підійшов до них, доторкнувся до них і сказав: «Встаньте і не бійтесь». Вони встали і побачили Ісуса Христа у звичайному вигляді. Коли ж вони спускалися з гори, Ісус Христос повелів нікому не розповідати про те, що бачили, доки Він не воскресне з мертвих. (Див.: Мв. 17, 1-13; Мк. 9, 2-13; Лк. 9, 28-36)

8. Вхід Господній в Єрусалим

Невдовзі після воскресення Лазаря, за шість днів до єврейської Пасхи, Ісус Христос звершив урочистий вхід в Єрусалим, щоб показати, що Він є істинний Христос Цар і йде на смерть добровільно. Наблизившись до Єрусалима, прибувши до селища Виффагії, до гори Елеонської, Ісус Христос послав двох учнів Своїх, сказавши: «Підіть у село, що прямо перед вами, і зразу знайдете прив'язану ослицю і ослия з нею, на яке ніхто з людей ніколи не сідав; відв'яжіть їх і приведіть до Мене. І якщо хто скаже вам щось, відповідайте, що вони потрібні Господу; і одразу ж відішле їх». Учні пішли і вчинили так, як велів їм Ісус. Вони привели ослицю і ослия, накрили його своїм одягом, і Ісус Христос сів на нього. Між тим в Єрусалимі довідалися,

Вхід Господній в Єрусалим. Ікона

що Ісус, воскресивши чотириденного Лазаря, іде в Єрусалим. Безліч людей, зібравшись звідусіль на свято Пасхи, вийшли Йому назустріч.

Багато хто скидав із себе верхній одяг і розстилав Йому по дорозі; інші зрізали пальмові гілки, несли їх у руках і кидали на дорогу. І весь народ, супроводжуючи і зустрічаючи Його, на радощах вигукував: «*Осанна (спасіння) Сину Давидовому! Благословенний Цар Ізраїлів, що гряде в ім'я Господнє! Осанна в вишніх!*» Наблизившись до Єрусалима, Спаситель зі скорботою

дивився на нього. Він знав, що народ

відкине Його - свого Спасителя, - і Єрусалим буде зруйновано. Ісус Христос заплакав над ним і сказав (місту): «*О, коли б зрозумів ти в цей твій день, що потрібне для твого миру (тобто спасіння твого)! Але це сховано нині від очей твоїх (тобто: ти вперто заплющувеш очі на все Боже благовоління, що посилається тобі). Бо прийдуть на тебе дні, і вороги твої оточать тебе валом, і візьмуть в облогу тебе, і стиснуть тебе звідусіль. І зруйнують тебе, і поб'ють дітей твоїх у тобі, і не залишать у тобі каменя на камені, бо ти не зрозуміло часу відвідин твоїх (тобто часу, коли Господь відвідає тебе)*». Коли Ісус Христос увійшов до Єрусалима, усе місто схвилювалось, і запитували ті, хто не знав Його: «Хто це?». Народ відповів: «Це – Ісус, пророк з Назарета Галилейського», і розповідали при цьому, що Він викликав з гробу Лазаря і воскресив його з мертвих. Увійшовши в храм, Христос знову, як це вже було колись, вигнав із нього усіх продавців і покупців, кажучи їм: «Написано: дім Мій є дім молитви, а ви зробили Його вертепом розбійників». Слепі і каліки обступили Його у храмі, і Він їх усіх зцілив. Народ, бачачи чудеса Ісуса Христа, став ще більше славити Його. Навіть малі діти, що були у храмі, вигукували: «**Осанна Сину Давидовому!**». Первосвященики ж і книжники обурювались і сказали Йому: «Чуєш, що вони кажуть?» Ісус Христос відповів їм: «А хіба ви ніколи не читали – із уст дітей і немовлят вчинив єси хвалу перед ворогами Твоїми?» (Пс. 8, 3).

9. Смерть і Воскресіння Ісуса Христа

Три роки ходив Спаситель по землі з учнями Своїми. Навчав, врозумляв, зцілював, творив чудеса. Та наближався час Йому постраждати за наші гріхи. Разом зі своїми учнями Ісус Христос прийшов у місто Єрусалим, де зібралось багато люду. Його прихід славили і величали, знаючи про дива, що Творив

Спаситель. Та не радів Він тому тріумфу, адже знав, що через кіла днів люди, що зараз так вігають Його, кричатимуть Пилатові: «Розіпни, розіпни Його». В останню ніч свого життя Ісус Христос слізно молився в Гефсиманському саду до Отця Свого, знаючи, які муки Йому доведеться перетерпіти, а учні, що були з Ним, міцно спали. Далі буде арешт, катування безгрішного, суд у первосвящеників, у Пилата (римського прокуратора), насмішки, побиття, важка дорога на Голгофу і, чи не найважче, - зрада! Зрада людей, заради яких на муки йде, зрада учнів, яким все вчення Своє залишив. Зневажений, осміяний, замучений, побитий, обпльований, розіп'ятий Господь почувався зовсім самотнім, залишеним усіма, навіть Отцем Своїм, та не зневірився, не втратив Любові і в останні хвилини свого земного життя гаряче молився за Своїх мучителів.

Події Страждань

Ісус Христос входить в Єрусалим. Ісус Христос після сорока днів строгого посту та після воскресення мертвого Лазаря входить у Єрусалим - тогочасну столицю Ізраїлю. Населення міста дають йому дорогу на його ослику, махаючи при цьому гілками пальми.

Помазання Марією Магдалиною Ісусових ніг. У середу страсного тижня у домі Симона Марія Магдалина обмашує Ісусові ноги миром.

Ісус омиває ноги апостолів. Під час Таємної Вечері Ісус Христос миє кожному із своїх учнів ноги. Такі дії у тих територіях вважались як гостинність.

У даному випадку - це вияв великої любові Ісуса до своїх учнів.

Таємна Вечеря. Таємна Вечеря відбулася у четвер, день перед розп'яттям Ісуса. У цей день Христос зібрав своїх учнів і розповів апостолам яке майбутнє його чекає. Він також розказав учням, що серед них є зрадник,

Таємна Вечеря. Худ. Якопо Бассано який зрадить його. Він попросив зрадника вмочити свій хліб у його вино. Зрадником був Іуда Іскаріот: він вмочив свій хліб у вино Ісуса. Ще Таємна Вечеря відомою є тим, що тут відбулось вперше таїнство Євхаристії.

Ісус входить разом з апостолами в Гефсиманський сад.

В оливному Гефсиманському саду зупинились апостоли з Ісусом. Ісус їм сказав: «Ви тут чекайте, не спіть і моліться».

Ісус молиться в Гефсиманському саду. У цю ніч з четверга на п'ятницю Ісус молився Богові. Він просив у нього терпіння пережити усе це.

Арешт Ісуса. Поцілунок Іуди. У цьому Гефсиманському саду Христа арештували за доносом Іуди Іскаріота. Перед цим Іуда поцілував Ісуса. Зараз вислів «поцілунок Іуди»

Поцілунок Іуди

означає поцілунок зрадника, виявлення лицемірних почуттів до того, кого зрадив.

Ісус перед первосвящениками. Первосвященики востаннє запитують чи є Ісус Христос Богом. Ісус відповідає твердо, що є. Первосвященики

Суд Пилата на Ісусом Христом. Худ. І. Глазунов

вирішують відправити Ісуса на суд до Понтія Пилата.

Відречення апостола Петра. Суд Понтія Пилата над Христом. На цьому суді Понтій Пилат зацікавився, у якому царстві Ісус є Богом, але, отримуючи неочікувану відповідь, Пилат вмиває руки, що означає виходить із цієї справи.

Катування Христа. Після того, як Понтій умив руки, євреї вирішили катувати Христа. На спині Ісуса за переповідям не залишилось місця без рани.

Увінчання терновим вінком. Після важкого катування, катам наказано одягнути Христа у червоний плащ. Кати надягають плащ, одягають терновий вінок і брудно лають Ісуса Христа.

Хресна дорога. Ісуса відправляють носити важкий хрест від міста і аж до самої Голгофи. По дорозі він тричі падає, зустрічається із своєю Матір'ю, бачить плачучих жінок, Вероніка йому втирає обличчя, Симеон Киринейський помагає нести хрест.

Знімання одягу Христа. Після хресної дороги, вже коли Ісус Христос приходить на Голгофу, з нього здирають одяг. Його тіло пече від засохлої крові...

Зняття з хреста. Худ. Рубенс

Розп'яття на Голгофі. Знявши одяг з Христа, його руки і ноги прибивають до хреста. Ісус вмер через 3 години після розп'яття. За цей час Він пробачив розбійникові його гріхи. Ісусу пробили бік і напоїли жовчею і оцтом.

Зняття з хреста. Після смерті Ісуса його тіло зняли з хреста.

Покладення в гроб. Мертве тіло Ісуса за єврейським звичаєм поклали в гроб на три дні перебування.

Визволення людей від пекельних мук. Про це у Новому завіті говорить тільки апостол Петро. За його словами, Ісус спустився в пекло і визволив всіх праведних із пекла в рай.

Воскресіння. Ісус воскрес із мертвих на третій день.

Про суд Пилата

Пилат вважав Ісуса невинним і хотів звільнити Його. Щоб уникнути відповідальності, він спочатку відіслав Христа до Ірода. Пізніше, щоб задовільнити жорстокість євреїв, наказав бичувати ув'язненого.

Скривавленого і увінчаного терновим вінком поставив Його перед євреями, кажучи: «Це чоловік», прагнучи викликати у них милосердя і жаль до Ісуса. Користаючи з можливості звільнити одного із приречених на смерть, запропонував євреям вибрати, кого помилувати - Вараву чи Ісуса, надіючись, що перемаже справедливість (Іоан 10, 14). Але даремно. Євреї погрожували Пилатові, що донесуть на нього імператорові і тому він був змушений затвердити вирок архієреїв. Під натиском юрби Пилат затвердив несправедливий смертний вирок.

Та не минуло його те, чого прагнув уникнути: євреї таки донесли на нього імператорові, який заслав його до Швейцарії. Тут Пилат покінчив життя самогубством.

5. СТРАЖДАННЯ ІСУСА ХРИСТА ЗА ЛЮДЕЙ НА ЗЕМЛІ

1. Будучи Царем неба і землі, народився в бідній сім'ї, в бідності (печері, яслях).

2. Будучи Верховним Законодавцем, щоб виконати те, що вимагав Закон, у восьмий день після народження пролив Свою дорогоцінну кров **обрізанням**. Після того, як Пречиста Мати принесла Його до храму і за нього, Іскупителя світу, заплатила викуп – Ірод шукав вбити Його, ще немовлям, від того Він тікає до Єгипту, чужої землі.

3. Маючи у Своїй руці всі багатства світу, **не мав де прихилити** Свою голову.

4. Під час Своєї проповіді **терпів безкінечні образи і погрози** від ворогів Своїх. Його називали грішником і порушником закону Мойсеєвого, другом митарів. Одного разу Його хотіли скинути з гори, іншого – побити камінням. Коли Він зцілював хворих і воскрешав мертвих, то вороги говорили, що Він це робить з допомогою Сатани і запевняли, що Він Сам у Собі має біса. Його вчення називали обманом.

Ісус Христос від Свого народження і до самої смерті страждав і бачив прикрість і неприємність з усіх сторін. Він страждав і від людей, і за людей. Він журився не тільки від того, що люди не слухали Його і ображали Його, а й через їх небажання відвернутися від своєї загибелі. **Господь страждав видимо і невидимо**: Він бачив і терпів не тільки явні образи, але й бачив таємні злі наміри людей.

Від кого найбільше страждав Ісус Христос?

Від іудейських первосвящеників, книжників – вчених і начальників, які знали

і чекали пришествия до них Спасителя, але не хотіли слухати про Ісуса Христа.

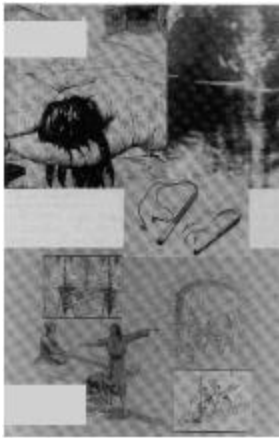
Саме вони віддали Його на **розп'яття**.

5. Великі і страшні внутрішні **страждання в останню земну ніч** – від Таємної Вечері до арешту. Страждання від **зради** учня – Іуди. Кривавий піт на тілі під час молитви у Гефсиманському саду.

6. **Торгури, знущання під час суду** в синедріоні, у Понтія Пилата, у Ірода.

7. Ганебне розп'яття на хресті серед розбійників, **нелюдські страждання і смерть**.

Добровільне принесення Себе в жертву за всіх людей через велику любов до них.

Малюнок 1. Бичування. Рвані рани від «флагрума» (канчуків) ведення на страту з несенням «патибулума» – поперечної балки хреста.

Малюнок 2. Падіння під вагою перекладини хреста. Прибиття до хреста. Вгорі – чудодійний відтиск лику Спасителя на плащаниці в момент воскресіння (плащаниця зберігається в м. Турині)

Малюнок 1

З дерева почався перший гріх і на дереві звершилося спасіння від будь-яких гріхів. Звідки прийшла смерть, звідти прийшло і життя. Ісус Христос не допустив, щоб Йому стято голову або щоб Його четвертовано, щоб показати, що Його тіло (Церква) є неподільним (св. Афанасій.). Господь Ісус на хресті схилив голову, щоб нас поцілувати, розкинув руки, щоб нас обняти, відкрив своє Серце, щоб нас полюбити (св. Авг устин.). Не воїни, а безмежна любов до людей прибила Ісуса до хреста (св. Авг устин.).

Малюнок 2.

Кажуть, що на тому ж місці, де стояв хрест, був похований Адам - тому часто на образах бачимо під хрестом череп. На це вказує і назва «Кальварія» («лобне місце», «місце черепів») - (св. Амвросій). Коли Ісус Христос повис на хресті, запала велика темрява. Сонце з жалю сховало своє проміння, не в силі знести наружи над своїм Творцем (св. Іоанн Златоуст). Разом з тим, затміння сонця означало, що на хресті гине «світло світу». У хвилину смерті Христа здригнулася земля, розпалися скелі, у святині

Голгофа. Сучасне фото розірвалася завіса, а багато померлих встало з гробів.

Усі створіння терплять разом з Христом! Мертві тіла беруть участь у терпіннях Спасителя, осуджуючи жорстокість і немилосердність євреїв. Недаремно, в'їжджаючи до Єрусалиму і чуючи радісні вигуки натовпу, Ісус Христос сказав фарисеям: «Кажу вам: коли оці замовчать, кричатиме каміння» (Лук. 19, 40). Чуда, які діялися під час смерті Ісуса Христа, багатьох переконали в Божественності Розп'ятого, а сотник, який стояв під хрестом, вигукнув: «Це справді був Син Божий!» (Мой. 27, 54).

Вмираючи на хресті, Спаситель сказав кілька речень: «Отче, прости їм... Нині ще будеш зі мною в раю... Оце мати твоя. Боже мій, Боже мій, чому Ти мене покинув...»

Останнім реченням починається псалом 21, у якому якнай докладніше описані страсті Христа і Його розп'яття. Ісус Христос ніби хотів звернути увагу присутніх на цей псалом і сказати: «Ось я, Спаситель, на якому збулися усі пророцтва, які містяться у псалмі 21, Месійнім псалмі» (смішно вважати ці слова за вираз болю або розпуки). Останніми словами Ісуса Христа були: «Отче, у Твої руки віддаю духа мого». Ці слова свідчать, що Христос умирає добровільно, - Він мав ще досить сили, щоб ще жити. Про добровільну смерть свідчить і те, що Спаситель спочатку схилив голову, і тільки потім віддав духа. Ісус Христос не лише терпів за нас на хресті, але й дав нам з нього останні настанови. Після трьох годин страждання на хресті, Господь помер і був похований в печері, вхід до якої привалили величезним каменем.

6. ЯК ДОВІДАЛИСЬ ПРО ВОСКРЕСІННЯ ІСУСА ХРИСТА

Уночі, на третій день після своїх страждань і смерті, Господь Ісус Христос силою Свого Божества воскрес із мертвих. Тіло Його, людське, преобразилося. Він вийшов із гробу, не відваливши камінь, не порушивши синедріонової печатки і невидимий для сторожі. Воїни, самі не знаючи цього, охороняли порожній гроб. Раптом стався великий землетрус; із небес зійшов ангел.

Розп'яття зі знаряддями пристрастей

Вхід в кувуклії до Гробу Господнього. Сучасне фото

Він відвалив камінь від гробу Господнього і сів на ньому. На вигляд він був немов блискавка і одяг мав білий, мов сніг. Воїни затремтіли від страху, а потім, отямившись, порозбігалися. Уночі, на третій день після своїх страждань і смерті, Господь Ісус Христос силою Свого Божества воскрес із мертвих. Тіло Його, людське, преобразилося. Він вийшов із гробу, не відваливши камінь, не порушивши синедріюнової печатки і невидимий для сторожі. Воїни, самі не знаючи цього, охороняли порожній гроб. Раптом стався великий землетрус; із небес зійшов ангел. Він відвалив камінь від гробу Господнього і сів на ньому. На вигляд він був немов блискавка і одяг мав білий, мов сніг. Воїни затремтіли від страху, а потім, отямившись, порозбігалися.

Жінки-мироносиці біля Гробу Господнього. Фреска Ф. Анжеліко

Цього ж дня, на світанку, Марія Магдалина, Марія Іаковова, Іоанна, Соломія та інші жінки, взявши запашне миро, пішли до гробу Господнього - вони хотіли намастити тіло Його. (Церква називає цих жінок мироносицями). Вони ще не знали, що до гробу Христового приставлено сторожу і вхід у печеру запечатано. Тому вони не сподівалися когось зустріти там і журилися: «Хто ж відвалить нам камінь від дверей гробу?» Бо камінь був великий.

Марія Магдалина, випередивши решту жінок-мироносиць, перша прийшла до гробу. Марія, побачивши, що камінь відвалено від гробу, побігла до Петра та Іоанна і повідомила: «Забрали Господа з гробу, і не знаємо, де поклали Його».

Почувши такі слова, Петро та Іоанн відразу ж поспішили до гробу. Марія Магдалина йшла слідом за ними.

У цей час підійшли й інші жінки. Вони побачили, що камінь відвалено від гробу. І на камені сидів світлозорий ангел. Звертаючись до них, він сказав: «Не бійтеся, знаю, що ви шукаєте Ісуса розп'ятого. Його немає тут. Він воскрес, як сказав ще коли був з вами. Ідіть, подивіться на місце, де лежав Господь. А потім підіть і скажіть учням Його, що Він воскрес із мертвих».

Вони увійшли всередину печери і не знайшли тіла Господа Ісуса Христа. Але побачили ангела в

Воскресіння Господа Ісуса Христа. Ікона

білому одязі, який сидів праворуч тогомісця, де було покладено Господа. Ангел же говорить їм: «Не лякайтеся; шукаєте Ісуса Назарянина розп'ятого; Він воскрес; Його немає тут. Ось місце, де Його було покладено. Та йдіть, скажіть учням Його і Петрові (який своїм зреченням відпав від числа учнів), що Він зустріне вас у Галілеї...»

Воскресіння Христове є завершальним актом у ділі нашого спасіння. Коли б Христос не воскрес, то Його наука і Його чудеса й страждання не мали б тієї ціни, яку мають тепер. Його б розцінювали тільки як великого учителя й мученика за ідею, не більше. Самий же факт воскресіння Христа має вирішальне значення для нашої віри. Апостол Павло каже: «Якщо Христос не воскрес, то суетна віра наша, бо ми ще під гріхом» (1 Кор. 15, 17).

Місце погребіння і Воскресіння Господа Ісуса Христа в Гробі Господньому. Сучасне фото

Храм Гробу Господнього

Храм Гробу Господнього є головним храмом патріархії Єрусалимської Православної Церкви, а саме приміщення храму розподілено на окремі притвори, що поділені між шістьма конфесіями християнської церкви: Греко-православною, Католицькою, Вірменською, Коптською, Сирійською та Ефіопською, кожній з яких призначено свої межі та години (розклад) для молитов. Так, церква францисканців і Вівтар гвіздків належать католицькій церкві, храм рівноапостольної Єлени і притвор «Три Марії» - Вірменській апостольській церкві, могила св. Йосипа Аримафейського, вівтар на західному боці Кувуклі - Ефіопській / Коптській церквам. Головні ж святині Храму - Голгофа, Кувуклія, Кафолікон, як і загальне управління церковними службами належить Єрусалимській Православній Церкві. Нерідко такий розподіл призводить до непорозумінь і навіть конфліктів між представниками різних конфесій.

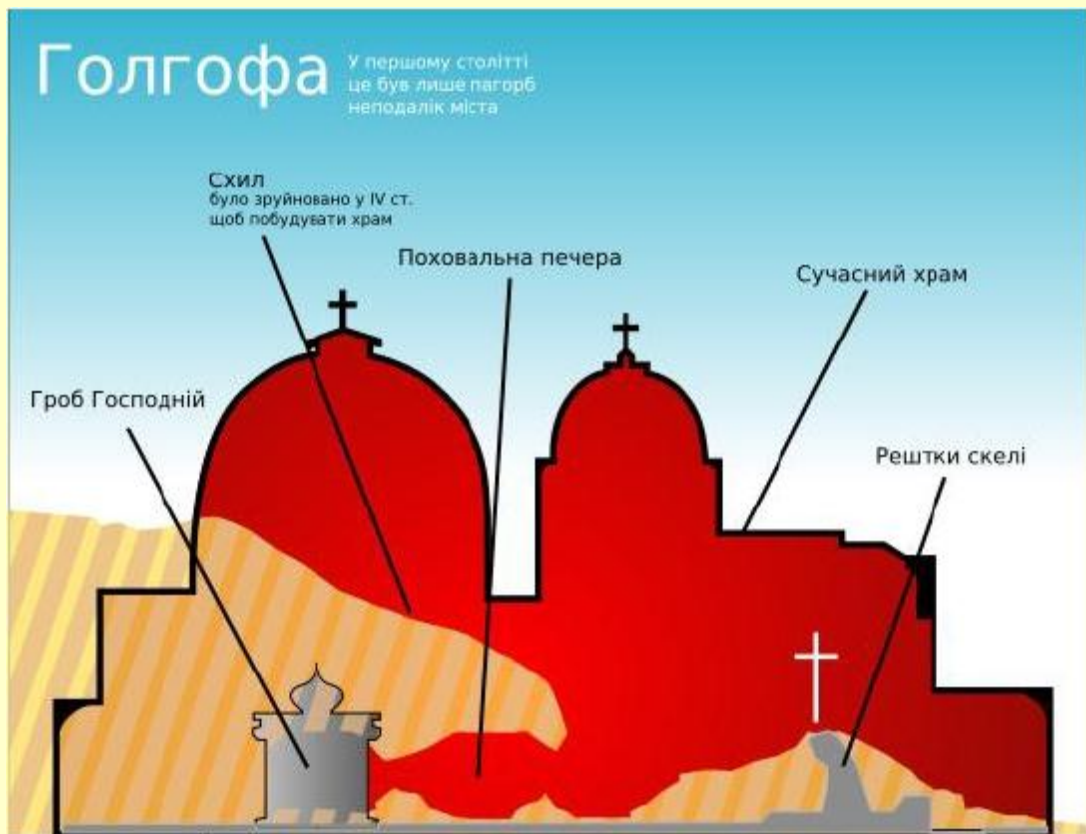
Вшановувати місце розп'яття, поховання і воскресіння Ісуса Христа почали ще перші християни. Тоді воно було ще за міською межею Єрусалима. Імовірно, пам'ять про це місце не стерлася і після нищівного руйнування міста імператором Тімом в 70 році. За повідомленням Євсевія Кесарійського, під час будівництва під проводом імператора Адріана нового римського міста Елія Капіголіна (135 рік) на місці печери Гробу було зведено язичницький храм Венери.

Першу ж християнську церкву на місці Гробу Господнього було закладено Святою Єленою і будувалась вона під проводом Макарія Єрусалимського

одночасно з частково вцілілим Храмом Різдва Христового у Вифлеємі. Окрім власне Гробу Господнього до складу храмового комплексу ввійшли гадане місце Голгофи і місце обретіння Животворного хреста. В результаті було збудовано монументальний комплекс будівель.

Храмовий комплекс існував без суттєвих змін до загарбання в 614 році Єрусалиму персидським царем Хосровом II. Будівлі комплексу були сильно пошкоджені, але під керівництвом інока Модеста (у майбутньому патріарха єрусалимського) коштом імператора Іраклія та дружини Хосрова Марії, християнки за віросповіданням, усе зруйноване було поновлено впродовж 616-626 років.

У 1009 році халіф Аль-Хакім, збурюваний чутками і намовляннями проти християн, одноосібно порушив негласну угоду про релігійне перемир'я, яку встановили ще за часів Софронія та халіфа Умара, й своєю волею санкціонував масові вбивства і винищення християнського населення Єрусалима і руйнування християнських храмів у місті та його околицях. Внаслідок цих погромів базиліку було втрачено безповоротно.

Загальна схема Храму Гробу Господнього

У середині XII століття хрестоносці з розмахом відбудували храм у величавому романському стилі, надавши Храму зовнішній вигляд, за яким, в основному, він відомий і дотепер (пізніше саме за цим взірцем Храму Гробу Господнього в Єрусалимі будували храми в деяких християнських країнах - Італії, Росії).

У середині XX століття планувалась суттєва перебудова храму під керівництвом італійського архітектора Антоніо Барлуцці, однак її здійсненню завадила Друга світова війна. Широкі відновлювальні роботи здійснювались у 1959 році. Остання велика реставрація, зокрема і куполу основного храму,

Камінь Помазання. Фото

проводилась у період 1994-1997 років.

Храм Гробу Господнього - це великий релігійний і архітектурний комплекс, що включає в себе Голгофу з місцем Розп'яття, доволі велику ротонду з великим куполом, під яким безпосередньо розташовані Кувуклія, Кафолікон або соборний Храм, що є кафедральним для Патріархів Єрусалимської Православної Церкви, підземний храм Обретіння Животворного Хреста, храм святої рівноапостольної Єлени

і декілька притворів.

В межах Храму Гробу Господнього також розташовані декілька діючих монастирів, він включає низку допоміжних будов, галерей тощо. При вході до Храму знаходиться камінь Помазання - видовжена низька плита, облицьована мармуром. За переказом, на цю брилу поклали тіло Ісуса, зняте з хреста, для змачення його, за іудейським звичаєм, ароматичними оліями перед похованням і тут же загорнули його в плащаницю.

Кувуклія Гробу Господнього. Фото

У центрі храмової зали-ротонди міститься невелика каплиця з рожевого мармуру, споруджена в 1910 році над печерою Гробу Господнього (Кувуклія).

Кафолікон, на передньому плані - «центр Землі». Фото

У гробницю веде вузький прохід. Гробниця освітлена лампадами, у ній міститься мармуровий надгробок. Розмір гробниці - 2 x 1,5 м. Перед каплицею - кафолікон Єрусалимської Православної церкви. У ньому, серед іншого, містяться мармурова півсфера «мезомфалос», що символізує «центр землі», розташований у Єрусалимі (т.зв. «пуп Землі»), і трон патріарха.

У західній частині до Кувуклії прибудована каплиця Глави, що належить Коптській церкві. При вході до Храму, неподалік від каменю Помазання, двоє сходів ведуть нагору – до Голгофи, місця, де, за переказом, стояв хрест, на якому було розп'ято Ісуса Христа. Колонада поділяє цей простір на дві частини:

Сходи на Голгофу. Фото одна належить Єрусалимській Православній церкві, інша - Римо-Католицькій.

Голгофа. Фото

У глибині грецького притвору - розп'яття над відкритим престолом. У долівці під престолом міститься срібний диск з отвором, позначаючи місце, куди було встромлено хреста, ще двома чорними колами позначено місця хрестів, на яких одночасно з Христом катували двох злодіїв.

Католицький притвор прикрашено мозаїчними картинами на біблійні сюжети. Тут міститься вістар «Пригвіздження до хреста». Біля однієї з колон, що розділяють притвори, є скульптурне зображення святої Діви Марії, оздоблене золотом та коштовним камінням - його було подаровано португальською королевою Марією Благочестивою у другій половині XVIII століття.

Церква Святої Єлени. Фото на якому розп'яли Ісуса.

Ступаючи галереєю вздовж стіни Храму і спустившись на 30 сходинок, можна потрапити до церкви Святої Єлени. Ця церква, у свою чергу, веде до печери Обретіння Хреста. Мармурова плита в печері позначає місце, де, за переказом, було знайдено хреста,

Місце обретіння Хреста Господнього

Праворуч від каменю Помазання, під Голгофою, розташований вхід до каплиці праотця Адама, який, за переказами, після вигнання з раю жив у Єрусалимі. Адам, згідно з легендою, передрік, що якщо Христа буде розп'ято, кам'яний підмурок Голгофи розколеться.

Каплиця праотця Адама. Фото

Розщелини Голгофи. Фото

Через скляне віконце в глибині каплиці показують розщелину, що, як вважають, утворилась від землетрусу під час розп'яття Христа.

Храм Гробу Господнього є однією з найвідвідуваніших святинь християнства, належить до загальнолюдського надбання.

7. ЗНАЧЕННЯ ВОСКРЕСІННЯ СИНА БОЖОГО ДЛЯ ЛЮДСТВА

Воскресіння - то найяскравіший доказ Божественної місії Ісуса Христа. Своїм воскресінням Христос, наче печаттю, затвердив істинність усього Свого Вчення. Коли б Христос не воскрес, то смерть і пекло ще б і досі панували над родом людським. Христос воскрес із мертвих і став першим між мертвими (1 Кор. 15, 20). Він разом з Собою воскресив усіх померлих від віку і всім життя дарував. Як каже святий Іоанн Златоуст: *«Воскрес Христос, і зруйновано смерть. Воскрес Христос, і впали демони. Воскрес Христос, і радуються ангели. Воскрес Христос, і життя живе. Воскрес Христос, і спустошено гроби...»*. Христос Своїм Воскресінням потвердив істину, що всі люди воскреснуть в останній день. *«Як в Адамі всі вмерли, так у Христі всі оживуть, кожний у своєму порядку. Перший Христос, а потім усі Христові в пришестья Його»*, - каже апостол (1 Кор. 15, 22-23). *«Нині Христос устав з мертвих, ставши первенцем з мертвих»* (1 Кор. 15, 20). *«Христос один раз за гріхи наші постраждав. Праведник неправедних, щоб привести нас до за Бога, що вмер тілом, ожив духом, котрим (духом) зійшов до темниці (пекла) і Духам (померлих), що там були, проповідав (воскресив)»* (1 Петр. 3, 18-19).

8. ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЄ

На сороковий день після Воскресіння Ісуса Христа учні Христові зібралися в одному домі. Ісус Христос явився їм і розмовляв з ними, кажучи: «Так написано і так належало постраждати Христові і воскреснути із мертвих на третій день; і щоб проповідувалося в ім'я Його покаюння і відпущення гріхів між усіма народами, починаючи від Єрусалима. Ви ж є свідками цього. Ідїть по всьому світові і проповідуйте Євангеліє (учення Христове) всьому творінню. Хто увірує і охреститься, буде спасений. Тих, хто увірував, супроводжуватимуть такі знамення: іменем Моїм виганятимуть бісів;

Вознесіння Господнє. Ікона

говорити муть новими мовами, братимуть змії, і якщо смертоносне щось вип'ють, не зашкодить їм; покладатимуть руки на недужих, і вони будуть здорові». Потім Спаситель сказав учням, що незабаром пошле до них Святого Духа; а до того часу повелів їм не розходитись з Єрусалима. Він сказав: «Я пошлю обїтницю Отця Мого на вас; ви ж залишайтеся у місті Єрусалимі, доки не сповнитесь силою з неба; бо Іоанн хрестив вас водою, а ви через кілька днів будете охрещені Духом Святим».

Розмовляючи з учнями, Спаситель вивів їх з міста в бік Вифанї, на гору Елеонську. Учні зраділи, почувши слова Спасителя, обступили Його і почали розпитувати: «Чи не в цей час, Господи, відновлюєш Ти царство Ізраїлеві?» А Спаситель сказав їм: «Не ваше справа знати часи й строки, які поклав Отець у Своїй владі, але ви приймете силу, коли зійде на вас Дух Святий; будете Моїми свідками в Єрусалимі та по всій Іудеї і Самарії, навіть до краю землі». Промовивши це, Христос, піднісши руки Свої, благословив учнів Своїх; і коли благословляв, став віддалятися від них і підноситись угору. І невдовзі хмара забрала Його з їхніх очей.

Так Господь наш Ісус Христос вознісся Своєю людською природою на Небеса і сів праворуч Бога Отця Свого, тобто Його людська душа і тіло прийняли славу нероздільно з Божеством Його, а Божеством Своїм Він завжди був і буде на небі й усюди. Вознісшись на небо, Ісус Христос, згідно з власною Його обїцянкою, невидимо завжди знаходиться на землі між віруючими в Нього і знову прийде на землю видимим на способом, щоб

судити живих і мертвих, які тоді воскреснуть. Після цього настане життя майбутнього віку, тобто інше, вічне життя, яке для істинно віруючих і благочестивих людей буде вповні блаженним, а для невірюючих і грішників - у великих муках. Вознесіння Господа Ісуса Христа відзначає вся Церквою як одне з великих свят на 40 -й день від першого дня Великодня. У цей день християни прославляють Христа й роздумують над значенням Його Вознесіння для всієї Церкви й для кожного християнина, зокрема. Вознесіння Господнє символізує возз'єднання земного з небесним. Цього дня Христос відкриває нам символічну дорогу від землі до раю (Див.: Мк 16, 15 - 19; Лк. 24, 46-53).

Храм Вознесіння Господнього та місце Вознесіння на Єлеонській горі. Сучасні фото

9. ЗНАЧИМІСТЬ ПРИХОДУ НА ЗЕМЛЮ ІСУСА ХРИСТА

1. Виконання Богом Свого обіцяння.
2. Вручення людям Нового Заповіту: Закону Божественної любові і благодаті, який дає людям силу виконувати Божий Закон, даний в Старому Заповіті, отримати втрачене вічне життя.
3. Отримання людством дороги до Царства Небесного: «Я - дорога, і правда, і життя. До Отця не приходять ніхто, якщо не через Мене» (Ін. 14, 6)

Ісус Христос:

- Своїм **вченням** розігнав пітьму незнання і блукань розуму людського і весь світ просвітив світлом Евангелія;

- Своїм **життям** показав нам шлях до Царства Небесного, який втратив Адам, як ми повинні його шукати і йти цим шляхом;

- Своїми **стражданнями і смертю:**

1) викупив нас від боргів, які ми повинні були платити Богу і які ми ніколи не змогли б заплатити;

2) зробив нас, рабів диявола і гріха, дітьми Божими;

3) перетерпів за нас ті муки, які ми, як порушники волі Божої, мали перетерпіти;

- 4) позбавив нас майбутніх мук і бід і вічної смерті;
- Своїм **воскресінням**: зруйнував ворота пекла і відкрив нам двері Раю, переміг владу диявола і смерті;
- Своїм **вознесінням** прославив рід людський: Він вознісся на небо з тілом, яке Він буде завжди носити на Собі.

Благодаттю і заслугами Ісуса Христа ми можемо йти до Царства Небесного; для цього потрібно:

йти тим шляхом, отримувати підкріплення і допомогу
яким пройшов Ісус Христос на цьому шляху – дари Святого Духа

10. ПОВЧАЛЬНІСТЬ ЖИТТЯ ІСУСА ХРИСТА

«Як людині неможливо дивитися на сонце і описати його, так неможливо описати і всіх добрих справ Ісуса Христа».

(митрополит Московський і Коломенський Інокентій (1797-1879))

1. Жодна людина і навіть жоден ангел не любив стільки Бога, **скільки любив** і любить Ісус Христос.
2. **Завжди молився** Богу Отцю Своему, особливо вночі і на самоті.
3. На кожне свято **ходив до храму**, в кожну суботу приходив туди, де збирались люди для молитви і повчання.
4. Своїми справами завжди прославляв ім'я Боже, і таємно, і перед людьми **прославляв Бога**.
5. Все своє життя істинно **шанував, повинувався і любив Свою Матір** і Йосифа, названого отця, а також поважав начальників і старших людей, платив данину.
6. З повним бажанням, старанням, без будь-якого незадоволення, правильно, **з любов'ю виконував Своє служіння**, Свою справу, заради якої прийшов у цей світ.
7. Любив кожну людину, кожному бажав добра, всім робив добродіяння і для істинного блаженства людей **не пошкодував Свого життя**.
8. З незрівнянним смиренням і любов'ю переносив всі образи, не скаржився на Своїх винуватців, **не гнівався на Своїх ворогів**. Він міг одним словом знищити всіх ворогів, але цього не хотів і, навпаки, бажав їм всякого блага, молився за них, плакав і сумував через їхню загибель.

Від народження до самої смерті **не зробив ні найменшого гріха** – ні словом, ні ділом, ні думкою, а робив **весь час тільки добро для всіх** людей.

11. ПРИТЧІ ІСУСА ХРИСТА (алегоричні оповідання)

1. Чому Господь часто говорив притчами

«І учні Його приступили й сказали до Нього: Чому притчами Ти промовляєш до них? А Він відповів і промовив: Тому, що вам дано пізнати таємниці Царства Небесного, їм же не дано. Бо хто має, то дасться йому та додасться, хто ж не має, забереться від нього й те, що він має. Я тому говорю до них притчами, що вони, дивлячися, не бачать, і слухаючи, не чують, і не розуміють. І над ними збувається пророцтво Ісаї, яке промовляє: Почуєте слухом, і не зрозумієте, дивитися будете оком, і не побачите... Затовстіло бо серце людей цих, тяжко чують вухами вони, і зажмурили очі свої, щоб коли не побачити очима й не почути вухами, і не зрозуміти їм серцем, і не навернутись, щоб Я їх уздоровив! Очі ж ваші блаженні, що бачать, і вуха ваші, що чують. Бо поправді кажу вам, що багато пророків і праведних бажали побачити, що бачите ви, та не бачили, і почути, що чуєте ви, і не чули». (Матвія 13,10-17)

1. Про сіяча	(Мк. 4, 3–9)
2. Про гірчичне зерно	(Мв. 13, 31-32)
3. Про закваску	(Мв. 13, 33)
4. Про пшеницю і кукіль	(Мв. 13, 24-30,36-43)
5. Про милосердного самарянина	(Лк. 10, 29-37)
6. Про нерозумного багача	(Лк. 12, 13-21)
7. Про раба, що очікує господаря	(Лк. 12, 35-48)
8. Про фігове дерево (безплідну смоковницю)	(Лк. 13, 6 – 9)
9. Про милосердного царя і безжалісного боржника	(Мв. 18,23-35)
10. Про званих на вечерю	(Лк. 14, 1-24)
11. Про зниклу вівцю	(Лк. 15, 1-8)
12. Про втрачену драхму	(Лк. 15, 8-10)
13. Про блудного сина	(Лк. 15, 11-32)
14. Про несправедливого управителя	(Лк. 16, 1-9)
15. Про багатого і Лазаря	(Лк. 16, 19-3)
16. Про несправедливого суддю та вдову	(Лк. 18, 1-8)
17. Про митаря і фарисея	(Лк. 18, 9-14)
18. Про найнятих на виноградник робітників	(Мв. 20, 1-16)
19. Про слухняного і неслухняного сина	(Мв. 21, 28-32)
20. Про злих виноградарів	(Лк. 20, 9-16)
21. Про мудрих і нерозумних дів	(Мв. 25, 1-13)
22. Про таланти	(Мв. 25, 13-30)
23. Про Царство Небесне	(Мв. 13, 44-52)
24. Про доброго Пастиря овець	(Ін. 10, 11-21))

2. Притча про сіяча

«Ось вийшов сіяч, щоб посіяти. І як сів він зерна, упали одні край дороги, і пташки налетіли, та їх повидзьобували. Другі ж упали на ґрунт кам'янистий, де не мали багато землі, і негайно посходили, бо земля неглибока була; а як сонце зійшло, то зів'яли, і коріння не мавши, посохли. А інші попадали в терен, і вигнався терен, і їх поглинув. Інші ж упали на

добру землю і зродили: одне в сто раз, друге в шістдесят, а те втридцятеро». (Мв. 13, 3-8)

Пояснення

«Послухайте ж притчу про сіяча. До кожного, хто слухає слово про Царство, але не розуміє, приходить лукавий, і краде посіяне в серці його; це те, що посіяне понад дорогою. А посіяне на кам'янистому ґрунті, це той, хто слухає слово, і з радістю зараз приймає його; але кореня в ньому нема, тому він непостійний; коли ж утиск або переслідування настають за слово, то він зараз спокушується. А між терен посіяне, це той, хто слухає слово, але клопоти віку цього та омана багатства заглушують слово, і воно застається без плоду. А посіяне в добрій землі, це той, хто слухає слово й його розуміє, і плід він приносить, і дає один у сто раз, другий у шістдесят, а той втридцятеро». (Мв. 13, 18-23)

3. Притча про зерно гірчиці

«Царство Небесне подібне до зерна гірчичного, що взяв чоловік і посіяв на полі своїм. Воно найдрібніше з увсього насіння, але, коли виросте, більше воно за зілля, і стає деревом, так що птаство небесне злігається, і кублиться в вігтях його». (Мв. 13, 31-32)

У цій притчі Ісус Христос зрівняв Царство Небесне з гірчичним зерном. Недарма кажуть в народі: «Малий, як гірчичне зерно», тому що це зерно найменше з всіх зерен. Згадаймо, Ісус не один раз висловлювався «Як би ви мали віру величиною у гірчичне зерно». Справді, гірчичне зерно дуже мале: до 760 гірчичних зерен важать 1 грам. Але чорна гірчиця, хоч й однорічна злакова рослина, але росте дуже швидко. З такого маленького зерна за один сезон виростає до 4-5 і більше метрів висоти, на її гілках полюбляє гніздитися птаство, яке клює ці зерна і любить тінь. В умовах Палестини за кілька перших тижнів після посіву виростає 3-4-метровий гірчичний кущ.

Цю притчу можна розуміти так, що християнський рух, який започаткував

Ісус, розпочався з маленького гірчичного зерна. Він невпинно швидко розростається, набуває авторитету і популярності серед народу. Навіть невіруючі («птахи») з різних причин прагнуть угніздитися під прикриттям християнства, на його гілках. А, можливо, птахи символізують не зло, а духовне процвітання й багатство, характерне для християнства. Нам це не відомо, бо Ісус цієї притчі про гірчичне зерно не розтлумачив, а якщо й розтлумачив Своїм учням, то євангелісти не записали цієї інтерпретації. Контраст між маленьким гірчичним зерном і великою рослиною може символізувати контраст між непомітним і мало відомим нам, таємничим Царством Божим, про яке ми дізналися з уст Ісуса Христа і тою величністю, красою і багатством Царства Божого, яке побачать ті, хто увійде до Царства Божого за свої заслуги у тілесному земному житті. Вони довідаються, що Царство Боже непереврене і не має жодного аналога серед земних царств. Не слід ототожнювати також Царство Боже зі Святою Церквою. Небесне птаство, мабуть, колоритно символізує цю незрівнянну велич Царства Божого, а можливо, птаство символізує тих язичників та іудеїв, котрі прийняли християнство і потраплять до Царства Божого. Отже, притча про гірчичне зерно алегорично віддзеркалює взаємозв'язок між тим, що люди знають про Царство Боже і його справжньою барвистою мальовничістю та величчю.

4. Притча про закваску

«Царство Небесне подібне до розчини, що її бере жінка, і кладе на три міри муки, аж поки все вкисне». (Мв. 13, 33)

Мірка (з арамейськ. – «сата») – це міра сипкого у гебреїв. Повна сата становить 13, 5 літрів, мала сата – це половина повної сати. Гебреї на одне печиво хліба використовували три сати, або три мірки. Відомо, що так як розчина і дріжджі якби проникають одне в одне, так і зло тенетами опутує світ у всіх напрямках. Схоже, що розчина символізує зло, яке присутнє на землі між двома приходами Ісуса Христа. Але це, тут, на землі, а не в Царстві Божому.

Там, у Царстві Божому, розчина на дріжджах у повній гармонії барв, звуків та всього іншого, що не доступне, не відчутне й невідоме нам земним людям, бо це непереврена краса, всемогутня та життєдайна велич, благо і неосяжна безкінечність.

Під бродильною розчиною можна розуміти також активну і неспинну дію. Адже дріжджове бродіння не можна зупинити, аж поки не вкисне і не буде спечений хліб. Так, як і активне, все більше і більше бродіння розчини, так і

кількість тих, хто намагається увійти в Царство Боже буде постійно зростати у міру розповсюдження християнства на землі. Хоч як не переслідуватимуть християн, як не знущатимуться над ними, як не мучитимуть їх, прогресивного і невпинного розвитку і розквіту християнства ніхто не зупинить, «аж поки все не вкисне». Важко сказати, що означає пророча фраза «аж поки все не вкисне». Це щось буде під кінець світу.

5. Притча про дім на піску і на камені

Повчаючи, одного разу Ісус Христос сказав апостолам Своїм та тим людям, котрі були поряд, що всі звать Його «Господи, Господи!», але ж не виконують того, що Він говорить, проповідує, чого їх навчає.

Розвиваючи цю думку, Ісус роз'яснює, що людина, котра приходить і слів

Його слухає і виконує їх схожа на такого чоловіка, який, будуючи дім все робить ґрунтовно і правильно. Він глибоко викопав землю, поклав туди камінь і на ньому звів дім. Це міцний, добротний дім. Коли злива настала, розлилася річка і буря знялася, вся ця стихія накинута на дім, вода з вітром ривками тиснуть на той дім, але не змогли захитати його, бо цей дім був добре збудований (Лк. 6, 47 – 48). Оце був чоловік розумний, бо свій дім

збудував на камені (Мв. 7, 24). А хто слухає і не виконує Його слів, той схожий на того чоловіка, що свій дім збудував на землі без основи, без кам'яного фундаменту, а на піску. Коли линула злива, розлилася ріка і буря знялася, то вода з вітром наперли на цей дім і він впав та зробилася з дому розвалина-руїна (Лк. 6, 49). Оце був чоловік необачний (Мв. 7, 26).

«Отож, не будуйте на піску!» – закликає Ісус. У цій притчі про дім, заснований на камені й побудований на піску, Ісус Христос говорить про істинний, правдивий, щиросердечний послух. Зовнішній прояв побожності, не настільки важливий як дійсне послушництво Слову Божому від душі, від щирого серця. Недостатньо звертатися до Христа «Господи, Господи!...» і виконувати Його Заповіді. Істинно віруючий повинен жити і діяти відповідно з цими словами, котрі каже Христос. Таких істинно вірних християн Ісус уподібнює з чоловіком, що будує дім на камені. Це розумні люди. Ті, хто слухають Слово Боже, але не виконують його, грішать, уподібнюються людині, що будує дім на землі, без фундаменту. Це необачні люди, тому не будуйте на піску, будьте розумні. Під каменем, ґрунтовним фундаментом

уподібнюється Сам Ісус Христос й ті істини, котрі Він проповідував. Під піском можна розуміти «фарисейську праведність», на яку багато людей надіялися, але під натиском бурі та води, себто житейських проблем, незгод і випробувань, їх будівля рухне. І це так. Спогляньмо на це з сьогоднішнього дня: де ж ті фарисеї? Вчення Ісуса Христа перемогло, бо Його будівля ґрунтовно збудована на кам'яному фундаменті.

6. Притча про пшеницю та кукіль

«Царство Небесне подібне до чоловіка, що посіяв був добре насіння на полі своїм. А коли люди спали, прийшов ворог його, і куколю між пшеницю насіяв, та й пішов. А як виросло збіжжя та кинуло колос, тоді показався і кукіль. І прийшли господареві раби, та й кажуть йому: Пане, чи ж не добре насіння ти сіяв на полі своїм? Звідки ж узався кукіль? А він їм відказав: Чоловік супротивник накоїв оце. А раби відказали йому: Отож, чи не хочеш, щоб пішли ми і його повиполювали? Але він відказав: Ні, щоб, виконуючи той кукіль, ви не вирвали разом із ним і пшеницю. Залишіть, хай разом обоє ростуть аж до жнив; а в жнива накажу я женцям: Зберіть перше кукіль і його пов'яжіть у снопки, щоб їх попалити; пшеницю ж спровадьте до клуні моєї» (Мв. 13, 24-30)

Вислів: «Відокремлюйте пшеницю від куколю» у нашу мову він прийшов завдяки притчі Ісуса. Кукіль - бур'ян. Коли він тільки-но з'являється з-під землі, то ніпрохи не відрізняється від хороших сходів пшениці. Зовні це така сама трав'яниста рослина з родини злаків. Однак кукіль не колоситься. І, крім того, заважає рости пшениці, бо він – справжнісінький шкідник.

Пояснення

«Тоді відпустив Він народ і додому прийшов. І підійшли Його учні до Нього й сказали: Поясни нам притчу про кукіль польовий. А Він відповів і промовив до них: Хто добре насіння посіяв був, це Син Людський, а поле це світ, добре ж насіння це сини Царства, а кукіль сини лукавого; а ворог, що всіяв його це диявол, жнива кінець віку, а женці Анголи. І як збирають кукіль, і як палять в огні, так буде й наприкінці віку цього. Пошле Людський Син Своїх Анголів, і вони позбирають із Царства Його всі спокуси, і тих, хто чинить беззаконня, і їх повкидають до печі огненної, буде там плач і скрегіт зубів! Тоді праведники, немов сонце, засяють у Царстві свого Отця. Хто має вуха, нехай слухає!» (Мв. 13, 36-43)

7. Притча про милосердного самарянина

«Один чоловік ішов з Єрусалиму до Єрихону, і попався розбійникам, що обдерли його, і завдали йому рани, та й утекли, покинувши ледве живого його. Проходив випадком тією дорогою священник один, побачив його, і проминув. Так само й Левит надійшов на те місце, поглянув, і теж проминув. Проходив же там якийсь самарянин, та й натрапив на нього, і, побачивши, змилосердився. І він підійшов, і обв'язав йому рани, наливши оливи й вина. Потому його посадив на худобину власну, і приставив його до гостиниці, та й клопотався про нього. А другого дня, від'їжджавши, вийняв він два динарї, та й дав їх господареві й проказав: Заопікуйся ним, а як більше що витратиш, заплачу тобі, як вернуса. Котрий же з цих трьох на думку твою був ближній тому, хто попався розбійникам? А він відказав: Той, хто вчинив йому милість. Ісус же сказав йому: Иди, і роби так і ти!» (Лк. 10, 30-37)

Притча про **милосердного самарянина**, крім прямого і ясного змісту – про **любов до всякого ближнього**, має ще, як вчать святі отці, інший, непрямий, глибокий і таємничий зміст.

Людина, яка йде з Єрусалима в Єрихон, є ніхто інший, як наш праотець Адам, а в його особі і все людство. Не встоявши у добрі, позбувшись райського блаженства, Адам і Єва мусили покинути «Єрусалим небесний» (*рай*) і відійти на землю, де їх одразу ж спіткали скорботи й усілякі біди. **Розбійники** – це сили бісівські, які позаздрили невинному стану людини і штовхнули її на путь гріха, позбавивши наших праотців вірності заповіді Божій (*райського життя*). **Рани** – це виразки гріховні, що ослаблюють нас. **Священик і левит** – це закон, даний нам через Мойсея, і священство в особі Аарона, які самі по собі не могли спасти людини. Під **милосердним самарянином** слід розуміти Самого Ісуса Христа, Який для зцілення наших немочей, у вигляді **олії і вина**, дав нам Новозавітний Закон і благодать. **Готель** – Церква Божа, де є все необхідне для нашого лікування, а **господар готелю** – пастирі і вчителі Церкви, яким Господь доручив турботу про паству. **Ранковий вихід самарянина** – це з'явлення Ісуса Христа після воскресіння, а також і Його вознесіння, а **два динарї**, дані господарю готелю, – це Божественне Одкровення, яке зберігається через Писання і Святе Передання. Нарешті, **обіцянка самарянина на зворотньому шляху завітати знову в готель для остаточного розрахунку** – це вказівка на друге пришествя Ісуса Христа на землю, коли Він «віддасть кожному за ділами його».

8. Притча про нерозумного багача

«В одного багача добре вродила нива. І міркував він про себе й казав: Що робити, що не маю куди зібрати плодів своїх? І сказав: Оце я зроблю, порозвалюю клуні свої, і просторніші поставлю, і позбираю туди пашню свою всю та свій достаток. І скажу я душі своїй: Душе, маєш багато добра, на багато років складеного. Спочивай, їж та пий, і веселися! Бог же до нього прорік: Нерозумний, ночі цієї ось душу твою зажадають від тебе, і кому позостанеться те, що ти був наготовив?... Так буває і з тим, хто збирає для себе, та не багатіє в Бога». (Лк. 12,16-21)

Ця притча засвідчує про гріх жадібності, або зажерливості, ненажерливості. Ісус застерігає всіх нас від цього гріха й нагадує, що життя людини не залежить від її матеріального багатства, маєтку та великої кількості грошей. Це підтверджує притча про багача, який сильно розбагатів і гадав, що тепер його чекає легке життя, бо у нього є все не тільки у достатку, але й надлишок. Бог, відповідаючи на його мріяння, назвав цього багача божевільним, бо багач не знав, що до його смерті залишилися не дні, а години. В цю ж ніч душу його заберуть і він помре, а багатство його залишиться комусь іншому. Навіть, якщо хтось гадає, що багатство залишиться його дітям, внукам, нащадкам багатьох поколінь, то він помиляється. Така доля може чекати кожного його нащадка. Кожна людина може у будь-яку мить скінчити своє життя і сконати. Ніхто не знає, коли він помре і якою смертю. Лягаючи, ніхто не знає чи проснеться. Йдучи на роботу чи кудись із дому, ніхто не знає чи повернеться. Так буває з тими, хто не в Бога багатіє. До того ж, все накопичене багатство у будь-яку хвилину може згоріти, затонути, обвалитися під землю і не зостатися нікому.

9. Притча про багача і Лазара

Один чоловік був багатий, і зодягався в порфіру й віссон, і щоденно розкішно бенкетував. Був і вбогий один, на ім'я йому Лазар, що лежав у воріт його, струпами вкритий, і бажав годуватися кришками, що зо столу багатого падали; пси ж приходили й рани лизали йому... Та ось сталось, що вбогий умер, і на Авраамове лоно віднесли його Анголи. Умер же й багатий, і його поховали. І, терплячи муки в аду, звів він очі свої, та й побачив здала Авраама та Лазаря на лоні його. І він закричав та сказав: Змилуйся, отче Аврааме, надо мною, і пошли мені Лазаря, нехай умочить у воду кінець свого пальця, і мого язика прохолодить, бо я мучуся в полум'ї цім!... Авраам же

промовив: Згадай, сину, що ти вже прийняв за життя свого добре своє, а Лазар так само лихе; тепер він тут тішиться, а ти мучишся. А крім того всього, поміж нами та вами велика безодня поставлена, так що ті, що хочуть,

переходити не можуть ізвідси до вас, ані не переходять ізвідти до нас. А він відказав: Отож, отче, благаю тебе, щоб його ти послав у дім батька мого, бо п'ятьох братів маю, хай він їм засвідчить, щоб і вони не прийшли на це місце страждання! Авраам же сказав: Вони мають Мойсея й Пророків, нехай слухають їх! А він відказав: Ні ж бо, отче Аврааме, але коли прийде хто з мертвих до них, то покаються. Йому ж він відказав: Як Мойсея й Пророків не слухають, то коли хто й із мертвих воскресне, не йнятимуть віри!» (Лк. 16, 19-31)

Притча особлива в багатьох відношеннях. Тільки в цій притчі дії учасників не обмежуються рамками цього світу, але й переносяться в потойбічний, а персонажі мають власні імена. Ці персонажі не стільки символізують «духовні відповідності», скільки означають визначену групу людей в подібній ситуації – багаті, бідні та ті, які перебувають в Божій присутності. Крім того притча розвінчує традиційну єврейську мудрість, яка в багатстві бачила Боже благословення, а в нужді покарання не мудрим. Джерелом для притчі служить фольклор, й тому окремі її деталі не слід розглядати як реалістичне зображення майбутнього життя, чи як вчення про «проміжний стан» віруючого (після смерті, але до останнього суду), чи навіть як розповідь про стан старозавітних святих до розп'яття та воскресіння Ісуса.

Характеристика дійових осіб дає поживу для певних роздумів. Авраам, предок єврейського народу, як й зрештою інші авторитетні фігури говорить в імені Бога. Лазар та його безсердечний сусід, тут виступають не як представники бідняків та багачів, але як представники людей які правильно або не правильно використовуючи матеріальні блага входять в правильні або не правильні стосунки з Богом, – врешті той самий Авраам також був багатий. Більше того – вірш 30 ясно дає зрозуміти, що брати багача будуть засуджені за нерозкаяність, а звідси випливає, що об цей камінь спіткнувся і сам багач. Кожен єврей знав старозавітні настанови відносно милостині та допомоги бідним, так що багач не мав жодного права знехтувати людину, чию нужду він спостерігав кожного дня й котру міг облегшити без особливих зусиль. Лазар представляє групу людей, які покладаються на Бога. Саме його ім'я в перекладі з єврейської на українську означає «Бог помагає». Ісус не каже, що цей убогий якимись особливими ділами підтвердив своє благочестя

(його безпомічний стан не дозволяв на якусь активність, проте він не ремствує покірно приймає свою участь). Головний задум притчі в цьому описі – показати суверенну волю Бога в спасінні, а Лазаря – як одного з тих кого Бог спасає.

Основні теми притчі можна сформулювати приблизно наступним чином:

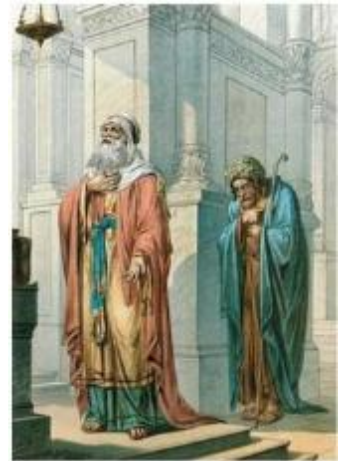
- ті кому допомагає Бог, після смерті відродяться в Його присутності;
- не розкаяні грішники, подібно як і багач будуть піддані (наражаються на...) вічній карі;

- через Авраама, Мойсея та пророків Бог відкриває Себе та Свою волю, так що для тих хто її ігнорує, не буде законного права жалітися на свою посмертну участь.

Крім того лейтмотив «надто пізно» пронизує всі частини притчі, об'єднуючи її таким чином в єдине ціле. Багач надто пізно звернув свою увагу на Лазаря, надто пізно виявив нездоланну безодню, надто пізно подумав про братів, надто пізно прислухався до Закону і пророків.

10. Притча про митаря та фарисея

«Два чоловіки до храму ввійшли помолитись, один фарисей, а другий був митник. Фарисей, ставши, так молився про себе: Дякую, Боже, Тобі, що я не такий, як інші люди: здиришки, неправедні, перелюбні, або як цей митник. Я пощу два рази на тиждень, даю десятину з усього, що тільки надбаю! А митник здалека стояв, та й очей навіть звести до неба не смів, але бив себе в груди й казав: Боже, будь милостивий до мене грішного!... Говорю вам, що цей повернувся до дому свого більш виправданий, аніж той. Бо кожен, хто підноситься, буде понижений, хто ж понижається, той піднесеться». (Лк. 18, 10-14)

Фарисеї за часів Ісуса Христа становили релігійну секту, що відстоювала строге і легалістичне дотримання Мойсеєвого закону і традиції. Для них більше значила буква, аніж сам дух закону, їхня праведність полягала радше у показному дотриманні Закону та різних дрібничкових приписів, аніж у практиці чеснот, до яких зобов'язував Закон. Вони вважали себе за ревнителів Закону, гордилися своєю фальшивою ревністю і дивилися згори на тих, що не належали до їхньої секти. Ісус Христос часто картав їхню дрібничковість і облуду та прилюдно викривав їхнє лицемірство.

Притча показує якраз типового фарисея. Хоч він прийшов до храму помолитися, та властиво він славить не Бога, а себе самого. Він не перепрошує Господа Бога за свої провини, але радше, будучи певним своєї

праведності, навіть дякує Богові, що не належить до грішників. Він хвалиться своїм постом та чваниться своєю десятиною, яку дає на Божий храм. А проте дивиться з погордою на митаря, як на великого грішника. Митарі - від слова «мити», що значить оплата, - це були збирачі різних державних оплат за римської окупації Палестини. Римська держава мала двоякого роду податки: прямі й непрямі. Прямі податки збирали від земельної посілості і від прибутків, а непрямі — від продажу і закупів, від вивозу і ввозу з-за кордону. Прямі податки збирала сама держава, а непрямі вона виставляла на ліцитацію і продавала багатим купцям, які вже ті оплати збирали. Такий спосіб збирання оплат відкривав широку дорогу до всякого роду здирств, кривди і несправедливості тому, що ті купці, звані митарями, маючи від держави право збирати оплати, стягали їх без усякого милосердя. А все, що вони збирали понад те, що заплатили державі, було їхнім особистим зиском. Тож нічого дивного, що в очах народу митарі не мали доброї слави, їх загалом вважали за нечесних, прирівнювали до грабіжників, грішників і поганів та погорджували ними. Митарі не могли бути свідками в суді, бо їхнє слово, як нечесних людей, не мало ніякої сили.

Ця притча свідчить, що Господь Бог не дивиться на особу чи її стан, але дивиться на її серце й душу. Тут розуміємо правдивість слів Святого Письма, в якому сказано: «...Бог гордим протриває, а покірним дає ласку» (1 Петр. 5, 5). Тож зрозуміло, що Бог не прийняв молитви чванькуватого й гордого фарисея, зате вислухав молитву покірного митаря. Гордість належить до головних гріхів і є найбільшою перепоною до навернення і покаяння, а покаяння - це початок справжнього навернення і основа правдивої покаяння й посту.

11. Притча про блудного сина

«У чоловіка одного було два сини. І молодший із них сказав батькові: Дай мені, батьку, належну частину маєтку! І той поділив поміж ними маєток. А по небагатьох днях зібрав син молодший усе, та й подався до далекого краю, і розтратив маєток свій там, живучи марнотратно. А як він усе прожив, настав голод великий у тім краї, і він став бідувати. І пішов він тоді і пристав до одного з мешканців тієї землі, а той вислав його на поля свої пасти свиней. І бажав він наповнити шлунка свого хоч стручками, що їли їх свині, та ніхто не давав їх йому. Тоді він спам'ятався й сказав: Скільки в батька мого наймитів мають хліба аж надмір, а я отут з голоду гину! Устану, і піду я до батька свого, та й скажу йому: Прогрішився я, отче, против неба та супроти тебе... Недостойний я вже зватись сином твоїм; прийма ж мене, як одного з своїх наймитів... І, вставши, пішов він до батька свого. А коли він далеко ще був, його батько вгледів його, і переповнився жалем: і побіг він, і кинувсь на шию йому, і зачав цілувати його! І озвався до нього той син: Прогрішився я, отче,

проти неба та супроти тебе, і недостойний вже зватися сином твоїм... А батько рабам своїм каже: Принесіть негайно одягу найкращу, і його зодягніть, і персня подайте на руку йому, а сандалі на ноги. Приведіть теля відгодоване та заколіть, будемо їсти й радіти, бо цей син мій був мертвий і ожив, був пропав і знайшовся! І почали веселитись вони. А син старший його був на полі. І коли він ішов й наближався до дому, почув музики та танці. І покликав одного зо слуг, та й спитав: Що це таке? А той каже йому: То вернувся твій брат, і твій батько звелів заколоти теля відгодоване, бож здоровим його він прийняв. І розгнівався той, і ввійти не хотів. Тоді вийшов батько його й став просити його. А той відповів і до батька сказав: Ото, стільки років служу я тобі, і ніколи наказу твого не порушив, ти ж ніколи мені й козеняти не дав, щоб із

приятелями своїми потішився я... Коли ж син твій вернувся оцей, що проїв твій маєток із блудницями, ти для нього звелів заколоти теля відгодоване... І сказав він йому: Ти завжди зо мною, дитино, і все моє то твоє! Веселитись та тішитись треба було, бо цей брат твій був мертвий і ожив, був пропав і знайшовся! (Лк. 15, 11-32)

Ця притча розкажує про велику відмінність між синами одного батька, яка існує і між нами людьми. Молодший син попросив батька розділити маєток, хоча в ці часи маєток не ділився поміж дітьми до тих пір, поки батько міг працювати і керувати маєтком. Однак батько розділив маєток. Через кілька днів молодший син забрав свою долю і подався у далекий край, де з блудницями розтратив все багатство. Жив він розпутно. Тут, мабуть, Ісус натякає, що Його звинувачують у тому, що Він спілкується з блудницями, грішниками, які ведуть розгульний і аморальний спосіб життя, далекий від Бога.

Старший син весь цей час був разом із батьком, слухався його у всьому, тяжко працював по господарству зранку до пізньої ночі. Коли ж почався голод, то молодшому синові прийшлося пасти свині. Це на Сході вважалося найпринизливішим заняттям. Можливо під «далеким краєм» Ісус, розповідаючи цю притчу, розумів східну частину Галілеї, де жили язичники і займалися розведенням свиней. І тут молодший син, працюючи свинопасом, навіть не міг споживати того, що їдять свині. Це найунизливіше в очах людей. І ось молодший син вирішив, що краще бути наймитом, або рабом, у свого батька, аніж працювати на чужих людей.

Тут йдеться, що молодший син від язичництва («від праці на багатьох богів») повертається до свого рідного батька («свого єдиного істинного Бога»).

Батько («Отець наш Небесний») дуже зрадив, що повернувся син і почав каятися («навернувся грішник на праведні діла»), тому батько звелів зробити бучний прийом. А бенкет, як і в попередніх притчах, є символом Царства Небесного.

І грішники, такі як блудний син, коли вони розкаються й перестануть грішити, то матимуть можливість увійти до Царства Небесного. Під «старшим сином» треба розуміти фарисеїв і законотчителів, які сердилися на Ісуса Христа. Їм не подобалося Його вчення, бо він говорив про чужинців (язичників), котрих вони («фарисеї та законотчителі») не поважали, а Ісус їм обіцяв Царство Небесне, якщо вони покаються. Але й Ісус («батько») почав просити фарисеїв та законотчителів («старшого сина») не відмовлятися увійти до Царства Божого («на бенкет»). Царство Боже Ісус пропонує всім людям.

12. Притча про мудрих і нерозумних дів

«Царство Небесне, – каже Ісус Христос, – подібне до десяти дів, що взяли свої каганці й пішли зустрічати молодого». З них п'ять дів були нерозумні, а п'ять – мудрі. Нерозумні діви взяли з собою каганці, але не взяли оливи, а мудрі діви разом зі своїми каганцями набрали оливи у посудинки. Всі діви чекали молодого, бо він забарився, і задрімали.

Опівночі до них залунав крик: «Ось молодий, – виходьте назустріч!». Схопилися всі діви, каганці свої захопили. Нерозумні діви кажуть до мудрих: «Дайте нам своєї оливи, бо наші каганці вже ось-ось погаснуть». А мудрі діви відповіли: «Якщо ми вам дамо оливи, то її забракне і нам, і вам. Краще купіть собі оливи у продавців». Й коли нерозумні діви пішли купувати оливу, то в той час прибув молодий й ті, хто були приготовлені увійшли на весілля з молодим. І як увійшли зразу двері

весільної зали на ключ зачинили.

Коли ж прийшли решту дів, що були нерозумні, то не могли потрапити на весілля й почали благати господаря:

– Пане, пане, відчини нам двері й пусти нас на весілля.

А пан мовив:

– По правді кажу вам, – не знаю я вас. Ото ж пильнуйте, бо не знаєте ні дня, ні години, коли прийде Син Людський.

Відповідно до народних звичаїв єврейського народу тих часів жених, котрий брав свою наречену з урочистостями повертався від дому нареченої до свого

дому і там, у нього, відбувався весільний бенкет.

Цю притчу можна зрозуміти так. Ісус Христос, як Цар, повертається з неба зі Своєю нареченою – Божою Церквою, щоб встановити на землі Своє Царство, котре стане Його домом. Сюди запрошено багато гостей, у тому числі євреї, котрі пережили великий смуток у зв'язку з несправедливим Судом над Спасителем під час Його земного життя. Гості повинні бути відповідним чином підготовлені й ми бачимо як готовилися десять дів: п'ять з них добре підготувалися, а інші п'ять – ні. Коли невідповідні діви пішли за оливою, то двері Царства зачинилися, й вони не могли потрапити до Царства.

Отже, ця притча є образним описом майбутнього суду над Ізраїлем і над всіма народами світу. Як виходить з притчі про десять дів, після повернення Ісуса Христа відбудеться ще один «розподіл». Можливо, тут йде мова про долю цих євреїв, котрі залишаться живими під час приходу Спасителя і Господа Бога нашого Ісуса Христа у славі, можливо, й інших народів. Як бачимо, євреї часів великого смутку будуть знати про близький прихід Ісуса Христа, але духовно вони не будуть готові зустріти Господа. Прихід Спасителя і Господа Бога нашого Ісуса Христа, як відомо, буде не очікуваний.

Стосовно оливи, то вона, мабуть, уособлює Духа Святого та Його діяльність у спасінні людства. Спасіння – це не тільки визнання віри Христової, а для спасіння потрібне прийняття Духа Святого. Ті, хто не матимуть Святого Духа, не потраплять на «весільний бенкет» Царства Божого. Словом, ті, хто духовно не буде готовий до приходу Спасителя і Господа Бога нашого Ісуса Христа не увійдуть в Царство Боже. А оскільки ніхто не знає ні дня, ні години повторного приходу Ісуса Христа, то ця притча навчає: завжди бути напоготові, не грішити, сповідувати Вчення Ісуса і Закони Божі.

13. Притча про таланти

«Один чоловік, роду славного, відправлявся в далеку країну, щоб царство прийняти й вернутись. І покликав він десяткох своїх рабів, дав їм десять мін, і сказав їм: Торгуйте, аж поки вернуся. Та його громадяни його ненавиділи, і послали посланців услід за ним, кажучи: Не хочемо, щоб він був над нами царем. І сталось, коли він вернувся, як царство прийняв, то звелів поскликати рабів, яким срібло роздав, щоб довідатися, хто що набув. І перший прийшов і сказав: Пане, міна твоя принесла десять мін. І відказав він йому: Гарзд, рабе добрий! Ти в малому був вірний, володій десятма містами. І другий прийшов і сказав: Пане, твоя міна п'ять мін принесла. Він же сказав

і тому: Будь і ти над п'ятьма містами. І ще інший прийшов і сказав: Пане, ось міна твоя, що я мав її сховану в хустці. Я бо боявся тебе, ти ж бо людина жорстока: береш, чого не поклав, і жнеш, чого не посіяв. І відказав той йому: Устами твоїми, злий рабе, суджу я тебе! Ти знав, що я жорстока людина, беру, чого не поклав, і жну, чого не посіяв. Чому ж не віддав ти міняльникам срібла мого, і я, повернувшись, узяв би своє із прибутком? І сказав він присутнім: Візьміть міну від нього, та дайте тому, хто десять мін має. І відказали йому: Пане, він десять мін має. Говорю бо я вам: Кожному, хто має, то дасться йому, хто ж не має, забереться від нього і те, що він має. А тих ворогів моїх, які не хотіли, щоб царював я над ними, приведіте сюди, і на очах моїх їх повбивайте». (Луки 19:12-27)

У цій притчі Ісус розказав про господаря і трьох його рабів, кожен з яких отримав значну кількість грошей. Два вірних раба вміло застосували ці гроші й принесли прибуток своєму пану й таким чином вони розділили загальну радість. За це вони були удостоєні великої відповідальності в управлінні справами свого пана. Третій раб, що отримав одного таланта, побоявся, що не догодить своєму господарю і закопав цього таланта в землю. Він, мабуть, не був впевнений, що господар повернеться. А якщо вже й повернеться, то він віддасть йому цей талант цілий без будь-якого

прибутку. Це свідчить про те, що цей третій раб не тільки боявся свого хазяїна, але й, до того, не довіряв і не покладався на нього. Він показав себе як лінивий і лукавий раб, затіявши таку хитромудру витівку. Але він обманув сам себе, бо втратив все що мав і був строго засуджений як «злий раб». Він, як злий грішник, підлягав до відділення від Бога у Вічності. Слова «Бо кожному, хто має, буде ще дано йому, а хто немає, то в нього забереться й те, що він має» треба розуміти, що активному, енергійному, діяльному і праведному слугі Божому буде віддано й те, чим без користі володів би лінивий раб.

Ця притча, таким чином, пробуджує і активізує дієво і плідно користуватися дарами Божими – талантами, й використовувати їх на служіння Богові та Його Царству. Ми вже згадували, що останній раб, мабуть, не був впевнений, що господар повернеться. Але ця притча яскраво і барвисто підкреслює і нагадує нам, що ми повинні вірно служити Господу завжди й тоді, коли ми не впевнені нам здається, що Його немає поряд. Адже це враження «відсутності» Господа хибне, бо Бог всюдиущий, всюди присутній, Вічний і Всезнаючий.

Невірство в існування Бога нинішніх атеїстів, горе вчених, скептичних матеріалістів, бо вони не можуть побачити Бога, не можуть зрозуміти і пояснити чудодійних див і явищ, які посилає нам Господь, не можуть

науковими приладами відшукати Бога чи виміряти силу Святого Духа, зовсім не означає, що Бога немає, цілковито не означає, що дива Господні не існують, що все це витівка. Підтвердженням того є також наступна притча. Бо якщо ми нехтуватимемо цим і уподібнюватимемося цьому злому рабу, й тоді нас чекає темрява, де буде плач і скрегіт зубів. Цими словами завершується не одна притча. Й це не випадкові повтори, а це свідомі нагадування нам – живіть по Божому, виконуйте Його Заповіді й на вас чекає Царство Боже, а не вічні муки у пеклі.

14. Притча про немилосердного боржника

У цій притчі Ісус Христос Царство Небесне уподібнює до одного царя чи пана, який забажав зробити обрахунок, або, як кажуть, звести фінансовий баланс зі своїми рабами. Коли ж він почав обраховувати, то йому привели одного раба, котрий заборгував цареві десять тисяч талантів. Талант – це грошова одиниця. Один талант містить 60 мін (1 міна = 50 сиклів; 1 сикль = 11,5 грам), або 9,7 юнів. Один талант у ті часи був еквівалентний 34 кг золота.

Коли ж почали вияснити обставини щодо цього боргу, то виявилось, що цей раб бідний і не може віддати борг у сумі 10000 талантів. Тоді пан, якому підпорядковувався боржник, наказав схопити всю сім'ю раба: продати раба і його дружину та дітей й продати все їх майно, щоб з ним розрахуватися. Почувши це, раб упав до ніг пана, вклонявся йому і благав, щоб пан ще почекав, а пізніше раб віддасть весь борг. Змилосердився пан над рабом, звільнив його з-під варті і простив йому борг.

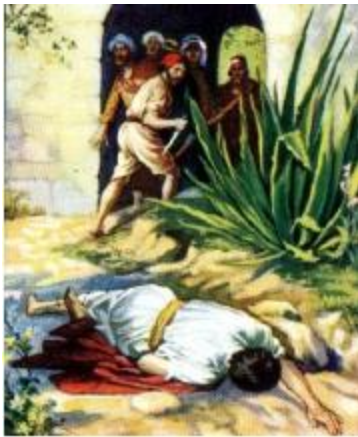

Коли йшов цей раб додому, то на дорозі зустрів одного свого раба-товариша, який заборгував йому сто динарів, себто сто срібних монет. Динар – це срібна римська монета, яку за день міг заробити середній працівник у ці часи. Він схопив свого товариша – боржника й почав душити, галасуючи, щоб віддав йому борг – сто динарів. Товариш його впав рабові до ніг, почав благати, щоб він ще почекав, бо зараз немає грошей, а пізніше віддасть йому сто динарів. Але раб і слухати не хотів, бо в той же час ходив отримати свій борг; він пішов до влади і посадив свого товариша-боржника до в'язниці. Дізналися про це інші раби і про все розповіли своєму панові. Тоді пан викликав цього раба і каже: – Рабе лукавий, я простив тобі весь твій борг у десять тисяч талантів, бо ти просив мене. А чи не належало б тобі змилюватися над своїм товаришем, що заборгував тобі сто динарів, так як я над тобою змилювався.

Прогнівався пан і віддав цього раба катам, щоб його катували, аж поки не віддасть йому боргу – 10000 талантів. «Так само, – каже Ісус Христос, – і Отець мій Небесний учинить з вами, коли кожен з вас щиро і широко не простить своєму братові його провини» (Мк. 18, 23-35).

Ця притча яскраво віддзеркалює ставлення віруючих між собою. Тут цар або пан символізує Царство Небесне. Цією притчею Господь підкреслює, що всі ми повинні прощати. Злому рабові пан простив весь його борг, а він у свою чергу повинен був простити своєму боржнику і т.д. Такий закон прощення. Всі ми повинні дотримуватися цього Божого Закону прощення: прощати всім – і друзям, і ворогам своїм. Ніколи, ні на кого не можна тримати зла ні в думках, ні в діях своїх.

15. Притча про жорстоких виноградарів

«Насадив виноградника він, обгородив його муром, видовбав у ньому чавило, башту поставив, і віддав його винарям, та й пішов. Коли ж надійшов час плодів, він до винарів послав рабів своїх, щоб прийняти плоди свої. Винарі ж рабів його похапали, і одного побили, а другого замордували, а того вкаменували. Знов послав він інших рабів, більш як перше, та й їм учинили те саме.

Нарешті послав до них сина свого і сказав: Посоромляться сина мого. Але винарі, як побачили сина, міркувати собі стали: Це спадкоємець; ходім, замордуймо його, і заберемо його спадщину! І, схопивши його, вони вивели за виноградник його, та й убили.

Отож, як прибуде той пан виноградника, що зробить він тим винарям? Вони кажуть Йому: Злочинців погубить жорстоко, виноградника ж віддасть іншим винарям, що будуть плоди віддавати йому своєчасно». (Мв. 21, 33-41)

Коли почули цю притчу священники та фарисеї, то зрозуміли, що це про них Ісус говорить, і вони намагалися схопити Ісуса, але побоялися людей, бо вважали Його за Пророка. Священники та фарисеї залишили Ісуса та пішли (Мк. 12. 12).

Чисто земна суть цієї притчі віддзеркалює типову ситуацію для Палестини I століття нашої ери, особливо у Галілеї. Іноземні багаті мали у Галілеї великі земельні наділи, які вони здавали в оренду місцевим жителям. Місцеві працівники виконували на виноградниках всі необхідні роботи і, безперечно, частину врожаю треба було віддавати іноземному землевласнику.

Отже, після збору врожаю господар послав своїх агентів, котрі привозили йому належне. За таких умов між місцевими трударями і господарем-іноземцем виникали різні конфлікти. По суті, все це розказав Ісус у Своїй притчі, розкривши в ній заколот членів синедріону проти Ісуса.

Людина, що посадила виноградник, – господар – символізує Бога, Котрий посадив (створив) Ізраїль. Господь огородив виноградник (Ізраїль) муром (Своїм захистом, турботою та піклуванням), видовбав чавило, щоб збирати виноградний сік й щоб нічого не пропало, сторожову вежу поставив (символ безпеки), себто Бог дав Ізраїлю все, щоб він був зразковим. Коли все було звершено, то Бог – Володар винограднику віддав його винарям (релігійним вождям Ізраїлю), а Сам відлучився, тобто особисто не знаходився в Ізраїлі, а займався Своїми іншими справами.

Отже, час від часу Бог (господар) послав на виноградник Своїх слуг, рабів, себто пророків, яких Бог послав Ізраїлеві, щоб прийняти від них плодів із винограднику (Ізраїлю). Але вони підняли бунт проти господаря: побили одного слугу, поранили іншого, вбили ще іншого і т.д.

Довгий час послав Господь до Ізраїлю Своїх посланців за покаанням і праведністю – і все надарма. Тоді Бог вирішив послати до нечесних і злочинних винарів Свого Єдиного і Найулюбленішого Сина – Ісуса Христа. Але винарі вбили Сина і викинули з винограднику (це провіщення того, що буде з Ісусом Христом: розп'яття за стінами Єрусалиму і неприйняття Його Ізраїлем).

І тут Ісус риторично запитує: «Які ж дії будуть Господа за цей вчинок? Адже народ Ізраїлю спершу відвернувся від Іоанна Хрестителя Предтечі, а потім від Спасителя і Господа Бога нашого Ісуса Христа». Учні відповіли: «Винарів-злочинців жорстоко погубить, виноградник віддасть іншим винарям, котрі будуть вчасно віддавати йому плоди виноградарства», себто суд над Ізраїлем і передача його привілеїв іншим земним володарям. Ось чому з цих пір аж до 1947 р. Ізраїль не мав своєї державності, а перебував під іноземним гнітом «інших винарів».

А щодо слів «Камінь, що його будівничі відкинули, став наріжним каменем; від Господа сталося це, і дивне воно в очах наших!», то це про смерть Ісуса, Його воскресіння і Його височінню у славі. Адже камінь (син господаря винограднику – Сам Ісус), який відкинули будівельники (релігійні вожді Ізраїлю), цей же камінь став наріжним каменем, найголовнішим, найосновнішим у цій будівлі (у світі).

Пояснюючи цю притчу, Ісус мовив: «Тому кажу вам, що від вас заберуть Царство Боже і віддадуть його народові, котрий плоди цього Царства буде приносити». Це можна розуміти так, що Царство Боже заберуть від єврейського народу і передадуть тим народам язичницьким, котрі принесуть істинні плоди віри. І це є кульмінаційним моментом у Вченні Ісуса Христа.

16. Притча про двох синів

«А як вам здається? Один чоловік мав двох синів. Прийшовши до першого, він сказав: Піди но, дитино, сьогодні, працюй у винограднику! А той відповів і сказав: Готовий, панотче, і не пішов. І, прийшовши до другого, так само сказав. А той відповів і сказав: Я не хочу. А потім покаявся, і пішов. Котрий же з двох учинив волю батькову? Вони кажуть: Останній. Ісус промовляє до них: Поправді кажу вам, що митники та блудодійки випереджують вас у Боже Царство. Бо прийшов був до вас дорогою праведности Іоанн, та йому не повірили ви, а митники та блудодійки йняли йому віри. А ви бачили, та проте не покалися й опісля, щоб повірити йому». (Мв. 21, 28-32)

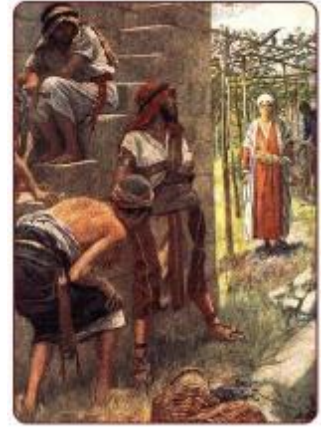
Першому синові, як вважає Ісус, відповідають митарі та блудники, а другому синові – первосвященики, старійшини та інші юдейські верховоди. Адже обом групам людей кинутий клич у виноградник. І тут образно зливається клич Івана Хрестителя з раннім викликом Отця через пророків. Первосвященики, старійшини та юдейські верховоди, як відомо, були людьми релігійними і відкликнулися на заклик Іоанна Предтечі, але за ним не пішли (у виноградник не пішли). І навпаки, митарі та блудники спершу відмовилися йти за Іоанном Предтечею, але потім передумали й таки пішли за ним, бо якраз вони пішли слідом за Іоанном Хрестителем (Предтечею).

Через те й сказав Ісус, що митники та блудники йдуть у Боже Царство попереду Його улюблених учнів. А релігійним вождям Ізраїлю (первосвященикам, старійшинам та іншим юдейським верховодам) не бачити Царства Божого, їм туди вхід заборонений, бо вони не визнають вчення Ісуса Христа й виступають проти Нього, змовляючись як Його згубити.

17. Притча про робітників у винограднику

Ісус Христос, проповідуючи своїм учням про Царство Небесне, розповів їм таку притчу: «Царство Небесне подібне до господаря, який вийшов якомсь вранці найняти робітників до свого виноградника. Домовившись з робітниками по динарію за день, він послав їх до свого виноградника. Вийшовши о третій годині, побачив інших, які стояли без діла на ринку, і сказав їм: «Ідіть і ви у виноградник – і дам вам по справедливості». Вони пішли. Далі, вийшовши о шостій та о дев'ятій годинах, зробив так само. Коли вийшов об одинадцятій годині, знайшов інших, які стояли, і каже їм: «Чому ви стоїте тут без діла цілий день?» Кажуть йому: «Бо нас ніхто не найняв». Він каже їм: «Ідіть і ви у виноградник». Коли настав вечір, каже господар

виноградника до свого управителя: «Поклич робітників і дай їм платню, почавши від останніх і аж до перших». Ті, хто прийшов об одинадцятій годині, одержали по динарію. А коли підійшли перші, то думали, що одержать більше, але й вони отримали по динарію. Відтак, одержавши, нарікали на пана, кажучи: «Оці останні попрацювали одну годину, а ти прирівняв їх до нас, які винесли тягар дня і спеку». А він у відповідь сказав одному з них: «Друже, не кривджу тебе; чи не за динарію домовився ти зі мною? Візьми своє і йди. Я ж хочу й цьому останньому дати так само, як і тобі; хіба не можна мені зробити з моїм те, що я бажаю? Чи твоє око лукаве через те, що я добрий?» Так останні будуть першими, а перші останніми» (Мв. 20, 1-16).

На цьому прикладі Ісус Христос показав учням, що розподіл нагород серед всіх нас – це справа Бога. Й, справді, можлива така ситуація, що ці, що багато працюють, і ті, що мало працюють, мають однакову винагороду. Бо винагорода залежить від доброти, добродітності, мил осердя, благодаті Господа Бога. Через те першим не треба гордитися своєю першістю, своєю високістю, своїми титулами, своїми заслугами, своєю мудрістю, своєю посадою, своєю зверхністю, бо може бути так, що їх зрівняють з останніми, або останні можуть отримати перевагу над першими. І це надзвичайно важливо і повчально, особливо, для тих, хто творить для себе культ і звеличення на цій землі, у різних колективах та державах. Адже всі ми, що працюємо на винограднику Христовому, не повинні забувати, що останні можуть бути першими, а перші – останніми. Бо все оцінює Бог і вирішує Бог.

12. ЗЦІЛЕННЯ ТА ІНШІ ЧУДЕСА ІСУСА ХРИСТА

У чотирьох Євангеліях маємо детальний опис майже сорока чудес, що Ісус вчинив над матеріальним світом (чудо в Кані Галилейській, помноження хлібів...) і над людським тілом. З цієї другої групи найбільша кількість - це оздоровлення хворих (параліч, проказа, сліпота...); в трьох оповіданнях говориться про воскресення (дочки Яіра, сина вдови з міста Наїм - Лазаря); дуже часто знаходимо епізоди, в яких йдеться про вигнання бісів. Крім того в Євангеліях є багато загальних тверджень про Ісусову чудотворну діяльність,

Воскресення дочки Яіра.
Лк. 8, 54

детальних описів чудес (Мк. 4,23; 8,16; 9,35; 12,15; 14,36; 15,30; 21,41). Святий апостол Іоанн каже, що не можливо описати всі Ісусові чудеса (Ін. 20,30; 21,23).

Проповідкування і чудеса

Зцілення розслабленого (Мв. 9, 1-8)

Отож дивною свавільністю є вважати історичним Ісусове проповідкування, а легендарними його чудеса. Хто з Євангелія Святого Марка викидає опис чудес, мав би викинути також Ісусове проповідкування, тому що існує нерозривна єдність між чудесами й наукою Христовою.

Євангелія представляють Ісусове проповідкування й чудеса, Ним зроблені, як нерозривні складники єдиної Його місії. Ось деякі приклади: Приводом до дискусій з фарисеями (в яких Ісус викладає свою науку) часто є Його чуда. Наприклад, у випадку оздоровлення розслабленого неможливо відділити чудо від важливого твердження: Ісус має владу прощати гріхи, бо оздоровлення розслабленого є зовнішнім знаком влади, яку неможливо контролювати, тобто влади відпускати гріхи (Мк. 2, 1).

Подібно й у випадку оздоровлення чоловіка, що мав суху руку (Мк. 3,1). Чудо, зроблене в суботу, є для Ісуса приводом, щоб навчати: людина вартує більше від суботи, людська особа вартує більше від

Для Ісуса чудеса - це «діла»

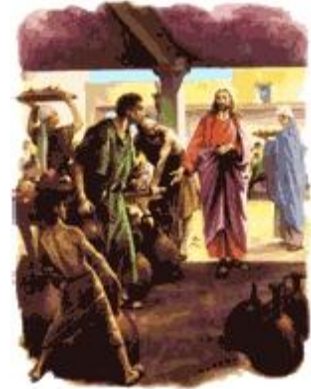

П'ятьма хлібами нагодовані 5 тисяч людей

Апостоли (а деколи й самі фарисеї) називають чудеса знаками: для них чудо - це знак, що доказує месіанство Христа. Святий апостол Іоанн, оповівши про чудо в Кані, закінчує: «Ось такий початок знаків учинив Ісус» (Ін. 2,11).

Никодим каже до Ісуса: «Равві, ми знаємо, що прийшов еси учителем від Бога; ніхто бо, з ким немає Бога, не спроможен такі знаки творити» (Ін. 3, 2). Ісус натомість майже ніколи не називає свої чудеса знаками. Називає їх ділами або Божими ділами. Коли іудеї питають Ісуса, чи хвороба сліпородженого є наслідком його гріхів, чи гріхів його батьків, Він відповідає: «Ані він не згрішив, ані батьки його, але щоб ділам Божим виявитись на ньому» (Ін. 9,3; 5,20; 7,21; 10,24).

Чому Ісус чудеса називає ділами? Тому що чудеса, що перевищують людську силу, не перевищують Його сили: вони - це звичайний спосіб діяння того, хто є Богом. Те, що для людей є чудом, для Ісуса є звичайним ділом, виявом Його вищої сили. Чудеса - це вияв Його особи. Вони походять від самого Ісуса, не від Отця. Ісус каже до прокаженого: «Хочу, будь чистий!» (Мк. 1,41); дочці Яіра, що лежала мертва, наказує: «Дівчино, кажу тобі, встань!» (Мк. 5, 41). Тут бачимо не тільки надлюдську силу, а силу самого Всемогутнього. В Євангелії від Іоанна Ісус представляє свою діяльність як спільну діяльність Отця і Сина. Ось Його слова: «Бо як Отець воскрешає померлих і оживляє, так і Син дає життя кому захоче. Отець бо не судить нікого, а Синів дає він суд увесь, щоб усі шанували Сина так, як Отця шанують» (5, 21-23).

Ісус перетворює воду на вино в Кані Галілейській

Називаючи чудеса ділами, Ісус натякає на свою єдність з Отцем. Діяльність, що Бог виявив у творенні чи в історії вибраного народу, продовжується в діяльності Ісуса... Ісус виконує діла Отця. І то в такій мірі, що бачити одне чудо Ісуса - це бачити діяльність самого Бога, що є життям, це бачити Отця в дії, це споглядати Його в Його діяльності. Але цю діяльність Отець виконує через діла Сина. Той, що бачить Сина, бачить Отця, бо в їх діяльності вони є одне.

Особисте втручання

Зцілення хворих Ісусом Христом

Ісусове діяння є завжди необхідне для сповнення чуда. Але таке діяння, таке втручання зводиться до звичайного слова, до символічного жесту, до безпосереднього контакту з Христом (Мк. 1, 25; 2, 11; 6, 56; 7, 33; Ін. 9, 6). Ця дія не вимагає жодної наукової підготовки в Ісуса; нема жодного діагнозу хвороби;

не бачиться жодного складника, Ісус зупиняє бурю властивого магії чи сугестії.

Ісус не вибирає хворих. Ісус не вибирає між хворими тих, що надавалися б на Його дію. Він допомагає тим, хто Його просять. Деколи діє зі своєї волі, не знаючи ні хворого, ні хвороби. Наприклад, оздоровлення слуги сотника відбувається без присутності хворого (Лк. 7,1-10).

ЗЦІЛЕННЯ ХВОРИХ ТА ІНШІ ЧУДЕСА ІСУСА ХРИСТА

1. Диво в Кані Галілейській на весіллі	(Ін. 2, 1-11)
2. Зцілення сина капернаумського царедворця	(Ін. 4, 43-54)
3. Зцілення біснуватого в капернаумській синагозі	(Мк. 1, 21-28)
4. Зцілення тещі Симона (Петра)	(Мк. 1, 29-31)
5. Зцілення від прокази	(Мв. 8, 2-4)
6. Зцілення розслабленого в Капернаумі	(Мв. 9, 1-8)
7. Зцілення розслабленого при Вівчій купелі	(Ін. 5, 1 -17)
8. Зцілення сухорукого ^{ПРИТЧІ} зцілення ІСУСА ХРИСТА	¹⁰⁵ (Мв. 12, 9-13)
9. Зцілення слуги капернаумського сотника	(Мв. 8, 5-13) 10.
10. Воскрешення сина вдови в Наїні	(Лк. 7,1 1-17)
11. Зцілення біснуватого глухонімого сліпого	(Мв.12,22-23)
12. Втихомирення шторму на морі	(Мв. 8, 23-27)
13. Зцілення біснуватих в Гадаринській стороні	(Мв. 8, 28-34)
14. Воскрешення дочки Яіра, зцілення кровоточивої	(Мв. 5, 22-43)
15. Зцілення двох сліпих	(Мв. 9, 27-31)
16. Зцілення біснуватого німого	(Мв. 9, 32-34)
17. Нагодування 5000 народу 5 хлібами і 2 рибами	(Мк. 14,13-21)
18. Ходіння по воді	(Мв. 14,22-24)
19. Зцілення хворих в Генісаретській стороні	(Мв. 14,35-36)
20. Зцілення дочки хананеянки	(Мв. 15, 21-28)
21. Зцілення глухонімого	(Мк. 7, 31- 37)
22. Зцілення багатьох хворих у Генісаретського озера	(Мв. 15, 29-31)
23. Нагодування 4000 людей 7 хлібами і кількома рибами	(Мв. 15,32-38)
24. Зцілення сліпого в Віфсаїді	(Мк. 8, 22-26)
25. Зцілення біснуватого лунатика	(Мв.17,14-21)
26. Зцілення сліпонародженого	(Ін. 9, 1-41)
27. Зцілення жінки, скорченої 18 років	(Лк. 13,10-17)
28. Зцілення хворого водянкою	(Лк. 14,1-14)
29. Зцілення 10 хворих проказою	(Лк. 17,11-19)
30. Воскрешення Лазаря	(Ін. 11, 1-46)
31. Зцілення сліпих в Єрихоні	(Мв. 20, 29-34)
32. Зцілення хворих при вході до Єрусалиму	(Мв. 21, 1-11)

ВОСКРЕШЕННЯ ЛАЗАРЯ

Воскрешення Лазаря - запевнення нашого майбутнього воскресіння. Православна Церква, вшановує величну Євангельську подію, коли Господь

наш Ісус Христос воскресив чотириденного Лазаря. Таке велике чудо Спаситель здійснив перед початком Своїх страждань, за декілька днів до Свого славного Воскресіння. Святий євангеліст Іоанн Богослов вказує на мету, з якою воскрешає Ісус Христос праведного Лазаря. Про неї Господь говорить, звертаючись до Своїх учнів: «щоб ви увірували», що дійсно всі померлі воскреснуть і що їхній Учитель не простий чоловік, а Боголюдина.

Воскресіння Лазаря. Ікона

З Євангельських розповідей нам відомо багато фактів воскресіння померлих. Знаємо, що Христос окрім Лазаря, воскрешав і других людей, як наприклад, сина Наїнської вдови, дочку Яіра. А також і апостоли воскрешали померлих. Але воскресіння Лазаря було особливим, так як по законам природи, тіло почало предаватися тлінню і ніяких ознак життя вже не було. Для Бога ж нема нічого неможливого. І коли до гробу, в якому лежало тіло Лазаря, на четвертий день приходить Ісус Христос, у власті якого всі живі і мертві, то по Його слову, Лазар миттєво встає від мертвого сну і, обвитий погребальними пеленами, виходить з гробу.

Це велике чудо воскресіння чотириденного Лазаря укріпило віру апостолів і всіх учнів Христових про те, що їхній Учитель – це дійсно Син Божій і істинний Бог, котрий Своїм словом воскресить і всіх померлих з часів Адама.

Воскресіння Лазаря нагадує і нам про те, що людина створена для вічності, що смерть і тління – це наслідки гріха. Воскресіння Лазаря нагадує нам і про наше воскресіння із мертвих і стверджує нашу віру в ту істину, що наші перетворені в прах тіла воскреснуть для останнього праведного суду, воскреснуть для того, щоб дати відповідь за своє прожите життя.

Господь говорить: *«Не дивуйтесь цьому, бо настане час, коли всі, що в гробах почують голос Сина Божого: і воскреснуть ті, що чинили добро у воскресіння життя, а ті що чинили зло - у воскресіння суду»*. Святий апостол Павло навчає нас такими словами: *«Всім бо нам належить явитися перед судом Христовим, щоб прийняв кожного, і тих що чинили добро і тих що чинили зло»*.

13. З'ЯВЛЕННЯ ВОСКРЕСЛОГО ХРИСТА:

- Марії Магдалині	(Ін. 20, 11-18)
- жінкам – мироносицям	(Мв. 28, 9-10)
- учням по дорозі в Еммаус	(Лк. 24, 13-35)
- учням в Єрусалимі в перший день без Фоми	(Лк. 24, 36-49)
- учням вдруге через 8 днів у присутності Фоми	(Ін. 20, 26-29)
- учням біля моря Тиверіадського	(Ін. 21, 1-25)
- з'явлення на горі 11 апостолам	(Мв. 28,16-20)
- Петру біля Єрусалиму	(I Кор. 15, 5)
- 500–ам віруючих	(I Кор. 15, 6)
- своєму брату «по плоті» – Якову і всім апостолам	(I Кор. 15, 7)

З'явлення протягом 40-ка днів з роз'ясненням Царства Божого: (Діян.1, 3)

Спаситель після воскресіння:
а) являється видимим чином;
б) їсть і п'є з учнями (Лк. 24,12);
в) показує руки і ноги з ранами (Лк. 24, 40);
г) дає настанови, подорожує з апостолами (Лк. 21,15)

З'явлення Спасителя після вознесіння:

- первомученику архидиякону Стефану (Діян. 7, 55)
- апостола Павлу (I Кор. 9,1; 15,8).

14. НАГІРНА ПРОПОВІДЬ ІСУСА ХРИСТА

Загальна характеристика

Старий Заповіт	дає Господь:	Новий Заповіт
<p>у безплідній пустелі на горі Синай</p> <p>через грізну, темну хмару, яка покривала гору в супроводі грому, блискавки і трубного звуку ніхто не смів підійти до гори, крім Мойсея</p> <p>Це Закон суворої правди</p>	<p>на схилах гори, покритої весняною зеленою травою серед ясного весняного дня, при тихій прохолоді від Галилейського озера серед багатьох людей, які намагаються підійти до Нього ближче, торкнутись Його одягу, щоб отримати від Нього благодійну силу</p> <p>Це Закон Божественної любові і благодаті, який дає людям силу виконувати Божий Закон</p>	

Нагірна проповідь –
Новозаповітній Закон любові.

Ісус Христос: *«Не подумайте, ніби Я руйнувати Закон чи Пророків прийшов, Я не руйнувати прийшов, а виконати»*
(Мв. 5, 17).

Гора Блаженств.
Сучасне фото

ЗАПОВІДІ БЛАЖЕНСТВА

(за євангелістом Матвієм, гл. 5)

Як ми маємо виконувати Божий Закон, щоб отримати блаженне (в вищій мірі радісне, щасливе) життя вічне в Царстві Небесному.

1. Блаженні убогі духом, бо їхнє Царство Небесне.

(убогі духом – які відчують і усвідомлюють свої гріхи і недоліки душі. Пам'ятають, що без Божої допомоги нічого зробити не можуть, а тому не вихваляються і не гордяться, мають терпіння (смирнення).

2. Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться.

(ті, що плачуть – сумують і плачуть про свої гріхи і душевні недоліки. Господь простить їм гріхи і втішить їх ще тут, на землі, а на небі дасть вічну радість).

3. Блаженні лагідні (слов'янське «кротци»), **бо вони успадкують землю** (які терпляче переносять всі біди, без ремствування на Бога. Вони отримають у володіння небесне житло, тобто оновлену землю у Царстві Небесному).

4. Блаженні голодні і спрагли правди, бо вони наситяться.

(як голодні бажають хліба, а спрагли – води, так ми повинні у Бога бажати очистити нас від гріхів і допомогти нам жити правдиво. Це такі, які бажають оправдатися перед Богом. Їх бажання здійсняться: вони будуть нагодовані – їх Господь оправдає).

5. Блаженні милостиві, бо вони помилувані будуть.

(милостиві – які мають добре серце: милосердя і співчуття до всіх; готові допомогти всім, хто потребує, чим тільки можуть. Їм буде явлена особлива милість Божа).

6. Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.

(чисті серцем – які не тільки оберігають себе від поганих справ, але і душу свою прагнуть зробити чистою, тобто берегти її від поганих думок і бажань. Вони і тут близькі до Бога (тобто душею завжди Його відчують), а в майбутньому житті будуть вічно з Богом, бачити Його).

7. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.

(миротворці – які не люблять ніяких чвар. Самі намагаються жити з усіма мирно і дружелюбно та інших мирити один з одним. Такі люди уподібнюються Сину Божому, який прийшов на землю примирити грішну людину з правосуддям Божим).

8. Блаженні вигнані за правду, бо їхнє є Царство Небесне.

(вигнані за правду – які живуть за Божим Законом, за правдою, за справедливістю, терплять і переносять за це різні гоніння, біди, але не відступають від правди).

9. Блаженні ви, коли ганьбитимуть вас, і гнатимуть, і зводитимуть на вас усяке лихослів'я та наклепи – Мене ради. Радійте і веселіться, бо велика нагорода ваша на небесах.

Інші повчання Нагірної проповіді (за Євангелієм від Матвія):

1. Не гнівайтесь на свого ближнього	(5, 21-26)
2. Про жадібність, перелюб і розлучення	(5, 27-32)
3. Не клянїться	(5, 33-37)
4. Не противтеся злому	(5, 38-42)
5. Любіть і ворогів своїх	(5, 43-48)
6. Про милостиню	(6, 1-4)
7. Про молитву	(6, 5-13)
8. Про багатство не на землі, а на небі	(6, 19-23)
9. Про промисел Божий (покладання надій на Бога)	(6, 24-34)
10. Не судіть своїх ближніх	(7, 1-6)
11. Усе потрібне просіть у Отця Небесного	(7, 7-12)
12. Ходіть дорогою вузькою	(7, 13-14)
13. Стережіться фальшивих пророків	(7, 15-20)
14. Чиніть волю Отця вашого Небесного	(7, 21-23)
15. Прощайте ближнім	(6, 14)
16. Не будуйте на піску	(7, 24-27)

15. ПОВЧАННЯ ІСУСА ХРИСТА

(крім Нагірної проповіді)

1. «Не лякайтеся тих, хто тіло вбиває, а душі вбити не може, але бійтеся більше того, хто може й душу і тіло вам занапастити в геєні». (Мв.10, 28).
2. «Хто Мене визнає перед людьми, того перед Небесним Отцем Моїм визнаю і Я. Хто ж Мене відцурається перед людьми, того і Я відцураюсь перед Небесним Отцем Моїм». (Мв.10, 32-33)
3. Любіть Ісуса над усе: «...хто більше, ніж Мене, любить батька чи матір, той не вартий Мене. І хто більше, ніж Мене, любить сина чи дочку, той не вартий Мене. І хто не візьме свій хрест і не піде за Мною слідом, той Мене недостойний». (Мв.10, 37-38)
4. «Прийдіть до Мене, усі зморені та обтяжені – і Я вас заспокою! Візьміть на себе ярмо Моє, і навчіться від Мене, бо Я тихий і серцем покірний – і знайдете спокій душам своїм». (Мв.11, 28-29)
5. «Хто не зі Мною, той проти Мене». (Мв. 12, 30)
6. Що оскверняє людину: «Не те, що входить до вуст, людину оскверняє, але те, що виходить із вуст». (Мв.15, 11)
7. Хто вірує, той не має нічого неможливого: «Коли будете мати віру, хоч би як зерно гірчичне, і горі цій скажете: «Перейди звідси сюди», то вона перейде, і нічого не матимете неможливого». (Мв.17, 20)
8. Хто найбільший в Царстві Небесному (...якщо не станете як діти...) (Мв.18,1)
9. Як увійти до Царства Небесного. (Мв. 18, 8-10)
10. Як ставитись до гріхів брата свого. (Мв. 18, 21-22)
11. Скільки раз прощати гріхи брату своєму. (Мв. 18, 21-22)
12. Що Бог з'єднав, людина нехай не розлучає. (Мв. 19, 3-12)
13. Багатому важко увійти до Царства Небесного. (Мв. 19, 23-26)
14. «Хто першим із вас хоче бути – нехай буде той вам за раба». (Мв. 20, 23)
15. «Все, чого ви в молитві попросите з вірою – то отримаєте». (Мв. 21-22)
16. «Багато покликаних, та мало вибраних». (Мв. 22, 14)
17. Віддайте кесареве кесареві, а Богові Боже. (Мв. 22, 15-22)
18. Про воскресіння мертвих: «...Бог не є Богом мертвих, а живих». (Мв 22, 22-33)
19. Про дві найбільші заповіді Божі. (Мв. 22, 34-40)
20. Ознаки кінця світу. (Мв. 24, 3-44; Лк. 21, 7-36)
21. Останній суд. (Мв. 25, 31-46)
22. Як спасти свою душу. (Мк. 8, 34-38)
23. Дерево за плодом своїм пізнається. (Лк. 6, 43-45)
24. Про молитву: «...просіть і дасться вам, шукайте – і знайдете, стукайте – і відчинять вам». (Лк. 11, 9)
25. Багатійте у Бога. (Притча про багача) (Лк. 12, 13-21)
26. Покладайте свою надію на Бога. (Лк. 12, 22-31)

27. Збирайте собі скарби на небі. (Лк. 12, 32-34)
28. Будьмо готові, бо часу кінця світу не знає ніхто. (Лк. 12, 35-53)
29. Коли не покастесь, то загинете. (Лк. 13, 1-5)
30. Кого спасе Господь. (Лк. 13, 22-29)
31. «Хто вірний в найменшому – і в великому вірний; і хто несправедливий у найменшому – і у великому несправедливий». (Лк.16, 10)
32. Не можна служити Богу й мамоні. (Лк.16, 13)
33. Не спокушуйте: «Не можливо, щоб спокуси не мали прийти, але горе тому, через кого вони приходять». (Лк.17,1)
34. Ми – нікчемні раби – так повинні про себе говорити, виконуючи все нам показане Богом: «...бо зробили лише те, що повинні були зробити». (Лк.17, 7-10)
35. «Пустіть дітей, щоб до мене приходили. І не забороняйте їм – бо таких є Царство Боже». (Лк.18, 16)
36. «Коли хто не родиться з води й Духа, той не може ввійти до Царства Небесного». (Ін. 3, 5)
37. «Як Мойсей підніс змія в пустелі, так мусить піднесений бути і Син Людський, щоб кожен, хто вірує в Нього, мав вічне життя». (Ін. 3,14)
38. «Бог не послав Свого Сина у світ, щоб Він світ засудив, але щоб через Нього світ врятувався». (Ін.3, 17)
39. «Хто вірує в Сина, той має вічне життя, а хто в Сина не вірує, той життя не побачить – а гнів Божий на нім перебуває». (Ін. 3,36)
40. «Хто питиме воду, що Я йому дам, спраги не матиме довіку, бо вода, що Я йому дам, стане в ньому джерелом тієї води, що тече у вічне життя». (Ін.4, 14)
41. «Син нічого робити не може Сам від себе, тільки те, що Він бачить, що робить Отець... Бо Отець любить Сина і показує все, що сам робить, ... Отець і не судить нікого, а весь суд віддасть Синові, щоб усі шанували Сина, як шанують Отця». (Ін. 5,19-23)
42. «Я – хліб життя. Хто до мене приходить – не голодуватиме він, а хто вірує в мене – ніколи не матиме спраги». (Ін.6, 35)
43. «Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той в Мені перебуває і Я в ньому, ...той має вічне життя». (Ін. 6, 54-56)
44. «Я світло для світу. Хто йде вслід за Мною, не буде ходити у темряві той, але матиме світло життя». (Ін. 8,12)
45. «Я – Пастир Добрий! Пастир добрий кладе життя власне за вівці... Через те Отець любить Мене, що Я власне життя віддаю, щоб і знову прийняти його. Ніхто у Мене його не бере, але Я сам від Себе кладу його. Маю владу віддати його і маю владу прийняти його знову – Я цю заповідь взяв від Свого Отця». (Ін.10,1-19)
46. Коли зерно пшеничне, як у землю впаде, не помре, то одне зостається; як помре ж, плід рясний принесе». (Ін. 20, 24)

47. «Хто кохає душу свою, той погубить її, хто ж ненавидить душу свою на цім світі, - збереже її у вічне життя». (Ін. 20, 25)
48. «Нову заповідь Я вам даю: Любіть один одного! Як Я вас возлюбив, так любіть один одного й ви». (Ін.13, 34).
49. «Я дорога, і правда, і життя. До Отця не приходять ніхто, якщо не через Мене». (Ін.14, 6)
50. «Я – істинна виноградна лоза, а Отець Мій – виноградар. Усяку гілку в Мені, що плоду не приносить, Він відсікає, але всяку, що плід родить, очищає її, щоб рясніше родила ... Хто не буде в Мені, той буде відкинений геть, як гілка, і засохне ...» (Ін.15, 1-6)
51. «Ніхто більшої любові не має за ту, як хто свою душу покладе за друзів своїх» (Ін.15, 12)
52. «Коли вас світ ненавидить, знайте, що Мене він зненавидів раніше, ніж Вас». (Ін.15,18)
53. «...Я на те народився і на те прийшов у світ, щоб засвідчити правду. І кожен, хто з правди, той чує Мій Голос...» (Ін.18, 37).
54. (До апостолів після воскресіння) «. Прийміть Духа Святого! Кому гріхи простите – простяться їм, а кому затримаєте – то затримаються». (Ін. 20, 23)
55. «... Блаженні, що не бачили й увірували». (Ін. 20, 29)

16. УЧНІ ІСУСА ХРИСТА

Першими учнями Ісуса Христа були:

- 1) Андрій (Первозваний), син Іони, брат Симона (Петра),
- 2) Іоанн, якого назвали пізніше Іоанн Богослов, брат Якова,
- 3) Симон (Петро), брат Андрія, син Іони,
- 4) Яків, син Заведеїв, брат Іоанна, 5) Филип, 6) Нафанаїл.

З того часу, як Ісус почав проповідувати, за Ним ходило багатолудей. Ісус вибрав Собі дванадцять учнів, щоб вони весь час були з ним, і щоб Він навчив їх особливо – всього, найбільше, всебічно.

Окрім названих шести, учнями Ісуса були також: 7) Матвій, 8) Фома, 9) Яків, син Алфеїв, 10) Фадей, 11) Симон Кананіт, 12) Іуда Іскаріотський, який пізніше зрадив Ісуса. Всі учні Ісуса були простими людьми, але Господь дав їм щастя бути друзями і учнями Ісуса Христа – Сина Божого. Ісус посилав Своїх учнів проповідувати і наділяв їх владою зцілювати недуги.

Дванадцять учнів Ісуса Христа. Ікона

Апостоли

Учнів Ісуса Христа називали апостолами. Слово «апостол» означає «посланник», «вісник».

Після вознесіння Ісуса Христа замість покійного Іуди Іскаріотського жеребкуванням апостолом вибрали ще одного Матвія. Це був другий Матвій серед апостолів.

Пізніше за заслуги перед служінням Спасителю нашому Господу Ісусу Христу до числа апостолів зарахували Павла, якого раніше називали Савлом, а також Варнаву, Сила, Тимофія, Андроніка, Юнія.

За характером своєї діяльності апостолами називали рівноапостольну Марію Магдалину, рівноапостольних царів Костянтина (Константина) та Олену, святу рівноапостольну Ніну, котра принесла християнство у Грузію, святих Мефодія та Кирила, українських святих рівноапостольних князів Ольги та Володимира, які хрестили Київську Русь та деяких інших. Окрім 12 апостолів, що були безпосередніми учнями Ісуса Христа під час Його земного життя, було ще 70 учнів, котрі постійно проповідували Вчення Ісуса Христа. Вони весь час були у від'їздах, проповідували у різних країнах, тому не примикали до найближчого оточення Ісуса Христа. Ісус турбувався про їх духовну досконалість, але не вимагав від них мистецтва зцілення. Цих 70 учнів називають ще сімдесятьма апостолами.

17. ДІЯННЯ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ

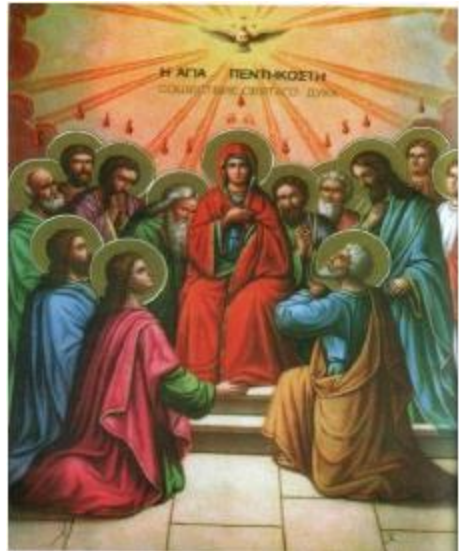
Сходження Святого Духа на апостолів

Після вознесіння Ісуса Христа настав десятий день. Це був **п'ятдесятий день** після Воскресіння Христового. У євреїв тоді було велике свято П'ятдесятниці в пам'ять Синайського законодавства. Всі апостоли, разом з Божою Матір'ю та з іншими учнями Христовими та з іншими віруючими, разом знаходились в одній світлиці в Єрусалимі. Була третя година дня за єврейським часом, тобто за нашим - дев'ята година ранку.

Раптом зчинився шум із неба, ніби від сильного вітру, і наповнив весь дім, де знаходились учні Христові. І з'явилися вогненні язики і спочили (*зупинилися*) по одному на кожному з них. Всі сповнилися Духа Святого і стали славити Бога різними мовами, яких раніше не знали. Так Дух Святий, за обітницею Спасителя, зійшов на апостолів у вигляді вогнених **язиків**, на знак того, що Він дав здатність і силу для проповіді Христового вчення в сім народам; зійшов же у вигляді **вогню** на знак того, що має силу спалювати гріхи й очищати, освячувати й зігрівати душі. Із нагоди свята П'ятдесятниці в Єрусалимі в цей час було багато іудеїв, які прийшли з різних країн.

Почувши шум, величезний натовп народу зібрався біля будинку, де були учні Христові. Усі в народі дивувались і запитували одне одного: «Чи не всі вони галилеяни?»

Як же кожен із нас чує свою мову, в якій народився? Як вони можуть розмовляти нашими мовами про великі діла Божі?» І дивувалися, і не могли зрозуміти, що це значить. А інші, глузуючи, казали: «Вони напилися вина». Тоді апостол Петро, вставши разом з іншими одинадцятьма апостолами, сказав, що вони не п'яні, але що на них зійшов Дух Святий, як це і було провщено пророком Іоїлем, і що Ісус Христос, Якого іудеї розіп'яли, воскрес із мертвих, вознісся на небо і вилив на них Святого Духа. Закінчуючи проповідь про Ісуса Христа, апостол Петро сказав: «Отже, твердо знай, увесь народе ізраїльський, що Бог послав Спасителем і Христом Цього Ісуса, Якого ви розіп'яли».

Сходження Духа Святого. Ікона

Проповідь Петра так подіяла на слухачів, що багато хто увірував в Ісуса Христа. Вони стали запитувати Петра й інших апостолів: «Що нам робити, мужі браття?» Петро відповів їм: «Покайтесь і хрестіться в ім'я Ісуса Христа для прощення гріхів; тоді і ви отримаєте дар Святого Духа». Ті, хто увірував у Христа, охоче прийняли хрещення, таких виявилось у цей день близько трьох тисяч. Таким чином почало будуватися на землі Царство Боже, тобто свята Церква Христова.

Від дня зішестя Святого Духа віра християнська стала швидко поширюватися, із допомогою Божою: щодня збільшувалася кількість віруючих у Господа Ісуса Христа. Навчені Святим Духом, апо столи сміливо проповідували всім про Ісуса Христа, Сина Божого, про Його страждання за нас і Його Воскресіння з мертвих. Господь допомагав їм великими численними чудесами, які чинили апостоли ім'ям Господа Ісуса Христа.

Спочатку апостоли проповідували іудеям, а потім розійшлися по різних країнах для проповіді усім народам. Для здійснення таїнств і проповідування вчення християнського апостоли рукопоклали єпископів, пресвітерів (священників або ієреїв) і дияконів.

Та благодать Святого Духа, яка була явно подана апостолам у вигляді вогненних язиків, тепер подається в Церкві невидимо - в її святих таїнствах,

через наступників апостолів - пастирів Церкви - єпископів і священників. (Див.: Діян. 2; 1-47; 23).

Зішестя Святого Духа на апостолів відзначається Церквою, як одне з найбільших свят, на п'ятдесятий день після Великодня (тому що Дух Святий зійшов на п'ятдесятий день після Воскресіння Ісуса Христа) і тому називається **П'ятдесятницею, чи днем Трійці**, бо з цього дня розкрилася світові дія всієї Пресвятої Трійці, і люди навчилися поклонятись і прославляти три особи єдиного Божества: **Отця, і Сина, і Святого Духа**. Наступний день після свята Трійці називається Днем Святого Духа і присвячений прославленню Святого Духа.

12 - перших (собор 12 апостолів – 13.07) ← **Апостоли:** → наступних –70: (собор 70 апостолів -17.01)

Симон Андрій Яків Іоанн Филип Нафанаїл Фома Матвій
 (Петро) (Первозв.) (брати Заведееві) (Варфоломій) (Близнюк) (Левій)
Яків (Алфеїв), Симон Зилот (Кананит), Іуда Яковлев (Фадей),
Іуда Іскаріотський (із міста Каріот)

Євангелісти

із 12:

із 70:

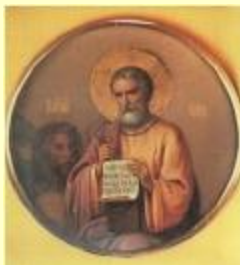
Матвій

|
з ангелом

Іоанн

|
з орлом

Марк

|
з левом

Лука

|
з биком

Інші їх праці:

три послання, об'явлення (апокаліпсис)

книга діянь апостолів

Праці інших апостолів:

Петро | **Яків (Праведний)** | **Іуда (Яковлев)** | **Павло**
 2 послання (апостол надії) | 1 послання (апостол правди) | 1 послання | 14 послань (апостол віри)
 Коротка характеристика змісту послань → Іоанн – апостол любові

Проповіді і доля святих апостолів

Апостоли	Проповіді у:	Доля
<p>Петро } Павло }</p>	<p>Іудеї, Антіохії, Вифанії, Асії, Ілліпиці, Італії, Римі 4 місіонерські подорожі: М. Азією, Кіпром, Грецією, Македонією найбільш потрудилися, є Первоверховні</p>	<p>Розп'ятий в Римі в 67 році за імп. Нерона вниз головою. Обезглавлений в Римі в 67 році за імператора Нерона (пам. 12.07)</p>
<p>Андрій Первозваний</p>	<p>Скифії, берегах Чорного моря, піднімався по Дніпру. (пам. 13.12).</p>	<p>Розп'ятий у м. Патрах (Греція) на особливому хресті (Андріївський хрест)</p>
<p>Яків Заведеїв</p>	<p>Єрусалимі. Першим постраждав за Христа (пам'ять 13.05)</p>	<p>Обезглавлений у Єрусалимі Іродом Агрипою</p>
<p>Іоанн Богослов Филип</p>	<p>Малій Азії, заслання на о. Патмос (пам'ять 21.05 та 9.10) Азії, Сирії, Індії, разом із сестрою Маріам та апостолом Нафанаїлом. дійшов до Індії(переклав Євангеліє від Матвія на індійську мову),</p>	<p>Жив найдовше всіх, мирно почив в м. Ефесі на горі. Розп'ятий вниз головою в м. Іераполі (Фрігія, Мала Азія) (пам'ять 27.11)</p>
<p>Нафанаїл (Варфоломій)</p>	<p>Вірменії Іудеї, Сирії, Асії, Сирії, Месопотамії, дійшов до Індії.</p>	<p>Мученицька смерть у м. Альвані у Вірменії (пам'ять 5.05).</p>
<p>Фома (Близнюк)</p>	<p>Іудеї, Галілеї, Самарії, Ідумеї, Аравії, Ефіопії (пам. 19.10)</p>	<p>Заколотий списами, а потім усікнений в Ефіопії мечем</p>
<p>Євангеліст Матвій</p>	<p>Сирії, Єгипті, Персії</p>	<p>Убитий мечем (пам'ять 29.11)</p>
<p>Яків Алфеїв Іуда Яковлев (Фаддей)</p>	<p>Іудеї, Галілеї, Самарії, Ідумеї Аравії, Сирії, Месопотамії</p>	<p>У Персії розп'ятий на хресті. У Араратській стороні повішений на хресті і розстріляний стрілами (пам'ять 3.09).</p>
<p>Симон Зилот</p>	<p>Мавританії і Африці, Британії,</p>	<p>Розп'ятий на хресті (пам. 23.05)</p>
<p>1. Матвій (обраний на місце відпавшого Іуди) 2. Євангеліст Марк 3. Євангеліст Лука 4. Яків Праведний (брат Господа)</p>	<p>Із числа 70-ти: Іудеї, Ефіопії Подвижник ап. Петра, на берегах Адриатичного моря Спочатку разом з Павлом, потім в Лівії, Єгипті, Фифаїді, Фивах. Єрусалимі (перший Єрусалимський єпископ). Перший склав чин Літургії.</p>	<p>В Іудеї побитий камінням, а потім обезглавлений. (пам'ять 22.08). Мученицька смерть в Александрії (пам. 8.05). Мученицька смерть (пам. 31.10) У 62 році скинутий з даху Єрусалимського храму і вбитий ударом по голові (пам. 5.11)</p>

Андрій Первозваний

Апостол Андрій був братом первоверховного апостола Петра і походив із міста Вифсаїди, що в Палестині. З юних років він надавав перевагу духовним, вічним цінностям і тому коли почув проповідь Іоанна Хрестителя про покаяння, став його учнем. Іоанн смиренно називав своє служіння лиш звісткою про прихід Того, хто стане втіленням усіх старозавітних пророцтв, усіх очікувань людства. Тому коли він, вказуючи на Ісуса, мовив: «Ось

Агнець Божий, що на Себе гріх світу бере!» - Андрій відразу пішов за Христом. Потім Андрій покликав свого брата Симона, якого пізніше Господь назвав Петром, тобто Скелею. Андрій став першим послідовником Ісуса Христа, тому й одержав найменування Первозваний. Апостол Андрій, як і інші апостоли, був свідком проповіді Ісуса Христа, Його чудес, що підтверджували Його божество. Андрій бачив страждання Спасителя, Його смерть і Воскресіння. Сповнений благодаті Духа Святого, після П'ятидесятниці, апостол Андрій здійснив три великі проповідницькі подорожі з Єрусалиму, сповіщаючи Слово Боже в багатьох країнах Європи та Азії.

Апостол Андрій. Ікона

говорить: «Христос постраждав за нас і залишив нам приклад, щоб пішли ми слідами Його». Апостол Андрій повністю наслідував цей приклад. Він був розп'ятий на Хресті за проповідь Євангельської звістки. Трапилося це в грецькому місті Патрах 13 грудня 70-го року по Різді Христовім.

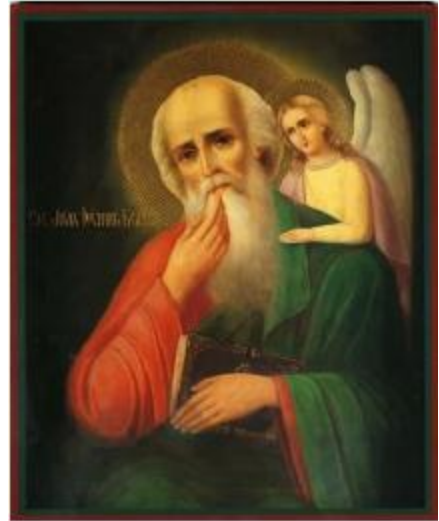
Іоанн Богослов

Іоанн, брат Якова – апостол і євангеліст, якого назвали пізніше Іоанн Богослов. Іоанн близько спілкувався з Іоанном Хрестителем і був його учнем. Потім Іоанн став одним із найулюбленіших учнів Ісуса. Іоанн – автор четвертого євангелія, трьох послань і Об'явлення. Батько Іоанна – Заведей рибак із Галілеї, а мати Соломія – одна з жінок мироносиць, що прийшли до Господа нашого Ісуса Христа, щоб підготувати його тіло до поховання.

Родина Іоанна не була бідною. Вони тримали робітників, які працювали в їхньому господарстві. Ставши прихильником Ісуса, Іоанн в один час, мабуть, завагався і повернувся до своїх батьків. Після чудової ловлі риби й коли Ісус

сказав свої слова про «ловців людей», Іоанн остаточно пішов за Христом. Він разом зі своїм братом Яковом був присутній при найважливіших подіях земного життя Ісуса, зокрема він був свідком воскресіння дочки Яіра, преображення на Фаворі, сумував у Гефсиманському саду. Іоанн супроводжував Ісуса з воїнами у двір первосвященика й був присутній на засіданні синедріону, тоді як Петро затаївся у дворі.

Іоанн стояв при Хресті й отримав від Ісуса заповіт бути сином Його Матері. Коли Іоанн почув від Марії Магдалини, що тіло Ісуса щезло з поховальної печери, Іоанн сприйняв цю подію з радістю й навіть не сумнівався у воскресінні Ісуса. Тоді як інші апостоли не повірили зразу про воскресіння Ісуса. Незадовго до вознесіння Ісуса Христа Іоанн перший пізнав Ісуса і сказав Петрові: «Це ж Господь!» (Ів. 21, 7). Іоанн бачив Вознесіння Ісуса Христа.

Апостол Іоанн Богослов. Ікона

Після Голгофи і Вознесіння Ісуса Христа Іоанн проповідував християнське вчення в Самарії, а потім й у інших країнах. У 50 році після Різдва Христового Іоанн з деякими іншими учнями Христа був на Апостольському соборі.

Іоанн набагато пережив всіх інших апостолів та чув про мученицькі смерті багатьох учнів Христа. Коли при правлінні Доміціана розпочалося гоніння на християн, то Іоанна, що перебував у Ефесі, закували у кайдани і відправили до Риму. Його намагалися отруїти, вбити, але все марно. Тоді Доміціан наказав заслати Іоанна на острів Патмос. Якраз там у ледь пристосованій печері Іоанн написав своє Євангеліє – десь між 92 та 102 роками після Різдва Христового. Іоанн написав три соборних послання та Апокаліпсис або Об'явлення.

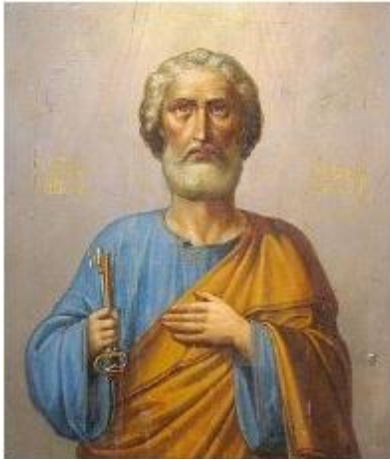
Петро

Симон (Петро), брат Андрія, син Йони був родом із Віфсаїди. До того часу, коли Андрій привів Петра до Ісуса Христа, його звали Симон. Ісус змінив йому ім'я і став називати Петро, інколи називав Кіфою, що з сирійської мови теж означає «камінь». Петро проживав разом із сім'єю, котру очолював батько Йона, в Капернаумі. Вся сім'я займалася рибальством.

Андрій був близький до Іоанна Предтечі, тому набагато раніше від Петра знав про нове вчення, чув про Ісуса, а потім бачив Його. Він розказував у

сім'ї про вчення Іоанна Хрестителя, тому й вся сім'я була підготовлена до нових віянь у ті часи.

Ісус дуже любив Петра, незважаючи на його дуже емоційний, поривчастий, невірноважений і непередбачливий характер. Петро довго не стояв твердо на Христовій вірі. Про це свідчить й те, що він намагався відмовляти Ісуса від прийняття ним страждань і смертних мук. Ісус не раз застерігав Петра від непродуманих й імпульсивних вчинків, що ведуть до гріха.

Апостол Петро. Ікона

Коли Петро побачив, як Ісус спокійно йде поверх води, він ще більше увірував в Ісуса і попросив, щоб і він міг прийти до Ісуса поверх води, що й зробив Ісус.

У Гефсиманському саду, коли Іуда, зрадивши Ісуса, привів стражників, то Петро витяг меча і відсік вуха Малху – слугі Каяфи. Ісус тут же зціпив вуха і застеріг Петра, що він тричі відречеться від Нього цієї ж ночі.

Разом з Яковом та Іоанном якраз Петро був свідком перетворення (преображення) Ісуса Христа на Фаворі.

Після воскресіння та вознесіння Ісуса Христа

Петро розпочав свою місіонерську діяльність. Він гостро критикував старійшин, первосвящеників та фарисеїв, виступаючи на площах та вулицях Єрусалиму. Він звинувачував їх у злобності та несправедливості, говорив, що розп'ятий ними Ісус Христос і є Месія, Котрий прийшов у світ згідно з передбаченнями пророків. Його промови були настільки переконливі, що, послухавши Петра, християнство прийняли до трьох тисяч людей.

Одного разу Петро йшов до Єрусалимського храму і побачив біля воріт жебрака, що кульгав від народження. Петро сказав каліці, що у нього немає грошей на милостиню, але «даю тобі те, що маю: в ім'я Ісуса Назорею, встань і ходи». Нещасний кульгавий жебрак тут же піднявся й почав ходити. В цей день пішло за Христом і Петром вже п'ять тисяч людей.

Чудодійна сила Петра була настільки велика, що одна тінь його, коли він проходив, зцілювала хворих.

Проповіді Петра дуже не подобалися владі. Невдовзі Петра ув'язнили, а з ним й інших апостолів. Коли ж настав час відвести їх на суд, то у в'язниці не знайшли ні Петра, ні решту апостолів. Дивом вони визволилися з в'язниці та знову з'явилися на вулицях з проповідями, котрі мали ще більший успіх.

Тоді старійшини тайком від народу знову заарештували всіх апостолів. Коли первосвященик запитав їх, чому незважаючи на заборону, вони продовжують проповідувати. Петро відповів: «Бога слід слухатися більше, ніж людей!» (Діян. 5, 29).

Така відповідь була дуже небезпечна й апостолам загрожувала смерть. Але тут виступив авторитетний член синедріону Гамаліїл, який тайком вже схилився до християнства, і переконав членів синедріонського судища, що горстка послідовників недавно розп'ятого Христа не є небезпечною, що вони не мають ніякого майбутнього і скоро всі учні Ісуса розсіються та щезнуть. Це була хитрість Гамаліїла, яка врятувала Петра і апостолів від смерті. Правда, їх тоді добре побили, познущалися над ними, але вони залишилися живі й продовжували свої проповіді.

Невдовзі влада посилила гоніння на послідовників Христа. Першим загинув Стефан, якого жорстоко каменували і вбили каменями. Багато учнів Ісуса покинули тоді Єрусалим і пішли проповідувати в інші міста та поселення. Петро та Іван пішли в Самарію. Через деякий час всі повернулися знову в Єрусалим. Петро продовжував проповіді та зцілення.

У невеликому містечку під Єрусалимом, яке нині називається Лод, Петро зцілив хворого Енея, який 8 років був паралізований. Цього не може й сучасна медицина.

Диво це – зцілення паралізованого – заколихало багатьох мешканців і вони прийняли християнство. Тоді Петро та інші учні Ісуса вирішили йти до язичників, щоб повернути їх до істинної віри. В Антіохії Петро заснував християнську церкву і був там єпископом 7 років.

Потім Петро пройшов всю Малу Азію, наverts на шлях Господній язичників та євреїв, що жили у Віфанії, Кападокії та інших містах.

Невдовзі розпочалася нова облава на християн. Першим загинув брат Іоанна – Яків. Петра посадили у в'язницю і засудили його до смертної кари. Але оскільки йшли Пасхальні дні виконання смертного вироку Петрові відклали.

Петро дивом був врятований у Пасхальні дні. Петрові явився ангел, розірвав ланцюги на руках і ногах і він вийшов на волю. Після цього Петро написав своє перше послання.

У 51 році після Різдва Христового (Господь простив Петра, але той оплакував своє зречення до кінця свого життя) Петро бере участь в роботі Апостольського собору.

Під час гоніння на християн Петро загинув разом з апостолом Павлом 66 року після Різдва Христового у Римі. Як бачимо тяжка була доля Петра, як й інших апостолів та перших християн, але вони не здавалися.

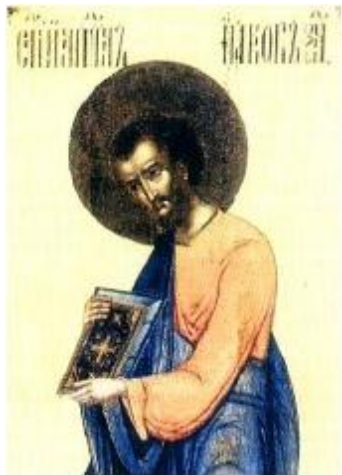

Апостол Петро оплакує
своє зречення. Ікона

За віру Христову вони віддавали своє життя, віддавали своє життя і за нас сьогодні, щоб ми не залишалися язичниками без права на спасіння.

Яків Заведеїв

Серед 12 апостолів були два Якова: син Заведеїв і син Алфеїв. Яків, син Заведеїв і Соломії, брат Іоанна. Коли Яків почув заклик Ісуса, він тут же

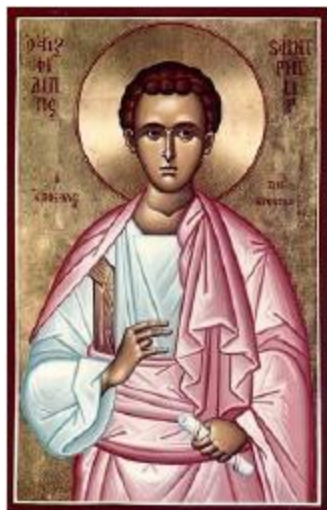
Апостол Яків. Ікона

залишив свої рибачькі сітки і дім, щоб піти за Ісусом. Батьки Якова Заведеїва та Соломія не перешкоджали, вибраному шляху їх сина.

Соломія, мати Якова, після смерті Заведея залишалася прихильницею Ісуса Христа. Вона була біля Христа під час розп'яття. Вона була серед жінок-мироносиць.

Яків Заведеїв був свідком багатьох важливих подій земного життя Ісуса Христа. Він бачив Преображення Ісуса Христа, зцілення тещі Петра, воскресіння дочки Яїра. Яків був зі всіма апостолами під час Тайної вечері і в Гефсиманському саду. Яків, син Заведеїв, перший серед апостолів помер за Ісуса Христа. Ірод Агрипа звелів вбити Якова Заведеїва мечем.

Филип

Апостол Филип. Ікона

Филип – один із дванадцяти апостолів Ісуса Христа. Про його життєвий шлях нам відомо дуже мало. Він родом із Віфсаїди, тобто з одного міста з Андрієм та Петром. Филип був одружений і мав трьох дочок. Коли Господь покликав Филипа йти з Ним, то він без вагань пішов з Ісусом.

Про Филипа згадується під час одного дива Ісуса – нагодування кількох тисяч людей п'ятьма хлібинами і двома рибами. Ісус сказав тоді Филипові:

– Де нам купити хліба, щоб нагодувати цих людей? Филип відповів на те:

– Їм на двісті динарів мало буде хліба, щоб кожному з них вистачило, хоч небагато.

Одного разу люди звернулися до Филипа з проханням, що вони хочуть побачити Ісуса. Филип про це не сказав безпосередньо Ісусу, а попередньо сказав про це Андрію, а потім Андрій з Филипом разом сказали Ісусові про

бажання людей (Ін. 12, 20-22).

Після Таємної вечері, коли Господь у Своїй прощальній бесіді з апостолами сказав, що відійде до Отця, Филип сказав Ісусові:

– Господи, покажи нам Отця, – і вистачить нам!

На те Ісус відповів:

– Стільки часу Я з вами, і ти ж не знаєш, Филипе, Мене? Хто бачив Мене, той бачив Отця, то чому ти кажеш: «Покажи нам Отця?» (Ін. 14, 8 – 9).

Після вознесіння Ісуса Христа Филип разом з усіма апостолами був в Єрусалимі, де вони очікували сходження Святого Духа.

Пізніше Филип проповідував і навчав Слова Божого у Скіфії та Фрігії. Филипа розп'яли на хресті в Єраполі за владарювання Доміціана. Отже, помер він мученицькою смертю.

Нафанаїл

Нафанаїл народився в Кані Галілейській. Якраз там Ісус звершив Своє перше диво. Коли Христос був в цьому місті, то зупинявся Він у домі Нафанаїла.

Ісус любив Нафанаїла за те, що в устах його не було ніякого лукавства. Ісус, вперше угледівши Нафанаїла, що до Нього йде, говорить про нього: «Ото справді ізраїльтянин, що немає в нім підступу!» (Ін. 1, 47).

Нафанаїл був одним із тих, кому Христос явився після воскресіння (Ін. 21, 1). Тоді з Нафанаїлом були Симон Петро, Фома, званий Близнюк, обидва сини Заведесві, та двоє інших учнів Його.

Судячи з аналізу літературних даних, у Нафанаїла, мабуть, було друге ім'я – Варфоломій. Проповідував Нафанаїл у країнах Малої Азії, в Аравії, Ефіопії, Індії. Закінчив свої дні Нафанаїл у Великій Вірменії в муках, де його розп'яли на хресті під час гоніння на християн. За іншими даними, там у Вірменії з Нафанаїла заживо зняли шкіру і він помер у муках.

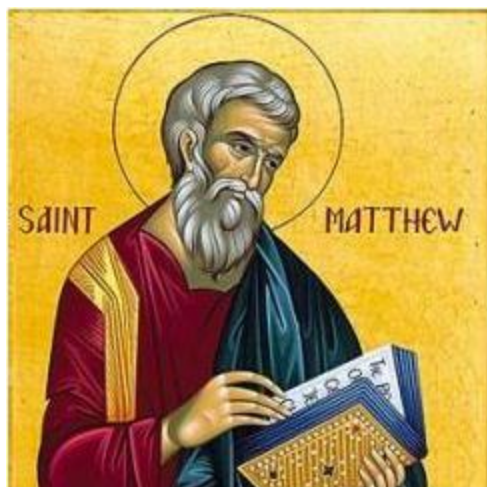
Апостол Нафанаїл. Ікона

Матвій

Неподалік від Капернаума проходив Ісус із своїми учнями і побачив на митниці Матвія, який збирав мито. Побачивши Ісуса Матвій запросив Його з учнями до свого дому на трапезу.

Це сильно обурило фарисеїв, які вороже ставилися до Ісуса. Ісус покликав Матвія за Собою і він погодився.

Тоді посаду митаря зневажав народ і навіть учні Ісуса були здивовані, коли Ісус покликав Матвія за Собою.

Апостол Матвій. Ікона

Матвія називають ще Левієм, що якби відділяє його минуле життя від служіння Ісусові.

Після вознесіння Ісуса Христа Матвій довгий час залишається у Палестині і проповідує християнське вчення в Іудеї, потім в Ефіопії, серед мідян та персів. Люди, що слухали Матвія в Іудеї, просили його написати свої розповіді про Христа. На прохання своєї пастви в Іудеї, Матвій написав Євангеліє. Вважається, що Євангеліє від Матвія написано через 8 років після вознесіння Господа Ісуса, себто у 41 році після Різдва Христового.

Час і обставини смерті Матвія достеменно невідомі. Одні стверджують, що Матвія 60 року після Різдва Христового спалили на вогні в Ефіопії за наказом князя Фульвіана, інші кажуть, що Матвій закінчив своє життя не мученицькою смертю, а помер від старості.

Фома

Апостол Фома і воскреслий Ісус. Ікона

Фому називали ще Дідімом, або Близнюком. За характером своїм він дещо походив на Филипа. Він любив дива і вважав їх найпереконливішим доводом могутності віри. Але на відміну від Филипа, Фома відрізнявся схильністю до сумнівів і розсудливого аналізу. В ньому була якась дитячість, простота, щирість і простодушність.

Під час прощальної бесіди з апостолами Ісус розповів, що відійде до Отця Свого, а відійшовши, приготує всім місце.

Коли Ісус закінчив цю розповідь словами: «А куди Я йду – дорогу ви знаєте», то Фома розгублено відповів: «Ми не знаємо, Господи, куди йдеш; як же можемо знати дорогу?» (Ін. 14, 1-5).

Коли Ісус явився своїм апостолам після воскресіння, то Фома не вірив, сумнівався, аж доки не доторкнувся до Ісусових ран (Ін. 20, 24-29). І все ж таки, незважаючи на ці колізії, віра у Фоми була тверда, а вірність Господеві – безмежна. Апостол Фома проповідував у східній Індії і там же помер мученицькою смертю.

Яків Алфеїв

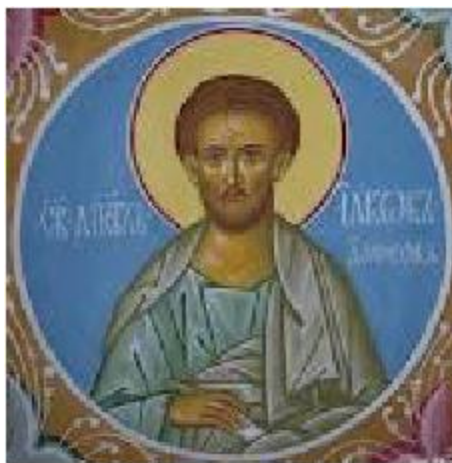
Серед 12 апостолів були два Якова: син Заведеїв і син Алфеїв. Євангеліст Марк називає другого апостола Якова Алфеївого – Яковим Меншим. Його мати, Марія Клеопова, приходилась сестрою Матері Ісуса.

Отже, Яків Алфеїв був Діві Марії небожем (племінником), а Ісусові Христові – двоюрідним братом.

Після воскресіння та вознесіння Ісуса Христа Яків Алфеїв проповідував. Потім він став єпископом Єрусалимським. Апостол Яків Молодший був настільки святий за способом свого життя, що лише йому одному дозволялося входити у святилище Єрусалимського храму. Яків головував на Апостольському соборі 49 року після Різдва Христового. Яків Алфеїв – автор Соборного послання до християн з іудеїв. Він написав першу Божественну Літургію.

62 року після Різдва Христового Яків Алфеїв служив у храмі й виголосив проповідь про Ісуса Христа. Противники християн, котрим не подобалася його проповідь, скинули Якова Алфеїва з покрівлі храму, почали каменувати свого священника, знущатися над ним і до смерті забили каменями. Так він загинув мученицькою смертю.

Яків Алфеїв – один з двоюрідних родичів Ісуса Христа, на відміну від інших, дуже добре розумів Ісуса, вірив Йому і постраждав за Його віру.

Апостол Яків. Ікона

Фадей

Фадей – один із дванадцяти апостолів Ісуса Христа, яких вибрав Ісус (Мк. 3, 18). Його називали ще Левій, Іуда Фадей, Іуда Яковів (Лк. 6, 16). Не слід плутати його з Іудою Іскаріотським, який зрадив Ісуса.

Фадей – це брат святого апостола Якова Алфеївого, або Якова Меншого, мати якого, Марія Клеопова, приходилася сестрою Матері Ісуса. Отже, Яків Алфеїв був Діви Марії небожем (племінником), а Ісусові – двоюрідним братом. Фадей, природно, теж один із братів Ісуса Христа.

Апостол Фадей. Ікона

Під час останньої бесіди Ісуса з апостолами запитує Іуда не Іскаріотський, себто Фадей, Ісуса: «Господи! Чи ти маєш нам об'явитися, а не свігови?» (Ін. 14, 22).

Ісус відповів йому на те: «Хто любить Мене, той слово Моє берегтиме і Отець Мій полюбить його...» Ін. 14, 23).

Про його життя і діяльність ми знаємо дуже мало. Відомо лише, що Фадей вірно служив Господеві. Він проповідував Євангеліє спершу в Іудеї, Галілеї, Самарії, Ідумеї, потім в Аравії, Сирії, Месопотамії, а під кінець у Персії та Вірменії.

Закінчив Фадей своє життя у муках. Його повісили на дереві, а потім стріляли у нього стрілами.

Симон Кананіт

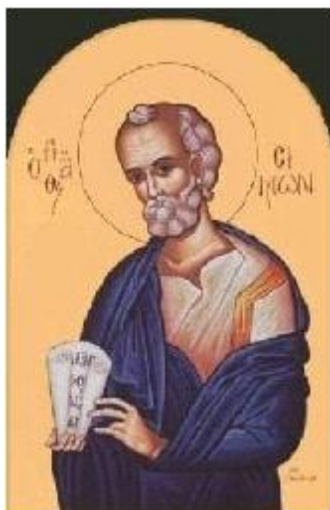
Симону, на відміну від Симона-Петра, дали прізвище Кананіт. Він був родом із Кани, тому й називали його Кананіт. Його називали ще Симон Зілот. Кананіт з єврейської мови, а Зілот із грецької в перекладі означає

«ревнивець». Це свідчило, що у нього була розумна ревність до Бога і до віри й не означало нічого поганого.

Дослідники гадають, що Симон Кананіт був женихом на весіллі в Кані Галілейській, де Ісус перетворив воду у вино.

Після вознесіння Ісуса Христа Симон Кананіт проповідував у різних країнах. Він прийняв мученицьку смерть у Персії.

У Римській імперії була тоді фанатична секта зілотів. Вони казали, що народ не повинен платити данини кесарю, протиставляли кесаря Єдиному Господу Богу, визнаючи Його зверхність. Але таким чином зілоти підбурювали народ до заворушень, проти існуючого ладу і до повстання проти кесаря, проти Римського гноблення.

Апостол Симон Кананіт.
Ікона

Іуда Іскаріотський

Іуда Іскаріотський – один із дванадцяти апостолів. Він зрадник. Народився Іуда Іскаріотський в м. Каріюті, від якого пішла назва Іскаріотський або Іскаріот. Він був сином Симона. Після того, як Ісус Христос вибрав всіх дванадцяти учнів, Іуді Іскаріотському доручили носити при собі дерев'яну скриньку, в яку кидали пожертви. Який далекоглядний простежується зв'язок Іуди Іскаріотського з грішми: касир, продажність за 30 срібняків. Коли Марія, сестра Лазаря, змащувала ноги Ісуса миром, то Іуда Іскаріотський висловився тоді, що не варто тратити дорогоцінне миро на ноги. Це вже вказувало на скупість, користолобство, жадність і зажерливість Іуди Іскаріотського. Ця риса й привела до того, що він за 30 срібняків зрадив свого Господа і Учителя. В Гефсиманському саду Іуда лицемірним поцілунком видав Ісуса в руки ворогів. Після того Іуда Іскаріотський побачив, як Ісуса немов злочинця тягали з

суду на суд, й аж тоді покався, але вже було пізно й неможливо було нічого повернути назад. Каючись, Іуда Іскаріотський пішов до первосвящеників і старійшин та віддав їм ці нещасні 30 срібняків. А було це так.

Іуда – зрадник Ісуса Христа

Іуда прийшов у храм до первосвящеників і старійшин та сказав: «Згрішив я, бо зрадив кров невинну». А йому відповіли: «А що нам до того? Дивись сам». Тоді кинув він срібняки в храм, вийшов із храму й пішов повісився. Як тільки він повісився, його живіт розірвався і випали нутрощі з повішеного тіла на землю. Первосвященики взяли срібняки й дійшли висновку, що негоже класти ці гроші до церковної каси. Вони купили за них землю горщечника для захоронення подорожніх, бездомних. Це місце з цього часу називають акелдама, що означає «земля крові».

Ще під час Пасхальної вечері Ісус, знаючи, що Його чекає, сказав про майбутнього зрадника: «Горе тому чоловікові, що видасть Людського Сина! Було б краще йому, коли б цей чоловік не народився!» (Мк. 26, 24).

Павло

Апостол Павло оходив з єврейської глибокорелігійної родини, мав спочатку ім'я Савло, належав до коліна Веніамінового, народився в місті Тарсі (Кілікія) у Малій Азії, яке тоді славалося своєю грецькою академією і освіченістю своїх мешканців. Подальшу освіту здобув в Єрусалимі. Незважаючи на приналежність до партії фарисеїв, був людиною вільнодумною і

шанувальником грецької мудрості. За єврейським звичаєм молодий Савло вивчив мистецтво робити намети, яке потім допомогло йому заробляти на прожиток власною працею. Успадкував від свого батька римське громадянство, був ревним гонителем ранніх християн. Але під час своєї подорожі до Дамаску (з метою переслідування християн) мав видіння Христа, після чого став невтомним апостолом християнства.

Навернення Павла

Опівдні в дорозі його й супутників несподівано осяяло світло з неба. Він упав на землю і почув небесний голос: «Савле, Савле, чому ти мене переслідуєш?». На що Савло сказав: «Хто ти, Господи?». Й почув відповідь: «Я Ісус, що його ти переслідуєш. Встань же та йди в місто і тобі скажуть, що маєш робити». Здивованого й осліпленого Савла привели в Дамаск, де після зустрічі з учнем Христа Ананієм він прозрів, а той сказав: «Бог отців наших вибрав тебе, щоб ти волю його зрозумів і щоб бачив ти Праведника, і почув голос із уст Його. Бо будеш ти свідком Йому перед усіма людьми...»

Хронологія життя святого апостола Павла:

- 7-й рік після Р. Х. – народження в Кілійському місті Тарс, єврей з роду Веніамінова, попереднє ім'я Савл;
- 7-37рр. - роки життя як іудея, фарисея (мав високу освіту, римське громадянство);
- 37р. – у 30-річному віці навернення до християнської віри, призначення Господом до апостольства;
- 37-44 рр. – роки підготовки до апостольської діяльності і перший досвід проповідництва;
- 45-51 рр. – перша місіонерська подорож разом з дворазовим перебуванням в Антиохії, участь в апостольському соборі (51р.);
- 52-54 рр. - друга місіонерська подорож і заснування церков у Греції (два послання до Солунян);
- 54-59 рр. – третя місіонерська подорож, перебування в Ефесі, відвідування Греції і Єрусалиму (послання до Галатів, два до Коринтян, до Римлян);
- 59 (літо) – 61(осінь) рр.– арешт в Єрусалимі, ув'язнення в Кесарії;
- 61 (осінь) – 62 (весна) рр.– подорож до Риму, аварія корабля, прибуття до Риму;
- 62 (весна) – 64 (весна) рр. – перебування під римським арештом (послання до Колосян, Ефесян, Филимона, Филипійців);
- 64–67 рр. – (12.07. за новим стилем) – звільнення від римського арешту, новий арешт і мученицька смерть в Римі (послання до Євреїв і пастирські).

Карти першої та другої та подорожі апостола Павла.

У цьому грецькому місті Неаполі апостол Павло та його супутники вперше ступили на європейську землю.

Карта третьої подорожі апостола Павла.

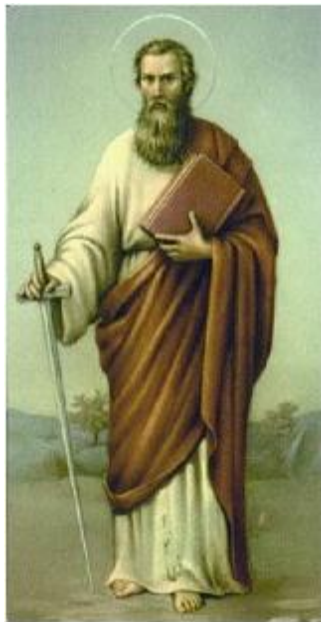

Егнатієва дорога. Головна артерія, яка зв'язувала Східну частину Римської імперії з Західною. Нею апостол Павло приніс Добру звістку про Ісуса Христа у місто Филиппи.

Карта четвертої подорожі апостола Павла

У всій історії Вселенської Церкви ледве знайдеться інша особа так відома християнському світу, як святий Павло. До покликання на благовісницьке служіння він носив ім'я Савл та був ревним охоронцем фарисейських законів. Сам Христос переродив його з «вігхोї» і зробив «новою» людиною та просвітив його світлом істини. І від цього часу не стало Савла, а з'явився

Апостол Павло. Ікона голову мечем.

Павло — цей «обраний сосуд» Божий і другий Первоверховний апостол. Своє апостольське служіння Павло проводив під безпосереднім і явним керівництвом Божим. «Сповідую ж вам, браття, — пише апостол галатам, що Євангеліє... я прийняв... і навчився не від людини, а через об'явлення Ісуса Христа» (Гал. 1, 11–12).

Великою була могутність проповіді апостола, він добре потрудився для поширення віри Христової. Апостол Павло особисто не бачив Христа, не був серед учнів за Його земного життя, але своїм просвіченим, ясним і багатограним розумом назавжди визнав, що Христос - це дійсно обігований Месія, котрий прийшов спасти увесь рід людський, і хто у Христі, той нове творіння, нова людина. Апостол Павло теж дістав вінець мученицької смерті, хоча, на відміну від апостола Петра, його не розп'яли, а як римському громадянину відтяли

18. ПОСЛАННЯ СВЯТИХ АПОСТОЛІВ

Не всі апостоли і не все записали, що вони чули від Спасителя, чому навчали і що встановили серед християн:

слова ап. Іоанна: «Багато і іншого зробив Ісус, але якщо писати про це детально, то, думаю, самому світу не вмістити б написаних книг»	не дозволяли це робити складні обставини і умови життя
--	--

Всі правила і повчання, які передавали апостоли християнам на словах, чи прикладом, міцно зберігались християнами.

Вчення, передане усно, а потім записане святими отцями, називається апостольським переданням.

1. СОБОРНІ ПОСЛАННЯ АПОСТОЛЬСЬКІ

Це 7 послань чотирьох апостолів: Якова, Петра, Іоанна та Іуди.

1) Послання апостола Якова

Автор – святий апостол Яків Праведний, брат Господній, перший єпископ Єрусалимський.

Мета написання – ліквідувати в житті іудео-християн різні незгоди і недоліки, утішити страждаючих, вказати усім християнам істинний шлях морального удосконалення.

Час і місце – середина 50-х років, Єрусалим.

Зміст – має майже виключно морально-повчальний характер; морально-практичний зміст переважає над догматичним:

1-а група настанов: гл. 1, 2–15 - про спокуси
2-а група: гл. 1, 19-27 – про правильне відношення до слова істини
2,1–13 – розкриття лицемірства
гл. 2, 14 -26 – як оправдатись

2) Перше послання апостола Петра

Звернення до християн малоазійських провінцій

Мета – утвердити читачів з різним суспільним становищем у вірі і правилах християнського життя, ліквідувати деякі внутрішні незгоди, заспокоїти в смутку, насадити істинні духовні блага.

Місце і час - написання – Вавилон (Єгипетський), близько 62-64 рр.

Зміст: за особливостями особистого духовного життя, а також за особливим призначенням послання, апостол Петро більш за все неодноразово повчає в християнській надії на Бога і Господа Ісуса Христа і на спасіння в Ньому:

про святість і любов, обов'язки християн,
минулі гріхи, ставлення до ближніх

3) Друге послання апостола Петра

Мета написання – дати застереження і зброю християнам від лжевчителів.

Зміст:

- про велич благ християнської віри і висоту благодатного стану християн
- про велич Господа Ісуса Христа і Його славу Преображення
про друге пришествя Христове; - про небо і землю

Час і місце написання – Рим, останні роки життя, 66 або 67 рр.

4) Перше послання апостола Іоанна

Не має (як і у всіх працях Іоанна) посилення на автора. Але в ньому той же дух любові і ревнителя слави Божої, чистоти богошанування, та ж глибина почуттів і той же образ і характер уявлень і викладу, як і в Євангелії від Іоанна. **Час і місце** написання – близько 97–99 рр., після повернення із ув'язнення з о. Патмос, в м. Ефесі.

Мета написання – звернення до малоазійських християн, щоб застерегти їх від лжевчителів, які не правильно трактували вчення про Божество, втілення Господа Ісуса Христа, блаженство єднання з Богом у Христі.

Загальний характер послання – повчальний і звинувачувальний (але без полеміки).

Головний **зміст**: Бог - світло, сповідання гріхів, любов і братолюбство, молитва за грішників

5) Друге послання апостола Іоанна

Час і місце написання - після 1-го послання, в останній період життя, в м. Ефес

Зміст - про братолюбство, про еретиків.

6) Третє послання апостола Іоанна

Написане одночасно з другим і там же

Зміст - вігання благочестивого Гая за дотримання християнського життя, повчання робити добро

7) Послання апостола Іуди

Кілька точок зору про автора:

1) Іуда Алфеєв 2) Іуда, брат Якова і Господа (син Йосифа Обручника)

Зміст: звернення до всіх християн, але особливо до тих, де з'явилися лжевчителі: їх гординю і розбещеність, про лжевчителів

2. ПОСЛАННЯ АПОСТОЛА ПАВЛА

1) Послання до Римлян

Час і місце написання: під час свого 3-го перебування в Коринфі (бл. 59 р.) Його апостол продиктував писареві Тертію в будинку Гая, у якому збиралась місцева християнська община. Послання потім було передано до Риму.

Мета написання: короткий виклад християнського вчення, яке апостол запропонував римлянам перед тим, як перенести свою проповідь зі сходу на захід.

Зміст:

вступ (гл.1, 1-17)	дидактична частина (гл.1, 18 - 11, 36)	повчальна частина (гл.12, 1 - гл.16)	закінчення (гл.15, 14 – гл.16)
-----------------------	--	--	--------------------------------------

- важливість виконання закону;
- первородний гріх і надія на спасіння;
- життя людини у Христі;
- життя тілесне і духовне;

Одне з найважливіших послань, тому в Біблії розміщене першим.

2) Перше послання до Коринтян

Час і місце написання: в м. Ефесі в кінці 3-річного перебування під час 3-ої місіонерської подорожі. Апостол Павло заснував у м. Коринфі християнську церкву під час своєї 2-ої подорожі (52–54 р). Місто Коринф – головне місто південної грецької провінції Ахайї (700 тис. жителів, з яких 200 тис. рабів). Після від'їзду апостола до Ефесу в Коринфській церкві з'явилися різні розбіжності. Коринтяни сповіщають про це Павла і він дає їм відповідь.

Зміст:

- введення: мета послання (1,1-3);	- вдячність Богу (1, 4-9);
- партії в Коринфській церкві (1,10–17);	- суть Євангелія (1,18-3,4);
- істинне служіння вчителя християнській вірі (3,5 – 4,5);	
- зарозумілість як причина церковних незгод (4,6–21);	
- церковна дисципліна (гл. 5);	- процеси (гл.6,1–11);
- нестриманість (6, 12–20);	- шлюб і безшлюбність (гл. 7);
- вживання в їжу ідолажертовного м'яса і участь в язичницьких жертвних трапезах (гл. 8–9);	- одяг жінки при Богослужінні (11,1–16);
- про духовні дари (гл. 12–14);	- про безпорядки на вечерях любові (11,17–34)
- про воскресіння мертвих (гл.5);	- закінчення (гл. 16)

Послання є зразком того, що називається посланням, поєднанням повчання, похвали і осуду.

3) Друге послання до Коринтян

Час і місце написання: незабаром після 1-го послання, в 57 році, в Македонії, де його знайшов Тит, який повертався з Коринфу.

Мета написання: її повідомляє сам апостол в гл.13 (після почутих від учня Тита, посланого до Коринфу з 1-м посланням, про себе звинувачень, – відновити в очах коринтян свій авторитет).

Зміст:

крім привітань і вступу – має три частини:

1-а частина: розкриває характер своєї апостольської діяльності, особливу увагу приділяє любові до коринтян і величі новозаповітного служіння;
2-а частина: гл. 8 - 9 – про зібрання милостині для бідних християн;
3-а частина: гл.10-13 – полемізує з противниками, показуючи необґрунтованість звинувачень. Тут же висловлює свої вимоги до коринтян.

4) Послання до Галатів

Обставини написання: Галатія – провінція в центрі Малої Азії, назва від гальських племен, які сюди переселилися близько 277 р. до Р. Х. Тут ап. Павло заснував церкву під час 2-ої подорожі. Апостол почав проповідувати в Галатії за несприятливих умов – був хворий. Але галати прийняли його як Ангела Божого (Гал. 4, 14-15). Під час 3-ої подорожі ап. Павло знову відвідує Галатію і помічає в Галатів схильність до іудаїзму (Діян. гл. 28, 23). Після того як Павло залишив Галатію, туди прийшли його противники – іудействующі.

Мета написання:

1. захистити і відновити власний апостольський авторитет, а потім:
2. утвердити у свідомості галатів думку, що для язичника, який став християнином вже не потрібний закон Мойсеїв і обрізання; що і без цього він стане спадкоємцем всіх обіцянок, даних Аврааму.

Час і місце написання: під час 3-ої подорожі по прибуттю в м. Ефес, в кінці 54 або на початку 55 року.

Зміст:

головна думка – розкриття ідеї про те, що тим, хто увірував у Христа, виконання закону Мойсея зовсім не потрібне.

Три частини змісту:

- 1-а – апологетична (гл.1, 2) – відкидає від себе всі звинувачення і відновлює свій авторитет
- 2-а – догматично-полемічна (гл.3- гл. 5,13) – що не потрібно християнину виконувати закон Мойсея
- 3-а – морально-повчальна – настанови правильного християнського життя (християнської свободи і любові)

5) Послання до Ефесян

Історична довідка: м. Ефес – на р. Каїстро при її впадінні в Егейське море, головне місто провінції Асія (Мала Азія). У ньому був відомий язичницький храм Артеміди. Після заснування в Ефесі християнської церкви місто довгий час було важливим пунктом християнства. Після апостола Павла тут жив апостол Іоанн Богослов. У 431 р. тут був III Вселенський собор. Місто було зруйноване Тамерланом в 1402 р. Перші паростки християнства в Ефес принесли учні Іоанна Хрестителя.

На короткий час під час 2-ої подорожі тут буде апостол Павло. Залишить тут після себе друзів – сім'ю Акілі і Прискілі, до яких на допомогу прийде александрійський іудей Аполлос. Міцне влаштування Ефеської церкви ап. Павло здійснить під час 3-річного перебування в 3-й подорожі. Коли залишив місто, то в ньому після себе залишив свого учня Тимофія.

Час і місце написання: під час римського ув'язнення (про це йде мова у гл. 3,1 та гл. 4,1) з 62 по 64 р.

Привід до написання: до Малої Азії від'їжджав Тихик і апостол вирішує послати з ним послання до улюбленої церкви. Відчуваючи, що його діяльність добігає кінця, розкриває всю велич християнства і стверджує думку про необхідність єдності, якої не вистачало Ефесянам.

Зміст:

1-а частина – догматична:
- про велич християнства,
Христа – голови церкви
(гл.1-3) | 2-а частина – морально-повчальна:
- рівноправність у церкві, головні
чесноти християнина
- обов'язки християнської сім'ї |
|--|---|

6) Послання до Филипійців

Історична довідка: м. Филиппи – Македонія (назване на честь македонського царя Филипа, батька Александра Македонського). Це місто вперше відвідав апостол Павло, коли переніс свою проповідь до Європи. Прибув сюди з Силою, Тимофієм і Лукою. Засновує тут церкву, залишає на деякий час Тимофія і Луку. Вдруге прибув до міста під час П'ятидесятниці

в 57 р. по дорозі з Ефесу до Коринфу. Втретє прибув до міста навесні 58 р., коли направлявся до Єрусалиму.

Час і місце написання: під час 1-го римського ув'язнення, влітку 63 року. До цього часу Павло вже, будучи ув'язненим, відправив послання до Ефесян, Колосян, Филимона.

Привід і мета написання: член Филипійської церкви Єпафродит після хвороби з Риму направлявся до рідного міста, що послужило приводом звернутися через нього з посланням. Павло хотів заспокоїти Филипійців відносно своєї долі, а також вважав своїм священним обов'язком дати настанови відносно християнського життя і подякувати за матеріальну допомогу, яку йому прислали до Риму разом з Єпафродитом.

Характер послання: 10-літні дружні відносини наклали особливий характер на послання – апостол виражає свої почуття любові, як люблячий батько до своїх дітей, в яких він впевнений, що вони не осоромлять його імені.

Зміст: вступ – гл.1, 1-11;

<p>1-а частина: повідомлення про себе (гл.1,12-26) – повчання у боротьбі за віру, заклик до єдності і смирення через образ смиренного Христа (гл.2, 1-11)</p>	<p>2-а частина (гл.3-4): застереження від іудейства; - заклик до християнського самовдосконалення; - закінчення: вдячності і привітання</p>
---	---

- про послух Богу (гл.1,12-18); - відомості про тих, хто був разом з Павлом (гл.1,19-30)

7) Послання до Колосян

Історична довідка: м. Колосси - в долині р. Ліка (Фригійська обл. Малої Азії). У цьому місті ап. Павло не був, церкву тут заснував один з його учнів – Єпафрас. Коли Павло писав це послання то церква вже була міцно влаштована.

Місце і час написання: під час першого римського ув'язнення (62-64 рр.).

Привід і мета написання: до Павла в Рим прибув засновник Колосської церкви Єпафрас, щоб взяти пораду в захисті від лжевчителів. Павло пише послання з метою покласти кінець ненормальним явищам в житті Колосської церкви і запобігти від лжевчителів.

Зміст:

<p>1-а частина – віроповчальна (1,3–2, 23)</p>	<p>2-а частина – морально повчальна (3,1-4,6)</p>
--	---

- про лжевчителів, християнське життя і християнську праведність

8) Перше послання до Солунян (Фесалонікійців)

Історична довідка: Фесалоніки – місто в Македонії. Про перебування ап. Павла разом з Силою в цьому місті йде мова в книзі Діянь, гл. 17:

під час 2-ї місіонерської подорожі	достатньо довго
------------------------------------	-----------------

Заснував Фесалонікійську церкву.

У 304 р. в Фесалоніках постраждав мученик Дмитрій Солунський.

У IX ст. тут народились великі слов'янські апостоли Кирило і Мефодій.

Час і місце написання: в Коринфі після звіту Тимофія про стан Фесалонікійської церкви, близько початку 51 року.

Зміст:

1-а частина – сердечні побажання миру і благодаті церкві, вдячність за це Богу, захист себе від нападів і звинувачень; 2-а частина - дає поради: - як дотримуватись чистоти і оберігати себе від блуду і перелюбу (гл.4,1-8) - любові до ближнього (9-10) - спокійного життя і мирної праці (11-12) 3-а частина – про долю померлих і воскресіння; - бути завжди готовим до Судного дня (гл.5, 1-11) 4-а частина – настанови про шанобливе ставлення до настоятелів церкви (гл.5,12-22)

Закінчується молитвою, благословенням і привітанням всім братам церкви (гл.5, 23-28).

9) Друге послання до Солунян

Послання є спробою внести необхідні корективи в небезпечне становище Фесалонікійської церкви, закликом до їх терпіння.

Зміст:

похвала за терпіння в скорботах і гоніннях	про друге пришествя Христове і антихриста
--	---

10-12) ПАСТИРСЬКІ ПОСЛАННЯ АПОСТОЛА ПАВЛА

Ними називаються два послання до Тимофія і одне – до Тита, як пастирям церкви. Призначались для всіх пастирів і для всіх наступних часів.

Є настільна книга для священників. Ієрархічне влаштування церкви існувало з самого початку (а не пізніше, як запевняють сектанти).

Історична довідка про учнів (адресату послань)

Тимофій: його взяв ап. Павло в учні у м. Лістрі близько 52 р. юнаком. Мати – Євніка і бабуся Лоїда з єврейських християн, батько – грек. Був з Павлом і Силою в місіонерській подорожі до Європи. Був єпископом в Ефесі, зазнав мученицької смерті 22.01 ст. стилю 97 р. В 357 р. його останки були перенесені до Константинополя.

Тит: за походженням – грек, був з апостолом Павлом на апостольському соборі (51 р.) Виконував багато доручень Павла. Став єпископом на о. Крит, постраждав за віру. Його голова знаходиться в Венеції в соборі св. Марка.

Час написання: після двох років римського ув'язнення в 63 р. Павло відвідує засновані ним церкви на сході. (Під час пожежі в Римі 18-24.07. за ст. стилем 64 р. і перших гонінь після нього Павла в Римі не було). Прїздом на схід апостол залишає на о. Крит єпископом Тита і пише 1-ше послання до Тимофія в м. Ефес; 2-ге послання апостол Павло пише незабаром – під час другого римського ув'язнення, незадовго до своєї кончини.

Зміст:

1-ше послання до Тимофія

1-ша частина: - про порядок у Богослужінні (гл.2, 1-13);
- до священства вибирати гідних людей (3, 1-13); - про лжевчителів;
2-га частина: поради особистої поведінки, щоб бути добрим служителем Христу (гл.4, 6-16);
3-тя частина: поради для людей похилого віку, вдів, рабів, як таких повчати священникам; не прагнути до багатства.

1-ше послання до Тита

1-ша частина: обирати до священства таких, які можуть боротися за благополуччя Церкви, боротися проти лжевчителів (гл.1-гл. 5,15)
2-га частина: як застосовувати християнське вчення у ставленні до людей різного віку, статі і стану (гл. 2,1-10); - як ставитись до еретиків

2-ге послання до Тимофія

лебедина пісня апостола Павла, що йде назустріч смерті, з'єднаної з небесним прославленням

1-ша частина: головна думка – про необхідність Тимофію перетерпіти страждання разом з Христом, Павлом і вірними братами
2-га частина: поради Тимофію:
- не соромитись свідоцтва Христа - зберігати доручену йому справу
- не брати поганого прикладу - як ставитись до лжевчителів
- пам'ятати про останні дні і прихід Судді

Апостол Павло передбачає свою близьку смерть (гл. 4).

13) Послання до Филімона

Филімон – один із 70 –ти апостолів, жив у Колоссах. Товариш і соратник Павла. У будинку Филімона була християнська церква. Привід до написання послання дав Онисим – раб Филімона. Він чимось не догодив господарю і через страх втік від нього. У цей час він зустрів ап. Павла, який повернув його до Христа і незабаром послав у супроводі Тихика до господаря, при чому з посланням до Филімона, щоб той пробачив раба-втікача.

14) Послання до Євреїв

Написане в 66 році, єдине послання, де ап. Павло не вказує на себе як автора. Привід до написання – необхідність застереження від небезпеки змішання християнських вимог з іудейськими.

Палестина залишилась в 62 р. без свого впливового пастиря - ап. Якова. До багатьох стали закрадатись розчарування відносно Царства Месії, для якого потрібно було перетерпіти страждання.

Це послання – повчання не залишати віру в Ісуса Христа і надій на Нього.

Основні думки послання:

- Про Ісуса Христа - як Сина Божого, Месію, Первосвященника.
- Про перевагу Засновника християнської церкви, як Боголюдинни - над Мойсеєм (гл. 1-4).
- Про перевагу освячених засобів спасіння, даних людям через Ісуса Христа (гл. 5-10).
- Про перевагу самих віруючих в Христа завдяки таким благодійним засобам для спасіння від гріха і смерті та тісному спілкуванню з Богом, під керівництвом пастирів і вчителів Церкви.

Таке обґрунтування духа і сили християнства робить це послання **найважливішим і цінним** не для одних євреїв, а для **всіх віруючих всіх народів і всіх часів**.

Воно є необхідним завершенням всіх інших послань апостольських.

У ньому вказана вся система християнського богослов'я.

Це послання написано єврейською мовою (всі інші - грецькою). Перекладене на грецьку мову **Климентом, папою Римським**.

Частина 6. ХРИСТІЯНСЬКА ВІРА ЯК ОСНОВА ЖИТТЯ ХРИСТІЯНИНА

1. Поняття про християнську віру

Віра – впевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь, визнання існування Бога. «Віра - це основа того, на що надіємось. Впевненість в тому, чого не бачимо» (Євр. 11, 1).

Християнська віра - це, за допомогою Божої ласки, сильне переконання в тому, що все, чого навчав Христос і чого з Його наказу навчає Християнська Церква, є істиною.

Що значить вірувати?

Це значить: мати повну впевненість в існуванні Бога і в правдивості богооб'явлених істин, записаних у книгах Святого Письма. Ми віруємо в Бога тому, що Бог є Абсолютна Істина. В Ньому немає неправди (Пс. 91, 16). Він праведний (1 Ін. 2, 29; 3, 7). Дух (Божий) - Істина (1 Ін. 5, 6) Тому то все, що об'явлено нам Богом через пророків і що об'явлено Сином Божим та записано в Євангелії - це безумовна Істина, і ми приймаємо її безумовно.

Чому необхідно вірувати в Бога?

Тому, що без віри неможливо догодити Богові (Євр. 11, 6). Сам Господь наш Ісус Христос заповідає нам віру, як єдину умову, при якій можливе здійснення того, чого просимо в молитві: «Коли стоїте й молитесь, віруйте, що одержите, і буде вам... майте віру Божу» (Мк. 11, 22, 24-25).

При кожному уздоровленні хворих і калік Господь вимагав віри.

Наприклад:

- каже Він капернаумському сотникові: «... іди, і як увірував, так нехай буде тобі» (Мв. 8, 13);
- Кровоточивій: «будь бадьора, дочко, віра твоя спасла тебе» (Мв. 9, 22);
- двом сліпцям: «Чи віруєте ви, що Я можу зцілити вас?» Вони кажуть: «Так, Господи». Христос доторкнувся до очей їх і каже: «По вірі вашій нехай буде вам» (Мв. 9, 29).

Інші біблійні приклади віри:

- Авраамові Бог обіцяв численне потомство, але одного разу наказав йому принести в жертву єдиного сина. Авраам не завагався ні на хвилину: він був переконаний, що Бог дотримає Своєї обігниці (Євр. 11, 19; Рим. 4, 9).

- Ісус під час Тайної вечері сказав Апостолам: «Це є Моє тіло», «Це є Моя Кров». І хоч Апостоли бачили лише хліб і вино, вони були переконані, що Христос говорить правду, що вони дійсно споживають Його Тіло і Кров.
- Святість життя Ісуса Христа, Його численні чудеса, здійснені на їх очах, сповнення різних пророцтв сприяли впевненості апостолів у тому, що Ісус є Сином Божим, отже, Його слова в них не викликали сумніву.

Християнська віра не виключає власного, самостійного мислення, бо віра опирається не лише на розум, але й на волю. Людина перед тим, як повірити, спочатку хоче переконатися, чи те, в що має вірити, справді об'явлене Богом. Бог сам домагається від нас «розумної служби» (Рим. 12, 1) і надто легку віру називає легкодушністю (Сир. 19, 4). Коли ж ми впевнилися, що річ, в яку ми повинні повірити, справді об'явлена Богом, наша воля повинна віддатися судові Бога, хоч, можливо, наш розум і не зможе зрозуміти тієї науки. Коли ж воля відмовляється прийняти правду, віра зникає.

Ми не можемо сприйняти християнську віру органами чуття або досягнути розумом. Релігійні істини переважно є надприродними, тобто, їх не можна сприйняти органами чуття (напр., Бог, душа, Ангел), деякі з них не піддаються розумінню: напр., таїнство пресвятої Трійці, Тайна Євхаристії. Бог - безконечний, і Його неможливо досягнути нашим слабим розумом. Мусимо визнати, що ми не пізнали ще усіх природних явищ. А що вже говорити про Бога і про Його справи! Сонце, творіння Боже, сліпить нам очі. Ще більш недосяжним є Бог! Наша віра мила Богові, тому що віримо в те, чого не бачимо і не можемо зрозуміти. Ісус Христос говорив св. Фомі: «Щасливі ті, які, не бачивши, увірували» (Ін. 20, 29). Отже, віра є даниною, яку ми віддаємо Богові. Віра є зайвою і не дає нам жодних заслуг, коли ми щось бачимо власними очима або проникаємо розумом.

Слова «вірити» і «думати» мають різні значення. «Думати - значить не знати чогось напевно, «вірити» - знати напевно, бо це сказав Бог. Християнська віра не є нерозумною, бо ми опираємося в ній на правдомовності Бога; крім того, ми знаємо напевно, що істини віри об'явлені Богом.

Дехто вважає, що вірити в те, чого не видно, нерозумно. Якщо так думати, то можна прийти до висновку, що будь-яке навчання не було б можливим, бо учні не могли б вірити учителеві, який викладає географію, історію, чи природничі науки. Не були б можливими і суди, бо суддя не міг би вірити свідкам. Ослабли б родинні зв'язки, бо діти не вірили б своїм родичам, що вони справді є їхніми родичами. Важко було б повірити, що є Лондон, Париж, Рим та інші міста, якщо їх не бачено. Звичайно, нерозумно чинить той, хто вірить будь-чому, не задумуючись, чи той, хто це каже, достойний віри. І нерозумно чинить той, хто (як Фома), маючи свідків, достойних віри, не

вірити їм. Але думка, що не можна вірити в те, чого не бачиш, хибна. Інші вважають, що нерозумно вірити в те, чого не можна зрозуміти. Однак, в такому разі, ми б відкинули багато наукових відкриттів. Не могли б ми повірити в те, що в маленькій крапельці води містяться мільйони дрібних істот. Ми б висміяли і того, хто каже, що дві особи на віддалі можуть розмовляти за допомогою дроту. Сумніви викликав би і телеграф, промені Рентгена і т. д. Отже, бачимо, що не все, що є незрозумілим, є нерозумним.

Ми чинимо розумно, коли віримо словам Ісуса Христа, бо Христос - це Син Божий, який не може ні помилятися, ні говорити неправди, а також тому, що Ісус Христос підтвердив правду Своїх слів Своїм воскресінням і численними чудесами, котрі Він сам згадує, кажучи: «Коли мені (а значить, і Моїм словам) не хочете вірити, то вірте ділам» (Ін. 10, 38).

Найбільшим чудом Ісуса Христа є Його воскресіння. Воно є головним доказом правди Його науки. Тому й каже ап. Павло, що даремною була б наша віра, коли б Христос не воскрес (І Кор. 15, 17). Саме тому апостоли, навчаючи, завжди насамперед вказували на воскресіння Христа і переконливо свідчили про це воскресіння (Діян. 4, 33).

Християнська віра є основою усіх наук Християнської Церкви. Віра того, хто не вірить в єдину істину Церкви, не має вартості. Бо хто одним словом Христа і Церкви вірить, а іншим ні, цей, по суті, не вірить, що Ісус Христос є Сином Божим і керує Своєю Церквою. Віра такої людини має таку саму вартість, як дім, підвалини якого хитаються. Надтріснутий дзвінок не створює звуку, ми почуваємося недужими в цілому тілі, коли хворіє хоч один член; один фальшивий тон псує всю гармонію звуків. Це ж відбувається і з вірою: відкидаючи хоча б одну істину віри, витрачаємо заслугу віри взагалі.

Апостол Яків говорить: «Кожний, хто дотримується закону загалом, але в чомусь одному згрішить, буде винним у всьому» (Як. 2, 10). **Віра** – це повна згода людини із вченням Бога.

2. СИМВОЛ ВІРИ

(КОРОТКЕ І ТОЧНЕ ВИКЛАДЕННЯ ВСІХ ІСТИН ХРИСТИЯНСЬКОЇ ВІРИ)

12 членів:

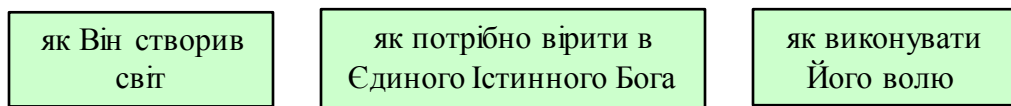
7 членів на I Вселенському соборі (Нікейському) 325 р.	5 наступних на II Вселенському (Константинопольському) соборі 381 р.
--	--

1-й член:

**вірую в єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі,
всього видимого і не видимого**

Бог – найвище, надмірне, надприродне створіння. Пізнати сутність Бога неможливо. Така сутність вища всього пізнання не тільки людей, але і ангелів.

Ми знаємо про Бога те, що відкрито нам Ним Самим. Коли Бог створив перших людей – Адама і Єву, то з'являвся їм у раю і **відкривав їм про себе**:

Передання вчення Божого з роду в рід.
Запис Мойсеєм та іншими пророками вчення Божого у священні книги.

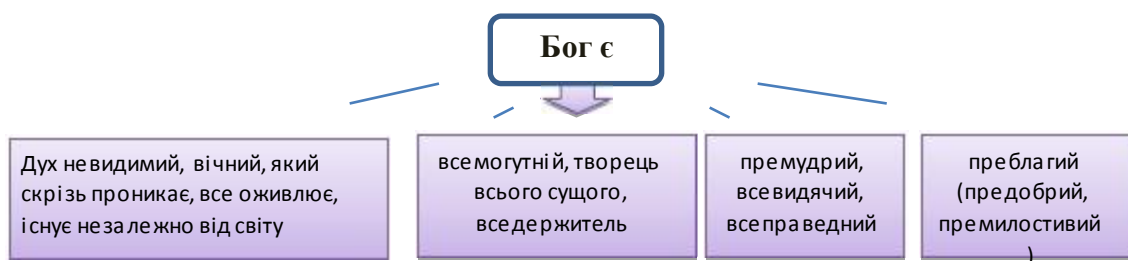
З'явлення на землю Сина Божого:

Трійця Єдиносущна і Нероздільна

(відмінність тільки в тому, що Бог Отець ні від кого не народжується і не виходить. Син Божий народжується від Бога Отця, Дух Святий – виходить від Бога Отця). Сповідіє нам про незбагненну таємницю трійстої єдності Творця створений Ним світ:

три особи у мові всіх народів: я (ми), ти (ви), він (вони);
час: минулий, теперішній, майбутній;
стан матерії: твердий, рідкий, газоподібний;
три основні кольори: червоний, синій, жовтий;
людина проявляє себе через: думку, слово і дію;
дія має в свою чергу: початок, середину і кінець;
триєдність людини: тіло, душа і дух тощо.

(така сутність і суттєві властивості Божі дані нам в об'явленні Божому (Святому Письмі):

- Сам Ісус Христос сказав: «Дух є Бог» (Ін. 4, 24);
- Про вічність Божу говорить Давид: «Перше ніж горам бути, і поки Ти створив землю та світ, то від віку й до віку – Ти Бог» (Пс. 89, 2);
- Апостол Павло говорить, що Євангеліє сповіщено по велінню вічного Бога (Рим. 14, 25);
- В Апокаліпсі читається наступне славослів'я: «Свят, свят, свят Господь Бог Вседержитель, що Він був, і що є, і що має прийти!» (Ап. 4, 8);

- Давид оспівує: «Щедрий і милосердний Господь, довготерпеливий і багатомилостивий, Господь добрий для всіх, і милосердя Його на всі Його творіння» (Пс. 144, 8-9);
- Апостол Павло говорить: «О глибина богатства і премудрості, і знання Божого! Які невідомі Суди Його і недосліджені дороги Його!» (Рим. 11,33)

2-й - 7-й члени Символу віри:

вчення про Другу Особу Святої Трійці: Сина Божого, Господа Ісуса Христа, Спасителя нашого.

2-й - 7-й члени Символу віри:

вчення про Другу Особу Святої Трійці: Сина Божого, Господа Ісуса Христа, Спасителя нашого.

2-й член:

і в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, Єдинородного, народженого від Отця раніше всіх віків, Світла від Світла, Бога істинного від Бога істинного, народженого, нествореного, однієї суті з Отцем, через Якого все сталося

Підкреслюється Єдинородність Сина Божого.

Народжений із Сутності Отця як світло від світла.

Народжений раніше будь-якого часу - від вічності (не створеного як стверджував Арій). Одної суті з Отцем («Я і Отець одне» (Ін.10, 30)). Все видиме і не видиме створене Сином і через Сина (при втіленні - народженні на землі, Син Божий отримав ім'я: **Ісус Христос**.

Ім'я вказує на Його людську природу:

Ісус: «Спаситель» (єврейське)	Христос: «Месія» (єврейське), «Помазаник» (грецьке)
----------------------------------	--

Помазаник (Старий Заповіт – так називалися пророки – первосвященики і царі, (яких при вступі на посаду помазували єлеєм, через що вони отримували дари Святого Духа, необхідні для гідного виконання їх обов'язків). Син Божий названий Христом за людською Його природою, тому що Він мав всі дари Святого Духа: знання пророчі, святість первосвященика, могутність царя.

3-й член:

нас ради, людей, і нашого ради спасіння, зійшов з небес і втілювався від Духа Святого і Марії Діви, і став людиною.

Став Богочоловіком: Зійшов з небес, щоб спасти нас - людей від влади диявола, гріха і вічної (духовної) смерті. Господь вказував людям через своїх пророків багато рис приходу у світ Спасителя:

Ісає (7.14) - про народження Спасителя від Діви;
Михей (5.2) - про народження в Вифлеємі;
Малахія (3, 1-15) – про послання перед Спасителем Предтечі;
Захарія (9, 9) – урочистий вхід до Єрусалиму на віслюкові;
Давид (21 псалом) – хресні страждання;
Даніїл (9) – за 490 років – час народження, хресну смерть, після неї
- руйнування храму в Єрусалимі, припинення старозаповітних жертв

Наше спасіння Ісус Христос здійснив:

своїм вченням, життям, смертю, воскресінням

4-й член:

і розп'ятий був за нас за Понтія Пилата, і страждав і був похований.

Спаситель страждав не Божеством, Яке не страждає, а людським буттям; не за свої гріхи, яких не мав, а за гріхи всього людського роду. Тілом після смерті Він був похований у гробі Йосифа Аримафейського, а душею у цей час, до свого Воскресіння, Він зійшов у пекло і звідки вивів усіх, хто вірив у Нього, починаючи від Адама.

Три промисливі дії, явлені нам Богом (для нагадування нам, віруючим, для утвердження тих, хто сумнівається, для викриття атеїстів).

- 1) **затемнення Сонця** в час розп'яття Христа, не дивлячись на час повного місяця (незвичайність за всіма законами природи) – історичний факт, записаний язичницькими вченими і істориками: римським істориком і астрономом Флегонтом, ученим Юнієм Африканом, грецьким істориком Фаллосом, філософом з Афін Дионісієм Ареопагітом;
- 2) поява **благодатного вогню** в Велику Суботу у Гробі Господнім у Єрусалимі;
- 3) збереження до нашого часу **Плащаниці** Господа нашого Ісуса Христа (в м. Турині). Перше – в час страждань Спасителя, два інших – і у наші дні.

Про чудо сходження благодатного вогню

Це чудо відбувається кожного року напередодні Православної Пасхи в Єрусалимському храмі Воскресіння, який покриває своєю величезною покрівлею і Голгофу, і печеру Гробу Господнього, в якій був похований і воскрес Ісус Христос. Храм був побудований завдяки імператору Константину та його матері цариці Єлені у IV столітті.

Про чудо благодатного вогню писав ще Григорій Ниський (IV ст.), святий Іоанн Дамаскин (VIII ст.), і хрестоносці (вороги Православної Східної Церкви). Як це чудо відбувається і по сьогоднішній день? Десь приблизно опівдні із двору Єрусалимської патріархії виходить хресна процесія на чолі з Єрусалимським патріархом. Вона спочатку з хоругвами і великою кількістю людей обходить храм Воскресіння (зведений над Гробом Господнім) тричі,

потім зупиняється перед ворітьми каплиці (Кувуклій).

В цей час всі вогні в храмі погашені. Десятки тисяч людей - арабів, греків, росіян, румунів, євреїв, німців, англійців - паломників з усього світу в напруженому мовчанні слідкують за Патріархом.

Патріарх повністю скидає з себе архієрейське облачення, залишаючись лише в одному

Сходження благодатного вогню. Фото підряснику. Турецькі поліцейські ретельно обшукують його та сам

Гроб Господній, шукаючи будь-яку річ, що може спричинити вогонь (під час турецького панування над Єрусалимом це робили турецькі жандарми), тільки в одному хітоні патріарх входить всередину. Стоячи на колінах перед **Гробом Господнім, Єрусалимський патріарх** молить Бога про зішестя **Святого Вогню**. Довго триває його молитва. І вмить на мармуровій плиті гробу з'являється ніби вогненна роса у вигляді кульок голубого кольору, патріарх акуратно підбирає їх ваткою і вона спалахує. Цим же прохолодним вогнем патріарх запалює лампадки та свічки, які потім виносить в храм та передає Вірменському патріарху, а потім і народу. В цю ж мить десятки та сотні голубих вогнів спалахують в повітрі під куполом храму. Свідки цього чуда, у 1988 році описали його таким чином: «Кожна людина відчуває цю благодать по – своєму, в міру людського серця, хто скільки може вмістити. Вони бачать, як із Голгофи йде благодатний потік якогось голубого кольору, або як хмара. Вся кувуклія (капличка) окутана цією хмарою.

Іноді – немов блискавка вдаряє в стіну і прямо відсвічує, освітлює все. І освітлення якесь голубе. В інший раз - як північне сяйво грає над куполом кувуклії. Одна сестра розповідала, що при ній стояла гречанка, і коли побачила благодатний потік, то крикнула, від радості і підкинула свічки вгору, а до неї вони повернулися вже запалені. І цю радість передати неможливо. Саме очікуване настільки відчутне, що починаєш відчувати і розуміти соборність: ось стоїть румунка, там – гречанка, тут – росіянка,

американка, у всіх виходить одна молитва, всі просять одного – благодаті. Це таке тривожне почуття, таке сильне – одна молитва! Зі мною стояв чоловік, він так почав плакати. Сива, солідна людина, як дитина почав плакати, боячись, що виконалося пророцтво (в останні часи вогонь не зійде).

І ось, коли благодать роздається, уявіть собі - море вогню, і ніякої пожежі не буває, ніколи. Коли благодать - це море вогню – розливається, хто плаче, хто кричить, хто сміється. Це почуття потрібно пережити, його так не передати. І зрозуміло відчуваєш, що Сам Христос, ось, як небачене явище Господа, таке переконливе явне, ось він тут, Христос. Всі неприємності наші всі скорботи, все, що людина терпить, здається нікчемне. Заради цього чуда, заради цієї благодаті - все нікчемне».

Благодатний вогонь насправді має такі особливі властивості – він не обпикає, навіть якщо у кожного в руці горить пучечок із 33 свічок (символічне значення життя Ісуса Христа на землі). Вражаюче спостерігати, як люди купують свої обличчя в цьому полум'ї. Проходить ще деякий час і вогонь набуває природних властивостей. Багаточисельні поліцейські заставляють гасити свічки, але радість продовжується.

Чудо, яке сталося в 1579 році, засвідчує той факт, що через недопущення інославною православною християн до Кувуклії милість Бога відвернулася від перших. Натомість її отримали православні разом з Єрусалимським патріархом. Вірмени намагалися відспорити право на отримання благодатного вогню у печері Гробу Господнього. Коли православним не дали жодного доступу до храму Воскресіння Христового - храм перед ними закрили і поставили варту біля воріт, - то їм усім довелося стояти на вулиці. Єрусалимський Патріарх молився у дворі храму, а всі віруючі плакали. В один прекрасний момент з колони, що ліворуч від вхідних дверей, із сильним звуком вийшов благодатний вогонь, розсікши і обпаливши кам'яну колону вповдовж.

Вогонь миттєво всі підхопили, а вірмени так нічого і не дочекалися. Один із турецьких великих правителів закричав: «Могутній

Бог християнський, і я християнин», - і турки зараз же вбили його. З цього моменту більше ніхто із інославною не смів зазіхати на благодатний вогонь.

Ця розсічена колона стоїть ще й досі, вся закопчена від вогню в повчання усім, і кожен має змогу до неї прикластись. До речі, колона виготовлена із мармуру і коли сильно вдарити по такій мармуровій колоні, то вона може тріснути і розколотись тільки впоперек. Тільки чудо могло розколоти таку колону вповдовж.

Колона, розсічена благодатним вогнем. Фото

Святий благодатний вогонь сходить у Храмі Гробу Господнього тільки у Велику Суботу - напередодні Православної Пасхи, хоча святкується Пасха у різні дні по старому Юліанському календарю. І ще одна особливість – священний вогонь сходить тільки по молитві православного патріарха. Так як інославні намагалися отримати Святий Вогонь, але вийшло безрезультатно, то римські католики відійшли від участі в цьому недосяжному для них благодатному торжестві.

Навіть наука не в силі пояснити цей феномен надзвичайного прояву сили Божої через людей. Найдавніше свідчення про благодатний вогонь належить паломниці Сільвії Аквітанській (IV ст.), яка стверджує, що о 9-й годині всі збираються у храм Воскресіння Господнього, запалюють лампадки та свічі, в той момент робиться велике світло. Вогонь не несеться ззовні, його приносять з середини печери Гробу, де вдень і вночі горить негасима лампада. Чернець Берnard (IX ст.) у 870 році засвідчує, що дійсно у Святу Велику Суботу відбувається служіння в храмі Воскресіння, по закінченні служіння співали приспів: «Господи помилуй», очікуючи явлення Ангела, аж тоді запалювалося світло над Гробом Господнім. Микита Клірик у 947 році стверджує про беззаперечне явище з'явлення Святого вогню у Гробі Господньому.

Історія Святої Туринської Плащаниці

Туринська Плащаниця. Фото

Протягом декількох століть у соборі італійського міста Турина зберігається велике полотно довжиною 4,3 м, шириною 1,1 м. На його жовтувато-білому фоні виступають розпливчасті плями коричневих тонів - здалеку в цих плямах вимальовуються нечіткі обриси постаті людини і чоловічого обличчя з бородою та довгим волоссям. Легенда свідчить, що це Плащаниця Самого Ісуса Христа. Історія Плащаниці складна і багата на події. Найважливіші з них - для віруючих - поховання та Воскресіння Христа, а для всіх - її з'явлення безбожному світові напередодні ХХ ст.

У 1898 р. в Парижі проходила міжнародна виставка релігійного мистецтва. На неї привезли Плащаницю з Турина, як погано збережене творіння давніх християнських художників.

Плащаницю повісили високо над аркою, а перед закриттям виставки вирішили сфотографувати. 28 травня археолог і фотограф-аматор Секондо Піа зробив дві фотографії. Один негатив виявився зіпсованим, а другий, розміром 60 x 50 см, ввечері того ж дня він занурив в проявник і заціпенів: на темному фоні негативу виявився позитивний фотографічний портрет Христа Спасителя - Обличчя з неземним виразом краси та благородства. Всю ніч просидів Секондо Піа в благовійному спогляданні, не відводив очей від портрету, що так несподівано явив йому в його домі Христос Спаситель. «Свята Плащаниця Христова, - роздумував він, - сама якимось чином є фотографічним точним негативом; та ще й з величезним духовним змістом! Цій Святій Плащаниці, цьому дивному в людський зріст негативу більше тисячі років. Але ж нашій щойно винайденій фотографії всього лише 69 років... Тут, в цих коричневих відбитках з Гробу Господнього, криється незбагненне чудо».

Який сенс у з'явленні Святої Плащаниці Христа в кінці XIX ст.?

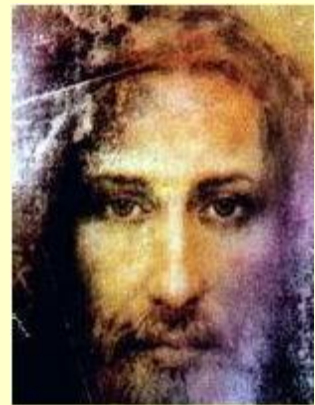
Це був час, коли людство відходило від віри. Світоглядом ставала наука, розвивалось переконання, що в майбутньому, і то недалекому, за допомогою математичних формул можна буде розрахувати рух всіх частин всесвіту в часі і просторі. В розмовах часто вживався вислів «наука довела». В розмові з митрополитом Філаретом (Дроздовим) якийсь дуже самовпевнений молодий чоловік сказав «А Ви знаєте, Владико, що наука довела, що Бога немає?» Митрополит відповів «Цар Давид тисячоліття тому писав: безумний говорить у серці своїм «Нема Бога».

Секондо Піа сприйняв з'явлення Христа на фотографічній пластинці як чудо. В благоговінні він просидів перед Образом, який з'явився перед ним, всю ніч: «Христос прийшов до нас в дім». В ту пам'ятну ніч він зрозумів, що Плащаниця нерукотворна, що жоден художник давніх часів, не маючи найменшого уявлення про негативи, не зміг би її намалювати, зробивши, по суті, майже невидимий негатив.

Пізніше Туринську Плащаницю багато разів фотографували в різноманітних променях спектру від рентгенівського до інфрачервоного випромінювання, її вивченням займались криміналісти, судово-медичні експерти, лікарі, мистецтвознавці,

Справжнє обличчя Ісуса Христа - відбиток з Туринської Плащаниці (негатив)

Справжнє обличчя Ісуса Христа - відбиток з Туринської Плащаниці (позитив)

історики, хіміки, фізики, ботаніки, палеоботаніки, нумізмати. Скликались міжнародні синдологічні конгреси (від слова зіпсіюпе, що значить Плащаниця). Учені, різні за національністю та поглядами, зробили висновок, що Туринська Плащаниця нерукотворна і несе на собі ознаки глибокої давнини. Прискіпливі криміналісти не знайшли на Плащаниці нічого, що заперечувало б євангельську розповідь про страждання та воскресіння Христа; її дослідження лише доповнюють та уточнюють розповіді чотирьох євангелістів.

1. Першим фактом, що однозначно свідчить на користь давнього близькосхідного походження Плащаниці, є сама тканина - лляне полотно, виткане зигзагом 3 на 1. Такі тканини виготовлялись на Близькому Сході, зокрема в Сирії протягом II-I ст. до Р. Х. і до кінця I ст. після Р. Х. і називались «дамаску». До того часу, чи після нього вони невідомі. Коштувало таке полотно дорого. Використання для Плащаниці дамаску свідчить про заможність Йосифа, про що говориться в Євангелії («муж багатий із Аримафеї» - Мв. 27,57), його повагу до Розп'ятого. Крім льону в складі тканини знайдено кілька волокон бавовни середньоазіатського виду.

2. На користь древності Плащаниці свідчать відбитки монет, якими були накриті очі Покійного. Це дуже рідкісна монета, «лепта Пилата», яку карбували лише близько 30-го р. після Р.Х., на якій напис «імператор Тіберій» (ТІВЕРІУЮ КАІСАРОС), зроблено з помилкою: САІСАРОС. Монети з такою помилкою не були відомі нумізматам до публікації фотографії Туринської Плащаниці. Лише після цього в різних колекціях було знайдено п'ять подібних монет. «Лепта Пилата» вказує на найбільш давню можливу дату

поховання 30-й р. після Р.Х. Неможливо навіть уявити, щоб фальсифікатори середніх віків додумались (та й фізично спромоглися) для виготовлення підробки використати раритетні монети I ст. з винятковими помилками. Таким чином, характер тканини і відбиток на Плащаниці «лепти Пилата» дозволяє визначити її вік між приблизно тридцятими роками та кінцем I ст. після Р.Х., що цілком вкладається в хронологію Нового Заповіту.

Лепта Пилата. Фото

3. Про давність Плащаниці свідчить і ретельне дотримання обряду римської страти через розп'яття і європейського похоронного ритуалу, які стали відомими в результаті археологічних розкопок лише останніх десятиліть. Особливою науковою цінністю є останки якогось Йоахана, про які детально описано в праці Дж. Вільсона. Цього в середні віки знати не могли. Деякі деталі в середньовіччя уявлялись по-іншому, зокрема, вбивання цвяхів не в

долоню, як це зображено на іконах, в тому числі і в середньовічних, а в зап'ястя. Потрібно відзначити, що слід від цвяху на Плащаниці за формою та розміром точно відповідає формі і розміру цвяха, що зберігається в церкві Святого Хреста в Римі і, згідно з легендою, є одним з цвяхів, якими був розп'ятий Христос. Невже для створення підробки фальсифікатори вивчали цвяхи різних епох та різного призначення чи, знаючи про цвяхи церкви Святого Хреста, намалювали відповідні рани чи виготовили подібні цвяхи, щоб розп'яти свою жертву?

Цвях із розп'яття Ісуса Христа. Фото

4. Згідно з легендою, Плащаниця якийсь час зберігалась у святого апостола Петра, а потім передавалась від учня до учня. У творах до Костянтинової епохи про неї практично не згадується, бо це була надто велична святиня і відомості про неї могли бути приводом для пошуків її язичницькою владою, що неодмінно привело б до її знищення. Під час досить поширених тоді гонінь знищувались всі предмети християнського культу, особливо книжки і в першу чергу Євангелії, які переховувались в потаємних місцях і вносились для читання на молитовні зібрання лише на короткий час. Після торжества християнства за імператора Константина згадки про Плащаницю частішають.

5. Відомо, що сестра імператора Феодосія II свята Пульхерія в 436 р. помістила Плащаницю Христа в базиліку Пресвятої Богородиці у Влахерні, поблизу Константинополя. Про Святу Плащаницю згадує у листі святий Браулін, єпископ Сарагоський. У 640 р. Арнульф, єпископ Галльський, у розповідях про своє паломництво в Єрусалим згадує і про її точні розміри. Про перебування Святої Плащаниці в Єрусалимі в перших роках IX ст. свідчить Єпифаній Монако. Повернення Святої Плащаниці з Константинополя в Єрусалим у VII ст. пов'язано, напевно, з розвитком у Візантії іконоборства (635-850 р.) і небезпекою її знищення.

В кінці XI ст. знову з'являються відомості про Святу Плащаницю з Константинополя. Імператор Олексій Комнін в листі до Роберта Фландрського згадує, що «серед найдорогоцінніших реліквій Спасителя в нього зберігаються Похоронні Полотна, знайдені в Гробі після Воскресіння». Згадки про «закривавлену Плащаницю Христа» знаходимо і в «Каталозі Царградських Реліквій» ігумена ісландського монастиря Миколи Сомундарсена за 1137 р. За свідченням єпископа Вільгельма Тірського, у 1171 р. імператор Мануїл Комнін показував йому і королю Єрусалимському Аморину Святу Плащаницю Христа, яка тоді зберігалася в базиліці Буклеона в Константинополі.

Особливу цінність має повідомлення Миколи Мазарита, який врятував Святу Плащаницю від вогню під час бунту імператорської гвардії в 1201 р.

«Похоронні Ризи Господні. Вони з полотна і ще зберігають духм'яний запах помазання; вони не розклались, бо покривали та зодягали на те, миром осипане, Тіло Безкінечного в смерті».

Мазарита вразило те, що Христос на Плащаниці цілком нагий - такого не міг собі дозволити жоден християнський художник.

Свідчення про зникнення Плащаниці з Константинополя під час розгрому міста в 1204 р. хрестоносцями дає літописець IV Хрестового походу Робер де Кларі: «І серед інших був монастир, відомий під іменем Пресвятої Діви Марії Влахернської, де зберігалась Плащаниця, якою наш Господь був огорнутий. Кожну п'ятницю ця Плащаниця виносилась і піднімалась для поклоніння так, що можна було побачити Лик нашого Господа. І ніхто, чи то грек чи франк, не знав, що трапилось з цією Плащаницею після погрому і пограбування міста». Після зникнення Плащаниці з Константинополя про неї нічого не було відомо, то вона знову з явилась невідомо звідки; її викрадали, не один раз вона горіла. Усі ці перипетії в наш час детально вивчені істориками.

6. Вивчення складу пилка, зібраного з Туринської Плащаниці ботаніком Фреєм, який виступив з доповіддю в Альбукерці в 1977 р., підтверджує перебування Святої Плащаниці в Палестині і перенесення її у Візантію та Європу. В сполуках пилка переважають або власне палестинські форми, або форми, які зустрічаються поблизу Єрусалиму, а також в сусідніх країнах (39 видів з 49). Європейські форми репрезентовані поодинокими видами. Висновки Фрея цілком співпадають з історичними даними про переміщення Плащаниці. Відповідні карти опубліковані в наукових виданнях.

Результати цих досліджень заперечують європейське походження Туринської Плащаниці. Важко уявити, як середньовічні фальсифікатори, не маючи жодних уявлень про сучасний палинологічний аналіз (вивчення спори та пилку), але, побоючись викриття нащадками, їздили з Європи в Єрусалим і там збирали пилки рослин, що ростуть лише на околицях цього міста.

Таким чином, на підставі сукупності всіх даних, коротко викладених у шести пунктах, вік Туринської Плащаниці датується дуже чітко: від 30 до 100 р. до Р.Х.; її близькосхідне походження не викликає сумнівів. Як встановила судово-медична експертиза Плащаниці, на тілі Померлого було багато прижиттєвих кривавих ран від тернового вінця, від побиття бичами та палицею, а також посмертні виливи від пробиття списом, який вразив, на думку лікарів, плевру, легеню та пошкодив серце. Крім того, є сліди виливу крові в момент зняття з хреста і покладення Пречистого Тіла на Плащаницю.

Страшні сліди тілесних страждань чудом зберегла на собі Свята Плащаниця. Христа багато били. Били палками по голові, перебили перенісся. Вивчаючи Плащаницю, вчені навіть змогли вивчити товщину палиці, яка пошкодила Страждальцю ніс. Завдяки судово-медичній експертизі ми знаємо про муки Ісуса Христа навіть більше і детальніше, ніж про це розповідається в

Євангелії. Його били й бичами. Як свідчить Плащаниця, бичували два воїни: один високого зросту, інший трохи нижчого. Кожен бич в їхніх руках мав п'ять кінців, в яких були зашиті тягарці, щоб плітки міцніше охоплювали тіло, а зриваючись з нього, рвали шкіру. Як вважають експерти, Христа за підняті руки прив'язали до стовпа і били спочатку по спині, а потім по грудях та животі. Коли закінчили побиття, на Ісуса Христа поклали важкий хрест і наказали його нести на місце, де мало відбутися розп'яття - Голгофу. Таким був звичай: засуджені самі несли знаряддя своєї жахливої страти. Плащаниця зберегла глибокий слід від важкого бруса хреста на правому плечі Христа.

Христос, фізично втомлений та знесилений, не раз падав під тягарем Своєї ноші. Під час падіння розбив коліно і важка балка хреста вдарила Його по спині та ногах. Сліди цих падінь та ударів збереглися, за свідченням експертизи, на тканині Плащаниці. Судові експерти-медики зробили висновок, що менше ніж через сорок годин посмертний процес припинився, бо в іншому випадку збереженість плям крові, лімфи і т.д. була б суттєво іншою: на сорокову годину зіткнення всі відбитки розплились би, - їх неможливо було б упізнати. З Євангелії ми знаємо, що Христос воскрес через 36 годин після Свого поховання.

Криміналісти та медики звернули увагу на те, що тіло Розп'ятого легко відділилось від усіх кров'яних згустків, від усіх затвердінь сукровиці і навколосерцевої рідини. Натомість кожний лікар, кожна медична сестра знають, як важко відокремити бинти від присохлих ран. Зняття пов'язок - це дуже важкий та болючий процес. Ще донедавна перев'язки вважались страшнішими за саму операцію. Христос же вийшов з Плащаниці, навіть не розгорнувши її. Він вийшов з неї так, як після Воскресіння проходив крізь зачинені двері. Камінь від гробу був відвалений не для Христа, а для того, щоб у гроб могли ввійти мироносиці та учні Господа.

Як не сприймали і не сприймають Христа, так і не сприймають Його Святу Плащаницю, яка чітко свідчить про страждання та Воскресіння Господа нашого. Ті, хто побачив та вивчив її, увірували, інші ж вигадують різні неправдиві та безглузді пояснення, лише щоб виправдати своє несприйняття Христа.

5-й член: і воскрес на третій день, як було написано.

До Спасителя у Старому і Новому Заповітах із мертвих воскресали деякі люди – але в попередньому, земному тілі і потім знову мали померти. Христос возстав із мертвих Сам, силою Свого Божества. Воскрес в видозміненому тілі: небесному і безсмертному.

У день Воскресіння ми співаємо «Христос воскрес из мертвых, смертию смерть поправ, и сущим во гробех живот (жизнь) даровав».

6-й член: і зійшов на небо, і сидить праворуч Отця

Господь вознісся на небо Своїм людським єством (тілом і душею), а Божеством Своїм Він завжди перебував з Отцем. Праворуч – тобто на першому місці, у славі. Своїм Вознесінням Господь наш поєднав небесне з земним, прославив наше людське єство – возніс його на престол Божий, показав нам, що наша батьківщина на небі, у Царстві Божому, яке тепер відкрите для всіх істинно віруючих.

7-й член: і знову прийде у славі судити живих і мертвих, і Царству Його не буде кінця

Царство Христове настане після Страшного Суду.
Друге пришестя буде зовсім іншим, ніж перше:

I пришестя
у вигляді покірної людини

II пришестя
як цар, у всій величі і раптово

8-й член:

і в Духа Святого, Господа Животворчого, Який від Отця сходить, Якому з Отцем і Сином однакове поклоніння і однакова слава, що говорив через пророків

Дух Святий разом з Отцем і Сином дає всьому життя, особливо духовне життя людям. Дух Святий – «дух істини» (Ін. 14, 17).
«Всякий гріх і хула проститься людям, а хула на Духа не проститься» (Мв. 12,31) (хула на Духа – це усвідомлена і жорстока протидія істині. Така протидія веде людину від смирення (покірності) і каяття, а без каяття немає прощення. Ось чому хула на Духа не прощається).

Дух Святий відкрився людям видимим чином:

*при хрещенні Господа
у вигляді голуба*

*у день П'ятидесятниці
зійшов у вигляді вогняних язиків*

9-й член: у Єдину, Святу, Соборну і Апостольську Церкву

Церкву Христову: її заснував на землі Ісус Христос для:

освячення грішних

воз'єднання їх з Богом.

Церква – це від Бога встановлена сукупність усіх православних християн (живих і мертвих), з'єднаних Православною вірою, Законом Божим, священотачалом і Таїнствами.

Єдина – один глава. Христос - глава Церкви (Ефес. 5, 23). Церква – духовне тіло Христове (там же). *«Я створю Церкву Мою, і ворота пекла її не подолають»* (Мв. 28, 20). Хто *«Церкви не послухає, то нехай буде тобі він як язичник і митар»* (Мв.19,17).

Свята - освячена самим Господом: *«Христос возлюбив Церкву і віддав Себе за неї, щоб освятити її...»* (Ефес 5, 25).

Соборна - не обмежена ні територією, ні часом, ні народом, об'єднує всіх істинно віруючих всесвіту.

Апостольська - Господь розповсюдив і утвердив її через святих апостолів. Церква безпосередньо зберігає від апостолів своє вчення і наступність дарів Святого Духа через священне рукопокладання. Церква православна – правильно славить Бога. Вірити у Церкву – означає благоговійно шанувати істинну Церкву Христову і слідувати її вченню і заповідям.

10-й член: сповідую одне хрещення для відпущення гріхів

Ісус Христос: *«Отож ідіть, навчайте всі народи і хрестіть їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа...навчаючи їх дотримуватись всього, що Я повелів вам»* (Мв. 28, 19-28).

Ствердження всіх таїнств (7):

хрещення, миропомазання, покаяння, причастя, шлюбу, священства, елеосвячення

- Хрещення необхідно кожному, хто бажає бути членом Церкви Христової: *«Коли хто не родиться з води й Духа, той не може увійти в Царство Боже»* (Ін. 3,5)
- Це таїнство може здійснюватись над людиною лише один раз: *«Один Господь, одна віра, одне хрещення»* (Ефес. 4, 4).
- У хрещенні людина омивається від первородного гріха, а також від усіх гріхів, здійснених нею до хрещення.
- Для прийняття хрещення потрібна віра і покаяння.

11-й член: чекаю воскресіння мертвих

Віра у воскресіння в Старому Заповіті: Ісая (26,19), Іов (19, 25-26), Єзекиїл (гл. 37), Даниїл (12,2) тощо.

Слова Ісуса Христа:

- *«Поправді, поправді кажу вам: Наступає година, і тепер уже є, коли голос Божого Сина почують померлі, а ті, що почують, оживуть... Не дивуйтеся цьому, бо надходить година, коли всі, хто в гробах, - Його голос почують, і повиходять ті, що чинили добро, на воскресіння жити, а котрі зло чинили, на воскресіння Суду»* Ін. (5, 25; 5, 28-29).

- *«Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той має вічне життя, - і того воскресну Я останнього дня».* Ін. (6, 54).

Що таке воскресіння мертвих?

Це дія всемогутності Божої, за якою всі тіла померлих людей, з'єднавшись з їх душами, оживуть, і будуть духовні і безсмертні.

12-й член: і життя майбутнього віку. Амінь

Життя майбутнього віку:
життя, яке буде після воскресіння мертвих і загального суду
Христового.

Це буде життя

для віруючих, люблячих
Бога, таких, що роблять
добро - блаженне

для невіруючих і грішників -
вічні муки разом з дияволом

Слова Господа: «Ідіть ви від Мене, прокляті, у вічний огонь, що дияволу і його посланцям уготований... І підуть на вічну муку, а праведники – на вічне життя» Мф. (25, 41-46)

Амінь: істинно, і буде так.

3. ВІРА І ЛЮБОВ. ВЗАЄМНА ЛЮБОВ – ГОЛОВНА ОЗНАКА ХРИСТИЯНСТВА

Вся наша християнська релігія ґрунтується на трьох головних чеснотах, як пише св. апостол Павло: *«Нині діють оці три: віра, надія, любов»* (1 Кор. 13, 13). Ці три чесноти настільки тісно пов'язані між собою, що стають нерозлучними. Вони робляться досконалими і угодними Богові тоді, коли діють разом.

«Без віри не можна догодити Богові, і кожному, хто приходить до Бога, треба вірувати, що Він є і тим, що шукають Його, дає нагороду» (Євр. 11, 6). *«Бо як тіло без душі мертво, так і віра без діл (любові) мертва»* (Як. 2, 26).

Віра з любов'ю нерозлучні. Коли ми віримо комусь, то стаємо з ним одним цілим. Діти вірять своїм батькам і стають з ними одним. Вірні друзі вірять один одному, і тому вони – одне ціле: те саме люблять, те саме діють.

Отже, віра нас об'єднує в одне, наче зливає докупи. А тим більше - віра в Бога.

Чим сильніше й глибше віруємо, тим більше любимо, тим більше наближаємося до Бога, а тим самим робимося кращими. Через віру ми стаємо одне з Богом, як рідні діти з батьками. Без віри ж неможливо ні служити Богові, ні молитися, бо молитва без віри - то порожні слова.

Християнська любов - це прив'язаність нашого серця до Бога. Це чуття, яке невидимими нитками зв'язує нас з Богом невимовним чуттям душі і серця до ревності. Через любов ми єднаємося з Богом, так що коли хтось зневажає Бога, то він страшними болями проймає наше серце і найніжніші почуття душі. Така любов буває лише тоді, коли ми всією душею віруємо в Бога, бо без віри любити не можна. Віра тоді корисна, коли вона об'єднується з любов'ю до Бога та ближніх і виявлена добрими справами.

Слова святих апостолів:

- *«Яка користь, брати мої, коли хто каже, що має віру, а діл (добрих) не має? Чи ж може (така) віра спасти його?.. Бо як тіло без душі мертво, так і віра без (добрих) діл мертва»* (Як. 2, 14, 26, 20).
- *«Ти віруєш, що Бог один. Добре робиш. Біси також вірують і тремтять, (а яка користь?)»* (Як. 2, 19).
- *«Хто не любить брата свого (ближнього), той перебуває у смерті»* (1 Ін. 3, 14).
- *«Без віри неможливо догодити Богові, і кожному, хто приходить до Бога, треба вірувати, що Він є і тим, що шукають Його, дає нагороду»* (Євр. 11, 6).
- *«... Бо хто любить Мене, той заповіді Мої виконує»* (Ін. 14, 21).
- *«Це є любов Божя, щоб ми заповіді Його виконували»* (1 Ін. 5, 3).
- *«Не любім словом або язиком, а ділом та Істиною»* (1 Ін. 3, 18).

Звідси бачимо, що неможливо спастися лише одними добрими справами, не маючи віри в Бога. Бо людина, яка не вірить, не може любити Бога і не може нічого доброго зробити для Нього. Всі її «добрі справи» робляться з розрахунком на людську славу або задля власної користі. Люди мають природну любов до своїх батьків, дітей, рідних, до свого народу. Така любов побуджує їх піклуватися за них. Але є й вища любов до людей - ради Господа. Вона базується на тому розумінні, що кожна людина є творіння Боже, що вона викуплена Дорогоцінною Кров'ю Христа Спасителя, що людина має душу, призначену до вічного життя, що кожна людина - це наш брат чи сестра, особливо єдиновірні.

Кожний і кожна з нас повинні любити і шанувати також і себе самих, бо тіло наше - це храм Духа Святого. Ми сини і дочки Божі. Ми маємо в собі душу, яку вдихнув у нас Сам Бог. В цьому Духові є образ і подоба Бога, розуміння

високих моральних чеснот: краси, справедливості, любові до Бога, ближнього, свободи волі.

4. ВІРА І РОЗУМ. ВІРА І НАУКА: НАДУМАНИЙ КОНФЛІКТ

Розум та віра є самостійними елементами, завдяки яким здійснюється процес пізнання. Вони взаємодоповнювані і не взаємовиключні. Перебувають у гармонії і володіють єдиним – божественним походженням, тобто за статусом рівні. Раціональне знання є формою віри. Віра стверджує, а розум або приймає, або відкидає. Так само, існує ряд речей, розуму непідвладних.

- 1) Віра є не некритичним і бездушним припущенням, а глибоким переконанням розуму про правду того, що представлено до вірування на основі безпомилкового свідчення Бога. Воля стимулює розум, щоб визнав це за правду.
- 2) Бог дав людині розум, щоб той доходив до кінця у пізнанні світу. Якби Він дозволяючи пізнати деяку правду розумом, одночасно в об'явленні її заперечував, вочевидь була б поміж наукою та вірою нерівність, але «дивним і злісним був би такий Бог».
- 3) Віра без розумного пізнання є лише емоцією.
- 4) Немає відмінності між природним і неприродним – подвійність істин існує лише в розумінні людини і лише виходячи із її кінечної обмеженої природи і умовних можливостей.
- 5) Посередником між вірою і розумом є воля, яка стимулює розум до згоди, неупереджена ні до розуму, ні до одкровення.
- 6) Акт віри допускає розумне пізнання Бога, Його існування, об'явлення і вимогу вірити об'явленню. Але це лише передумова віри.
- 7) Віра не народжується із себе самої, вона не самоочевидна. Так, шукаючому розуму супроводжує безперестанний розвиток віри, а шукаючу віру – все більше розкриття інтелектуальних можливостей.
- 8) Віра не є неповною формою знання, не є думкою, яку можна чи треба обов'язково потім перетворити в знання про те, що можна зробити. Навпаки, вона за своєю суттю є іншою формою духовної поведінки, що самостійно й незалежно існує поряд із технічним знанням, до нього не зводиться і з нього не виводиться.

Конфлікт між релігією й наукою був надуманий радянською атеїстичною пропагандою.

Куди не кинь погляд, ми ніколи не зустрічаємо суперечностей між релігією і природознавством, а навпаки, знаходимо повну згоду у вирішальних моментах. Релігія і природознавство не виключають один одного, як дехто нині думає чи побоюється, а доповнюють і обумовлюють одне одного.

Найбільш безпосереднім доказом сумісності релігії і природознавства, навіть за найбільш критичного погляду на речі, мабуть, є той історичний факт, що глибокою релігійністю були просякнуті найбільш великі природознавці усіх часів – Кеплер, Ньютон, Ляйбніц та інші.

Професор Деннерт проаналізував погляди 262 відомих природознавців і виявив, що з них 2% було людей нерелігійних, 6% - байдужих і 92% глибоко віруючих.

Вивчаючи Всесвіт, приходили до визнання Бога–Творця, **астрономи:**

Коперник (якого ніби церква переслідувала за наукові погляди. Він був не тільки професором астрономії, а й польським священиком, лікарем–безсрібником) **Каміль, Гершель, Медлер, Ватсон, Галілео Галілей** (1564-1642) – фізик і астроном (першовідкривач законів інерції і вільного падіння тіл) писав: *«Святе Письмо не може ні в якому випадку ні говорити зла, ні помилятися, - висловлювання його абсолютно і нехвибно істинні».*

Йоган Кеплер, видатний астроном, фізик і математик, який відкрив закони руху планет у Сонячній системі, таким молитовним зверненням до Бога закінчив свою останню наукову працю: *«Перш, ніж залишити цей стіл, за яким я здійснив всі свої дослідження, мені залишається тільки, звернувши очі до неба і піднявши руки, подякувати Творцю Всесвіту за Його милосердя до мене! Великий Боже, Ти поширюєш Своє світло на землю і, піднімаючи нас до джерела Твоєї благодаті, уготовлюєш нам місце в променях Твого світла... Дякую Тобі за всі ті радості, які я отримав в спогляданні Твоїх справ. Ось я закінчив цю книгу, у якій містяться результати всієї моєї праці. Я вклав у неї всі здібності, якими Ти мене наділив. Я повідомив людям про велич Твоїх справ: я їм дав усе пояснення, якими мій розум дозволив мені обійняти безкінечне... я вжив усі старання для того, щоб піднятися до істини; але якщо я, - мізерний черв'як, який народився і виріс у гріху, сказав що-небудь негідне Тебе, тоді, о Боже, навчи мене, як виправити помилку! Я молю Тебе не допустити мене до самозадоволення цією працею, яка присвячена Твоїй Божественній славі! Боже, прийми мене в лоно Твоєї благодаті і даруй мені милість, щоб моя праця ніколи не послужила для зла, а лише для прославлення Твого імені і для спасіння душ».*

Віруючими християнами також були:

Фарадей, Ом, Кулон, Ампер, Вольт, імена яких увічнені у фізиці, як загальні для позначення відомих фізичних понять;

Майкл Фарадей (винахідник закону електромагнітної індукції), одного разу, читаючи Біблію, сказав: *«Я дивуюсь, чому люди надають перевагу*

блуканням у невідомості з багатьох важливих питань, коли Бог дав їм таку найчудеснішу книгу Об'явлення».

Ампер (один із основоположників електродинаміки), сказав: «У природі ми можемо спостерігати справи Творця і від них підноситись пізнанням до Творця».

Відомий природознавець–біолог XVIII ст., основоположник системи рослинного і тваринного світу **Карл Лінней**, сказав: «Справедливо вірити, що є Бог, Великий і Вічний, не народжений ніякою істотою, Який створив всю цю всесвітню справу і втілює в ній порядок».

Вчений–ентимолог (вивчав комах) **Фабр**, автор 10–томного видання «Ентимологічні спогади», залишив таке свідоцтво про свою віру в Бога:

«Світ скерований безкінечним Розумом. Чим більше я спостерігаю, тим більше я відкриваю цей Розум, який світиться за таємницею існуючого. Я знаю, що наді мною будуть сміятися, але я мало про це турбуюсь, легше з мене здрати шкіру, чим відняти у мене віру у Бога. Бог... мені не потрібно вірити у Нього – я бачу Його!»

Один із числа найвидатніших математиків XX століття **А. Кошин** (вніс колосальний вклад у теорію аналітичних функцій, теорію диференціальних рівнянь, математичну фізику, теорію чисел, геометрію, автор класичних курсів математичного аналізу), писав: «Я – християнин. Це означає, що вірю у Бога і у Божество Ісуса Христа так, як до мене вірили видатні вчені: Тихо-де-Браге, Коперник, Декард, Ньютон, Лейбніц, Паскаль, Гримальді, Ейлер, Гульде, Бошкович, Хершль і інші великі астрономи, фізики й математики минулих років».

Авторитетний фізик XX ст. **Артур Комптон**, лауреат Нобелівської премії, говорив: «Віра розпочинається із розумінням того, що Вищий Розум створив Всесвіт і людину. Мені не важко в це вірити, тому що факт наявності плану, а, значить, Розуму – беззаперечний».

За свідченням видатного російського вченого **М.В. Ломоносова** «Творець дав роду людському дві книги. В одній показав Свою велич; у другій – Свою волю. Перша – видимий світ, Ним створений, щоб людина, дивлячись на велич, красу і стрункість його споруд, визнала Божественну всемогутність. Друга книга – Святе Писання. У ній показано Благословення Творця до нашого спасіння».

Вчений–хімік **Лібих** (один із родоначальників агрохімії) пише: «Пізнання природи є шлях до благоговіння перед Творцем».

Альберт Ейнштейн, видатний фізик XX ст. (один із засновників сучасної фізики, автор спеціальної і загальної теорії відносності, увів поняття фотону, відкрив закони фотоефекту, лауреат Нобелівської премії), так говорив про своє ставлення до релігії: «Я вірю у Бога як особистість і по своїй совісті можу сказати, що жодної хвилини в своєму житті я не був атеїстом».

Чарльз Дарвін, основоположник дарвінізму, одного разу заявив: «У моменти надзвичайних хитань я ніколи не був безбожником у тому розумінні, щоб я заперечував існування Бога».

Луї Пастер, батько сучасної мікробіології й імунології, говорив: «Я багато вивчав і тому вірую, як простий селянин, якби я став ще більш освіченим, то моя віра стала б така ж глибока і палка, як віра простої жінки – селянки».

Вчений **Анрі Беккерель** – першовідкривач радіоактивності – засвідчив: «Саме моя робота привела мене до Бога, до віри».

Великий російський вчений-фізіолог академік **І.П. Павлов**, віруючий християнин, дає таке пояснення про безсмертя душі: «Я вивчаю вищу нервову діяльність і знаю, що всі людські почуття: радість, горе, смуток, гнів, ненависть, думки людини, сама властивість думати і роздумувати пов'язані, кожне з них, з особливою клітиною людського мозку і його нервами. А коли тіло перестав жити, тоді всі ці почуття і думки людини, ніби відірвавшись від мозкових клітин, вже мертвих, в силу загального закону про те, що ніщо – ні енергія, ні матерія - не зникають безслідно, і складають ту душу, безсмертну душу, яку сповідує християнська віра».

Видатний філософ, фізик, математик і фізіолог **Декарт** писав: «Я завжди думав, що два питання – про існування Бога і про існування душі – повинні бути найголовнішими серед питань, які мають вирішувати швидше філософи, ніж теологи. Хоч для нас, віруючих, повністю достатньо вірити у Бога і у те, що душа не загине разом з тілом, але, без сумніву, невіруючих неможливо примусити визнати будь-яку релігію не інакше, як шляхом доказів розуму».

При викладанні як гуманітарних, так і природничих наук неминуче постає питання про стосунки між наукою й релігією.

Ідеологія радянського «войовничого» атеїзму нам нав'язувала думку про несумісність науки й релігії. Ставлення до релігійного світогляду як до антинаукового і сьогодні простежується у багатьох підручниках загальноосвітніх шкіл. Таке ставлення до релігії є результатом необізнаності, поверхового судження.

Тільки **той може судити про релігію**, хто не просто знає про неї, про вчення, яке вона сповідує, як предмет віри й досвіду; а той, хто має у своєму досвіді те спілкування з Абсолютним, яке складає суть релігії. Адже про музику може судити лише та людина, яка має музичний слух і смак, і зовсім не достатньо для цього знати історію музики, теорію музики і навіть розбиратися в нотах. Просто знання про релігію в даному порівнянні відповідає знанню про теорію музики, але і цієї «теорії» нашої релігії ми не знаємо. Ті, що негативно ставляться до релігії, не знайомі із самою Біблією, а розмірковують на підставі різних суб'єктивних тлумачень.

Нехай ті що протиставляють релігію і науку, почують з цього приводу слова таких **знаменитих вчених**, як:

1) професора фізики Берлінського університету, засновника квантової теорії, лауреата Нобелівської премії **Макса Планка** (1856-1947): *«Куди б ми не звертали наші погляди, яким би не був предмет нашого спостереження, ми ніде не знаходимо протиріччя між наукою й релігією; ми скоріше констатуємо їх абсолютну гармонію в основних пунктах, особливо в області природознавства. Як релігія, так і наука, у кінцевому результаті, шукають істину і приходять до сповідання Бога. Релігія славить Бога спочатку, наука – у кінці усіх думок. Перша показує Його як основу, друга – як кінець усякого феноменального уявлення про світ».*

2) фізика **Томсона** (винахідник електрона): *«Не бійтесь бути незалежними мислителями! Якщо ви будете мислити достатньо сильно, то ви неминуче будете приведені наукою до віри в Бога, яка є основою релігії. Ви побачите, що наука не ворог, а помічниця релігії».*

3) вченого-фізика і хіміка **Рамзая** (відкрив аргон, криптон, ксенон, неон, лауреат Нобелівської премії): *«На мою думку, не має дійсного конфлікту між фактами науки і існуванням вчення християнства».*

У продовження сказаного хочеться навести слова радянського вченого-хірурга, богослова, людини, яка пройшла за віру через сталінські табори, архієпископа **Луки (Войно-Ясенецького)**: *«Наука без релігії – «небо без сонця». А наука, покрита світлом релігії, - це натхненна думка, яка яскравим світлом пронизує темряву цього світла. «Я – світло світу. Хто піде за мною, той не буде ходити у темряві, а буде мати світло життя», - так говорить Христос (Ін. 8,12). І тепер зрозуміло, чому у житті вчених релігія відіграла таку видатну роль».*

Крім знань про релігійний світогляд провідних західних вчених, ми повинні знати про православні погляди переважаючої більшості російських і вітчизняних вчених: **Ломоносова**, лікаря-гуманіста і педагога **Пирогова**, фізіолога **Павлова**, психіатрів **Мержевського** і **Ковалевського**, хіміка **Менделєєва**, філософів **Введенського** й **Лосського**, **Цілковського**, археолога-єгиптолога **Тураєва** та багатьох інших.

Якщо ці генії і таланти, які рухали науку, були людьми віри, то чому ми не можемо бути останніми, ми, що є у науковому відношенні тільки їх слабкими учнями?

5. ВІРА І СВОБОДА ВИБОРУ

Згідно з християнським віровченням свобода - це один із проявів образу Божого в людській природі. Образ Бога означає наявність у людини волі, розуму, моральності - тих якостей, які виявляють у ній особистість. Також образ Бога означає, що людина є «Його рід» (Діян. 17, 28). Будучи частиною її природи, образ Бога в людині залежно від самовизначення свободи може переходити в подобу Божу або ж повністю затуманюватися гріхом, але ніколи не зникає.

Християнська моральність виходить із самоцінності особистості і нерозривного зв'язку добра, істини, віри і свободи. *«Пізнайте істину й істина зробить вас вільними»*, *«Всякий, що робить гріх, є раб гріху»*, - говорив Ісус Христос. При цьому добро й істина виражається не в безособових формальних правилах, а в самій особистості Ісуса Христа; звідси - принципова неформальність християнської моральності, що по самій своїй суті є моральність свободи.

Висловлюючи свободу людини, християнська віра тримається не на страху і зовнішньому боргу, а на любові, спрямованій до Христа і до кожної людини як носія образу Божого: *«А тепер прибуває ці три: віра, надія, любов; але любов із них більше»* (1 Коринф. 13, 13).

Добро коїться людиною на шляхах застосування вільної волі в ім'я особистості і любові: *«Хто не любить, той не пізнав Бога, тому що Бог є любов»*. Інше застосування вільної волі обертається її самозапереченням і духовної деградації людини. Таким чином, у людській свободі утримується не тільки можливість добра, але і ризик зла.

Як це не парадоксально, свобода людини починається з її негативного полюса - здійснення зла. Оскільки у християнській онтології Бог є *«безтілесний та невидимий Дух»*, в повноті *«Бог всеблагий»*, тобто Він єдиний має досконалу любов до всього суцього і в цій любові не має і не може існувати можливості для нелюбові, тобто зла, смерті, руйнації, то закономірно виникає питання: звідки походить останнє? Зло, як стан створеної природи, є породженням останньої і розуміється як відсутність добра, тобто відсутність божественної благодаті. На відміну від ангелів, людина, як уже зазначалося вище, не позбавляється образу Божого і відповідно через свою діяльність та ментальну сферу самостійно і свідомо творить зло, відхиляючись від волі Божої, Його заповідей. Це неминуче призводить до зміни людської природи - від повного та завершеного *«образу та подоби Бога»* до неповного *«образу»* враженого гріхом.

Гріхопадіння перших людей розкривається саме у протиставленні власної волі Божественній. Цим актом Адам відділив себе від Бога. Власним вибором він зумовив і зміну людської природи - відірвана від Бога (який є безсмертя та джерело життя), позбавлена можливості прямого спілкування з Ним, людина стала смертною. Наслідком вольового виявлення перших людей є поява на землі нової (створеної людиною, а не Богом) форми життя: життя у хворобах, руйнації та смерті. Рід людський (нащадки Адама), отже, живе одночасно у двох світах - у створеному Богом і у створеному людиною середовищі. Викликаний гріхопадінням розпад вразив не лише фізичне існування людей: будучи відрізними від Бога, Адам та його нащадки підпали під вплив гріха та диявола. Кожна народжена людина приходить у світ, в

якому гріх панує навколо, - в світ, де зло творити легко, а добро важко. Це зумовлює специфічний стан людської природи - стан вибору. Свобода волі актуалізує як внутрішню, так і зовнішню діалектику добра і зла - співіснування світу, створеного Богом, і Його промислу та світу, створеного людиною і наслідків її свідомих дій.

Православ'я наголошує на тому, що «істинно вільною є та людина, яка йде шляхом праведного життя та шукає спілкування з Богом, джерелом абсолютної істини. Зловживання свободою, вибір хибного, позбавленого моральності образу життя в кінцевому підсумку руйнує саму свободу вибору, оскільки приводить волю до підкорення гріху. Ті, хто не бажають розлучатися з гріхом, віддають свою свободу дияволу - противнику Бога, отцю зла та несвободи. *Визнаючи цінність свободи вибору, Православна Церква стверджує, що вона неминуче зникає, коли вибір здійснюється на користь зла.*

Зло та свобода не сумісні. Зло є помилкове застосування свободи; істиною свободи є добро. По цьому зло не має самостійної сутності і зводиться лише до заперечення добра.

Християнське поняття свободи ґрунтується на тому, що кожна людина є задумом Бога, який створив її, який дав їй на дорогу конкретні таланти і характер, який призначив її для певної епохи, народу, країни, сім'ї і цим поставив перед людиною більш чи менш чітко окреслені життєві завдання. Це є наріжним каменем її життя. Бути вільним на цій основі означає можливість вибору, реалізації свободи, розкриття своїх талантів та дарувань. Свобода - це прояв того, що ми є духовними істотами. Справжня людина не просто народжується, а «стає» людиною. Людина є незапрограмованою істотою, яка крок за кроком себе конкретизує, - звичайно, на основі конкретних обставин, її біологічних задатків та часових та суспільних умов. Від її доброї волі, участі та енергії залежить, що людина зробить в цих умовах. Зовнішній, видимий успіх (професійна кар'єра, економічний успіх, суспільне визнання і т.д.) енергійного та ініціативного життя при цьому не є обов'язково необхідним. Стабільно вирішальним для людини є розкриття її сутності у конкретній діяльності повсякденного життя - чесноти, мудрість зрілої особистості, любов і радість, сила впливу особистості, коротко кажучи: духовна краса душі є вирішальною!

Християнське розуміння **духовної свободи особистості** полягає у свободі духа від рабства гріха та гріховних пристрастей та злих навичок, (наприклад від гніву, нетерпеливості, осуду, любостяжання, заздрості, черевоугодництва, жадібності, надмірних пожадань плоті тощо)

6. ВІРА І ПАТРІОТИЗМ. КРАСА САМОПОЖЕРТВИ

Християнська віра поєднана з почуттям любові до Батьківщини, відданості своєму народу, готовності заради нього на жертви і подвиги. Таке почуття називається патріотизмом.

Це почуття завжди високо цінувалося і цінується в суспільстві.

Людина, якій притаманні почуття патріотизму, не може бути байдужою до проблем і труднощів своєї країни, до інших людей. Вона спрямовує свою працю, своє життя на користь Батьківщини.

Справжній патріот не той, який усюди твердить про свою любов до Батьківщини, готовність до її захисту, а той, хто це робить на ділі – стає на захист у годину лихоліть, а в повсякденному житті чесно виконує свої обов'язки на роботі, у навчанні, бо саме праця приносить найбільшу користь для Батьківщини.

Історія свідчить про багато прикладів мужності і героїзму, коли люди ставали на захист Батьківщини, навіть віддавали за це своє життя. У Святому Євангелії сказано, що *«ніхто більшої любові не має за ту, як хто свою душу покладе за друзів своїх»* (Ін. 14, 15).

Найбільші біблійні діячі, були великими патріотами.

Біблійні приклади патріотизму

- Приклад Мойсея: «коли виріс, відрікся зватися сином дочки фараонової. Він хотів краще страждати з народом Божим, аніж мати дочасну гріховну потіху» (Євр.11, 24-25). Через любов до свого народу Мойсей відрікся всіх розкошів, привілеїв і навіть перспективи стати фараоном, що впадкував би, будучи сином дочки фараонової. Він волів краще страждати зі своїм народом, аби досягнути для нього чогось кращого. В дорозі до обіцяної землі Ізраїль грішив. Бог бажав покінчити з ним. Мойсей заступається й просить прощення: «А тепер, коли б Ти пробачив їм їхній гріх! А як ні, витри мене з книги Своєї, яку Ти написав» (Вих. 32, 32). Покласти своє життя за свій народ це оптимальна жертва патріота, але бути витертим із книги Божої - це щось поза межами людського розуміння. Мойсей був готовий на все ради свого любого народу.
- Приклад суді Гедеона, який свої сподівання і надію покладав на Бога, мав у цьому непохитну віру, і Господь почув його молитву, дав перемогу над лютим ворогом - мадіанітянами.
- Юний Давид проявив надзвичайну мужність у двобої з філістимлянським велетнем, тому що він мав міцну віру на допомогу Божу і щире про це молитву до Бога. Серце Давида було переповнене ще одним важливим почуттям: любов'ю до Батьківщини, відданості своєму народу,

готовності заради нього на жертви і подвиги (1 Книга Самуїлова, гл. 17).

- Приклади патріотизму Естер, Мордехая, Неємїї, Ездри й інших, які були готові пожертвувати своїм життям ради добра свого народу. Вони поризикували своїм добробутом і життям, аби спасти свій народ від загибелі.

- Новозаповітний приклад ап. Павла. Він уважав себе «з роду Ізраїля, з племені Веніамінового, єврей із євреїв» (Фил. 3, 5). Його ми називаємо апостолом народів, але він ніколи не вагався визнавати свою національність і любов до свого народу. Як Мойсей, так і Павло, були готові на все ради свого народу. Зверніть увагу на наступні слова ап. Павла: *«Кажу правду в Христі, не обманюю, як свідчить мені моє сумління через Духа Святого, що маю велику скорботу й невпинну муку для серця свого! Бо бажав би сам бути відлучений від Христа замість братів моїх, рідних мені тілом»* (Рим. 9, 1-3).

У створеному Богом світі ніби існує закон послуху Божим законам, а також закон самопожертви. Тіла складаються із речовин, речовини – із молекул, молекули складаються з атомів. Усі жертвують себе один одному.

Найпоширеніша на землі речовина - вода. Молекула води складається із атомів водню і кисню, які жертвують себе один одному, утворюючи молекули води. Вода дає життя рослинам і тваринам, випаровується із річок, морів, озер і випадає у вигляді дощу. Так здійснюється кругообіг води у природі. Зелені рослини на світлі виділяють кисень, є поживою для тварин і людей, створюють затінок та прохолоду. Отже, рослини також приносять себе у жертву.

Лише людина порушує ці закони, через що стається хаос та безлад. Людина збунтувалася своїм непослухом проти Бога, учинила гріх. Але добрий і милосердний Господь чекає на наше покаяння. Він посилає на землю свого єдинородного Сина Ісуса Христа і віддає Його у жертву за наші гріхи, щоб показати, як навернутися до Бога.

«Самопожертва» - відмова від чогось важливого для себе заради щастя та благополуччя іншої людини, не чекаючи нагороди, віддачі, не маючи нічого взамін.

Яскравим прикладом перемоги Божого початку в людині, прикладом самопожертви, мужності та відваги є історична постать монаха-християнина Олександра Пересвіта. Літописи зберегли свідчення його поединку з монгольським батирем-завойовником Челубеєм на Куликовому полі у 1380 році. Обидва воїни загинули, але перемога була за Пересвітом - страх у поневоленних слов'янських народів перед Золотою ордою, цією темною,

дикою силою, яка вбивала та руйнувала все на своєму шляху, був змитий кров'ю та звитягою християнина-монаха. Це була перемога Духа і Віри.

Прообразом подвигу Пересвіга є перемога біблійного Давида над філістимлянином Голіафом. Юнак так само вийшов проти богатиря без лат та надмірного озброєння, але «в Ім'я Господа Саваофа».

Поєдинок Пересвіга з Челубеєм

У житті кожного з нас настає той момент, коли треба прийняти рішення: зробити крок уперед або сховатися за чийсь спину. Ким нам бути? Тими, хто чує і відгукується на слова святого апостола Іоана (Перше послання 3, 16): *«Ми з того пізнали любов, що душу Свою Він (Господь Ісус Христос) поклав був за нас. І ми мусимо класти душі за братів!»* - чи залишатися байдужим? Однак варто пам'ятати, що саме тоді, коли у свідомості людей перемагає твердження «мене це не стосується», «мені буде спокійніше, якщо я промовчу», відбуваються найбільші злочини та насилля. Більш того, такі люди припускаються подвійної помилки, адже сприяють не лише зовнішньому злу, але й злу внутрішньому. Вони залишаються рабами свого страху, який переслідує їх все життя, і якщо не навернуться, ніколи вони не стануть друзями Господу Ісусу Христу, котрий віддав за грішників своє життя на Голгофі і воскрес для нашого спасіння.

Слово Боже вчить нас (Псалтир, Псалом 33,15): *«Відступися від злого і добре чини, миру шукай і женися за ним!»*, в Посланні до Римлян святий апостол Павло пише (12,21): *«Не давайся подужати злу, а подужуй зло добром»*. Нам вирішувати, як вчинимо, коли нашої родині — матері, батьку, дружині, дітям загрожуватиме загибель. Коли над ними занесуть меч, ви можете ступити крок назад за їх спину або зробити крок вперед, аби захистити життя, дане вашим близьким Богом.

7. ВІРА І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Починаючи з другої половини другого тисячоліття, відбувся поступовий відхід європейської культури від християнства, який на практиці призвів до атеїзму, революцій, масового знищення людей та геноцидів. На жаль, український народ не лише добре пам'ятає, але ще переживає наслідки комуністично-атеїстичного експерименту в нашій країні, кривавими проявами якого стало нищення Церкви та її вірних, голодомор та систематичні репресії. ХХ століття закінчилось секуляризацією європейського суспільства, з якого

була практично витіснена релігія, що втратила свою роль в політичній, соціальній і культурній сферах. Сучасне суспільство зорієнтовано насамперед на матеріальні споживацькі цінності.

Шлях віддалення закону від суспільної моралі веде у прірву. Про це свідчить як історія багатьох країн у минулому, так і сьогодення. Досвід багатьох країн, у тому числі економічно розвинених, у яких спостерігається ослаблення або нівелювання інституту традиційної сім'ї, свідчить, що ці країни стикаються з такими проблемами, як катастрофічне падіння народжуваності, демографічна криза, критичне зниження суспільної моралі. Вже у найближчому часі корінному населенню цих країн загрожує повне зникнення. У свою чергу все це має не тільки духовні, але й відчутні економічні наслідки.

Сучасними викликами цивілізації стало також поширення сексуальної розпусти, пропаганда гомосексуалізму, зміна статі, поширення суїциду, новітніх хвороб, екологічні катастрофи, введення евтаназії тощо.

Процес гріховного падіння людства поглиблюється. Він охоплює усі сфери людської діяльності - моральну, релігійну, громадську, політичну. Ми не можемо повністю запобігти загальному падінню, але ми можемо призупинити його на досить довгий час, щоб цілі Божої милості і благодаті були виконані. Потім, коли наш вплив перестане відчуватися, падіння досягне найвищої точки і результатом буде загальна деградація, яка буде супроводжуватися приходом антихриста.

Поки Церква стоїть твердо і безкомпромісно, вона в силах перешкодити остаточному приходу антихриста. Сатана добре розуміє це і тому його головна мета підірвати віру і праведність Церкви, Якщо він досягне цього, бар'єр впаде і для нього відкриється вільний шлях до захоплення духовного і політичного контролю над всією планетою.

З появою нових викликів сучасної цивілізації Бог Духом Святим дає Церкві виробляти імунітет проти них, щоб зберегти суспільство від морального розпаду і щоб Церква могла встояти під натиском нових концепцій гріха.

Присутність істинних християн на землі, як учнів Христа, діє подібно солі в м'ясі. Як сіль землі, учні Христові, несуть подвійну відповідальність. По-перше, завдяки їх присутності, Бог не позбавляє землю Своєї милості і благодаті. По-друге, силою Святого Духа в них вони стримують сили розпаду і беззаконня до призначеного Богом терміну. Здійснюючи ці цілі, Християнська Церква виконує роль бар'єру, що перешкоджає здійсненню вкрай амбітних планів сатани - підпорядкувати світ своїй владі.

1) Духовно-моральне виховання підростаючого покоління

Один з пріоритетних напрямків сім'ї, держави і церкви є виховання молоді. Мета виховання - дати серцю людини правильний напрямок, відповідно

головної мети буття, розвинути в ньому діяльнісну любов до Бога і до всього Божественного, святині, виховати «смак» серця. Як про це пише російський філософ І. А. Ільїн, стверджуючи, що необхідно якомога раніше «запалити і розпалити» в дитині «духовне вугілля»: чуйність до всього Божественного, волю до досконалості, радість любові і смак добра.

2) Статеве виховання молоді

Тема шлюбу і «статевого виховання» підростаючого покоління нерозривно пов'язані один з одним. Молодь і діти - це сама вразлива ланка в тілі Христовому. Вони найбільш схильні до впливу світової системи.

Сексуальність - це головна сфера, в якій йде боротьба за дитячі серця. Сучасні діти розмовляють про секс скрізь: у роздягальні, в коридорах і в класах. Сама середовище, в якому вони живуть, буквально штовхає їх на подібні роздуми.

Кіно і телебачення звеличують секс. Реклама буквально тоне в ньому. Він скрізь і всюди немов національна релігія. Але, з іншого боку - багато авторитетних людей з різного приводу кажучи дітям, щоб вони залишили секс у спокої, не вкладають в їх незрілий розум правильне здорове розуміння сексуальності. Бог створив чоловічу і жіночу стать одну для одної, давши кожній статі саме ті властивості, які необхідні іншій.

Подивимось, наприклад, як чоловіче і жіноче тіло підходять один одному. Вивчаючи їх анатомічну будову, хто завгодно, навіть пристрасний еволюціоніст, переконується в тому, що вони створені одне для одного.

Отже, стать прекрасна. І бажана. Кожен відчуває це і кожен хоче цього - особливо, коли настає статева зрілість і відбувається викид статевих гормонів. Це частина довершеного задуму Творця. Бог створив статеву пристрасть. Але секс, згідно чудесному задумові Творця, це не просто спосіб розмноження. Це незвичайний спосіб вираження любові і близькості до іншої людини. Двоє воістину стають єдиною плоттю. Стать настільки прекрасна, свята, досконала і могутня, що їй потрібно відвести належне час і місце. Інакше вся її краса зникне, буде зіпсована або знищена. Але й це не все. Якщо сексуальні потяги проявляться неналежним чином і в неправильному контексті, це може призвести до згубних наслідків.

Секс по своїй природі далеко виходить за рамки тілесного. Любов у вищому сенсі нікому не дано відняти. Ось чому порнографія так потворно безглузда, порожня і нелюдська. Сам статевий акт - тільки надводна частина айсберга. Це зовнішнє, земне, а внутрішнє - прояв глибинної реальності і повного єднання двох душ. Вступаючи у такий зв'язок, чоловік і жінка, бажає того, чи ні, беруть участь у ньому на кожному рівні свого буття: фізичному, психологічному, розумовому, емоційному і духовному. Спробуйте провести такий експеримент. Склейте два аркуші різнокольорового паперу, а коли клей

висохне, спробуйте потягнути їх у різні сторони. Що виходить? Хіба вони спокійно відокремилися один від одного? Аж ніяк ... Рвуться вони нерівно, шматочки від кожного залишаються на іншому аркуші. І ніколи вони не будуть такими ж, як до склеювання. З сексом точно так само. З'єднавшись з іншою людиною під час статевого акту, людина віддає їй частку свого серця і душі, - вона до неї ніколи не повернеться. Ця частина залишиться з іншою, для доброго чи не доброго. Але на все життя. Все це означає те, що, коли зв'язок з іншою людиною обірветься, серце чекає чимало туги і страждань. Це не просто розрив з жінкою чи чоловіком, все набагато глибше: це рвати «з м'ясом» невидимі, безтілесні зв'язки душ.

Тому немає нічого дивного в тому, що відсоток розлучень серед дорослих, що почали статеве життя підлітками, неймовірно високий. Статистика розлучень особливо висока для тих, хто вступив в шлюб; виявлені результати коливаються від 50 до 100%. Тому має бути зрозумілим, що дошлюбні зв'язки загрожують, у першу чергу, душі. А біль душевна лікується найважче. Християнство вчить, що одна з найбільш важких наслідків гріхопадіння - блудна пристрасть, мучить практично всіх людей - у тій чи іншій мірі, від раннього отроцтва і часом до глибокої старості. Якщо потурати її проявам, то вона неминуче спричинить людину за собою через усі ступені блудної розпусти. І неминучий результат - душевні та фізичні розлади, аж до самих важких ступенів і проявів.

У шкільні роки у підлітка відбувається складний і бурхливий процес фізіологічного дозрівання, коли виявляється і наполегливо дає про себе знати ще не оформлений в ясні моральні рамки чуттєвий потяг до протилежної статі, і хворобливі блудні переживання ростуть не по днях, а по годинах. Якщо залишити підлітка в цьому стані наодинці з собою і ніяк не контролювати його поведінку на основі християнської моралі - за допомогою виховання в ньому ставлення до свого тіла як до храму Божого, а не вмістилище кепських вад, то результати будуть жахливими.

Якщо не розглядати проблему на рівні суспільства, то моральна деградація молоді рано чи пізно позбавить країну гідного майбутнього. Відсутність у «статевому вихованні» яких би то не було стримуючих християнських засад, повне невизнання аморальності підліткового блуду рівносильно цілеспрямованому провокуванню школярів до масової практики безладних сексуальних зв'язків.

Якщо формувати дитячу моральність на основі християнського, шанобливого ставлення до людської особистості, дбайливого ставлення до своєї душі і тіла, то це збереже його життєву силу на багато, багато років вперед, забезпечить йому нормальну любов, повноцінну сім'ю і здорових дітей. Адже вся історія людства довела, що ранній секс однозначно спотворює людину, віддаляє її від високої моральності і духовних традицій, вносить злочинне почуття всездозволеності й безвідповідальності у справу створення

сім'ї, насаджує в людині невірність, мінливість, розпусту, вселяє, нарешті, дух богоборства.

Надалі, якщо процес «статевого виховання», а точніше, організоване розтління моралі, продовжиться, то буде повністю знищена сім'я в її християнському розумінні як вінчаний союз чоловіка і жінки, які тримали себе в чистоті до шлюбу, що з'єднуються «в плоть єдину» для розкриття в собі безцінної особистості, образу Божого і виховання дітей у християнській вірі. А не буде нормальної, міцної сім'ї, заснованої на взаємній любові, вірності і вірі у Бога - не буде і нормального суспільства, яке споконвіку трималося саме на такій сім'ї.

Ми впритул стоїмо перед вибором: або на зміну нам прийде покоління «барбі» і транссексуалів, яких не буде цікавити ні минуле країни, ні її теперішнє, ні тим більше її духовність, а тільки розпуста і грош, або ми через особисту християнську жертовність все-таки внесемо свій внесок у відродження традиційної духовності, де «статеве виховання» буде, нарешті, замінено вихованням у дітей любові до Бога і ближніх.

Такі брошури
нав'язують дітям

3) Християнська цнотливість

Не завжди з кафедри можна почути про такі делікатні теми як «інтимні відносини». Але в даний час, як ніколи раніше, суспільство потребує захисту і збереження себе від сексуальної розпусти, яку ми спостерігаємо в світі. Біблія дає нам чіткі і ясні вказівки в питанні цнотливості.

Віруючі, більше ніж усі інші, повинні бути чисті морально і сексуально. Слово «чистий» або «цнотливий» означає відсутність навіть цятки непристойності.

Через подружжя чоловік і дружина стають однією плоттю. Інтимні статеві відносини призначені тільки для подружжя, вони приймаються і благословляються Богом тільки в цьому випадку. Бог серйозно ставиться до фізичних і емоційних насолод, отриманих при вірних шлюбних відносинах. Подружжя невірність, позашлюбні статеві зв'язки, гомосексуалізм відносяться до смертних гріхів в очах Бога, оскільки споганюють шлюбні відносини. Святе Письмо суворо засуджує такі гріхи. У Старому Заповіті, наприклад, перелюб карався смертю, оскільки він порушує моральний закон Божий.

Віруючий повинен володіти собою і твердо утримуватися від будь-яких статевих стосунків до весілля. Після вступу в шлюб сексуальна близькість повинна бути повністю віддана дружині. Біблія відноситься до цнотливості як до одного з плодів Духа, чистий і правильній поведінці, яка є протилежністю аморальній сексуальній грі, зраді і невірності. Біблійні визначення сексуальної аморальності описують її сатанинське походження.

Розбещувати означає позбавляти когось моральної чистоти і цнотливості, якого Бог від нього вимагає, з метою задоволення егоїстичних бажань. Викликати у когось сексуальний потяг, який не може бути задоволений праведно, - також означає розбещувати.

У питанні дотримання чистоти у статевій сфері жінка відповідальна не менш, ніж чоловік. Жінка-християнка повинна бути обережна й уважна до свого одягу: вона не повинна одягатися так, щоб привертати увагу до свого тіла, викликаючи у чоловіків спокусу і тим самим потураючи похоті. Нескромність в одязі є гріхом «... *дружини, у пристойному одязі, з соромливістю ...*» (1 Тим. 2, 9). Слово «сором'язливість» передбачає сором перед оголенням тіла. Джерело такої скромності - серце самої жінки, її внутрішня сутність, характер. Скромність - це зовнішнє вираження внутрішньої непорочності та чистоти.

Справжні християнки також не повинні брати участь у непристойних танцях. Світські вечірки, танці й нехристиянські фільми відвертають від Бога, збуджують пристрасті і ускладнюють здатність розрізнити гріх, праведність і суд. У таких речах діям Божим не слід приймати участь. Відповідно до Святого Письма виключно радісні події в Ізраїлі відзначалися імпровізованими танцями єврейських жінок і дівчат, особливо після перемог у битвах, коли вони співали хвалу Господу. Втім Святе Письмо ніде не згадує, щоб єврейські чоловіки танцювали з жінками, а також щоб єврейські жінки танцювали коли-небудь публічно перед глядачами.

Танець дочки Іродіади перед зібранням чоловіків був елементом язичництва, де це практикувалося. Публічний виступ нечестивої дівчини перед Іродом і його гостями спричинив за собою смерть одного з найбільших святих людей – святого пророка Іоанна Хрестителя.

Жінки-християнки сьогодні повинні залишатися вірними Христу і Його слову у світі, керованому матеріалізмом, мінливими модами, самоствердженням, сексуальною заклопотаністю і презирством до цінностей дому та сім'ї.

4) Християнський шлюб

Альтернативою статевої розбещеності є відданість Богові і задоволення природних сексуальних бажань через святе життя у шлюбі.

Якщо моральність має своїм джерелом віру в Бога, і Церква є школою моральності, то християнський шлюб і сім'я стають тією інституцією у земному житті людини, де любов і християнські моральні норми актуалізуються перш за все. У занепалому світі, де все переповите гріховними пристрастями і злочином, де найглибшим чином пошкоджена

сама людська природа, шлюб і сім'я все ж залишаються тією міцною фортецею, де зберігається і діє любов, де з покоління в покоління передається життя, де виховується совість, пробуджується віра.

Коли чоловік та жінка працюють для Царства Божого, у них не залишається часу для внутрішніх проблем, конфліктів, зрад, депресій та інших пороків і гріхів, в яких потопає сучасний світ. Якщо сім'я любить Бога, наповнюється Святим Духом, горить для Нього, виконує Його плани на цій землі, то в ній не буде місця для неробства і духу поразки.

Господь наповнює християнські шлюби особливим духовним сенсом і змістом, вкладаючи у серця Своїх дітей високу мету і бажання робити великі справи для Його Царства. Богу потрібні сім'ї, які будуть охоплені Божою ідеєю поширювати Євангеліє по всій землі і які відповідали б Його високим стандартам, готові присвятити себе служінню і взяти покладену на них відповідальність. Бачучи Божий світ таких шлюбів, інші люди не зможуть залишатися байдужими. Справжня християнська родина, побудована відповідно до принципів Царства Божого, може стати відповіддю на численні питання і проблеми, які стоять перед сучасною людиною.

З історії гонінь перших християн в Римській імперії видно, що віруючі своїми мученицькими подвигами і активною проповіддю Євангелія буквально очистили всі пороки і низькі моральні стандарти цивілізації того часу, що йшла до свого занепаду і здійснили радикальне ненасильницьке перетворення суспільства. І сьогодні вчення Христа здатне трансформувати будь-яку культуру, наповнивши її справжнім духовним змістом.

5) Християнське ставлення до одностатевих стосунків

Бог створив людину як чоловіка й жінку, благословивши їх єднатися у сім'ю (Бут. 1, 27-28). Сім'я (родина) є основою суспільства, має на меті збереження дару любові, народження та повноцінне виховання дітей, сприяє збереженню суспільної моралі. Одним з елементів сімейного життя є сексуальні відносини, як вияв любові між чоловіком і жінкою та спосіб продовження людського роду. Сексуальні відносини не можуть бути безвідповідальними та не повинні розцінюватися тільки як спосіб задовольнити свої пожадливі.

Священне Писання однозначно свідчить, що сексуальні відносини між представниками однієї статі протиприродні та є гріхом: *«Не лягай з чоловіком, як з жінкою: це мерзота»* (Лев. 18, 22). За порушення цієї заповіді покарання несе не тільки порушник, але й ціле суспільство, яке діями чи бездіяльністю схвалює такий гріх: *«Дотримуйтеся постанов моїх і законів Моїх і не робіть усіх цих гидот, ні тубілець, ні прибулець, що живе між вами... бо якщо хто буде робити усі ці мерзоти, то душі, які роблять це, знищені будуть з народу свого»* (Лев. 18, 26, 29). Апостол Павло ясно говорить: *«Невже не знаєте, що неправедні Царства Божого не упадкують? Не обманюйте себе: ні блудники,*

ні ідолослужителі, ні перелюбники, ні малакії, ні мужоложці ... Царства Божого не спадкують» (1 Кор. 6, 9-10).

Дехто намагається переконати суспільство, що одностатева сексуальність є вродженим варіантом норми. Насправді ж такий гріховний потяг не є ні вродженою особливістю певної людини, ні варіантом нормальної статевої поведінки. З біблійної християнської точки зору одностатева сексуальність є наслідком особистого вільного, але помилкового, вибору людини та проявом глибоко вкоріненого у ній гріха. Апостол Павло свідчить про це:

«Відкриється гнів Божий з неба на всяке нечестя і неправду людей, які придушують істину неправдою... Вони замінили істину Божу неправдою і поклонялися, і служили творінню замість Творця, Який благословенний повіки, амінь. За це і віддав їх Бог ганебним пристрастям: жінки їхні замінили природне єднання на протиприродне; так само і чоловіки, облишивши природне єднання з жіночою статтю, розпалювалися похиттю своєю один до одного, чоловіки на чоловіках сором чинячи, одержуючи в собі самих належну відплату за свій блуд... Вони знають праведний суд Божий, що хто чинить так, вартий смерті; однак не тільки самі таке роблять, але й тим, що роблять, сприяють» (Рим. 1, 18, 25-27, 32).

Одностатеві відносини беззаперечно є гріхом. Тому, як і всякий гріх, цей гріх, з Божою допомогою, людиною може бути подоланий. І першими кроками до цього має бути визнання неприродності й гріховності одностатевих сексуальних відносин, щире розкаяння в цьому гріху та молитва до Господа з проханням допомоги подолати його. Віруючі не мають ненависті або упередженого ставлення до осіб, які мають гомосексуальні схильності, але християни не можуть миритися з гомосексуалізмом, іншими аморальними діями та їхньою пропагандою, як явищами духовного й суспільного життя. Ті, хто підтримують пропагування гомосексуалізму, не можуть вважатися християнами.

Суспільство не має права закривати очі на пропаганду гомосексуалізму, сприймаючи це нібито лише як «приватну справу» тих, хто схильний до цього гріха. Всі вищенаведені аргументи переконливо доводять: суспільство, яке закриває очі на цей гріх, тим самим схвалюючи його, з світської точки зору приречене на вимирання через зниження народжуваності, а з духовної точки зору буде нести відповідальність перед Богом, у Якого ніякий нерозкаяний гріх не залишається без покарання.

б) Християнське ставлення до самогубства

Про самогубство у новинах чути мало не щодня. Ми звикаємо до нього, зовсім не боячись того, що за ним стоять долі людей та їхні родини. Згідно з дослідженнями експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я ООН, за рік у світі фіксується близько 1 мільйона добровільних відходів з життя, а це означає, що самогубства в світі відбуваються кожні 40 секунд, просто спроби

суїциду зроблені 10-20 мільйонами людей в рік.

За даними Держкомстату, Україна займає одне з провідних місць в Європі за кількістю самогубств (на 100 тис. чоловік припадає 22 самогубства). Більшість з тих, що вдалися до самогубства, – підлітки до 14 років. Експерти також зазначають, що суїцидні спроби найчастіше здійснюють молоді люди у віці від 14 до 29 років, які переважно живуть у розвинених промислових районах, а чоловіки вбивають себе частіше, ніж жінки.

Самогубство – це акт позбавлення себе життя, під час якого людина діє навмисно, цілеспрямовано та свідомо з метою припинити своє існування. Щоб хоч якось зарадити цій проблемі, суспільство навіть призначило Всесвітній день по передженню самогубств, але, на жаль, суїцид трапляється на всіх рівнях суспільства і у всіх соціальних класах. Серед основних причин, що спонукають людей добровільно йти з життя, можна назвати фізичні страждання, пристрасті, пороки і залежності, туга і печаль, жаль за скоєним, страх перед покаранням, неприємності та конфлікти, адже життя без мети нічого доброго у собі не має.

Наше покоління більше піддається спокусі закінчити життя самогубством, оскільки багато хто забув християнську мораль, особливо Божу заповідь «Не вбивай», що стосується насильницьких дій стосовно інших і самого себе. Свідомість молоді зіпсована насильницькими відеофільмами, які виховують жорстокість і показують самогубство як благородний вчинок, а ще – комп'ютерні ігри з їхньою кількістю життів головного героя виховують у нас хибне осмислення того, що все ще можна виправити у наступному житті. Але самогубство не є швидким виходом із безвихідних ситуацій, оскільки таких ситуацій не буває: від скоєного самогубства страждатимуть ті, хто залишається жити, і Бог через Біблію засуджує будь-яке вбивство.

Біблія стверджує святість людського життя і впевненість у тому, що тільки Господь дає і забирає його, оскільки Він єдиний має владу над життям та смертю: *«Не лякайся! Я Перший і Останній, і Живий. І був Я мертвий, а ось Я Живий на вічні віки. І маю ключі Я від смерті й від пекла»* (Об. 1, 17-18), *«Побиваю й оживлюю Я, і не врятує ніхто від Моєї руки»* (Повтор. 32, 39) та інші тексти, що підтверджують цю ж думку. Якби не були проблеми, варто пам'ятати, що безвихідних ситуацій не буває. Бог прощає кожен гріх та допомагає у складних ситуаціях, але людина, яка покінчила життя самогубством, не може попросити у Бога прощення, і тому її вчинок залишається не прощеним. Проблеми в цьому житті нам даються для того, щоб ми їх вирішували, або, якщо перше нездійсненне, змінювали своє ставлення до них і приймали як просту недосконалість світу. Безвихідних

ситуацій в житті не існує, адже, коли Господь закриває перед тобою двері, він обов'язково відчиняє вікно.

Самогубство є найтрагічнішим способом смерті. Повчальним прикладом є апостол Іуда, який повісився, і Святе Письмо називає його сином погибелі – сином пекла. Самогубців не хоронили на цвинтарі разом з іншими. Вчинивши самогубство, вони помирали в тяжкому гріху, відкинули Боже милосердя і в невірі та відчаї пішли просто до вічного засудження. У свідомості українського народу ці правдиві позиції закорінені вже століттями. Тепер, коли нищаться всі моральні і духовні цінності, намагаються і злочинне самогубство сугестивно подати як добро.

7) Християнський погляд на проблему евтаназії

Проблема евтаназії, «гарної смерті» (від грецьких слів «eu» - гарно і «thanatos» - смерть) актуальна і в наш час. Цей термін означає свідому дію (або відмову від дій), що призводить до швидкої безболісної смерті безнадійно хворої людини з метою припинення її страждань. Розрізняють евтаназію активну («допомогти померти») і пасивну («дати померти»). Під пасивною евтаназією мається на увазі припинення усіх видів підтримуючої терапії, що застосовується для підтримки життя пацієнта. Активна евтаназія є результатом застосування спеціальних засобів.

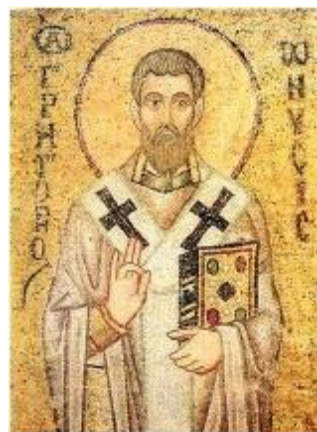

З точки зору християнства, евтаназія є абсолютно неприпустимою. Вона є порушенням Закону Божого. У Бога існує свій план стосовно кожної людини і це є Божественним Провидінням. Якщо людина втручається в цей план, це означає, що вона хоче привласнити собі роль Бога і тим самим посягає на його владу. Християнин має смиренно сприймати все, що посилає йому Небесний Отець. Евтаназія ж оскверняє усе святе, вона оскверняє і життя, і смерть, відкидає самого Бога. Істинне християнство підкреслює, що людина через страждання може очистити свою душу тут, на землі, і може жертвувати це страждання заради навернення та спасіння інших людей. Наше життя є найвищим даром Божим, початок і кінець якого знаходиться тільки в Його руках (Іов, 12, 10). Ті моменти нашого життя, які пов'язані з його початком і кінцем, а також моменти безсилля, хвороб і випробувань мають у собі унікальну таємничість і складають таємницю, яка вимагає благовійного ставлення з боку родичів, лікарів і всього суспільства. Такі моменти позитивно сприяють зближенню людей, розвитку любові в суспільстві, прояву співчуття і милосердя.

Прохання лютого хворого про еутаназію, по суті, є випробуванням нашої любові до них і нашого бажання бути поруч з ними. Існування хвороби в людському житті, а також як і інше випробування, є «сприянням до спасіння» і навіть інколи «краще для здоров'я», згідно святому Григорію Паламі. Але Церква, визнаючи хворобливість людської природи, завжди з любов'ю до людини просить звільнення «від різної скорботи, гніву і потреби», а інколи навіть молиться за упокій людини, яка перебуває при смерті (наприклад, молитва на вихід душі). Ми, люди, повинні молитися, а не вирішувати, жити чи помирати.

Для християн не існує жодного сумніву в тому, що вони зобов'язані з необхідною увагою ставитись до людського тіла, з самого моменту його створення і до його фізичної смерті, тому що воно є *«храм Святого Духа, що живе в вас, Який маєте ви від Бога, і ви не свої»* (1 Кор. 6, 19). А також, тому що *«якщо хто розтліє храм Божий»*, в якому живе Святий Дух, *«розтліє того Бог»* (1 Кор. 3, 17). Крім того, це тіло готується до слави і нетління після його воскресіння, згідно зверненням до нас словам ап. Павла, *«Той, Хто воздвиг Христа із мертвих, оживотворить і тлінні наші тіла через Свого Духа, що живе в нас»* (Рим. 8, 11).

Великий Отець Церкви святий Григорій Ниський вчить саме про це оживотворіння наших тіл в день воскресіння і про їх безмежні цінності. Так, наприклад, на питання, чи буде молода людина, що померла, вчно мати ті тілесні недоліки, з якими народилася або набула при житті, чи воскресне людина похилого віку у своєму слабкому і кволому тілі, яке мала у своїй глибокій старості, чи невиліковний хворий у своєму останньому передсмертному тілі, св. Григорій Ниський нас запевняє, що всі ми, незалежно від того стану, якому померли, будемо в певному розумінні подібні колосу. Оскільки ми висохли від спеки

в **Святий Григорій Ниський. Ікона**

гріха і перенесли на землі випробування, і земля нас прийняла, і наші тіла розпалися смертю, в час весни воскресіння знову з'явиться голе зерно нашого тіла у високому, багатому і прямому колосі, який простягнеться до небесної висоти і буде прикрашений нетлінням та іншими богопрекрасними ознаками, і всі ми будемо мати попереднє добро Адама, яке він мав до свого падіння. Також нас вчить святий Григорій про святість нашого тіла, дивуючи самого сучасного вченого спеціаліста генетичної механіки, що душа не знаходиться в якомусь конкретному місці, але присутня в усіх місцях тіла а, значить, знаходиться в кожній із його точок, тобто в кожній нашій клітині. Тож, яке ми маємо право втручатись в життя нашого ближнього, образу і подоби Божої і

розтлівати Храм Його? З такою ж повагою до людського тіла написано і «Вчення Дванадцяти Апостолів». У другій його заповіді підкреслюється, що людині заборонено відбирати життя в будь-якому його вигляді і становищі: *«Друга ж заповідь вчення не вбий, не чини перелюбу, не чини розтління дітей, не отруюй, не вбивай дитя в утробі і народженого не вбивай»*. Далі у «Вченні Дванадцяти Апостолів» підкреслюється, що дитиновбивці і вбивці творинь Божих вибрали шлях смерті і загублення душі. Тож, очевидно, що для християн вбивство, аборт, дитиновбивство, а також евтаназія є найтяжчими гріхами.

8) Проблеми екології

До найсерйозніших проблем сучасності належить проблема екології. Забруднення природного середовища промисловими відходами, знищення лісів призводять до збільшення екологічних і техногенних катастроф, що несуть небезпеку як самій людині, так і рослинному і тваринному світу. Все це, на жаль, дуже добре відоме в Україні, яка продовжує переживати наслідки Чорнобильської катастрофи, а також щорічно стикається з новими лихами, безпосередньо пов'язаними з безвідповідальною діяльністю людини. Питання збереження природного середовища, відновлення здорового екологічного оточення на сьогодні є насправді питаннями виживання людства.

Однією з головних причин забруднення навколишнього середовища є небачене і невинуватене зростання суспільного споживання у високорозвинених країнах, де прагнення до необмеженого достатку і розкоші стало нормою життя. Екологічна криза стала наслідком гріхопадіння людей і їхнього відчуження від Бога. Відвернувшись від Бога, люди забули, що «володарювання» над природою і «панування» над землею (Бут. 1, 28), до якого покликана людина за задумом Божим, не означає всездозволеності. Тому і відповідь на проблеми довкілля лежить не тільки у площині економіки або політики, але й в усвідомленні людьми своєї відповідальності перед Богом та нащадками за наслідки своїх дій, за правильне і виправдане використання природних ресурсів довіреного їм Богом світу. Необхідною умовою подолання екологічних проблем є спільність зусиль усього людства.

Висловлюючи християнський погляд на сучасний світ, потрібно підсумувати, що майбутнє європейської цивілізації залежить від того, чи відродиться вона духовно на засадах християнського віровчення і моралі. При цьому, вступивши у третє тисячоліття, попри складні виклики сучасності, християни повинні дивитися в майбутнє з надією та оптимізмом, адже вони покладають свою надію на Бога. Їм повинні бути не страшні жодні потрясіння, бо з ними Бог!

8. ЗНАЧЕННЯ ВІРИ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ

«Без віри догодити Богові неможливо, бо той, хто приходить до Бога, мусить вірувати, що Він є, а тим, хто шукає Його, Він дає нагороду» (Євр.11, 6)

Щоб користуватися дарами благодаті Божої, необхідно мати живу сердечну віру. Не можна пізнати Бога, полюбити Його і знайти Його благословення, не маючи віри в Нього. Без віри неможливо утвердитись у християнській надії, не можна залишитись вірним Богу подвижником благочестя, неможливо із самовідреченням стояти на захисті істини і правди, не маючи непохитної віри в те, що потрібно захищати до смерті: «Лише в міру віри даються нам *«усі божественні сили для життя і благочестя»* (2 Пет.1, 3). Тільки до того Бог близький своєю благодаттю, хто сам наближається до Нього вірою.

Апостол Павло включає віру в загальне перерахування дарів духовних (Гал. 5, 22). І як будь-який дар духовний, вона є одночасно плодом духовної праці. Саме через віру безрелігійна свідомість стає релігійною. Пізнання Бога вірою втілюється з виконанням заповідей (1Ін. 2, 3). Розум, розкритий вірою, який все більше звільняється від помилок, стає *«наступником»* правди Божої, *«від віри у віру»*, як написано у Святому Письмі: *«Праведний вірою жити буде»* (Рим.1,17). І коли віра з потенційного дару відкривається, як діюча, розум починає працювати творчо, вибираючи з будь-якої ситуації її справжнє духовне і моральне значення.

Таких прикладів багато в Євангелії. Один із найяскравіших: коли Ісус зцілив сліпонародженого, то у нього разом із тілесними очима відкрились, як прийнято говорити, і «очі духовні»; він не лише вірою визнав Ісуса, як Сина Божого, але і став говорити розумніше, ніж старозавітні вчителі віри та життя (Ін. 9, 1-38). Таких прикладів безліч і в історії людських душ. Відомо, наприклад, яке преображення розуму і серця звершилось з просвітителем Русі князем Володимиром, коли він прийняв святу православну віру.

Невіруючий - відчужений від Бога і вже осуджений, бо не увірував в Єдинородного Сина Божого (Ін.3, 18). Багато чудес звершив Христос всюди, але коли Він прийшов у рідне Своє місто Назарет, то *«не сотворив Він там сил багатьох, через невірство жителів»* (Мв.13, 58).

Віра в Бога - це основа нашого спасіння. Вона є необхідною для істинного богошанування, бо без щирої віри в Бога, ми не зможемо спілкуватись з Ним. Без віри в Бога, ми не зможемо любити Бога, надіятись на Нього, молитись до Нього і прославляти Його. Ця істина неодноразово підтверджувалась словами

Святого Письма. На запитання іудеїв, що їм робити, щоб творити діла Божі, Ісус Христос відповів: *«Ось діло Боже, щоб ви увірували в Того, Кого Він послав»* (Ін.6, 29). Віра в Бога дає правдиве пізнання Його, як Всемогучого Творця, Провідника, Спасителя і Відкупителя всього людства. Святитель Іоанн Златоуст говорить: *«Чи бачили Божу силу, бачили Божу людиноподібність? Силу в тому, що Бог потряс весь світ, а людиноподібність в тому, що падаючий весь світ спинив... Але хоча землетрус минув, страх нехай залишається; коливання минуло – побожність нехай не минає, а віра – стверджується»*.

Тому віра не може бути холодним визнанням усіх тих надприродних істин. Віра в Бога повинна мати свій відголосок в серці людини, вона має пронизувати всю душу людини, пробуджувати в її серці любов до Бога і до ближніх, а також укріплювати волю її для рішучого і неухильного виконання всіх християнських обов'язків. Ще великий Київський князь Володимир Мономах у своєму знаменитому *«Повчанні дітям»* говорив: *«Навчись, віруюча людино, чинити благочестиво, навчись за євангельським словом: керувати очима, стримувати язик, усмиряти розум, підкоряти тіло, подавляти гнів, зберігати чистими думки, побуджуючи себе до добрих діл ради Господа»*.

Віра так необхідна для духовного життя, як необхідний корінь для дерева. Святий Тихон Задонський говорить: *«У дерева, чим більше розростається і вглиблюється корінь, тим вище росте дерево, тим більше воно приносить плодів. Так і в людині: чим більше коріниться у ній віра, тим більше вона сама духовно росте, тим більше приносить духовних плодів. Коли коріння в дереві починає псуватись, то і дерево починає сохнути, – так, коли віра в людині починає маліти, то людина починає маліти в плодах духовних – добрих ділах. А коли зовсім збідніє віра, то людина стає живим покійником; лише тіло її живе, а душа померла»*.

Віра необхідна у буденному порядку життя: без віри наше життя було б сумним і безнадійним. Так, гіркою була б праця землероба, коли б він не вірив, що вкинене у землю насіння, милістю Божою, виросте і дасть бажаний плід. З вірою і надією на Бога людина відчуває, що *«живе під покровом Всевишнього і під опікою Всемогутнього перебуває»*, що *«Господь пристановище її і захист її»*, що *«жодне зло не станеться їй і язва не наблизиться до дому її»*, що *«Господь ангелам Своїм накаже охороняти її на усіх її стежках»* (Пс. 90,1-12).

«Віра, як впевненість, – пише прот. Владислав Свєшніков, – є безсумнівною згодою з догматичним знанням Церкви. Вона розкривається у цьому

відношенні не лише з містичної чи інтелектуальної сторони, але і етично, тобто як чеснота». За класичним визначенням апостола Павла, віра – *«це здійснення очікуваного і впевненість у невидимому»* (Євр. 11, 1). Ця *«впевненість у невидимому»* у християнстві дає можливість визнавати віру, як подвиг з ще більшою основою, ніж у інших релігіях. За словами цього ж Апостола Народів, *«невидиме Його, вічна сила Його і Божество від сотворення світу через споглядання творіння, стає видиме»* (Рим. 1, 20). Це означає, що «невидиме» християнського знання аж ніяк не може бути осягнуте шляхом простого «споглядання», не дає можливості побачити, що Бог перебуває в Трійці, що Син Божий воплотився без «чоловічого сімені», воскрес і вознісся, – говорить прот. Михаїл Марусяк, – може стосуватись лише пізнання видимих речей фізичного світу. Віру слід підсилювати і утверджувати ділами, – продовжує він. – Сам Христос ні від кого не вимагав сліпої віри в Себе.

Але від нас вже далеко віддалений той час, коли апостоли, прийнявши від Христа віру істинну, насаджували її на землі, несучи слово доброї звістки про Христа у всі кінці світу. Багато з того часу було переворотів, багато царств загинули, змінювалась і доля Церкви, але її внутрішній стан, весь її духовний устрій залишився незмінним. Яка ж сила так тримає незмінною Церкву, що і сили пекла не здолають її? Ця сила є віра в Господа Ісуса Христа. Цією вірою в Грядущого спасались праотці: Авель, Енох, Ной, Авраам, Ісаак, Яків, Йосиф, Мойсей та інші старозавітні праведники. Вони *«вірою перемогли царства, творили правду, отримували обітниці, закривали пащі левів, гасили силу вогню, уникали меча, були міцними на війні, проганяли напади чужинців»* (Євр. 2). Тобто усім людям, як воїнам Христовим слід не відступати від знамена віри, але, огородившись її міцним щитом (Євр. 6, 16), можна однодушно і непоборно протистояти нападам ворогів спасіння. «Ми переконані, – каже митрополит Мінський і Слуцький Філарет, – що тільки віра і життя за Євангелієм, тільки бажання духовного прозріння і праця ради спасіння душі можуть зцілити... народ».

Вплив віри на душу християнина можна порівняти із впливом весни на природу: як після зими все оживає животворчою теплотою весняного сонця і все радіє від надлишку молодих життєвих сил, так і віра своєю все оживляючою силою впливає на моральне оновлення роду людського і на духовне відродження кожного християнина зокрема. До Христа і без Христа продовжувалась в роді людському суворя зима морального зневір'я і люди, без благодатного відродження Духом Святим у Таїнствах Святої Церкви, залишались би нездатними до «воздвиження» зі свого духовного омертвіння. Але з приходом Христа Спасителя у світ, у людські душі влилась животворча сила віри, люди, що прийняли Господа, стали «блаженними».

Частина 7. ЛЮДИНА ТА СУСПІЛЬСТВО. ХРИСТИЯНСЬКЕ ЖИТТЯ

1. ПРИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ

Існування людини на землі має **глибокий сенс, велике призначення і високу мету.**

МЕТА: *пізнавати Бога, уподібнюватись Йому, ставати все кращими і добрішими, все більше удосконалюватись і успадкувати вічне блаженне життя з Богом.*

Для цього **потрібно:**

пізнати істинного Бога і
правильно вірити у Нього

жити за цією вірою: любити Бога і
людей; творити добрі справи

У Божій світобудові немає і не може бути чогось безглузлого. І якщо людина живе без віри у Бога, не за заповідями Божими, не для майбутнього вічного життя, то й існування такої людини на землі втрачає сенс. Людям, які живуть без Бога, життя здається незрозумілим і випадковим, а самі такі люди бувають гірші за звірів.

Християнське життя - *життя з вірою в Бога і за Його заповідями (законом).* «Віра без справ є мертва» (Як. 2, 20).

Жити за Законом Божим:

пізнавати і славити Бога

творити добро

Закон внутрішній (совість)

Закон зовнішній (заповіді Божі)

Совість - внутрішній голос Божий (зобов'язує нас чинити добро і уникати зла. За все добре совість нагороджує нас внутрішнім миром і спокоєм, а за все недобре, зле осуджує і карає, і людина, вчинивши проти совісті, відчуває в собі моральний розлад – докори або муки сумління).

Духовні сили людини потребують постійного розвитку і вдосконалення:

совість розум серце воля

Затьмарились з часу гріхопадіння, тому стала потреба у зовнішньому Законі Божому, який даний в Божому об'явленні:

природному:

Бог відкриває Себе через видимий світ (який ми все більше пізнаємо)

надприродному:

Бог відкриває Себе безпосередньо Сам, або через ангелів

Не всі люди можуть самі приймати об'явлення від Бога (через гріхи):
Господь обирає для цього праведних людей.

Боже об'явлення зберігається і поширюється через:

<p>Священне Передання було спочатку ↓ доповнює Святе Писання</p>	<p>Священне Писання («Біблію») з часу Мойсея (Старий Заповіт) апостольські часи (Новий Заповіт) (записано головне)</p>
---	---

2. СУТНІСТЬ ЛЮДИНИ

Людина за образом Божим трискладова:

ТІЛО	ДУША	ДУХ
<p>Тілесне життя людини нічим не відрізняється від інших живих істот і зводиться до задоволення потреб тіла:</p> <p>Різносторонні, зводяться до двох основних:</p> <p><i>інстинкту і інстинкту самозбереження</i> <i>інстинкту продовження роду</i></p> <p>Ці інстинкти закладені Творцем, щоб жива істота не загинула і не зникла безслідно.</p> <p>↓</p> <p>Для спілкування із зовнішнім світом тіло людини має 5 органів відчуття</p> <p>/ \</p> <p><i>зір, слух, нюх, смак,</i> <i>дотик</i></p> <p>Весь апарат людського тіла надзвичайно складний і премудро влаштований, але сам по собі він був би мертвою машиною без руху, якби його не оживляла душа.</p>	<p>Дана Богом, щоб оживляти тіло і управляти ним. Це життєва сила людини і будь-якої живої істоти.</p> <p>Це з'єднувальна ланка між тілом і духом.</p> <p>Подібна душі тварин, але значно вища, тому що поєднується з духом.</p> <p>Дії душі різноманітні і складні, тісно переплетені, миттєво змінюються. Для зручності поділяються на три розряди:</p> <p>↓</p> <p>думки, почуття, бажання</p> <p>Орган тіла, з допомогою якого душа здійснює свою розумову діяльність – мозок.</p> <p>Центром почуттів є серце.</p> <p>Серце є центром життя.</p> <p>Почуттями керує воля. Вона не має для себе органу в організмі, а знаряддям для її виконання є наші члени, які приводяться в рух м'язами і нервами</p> <p>↓</p> <p>Результати дії нашого розуму і почуттів впливають на волю і наше тіло, виконує якийсь рух і дію.</p>	<p>Тільки людині Бог вдихнув дух (Б. 2,7)</p> <p>Ним людина возноситься над всіма іншими істотами.</p> <p>Дух – сила від Бога, яка шукає Бога і в ньому знаходить спокій.</p> <p>Проявляється в трьох видах:</p> <p><i>страх совість спрага, Божий («голос бажання Божий»)</i> Бога</p> <p>1. Страх Божий – благовійний трепет перед величчю Бога, нерозривно пов'язаний з незмінною вірою в істину буття Божого.</p> <p>2. Совість – вказує, що є правильним і неправильним, що угодне Богу чи ні. Крім того вона і спонукає людину виконувати вказане. За виконання нагороджує втіхою, а за невиконання карає докором <i>Совість – це внутрішній суддя.</i></p> <p>3. Спрага Бога – нашому духу властиво шукати Бога, прагнути з ним з'єднатись. Нічим тварним і земним наш дух задовольнитись не може. Повний спокій дух знаходить у живому спілкуванні з Богом.</p>

Потреби душі: отримувати знання, мати ті чи інші почуття. **Прояви духа повинні бути в людині керівним началом:** жити в спілкуванні з Богом, жити за Його волею, перебувати в любові Божій, успадкувати вічне життя.

Душа і тіло тісно пов'язані один з одним:

тіло з допомогою зовнішніх органів передає душі ті чи інші враження

душа, в залежності від вражень тіла, так чи по іншому управляє тілом, керує його діяльністю

3. ОБРАЗ І ПОДОБА БОЖА В ЛЮДИНІ

Образ Божий виражається у властивостях і силах душі:
розумі, волі, почуттях

СУТНІСТЬ БОГА

1. Дух невидимий, який скрізь проникає, все оживлює, існує незалежно від світу
2. Бог премудрий і всевидячий
3. Бог преблагий (предобрий, премилостивий)
4. Бог всемогутній, творець всього створеного

ДУША ЛЮДИНИ

1. Присутня у всьому тілі, оживляє тіло. Хоч має відому залежність від тіла, але залишається існувати і після смерті тіла
2. Душа людини має силу пізнавати теперішнє, пам'ятати минуле і, інколи, передбачати майбутнє
3. Душа здатна любити інших і жертвувати собою
4. Душа має силу і властивість думати, творити, будувати тощо

Безмежні і суттєві відмінності:

5. Сили Божі безмежні
6. Бог – сутність абсолютно вільна

5. Сили душі досить обмежені
6. Душа має свободу волі

ПОДОБА БОЖА

залежить від напрямку душевних властивостей:
якщо людина прагне до істини, добра – до правди Божої – то вона стає подібною Богу схожою тільки на Бога)

вимагає духовної роботи людини над собою:
якщо людина любить тільки самого себе, обдурює, ворогує, робить зло, піклується про земні блага, думає тільки про тіло, не піклується про свою душу - вона перестає бути подібною Богу (стає схожою на тварин і може повністю стати подібною злому духу – дияволу)

Подоба Божа – властивість людини направляти свої душевні сили, щоб бути подібною Богу, вдосконалюватись у прагненні до істини, а істиною є Бог.

4. ПОКЛИКАННЯ ЛЮДИНИ

Кожна людина народжується з певною метою, тобто має певне покликання. У кожної людини є свої здібності, таланти, схильність до певної справи. Хтось гарно співає, пише вірші чи малює картини, хтось добре розв'язує задачі або вирощує квіти, а хтось просто уміє слухати інших, спілкуватися і допомагає людям вирішувати проблеми.

Покликання – внутрішнє прагнення, схильність і здатність до певної справи, поклик, призначення. **Відповідальність** - діяльна відповідь людина на покликання. **Служіння** - виконання заповіді про любов до ближнього, підкорення волі Бога.

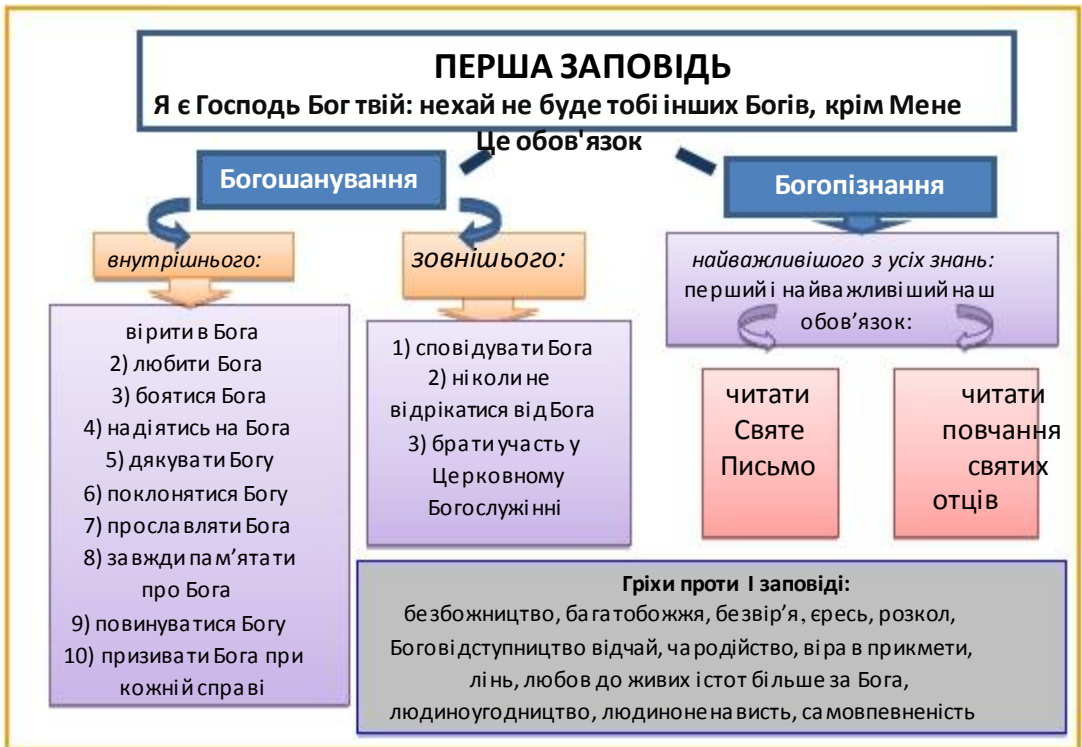
Покликання - це маленький **паросток таланту**, що перетворюється на міцне, могутнє дерево на благодатному ґрунті працьовитості.

Служити Богу, Церкві, народу - **велика честь**, відповідальність і праця.

Завдання людини полягає в тому, щоб розпізнати в собі своє покликання, виявити та застосувати його на благо людям. Людина, згідно з Божим задумом, покликана до життя, щоб продовжити справу Божого творіння і наповнити світ добром і красою. Знайти своє покликання – це джерело щастя.

5. ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ БОЖИХ

ТРЕТЯ ЗАПОВІДЬ

Не згадуй ім'я Господа Бога даремно

Гріхи проти заповіді:

богохульство, ремствування на Бога,
кощунство, неуважність у молитві,
божба (легковажна клятва),
даремна клятва іменем Божим,
порушення клятви, обіцянок

ЧЕТВЕРТА ЗАПОВІДЬ

Пам'ятай день суботній і свято шануй його: шість днів працею і зроби в них всі справи, сьомий день – субота - для Господа Бога твого.

шанування суботи

шанування неділі

шанування свят і постів

Гріхи проти заповіді

Гріхи проти заповіді:

- 1) лінь у роботі в будні
- 2) робота в святкові дні
- 3) неблагочестиве проведення святкових днів
- 4) недотримання посту

Служити Богу в святкові дні:

підкування про спасіння душі, виконання угодних Богу справ:

молитва у храмі і дома,
просвітлення розуму і серця
корисним пізнанням,
вивчення Закону Божого,

добрі поради, втіха засмучених,
відвідування хворих,
заарештованих;
допомога бідним тощо

ПРАВОСЛАВНЕ РОЗУМІННЯ IV ЗАПОВІДІ

Субота рівнозначна неділі («Дню Господньому»), святкування неділі – це не перенесення суботнього свята, а самостійне свято, яке не відмінює шанування суботи. Субота у православній пам'яті, у православному богослужінні і у богослов'ї до цього часу святковий день. Суботні, як і недільні дні, святково виділяються із днів Великого посту. У них здійснюється святкове, не постове Богослужіння: служиться повна Літургія, не читається покаянна молитва Єфрема Сиріна, не робляться доземні поклони. У православному богослужінні до цього часу доба триває від вечора до ранку. «Був вечір і був ранок – день один» (кн. «Буття»). Тому у суботу ввечері служиться «недільна всенічна», а в недільний вечір – буденна служба. Крім того важливо знати, що у православному календарі субота – 7-й день тижня. На недільній службі (у суботу ввечері) відбувається зміна тижневого «гласу».

Про неділю

Це **1-й день** тижня, цим днем розпочиналось перше творіння. Це і **8-й день** – ним розпочалось друге творіння – Воскресіння Ісуса Христа. Так говорив Григорій Богослов. Спогади про святкування неділі відносяться до апостольських часів: Діяння 20.7, Апок.1, 10.

Висловлювання святих отців I-II століть:

- апостол **Варнава**: «Ми проводимо у радості 8-й день, в який Ісус воскрес із мертвих»
- свт. **Ігнатій Богоносець** (безпосередній учень ап. Іоанна): «Ті, що проживали в попередньому порядку речей, приступили до нового уповання, і вже не суботствують, а спостерігають у своєму житті день Господній, у який возсіяло і наше життя через Нього і через Його смерть»;
- свт. **Іустин Філософ** (II ст.): «Праведний Ной під час потопу з своєю сім'єю складав числом 8 чоловік, які були символом того дня, в який наш Христос з'явився, поставши із мертвих. Дня, який за числом є 8-й, але за силою завжди перший... Заповідь про обрізання, яке здійснювалось обов'язково на 8-й день, була прообразом істинного обрізання, яким ми обрізаємось від гріха і блукань через господа нашого Ісуса Христа, який воскрес із мертвих у 8-й день» (розмова із Трифоном Іудеєм, 138; 24, 11)

Православні віруючі святкують суботу. Але ще святкують і неділю. Чи дозволяє Св. Писання інші святкові дні, крім суботи?

Звичайно, старозаповітні свята відзначалися не тільки у суботу, і святкування тривало кілька днів. Старозаповітна Пасха була фіксованим календарним святом (14 нісана), який святкувався незалежно від суботи. Якщо пасхальне торжество дозволялось святкувати незалежно від суботи у старозаповітний час, то невже це стало гріхом після того, як здійснилась істинна Пасха?

П'ЯТА ЗАПОВІДЬ

Шануй батька твого і матір твою, так добре тобі буде,
і так продовжаться твої дні на землі.

шанувати
батьків

підкорятися
їм
(повинувати
ся)

турбуватися
при хворобі,
старості

виконувати
їх волю,
заповіти

молитися за
них (за життя
і після смерті)

Такі обов'язки і до тих, хто за різних
обставинах заступає для нас місце
батьків:

- начальників, старших за віком
- вихователів
- вчителів
- Батьківщини
- пастирів і духовних батьків

ГОЛОВНЕ ДОБРОДІЯННЯ - ПОСЛУХ

ШОСТА ЗАПОВІДЬ

Не вбивай

Гріхи проти заповіді:

1) безпосереднє вбивство, самогубство

2) законозлочинне вбивство:

звільнення чи прикриття вбивці
відмова тим, кому загрожує смерть,
навмисне засудження на смерть

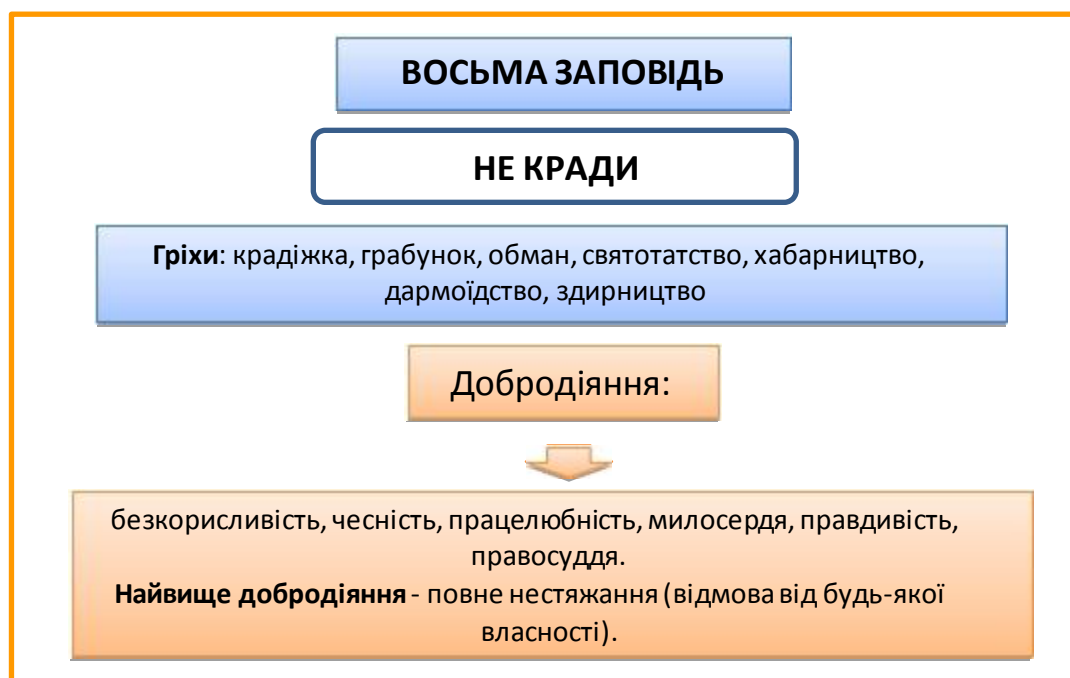
3) духовне вбивство, спокуса
(як вид духовного вбивства)

не є гріхом:

покарання смертю злочинця,
вбивство ворога на війні

Вимога берегти життя і добробут ближнього:

допомагати бідним, служити хворим, утішати у смутку, полегшувати стан
нещасних, до всіх ставитись з любов'ю і смиренням, прощати образи,
прощати ворогів.

ДЕВ'ЯТА ЗАПОВІДЬ

Не свідчи на товариша свого неправдиво

- 1) не свідчити неправду на суді
- 2) не робити неправдивого доносу
- 3) не наговорювати, не судити, не злословити, не наказувати несправедливо
- 4) стримувати свій язик (завжди говорити тільки правду, утримуватися від лукавих розмов і пустослів'я)

ДЕСЯТА ЗАПОВІДЬ

Не жадай ... нічого ... що належить ближньому твоєму

Забороняється не тільки робити зле іншим, а й бажати чужого, мати погані думки про інших.

Гріх проти заповіді - **зздрість**, щоб йому запобігти, потрібно:

тримати чистоту
серця від всяких
земних пристрастей,
від всяких поганих
думок і бажань

бути
задоволеним
тим, що маєш,
дякувати і за
це Богу

радіти за інших,
коли вони мають
всього в достатку

6. ДЕВ'ЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ БЛАЖЕНСТВА

Як ми маємо виконувати Божий Закон, щоб отримати блаженне (у вищій мірі радісне, щасливе) життя вічне в Царстві Небесному.

10 заповідей Закону обмежуються тим, що забороняють робити те, що гріховне; заповіді блаженства вчать нас того, як ми можемо досягти **християнської досконалості або святості.**

Святість, яка народжується від близькості до Бога, - *є вищим блаженством*, найвищим щастям, якого тільки може жадати людина. Ісус Христос, закликаючи нас у вічне Царство Боже, вказує шляхи до нього через виконання Його заповідей, за виконання яких Він обіцяє, як Цар неба і землі, **вічне блаженство** у майбутньому вічному житті.

Ісус Христос каже:

1. Блаженні убогі духом, бо їхнє є Царство Небесне.
2. Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться.
3. Блаженні лагідні, бо вони успадкують землю.
4. Блаженні голодні та спрагли правди, бо вони наситяться.
5. Блаженні милостиві, бо вони помилувані будуть.
6. Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать.
7. Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.
8. Блаженні гнані за правду, бо їхнє є Царство Небесне.
9. Блаженні ви, коли ганьбитимуть вас, і гнатимуть, і зводитимуть на вас усяке лихослів'я та наклепи – Мене ради.
Радійте і веселіться, бо велика нагорода ваша на небесах.

У кожному з цих висловлювань, або настанов Господа слід розрізняти, з одного боку, повчання, або заповідь, а з іншого – ублаження (ощасливлення), або обіцянку винагороди.

ПРО ПЕРШУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні убогі духом, бо їхнє є Царство Небесне

Убогість духовна є духовне переконання в тому, що життя наше і всі наші духовні і тілесні блага (як-то життя, здоров'я, сили, душевні здібності, знання, багатство і всіякі життєві блага) – все це є дар Творця Бога; без небесної допомоги неможливе придбання ні матеріального добробуту, ні духовного багатства – все це дар Божий. (Убогі духом – які відчують і усвідомлюють свої гріхи і недоліки душі. Пам'ятають, що без Божої допомоги нічого зробити не можуть, а тому не вихваляються і не гордяться, мають терпіння (смирення). Убогість духовна називається **смиренням**, а чеснота її – **смиреномудрістю**:

це основна християнська чеснота, тому що вона протилежна гордості, а від гордості сталося все зло у світі

без смирення неможливе звертання до Бога, неможлива ніяка інша християнська чеснота

Смирення дає нам можливість пізнавати самих себе, правильно оцінювати свої достоїнства і недоліки; воно благодійно впливає на виконання наших обов'язків щодо ближніх, збуджує і зміцнює у нас віру в Бога, надію і любов до Нього, залучає до нас милосердя Боже, а також і прихильність до нас і людей. Убогість тілесна, або бідність, може багато сприяти набуттю духовної убогості, якщо ця убогість сприймається без ремствувань:

але не завжди «убогі тілесно» можуть бути «убогими і духовно»

і багаті можуть бути «убогими і духовно», якщо розуміють, що видиме, матеріальне багатство тлінне і скороминуче, і що воно не може замінити багатства духовного, якщо **пам'ятають слова** Господа:

«Яка бо користь людині, якщо вона здобуде весь світ, а душу свою занепастить?» (Мв.16,26).

ПРО ДРУГУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні ті, що плачуть, бо вони втішаться

(Ті, що плачуть – сумують і плачуть про свої гріхи і душевні недоліки. Господь простить їм гріхи і утішить їх ще тут, на землі, а на небі дасть вічну радість). Такий плач є, насамперед, істинна скорбота серця і сльози покаюння за вчинені нами гріхи, за наші провини перед милосердним Богом.

Слова апостола Павла: *«Бо печаль заради Бога породжує незмінне покаюння на спасіння, а печаль мирська викликає смерть»* (2 Кор.7, 10).

- Можуть бути духовно благодійними і скорбота і сльози, викликані нещастями, які спіткали нас (наприклад, смертю дорогих нам людей: Сам Христос просльозився при смерті Лазаря), якщо тільки ця скорбота і сльози пройняті вірою і упованням, терпінням і відданістю волі Божій.
- Тим більше до блаженства можуть вести скорбота і сльози, викликані співчуттям до нещастя ближнього, якщо ці сльози щирі і супроводжуються ділами християнського милосердя і любові.
- Печаллю мирською називається печаль без надії на Бога, яка виникає не від усвідомлення своєї гріховності перед Богом, а від нездійсненності честолюбних, владолюбних і корисливих прагнень (така печаль через зневір'я і відчай веде до духовної смерті, а іноді й до тілесної (самогубство).

У нагороду тим, що плачуть, Господь обіцяє, що вони втішаться – отримають прощення гріхів, а через це – внутрішнє заспокоєння, а потім – і вічну радість, тобто вічне блаженство.

ПРО ТРЕТЮ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

**Блаженні лагідні (слов'янське «кротции»),
бо вони успадкують землю**

- Ті, що терпляче переносять всі біди, без ропання на Бога. Вони отримають у володіння небесне житло, тобто оновлену землю в Царстві Небесному.
- Є спокійний, сповнений християнської любові стан духу людини, при якому людина ніколи не дратується і ніколи не дозволяє собі ремствувати, не тільки на Бога, але й на людей.

Лагідність:

виявляється, головним чином, у терплячому перенесенні образ, завданих іншими

є властивістю, протилежною гніву, злості, самохизуванню і мстивості

- Лагідна людина і сама не дратується, й інших не дратує, завжди шкодує жорстоку людину, яка образила її, бажає їй виправлення, молиться за неї і віддає її на суд Божий.
 - Найвищим прикладом лагідності для нас є Сам Господь, Ісус Христос, який молився на хресті за своїх ворогів. Він нас учив не мститися ворогам, а робити їм добро: **«Навчіться від Мене, бо Я лагідний і смиренний серцем, і знайдете спокій душам вашим».** (Мв.11,29).
 - Лагідність підкорює найжорстокіші серця людей, як у цьому нас переконує спостереження за життям людей, і підтверджує це вся історія гоніння на християн.
- *Християнин може гніватися тільки на самого себе, на свої гріхонадіння і на спокусника – диявола.*

ПРО ЧЕТВЕРТУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні голодні і спрагли правди, бо вони наситяться

- Як голодні бажать хліба, а спрагли – води, так ми повинні у Бога бажати очистити нас від гріхів і допомогти нам жити правдиво. Це такі, які бажать оправдатися перед Богом. Їх бажання здійсняться: вони будуть нагодовані – їх Господь оправдає. Прекрасне таке прагнення виражає цар Давид: *«Як прагне олень до потоку води, так прагне душа моя до Тебе, Господи! Прагне душа моя до Бога сильного й живого»* (Пс. 41, 2-3).
- Голодним і спраглим правди Господь обіцяє, що вони **наситяться**:

тут мається на увазі насичення духовне, яке полягає у внутрішньому, душевному мирі, у спокої сумління, в оправданні і помилуванні.

це насичення у тутешньому житті, на землі, буває тільки частковим. Повне ж насичення вони отримають у майбутньому, вічному, блаженному житті з Богом.

Голодним і спраглим правди більше за всіх Господь відкриває таємниці Царства Свого, і серце їхнє і в цьому світі насолоджується пізнанням відкритих у Євангелії Божих істин, тобто нашого православно-християнського вчення.

ПРО П'ЯТУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні милостиві, бо вони помилувані будуть

- Милостиві – які мають добре серце: милосердя і співчуття до всіх; готові допомогти всім, хто потребує, чим тільки можуть.
- Їм буде явлена особлива милість Бога: вони самі будуть помилувані.

Справи милості:

матеріальні (тілесні):

голодного нагодувати;
спраглого напоїти;

роздягненого – одягти;

ув'язненого – відвідати;
хворого відвідати і
допомогти у скруті і
небезпеці;
прийняти мандрівника;
допомогти всім, хто потребує;

духовні:

словом, і ділом, і прикладом
навернути грішника на
правильний шлях;
того, хто не знає, навчити
істини і добра
подати ближньому добру і
своєчасну пораду;
утішити сумного;
не відповідати злом на зло;
від усього серця прощати
образи;
молитися за всіх Богу

ПРО ШОСТУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать

Чисті серцем – це ті люди, які не тільки явно не грішать, але й не приховують порочних і нечистих думок, бажань і почуттів у собі, в своєму серці. Серце таких людей вільне від прихильностей і пристрастей до тлінних земних речей і взагалі вільне від гріховних пристрастей, що породжуються самолюбством та гордістю. Люди, чисті серцем, завжди думають про Бога.

Щоб придбати чистоту серця, потрібно:

дотримуватися постів, заповіданих Церквою; всіляко берегтися від об'їдання, пияцтва, непристойних видовищ та веселоців, від читання непристойних книг, перегляду непристойних фотографій, фільмів тощо

Люди, які тут близькі до Бога (тобто душею завжди Його відчувають), у майбутньому житті будуть вічно з Богом, бачити Його.

ПРО СЬОМУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.

Миротворці – які не люблять ніяких чвар. Самі намагаються жити з усіма мирно і дружельно та інших мирити один з одним або принаймі молять Бога про примирення. Такі люди уподібнюються Сину Божому, який прийшов на землю примирити грішну людину з правосуддям Божим і вселити мир між людьми, замість ворожнечі, яка панувала між ними. Тому миротворцям і обцяється благодатне найменування синів Божих, тобто дітей Божих, а з цим і невимовне блаженство.

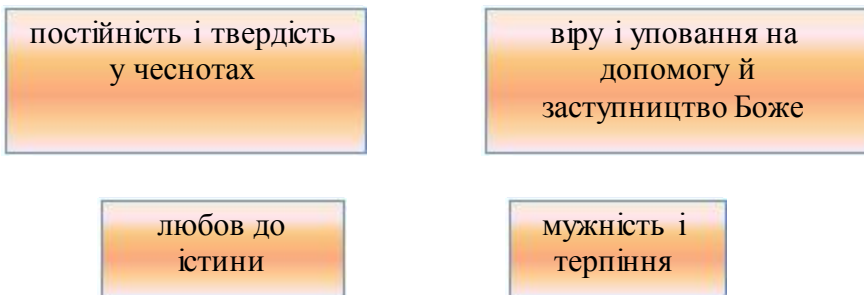
ПРО ВОСЬМУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

**Блаженні гнані за правду, бо їхнє
є Царство Небесне.**

Гнані за правду – це істинно віруючі люди, які так люблять жити за правдою, тобто за Божим Законом, що за тверде виконання своїх християнських обов'язків, за своє праведне і благочестиве життя терплять від нечестивих людей, від ворогів правди і добра, гоніння, переслідування, злигодні і біди, але не відступають від правди. Гоніння неминучі для християн, які живуть за правдою Євангелія, тому що злі люди ненавидять правду (бо правда розкриває їхні злі справи) і завжди гонять і всіляко переслідують тих людей, які відстоюють правду. Сам Єдинородний Син Божий Ісус Христос був розп'ятий на хресті ненависниками правди Божої і всім Своїм послідовникам сповістив:

«Якщо Мене гнали, то гнатимуть і вас» (Ін.15, 20).

Щоб терпеливо переносити гоніння за правду,
людині необхідно мати:

Гнанім за правду, за їхній сповідницький подвиг
Господь обіцяє Царство Небесне.

ПРО ДЕВ'ЯТУ ЗАПОВІДЬ БЛАЖЕНСТВА

Блаженні ви, коли ганьбитимуть вас, і гнатимуть, і зводитимуть на вас усяке лихослів'я та клевети – Мисне ради. Радуйтеся і веселіться, бо велика нагорода ваша на небесах.

У останній заповіді блаженства Господь називає особливо блаженними тих, які за ім'я Христове і за істинну православну віру у Нього терпеливо зносять ганьбу, лихослів'я, клевети, знущання, злигодні і саму смерть. Такий подвиг називається **мученицьким**. Вище за цей подвиг нічого не може бути (мужність християнських мучеників слід відрізняти від фанатизму, який є ревністю не з розуму, а нерозумною).

Християнська мужність ґрунтується на високих християнських чеснотах:

на вірі
у Бога

на надії
і упованні на
Бога

на любові
до Бога і
ближніх

на цілковитому
послухові і
непохитній вірності
Богу

Яскравим взірцем мученицького подвигу служить Сам Христос Спаситель, а також апостоли і незліченна кількість християн, які з радістю йшли на муки заради Христа. За подвиг мучеництва Господь обіцяє велику нагороду на небесах, тобто найвищий ступінь блаженства у майбутньому житті, але й тут, на землі, Господь прославляє багатьох мучеників за їхнє тверде сповідання віри нетлінням тіла і чудесами.

7. ПРО ХРИСТИЯНСЬКІ ЧЕСНОТИ

Кожний із нас має прагнути до духовного росту, набуття позитивних рис, творення добрих справ. Така схильність людини є ознакою високої моралі, вона визначається проявами волі і вчинків. У християнстві ця схильність має назву **християнських чеснот**.

Три головні християнські чесноти

Віра - повна згода людини із вченням Бога.

Надія – утіха серця у Богові, із упевненістю, що Він постійно турбується про наше спасіння і дарує нам обіцяне блаженство.

Любов – найперша і найважливіша чеснота і виявлення дару Святого Духа. Це сутність життя. Проявляється у любові до Бога і любові до інших.

Сім християнських чеснот з протилежними їм смертними гріхами

Доброчесність — Хтивість

Стриманість — Нестриманість

Щедрість — Жадність

Старанність — Лінощі

Лагідність — Гнів

Доброзичливість — Заздрість

Смиренність — Гордість

Доброчесність (церковнослов'янське: ціломудрість, моральна й тілесна Чистота та Невинність, латинською: castitas; англійською: chastity) - моральна якість та чеснота, проявляється у тілесній чистоті в усіх її проявах (це розуміння характерне, як правило, більш світським середовищам). Доброчесність - це позитивна протилежність статевої нестриманості, блуду, розпусти, а особливо у самотньому житті.

Стриманість, утримання (гр.: εγκρατεια) - моральна якість та чеснота, вважається невідступним та свідомим пануванням розуму над пристрастями й іншими недобрими поривами. Стриманість ламає жадобу, ласкавість перемагає несправедливий чи й справедливий гнів, але тільки задля честі, і, нарешті, скромність, гасить жадобу неналежних і несправедливих почесей і

породжує приємну соромливість. Всяка стриманість - то зусилля духа, перемога духа над плоттю. Стриманість стримує потяг до задоволень і забезпечує рівновагу у використанні створених благ. Вона забезпечує панування волі над інстинктами і втримує прагнення у межах чесності.

Щедрість (щедрота) - моральна якість та чеснота, середина між марнотратством та скупістю.

Старанність (лат. industria; англ. diligence) - моральна якість та чеснота. Старанність - це завзята та уважна природа дій та праці людини. Рішуча робоча етика. Правильне розпорядження часом; моніторингування власних дій, пильнуючи проти лінощів. Вкладання повної концентрації у власну працю. Старанням посередність досягає більшого, ніж обдарованість без старання. Слава досягається завдяки праці; що легко дається, те недорого коштує. Навіть на високих посадах бажана старанність: вона, як правило, свідчить і про обдарування. Хто не мріє зайняти перше місце у значній справі, намагаючись зайняти хоча б середнє місце у значному, тому винятком служить благородність прагнень; але у того, хто задовольняється середнім місцем у значній справі, коли б міг відзначитися у високому, тому вибачення нема. Отже, потрібна праця і майстерність, а їхній союз зміцнюється старанністю.

Лагідність - моральна якість та чеснота, чуйність у стосунках і доброта у поведінці, заснована на любові, терпінні і милосерді. Лагідність більше, ніж просто стриманість, ввічливість і уміння володіти своїми емоціями. Лагідність виходить із глибини люблячого серця. Лагідність протистоїть гніву.

Звичайно є і інші чесноти, наприклад: справедливість, стійкість (сила духу), розсудливість (обачність), поміркованість (тверезість), доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, чесність, правдивість, гідність, повага до людей, терпимість, благородство, вірність, мужність, великодушність, витримка, достоїнство, щирість, жертвовність, скромність, сміливість, співчуття, працелюбність, бережливість тощо. Вони визнаються як високоморальні риси характеру у всьому світі. Характерною їх особливістю є наявність у кожній позитивної цінності свого негативного еквіваленту, який також входить до структури цінностей, але як негативно значуща складова: толерантність - нетерпимість, вірність - зрада, любов - ненависть, бережливість - марнотратство тощо.

1. ХРИСТИЯНСЬКА ЛЮБОВ

Це чиста любов, без користі, яку дарує тільки Дух Святий.
Християнська любов – це, насамперед:

- любов до Бога: *«Полюби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою»* (Мв. 22,37)
- і любов до інших: *«Люби ближнього свого, як самого себе»* (Мв. 22, 39).

Така істинна любов обов'язково повинна супроводжуватись добрими справами:

- *«Хто заповіді Мої має та їх зберігає, той любить Мене. А хто любить Мене, то полюбить його Отець Мій, і Я люблю його» (Ін. 14, 21).*
- *«Будемо любити не словом чи язиком, а самим ділом і истиною» (Ін. 3, 18).*

Уміння любити і приймати ближніх такими, якими вони є - це зовнішній прояв внутрішнього перетворення і воз'єднання з Христом. Заповіді любити Бога і ближнього творять нерозривну цілісність [Мв. 22, 34-40]. Доброзичливість, повага, уміння пробачати, чутливість до потреб інших - це ознаки, характерні для життя людини, воз'єднаної з Христом, які повинен сповідувати християнин. Особливим проявом цієї духовної єдності є здатність відповідати на зло добром, на зневагу - вибаченням, що також є виразом зрілої християнської позиції.

Як віра без любові і добрих справ не може бути істинною і не може спасти людину, так і неможливо спастись через любов і добрі справи без віри. Не маючи віри в Бога, не можна і любити Його (любити можна тільки того, кого ми знаємо). У нинішньому, пошкодженому гріхом, стані людина не може робити істинно добрих справ, якщо не отримає через віру в Ісуса Христа особливої благодаті Божої – дарів Святого Духа. Дух Святий, вселяючись в людину, здійснює в її серці істинну любов. Істинна любов в серці є ніби чистий жар або теплота, яка його зігріває. Вона є корінь усіх добрих справ. Для людини, яка має істинну любов, немає нічого важкого, страшного і неможливого, для неї ніякі заповіді і закони не важкі і всі зручні для виконання. Віра і любов, які дарує людині Святий Дух, є найбільші і найсильніші засоби, якими той, хто їх має, легко, зручно, з радістю і втіхою йде шляхом, яким йшов Ісус Христос.

ГОЛОВНІ СТОРОНИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЛЮБОВІ:

Любов проявляється, як сказав Господь, у справах милосердя (Мв. 25,32-46):

милостині тілесній	милостині духовній
- голодних нагодувати	- навчити незнаючого істині і добру
- хто спраглий – напоїти	- відхилити грішника від гріха
- хворого відвідати	- дати ближньому добру пораду
- роздягнутого одягти	- утшити засмученого
- бездомному дати притулок	- від серця прощати образи
	- не робити помсти
	- молитися за ближніх тощо

Все це робити, щоб догодити не собі, а Богу.

«..Любов довготерпить, милосердствує, любов не заздрить, любов не вихваляється, не пишається, не безчинствує, не шукає свого, не гнівається, не думає лихого, не радіє з неправди, а радіє істині; усе покриває, всьому йме віру, усього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає...» (1 Кор. 13, 4-7).

У християнській любові необхідна:

- **Правдивість** (але гола правда, не зігріта любов'ю – дуже жорстока, як яскраве світло для хворого ока. І мовчання буває «золотом». Ісус Христос у деяких випадках теж мовчав і не відповідав на питання і нам заповідав: «Не кидайте перли ваші під ноги свиням» (Мв.7, 6), тобто не вся правда і не завжди буває корисна і доцільна, тому і сказано: «будьте мудрими»).
- **Чесність.**
- **Миролюбність:** миролюбний не тільки сам уникає суперечок і незгод, але і примиряє ворогів.
- **Чемність:** повага до особистості кожної людини і шанобливе ставлення до старших. Потрібно при зустрічі першому привітатись, першому поступитися місцем і т.д.
- **Щирість і привітливість:** є найбільш теплі і яскраві прояви християнської любові в нашому повсякденному житті.

2. ПОНЯТТЯ ХРИСТІЯНСЬКОЇ НАДІЇ

Християнська **надія** – утіха серця в Богові, з впевненістю, що Він постійно турбується про наше спасіння і дарує нам обіцяне блаженство.

Біблія про надію на Бога

Про надію на Господа можна прочитати в різних місцях Біблії:

- «Я надіюсь на Господа, має надію душа моя, і на Слово Його я уповаю» (Пс. 130, 5).
- «Господь любить тих, хто боїться Його, хто надію складає на милість Його!» (Пс. 147, 11).
- «Добрий Господь, пристановище Він у день утиску, і знає Він тих, хто на Нього надіється!» (Наум. 1, 7).
- «Надійтеся завжди на Господа, бо в Господі, в Господі вічна твердиня!» (Іс. 26, 4).
- «І Господь їм допоможе та їх порятує, визволить їх від безбожних і їх збереже, бо вдавалися до Нього вони!» (Пс. 37, 40)

Християнська надія ґрунтується:

- Господь Ісус Христос є уповання наше, обо основа надії нашої (1. Тим.1,1);
- Майте досконалу надію на благодать, що приноситься вам в з'явленні Ісуса Христа. (1. Петр.1, 13).

Надія на Бога – доручення Богу свого життя, своєї долі, свого майбутнього і впевнене чекання виконання Його обцянок.

Засоби отримання християнської надії:

істинне вчення про блаженство і дійсне йому слідування

молитва

Сам Ісус Христос з молитвою поєднує надію отримати бажане: «*І коли що просити ви будете в Ім'я Моє, те вчиню, щоб у Сині прославивсь Отець*» (Ін.14, 13).

Молитва – це піднесення свого розуму і серця до Бога, благоговійне слово людини до Бога. Підносячи свій розум і серце до Бога, ми повинні:

Його прославляти за Божу досконалість

дякувати Йому за Його благодіяння

просити Його у своїх потребах (у першу чергу – прощення гріхів, покаяння)

3. ПРО СЕНС ЗЛА

Думка про свігове зло важким тягарем лежить на серцях багатьох віруючих людей. Здається незрозумілим, чому Бог допускає зло. Адже Він у Своїй всемогутності міг би легко усунути зло... Як може безмежно милостивий Бог терпіти, щоб злі вчинки одного негідника прирікали б тисячі, іноді мільйони людей на злидні, горе, біди і смерть? ...

У чому ж полягає «сєнс зла»? Адже у Бога нічого немає безглузлого.

Щоб відповісти на ці питання, необхідно пригадати, **що таке зло.**

Під злом ми повинні розуміти не страждання, нестатки і біди, а **гріхи і моральні провини.**

Бог не хоче зла. Всемогутній Бог не може схвалювати зло. Більше того, Бог забороняє зло. Бог карає зло.

Зло, або гріх, є суперечність, заперечення Божої волі.

Початок зла, як відомо, поклав вищий ангел, створений Богом, який зухвало не послухався всеблагі волі Бога і став противником (сатаною) і дияволом (наклепником). Диявол – причина зла, він і надихає, або впливає на

виникнення в людині гріха (не тіло людини, як багато хто думає, є джерелом зла; воно робиться знаряддям гріха або добра не саме по собі, *а з волі людини*).

Перші люди замість щастя отримали велику біду, зробивши неправильний вибір між дорогами життя (Бог) і смерті (порушення Його заповідей, гріх). Адам і Єва через спокусу і непослух вибрали зло.

Зло – це відсутність добра, виникає через порушення Божого закону; гріх; це те, що руйнує життя та благополуччя людини, знищення і загибель усього доброго та прекрасного в житті людей.

Істинна віра Христова вказує на такі **дві причини існування зла у світі**:

1–ша лежить у вільній волі людини: воля – це відбиток Божественної подоби. Цей Божий дар підіймає людину вище від усіх істот світу...; у вільному виборі добра і відхиленні від зла людина звеличує Бога, прославляє Бога й удосконалюється сама

2–га полягає в тому, що Бог і зло наша спрямовує на добро, але Бог допускає зло не заради добра. Йому така дорога плата не потрібна. Зла Бог не хоче ні за яких обставин. Але оскільки зло увійшло у світ з вини творіння, то Бог у Своєму світовому плані примушує також і зло служити добру

Приклади спрямування Богом зла на добро:

- **сини Якова продали свого брата Йосифа у рабство**: вони вчинили злу справу, але Бог перетворив зло на добро. Йосиф звеличився в Єгипті і отримав можливість врятувати від голоду свою сім'ю, з якої повинен був вийти Месія;
- **у дні апостолів іудеї переслідували християн у Палестині**: християни мусили тікати з Іудеї, але скрізь, куди вони йшли, вони сіяли Євангельське слово. Гріхи гонителів Божественною рукою були спрямовані на поширення християнства тощо

Найбільші катастрофи народів були в той же час найбільшими тріумфами релігії, навернення людей до Бога.

Слова апостола. Петра: *«Бо у Бога один день – як тисяча літ, і тисяча літ – як один день»* (2 Пет.3, 8); (ми мусимо тільки мати терпіння і чекати). Але це вплетіння зла у план управління світом не було якоюсь запізнілою надбудовою, поправкою до створеного. Це вплетіння зла відбулося в акті вічної волі Бога, в якому було вирішено створення світу.

Адже Бог є вічне сьогодні!

8. ХРИСТИЯНСЬКА СІМ'Я. ЕТИКА СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ

1. Християнська сім'я

Сім'я, встановлена Богом, і є основою суспільного життя. Сім'я в християнському розумінні - це спільнота осіб, що визнають Бога центром свого життя і з'єднаних любов'ю, яка здатна будувати гармонійні стосунки один з одним, суспільством і державою.

Сім'я – група людей, що складається з чоловіка, жінки та інших близьких родичів, які живуть разом; родина.
Це шлюбний союз чоловіка і жінки, що люблять один одного.

Біблія про сімейні стосунки

У Біблії ми дізнаємось, як Бог, створивши Адама і Єву, повелів їм бути першою сім'єю:

1. «І сказав Господь Бог: «Не добре, щоб бути чоловіку самотнім. Сотворю йому поміч, подібну до нього» (Бут. 2, 18) - Бог ухвалює рішення сотворити помічницю для чоловіка.
2. «І перетворив Господь Бог те ребро, що взяв від Адама, на жінку, і привів її до Адама» (Бут. 2, 22) - описано створення жінки-помічниці для Адама.
3. «Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, - і стануть вони одним тілом» (Бут. 2, 24) - настанова для сім'ї.

Коли Бог створив чоловіка і жінку, то вони, з'єднавшись в одне, виявили таким чином Божий ідеал довершеності.

У цьому полягає Божий намір, щоб людина не залишалася одна, а, одружившись, знаходила собі помічника, друга і створювала сім'ю.

Сім'я починається зі шлюбу. Шлюб - це законний союз чоловіка і жінки, і в Святому Письмі чітко сказано про недопустимість інших форм співжиття. Союз людей однієї і тієї ж статі є гріховним і не може вважатися шлюбом. (Рим. 1, 18-32; 1 Кор. 6, 9-11)

Церковний шлюб.
Таїнство вінчання

2. Етика сімейних стосунків

Християнське розуміння сім'ї і стосунків у ній ми знаходимо у апостолів і святих отців Церкви:

1. Подружній союз чоловіка і жінки створюється один раз на все життя. Розлучення - це одна з найбільших трагедій сім'ї і суспільства. При вступі до шлюбу люди беруть на себе велику відповідальність, яка лежить на них. Відповідальність же християнських спільнот полягає в сприянні збереженню шлюбів і запобіганні розлучень.

2. Святість і чистота в дошлюбних стосунках мають величезне значення для щасливого і благополучного життя людини, а значить і всього суспільства.

3. Духовне життя в любові повинне здійснюватись у сімейному житті настільки, наскільки це можливо. Кожен в сім'ї повинен жити для блага іншого.

4. У родині повинні панувати милосердя, прощення, а також всі можливі прояви любові: *«Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не гордиться, не поводитьься нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить!»* - так говорить про любов, яка єднає членів сім'ї апостол Павло (1 Кор. 13, 4-7). За словами св. Іоанна Златоуста, **«Сім'я – мала церква»**. Ті, хто не любить і не поважає батьків, не можуть служити й Богові, бо він – **«Отець всіх»** (Еф. 4, 6).

5. Народження і виховання дітей є важливою частиною життя в шлюбі. Церква повинна сприяти освіті батьків у питаннях виховання дітей, при необхідності надавати сім'ям пастирську допомогу. Справжній батько любить і виховує свою дитину так, як Бог любить і виховує людей своїх. *«Хто стримує різку свою, той ненавидить сина свого, хто ж кохає його, той шукає для нього картання...Привчай юнака до дороги його, і він, як постаріє, не уступиться з неї. До юнакового серця глупота прив'язана, та різка картання віддалить від нього її»* (Пр. 13, 24; 22, 6-15; 23, 13).

Сімейний побут

3. Етика християнського побуту

Сімейний побут, сімейна атмосфера, затишок і поезія родини - усе це дає дорогоцінні живильні сили кожній людині. Слова «сімейне вогнище» не випадково з'явилися синонімом затишку й тепла родини: навколо спільної сімейної праці, відпочинку члени родини відчують свою єдність, реально переживають свою внутрішню потребу один в одному. У сімейній активності, у сімейній праці завжди було невичерпне джерело найглибших і кращих щиросердечних рухів, якими наповнювалася й

міцніла сімейна цілісність. Якщо сім'я будується на біблійних принципах, - гарантовані успіх і щастя.

Християнство стверджує метафізичну силу сімейних зв'язків. Як цвітіння сімейного життя, як вище її розкриття виступає в християнстві вчення про родину як малої Церкви. Це

Сімейне свято

значить, що вона утворить єдине, ціле, нерозривне.

Усе в сім'ї має бути разом: і праця, і відпочинок, і сімейні свята. Щаслива християнська сім'я здавна святкувала родинні свята. Гостинність є доброю християнською чеснотою. Коли ми гостинно і щедро приймаємо людей, то робимо так, як велить Ісус

Христос: «*Будьте гостинні один до одного, без нехоті*» (1 Петр. 4, 9).

Надати своє серце, свій час для гостя – це особлива честь, і робити це потрібно з радістю, без нехоті і примусу.

Сімейний відпочинок на природі

Гостинність – чеснота, характерна людині, яка любить приймати і частувати гостей, привітність.

Щедрість – чеснота людини, яка охоче ділиться своїм майном, коштами або чимось іншим, у разі необхідності не шкодує витратити що-небудь, не скупа, не зажерлива.

Біблія про поради дітям

«Діти, - слухайтеся своїх батьків у Господі, бо це справедливе!» «Шануй свого батька та матір» - це перша заповідь з обігницею, - «щоб добре велося тобі, і щоб ти був на землі довголітнім» (Єф. 6, 1-3 «Діти, - будьте слухняні в усьому батькам, бо це Господові приємне» (Кол.3, 20).

Ми повинні стояти на варті біблійного розуміння сім'ї, оскільки якщо не буде сім'ї, - не буде особистості і суспільства.

У сімейній «Малій Церкві», де кожен живе згідно з волею Божою, Царство Його вже присутнє і діє. Плануючи створити сім'ю, треба працювати над своїм характером і приймати Божі повчання стосовно сім'ї в тому вигляді, в якому вони дані нам Господом.

9. ПРАЦЯ ТА ЇЇ НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ ХРИСТІЯНИНА

Праця, правдива Божя воля, є природнім явищем, законом людського існування (Втор. 5, 13).

Праця не є наслідком гріхопадіння прародичів. Ще перед гріхом прародичів Бог-Творець, на свій образ і подобу створивши людину (Бут. 1, 26-29), зробив її також творцем і управителем всього творіння: *«Узяв Господь Бог чоловіка і оселив його в Едемському саді порати його й доглядати»* (Бут. 2, 15).

Водночас, праця необхідна для існування людини і власне тому на неї поширюються наслідки первородного гріха: *«В поті лиця твого їстимеш хліб твій»* (Бут. 3, 19). Тягар щоденної праці – ціна, яку людина повинна платити за владу над творінням, якою Бог її наділив. Найважчим у цьому є те, що навіть коли терплячість приводить до блискучих і явних успіхів (наприклад, праця царя Соломона), то згодом приходиться смерті, і все стає непотрібним: *«Бо що буде людині за всю її працю та журбу серця ... Усі бо її дні лише біль, мука – її клопіт; навіть уночі не спочиває її серце; і це теж – марнота»* (Екл. 2, 22-23). Болісна, часом безплідна праця – одна з тих царин, де гріх тяжіє. Свавілья, насильство, несправедливість, зажерливість роблять працю не лише тяжким ярмом, а й зосередженням ненависті і роз'єднання (Єр. 22, 13; Як. 5, 4; Ам. 5, 11; 2 Сам. 12, 31; Сир. 33, 25-29).

У Новому Завіті працю і вихваляють, і ігнорують чи трактують як щось незначне. Праця заслуговує на похвалу Ісуса-трудівника (Мк. 6, 3) і сина-трудівника (Мв. 13, 55), а також апостола Павла, який працював власними руками (Діян. 18, 3) і цим пишався (Діян. 20, 34; 1 Кор. 4, 12).

В Євангелії порівняно мало сказано про працю: цим словом позначають тільки діла, яким належить себе віддати, а власне діла Божі (Ін. 5, 17; 6, 28). В іншому випадку наведено приклад небесних птиць, *«які не сіють, не жнуть»* (Мк. 6, 26), і польових лілій, які *«не працюють, не прядуть»* (Мв. 6, 28). У такому трактуванні немає суперечності, це лише два полюси християнського ставлення до праці. *«Працюйте не на ту їжу, яка проминає, лише на ту їжу, яка залишається на життя»* (Ін. 6, 27). Ісус Христос прийшов дарувати нам Царство Боже – найважливіше діло (Мв. 6, 33). Все решта – таке як їжа, питво чи одяг – має відповідне значення; лиш той, хто думає про все це, - на шкоду Царству Божому, втрачає все, навіть якщо б *«до того увесь світ здобув»* (Лк. 9, 25).

Христос обдарував трудівника духовною гідністю, підніс працю до рівня любові до ближнього, а стосунки трудівників до рівня братерської любові.

Грунтуючись на засадах закону любові (Ін. 13, 34), Ісус зобов'язував боротися з егоїзмом і полегшувати умови праці людей. Але рівночасно, увівши християн у таємницю своєї смерті і свого терпіння, Він відкрив для людей новий зміст цих неминучих труднощів.

10. ШЛЯХ ДО ЦАРСТВА НЕБЕСНОГО

Ним є Сам Ісус Христос.

Тільки той йде цим шляхом, хто йде за Ісусом Христом. Як іти цим шляхом? Слова Ісуса Христа: **хто хоче йти за Мною, хай відмовиться від себе, візьме хрест свій і йде за Мною.**

Хто хоче йти за Мною:

Господь нікого не примушує йти за Ним

Ми маємо дар Божий – волю. Наше спасіння чи загибель залежать від нас самих.

Щоб іти за Ісусом Христом – перш за все потрібно мати **власне бажання і рішучість**

Щоб мати бажання йти за Господом, потрібно знати:

куди йти

який це шлях

що потрібно для цього шляху

Для цього потрібно ґрунтовно дізнатись про християнську віру, Святе Письмо.

Перший обов'язок: відмовитись від себе:

залишити погані звички
|
не мати поганих бажань
і думок
віддалятись від випадків гріха

викинути із свого серця все, що
прив'язує нас до світу
нічого не робити і не бажати через
своє самолюбство
все робити через любов до Бога

Апостол Павло: *відмовитись від себе значить бути мертвим для гріха і світу і живим для Бога.*

Другий обов'язок: взяти свій хрест.

(Хрест – власні труднощі, неприємності, страждання).

Зовнішній хрест

Приймати і покійно переносити все, що трапляється неприємного у нашому житті. Переносити не тільки те, що дається нам іншими, але й самому накладати на себе і нести свій хрест (допомагати тим, хто, потребує як допомогти іншим тощо)

Внутрішній хрест:

Бачити стан своєї душі.
Стан душі ми не можемо відчувати без особливої милості і допомоги Божої (їх можна знайти у будь-який час і шукати швидше, ніж зовнішній хрест)

Чим більше Господь відкриває нам стан душі, тим більшими стають наші внутрішні страждання (смуток за свої гріхи, страх за можливу загибель тощо).

1) Господь завжди дає посильний хрест, дає стільки випробувань, скільки ми можемо перенести.

Випробуваннями:

врозумляє нас (показує наше безсилля), лікує нашу душу, щоб ми очистили щоб ніколи не надіялись лише на самого себе, а й на Нього | своє серце, в якому Він хоче бути з Сином і Святим Духом

2) Господь у скорботах не залишає нас, дає нам **утіху** – торкається до нашого серця Своєю благодаттю і подає нам **дари Святого Духа**: під час страждань і скорботи ми відчуваємо в серці незрозумілу солодість, дивний спокій і радість, які ми не відчували ніколи – і разом з цим ми відчуваємо у собі сили і можливості молитися Богу істинною молитвою і вірити в Нього істинною вірою: і серце наше запалає чистою любов'ю до Бога і до ближнього.

Така втіха і дотик Духа Святого є **не нагорода**, а тільки **милість** Господня, яка дає нам спробувати блага, які Бог приготував тим, хто любить його, щоб ми, скуштувавши їх, шукали їх з більшим старанням.

Третій обов'язок – йти за Ісусом Христом:

в усіх справах і вчинках наслідувати Ісуса Христа; слухати, вірити і виконувати все, що сказав Ісус Христос.

3) Шлях до Царства Небесного складний, нерівний, вузький, скорботний, особливо на своєму початку, але:

страждання на цьому шляху не вічні, а нагорода за них – нескінченна, вічна.

Чому цей шлях такий складний?

а) **Царство Небесне є найвище блаженство і найвища слава і честь, нескінченне багатство.** Якщо для отримання малого багатства земного потрібна велика праця, зусилля і турботи, то як можна без цього отримати нескінченне багатство?

б) **Царство Небесне є нагорода і нагорода найвища:** а де дають даремно нагороду і ні за що?

в) **ми повинні нести свій хрест**, тому що називаємо себе християнами – тобто учнями Ісуса Христа. Який Учитель – такими мають бути і його учні. Ісус Христос стражданнями увійшов у Свою славу, значить і ми можемо ввійти туди не інакше, як через страждання;

г) **всі люди несуть свої хрести** – всі і кожний, більше чи менше – терпить і страждає. Нести свій хрест є справа не тільки християн

Хрести несуть віруючі і невіруючі люди.

Для них:

віруючих	невіруючих
вони служать лікуванню і засобом успадкувати Царство Небесне; з часом стають все легшими і приємнішими і перетворюються у вінок вічної слави	вони є покаранням і карою стають все важчими; зіплюються в тяжку ношу пекла, під якою будуть вічно страждати
↓	↓
несуть свій хрест:	
з вірою і відданістю Богу	з незадоволенням і хулою

4) Ми ніяк не можемо уникнути тісної дороги до Царства Небесного:

Куди б не розмістити грішника – навіть і в Рай, він і там буде страждати, тому що причина його страждань – гріх, і він знаходиться в його серці. Для грішника скрізь буде пекло. Протилежне відчуває той, хто має хоч якусь сердечну радість, *серце якого наповнене втіхою Духа Святого* – де б він не був (навіть у в'язниці) – для нього скрізь буде Рай - **Царство Небесне є всередині нас.**

5) Господь допомагає йти дорогою до Царства Небесного: (вrozumляє і допомагає йти Дух Святий)

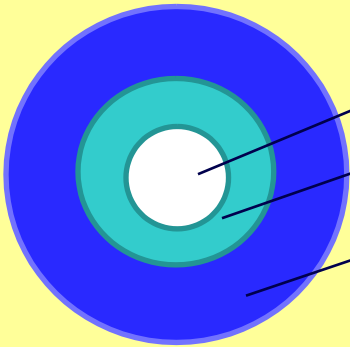
1) дає людині істинну живу віру	4) дарує людині премудрість
2) вселяючись в людину, дає істинну любов	5) дарує істинну радість і мир
3) дає силу протистояти спокусам світу	6) дарує істинне смирення
(така людина хоч і користується земними благами, але робить це як тимчасовий відвідувач, не залишає їх в своєму серці)	7) навчає істинної молитви

Без допомоги і дії Святого Духа неможливо не тільки увійти до Царства Небесного, але й зробити навіть крок на шляху до нього. Тому **потрібно шукати і просити Духа Святого** і мати Його у собі подібно тому, як мали Його святі Апостоли.

11. ХРИСТИЯНСЬКЕ РОЗУМІННЯ СУТІ І ПРИЧИН ХВОРОБ

Хвороба – явище фізіологічне і духовне.

Медичне розуміння суті і причин хвороби

Суть хвороби

Внутрішні причини:
генетичні, метаболічні

Зовнішні причини:
вплив середовища, стресові,
ятрогенні

Християнське розуміння:

- Хвороба як покарання
- Хвороба як випробування вірності Богу
- Хвороба як спокутувальна жертва
- Хвороба як прояв недосконалої, тлінної природи падшого людства
- Хвороба як заклик до покаяння і осмислення свого життя

1) Хвороба як покарання

«Смердять и гниють рани мої з безумства мого».
Пс. (38, 6)

2) Хвороба як випробування вірності Богу

«...людина народжується на страждання, як іскри, щоб угору летіти...»
(Іов. 5,7)

3) Хвороба як прояв природи падшого людства і спокутувальна жертва

«Православне богослов'я розуміє гріхопадіння перш за все як хворобу...» Патріарх Московський Алексій II

Пристрасті як духовні причини захворювань

- **Черевугодництво** ⇨ ожиріння, хвороби печінки, жовчного міхура, шлунка, підшлункової залози, атеросклероз, цукровий діабет, алергія, дисбактеріози...
- **Блуд** ⇨ ЗППП, СНІД, беспліддя, простатит, гінекологічні хвороби
- **Гордість** ⇨ психопатія, шизофренія, хвороби хребта
- **Відчай** ⇨ депресивні неврози і психози, хвороби нирок, імунної системи, онкологія
- **Марнослав'я** ⇨ хвороби серцево-судинної системи і нервово-психічних захворювань
- **Любостяжання і заздрість** ⇨ нервово-психічні розлади
- **Гнів (злоба)** ⇨ гіпертонія, ішемічна хвороба серця, стенокардія, інфаркт міокарда, інсульти, чечокам'яна і жовчокам'яна хвороби, невротенія, психопатія, епілепсія

(текст і ілюстрація із ст. лікаря-психотерапевта Н.А. Лайша «Страсть как ведущий мотив поведения человека и причина нервно-психических заболеваний» із збірника «Церковь и медицина», 1999, с.71-72)

4) Хвороба як заклик до покаяння і осмислення свого життя

Хвороба це шлях зростання у вірі, отримання терпіння страждань і досягнення смирення
Господь відкриває нам через нестерпність хвороби неприродність нашого життя поза законами божого влаштування світу

«Впасти в хворобу є уділ загальної природи і немочі людської, яка на всіх поширюється і на найміцніших тілом і духом: але піднятих від хвороби є справа роздуму і благодаті».

Св. Григорій Богослов, збір. праць. т.1

12. ЯК ОТРИМАТИ ДАРИ СВЯТОГО ДУХА

Може отримати тільки істинно віруючий.

Слова Господа Ісуса Христа: *Дух Святий дихає, де хоче і голос Його чуєш, але не знаєш, звідки приходить і куди зникає.*

Ніхто не може сказати конкретно, що хтось отримає Святого Духа саме тоді і таким-то чином.

Дух Святий є дар Божий, а дари роздаються ненароком і тоді, коли на це воля Того, Хто роздає і Він роздає їх тим, кому Він хоче.
За Святим Письмом і досвідом великих святих для *отримання Духа Святого потрібні:*

1) чистота серця і добродієність	4) молитва
2) смирення (покірність)	5) постійне самозречення
3) слух голосу Божого	6) читання і слухання Святого Письма
7) таїнства Церкви, особливо Святе Причастя	

Кожна вірна душа наповниться Духом Святим, якщо вона очищена від гріхів, не закрита самолюбством і гордістю (адже Дух Святий завжди нас оточує і бажає нас наповнити, але наші злі справи не допускають Його до нас і віддаляють Його від нас).

Особливо не сумісні Святому Духу *нечистота тілесна і духовна гордість*. Наше серце і наше тіло повинні бути храмом Духа Святого (тому необхідно себе особливо берегти від блуду, розтління серця).

Надія для грішників на отримання чи повернення Святого Духа – через виправлення душі, покаєння.

13. ЯК ПОБУДУВАТИ СВОЄ ЖИТТЯ У ВІДПОВІДНОСТІ З ВОЛЕЮ БОЖОЮ

Всі наші успіхи у християнському житті залежать від того, як ми власну волю будемо підкорювати волі Божій.

Вся досконалість слідування Христу заснована на любові до Бога і ближнього. Виконання всього закону полягає в діях, які відбуваються через нашу любов до Бога і кожної людини.

КОРОТКИЙ ВИКЛАД ХРИСТИЯНСЬКИХ ДОБРОДІЯНЬ:

(за святим мучеником Кипріяном Карфагенським (III ст.)

1. Смирення у житті.
2. Непохитна мужність у вірі.
3. Скромність і розбірливість у вживанні слів і інших виразів наших думок і почуттів.
4. У справах повинна бути правда і істина.
5. У ставленні до інших – милосердя.
6. У відношенні до звичок – виправлення.
7. Ніяких нікому не робити образ.

8. Отриману нами образу переносити спокійно і терпляче.
9. З усіма жити мирно.
10. Бога любити усім серцем.
11. Любити Бога, адже він Отець.
12. Боятись Його, адже Він – Бог.
13. Ісуса Христа не порівнювати ні з ким.
14. З'єднуватися з Ним сердечною любов'ю.
15. Бути істинно уважним до Христових страждань за нас, до Його хресної смерті, до Чесного Хреста Господнього і поклонятись Йому із страхом за нашу грішність і надією на хресні заслуги Христові за наше сповідання.
16. У розмовах про Пресвяте Ім'я і гідність Спасителя бути твердим і постійним, що стосується віросповідання.

Істинну ціну добродіянням дає християнська любов. Все, що зроблено не за християнською любов'ю, не є істинним добродіянням.

Людина, яка не має в собі Духа Святого, при всіх своїх добрих справах є немічна і бідна.

Частина 8. БОГОСЛУЖІННЯ

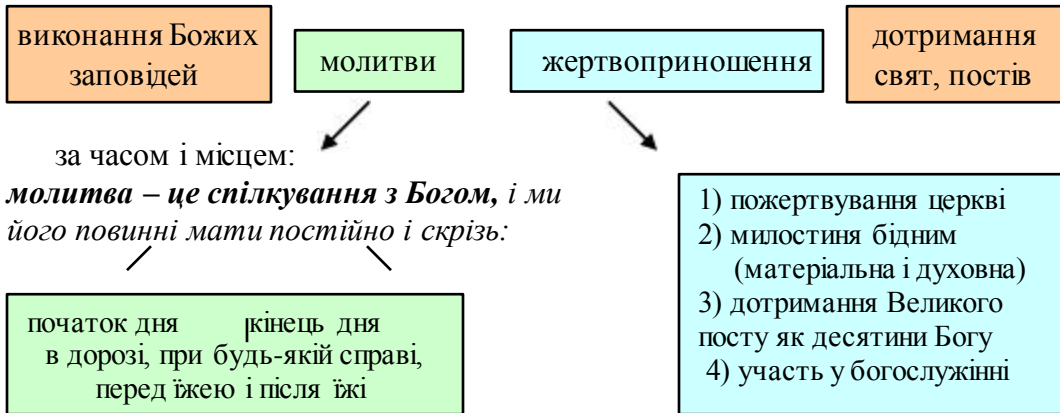
1. ІСТОРІЯ ТА ЗМІСТ БОГОСЛУЖІННЯ

Це шанування Бога, служіння йому добрими думками, словами, справами.

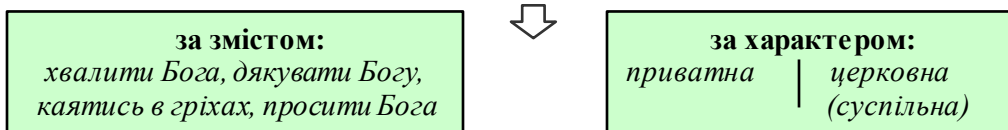
Історія Богослужіння

Час	характер
1) перебування в раю	виконання волі Божої, вільне спілкування з Богом;
2) гріхопадіння, вигнання	початковий період Старозаповітної Церкви: уповання на спасіння: молитви, жертвоприношення, Сиф – 1-й первосвященик;
3) час Мойсея	новий період Старозаповітної Церкви влаштування скинії та богослужіння при ній, обрання священиків, визначення характеру жертв, встановлення свят;
4) цар Соломон	будівництво храму;
5) Гоподь Ісус Христос	основоположник Новозаповітної Церкви: приклад істинного богослужіння, принесення себе в жертву за людські гріхи; становлення християнської церкви, її таїнств, свят;
6) час апостольський	
7) Вселенські собори	упорядкування православного богослужіння

Зміст:

2. МОЛИТВА

Біблія навчає нас, що кожен, хто вірує в Бога, може розмовляти зі Своїм небесним Отцем. Як саме? Через молитву. Коли? В будь який час. Де? Всюди. Яка це втіха для віруючих! *Молитва – це духовна розмова з Богом.* Бог запевняє нас у тому, що Він чує молитви Своїх дітей і відповідає на них. Він також говорить про те, що нам потрібно молитися – за себе, за рідних і близьких, за батьків, за пастирів, за церкву, за уряд, у турботі, під час хвороби. Біблія каже, що ми самі не знаємо, як правильно молитися і тому нам допомагає в цьому Святий Дух (Римлян 8:26).

Коли Ісус Христос навчав людей на горі, учні попросили Його: «Господи, навчи нас як ми маємо правильно молитися». І Він дав їм зразок молитви. Ми називаємо її «Господня молитва» або «Отче наш» за першими словами, котрими вона починається. Це є найкраща молитва, бо її дав нам Сам Господь! Ісус Христос звернув увагу учнів також на те, як ми повинні молитися. Декому здається, що чим більше в молитві слів, тим вона краща; або чим більше людей будуть бачити, як я молюся, тим побожнішим я буду їм здаватися. Цього робити не слід. Господь говорить, що молитва повинна бути щира, від серця, побожна, при цьому наша поведінка має бути скромна і не повинна привертати чієїсь уваги. В молитві має бути не лише наше прохання, а, насамперед, подяка Богові і покладання на Його волю, любов і милосердя. Коли просимо в Бога прощення своїх гріхів, то не слід забувати про те, що нам самим потрібно прощати нашим ближнім, бо так говорить Біблія (Марка 11, 25-26).

Мета молитви полягає у тому, щоб з'єднати людину з Богом, принести Христа у серце людини. Де діє молитва, там і Христос з Отцем і Святим Духом – єдиносущна та нероздільна Трійця. Таким чином, мета умної молитви полягає у тому, щоб принести Христа у серце людини, виганяючи звідтіля диявола та руйнуючи усі справи його, які він скоїв там через гріх. Бо для «того і явився Син Божий, щоб зруйнувати справи диявола», – говорить святий апостол Іоанн Богослов. Для християнина молитва немов повітря. Через молитву кожен з нас стає ближчим з Богом, спілкується з Ним, прославляє Його, дякує Йому, просить про ласки. Щоденно кожен з нас дуже потребує Божої присутності і Божих ласк. Але є люди, які опинились в особливій ситуації, коли лише Боже втручання може допомогти подолати життєві труднощі.

Час для молитви потрібно визначити, виходячи з свого щоденного ритму й графіку. Наприклад, молитву дуже добре робити вранці, коли розум є ще вільним від клопотів та метушні дня, а, крім того, така молитва є своєрідним посвяченням нового дня Господу. Але можна молитися також і вдень, і увечері, приносячи Богові труди й події дня, що минає. Місце для молитви має відповідати відчуттю побожності та пристойності. Добре мати певний символ, який позначає, що цей простір посвячений Господу – наприклад, хрест чи ікону; можна також запалити свічку чи лампаду. Позиція тіла під час молитви також слід обирати таку, яка найбільш відповідає внутрішньому відчуттю побожності та пристойності: стоячи, сидячи, лежачи, на колінах, тощо. Важливо, щоб ця позиція не була надто напруженою та не заважала вільному диханню.

1. Господня молитва («Отче наш»)

«Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє; нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні, і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим; і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого. Яко Твоє є Царство і сила і слава на віки. Амінь».

Молитва Господня.
Худ. Джеймс Тіссо

Молитва «Отче наш» була надана Ісусом Христом своїм учням і Церкві. Апостол Лука переповідає, що «одного разу Ісус молився в якомусь місці, і, як закінчив, сказав до Нього один із Його учнів: «Господи, навчи нас молитись, як і Іоанн навчав своїх учнів» (Лк 11, 1).

На противагу цьому апостол Матвій наводить «Отче Наш» в контексті Нагірної проповіді. У Євангелії від Луки молитва записана у вигляді короткого тексту з п'яти прохань (Лк 11, 2-4.). Євангеліє від Матвія має більш розгорнуту версію з семи прохань (Мв 6, 9-13.). У Луки відсутні третє і сьоме прохання. Літургійна традиція Церкви зберігає текст Матвія.

Повний православний катехізис митрополита Філарета (Дроздова) виділяє в Господній молитві звернення, сім прохань і славослів'я.

Звернення - «*Отче наш, що єси на небесах*»: називати Бога Отцем дає християнам віра в Ісуса Христа і благодать відродження людини через принесену ним хрестну жертву. Вказівка «що єси на небесах» необхідна для того, щоб, розпочинаючи молитися, «*залишити все земне і тлінне и піднести розум і серце до Небесного, Вічного і Божественного*». Також вона вказує на місце перебування Бога.

Прохання: за словами святителя Ігнатія (Брянчанінова) «*Прохання, із яких складається молитва Господня, - прохання дарів духовних, отриманих людством через викуплення. Немає слів у молитві про тілесні, тимчасові потреби людей*»

1. «*Нехай святиться ім'я Твоє*»: Іоанн Златоуст пише, що ці слова означають, що віруючим потрібно в першу чергу просити «*слави Отця Небесного*». Православний катехізис вказує: «*Ім'я Боже святе і, без сумніву, святе саме по собі*» і може при цьому «*ще святитися в людях, тобто вічна святість Його в них може з'являтися*». Максим Ісповідник вказує: «*святим ми ім'я небесного Отця свого по благодаті, коли умертвляємо прив'язане до матерії надмірне бажання і очищуємося від пристрастей*».

2. «*Нехай прийде Царство Твоє*»: православний катехізис відмічає, що Царство Боже «*приходить сердечно і внутрішньо. Не прийде Царство Боже видимим чином*». В якості дії відчуття Царства Божого на людину святитель Ігнатій (Брянчанінов) пише: «*Відчувши в собі Царство Боже стає чужим для світу, ворожого Богу. Відчувши в собі Царство Боже може бажати, з істинної любові до ближніх, щоб в усіх них відкрилося Царство Боже*».

3. «*Нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі*»: цим віруючі висловлюють, що вони просять Бога, щоб все, що відбувається в їх житті, відбувалося не по його власному бажанню, а як це угодно Богу.

4. «*Хліб наш насущний дай нам на сьогодні*»: у православному катехізисі «хліб насущний» - «*це хліб, необхідний для того, щоб жити*», але «хліб насущний для душі» - «це слово Боже і Тіло і Кров Христові». У Максима Ісповідника слово «сьогодні» пояснюється як нинешній вік тобто земне життя людини.

5. *«Прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим»*: під провинами в цьому проханні розуміємо людські гріхи. Необхідність прощати іншим їх «провини» Ігнатій (Брянчанінов) пояснює тим, що *«Прощення ближнім їх провин перед нами, їх хрив є власною нашою потребою: не виконав цього, ми ніколи не отримаємо настрою, щоб прийняти викуплення»*.
6. *«Не введи нас у спокусу»*: у цьому проханні віруючі просять Бога, щоб не мати їм спокуси, а якщо їм, з волі Бога, має бути випробуваними і очищеними через спокуси, то щоб Бог не віддав їх повністю спокусам іскушению і не допустив їх падіння.

7. *«Визволи нас від лукавого»*: у цьому проханні віруючі просять Бога визволити їх від різного зла і осоюливо *«від зла гріха і від лукавих нав'ювань духа злоби - диявола»*.

Славослів'я - *«Яко Твоє є Царство і сила і слава на віки. Амінь»*: у кінці молитви Господньої вказане для того, щоб віруючі після всіх прохань воздавали Богу належне шанування.

2. ІСУСОВА МОЛИТВА

«Господи Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного (грішну)!»

Св. Павло нас учить: молись без перестанку (1 Кор. 5,17). Цей апостольський заклик можемо сповнити в якійсь мірі молитвою на чотках. Коротка молитва, яка збуджує в нас глибокі духовні почування і дитинне довір'я до Бога, це - Ісусова молитва: Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене, грішного (грішну). Назвою «Ісусова молитва» вказується на одну з найбільш улюблених і поширених молитов християнського сходу. Ісусовою молитвою прославляємо Триєдиного Бога - Отця, і Сина, і Святого Духа. Прославляємо Бога як Господа вседержителя, Творця неба і землі і всього видимого і невидимого. Вимовляємо ім'я, яке є понад у сяке ім'я (Фл. 2, 9) і в якому одержуємо все, чого просимо (Мв. 16, 23) - Ісуса. Ісповідуємо, що він є об'яним Месією, Христом, якого Бог послав для нас, людей, щоб звільнити нас від неволі диявола і гріха. Він же - Син Бога живого (Мв. 16,16), який став людиною, щоб нас спасти своєю смертю і воскресенням. Молитвою єднаємося з Богом. Одначе, ми самі не всилі як потрібно молитися. Святий Дух учить нас молитися до Отця в ім'я Ісуса (Мк. 13,11; Рм. 8, 26-27).

Але водночас, стаючи перед Господом, признаємо, що не завжди ходили ми дорогами божих заповітів, не раз грішили і виявляли невдяку та холод до божої любови. Тому перепрошуємо його і благаємо в його милосердя словами помилуй мене, грішного (грішну).

Ісусову молитву можна часто повторювати в часі дня. Володимир Мономах так учив своїх дітей: «Навіть і на коні їздячи – «Господи помилуй» благайте безперестану потай, - бо ся молитва єсть ліпша од у сіх («Повчання дітям»). Ісусова молитва справді помагає нам підносити думку до Бога і, хоч ми свідомі своєї немочі і гріховності, однак, будьмо переконані, що божа любов і милосердя - більші і сильніші від наших упадків. Практика Ісусової молитви має за ціль закорінити в собі, у нашому серці, постійну й живу свідомість Божої присутності і відповідні до того відчуття й відгук у нас: любов, шанування і всеціле старання чинити Його волю в усьому. Таке постійне перебування у Божій присутності називають безперестанною молитвою, внутрішньою молитвою, або молитвою серця.

Християнин зобов'язаний молитися щоденно, ні на хвилину не забувати про Бога. Це нам потрібно як повітря і їжа для тіла.

3. ПІСТ

Із давніх часів були встановлені ще одні правила, які допомагали внутрішньому росту людини. Згідно з вченням Господа і апостолів, були встановлені так звані пости – це дні або періоди обов'язкового утримання.

Піст - це час тілесного і духовного обмеження і очищення людини

Піст – це особливий день або відрізок часу, який присвячений Богу. Головною метою посту є не голод і не відмова від деяких видів їжі.

Його призначення полягає в моральному піднесенні, **духовному очищенні людини**: віддаленні від зла і гніву, приборканні язика і пристрастей, подвигу милосердя і любові.

У ці дні заборонено вживати скоромну їжу - м'ясо, молоко, яйця, а також страви, які містять ці продукти. Але це є не головним. Апостол Павло у своїх посланнях говорить: «Їжа ж нас до Бога не зближує: бо коли не їмо, то нічого не тратимо, а коли ми їмо, то не набуваємо нічого» (1 Кор. 8, 8).

1. Історія посту

Піст Старозаповітний:

у раю (заборона не їсти плодів від дерева пізнання добра і зла); пророків (Мойсея, Іллі, Предтечі); Ісуса Навина, ніневітян, братів Маккавеїв, всіх іудеїв

Піст Новозаповітний:

Господа (40 днів у пустелі); апостолів; усіх християн

Тож ми бачимо, що піст є загальнолюдським явищем.

Перший приклад посту ми знаходимо в Старому Заповіті: «І відповіла жінка змієві: «Із плодів дерева раю ми можемо їсти, але з плодів дерева, що в середині раю, Бог сказав: «Не їжте із нього, і не доторкайтесь до нього, щоб вам не померти» (Бут. 3, 2-3).

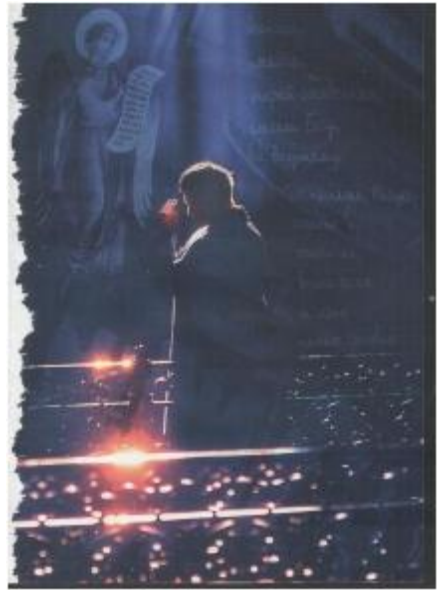
Прикладом збереження чистоти віри були пророк Даниїл і його друзі Ананія, Азарія і Мисаїла, які утрималися від царської їжі. У Біблії про них ми читаємо:

«А по десяти днях їхній вигляд виявився кращим, і вони були здоровіші на тілі, ніж усі ті юнаки, що їли царську їжу.» (Дан. 1, 15); «... дав їм Бог пізнання та розуміння в кожній книжці та мудрості...» (Дан. 1, 17).

Постились і стародавні праведники, пророки Мойсей, Ілля та інші. Дотримувався посту Іоанн Хреститель, Предтеча Господа. Постився і Сам Ісус Христос та його учні – апостоли. Про піст Ісуса Христа, життя якого в усьому для нас є прикладом, у Святому Євангелії ми читаємо: «Потім Ісус був поведений Духом у пустелю, щоб Диявол Його спокушав. І постився Він сорок ночей, а в кінці зголоднів» (Мв. 4, 1-2).

Апостоли, люди невчені, на проповідь дотримувалися посту перед виходом Євангелія. Вони пропонували нам поститися таємно, не засуджуючи інших: «А як постите, то не будьте сумні, як оті лицеміри: вони бо змінюють обличчя свої, щоб бачили люди, що постять вони» (Мв. 6, 16). Апостоли дотриманню посту надавали важливе місце серед інших видів християнського благочестя: «...в усьому себе виявляємо, як служителів Божих, у великій терпінні, у скорботах, у бідах, у тіснотах, в ударах, у в'язницях, у розрухах, у працях, у недосипаннях, у постах, у чистоті, у розумі, у лагідності, у доброті, у Дусі Святій, у нелицемірній любові...» (2 Кор. 6, 4-7).

Дотримуючись посту, християни повинні не ставити собі це за велику заслугу, не осуджувати тих, хто не дотримується посту, пам'ятати слова із Святого Писання: «Слабкого в вірі приймайте, але не для суперечок про погляди... Хто їсть, нехай не погордує тим, хто не їсть. А хто не їсть, нехай не осуджує того, хто їсть, - Бог бо прийняв його» (Рим. 14, 1-3). Душа наша оновлюється і зміцнюється тільки тоді, коли ми тіло підпорядкуємо їй: «Через те ми відваги не тратимо, бо хоч нищиться зовнішній наш чоловік, зате день у день відновляється внутрішній» (2 Кор. 4, 16).

Молитва в храмі під час

посту. Сучасне фото

2. Піст тілесний і духовний

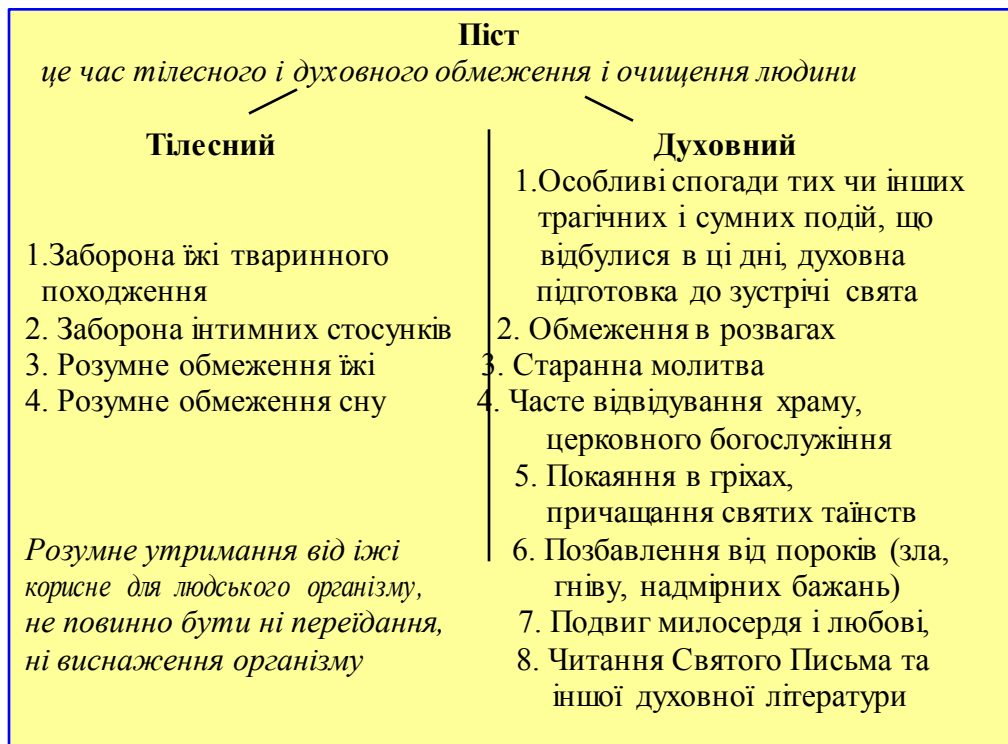

Піст – це час радості і зміцнення наших духовних сил, любові до Бога.

Ось що писали про піст учителі Церкви:

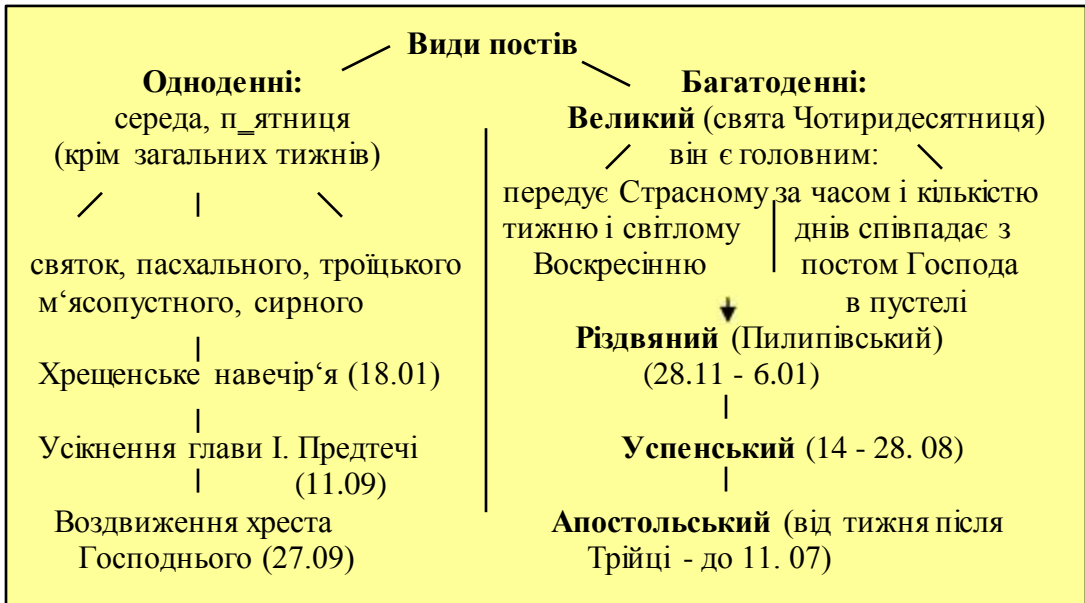
«Піст тіла є їжа для душі» (Св. Іоанн Златоуст).
«Душа нічим іншим так не отримує смирення, якщо хто не буде утримуватись в їжі» (Авва Пимен).
«Зайва їжа робить тіло надмірно навантаженим кораблем, який при малому русі хвиль іде на дно» (Авва Леонтій).
«Тільки досита нічого не їж, залишай місце Святому Духу» (Св. Серафим Саровський).
«Коли я в немочі, тоді я сильний» (2 Кор. 12,10).

Ці вислови святих отців можуть зміцнити тих, хто, можливо, хиткий у своїх переконаннях і має сумнів у своїх силах.

Якщо піст тілесний полягає в розумному обмеженні їжі, сну, розваг, то піст духовний - це час укріплення наших сил любові до Бога і людини. Господь чекає від нас покаяння в гріхах, віддалення від зла і гніву, приборкання язика і пристрастей. Церква Христова заповідує своїм чадам вести стриманий образ життя, особливо виділяючи дні і періоди обов'язкової стриманості.

3. Види постів

Середа і п'ятниця є одноденними постами на згадку подій останнього тижня життя Господа нашого і Спасителя Ісуса Христа.

У середу Господа зрадив один із учнів - Іуда, продавши Його за 30 срібників.

П'ятниця - це день хресних страждань нашого Спасителя.

Суворі і несуворі пости

За харчовими приписами православні пости можна розділити на п'ять категорій:

1. Найсуворіший піст - заборонено будь-яку їжу, допускається лише вода, в алергології та медицині це відповідає поняттю повного голодування.

2. Сухоїдіння (сухоїдство) - дозволено неварену рослинну їжу без вживання олії, у медицині це близько до поняття про суворе вегетаріанське харчування у формі сиродіння (сиродства), але не рівнозначне останньому, бо у дні такого посту їдять хліб.

Продуктовий набір в піст

3. Вживання вареного - дозволяється вживання рослинної їжі, яку піддавали тепловій кулінарній обробці, проте без олії, цей тип харчування в медицині майже повністю відповідає суворому вегетаріанству.

4. Вживання вареного з олією - відповідає попередньому, але при цьому допускається використання олії в натуральному вигляді і для приготування їжі з рослинних продуктів.

5. Вживання риби - рослинна їжа у будь-якій кулінарній обробці доповнюється рибою та рибними продуктами, а також олією.

Суворими постами є Великий та Успенський пости, а також Хрещенське навечір'я, дні Усікнення глави І. Предтечі та Воздвиження хреста Господнього. Несуворими - Різдвяний та Апостольський пости.

4. Роль постів у житті людини

Головне призначення посту полягає в моральному піднесенні, духовному очищенні людини. Святитель Іоанн Златоуст говорить: *«Помиляється той, хто вважає, що піст є лише утримання від їжі. Істинний піст є віддалення від зла і гніву, приборкання язика і пристрастей, припинення наклепу, обману і недотримання обіцяного».*

Пости відіграють важливу роль у житті людини. Вони впливають на її внутрішній стан, сприяють духовному очищенню.

Через належно виконаний піст ми приєднуємося до Божественного свігла і любові, «насолоти життя в Христі Господі і Спасителю нашому», благочестивим постом, віддаляючись від будь-якого гріха, здійсненого усіма почуттями, ми благочестиво виконуємо обов'язок православного християнина.

5. Великий піст

Великий піст, або як ще його називають святою Чотиридесятницею, є найважливішим й найстародавнішим із багатоденних християнських постів. Він називається Великим з особливої важливості його значення. Стародавні християнські письменники одногослосно свідчили, що цей піст встановлений Апостолами в наслідування 40-денному посту Мойсея (Вих. 34), Іллі (3 Цар. 19), а головним чином – посту, здійсненого Господом Ісусом Христом в Іудейській пустелі (Мв. 4, 2).

Великий піст - піст строгий, 40-денний, передує святі Пасхи, нагадує нам про 40-денний піст самого Господа Ісуса Христа в пустелі.

Цей піст вводить нас у Страсний тиждень, а потім до Свята Свят – Світлого Христового Воскресіння.

Великий піст є часом особливої молитви і покаяння, коли кожен із нас повинен уважно подивитись на себе, оцінити свої вчинки, віддалитися від зла і гніву, приборкати свій язик і пристрасті, здійснити подвиг милосердя і любові. Кожний із християн повинен у цей час просити у Господа прощення своїх гріхів і гідно причаститись Святих Христових Тайнств згідно із заповіддю Христовою: *«Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той у Мені перебуває і Я в ньому, ...той має вічне життя»* (Ін. 6, 54-56).

Такий піст є одночасно і тілесним, і духовним. Таким чином християни відмовляються в цей час від їжі тваринного походження, обмежують вживання рослинної їжі, відмовляються від всіляких розваг і присвячують його служінню Богу – на спасіння своєї душі.

Підготовчі тижні до Великого посту

Великий піст має три підготовчі тижні:

- 1-й підготовчий тиждень розпочинається з «Неділі митаря і фарисея», коли на недільному богослужінні читається євангельська притча про митаря і фарисея (Лк. 18, 10-14), яка показує, що тільки сльозна молитва та смирення можуть повернути до нас милосердя Боже. Протягом цього тижня не має посту в середу і п'ятницю.
- 2-й підготовчий тиждень розпочинається неділею про блудного сина, яка отримала таку назву від євангельської притчі про блудного сина (Лк. 15, 11-32). У цю неділю Церква показує нам приклад невичерпного милосердя Божого до всіх грішників, які із щирим покаямням звертаються до Бога. На цьому тижні закінчується вживання м'яса.
- 3-й підготовчий тиждень називається Масляною, а розпочинається він м'ясопустною неділею, оскільки в цей день в останнє перед Пасхою вживають м'ясо. Ця неділя має ще назву Неділі про Страшний Суд, оскільки на літургії читається відповідне Євангеліє (Мв. 25, 31-46). У м'ясопустну суботу, перед спогадами Страшного Суду Христового, перед яким постануть усі живі і мертві, Церква здійснює поминання усіх благочестиво померлих. Тому ця субота має назву батьківської поминальної.

Цей останній тиждень перед Великим постом має назву Сирного (або Масляного) за вживанням у цей тиждень ще сиру, молока яєць. Останній день Масляної має назву сиропустного, а також Прощеної неділі.

**Народні гуляння
на Масляну.** Фото
забави, змагання, коли всі один одного пригощають, приймають гостей.

У цей день усі християни просять один в одного пробачення, щоб почати своє покаяння перед Господом у дні посту у повній злагоді з іншими людьми.

На Масляну готують різноманітні мучні і сирні страви з різноманітними начинками, особливо популярні млинці, вареники. Це час, коли ще досита можна повеселитись, а тому завжди влаштовувалися народні гуляння, різноманітні ігри і

Дні Великого посту (свята Чотиридесятниця)

У Великому пості кожний тиждень присвячений певній події, які згадуються під час богослужіння в Церкві, або подіям із життя певних людей, що спонукали нас до покаяння та надію на милосердя Боже.

У перші чотири дні посту на великому повечір'ї читається особливий покаяльний канон Андрія Крігського.

У суботу першого тижня Церква здійснює пам'ять святого Великомученика Феодора Тірона. Перша неділя Великого посту називається Неділею Торжества Православ'я. У суботу 2-го, 3-го та 4-го тижнів посту здійснюється заупокійна загальна служба. У 2-у неділю православне вчення про піст як засіб благодатного прозріння з особливою силою розкривається на прикладі Неділі пам'яті святого Григорія Палами.

Третя Неділя Великого поста називається Хрестопоклонною: у службі цієї Неділі Церква прославляє святий Хрест і плоди хресної смерті Спасителя.

У богослужінні 4-ї Неділі Церква пропонує нам високий приклад життя в посту в особі подвижника VI століття Іоанна Лествичника.

У 5-ту Неділю Церква згадує і прославляє велику подвижницю VI -VI ст. святу Марію Єгипетську, і в її обличчі показує нам образ істинного покаяння, зміцнює нас надією на безкінечне милосердя і любов Божу до тих, хто щиро кається.

Свята Чотиридесятниця закінчується в п'ятницю 6-го тижня. Цей 6-й тиждень має назву Вербного. У його суботу Церква згадує диво воскресення Лазаря. А наступного дня, у неділю, святкується дванадцять свято – Вхід Господній до Єрусалиму, яке ще має назву Вербної неділі, по-грецьки – неділі Вайї.

6. Страсний тиждень

Із закінченням святої Чотиридесятниці настає особливо скорботний, строгопостний тиждень перед святом Пасхи – Страсний тиждень, коли

згадуються і вшановуються дні останнього тижня земного життя Господа нашого Ісуса Христа, його страждання, смерть на хресті та погребіння.

У Великий Понеділок згадується старозаповітний патріарх Йосип, через заздрість проданий братами до Єгипту, пострадавший, а потім прославлений і тим ставший прообразом страждань Христа Спасителя, зрадженого на смерть співвітчизниками. Також в цей день згадується прокляття і засушення Господом безплідної смоківниці. Безплідна, засохла смоківниця буває подібною людській душі, яка не приносить духовні плоди – істинного покаяння, віри, молитви і добрих справ.

У Великий Вівторок згадуються звинувачення Господом книжників і фарисеїв, бесіди і притчі, сказані Господом в цей день в Єрусалимському храмі.

Тамна Вечеря. Ікона

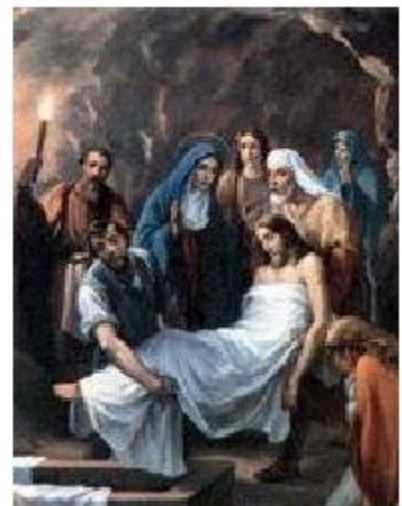
У Велику Середу згадується жінка-грішниця, яка облила сльозами і помазала дорогоцінним миром ноги Спасителя, коли Він був на вечері в Вифанії, в домі Симона Прокаженного і тим приготувала Христа до Погребіння. У цей же день Іуда продав Ісуса Христа іудейським старійшинам за 30 срібників.

У Великий Четвер на богослужінні згадуються чотири

найважливіших подій із життя Христа Спасителя:

- Тамна Вечеря, на якій Господь встановив новозаповітне таїнство святого причастя умивання ніг учням в знак глибокого служіння і любові до них;
- молитва в Гефсиманському саду;
- зрада Ісуса Христа на страждання і смерть.

Велика П'ятниця присвячена спогадам про хресні страждання Спасителя, Його смерть і погребіння. Головний зміст ранішньої служби Великої П'ятниці (яка відправляється у четвер ввечері, оскільки православний день розпочинається ввечері із заходом сонця) є читання 12 Євангелій – вибраних глав із розповідей про останні години земного життя Спасителя усіх 4-х євангелістів.

Покладення в гроб Ісуса Христа

На великій вечірній виноситься Плащаниця, обряд виносу якої зображує зняття з Хреста Тіла Господа Ісуса Христа і покладення Його в гроб.

Плащаниця знаходиться по середині храму впродовж трьох днів, символізуючи трьохденне перебування Тіла Господа в гробі до Свого Воскресіння.

У Велику Суботу Церква згадує погребіння Господа Ісуса Христа, перебування Його тіла в гробі, сходження душою в пекло для сповіщення там перемоги над смертю і визволення душ праведників, які з вірою чекали Його пришествя; уведення розбійника в рай. Разом з тим передбачується і славне Воскресіння Христове. Півно увечері віруючі люди у світлому святковому одязі ідуть до храму і благовійно очікують Пасхальне богослужіння.

Плащаниця Господа Ісуса Христа

4. ЦЕРКОВНЕ БОГОСЛУЖІННЯ

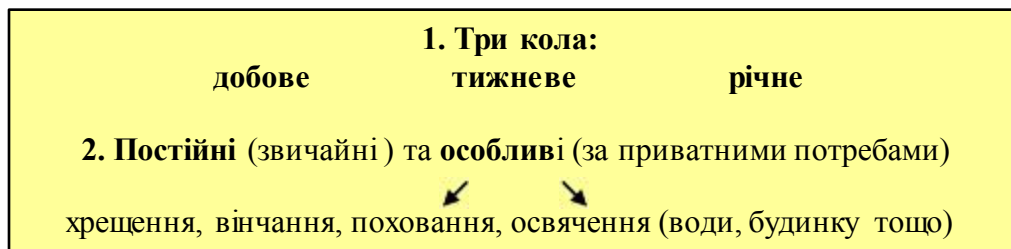
Значимість:

священиком	Здійснюється:	у храмі (домі Божому)
образами і спогадами Священної історії	Підсилюється:	спільною духовною підтримкою один одного
Посилюється із святими таїнствами (особливо – із Святим Причастям)		

Слова Господа: *«Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той в Мені перебуває і Я в ньому, ... той має вічне життя»* (Ін. 6, 54-56).

Має особливе читання і спів, які більшим чином спрямовують людину до відчуття покаяння, прохання і вдячності Богу. Дає від Бога благодатні сили для праведного життя.

1) ВИДИ ЦЕРКОВНИХ СЛУЖБ

2) ПОСТІЙНІ СЛУЖБИ ДОБОВОГО КОЛА:

9-й час вечірня	В	час смерті Ісуса Христа (15-00)
		С
повечір'я	Е	спогади сходження Спасителя в пекло, звільнення
		Н
служба опівночі ранішня	І	спогади нічної молитви Спасителя, очікування
		Ч
1-й час	Н	подяка за пройдену ніч, прохання милості перед
		А
3-й час	О	спогади арешту Спасителя, освячення молитвою
		Б
6-й час літургія	І	спогади суду Пилата і мук Спасителя в Преторії, а
		Д
	Н	спогади розп'яття Христа (12-00)
		Д
	Я	здійснення таїнства святого Причастя
		Я

Лічба часу:

ніч

день

у іудеїв за часів Ісуса Христа	вечір	північ	петло – гласіння	ранок	1-й час	3-й час	6-й час	9-й час
у наші дні	18-00- 21 -00	21-00- 24-00	0-00 - 3-00	3-00 - 6-00	6-00 - 9-00	9-00 - 12-00	12-00 - 15-00	15-00 - 18-00

3) ТИЖНЕВЕ КОЛО

дні тижня	прославлення, спогади:
неділя (1-й день)	Воскресіння Христове ангелів – безплотних сил старозаповітних пророків і вищого серед них Іоанна Хрестителя зради, страждань Спасителя апостолів і їх наступників, з яких особливо - святого Миколая Чудотворця страждання і смерті Спасителя, поклоніння Животворчому Хресту кінця світотворіння, всіх святих, поминання всіх покійних
понеділок	
вівторок	
середа	
четвер	
п'ятниця	
субота	
Молитви і спів тижневого кола приєднуються до молитв і співу добового кола	

4) РІЧНЕ КОЛО

свята

дні поминання померлих

пости

Молитви і спів річного кола приєднуються до молитв і співу добового кола (кожний день року присвячений або спогадам найважливіших подій із земного життя Господа Ісуса Христа, або особливої чудодійної милості Божої, явленої людям, або пам'яті святих угодників Божих).

5. СВЯТА

Це дні священного торжества Церкви, призначені для прославлення Господа, Богородиці, святих ангелів і Божих угодників.

1) Види та поділ свят

за предметом:	за часом:	за важливістю спогадів подій і осіб:
- Господні	нерухомі	великі, середні, малі
- Богородичні	рухомі	присвячені:
- святих		числу подій; дню подій

. Частина 8. РІЧНЕ КОЛО БОГОСЛУЖІННЯ. СВЯТА

Церковні свята бувають перехідні і неперехідні (рухомі і нерухомі). Неперехідні відзначаються завжди в один і той же день: наприклад, Різдво Христове – 7 січня, перехідні випадають на різні дати, наприклад, Великдень.

Найголовнішим християнським святом є Світле Христове Воскресіння, назване Пасхою. Це перехідне свято і відзначаємо його в перший воскресний день після весняного повнолуння, у період від 22 березня (4 квітня н/ст.) до 25 квітня (8 травня н/ст.).

Потім ідуть великі дванадцять свята, встановлені в честь і славу Бога і Господа нашого Ісуса Христа і Пречистої Його Матері Діви Марії.

Свята на честь Діви Марії	Свята на честь Господа
Різдво Пресвятої Богородиці – 21.09	Різдво Христове – 07.01
Введення у храм Пресвятої Богородиці – 4.12	Стрічення Господнє – 15.02
Благовіщення Пресвятій Діви Марії - 7.04	Хрещення Господнє – 19.01
	Вхід Господній в Єрусалим – в останню неділю перед Пасхою
	Вознесіння Господнє – в 40 день після Пасхи.
	Сходження Духа Святого на апостолів (День Святої трійці) – в 50 день після Пасхи
	Преображення Господнє – 19.08
Успіння Божої Матері – 28.08	Воздвиження Хреста Господнього – 27.09

Третю групу становлять:

великі недванадцять свята на честь Ісуса Христа, Богородиці і святих (Обрізання господнє – 14.01, Покров Богородиці – 14.10, різдво Іоана Хрестителя -7.07, ап. Петра і Павла -12.07, Усікновення глави Іоанна Хрестителя – 11.09.)

Четверту групу становлять:

- 1) *середні свята* (Миколая Чудотворця – 19.12 та 22.05, ап. Андрія Первозваного -13.12, св. Катерини -07.12, архистратига Михаїла 21.11 і т.д)
- 2) *малі свята* (дні пам'яті багатьох святих за церковним календарем, храмові свята).

2) Як правильно проводити свята

Служити Богу в святкові дні:

підкування про спасіння душі;
молитва в храмі і дома
вивчення Закону Божого,
просвітлення розуму і серця
корисним пізнанням,

виконання угодних Богу справ:
відвідування хворих,
заарештованих;
допомога бідним, добрі поради,
втіха засмучених і т.д

Гріхи проти 4 заповіді:

- 1) лінь у роботі в будні;
- 2) робота у святкові дні;
- 3) неблагочестиве проведення святкових днів;
- 4) недотримання посту

3) Свята на честь святих

Святі - це ті, що під час свого життя на землі виявили великі християнські чесноти й досягнули верхів духовної досконалості, до якої Христос закликає всіх людей: «Будьте всі досконали, як досконалий Отець ваш Небесний» (Мв. 5,48).

Святі - це мученики за віру Христову, великі угодники й подвижники. Усі, хто наслідували Христа й у всьому чинили його святу волю, що своїм життям і справами прославляли Господа й стали взірцем для наслідування всім християнам. Святі - це живий приклад для нас, як треба служити Богові і ближнім своїм.

Святі мають різні чини: *пророки, апостоли, мученики, святителі, преподобні, безсрібники, блаженні та праведні.*

Пророками ми називаємо тих святих Божих, які, завдяки вселенню в них святого Духу, відкривали людям волю Божу й передрікали майбутнє пришествя Христа на землю.

Апостоли - це найближчі учні Ісуса Христа, яких він під час свого життя посилав на проповідь; а після сходження на них святого Духу вони проповідували християнську віру по всіх країнах.

Мученики - це ті християни, які за віру в Ісуса Христа прийняли жорстокі муки і навіть смерть.

Святителі - ті єпископи, котрі догодили Богові своїм праведним життям.

Преподобні - це святі ченці, праведні люди, які віддалилися від світського життя у суспільстві та догодили Богові, перебуваючи у чесноті, зберігаючи цноту, у пості та молитві.

Безсрібники - які служили ближнім безкоштовним лікуванням.

Праведні - ці люди проводили праведне, угодне Богові життя, живучи, подібно до нас, у мирі, мирським життям.

Наш народ найбільше шанує святих:

Праведника, пророка і Предтечу Іоанна Хрестителя.
Великомученик Георгія Побідоносця.
Первоверховних апостолів Петра і Павла.
Святого апостола Андрія Первозваного.
Святителя Миколая архієпископа Мирлікійського.
Святих мучениць Віру, Надію, Любов і матір їх Софію.
Преподобного Серафима Саровського.
Святу рівноапостольну Марію Магдалину.
Святого рівноапостольного князя Володимира.
Святу рівноапостольну княгиню Ольгу.
Великого благовірного князя Олександра Невського.
Безсрібників Косьму і Дем'яна.
Великомученика і цілителя Пантелеймона.

4) Храмове свято

Традиційно кожен населений пункт в Україні має своє іменне престольне свято. Воно, як правило, співпадало з освяченням церкви (храму, звідси й храмове свято).

Храмове свято (храм) - місцеве свято на вшанування святого чи євангельської події, на пошану яких названо місцевий храм.

Храмове свято - це особливе свято для церковної громади (приходу) цього храму. У храмові дні в церквах відбуваються особливо врочисті Богослужіння на честь конкретного святого, Богородиці, чудотворної ікони. Працювати в цей день - великий гріх. Віруючі вважають, що місцеві святі, чудотворці є особливими покровителями саме їхнього приходу, міста чи села і що від них особливо залежать їхні справи, сімейне щастя.

Проведення храмових свят має свої давні традиції. Вже в «Повісті минулих літ» згадується про храмове свято в церкві Преображення у Василькові (побудованої князем Володимиром Великим як вияв вдячності за порятунок

Спільна святкова трапеза. Сучасне фото

від печенігів), на яке запрошено бояр, посадників, старійшину з усіх міст і різних багатьох людей, для яких варили «300 провар меду» і роздавали бідним 300 гривнів. У 16-17 ст. улюбленими були храмові свята, улаштовувані братствами. При спільних трапезах братчики обговорювали питання побудови шкіл, церковних видань, питання церковно-релігійного життя.

Під час храмових свят жертвенність вірних була велика, з одержаних пожертв будувалися церкви, школи, друкарні, шпиталі.

Найбільше храмових свят відбувалося восени: на Першу і Другу Пречисту, на Чесного Хреста, на Покрову, на Семена,

Дмитра, Кузьму й Дем'яна, на Андрія та ін. На храмові свята, залежно від значення святого і самої церкви, з'їждилося багато віруючих з сусідніх і навіть далеких місцевостей. Щоб надати події особливої урочистості на престольне свято з'їжджались священники з сусідніх приходів і здійснювали особливо врочисте Богослужіння.

Хресний хід на храмовому святі. Сучасне фото

У храмі обов'язково служилася літургія, здійснювалося мале освячення води, хресний хід і молебні. У цей день віруючі сповідалися і причащалися, а після Богослужіння відбувався спільний обід. До столу запрошували старців та убогих, частували їх, а на останок щедро обдаровували гостинцями. За святковим обідом священники та братчики виголошували повчальні промови, частували один одного, слухали кобзарів і лірників, тут вирішували всілякі громадські справи, збирали навіть кошти на суспільні потреби. Інколи одночасно з храмовими святами відбувалися і ярмарки. У народній творчості часто згадується про храм («де храм, то й я там»), а письменники

змальовували їх у своїх творах: І. Нечуй-Левицький, І. Рудченко-Білик, Ю. Федькович, І. Франко, О. Кобилянська та ін. В Україні храмові свята користалися великою пошаною і були нагодою для масових релігійних зустрічей.

Храмове свято. Сучасне фото

Радянська влада застосовувала репресії проти цієї традиції і намагалася їх замінити «соціалістичними» святкуваннями. У наш час традиції храмових свят все більше відроджуються.

ІСТОРІЯ ТА ЗМІСТ ОКРЕМИХ СВЯТ

Про євангельські події, які лягли в основу Пасхи та Господніх дванадесятих свят йде мова у чвертій частині посібника на стр. 201-215.

5. Пасха – свято свят

Воскресіння - то найяскравіший доказ Божественної місії Ісуса Христа. Своїм воскресінням Христос, наче печаттю, затвердив істинність усього Свого Вчення. Коли б Христос не воскрес, то смерть і пекло ще б і досі панували над родом людським. Христос воскрес із мертвих і став першим між мертвими (1 Кор. 15, 20). Він разом з Собою воскресив усіх померлих від віку і всім життя дарував. Як каже святий Іоанн Златоуст: *«Воскрес Христос, і зруйновано смерть. Воскрес Христос, і впали демони. Воскрес Христос, і радуються ангели. **Воскрес Христос, і життя живе.** Воскрес Христос, і спустошено гроби...»*. Христос Своїм Воскресінням потвердив істину, що всі люди воскреснуть в останній день. *«Як в Адамі всі вмерли, так у Христі всі оживуть, кожний у своєму порядку. Перший Христос, а потім усі Христові в приишестя Його»*, - каже апостол (1 Кор. 15, 22-23). *«Нині Христос устав з мертвих, ставши первістком із мертвих»* (1 Кор. 15, 20). *«Христос один раз за гріхи наші постраждав. Праведник неправедних, щоб привести нас до за Бога, що вмер тілом, ожив духом, котрим(духом) зійшов до темниці (пекла) і Духам (померлих), що там були, проповідав (воскресив)* (1 Петр. 3, 18-19).

Саме про це співається в короткому, але такому змістовному тропарі: **«Христос Воскрес із мертвих, смертю смерть поборов, і тим, що в гробах, життя дарував»**.

Свято Світлого Христового Воскресіння називається Пасхою (від єврейського слова Песах - перехід) за назвою старозавітного свята, встановленого в пам'ять визволення євреїв з Єгипетської неволі. У християнській ж Церкві воно набуло нового значення Христового тріумфу переходу від смерті до життя і визволення усього людства від полону гріха. А слово «Великдень» зрозуміле і малюку: Великий День.

Пасхальні традиції українського народу

Великодня Служба Божа триває всю ніч. Її найурочистіший момент настає опівночі, коли процесія тричі обходить навколо церкви - хресний хід, а потім священник сповіщає: «Христос воскрес!», а всі присутні відповідають «Воістину воскрес!»

**Пасхальний
святковий стіл**

Після служби розпочинається процес освячення обрядових пасхальних страв: пасок, крашанок, ковбас, хрону та інших страв (залежно від місцевості).

Освячення обрядових пасхальних страв. Сучасне фото

Господині збирають їх у кошики, прикрашені вишиваними рушниками, барвінком і свічками. Після церковної служби розходяться по домівках і починають «розговлятися».

Розговляються, насамперед, освяченим яйцем. Окрім паски та яєць (крашанок та писанок), серед освяченого може бути смаженина, ковбаса, риба, сир, часник, хрін, сіль та вино.

Отож, як бачимо, фарбоване яйце є певним символом цього свята.

В Україні виготовляли «писанки» – коли орнамент наносять на білу поверхню яйця розтопленим воском за допомогою писачка. «Дряпанки» – коли на поверхні яйця гострим кінчиком ножа або голки видряпають візерунок. «Мальованки» – яйця, розмальовані пензлем довільно, від руки. «Крашанки» – яйця, пофарбовані одним кольором. «Крапанки» – яйця з різними кольоровими плямами на тлі чорного або якогось іншого кольору.

6. Різдво Христове

Святкування Різдва Христового (7 січня) починається з підготовчого періоду. За сорок днів до святкування події народження нашого Господа ми починаємо Різдвяний піст, очищаючи душу й тіло для того, щоб належним чином увійти у свято й взяти участь у великій духовній реальності Христового пришествя. Час посту не являє собою особливого литургічного періоду, подібно до Великого посту; Різдвяний піст має радше «аскетичну», ніж «літургічну» природу. Однак, період Різдвяного посту відбивається в церковному житті низкою літургічних особливостей, які вказують на прийдешнє свято.

Тема Різдва, що наближається, у богослужіннях сорокаденного підготовчого періоду з'являється поступово. На початку посту - 28 листопада - у жодному з піснеспівів ще не згадується про Різдво, потім, через п'ять днів, напередодні святкування Введення у храм Пресвятої Богородиці, у дев'ятох ірмосах різдвяного канону ми чуємо перше повідомлення про подію, що наближається: «Христос раждається, славите!» Із цими словами щось змінюється в нашому житті, у самому повітрі, яким ми дихаємо, у всьому ладі церковного життя. Ми начебто чуємо десь удалині перше світло самої великої радості із всіх можливих - пришествя Бога до Свого світу! Церква проголошує

у такий спосіб прихід Христа, втілення Бога, Його входження до світу заради його спасіння. Далі, у дві неділі перед Різдвом, Церква згадує Праотців й Отців: пророків і святих Старого Завіту, які підготували пришестя Христа, перетворивши історію в очікування спасіння й відновлення людства Богом. Нарешті, 2 січня Церква починає передсвято Різдва, літургична структура якого подібна до Страсного тижня перед Пасхою - тому що з народження Сина Божого у вигляді Немовля почалося Його служіння заради нашого спасіння, що далі приведе до завершальної хресної жертви.

Надвечір'я (6 січня)

З'являючись наприкінці передсвята й усього посту в цілому, Часи з'єднують у собі всі теми свята для того, щоб урочисто проголосити їх востаннє. У спеціальних для кожного Часу псалмах, гімнах і біблійних читаннях проголошується радість і сила Христового пришестя. Це - останнє міркування про всесвітнє значення Різдва, про вирішальні й радикальні зміни, які воно принесло всьому створінню. Вечірня, що звичайно йде за Часами, безпосередньо починає святкування, тому що, як ми знаємо, літургичний день починається з вечора. Тон свята задається п'ятьма стихирами на «Господи воззвах...» Вони - воістину вибух радості про дар Христового втілення, що відбулося нині. Вісім біблійних читань показують, що Христос з'явився сповненням усіх пророцтв, що Його Царство - Царство «всіх віків», що вся людська історія знаходить у Ньому свій зміст, а центром Його приходу до світу був весь всесвіт. Літургія св. Василя Великого, котра йде за Вечірнею, у минулому була хрещальною літургією, за якою катехумени (що готувалися до Хрещення) приймали Хрещення, Миропомазання й ставали членами Церкви - Тіла Христового. Подвійна радість свята - для новохрещених й інших членів Церкви - виражена в прокимні дня: Син Мой еси Ти, Аз днесь родих Тя. Прости от Мене, і дам Ті язикі достояніє Твоє, і одержаніє Твоє конци землі. Наприкінці служби священник виносить на середину храму запалену свічу й в оточенні парафіян заспівує тропар і кондак свята:

*Рождество Твоє, Христе Боже наш,
Возсія мірови світ разума.
В нім бо зіздам служащії зізждою
учахуся
Тебі кланятися, Солнцу правди,
І Тебе відити с висоти Востока.
Господи, слава Тебі!*

Різдвяна служба в храмі Різдва Христового у Віфлємі. Сучане фото

Всенішня й Літургія

Оскільки святкова Вечерня вже була відслужена, Всенічне бдіння починається з Великого повечір'я й радісного вигуку пророка Ісаї: «З нами Бог!» Утренья відбувається по чину великих свят. На ній уперше повністю співається канон «Христос раждається...» - один з найкрасивіших канонів у православному богослужінні. Під час співу канону віруючі прикладаються до ікони Різдва Христового. Далі співаються «Хвалитні» стихирі, у яких радісно з'єднується вся святкова тематика:

*Веселитесь, праведні,
Небеса, радуйтеся,
Взиграйте, гори, Христу рождишися!
Діва сидит, херувимом подобящися,
Носящі в недрах Бога Слова непостижи;
Пастиріє Рожденному дивятся,
Волсви Владиці дари приносят,
Ангели воспівующе глаголют:
Непостижимо Господи, слава Тебі!*

Різдвяний вертеп. Сучасне фото

Завершує святкування Різдва Христового безпосередньо Літургія дня з її святковими антифонами, які проголошують: «*Жезл сили послет Ті Господь от Сіона, і господствуй посріді врагов Твоїх. С Тобою начало в день сили Твоєї во світлостех святих Твоїх*».

Народні традиції Навечір'я

Слово Навечір'я означає переддень церковного торжества, друга ж назва - Святвечір (або Сочельник) пов'язана з традицією в цей день варити пшеничну кашу з медом і родзинками - сочиво (кутю). Зважаючи на важливість події, яка сталася в цей день, Церква встановила піст. Саме звідси і з'явилася традиція варити сочиво (кутю), яка настільки смачна, що стала традиційною різдвяною стравою. Зрозуміло, у наш час у не всіх є така можливість, але дотримати піст все ж таки необхідно: «сіце убо окормляемі Божою Благодаттю, здирства свободи», говорить нам Типікон. Під «здирства» розуміється все, що вживаємо понад свою потребу і нехай мірилом тут буде кожному його совість. Ступінь посту віруючі визначають індивідуально, але з благословення духівника Напередодні Різдва Христового (6 січня) і Хрещення Господнього (18 січня) за давнім звичаєм християни припиняють свої повсякденні справи, а весь цей день проводять без їжі до самого вечора.

Традиція не споживати їжі до першої вечірньої зірки пов'язана зі спогадом про появу зірки на сході (Мв. 2, 2), яка сповістила про народження Христа. Існує традиція відвідувати у Святвечір батьків, зветься вона – «носити вечерю». Обов'язковим атрибутом вечері завжди була кутя (сочиво).

На столі обов'язково повинні бути пісні страви, а спиртні напої можуть взагалі знищити радісне очікування світлого свята.

Сім'я за святковим столом на Різдвяний Святвечір. Сучасне фото

Кутя готується із пшениці або рису. Традицію готувати кутю встановлено за прикладом посту Даниїла і трьох юнаків, котрі згадуються в ці дні. Щоб не осквернитися від язичницької трапези вони споживали зерно (Дан. 1, 8). За Євангелієм: Царство Небесне подібне до зерна гірчичного, яке взяв чоловік і посіяв на полі своєму, що, хоча є меншим за всі інші насіння, але, коли виросте, буває більшим зілля, і стає деревом, що прилітають птахи небесні і ховаються у гілках його (Мв.13, 31).

7. Хрещення Ісуса Христа

На згадку про Хрещення Господнє, коли Господь особисто освятив усю водну стихію, щороку звершується в храмах, чи на водоймищах, чин Великого освячення води. Воно називається великим через особливу урочистість обряду, просякненого спогадом про євангельські події, які стали не тільки прототипом таємничого очищення гріхів, але і дійсним самим освяченням єства води через занурення. Освячена вода називається *Агіасмою* або просто хрещенською водою. Під впливом Єрусалимського уставу з XI-XII ст. освячення води відбувається два рази - у Хрещенський святвечір (на Кутю 18 січня) і безпосередньо в день свята Богоявлення (19 січня). Освячення в обидва дні відбувається однаковим чином, тому вода, освячена в ці дні, нічим не відрізняється. За давньою благочестивою народною традицією також в цей день всі бажаючі занурюються у крижану ополонку вирізану у формі хреста, отримавши перед цим благословення священника.

Велике освячення води.
Сучасне фото

Є благочестива традиція кропити в цей день Хрещенською водою своє житло зі співом тропаря Богоявлення. Багато років існує традиція, за якою і сам священник ходить по домівках прихожан зі співом тропаря «Во Йордане...» окроплює і благословляє людей, вігаючи зі святами.

Окроплення святою водою
Сучасне фото

Хрещенську воду увесь рік вживають натщесерце в невеликих кількостях, зазвичай разом із шматочком просфори. При цьому читається молитва: *«Господи Боже мой, да будет дар Твой святой просфора и святая Твоя вода в просвещение ума моего, во укрепление душевных и телесных сил моих, во здравие души и тела моего, в покорение страстей и немощей моих по безпредельному милосердию Твоему молитвами Пречистыя Твоея Матери и всех Святых Твоих. Аминь»* (молитва церковнослов'янською мовою).

При недугах або нападах злих сил потрібно святу воду пити не вагаючись у будь-який час. Особливою властивістю святої води є те, що додана навіть у невеликій кількості до звичайної води, вона «повідомляє» благодатні властивості їй, тому в разі нестачі святої води її можна розбавити простою. Не можна забувати, що освячена вода - це церковна святиня, з якою поєдналась благодать Божа, і яка вимагає до себе побожного ставлення. При благоговійному ставленні свята вода не псується багато років. Зберігати її слід в окремому місці, краще поруч з домашнім іконостасом.

Освячення свічок.
Сучасне фото

8. Стрігання Господнє

Свято Стрігання є нерухоме і святкується 15 лютого. У день Стрігання Господнього у храмах, за традицією, освячуються свічки. Традиція ця походить зі стародавнього звичаю влаштовувати в день Стрігання хід містом із запаленими свігильниками. У молитвах на освячення свічок на Стрігання Господа Бога прохають про те, щоб, як запалені свічки своїм світлом розганяли нічний морок, так і наші душі, просвіглені Духом Святим, уникали гріховної темряви (сліпоти).

9. Вхід Господній в Єрусалим

День, коли віруючі освячують в храмах гілочки верби, називається «Вхід Господній в Єрусалим» - дванадцяте те свято. Відзначається воно Православною Церквою в останню неділю перед світлим святом Пасхи. Це одне з великих свят і називається ще Вербною неділею, бо в цей день за всенічною службою Божою (або за ранньою) віруючим роздають освячене віття верби та інших рослин. Тримаючи в руках перше весняне гілля, славимо Спасителя як Переможця смерті; бо Він воскресав померлих і цього дня входив у Єрусалим для того, щоб умерти за наші гріхи і воскреснути, і тим самим спасти нас від вічної смерті і від вічних мук. Віття означає для нас знак перемоги Христа над смертю і нагадує нам про майбутнє воскресіння усіх із мертвих.

10. День Святої Трійці

Свято, коли заведено прикрашати храми і свої будинки зеленню, а під час богослужіння стояти з квітами, виявляючи цим нашу радість і вдячність Богу за те, що Він Своїм Святим і Животворчим (тим, що дає життя) Духом оновив людей, народив їх (через хрещення) в нове життя (квіти і зелень - знак життя), має назву **День Святої Трійці** або **П'ятдесятниця**.

11. Три свята – три Спаса

Так в народі називають серпневі Господні свята. *Перший Спас*, 14 серпня – свято Винесення чесних древ Животворящого Хреста Господнього (у народі – медовий Спас). Цього дня освячують мед нового збору, з храмів виносять хрест для поклоніння, освячують криниці та джерела. До церкви ж люди несуть «**маковійський цвіт**» - букет, у якому м'ята, чебрець, макові голівки.

Другий Спас, 19 серпня – це дванадцяте **свято Преображення Господнього**, на спомин про події, що сталися на горі Фавор. Вшановуючи це свято, Церква урочисто сповідує і прославляє поєднання Божества і людства в особі Ісуса Христа. Богослужіння в це свято має ту особливість, що після закінчення літургії благословляються

й освячуються принесені віруючими у храм виноград та плоди дерев: яблука, груші, сливи тощо.

Свято Преображення обрано для благословення плодів, бо в Єрусалимі (звідки запозичено наш Устав) саме в цю пору дозрівав виноград, який власне, і прийнято освячувати в цей день. Церква, благословляючи принесені плоди, утверджує думку про те, що в ній, як в суспільстві священному, все - від людини до рослини - повинно бути присвячене Богу як Його творіння. Переважно беруть до церкви яблука, тому й називають Спас яблучним).

Освячені плоди
Сучасне фото

Третій Спас - це свято дня перенесення **Нерукотворного Образа Господа Ісуса Христа** (Спас на полотні) із м. Едеси в м. Константинополь, яке відзначається в день після свята Успіння (29.09). Перенесення Образа відбулось у 944 році.

Спас Нерукотворний колись був символом Київської Русі, цей образ зображували на військових знаменах.

За переданням цей образ дивним чином залишив нам Сам Господь Ісус Христос.

Спас Нерукотворний

Історія появи Нерукотворного Образа Господа Ісуса Христа

Правитель сирійського міста Едесси князь Авгар був хворий. Але одного разу йому відкрилося, що він вилікується, якщо побачить обличчя Ісуса Христа. Він послав придворного живописця Ананію знайти Христа і написати Його образ. Художник відшукав Ісуса, але зробити «портрет» не зміг по «причини сяючого блиску особи Його». На допомогу прийшов сам Господь. Він узяв у художника шматок тканини і приклав до Свого Божественного обличчя, від чого на тканині закарбувався Його Божественний образ. Коли Авгар побачив цей образ – першу, Самим Господом створену ікону, і з вірою приклався до нього, то отримав зцілення за свою віру по милості Божій.

За цим чудотворним образом закріпилася назва «Спас Нерукотворний». І зараз це одна з найбільш шанованих ікон Православної Церкви.

12. Воздвиження Хреста Господнього (27 вересня)

Гоніння на християн припинилися тільки на початку четвертого століття, за римського імператора Костянтина Великого. Імператор Костянтин сам переконався в силі і славі хресного знамення Христового. Одного разу, напередодні вирішальної битви, він і все його військо побачили на небі знамення хреста, утвореного зі світла, з написом: «Цим перемагай» (по-грецьки: NIKA). Після цього наступної ночі імператорові явився Сам Ісус Христос з хрестом у руці і сказав, що цим знаменням він переможе ворога, і повелів зробити бойове знамено із зображенням святого хреста. Костянтин виконав повеління Боже і переміг ворога. Він прийняв християн під свій захист і проголосив віру Христову панівною (головною). Також скасував страту через розп'яття і видав закони на користь Церкви Христової.

За свої заслуги та ревність у поширенні християнської віри Костянтин Великий з його матір'ю Єленою отримали назву святих царів рівноапостольних, тобто рівних апостолам.

Рівноапостольний цар Костянтин побажав збудувати храми Божі на священних для християн місцях у Палестині (тобто на місцях народження, страждань, Воскресіння Господа Ісуса Христа та ін.) і знайти хрест, на якому був розп'ятий Спаситель. Виконати бажання царя з великою радістю взялася його мати свята рівноапостольна цариця Єлена. У 326 році цариця Єлена з цією метою вирушила до Єрусалима. Багато зусиль доклала вона, щоб знайти хрест Христа, тому що недруги Христові сховали хрест, закопавши його в землю. Нарешті їй вказали на одного літнього іудея, на ім'я Іуда, який знав, де знаходиться хрест Господній. Після довгих розпитувань і умовлянь він показав місце. Виявилося, що святий хрест був укинтий у рів і завалений сміттям і землею, а зверху був збудований язичницький храм. Цариця Єлена наказала зруйнувати цю будівлю і знайти хрест. Коли розкопали рів, то знайшли в ньому три хрести й дощечку, що лежала окремо від них, із написом: «Ісус Назорей, Цар Іудейський». Потрібно було дівнатися, який із трьох хрестів є Хрест Спасителя. Єрусалимський патріарх (єпископ) Макарій і цариця Єлена твердо вірили і сподівалися, що Бог укаже на святий Хрест Спасителя. За порадою єпископа стали підносити хрести один до одним до однієї недужої жінки. Від двох хрестів не вчинилося ніякого чуда, коли ж поклали третій хрест, то вона вмить зцілилася.

Воздвиження Хреста Господнього. Ікона

Трапилося так, що в цей час несли померлого для поховання. Тоді стали покладати хрести один за одним і на померлого; і коли поклали третій хрест, померлий ожив. У такий спосіб розпізнали Хрест Господній, через який Господь творив чудеса і показав животворчу силу Свого Хреста. Цариця Єлена, патріарх Макарій і люди, що були навколо них, з пошаною, радісно і побожно вклонилися Хресту Христовому і цілували його. Християни, довідавшись про цю велику подію, зібралися величезним натовпом до місця,

де було знайдено Хрест Господній, усім хотілося прикластися до святого животворчого Хреста. Але оскільки через велику кількість людей усім це зробити було неможливо, то люди просили принаймні показати його. Тоді патріарх Макарій став на підвищеному місці і, щоб усім було видно, кілька разів воздвигав (піднімав) його. Народ же, бачачи Хрест Спасителя, кланявся і вигукував: «Господи, помилуй!». Святи рівноапостольні царі Костянтин і Єлена на місці поховання і Воскресіння Ісуса Христа збудували просторий і чудовий храм на честь Воскресіння Христового. Спорудили також храми на Елеонській горі, у Вифлеємі й у Хевроні, біля дуба мамрійського.

Святи рівноапостольні цар Костянтин і цариця Єлена. Ікона Цариця Єлена частину Хреста Господнього принесла своєму синові, Костянтину, а іншу царю частину залишила у Єрусалимі.

Цей дорогоцінний залишок Хреста Христового і дотепер зберігається у храмі Воскресіння Христового. У пам'ять знайдення Хреста Христового і його воздвиження Церква встановила свято Воздвиження чесного і животворчого Хреста Господнього.

Це свято віднесено до числа великих свят і відзначається 27 вересня.

Саме слово «**воздвиження**» означає «піднесення», тобто урочистий обряд почитання та прославлення Хреста Господнього

У свято Воздвиження за всенічним богослужінням (на ранішній службі) урочисто здійснюється винесення хреста для поклоніння. Після великого славослів'я священник, облачившись у всі священницькі ризи і тримаючи

над головою своєю св. хрест, прикрашений квітами, при співі «Святий Боже...» виносить його з вівтаря на середину храму і кладе на аналої. Під час триразового співання тропаря «Спаси, Господи, людей Твоїх...» священник кадить святий хрест. Потім під спів «Хресту Твоєму поклоняємось, Владико, і святе Воскресіння Твоє славимо», - всі кланяються і цілують святий хрест. Прикрашається святий хрест зеленню і квітами на знак того, що через нього (тобто через страждання і смерть на ньому Спасителя) даровано нам вічне життя. У це свято треба постити, щоб поглибити благоговійний спогад про хресні страждання Спасителя.

Подальша доля дерева Хреста Господнього така: **Винесення хреста для поклоніння в день свята.** Сучасне фото він знаходився в Єрусалимі під час хрестових походів від 1099 до 1245 р., часто виносився до воїнів під час боїв.

Був забраний у Багдад мусульманами, а згодом повернений в Єрусалим. Нині ми не можемо побачити Хрест цілим. Частини від нього роздавались для освячення по всьому світу. 1681 року частина Хреста була доставлена в Москву і зберігається в Успенському соборі, частина знаходиться в Києві у Софійському соборі. Отже, Хрест Господній дістався всім частинам світу, заради спасіння якого Христос був розп'ятий на Хресті. Найбільша частина Хреста зберігається і донині в Єрусалимі, у храмі Воскресіння, у вівтарі соборної церкви греків в особливому ковчезі.

13. Чим є для християнина хрест

Усім нам відомо, що свято Воздвиження Хреста Господнього є одним в числі найбільших (не рахуючи Пасхи Христової) церковних свят, яке вшановує подію, що відбулася через багато-багато років після земного життя Спасителя та Його Пречистої Матері. Однак, значення цього свята дуже велике. Чому? Багато пам'ятників існує на світі. Є поважні і шановані, абстрактні і невиразні, нейтральні чи «для годиться», а є й ганебні. Але в будь-якому випадку ці пам'ятники ставили шанувальники тієї чи іншої особи або історичної події, вдячні люди. Інша справа, чи це варто було робити, чи заслуговувала та чи інша людина на таку честь, але все одно, пам'ятники ставили на знак вдячності, на знак поваги і любові. Існує лише один пам'ятник, який було споруджено злобою, ненавистю і невдячністю людською. Це хрест. Правда, якщо поррахувати всі різноманітні

пам'ятники, які існують в світі (їх існує тисячі і тисячі), то виявиться, що найбільша кількість серед споруджених пам'ятників – це хрести. Їх і порахувати неможливо. На грудях хрестик, це теж пам'ятник, на церквах, на священних предметах, на кожній деталі священничих риз є хрестик, на аналоях... Аж до останнього подиху людина пов'язує своє життя з хрестом. Якщо це віруюча людина, християнська душа, то в руки покійнику хрест складають, і на могилі ставлять хрест. Хрест можна назвати знаменем,

Пам'ятний хрест.

м. Батурін

прапором. Кожна військова частина, полк, інший самостійний підрозділ має бойовий прапор. Цей прапор всі - від командира до наймолодшого солдата - повинні захищати до останньої краплі крові останнього воїна. Найбільшою ганьбою для війська є втрата бойового прапора. Прапор - це символ єдності, міцї, мужності військової частини, це - їхній дороговказ, це те, що гуртує всіх і закликає до перемоги. Для нас, християн, таким знаменем, є хрест нашого Спасителя. Але головне для нас те, що хрест є знаряддям нашого спасіння. «Хрест Христовий, - каже святий апостол Павло, - для іудеїв спокуса, для язичників - безумство, а для нас, хто спасається, - Божа премудрість і Божа сила».

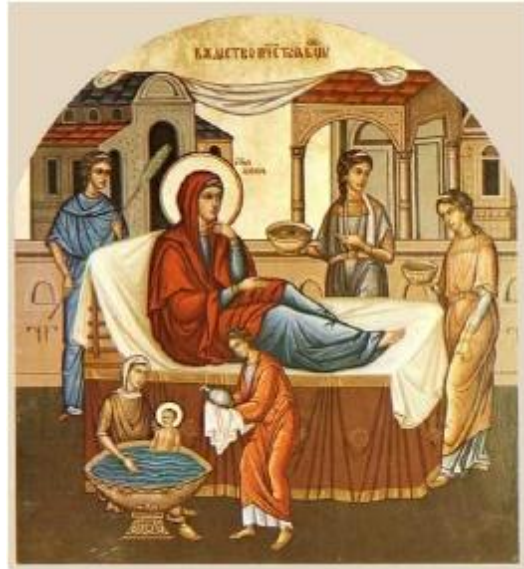
Хрест до подвигу Ісуса Христа був справді символом приниження. Відомо, що римські володарі, римські воєначальники наказували розпінати на хрестах

злочинців, кого завгодно, але не громадян Риму, бо вже найгіршої, ганебнішої кари не існувало, ніж розп'яття на хресті. І через це апостола Павла не розп'яли, багатьох апостолів розпинали, також і апостола Петра - вниз головою, апостола Андрія - на хресті косому, а Павлові відтяли голову, бо його, римського громадянина, не пристало розпінати на хресті, це було дуже ганебно. А тепер хрест для нас - це найвище, що може існувати, найбільша святиня. Хрест - то є шлях християнина і Церкви, шлях смирення. Ми повинні щодень розпінати в собі гріх (разом з Христом), щодень помирати для гріха (разом з Ісусом), і щодень же й воскресати у життя вічне разом із Ним. Хрест то є сила Церкви. Духовними очима дивлячись на «начальника віри і виконавця Ісуса», християнин черпає духовні сили в усвідомленні того, що після хресної смерті Господа прийшло воскресіння, що хрестом «переможений світ», що якщо з Господом вмираємо, то з Ним і царювати будемо, і в явленні слави Його радітимемо й звеселимося (див. 1 Петра 4, 13). Нарешті, хрест є і прапором (знаменем) Церкви. З того самого дня, як Спаситель ніс на Своїх плечах хрест на Голгофу і був дійсно розп'ятий на справжньому, матеріальному хресті, - хрест став видимим знаком і знаменем (от воно звідки, «хресне знамено») християнина й Церкви.

14. Різдво Богородиці

Основні події історії народження Богородиці:

1. Діва Марія народилась у невеликому Палестинському місті Назареті.
2. Батьки Діви - праведні Іоакім і Анна. Іоакім походив з роду пророка і царя Давида, Анна з роду первосвященника Аарона.
3. Вони сумували через те, що дожили до глибокої старості, але не мали дітей і просили у Бога: якщо у них з'явиться дитя по їх молитвах, по Божій милості то вони присвятять її на Служіння Богіві.
4. Після довгих молитв і чекань бажання їх здійснюються - у них народилась дочка, яку за словом архангела, Гавриїла, назвали Марією. Марія - означає «володарка і надія», бо вона мала народити Господа, Спасителя людства.

Різдво Богородиці. Ікона

Свято Різдва Пресвятої Богородиці встановлено з давніх-давен, у IV столітті, коли рівноапостольна Елена побудувала храм у пам'ять про народження Матері Божої. У народі свято Різдво Богородиці називають другою Пречистою, якому передує перша - Успіння Божої Матері. Відзначається воно 21 вересня.

15. Введення у храм Пресвятої Богородиці

Коли Діви Марії виповнилося три роки, Її благочестиві батьки приготувалися виконати свою обітницю, яку вони дали Господу, коли просили Його про дарування їм дитини. Іоакім і Анна покликали рідних, запросили одноліток своєї Дочки, одягли Її в найкращий одяг і, в супроводі народу, із співом духовних піснеспівів повели Її до Єрусалимського храму для посвяти Богу. Її подружки-однолітки, як і Сама Марія, ішли із запаленими свічками в руках. Коли процесія наблизилася до храму, назустріч їм із храму на чолі з первосвященником вийшли священослужителі.

Введення в храм Пресвятої Богородиці. Ікона

Отроковицю Марію приводять до храму. Її ставлять на першу сходинку - і раптом Вона, як доросла, без остраху Сама піднімається цими високими сходами. А там, нагорі, біля входу Її зустрічає і благословляє первосвященик Захарія. Так робилося з усіма, кого посвячували Богу. Керований Духом Божим, Захарія вводить Діву до храму. Мало того, він заводить Її у Свята Святих, куди не наслідуювався входити ніхто, окрім нього, первосвященика, та й то - лише раз на рік.

З цього дня Пресвята Діва залишається жити при Божому храмі. Вона молиться Богу, читає Святе Письмо, працює.

У Її Пріснодівственному житті храм Божий був невід'ємною частиною великого

приготування до Богоматеринства. Тут Богоотроковиця перебувала в спілкуванні з ангелами. У храмі ткалася та Божественна тканина, котрою належало огорнутися Господу, Котрий приймав людське тіло. Пречиста повинна була відокремитися від скверни гріховного світу і наблизитися до ангельського світу для спілкування з ним. І тільки святий храм гідний був стати Її оселею.

Введення Її в храм, як віддалення від світу заради спілкування з ангелами і упокоєння в Бозі, символізує чернече посвячення, прийняття Першоїнокинею ангельського образу, котрий Їй, як Богоматері, в майбутньому потрібно було, однак, перевищити, бо явилася Вона і *«чеснішою Херувимів і Славнішою без порівняння Серафимів»*. Вона освятила Собою образ іночеського предстоїння перед Богом, яке в глибині серця однаково подібне й доступне кожному християнину. Введення в храм Пресвятої Богородиці відзначається Церквою щороку 4 грудня.

16. Успіння Пресвятої Богородиці

Успінням християни називають смерть Божої Матері, оскільки Вона не померла в хворобах і стражданнях, а ніби заснула, після чого побачила безсмертне життя і Господню славу.

Після смерті і воскресіння Господа нашого Ісуса Христа Божа Матір перейшла жити до улюбленого Їого учня св. Іоана Богослова. Як сказано в Євангелії, вмираючи на хресті, Ісус Христос сказав Своїй Матері: *«Жоно, це - син Твій»*, а учню (Іоану Богослову): *«Це - Мати твоя. І з цього часу прийняв Її учень до себе»* (Ін. 19, 26-27). Померла Божа Матір в Єрусалимі до його зруйнування римлянами і була похована в Гефсиманському саду в

усипальниці поруч з її батьками, святими і праведними богоотцями Іоакимом і Анною. На поховання Своєї Матері Господь дивним чином зібрав усіх Своїх учнів, які в той час уже розійшлися по всьому світу для проповіді Євангелія Христового. Як свідчать Церковні Передання, апостоли прибули в Єрусалим на хмарах. Поховання Божої Матері було урочистим.

Коли похоронна процесія наближалася до Гефсиманського саду, один єврей на ім'я Афоній, який ненавидів Ісуса Христа, Його Матір і християн, вирішив вчинити злочин - перекинути гроб з тілом Божої Матері. Та коли він тільки доторкнувся до гробу, невидимий ангел відсік йому руки. Господь не допустив наруги над тілом Своєї Матері. Спроба злочину була покарана Богом миттєво.

Успіння Богородиці. Ікона

Афоній тут же покався у своєму тяжкому гріху, увірував і був зцілений апостолами. Як бачиш, Господь може карати людей за злочини миттєво, а може терпіти наші гріхи довго. Гріх, який вчинив Афоній, називається святотатством, тому що він посягнув на найсвятіше - одушевлений ківот, -

ківот, який вмстив у собі Сина Божого. Всяка людина, що посягає на храм Божий і на все святе, що є в ньому, є святотатець. Господь покарав і карає всіх святотатців. Ми є свідками того, як Бог покарав руйнівників церков і тих, хто глумився над святинями: іконами, Святим Письмом, ризами, богослужбовими книгами... Всім нам треба розуміти, що гріх і всяке зло не може бути не покараним, якщо людина не покається, бо зло несе кару само в собі.

У гроба Божої Матері.
Сучасне фото

На похованні Божої Матері були всі апостоли, крім ап. Фоми. І не був він у Гефсиманському саду не випадково, а за Провидінням Божим. В той час ап. Фома проповідував Євангеліє Христове в Індії. Коли ж він прибув до Єрусалима, теж на хмарі, - для Бога і неможливе з людської точки зору - можливе, і побажав поклонитися тілу Божої Матері, відкрили гроб, а тіла там не було, а в печері лежали лише

поховальні завіси. Син Божий взяв тіло Своєї Матері на небо у Своє вічне Царство. Увечері, того ж дня, за трапезою їм з'явилась Матір Божа й промовила: «Радуйтеся! Я з Вами у всі дні». Відсутній під час поховання Божої Матері, ап. Фома засвідчив, що Господь воскресив тіло Пресвятої Богородиці, зробив його нетлінним і взяв душу і тіло Своєї Матері у Своє Царство Слави.

У пам'ять про цю подію Церква встановила свято Успіння Божої Матері 28 серпня. Йому передує двотижневий строгий піст.

Плащаниця Успіння Пресвятої Богородиці
(виноситься на середину храму для поклоніння під час свята)

Свята Церква шанує Пресвяту Богородицю і сповідує Її вищою за всіх святих і навіть вищою за всіх ангелів і архангелів. Вона називає Божу Матір чеснішою від херувимів і славнішою від серафимів. Пресвята Діва Марія є Богородиця. Вона народила Того, Хто, будучи істинним Богом, у саму мить зачаття від Святого Духа в її утробі сприйняв у єдність Своєї Іпостасі, тобто Своєї Особи, людську природу.

Діва Марія народила не просту людину, а істинного Бога, і не просто Бога, а Бога у плоті. Він прийняв тіло не з неба, а від Діви, і це тіло єдиносущне з нашими тілами, окрім гріха. Ось чому ми називаємо Марію Пріснодівою і Богородицею. І з цієї причини Син Божий не залишив Свою Матір у гробі, а взяв Її на небо з душею і тілом.

Після свого Успіння Матір нашого Спасителя, як і її Син, не залишили свою місію щодо людства. Вона далі залишається нашою Заступницею, Матір'ю і Покровителькою з Неба. До Неї звертаються в скорботах і радощах, призивають її на поміч у всіх немочах і тривогах, діляться радостями і успіхами. Вона подасть нам утіху, захист, підтримку і буде нашою Заступницею перед Всевишнім.

17) Великі недванадесяті свята

Обрізання Господнє

Обрізання Господнє - велике (недванадесяте) свято Православної Церкви. Святкується 14 січня. Обрізання з часів Авраама у іудеїв здійснювалося над восьмиденними хлопчиками і служило знаменням входження в Заповіт з Богом (Буття 17, 14, Левит 12, 2-3).

При обрізанні немовляті давалось ім'я. Ісус Христос, що походив у плоті з племені Авраама, був також обрізаний на восьмий день після Свого народження і названий Ісусом - іменем, пророкованим Діві Марії архангелом Гавриїлом (Лука 1, 32; 2, 21). Таким чином, Обрізання Господнє – це також свято наречення Господа іменем Ісус.

Обрізання Господнє. Ікона

Святкуванням обрізання Церква стверджує віру в те, що Ісус Христос був Боголюдиною і прийняв істинне тіло людини, а не мнине і примарне, як учили деякі еретики.

Покрова Пресвятої Богородиці

Це велике Богородичне свято, яке було встановлене на честь з'явлення Матері Божої в одному із храмів Константинополя біля 910 року. За правління імператора VI Філософа (886-912), коли на місто напали сарацини, жителі молилися на всенічній службі у Влахернському храмі, де зберігалася її риза. Саме в цей час виходець із сучасних українських земель угодник Божий Андрій, Христа ради юродивий, побачив під церковним склепінням з'явлення Пресвятої Богородиці в оточенні ангелів, пророків і апостолів. Матір Божа молилася за весь християнський світ, а потім, підійшовши до престолу, зняла з голови

Покрова Божої Матері. Ікона

покривало (омофор) і покрила ним християн, що молилися тоді у храмі. Св. Андрій із хвилюванням запитав у свого учня Єпифанія (Епіфана): «Чи ти бачиш, брате, Царицю і Владика всіх, яка молиться за весь світ?» На що той відповів: «Бачу і жахаюся». Це з'явлення було прославлене присутніми в храмі людьми, які ввірували в допомогу Матері Божої в їхній боротьбі із загарбниками. Підбадьорені небесною підтримкою, греки-християни перемогли сарацинів.

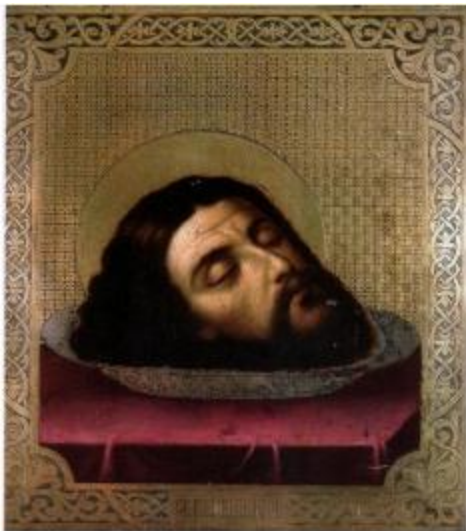
Покров-омофор став символом опіки і заступництва Пречистої Діви Марії.

Згодом цю подію прославили у всьому Константинополі, а на Русі свято Покрови Пресвятої Богородиці поширилось в XI столітті. Святкується воно 14 Жовтня.

Дні пам'яті святого пророка Іоанна Хрестителя

«З народжених жінками немає ні одного пророка, більшого за Іоанна Хрестителя», - сказав Господь Ісус Христос. Говорячи про святих, ми не можемо не згадати ці слова Ісусові, бо ними вказано людям на великого праведника. 11 вересня кожного року згадує церква **день усікновення голови святого пророка Іоанна Хрестителя** (цей день відноситься до великих свят).

Будучи поборником істини і справедливості, Іоанн докоряв правителю Галілеї Іродові за те, що він, усупереч закону, взяв собі за дружину Іродіаду, що була жінкою Іродового брата Пилипа. Іродіада не один раз домагалася в Ірода страти Іоанна, але цар не погоджувався, бо боявся його, знаючи що він чоловік праведний і святий. Однак на догоду дружині він таки його ув'язнив. Але одного разу, коли Ірод справляв для вельмож вечерю з нагоди свого дня народження, дочка Іродіади так догодила присутнім своїм танцем, що цар у захваті вигукнув: «Проси у мене чого хочеш»,

поклявшись, що віддасть навіть половину свого царства. Дівчина, за порадою матері, сказала: «Хочу, щоб ти зараз дав мені на блюді голову Іоанна Хрестителя». Ірод засмутився, бо не чекав такого прохання, однак, щоб показати себе господарем слова перед гостями, послав воїна у в'язницю стягти голову Іоаннові. Так закінчив своє земне життя найбільший з пророків Старого Заповіту, який своєю проповіддю готував людей до пришествя Спасителя. **Різдво Іоанна Хрестителя** відзначається 7 липня і теж відноситься до великих недванадесятих свят.

Усікновення глави Іоанна Хрестителя. Ікона

6. ХРАМ ТА ЙОГО ВЛАШТУВАННЯ

Заповідь Божа Мойсею.

Влаштування Мойсеєм старозаповітного храму.

Влаштування православного храму за зразком старозаповітного:

вівтар

середня частина храму

притвор

Кожний храм освячується Богу, носить ім'я в пам'ять тої чи іншої події чи угодника Божого.

Будується:

вівтарем на схід (може бути у вигляді: кілька вівтарів - хреста, корабля, кола, один головний, восьмикутника - приділи) будується на підвищенні над входом у храм – дзвіниця	з куполами (глави з хрестами) 1 гл. - глава церкви Ісус Христос 2 гл. - 2 ества Іс. Хр. (Бож., людс.) інші 3 гл. - три особи Трійці 5 гл. - Іс. Хр. і 4 євангелісти 7 гл. - 7 таїнств і 7 Вселенських соборів 9 гл. - 9 ангельських чинів 13 гл. - Іс. Хр. і 12 апостолів
---	--

Сама будівля храму здебільшого нагадує форму корабля, тому що церква подібна до корабля, на якому можна переплисти бурхливе море життя. Як Ной рятував себе і свою сім'ю під час потопу, так і церква рятує християн від гріха серед бурхливих хвиль моря житейського.

Храми, що мають форму хреста, означали, що Хрест Господній – ковчег спасіння для людей. Коло – символ вічності. Храми у вигляді восьмикутної зірки знаменували Віфлеємську зірку і Церкву як дороговказну зірку до спасіння людини. Верхівка храму називається **купол**. Він символізує небо. На куполі височіє хрест во славу глави церкви Ісуса Христа.

Над входом до храму або поряд будується **дзвіниця** – вежа, де розташовані дзвони. Дзвони скликають людей на молитву.

ліворуч - **пономарна** ← **Вівтар:** → праворуч – **ризниця**
головна частина храму, в ньому здійснюється Богослужіння священнослужителями).
У вівтарі знаходиться:

престол

семисвічник

жертвник

запрестольний хрест

горне місце

Також зберігаються: дикірй, трикірй, рипід (опахало), кадило.

Східна частина – **вівтар** – найважливіше місце у храмі, у ньому здійснюється Богослужіння священнослужителями. Вівтар у церкві - символ Царства Небесного, місце перебування Бога. Центральним місцем у вівтарі є *престол*, на якому лежить посвячений архієреєм *антимінс* (полотно з частиною святих мощів), *Євангеліє*, *хрест* та стоїть *кіот*, в якому знаходяться *Святі Дари* (освячений хліб і вино).

Престол:

(4-кутний стіл посередині вівтаря з двома **одягами**: нижній – з білої тканини, верхній – з парчі). На престолі невидимо присутній Сам Господь. До престолу торкаються і цілують його лише священнослужителі.

На престолі знаходяться:

Антимінс (шовковий плат з зображенням покладеного в гроб Ісуса Хреста з часточками святих мощів; без нього не здійснюється Літургія. Для зберігання закривається в <i>літон</i> (нагадує плат, в який була огорнута голова Спасителя. На антимінсі лежить губка)	Євангеліє (у вигляді маленької церкви)	хрест (маленька скринька)	дарохранильниця	дароносиця
--	--	-------------------------------------	------------------------	-------------------

На **жертovníку** знаходяться:

Св. Чаша (потир)	дискос (кругле блюдо)	звiздиця	покровці	копіє	ковш	лжиця
↓	↓	↓				
для вливання ви- на з водою перед Літургією	знаменує ясла і гроб Спасителя	знаменує Вифлеємську зірку зображують пелени: 2- малі, 1- велике (воздух)				

Інколи у храмі влаштовують кілька вівтарів, один вважається головним, решта - приділами.

Від середньої частини храму вівтар відгороджений **іконостасом**. У ньому троє дверей: Царські ворота – в центрі, північні – зліва, південні – справа. Невелике підвищення перед вівтарем називається амвон.

У середині храму стоять віруючі. У західній частині храму, ближче до виходу, стоять віруючі, які каються, й ті, хто вступає в хрещення. У тому місці священник приймає сповідь. Місце, де продаються свічки і приймають записки, називається свічковий ящик. Крильце називається папертю. А ще є місце, де співає хор, він називається **клірос**.

Люди, які приходять у храм Божий, щоб бути з Богом – це люд Божий. У кожного з нас у душі має бути особливе місце для Бога. Тоді ми з вами стаємо кращими. Душа людська стає прекрасною. Вона стає храмом для Бога.

Притвор - місце, де стоять ті, хто збирається охреститися.
Вівтар - символ Царства Небесного, місце перебування Бога.
Престол - центральне місце у вівтарі.
Кіот - де знаходяться Святі Дари (освячений хліб і вино).
Іконостас - відділяє вівтар від середньої частини храму, він утворений одним рядом або кількома ярусами ікон.
Аналой - стіл посеред церкви, на якому під час служби лежать Євангеліє, хрест та святкова ікона.

Внутрішній вигляд храму

Іконостас та його сакральне значення

Іконостас символізує межу між небом і землею. Має «царські» та двоє бічних «дияконських» воріт. Іконостас стоїть на підвищенні – солі, за царськими воротами має завісу.

Іконостас є символом-образом, який видимим способом явив невидиме, духовне представництво Небесної Церкви

Наприкінці XVI століття на Україні було сформовано чотирирядний іконостас, що складався з **намісного, святкового, ряду моління та пророчого**. Іконостас складається з декількох рядів ікон, розташованих в певному порядку і закріплених на спеціальному каркасі. У кожен ряд

іконостасу входить значна кількість ікон (до 12-15, іноді навіть більше). Ряди ікон розташовуються у певній послідовності: 1-й ярус з Царськими вратами, це - **місцевий чин**, у якому знаходяться зображення Господа і Богоматері, ікони святих, яким присвячено храм, а також найшанованіші у даній місцевості. Над ним розташований малий **святковий чин**.

Вище знаходиться **Деісусний (моління) чин** – головна частина іконостасу, де в центрі зображено Спасителя, а зліва і справа розміщуються ікони Богоматері, Іоанна Хрестителя і апостолів.

Іконостас

Наступний ярус - **Святковий чин** із показом дванадцяти найголовніших свят православної церкви, а саме: Хрещення, Вознесіння, Благовіщення, Входу Господнього в Єрусалим, Вознесіння Господнього, Преображення

Господнього, Успіння, Різдва Пресвятої Богородиці, Воздвиження Животворящого Хреста Господнього, Покрови Пресвятої Богородиці, Введення до Храму Пресвятої Богородиці, Різдва Христового.

Ще вище - **Пророцький чин**, у якому представлені лики пророків по боках від ікони Богоматері з Дитиною.

Верхній ярус - **Прабатьківський чин**, що складається з отців і патріархів Церкви із зображенням Бога Отця у центрі. Уся композиція увінчана зображенням хреста.

В Україні **збереглося багато іконостасів**, які мають велику художню цінність: у Львові в церкві св. П'ятниці (кінця XVI ст.), у Рогатині (1649), у Києві в Андріївській церкві (1747-1753) та інші.

Напрестольний хрест

Богослужбове Євангеліє

Євхаристійний набір

Запрестольний семисвічник Панікаділо

Пасхальний трисвічник з хрестом

Лампада

Аналой

Панахидний столик

Свята чаша

Дарохранильниця

7. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ В ХРАМІ

Православний храм - це місце особливої присутності Бога на землі. Поводитись у храмі треба так, щоб не зневажати величі святині, не накликати на себе гніву Божого. Отже, заходячи до храму, треба перехреститися і вклонитись, тобто віддати честь Богу. Чоловіки заходять у храм без головних уборів, а жінки повинні покрити голову хусткою. У храмі не можна голосно говорити, тримати руки в кишенях, жувати гумку. Під час служби Божої, не дозволено ходити по храму і заважати іншим. Сидіти у православному храмі дозволяється тільки дітям та хворим.

Велика дзвіниця Києво-Печерської Лаври. Сучасне фото

Отже, заходячи до храму, треба перехреститися і вклонитись, тобто віддати честь Богу. Чоловіки заходять у храм без головних уборів, а жінки повинні покрити голову хусткою.

У храмі не можна голосно говорити, тримати руки в кишенях, жувати гумку. Під час служби Божої, не дозволено ходити по храму і заважати іншим. Сидіти у православному храмі дозволяється тільки дітям та хворим.

Неможливо уявити собі православний храм, в якому не запалюють свічки.

Дівчинка в храмі. Сучасне фото

Чистий віск означає чистоту людей. Він приноситься на знак того, що людина кається у своїх гріхах. М'якість і податливість воску говорить про нашу готовність слухати Бога. Крім того, свічка - це свідчення віри, вона виражає полум'я нашої любові до Бога. Запалена свічка присутня на багатьох церковних службах. Зі свічкою хрестять людину, вінчають, хоронять. У храмі ставлять свічки до святкової ікони, яка лежить на аналої посеред церкви, до образу Спасителя або

Богородиці - за здоров'я своїх близьких, до Хреста на прямокутному свічнику - за спокій померлих. Аналой - це стіл, на якому під час служби лежить Євангеліє, хрест та ікони, які виставляються для поклоніння віруючих.

Любов і повагу до храму заповідав Бог словами пророка Давида: «Ввійду в дім Твій, поклонюся до храму святого в страху Твоєму». І також Господь говорив: «Дім мій, дім молитви назветься», «Церква свята і непорочна».

Храми відігравали велику роль у житті кожного народу. Ці християнські святині свідчили про велич і могутність держави, про високий рівень розвитку архітектури і мистецтва, про духовну культуру людей.

Ми повинні з святістю ставитися до великої святині - храму Божого.

8. КАДІННЯ ХРАМУ

Кадіння – один з символів Православного Богослужіння.

Спалення жертв перед Богом у Старозаповітні Часи.

Спорудження Мойсеєм у скинї особливого жертovníка для священного окурювання скинї ароматичною речовиною.

Волхви серед інших дарів принесли Богонемовляті ладан.

Іоанн Богослов у Об'явленні у Небесному Царстві бачив ангела з золотою кадильницею.

Кадіння храму – прообраз Святого Духа, який носився над усім до творіння, а після – все освячує.

Видимий дим (фиміам) кадила означає невидиму присутність благодаті Божої, яка духовно зміцнює віруючих.

Кадіння храму.
Сучасне фото

Кадило: символізує

вогонь від вугілля	саме вугілля	ладан	кадильниця
Божественну природу Христа	людську природу Христа	молитви людей до Бога	Богоматір, яка вмістила Невмістимого Христа

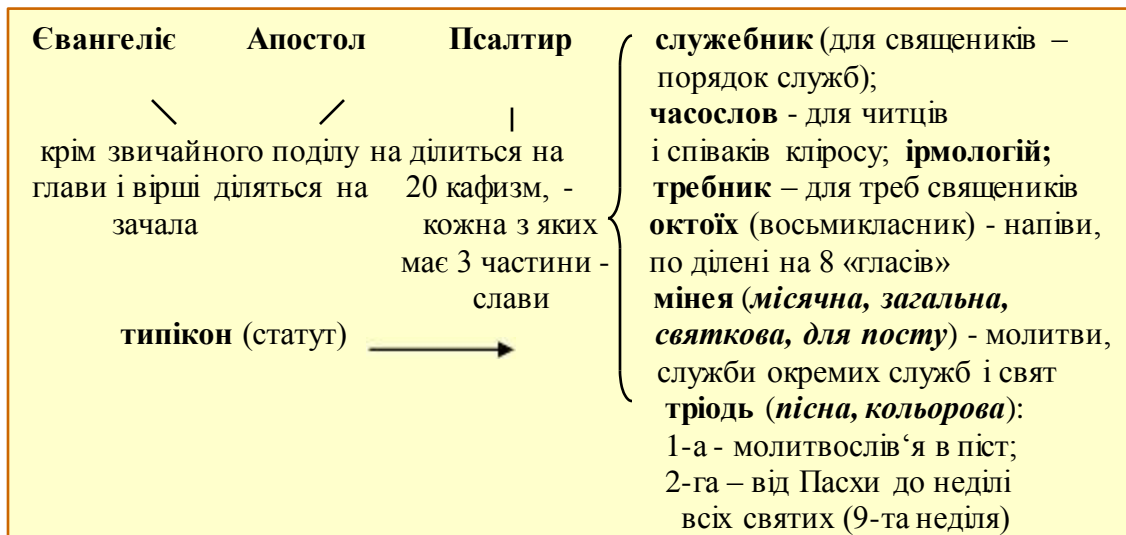
9. БОГОСЛУЖБОВІ КОЛЬОРИ

Невід'ємна частина церковно-літургійної символіки, засіб впливу на почуття віруючих

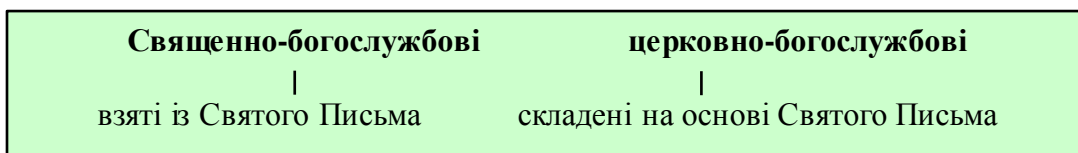
Кольорова гамма: всі кольори райдуги + їх сукупність (білий колір та його протилежність – чорний)

<u>колір</u>	<u>є символом</u>	<u>облачення</u>
білий	Божого нетварного світу	на Господні свята, ризи на хрещення та погребіння;
червоний	любові Бога до людей	на Пасху, служби в честь мучеників;
жовтий (золотий)	слави, величі і гідності	воскресні дні і святих (про
і оранжевий		апостолів, святих);
зелений (як поєднання жовтого з блакитним)	поєднання людини з Богом	на Вербну неділю, Трійцю, Св. Духа, дні пам'яті
голубий	кольору неба	преподобних;
фіолетовий	поєднання червоного: крові Спасителя і синього неба;	на свята Богородиці, яка вмістила Небожителя;
чорний (темно-коричневий)	відречення від світу, суєти плачу і покаяння	у дні пам'яті Христа Господнього, недільні дні
		Великого посту; колір посту.

10. БОГОСЛУЖБОВІ КНИГИ

БОГОСЛУЖБОВІ КНИГИ:

11. ЦЕРКОВНИЙ СПІВ

Поділ в залежності від:

1 - змісту, **2** - об'єму, **3** - розміру і образу, **4** - часу на службі, **5** - становища тих, хто співає і хто слухає, **6** - від місць Святого Письма, з яким поєднаний спів

Пісні:

1- за змістом: воскресні, хрестовоскресні, богородичні, хрестобогородичні, догматики, трійні, мученицькі, покаянні, заупокійні, світільні.

2 - за об'ємом:

кондак –короткий виклад (як тема) **ікос** – як розвиток цієї теми

кондак і ікос – спів, який виражає суть свята чи похвали святому:

3 – за розміром і образом:

а) стихири

на «Господи возвах»	віршовані	на «Хвалите»
---------------------	-----------	--------------

б) **канон** - священний поетичний твір, який об'єднує 9 пісень, у яких прославляються ті чи інші події чи свята. Кожна пісня канону має кілька строфів:

1-ша строфа- **ірмос**

наступні - **тропарі**

Ірмоси (крім 9-го) складені за образом окремих старозаповітних пісень (гімнів).

У них з'явлення Христа у світ і здійснена Ним справа спасіння зображуються у таких рисах, як передбачали і оспівували це старозаповітні праведники, які чекали Спасителя.

Тропарі канону – піснеспів чисто новозаповітного характеру, який прославляє Господа, Богородицю, святих.

Ірмос 1-ї пісні – за образом пісні Мойсея і Маріам про чудесний перехід євреїв через море - прообраз нашого спасіння через Христа (Вих. 15,1-21).

Ірмос 2-ї пісні – за образом звинувачувальної пісні Мойсея, складеної ним перед смертю (Повтор. 32, 1-43) (виконується лише у Великий піст).

Ірмос 3-ї пісні – за образом вдячної пісні св. Анни, матері пророка Самуїла за дарування їй сина (1Цар. 2, 1-10).

Ірмос 4-ї пісні – за образом пісні пророка Авакума, який, бачучи сонце, що виходило із-за гори, передбачив втілення Сина Божого (Авв. 3, 1-19). Словами пророка у цьому ірмосі Церква прославляє втілення Христа від Діви Марії.

Ірмос 5-ї пісні – за образом пісні пророка Ісаї – прославлення Спасителя, який оживляє і воскрешає мертвих (Іс. 26, 9-21).

Ірмос 6-ї пісні – за образом молитви пророка Іони, в череві кита, що благає Бога про спасіння (Іон. 2, 3-10).

Ірмос 7-ї і 8-ї пісень – за образом пісні трьох отроків в печі вавилонській, які прославляли Бога за своє чудесне спасіння і закликали все живе оспівувати Бога навіки (Дан. 3, 25-45; 51-90).

Ірмос 9-ї пісні – прославлення Божої матері і втілення від неї Господа (від славослов'я при зустрічі з праведною Єлисаветою (Лук.1. 46–55).

в) **антифони** – пісні, які виконуються поперемінно:

кафизми

зображувальні

щоденні

святкові

4. Пісні, що вказують на час їх виконання при Богослужінні:

1) **прокімни** – короткі строфи із псалмів, які виконуються перед читанням Апостола, Євангелія і паремій;

2) **алилуарій** – строфа, яка передує читанню Євангелія і виконується після співу Алилуя;

3) **причастний** – строфа, яка виконується з приспівом «Алилуя» під час причастя священнослужителів. Причастни бувають: дня, святого чи свята;

4) **відпускні** - співи в кінці служб. Відпускні бувають:

тропарі

кондаки

богородичні

5. Спів залежно від положення і стану тих, хто співає і тих, хто слухає:

акафіст («не седален») «седален» *інакой* (підспів)
↘ 12 кондаків і 12 ікосів

6. Спів пісень, в залежності від місця Святого Письма, з яким поєднується спів:

благословенні, непорочні, хвалебні, блаженні, поліелей

Книга, яка має наспіви – **Октоїх** (або Восьмикласник), складена **Іоанном Дамаскіним** (673–777) – написав 64 канони, названий Златострунним.

8 наспівів (гласів): найвідоміші наспіви тропарів і молитв:

1-й: «Спаси, Господи, люди Твоя...»; **2-й:** «Видихом свет истинный...»;
3-й: «Да веселятся небесная...», **4-й:** «Богородице, Дево, радуйся...»;
«Небесных воинств архистратизи...»;
5-й: «Благословен еси, господи, научи мя оправданием Твоим...»;
6-й: «Царю Небесный, утешителю...»; **7-й:** «Преобразился еси на горе,
8-й: «Благодарим Тя, Христе Боже наш...» Христе Боже наш...»;
Кожний глас розбитий на 7 відділень (по числу днів тижня) і співається тиждень; після восьмого тижня гласи повторюються; 8 гласів в продовж восьми тижнів називаються **стовпом**.

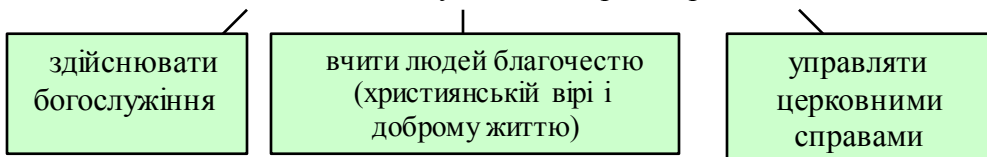
12. СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛІ ТА ЇХ СВЯЩЕННИЙ ОДЯГ

За прикладом Старого Заповіту:

Три ступені священства:

Старий Заповіт первосвященики, священники, левити	Новий Заповіт єпископи, священники, диякони
--	--

Усі називались священослужителями – отримують благодать Святого Духа для священного служіння в Церкві Христовій:

Єпископи (вищий сан):
начальники ієреїв (священиків) – **архієреї**:

єпископи	архієпископи	митрополит	и патріархи
-----------------	---------------------	-------------------	--------------------

Між собою всі рівні, здійснюють всі Таїнства і церковні служби.

О д я г (о б л а ч і н н я) :

підризник, епитрахиль, пояс, поручі, фелонь (риза), палиця, митра, омофор, панагія жезл,
(білого кольору - має нагадувати необхідність мати чисту душу, подібно до хітона у Спасителя) (у вигляді 4-кутний саккосу) плат)

Архієрейські: ризи

мантія

жезл

сидіння

Чернечий клубук

Архієрейська митра

Священики (грец. ієреї)

Здійснюють всі таїнства (крім рукопокладення) і церковні служби, крім освячення мира і антимінсів. Мають у підпорядкуванні християнську общину – **прихід і звання:**

протоієрея, протопресвітера (благочинний), ієромонаха (священик–монах)

О д я г і р е ч і:

підризник, епитрахиль, пояс, поручі, фелонь, священницький хрест, палиця, набедренник, палиця, головне вбрання (скуфія, камилавка, митра)

Облачення:

священника

диякона

поручі - у всіх свяченослужителів нагадують пута Спасителя;
епитрахиль - як складений подвійний ораp – як подвійна благодать;
риза (фелонь) – нагадує багрянцю страждаючого Спасителя.

Диякони (грец. служитель):

служать єпископу чи священнику при богослужінні чи здійсненні таїнства, але самі їх не здійснюють. Участь їх не обов'язкова.

З в а н н я диякона:

протодиякон, монах – ієродиякон, архидиякон

О д я г диякона:

спіхар ораp поручі

Ораp – знаменує особливу благодать.

Ряса

Підрясник

Єпитрахиль

Камилавка

Домашній одяг свяченослужителя – підрясник, ряса і поверх – хрест.

Крім 3-х священних – **нижчі службові посади:**

іподиякони

(беруть участь тільки в архиерейській службі) (їх поставлення називається із грецької мови хіротесією)

псаломники (дяки)

усі троє поставлені не через таїнство священства, а за архиерейським благословенням

пономарі

Підризник

Скуфія

Митра

13. ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ СЛУЖБ

1. Часи – короткі богослужіння, встановлені Церквою для спогаду окремих священних подій. Існує звичайний порядок їх здійснення (див. наступні стор.).

Тричі на рік встановлена особлива послідовність часів, які в богослужбових книгах називаються Великими, а в народі – **Царськими**: перед

святом Різдва святом Богоявлення у Страсну П'ятницю

Читаються підряд (з 1-го до 9-го).

У Царських часах крім молитовної основи звичайних часів (у кожному часі – три псалми і спів поточного дня - тропарі і кондаки):

паремія → **текст з Апостола і Євангелія** **особливі тропарі**
(уривок із Старого Заповіту (з пророцтвом спогаду згаданого дня)

ПАССІЯ

(грец. – «страждання») найпізніша за часом виникнення служба – складена в середині XVIII ст. митрополитом Петром Могилою).

Буває 4 рази на рік (за числом євангелістів):

під час вечірньої служби 2-ї, 3-ї, 4-ї, 5-ї неділі Великого Посту: згадуються спасительні страждання Ісуса Христа. За кожною пассією прочитуються євангельські розповіді: 1. Мв. (гл.26, 27), 2. Мк. (гл.14, 15), 3. Лк. (22, 23), 4. Ін. (18, 19). За традицією всі, що моляться, стоять із запаленими свічками і разом співають акафіст Хресту Господньому.

ПОЛІЕЛІЙ

(від грец. – «багато милості») - найурочистіша частина всенічної служби. (під час ранішньої) і виражає собою прославлення Божої милості, явленої нам у приході на землю Сина Божого і у здійсненні Ним нашого спасіння.

Короткий порядок здійснення:

- 1) запалюються всі свічки і свігильники, відкриваються царські ворота;
- 2) кадіння всього храму; 3) окремий чин молитв;
- 4) у недільну службу читається Євангеліє і кладеться серед храму;
- 5) здійснення:

єлепомазання

роздача освяченого хліба
(якщо була лігія)

ЛІГІЯ:

(грец. «спільна молитва») - у великі свята під час вечірньої з освяченням:

5-ти хлібів	пшениці	вина	єлея (олії)
(у пам'ять насичення Спасителем 5-ма хлібами 5 тисяч чоловік)			(ним помазують у кінці лігії)

ЄКТЕНІЯ:

(грец. «старанна молитва») - під час Богослужіння дякон від імені всіх, хто молиться, проголошує ряд молитовних прохань: найбільш вживаних 5:

<i>Велика</i>	<i>мала</i>	<i>старанна</i>	<i>прохальна</i>	<i>заупокійна</i>
Слова священника: Миром Господу помолимся ...	Паки и паки...	Помилуй нас Боже...	Исполним молитву нашу Господеви	Еще молимся о упокоении
Хор: Господи, помилуй	Подай, Господи	Господи, помилуй	Подай, Господи	Господи, помилуй

Кожна ектенія закінчується виголосом священника, який прославляє Святу Трійцю.

2. ЛІТУРГІЯ

Найважливіше Богослужіння, під час якого здійснюється найсвятіше таїнство – **Причастя**. Встановлене Господом у четвер ввечері перед хресними стражданнями. Назва грецького походження:

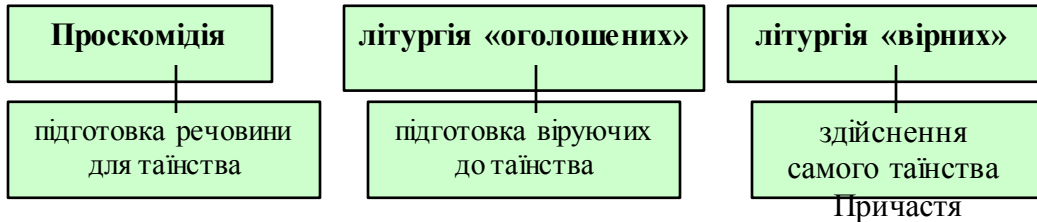
Літургія – «суспільна служба»

Богу за гріхи всіх віруючих людського від гріха і смерті

Євхаристія – «вдячна жертва» - жертва дяка Богу за спасіння роду живих і мертвих (слова із Літургії : «*Твоя от Твоих Тебе приносяще о всех и за вся за вся*»)

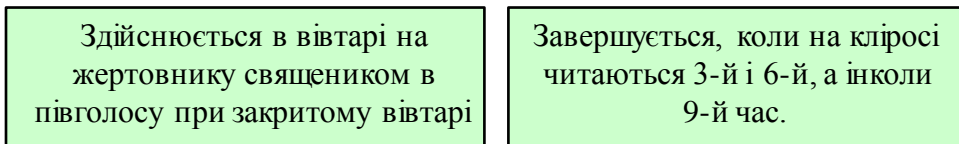
На Літургії згадується все життя і вчення Ісуса Христа, від народження до Вознесіння, принесені Ним на землю блага спасіння

Порядок Літургії:

1) ПРОСКОМІДІЯ

(грецьк.- «принесення»- походження назви від звичаю древніх християн приносити з собою до храму хліб і вино для здійснення Таїнства).

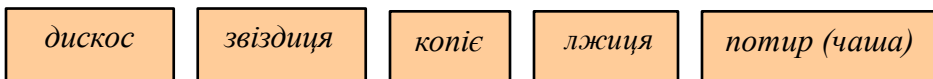

Беруться:

5 хлібів – просфор, чисте червоне виноградне вино, вода

Власне для причастя вживається одна велика просфора – **Агнець** - символ Ісуса Христа, зі знаком хреста і буквами: **«ИС ХС» «НІ КА»** (Ісус Христос перемагає) слова ап. Павла: *«Тому що один хліб, тіло одне – нас багато, бо ми всі спільники одного хліба»* (I Кор.10, 17).

Предмети проскомідії:

Здійснення проскомідії:

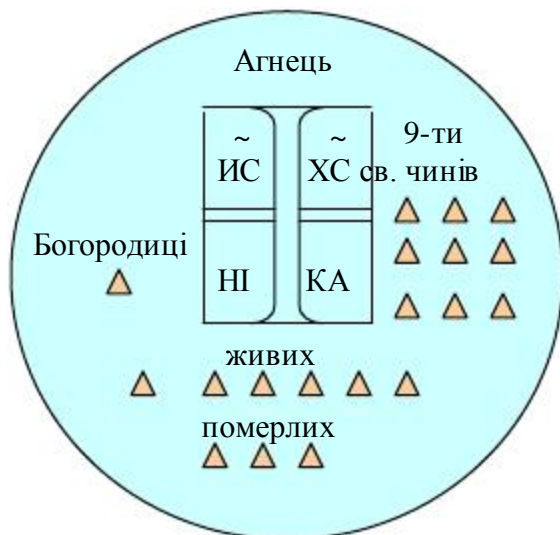
здійснює священик у повному облаченні – символі покладення на нього Божої благодаті.

Спочатку **священик вирізує середину** у вигляді куба із **агничної просфори** і кладе на дискос, потім вливає в потир вино, змішане з водою. З **2-ї** просфори («**Богородичної**») – виймає частинку в честь Божої Матері, з **3-ї** – на честь святих (**9 частинок** на честь 9 святих чинів), **4-ї** – за живих, **5-ї** – за померлих Потім виймає частинки з просфор, що подали віруючі

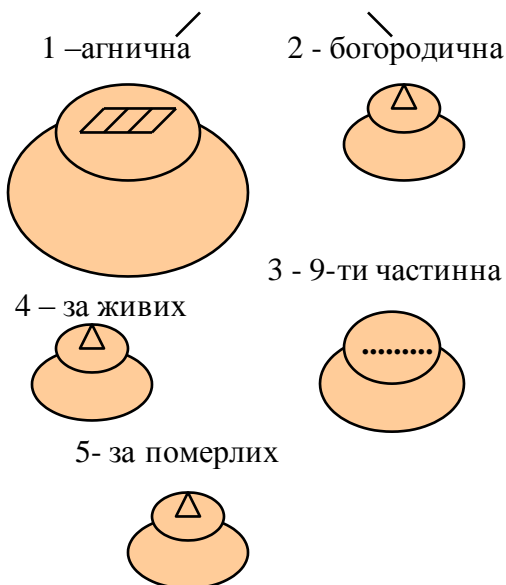
і прочитує їх «поминання» та кладе їх на дискос відповідно до частин 4-ї і 5-ї просфор.

Потім священник кадить звіздичу і ставить її на дискос, покриває дискос і потир невеликими покривалами, а поверх їх – «воздухом» (великим покривалом); кадить Дари і просить у Бога благословення.

Частинки на дискосі:

5 хлібів (просфор):

2) ЛІТУРГІЯ «ОГОЛОШЕНИХ»

(у ній можуть брати участь «оголошені» – ті, що готуються до хрещення і ті, що каються, відлучені за тяжкі гріхи від Причастя).

1. Кадіння храму – починається від престолу і біля нього закінчується після кадіння всього храму – знаменує, що початок і кінець всіх благ є Бог, що перебуває на престолі. Молитви, що промовляються священником і спів, що виконується на кліросі – **возгласи, ектенії, антифони, трисвяте, Алілуя, прокімни** – повторюється тричі, як свідчення про нашу присутність у Царстві Святої Трійці.

2. Після благословення священником, диякон виходить на амвон, стає проти царських воріт і голосно промовляє: «Благослови, владико» – тобто просить благословити на початок служби. Священик у 1-му своєму виголосі прославляє Св. Трійцю, а хор це стверджує – «Амін».

3. Диякон – «**велика ектенія**» – перерахування різноманітних християнських потреб і прохань до Господа, а священник – в вівтарі таємно молиться і закінчує ектенію виголосом прославлення Святої Трійці.

4. Після «великої ектенії» співаються **зображувальні антифони** (в них

зображені благодіяння Божі до людини):

1-й антифон:

2-й антифон:

3-й антифон:

102-й псалом «Благослови,
душе моя Господа»

145-й псалом «Хвали,
душе моя Господа»

Блаженств Євангель-
ських (Мв. 5, 3-12)

розділені «**малою єктенією**» та тропарями канонів, перед співом 3-го антифону відкриваються Царські ворота, а під час його співу **здійснюється:**

5. Малий вхід – з Євангелієм, яке береться з престолу:

символізує вихід Спасителя на проповідь, а свіча на свігильнику (яка ставиться перед амвоном) – образ Іоанна Предтечі.

Євангеліє виносить диякон, а священник благословляє вхід і приймає Євангеліє у царських воріт. Хор співає «Прийдіте, поклонимся...», а потім тропар свята та «Трисвяте...» (у Різдво, Хрещення, Пасху (весь пасхальний тиждень), Лазареву і Велику суботи замість «Трисвяте...» співається «Елицы (які) во Христа креститесь, во Христа облекостесь: аллилуя»). А на Воздвиження і Хреснопоклонну неділю – «Кресту Твоєму поклоняємся...»).

6. По закінченню «Трисвятого» **читається черговий Апостол**, перед чим співається прокімен (особливий короткий вірш). Священик стає на Горному місці, а диякон здійснює мале кадіння. На кадіння і виголос священника «Мир всем» ми відповідаємо простим поклоном (без хресного знамення).

7. Тричі співається «Алилуя» і **читається Євангеліє**, перед і після читання – радісний спів «Славе Тебе, Господи, слава Тебе» (для християнина не має більшої радісної звістки як добра звістка (Євангеліє) про життя, вчення і чудеса Ісуса Христа). Апостол і Євангеліє слухають особливо уважно, з нахиленою головою, перед читанням і після – хрестяться.

8. Після Євангелія – сугуба (старанна) єктенія (молитва).

9. Єктенія за померлих.

10. Єктенія за оголошених – щоб Господь помилував їх, наставив в істині віри і удостоїв святого Хрещення (під час «ект. за оголошених» священник **розгортає на престолі антиминос** і окремим виголосом оголошених просять вийти із храму).

3) ЛІТУРГІЯ ВІРНИХ

(на ній присутні тільки вірні – хрещені)

Ділиться на 6 частин:

1-а	2-а	3-я	4-а	5-а:
перенесення святих Дарів з жертовника на престол	підготовки віруючих до освя- чення Дарів	освячення Дарів	підготовки віруючих до Причастя	Причастя
6-а: вдячність за Причастя і відпуст				

Перша частина:

1. Починається із слів «*Елицы (які) верниш, паки и паки (ще раз і ще раз) миром (всі разом) Господу помолимся*».

2. Дві короткі ектенії. Відкриваються царські ворота.

3. Співається **херувимська пісня**: «*Иже Херувимы тайно образующе, и Животворящей Троице трисвятую песнь припевающе, всякое ныне житейское отложим попечение.*

- *Яко да Царя всех подыдем. Ангельскими невидимо дорносима чинми.*

Аллилуиа» (тричі) (під час пісні диякон кадить, священник – таємно молиться у вівтарі).

4. **Великий вхід** – перенесення Святих Дарів з жертовника на Престол.

Вхід знаменує собою урочистий хід Ісуса Христа на вільні страждання і хресну смерть (священники на амвоні моляться за всіх і ми з нахиленими

головами молимося за всіх з ними разом). Виносяться: чаша з вином, дискос з

Агнцем і часточками (святі дари.) Потім переносяться на Престол,

ставляться на розгорнутий **антимінс** і покриваються «**воздухом**» («воздух»

несе диякон на лівому плечі). Також виносяться **хрест, копіє і лжиця**, що

нагадують хресні страждання і смерть Спасителя.

Покладення Агнца на дискосі на антимінс *символізує покладення тіла*

Спасителя в гроб. Закриття царських воріт – *закриття входу у гроб.*

2-а частина: підготовлення віруючих до причастя.

1. Прохальна ектенія.

2. Виголоси: 1-й – «*Мир всем*»- так Господь після славного свого воскресіння вігав своїх учнів і з ним послав їх на проповідь.

2-й – «*Двери, двери, премудростью вонмем*», означає:

1-а частина	2-га частина
краще дивитися за дверима, не пускати оголошених і невіруючих; нагадує віруючим закрити двері своєї душі для посторонніх думок	бути уважним до премудрих істин Православної церкви, викладених у Символі Віри

Під час 2-го виголосу відкривається завіса на царських воротах і знімається «воздух» з Чесних Дарів.

3. **Символ Віри** – виконується всіма присутніми в храмі

(з цієї хвилини і до закінчення Літургії **виходити з храму забороняється**).

4. Ряд виголосів: «*Станем добре...*», «*Благодать Господа...*» – що настав час принести святу жертву – здійснити Святе Таїнство.

3-я частина: освячення дарів

1. Починається словами священника «*Благодарим Господа*», хор – «*Достойно и праведно есть поклонятися Отцу и Сыну и Святому Духу, Троице Единосушной и нераздельней*».

Священник – «*євхаристична молитва*» – останні слова якої говорить в голос –

«Победную песнь поюще, вопиюще, взывающе и глаголюще», а хор продовжує «*Свят, свят, Господь Саваоф, исполнь небо и земля славы Твоя*» – **(серафимська пісня)**.

2. До неї хор добавляє виголоси, якими вігали вхід Господній в Єрусалим: «*Осанна в вышних. Благословен грядый во имя Господне, осанна в вушних*» (слова «победную пень...» взяті із видіння пророка Єзекиїлі (1, 4-24) і ап. Іоанна Богослова (Ап. 4, 6-8), які в об'явленні бачили Престол Божий, який був в оточенні ангелами в образі:

орла (поюще), тельця (вопиюще), лева (взывающе), людини (глаголюще)
які безперервно восхваляли: «*Свят, свят, свят Господь Бог*»

3. Священик – таємно продовжує «євхаристичну молитву», згадує Таємну вечерю і проголошує слова: «*Примите, ядите...*», «*Пийте от нея вси...*», «*Твоя от Твоих...*» в цей час диякон навхрест піднімає в гору Святі Дари). Потім священик трічі читає тропар 3-го часу, а між ними – диякон в голос проголошує 12-й і 13-й вірші 50-го псалму: «*Серце чисто...*» і «*Не отверзи мене...*».

4. Благословення священиком Св. Дарів, земний поклон

(це найважливіший момент в Літургії).

5. Молитви священика після освячення: вдячність, прославлення, особливо Богородиці (хор: «*Достойно есть...*»), молитва за покійних.

4-а частина: підготовка віруючих до Причастя

1. Починається із прохальної ектенії.

2. **Молитва Господня** «*Отче наш...*».

3. Виголос священика – прославлення Святої Трійці (в цей час диякон, стоячи на амвоні, навхрест перепоясує себе орарем – як готовність служити священику під час Причастя).

4. Виголос диякона «*Вонмем*», **закривається завіса**, священик піднімає вверх Агнець з виголосом «*Святая святых*»- що означає, що Дари можуть бути дані «святим» – віруючим, які очистили себе молитвою, постом, Тайнством покаяння.

Усвідомлюючи свою недостойність і смиренність, хор співає: «*Един свят, един Господь Иисус Христос, во славу Бога Отца. Аминь*».

5. Священик розділяє Агнець.

5-а частина: Причастя

1. **Причастя священиків** – у вівтарі, за зачиненими царськими воротами і завісою. В цей час хор співає вірш – «причасний» і читаються молитви перед причастям.

2. Відчиняються царські ворота, виголос диякона «*Со страхом Божиим и верою приступите*». Хор: «*Бог Господь явился нам...*».

Священик – молитва, яку повторюють всі, хто причащається.

3. Зробивши земний уклін, причащаються віруючі (хреснообразно склавши

руки). Потім приймають теплоту і антидор (також після служби антидор дається тим, хто не причащався)

4. Після причастя мирян священник **опускає в Чашу всі частинки**, які були вийняті із просфор з молитвою очистити гріхи всіх, за кого вони були вийняті. Потім благословляє віруючих з словами «*Спаси Боже люди Твоя и благослови достояние Твое*». Диякон переносить дискос на жертвник, а священник благословляє Чашею тих, хто молиться: символ того, як благословляв Спаситель учнів, возносячись на небо. Потім священник зі словами «*Всегда, ныне...*» – переносить Чашу на жертвник.

6-а частина: вдячність за причастя. Відпуст.

1. Поклонившись Святим Дарам востаннє, як самому Господу, віруючі дякують Господу за причастя Святих Таїнств. Хор співає *пісню вдячності* (33-й псалом).
2. Священник виходить за амвон і читає заамвонну молитву.
3. Проповідь священника. 4. Останнє благословення священника.
5. Відпуст. Священник з хрестом в руках: «*Христос, истинный Бог наш...*»
6. Прикладання всіх до хреста. Хор в цей час співає молитву про збереження на «*многая лета*».

3. КОРОТКИЙ ПОРЯДОК – СХЕМА ВСЕНІЧНОЇ СЛУЖБИ

Велика вечірня (в поєднанні з ранішньою)

Початок:	Продовження:
Відкриваються царські ворота	Прокімен
Кадіння вівтаря	Закриваються царські ворота
Диякон: <i>Востаните, Господи, благослови</i>	Паремії (якщо є)
Священник: <i>Слава Святей...</i>	Старанна ектенія: <i>Рцем вси...</i>
<i>Приидите, поклонимся...</i> (тричі)	<i>Яко Милостив и Человеколюбец...</i>
Кадіння всього храму	<i>Сподоби, Господи...</i>
Хор: <i>Благослови, душе моя, Господа...</i>	Прохаюча ектенія: <i>Исполним</i>
(псалом 103-й)	<i>Вечернюю молитву...</i>
Закриваються царські ворота	<i>Яко Благ и Человеколюбец...</i>
Світільничні молитви (таємно читає священник)	Літія (якщо є)
Велика ектенія: <i>Миром, Господу помолимся...</i>	Стихіри на стиховні
<i>Яко подобает Тебе...</i> (возглас)	<i>Ныне отпущаеши... Трисвятое.</i>
Спів 1-го антифону 1-ї кафізми	<i>Отче наш... Яко Твое есть Царство</i>
Мала ектенія: <i>Паки и паки...</i>	Відкриваються царські ворота
<i>Яко Твоя держава...</i>	Тропар (кадіння хлібів, якщо була літія)
<i>Господи воззвах і вірші на «Господи, Воззвах»</i> (кадіння всього храму)	<i>Буди Имя Господне...</i>
<i>И ныне</i> . Богородичний догматик	<i>Благословлю Господа...</i> (33-й псалом, закінчуючи словами: <i>... не лишатся</i>
Відкриваються царські ворота	<i>всякого блага)</i>
Вхід з кадилом	<i>Благословение Господне на ... Аминь.</i>
<i>Свете Тихий...</i>	Закриваються царські ворота

Ранішня (з поліелеєм)

Початок:	Продовження:
Шестипсалом (псалми: 3,37,62,87,102,142)	Після 8-ї пісні канону: <i>Богородицю и Матерь Света песньми возвеличим</i>
Ранкові молитви (священик читає таємно)	Кадіння всього храму
Велика ектенія	<i>Величит душа Моя Господа...</i>
<i>Яко подобает Тебе всякая слава...</i>	Після 9-ї пісні канону мала ектенія
<i>Бог Господь, и явился нам...</i>	<i>Яко Тя хвалят вся Силы небесных</i>
Тропарі. Кафізми. Мала ектенія	Ексапостиларій (світильний)
Поліелей. <i>Хвалите Имя Господне...</i>	<i>Всякоедыхание...</i>
Величання (якщо є)	Стихіри на «Хвалите...»
Кадіння всього храму	<i>И ныне. Богородичный</i>
На недільній всенічній тропарі:	Відкриваються царські ворота
<i>Ангельський собор удивися...</i>	<i>И ныне... Слава Тебе, показавшему нам свет ...</i>
Мала ектенія	Велике славослов'я
<i>Яко благословися Имя Твое...</i>	Відпускний тропарі Богородичний
Антифони степенні	Старанна ектенія: <i>Помилуй нас...</i>
Винесення Євангелія	<i>Яко Милостив и Человеколюбец...</i>
Прокімен	Ектенія прохаюча:
Читання Євангелія	<i>Исполним утреннюю молитву...</i>
На недільній всенічній: <i>Вокресение</i>	<i>Яко Бог милости и щедрот...</i>
<i>Христово видевише...</i>	<i>Премудрость.Благослови...</i>
50-й псалом	<i>Сый благословен...</i>
<i>Слава. Молитвами Апостолов...</i>	<i>Утверди, Боже...</i>
<i>И ныне... Молитвами Богородицы ...</i>	<i>Пресвятая Богородице, спаси нас...</i>
<i>Помилуй мя, Боже...(1-й</i>	<i>Честнейшую Херувим...</i>
<i>вірш 50 псалому)</i>	<i>СлаваТебе, Христе Боже...</i>
Вірші (свята чи неділі)	<i>Слава, и ныне Господи, помилуй</i>
<i>Спаси, Боже, люди Твоя...</i>	(тричі) <i>Благослови.</i>
<i>Милостью и щедротами...</i>	Відпуст великий
Закриваються царські ворота. Канон	<i>Многолетие</i>
Після 3-ї пісні канону мала ектенія	Закриваються царські ворота .
<i>Яко ты еси Бог наш...</i>	Читається 1-й час
Відкриваються царські ворота	
Після 6-ї пісні канону мала ектенія	
<i>Ты бо еси Царь мира...</i>	

Короткий порядок-схема 1-го часу:

<p><i>Приидите, поклонимся (тричі). Псалом 5-й (Глаголы моя внуши, Господи...) Псалом 89-й (Господи, прибежище был еси...). Псалом 100-й (Милость и суд воспою ...)</i> Слава, и ныне. <i>Аллилуиа</i> (тричі). <i>Господи, помилуй</i> (тричі)..</p> <p><i>Слава-</i> тропар свята чи святого. <i>И ныне.</i> – Богородичний: <i>Что ты наречем...</i></p> <p><i>Стопы моя направи... Да исплонятся... Трисвяте. Отче наш...</i> Кондак свята чи святого.</p> <p><i>Господи, помилуй</i> (40 раз) <i>Иже на всякое время... Господи, помилуй</i> (тричі). <i>Слава, и ныне... Честнейшую Херувим... Именем Господним благослови, Отче. Боже, ущедри ны... Молитва: Христе, Свете, истинный... Взбранной Воеводе... Слава Тебе, Христе Боже... Слава, и ныне. Господи, помилуй</i> (тричі) <i>Благослови.</i> Відпуст.</p> <p>14. ПРО СВЯЩЕННЕ ПЕРЕДАННЯ</p>

14. ПРО ХРЕСНЕ ЗНАМЕННЯ

Хрест – зброя і знамено перемоги Христа над гріхом і смертю:

велика святиня видиме свідоцтво нашого спасіння

Померши на хресті і воскресши, Господь відкрив нам шлях до вічної перемоги над злом і смертю (тобто шлях до вічного життя).

Тепер все залежить від нас самих: якщо ми хочемо позбавитись влади зла – гріха і вічної смерті, то ми **повинні йти за Христом:**

вірити у Христа

любити Його

виконувати Його волю

Щоб виразити нашу віру в Спасителя, ми носимо на тілі хрест, а під час молитви **зображуємо на собі рукою знак хреста** (правою рукою):

три пальці разом (великий, вказівний і середній) виражають нашу віру в Єдино - сушню і нероздільну Трійцю	два інших притискаються до долоні (безіменний і мізинець) означають, що син Божий, зійшовши на небо, мав дві природи: Божу і людську
--	--

Покладання пальців для освячення на:

лоб(нашого розуму)

живіт (внутрішніх почуттів)

плечі (сил тілесних)

Хрестимося:

під час молитви: на
початку, всередині,
вкінці

коли наближаємось до
всього святого (храму,
прикладаємось до: хреста,
ікони, святих мощів)

у всіх важливих
випадках життя
(небезпеці, горі, радості
тощо)

Якщо хрестимося не під час молитви, то думкою про себе кажемо: «В ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь».

Натільний хрест одягається кожному новохрещеному як щит віри і зброя проти демонів (поверх одягу хрести носять тільки священники).

Канонічні форми хрестів:

4-ри, 6-ти, 8-ми - конечні (кожний має своє значення)

15. ПРО ПОКЛОНИ

Поклонами ми виражаємо наше глибоке почуття любові і шани до Бога, покаяння у своїх гріхах.

Земні поклони:	поклони в пояс:	схилення голови:
<p>Літургії:</p> <ol style="list-style-type: none"> після співу: <i>Тебе поем, Тебе благословим, Тебе Благодарим...</i>(поклон Св.Тр.) після <i>Достойно есть</i> перед <i>Отче наш...</i> при возгласі <i>Святая святых</i> при словах: <i>Со страхом Божиим и верою приступите</i> (перед причастям) 	<ol style="list-style-type: none"> коли зайти до храму: тричі з молитвами (митаря, Богородиці святим) при кожному проханні: <i>Господу помолимся; у Господа просим; Подай, Господи</i> при возгласах: <i>Яко подобает Тебе... Яко милостив... Яко Твоя держава...</i> 	<ol style="list-style-type: none"> при словах: <i>Главы наша Господеви приклоним,</i> при возгласі: <i>Мир всем</i> при кадінні при благословінні священика під час Великого входу під час читання Євангелія
<ol style="list-style-type: none"> тричі при словах <i>Приидите, поклонимся; Святыи Боже; Аллилуиа</i> 	<ol style="list-style-type: none"> один раз перед і після читання Євангелія 	<ol style="list-style-type: none"> при словах: <i>Приимите, ядите...; Пийте от нея вси</i>

Земні поклони, часті у дні покаяння і посту, особливо Великого посту, **заведено не робити** у дні загальної духовної радості:

у неділю, у великі свята, від Пасхи до Трійці, від Різдва до Богоявлення, після причастя

Під час читання особливих молитв в храмі буває **стояння на колінах**. **Земний поклон** – коли торкаються землі колінами, руками і головою.

Накладання на себе хреста, поклони, стояння на колінах – прояв зовнішнього молитовного почуття.

Як не потрібно без потреби, даремно призивати ім'я Бога, так і хресне знамення не потрібно робити часто і поспішно, а тим паче недбало.

Якщо в храмі під час Богослужіння тісно, то краще поклонів і коліноприпадань не робити, щоб не штовхати інших і не порушувати їх молитовну зосередженість.

16. ПРО ЦЕРКОВНУ СВІЧУ, СВІТЛО В ХРАМІ

1. Історія звичаю запалювати свічу і лампади

Свічі і лампади вживались за глибокої давнини.

Повеління Мойсею зробити свігильника з чистого золота і семи лампадами – одне з перших (Вих. 25, 31-37). Запалювали під час служб у Старозповітні часи та часи євангельські, апостольські.

2. Символічне значення свічок, підсвічника, лампад і світла в храмі:

а) **Світло** – образ небесного, Божественного світла. Особливо світло знаменує Христа – світло світу, Світла від Світла, який просвічує кожную людину. Світло в храмі подається через невеликі вікна, через це у храмі напівтемрява, але

немає повної темряви:

напівтемрява є образом земного життя людини (у напівтемряві гріха) і духовної напівтемряви - покрову, яким охоплені тайни Божі.

світло, яке поступає через вікна - символізує світло Боже: «Світло в темряві світить і темрява не охопила його» (Ін.1, 5).

Зовнішнє світло через свічі і свігильники допускається в храм, як образ світла надприродного і в дуже обмеженій кількості. Тому і в обмеженій кількості використовується і додаткове **внутрішнє освітлення храму.**

За чином і значимістю Богослужінь, навіть коли день, запалюються всі свігильники – як образ повного Божого світла.

Під час окремих служб (вечірніх, нічних) запалюються свігильники у дуже обмеженій кількості (особливо при шестипсалмі). Але повної темряви не буває ніколи.

б) Символічний характер складу і влаштування запалених свічок і лампад.

Віск і елей в давнину приносились до храму як добровільна жертва.

Чистий віск – означає: а) чистоту, до якої ми прагнемо

б) готовність нас бути послухним (м'яким) перед Богом

в) зібраний бджолами з багатьох квітів і дерев – як принесення Богу від всього творіння;

г) горіння воскової свічки означає обпалення, перетворення земної людини у нове творіння під дією вогню і тепла Божої любові і благодаті

Єлей (олія) – від зливків.

Повеління Мойсею, щоб в жертву

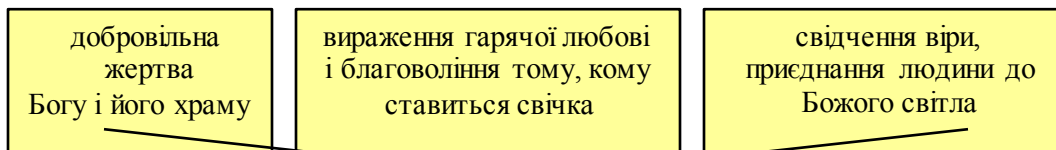
Богу приносився чистий, без осадку, елей (Вих.27,20)

Свідчить про чистоту людських відносин з Богом; є **знаменням**

милості Божої до людей:

- пом'якшує рани
- має цілющі властивості; присмачує їжу

3. Духовне значення церковної свічки:

Як символ Божого світла, присутня на багатьох церковних службах. Але
участь у богослужіннях не обмежується свічкою.

17. СВЯЩЕННИЙ ХЛІБ, СВЯТА ВОДА

Хліб має особливе місце в нашому житті – це символ всієї їжі і тієї праці,
яка необхідна для її добування.

«У поті свого лиця ти їстимеш хліб» (Бут. 3, 19) – сказав Бог Адаму.

Релігійна символіка хліба:

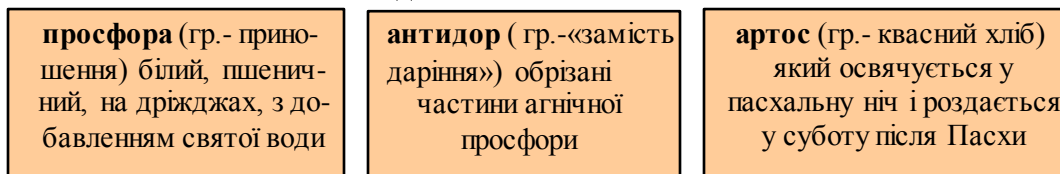
хліб, що складається з багатьох зерен, символізує Церкву – Єдину,
з багатьох членів.

Господь сказав про Себе: «Я є хліб життя» (Ін.6, 35)

«Я – хліб живий, що з неба зійшов: коли хто споживатиме хліб цей, той
повік буде жити». (Ін. 6, 51)

Благословіння Господом хліба (дуже близького до людської плоті) бути
у Таїнстві Євхаристії: «Ісус взяв хліб, і благословив, поламав і давав своїм
Учням і сказав: прийміть, споживайте: це є Тіло Моє» (Мв .26, 26)

Види освяченого хліба:

Дві частини – **(дві сутності Христа)**; виймаються частинки для Причастя
Освячений хліб вживається натщесерце, з молитвою.

Три речі в хлібі – як три складові людини:

вода:
знаменує хрещення

Сіль: означає розум
і вчення слова

борошно з
закваскою:
образ душі

Освячена вода : *агіасма* (гр. – святиня)

Освячення води:

мале
(неодноразово на протязі року)

велике
(на Богоявлення)

Хрещення Господнє освятило саме єство води, через свячену воду ми отримуємо духовні сили для позбавлення своїх гріхів, зцілення душі і тіла. П'ють агіасму натщесерце, але за особливої потреби допомоги Божої – у будь-який час дня і ночі.

Освячену воду використовують для чину освячення інших речей.

Свято–Успенська Києво–Печерська Лавра
Велике освячення води на Хрещення
Господнє на криницях прпп. Антонія і
Феодосія Печерських. Фото

Освячення пасок в Трапезному
храмі. Пасха Господня,
27 квітня 2003 р. Фото

18. ПРО СВЯТІ МІСЦЯ І СВЯТІ ПРЕДМЕТИ

У дні Господа Ісуса Христа і апостолів багато людей шанували одяг, який носив Господь і використовували Його учні:
через одяг та інші предмети діяла на віруючих чудодійна і благодійна сила, яка проявлялась у зціленні від різних хвороб:

(зцілення кровоточивої жінки,
яка страждала 15 років: з вірою
торкнулась одягу Спасителя)
(Мк. гл. 9)

за єв. Марком, куди б не приходив
Господь, всюди клали хворих,
і ті торкались одягу Спасителя
і зцілювались (Мк. 6, 56)

Апостол Павло в Ефесі клав на хворих платки і пояси з свого тіла, і в них зупинялися хвороби і виходили злі духи (Діян. 19, 11-12).

Господь Бог багаторазово і багатообразно відкривався і вікривається людям через видимий світ і не тільки відкривається, але і освячує нам, і вселяється в нас через предмети видимого світу:

через **святе миро** у
таїнстві миропомазання

через **святі дари** у
таїнстві причастя

Як між **людьми є святі**, в яких переважно відображується Бог і проявляє свою силу у **великих знаменнях і чудесах**, так і між **місцями і предметами світу** є такі, де Бог переважно відкривався і відкривається, які самим Богом **названі святими** і особливо шанувались і шануються людьми:

коли Бог явився патріарху Якову у Вефілі, то цей сказав: «Істинно Господь присутній на цьому місці. Страшне місце це. Це ніщо інше, як дім Божий. Це ворота небесні».
(Бут.28,16-17)

коли Господь явився Мойсею в терновому кущі, який горів і не згоряв, то сказав йому: «Зніми взуття своє, тому що місце, на якому ти стоїш є свята земля».
(Бут.3,5)

християни шанують і нині місця погребіння і воскресіння Христа в Єрусалимі; г. Фавор, де Господь переобразився; Єлеон, звідки вознісся на небо та інші святі місця

Також предмети, створені людськими руками за велінням Божим, для прояву через них Божої слави, особливо шанувались і шануються (за велінням Божим Мойсеєм було створено скинню, в ній ковчег, жертovníк, семисвічник тощо – все це, створене людськими руками, називалося: Свята святих. Скиння була творінням рук, а Мойсей і Аарон падали на свої обличчя при вході до неї (Вих. 26,6)

Св. цар Давид говорив про неї: *«Ввійду до дому Твого, вклонюся святому храму Твоєму в страху Твоєму»* (Пс. 5, 8).

Тим більше мають шануватись храми християнські і в них переважно престол Божий.

19. ЦЕРКОВНИЙ ДЗВІН

Має практичне і духовне значення:

практичне:

скликає на службу | сповіщає про час Богослужіння, його окремих важливих частин

духовне:

служить виразом радості, смутку, торжества, діє на наші внутрішні почуття, пробуджуючи душу від сну духовного

Види дзвону:

Благовіст, тридзвін, дводзвін, передзвін, перебір, набат
звоніння → (коли б'ють у всі дзвони)
(розмірені удари в один великий дзвін: звичайний, у піст)

Дзвони є одними з необхідніших приладь православного храму. Церковний дзвін вживається для того, щоб: скликати віруючих до богослужіння; виражати торжество Церкви і її Богослужінь; сповіщати не присутнім в храмі про час здійснення особливо важливих частин Богослужінь.

Православний дзвін служить не тільки для цілей Богослужіння, але і є виразом радості, суму і торжества народу. Звідси і з'явилися різні види дзвонового дзвону.

Благовіст - один з найбільш стародавніх дзвонів Православної Церкви і називається так тому, що несе Благу, радісну звістку про початок Богослужіння.

Цей дзвін також оповіщає про здійснення таїнства євхаристії на Літургії і про читання Євангелія в інших службах. Благовіст може звучати як самотійно, так і у складі інших дзвонів.

Перебір - або поховальний (поховальний, дротяний) дзвін виражає смуток і скорбота про покійний і складається з двох частин: безпосередньо канонічної (як такого перебору) і вільною (звоніння).

Передзвін - складніший в порівнянні з благовістом і перебором. Він складається також з двох частин: канонічної (тобто самого передзвону) та вільної (звоніння). Класично передзвін є дзвін по черзі в кожен дзвін (поодиноці або кілька разів в кожен), починаючи з більшого і до найменшого (іноді з ударом «у вся»), і так повторюють багато раз.

Звоніння - найбільш складний в порівнянні з іншими канонічними дзвонами, але і є найбільш яскравим в музичному відношенні виразом дзвону, оскільки звоніння по своїй формі не обмежене церковними статутами і тому різне як по складу використовуваних дзвонів, так і має різноманітну форму виконання, ритм, фактуру і інструментування.

Крім того, дзвоном скликався народ на віче. Дзвоном вказували дорогу подорожнім, що заблукали в негоді. Дзвоном оповіщалося небезпека або нещастя, наприклад, пожежа. У трагічні дні для Батьківщини дзвоном закликали народ на захист Вітчизни. Дзвоном оповіщався народ про перемогу і

вігалося переможне повернення полків з війни та інш.

Сучасна наука про церковний дзвін:

Дзвін випромінює величезну кількість резонансної ультрафіолетової радіації і, тим самим, очищає навколишній простір.

Від коливання ультразвукового діапазону гинуть хвороботворні бактерії і віруси (приклад: при 12-ти октавному дзвоні вірус чуми гине на відстані 7 кілометрів від дзвону).

Фото. Блаженніший Володимир, митрополит Київський і всієї України на дзвіниці Свято-Пантелеймонового монастиря на Святій Горі Афон в Греції

20. ПРО СВЯЩЕННЕ ПЕРЕДАННЯ

(усне передання вчення про віру в Бога через слово і приклад від одного до іншого, від предків до нащадків).

Це спосіб поширення Божого об'явлення, який:

був початковим: від початку світу до Мойсея не було св. книг, а вчення про віру в Бога передавалось усно, (проповідю) а не книгою (писанням)

сам Ісус Христос Своє вчення і настанови передавав учням Своїм словом і прикладом Свого життя

таким же чином спочатку і апостоли поширювали віру і стверджували Христову Церкву

Священне Передання завжди передувало Священному Писанню (книгами можуть користуватися не всі люди, а передання доступне для всіх без винятку).

Святі апостоли про Священне Передання:

Апостол Павло:

- у своїх посланнях переконував християн зберігати настанови, дані їм словом чи усно:

«Браття, писав він до Солунян, стійте й тримайтесь передань, яких ви навчились чи то словом, чи нашим посланням» (2 Сол. 2, 15)

- заповідав іменем Ісуса Христа ухилятися від кожного, хто поступає безчинно, а не за переданням, яке від нього прийняли (2 Сол. 3)

- писав до Коринтян: *«Похвалю ж вас, браття, що ви все моє пам'ятаєте, і заховуєте так передання, як я вам передав» (I Кор. 11, 2)*

- єпископу Тимофію писав: «О, Тимофію, бережи передання, стережися марного базикання та суперечок знання, неправдиво названого так. Дехто віддався йому, та й від віри відпав» (1Тим. 6, 20-21)

Іоанн Богослов:

доповнюючи в своєму Євангелії сказане іншими євангелістами, говорить: «Багато ж і інших ознак учинив був Ісус у присутності учнів Своїх, що в книзі оцій не записані» (Ін. 20, 30). Останніми словами його євангелія були: «Багато є іншого, що Ісус учинив. Але думаю, що коли б написати про все те зокрема про кожне, то й сам світ не вмстив би написаних книг! Амінь» (Ін. 21, 25)

Самі книги Святого Писання стверджуються за переданням (ми приймаємо 27 книг Нового Заповіту, написаних св. апостолами; але чому ми впевнені, що ці книги написані дійсно апостолами? Підставою є передання, яке переходило від апостольських до наших днів).

Частина 9. ПРО СВЯТІ ІКОНИ

1. ПОНЯТТЯ ІКОНИ

Іконою, чи образом називається зображення Самого Бога, Божої Матері, ангелів, святих угодників, подій Святого Письма. Зображення неодмінно освячується святою водою: через це освячення іконі подається благодать Святого Духа й вона шанується нами як свята.

Бувають ікони чудотворні, через які благодать Божа, яка перебуває в них, проявляється навіть чудесами, наприклад, зцілює хворих.

Ікони супроводжували православного християнина від народження до смерті.

Ікона (з грец. – малюнок, образ, зображення) – живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Ісуса Христа, Богородиці, святих і подій Святого Письма.

2. ІСТОРІЯ ІКОНОШАНУВАННЯ

1) Священні зображення і ікони у Старому Заповіті

Зображення херувимів:

на кришці ковчега
Господь відкривався
Мойсею і говорив з ним
над кришкою серед херу-
вимів (Вих.25, 17-22)

на завісі, що відділяла
Свята святих (Вих.26, 31)
(завіса подібна нашому
іконостасу)

у великій кількості
у храмі Соломона
(у скінні, на стінах,
завісі тощо)

До херувимів євреї ставились як до вищих, найближчих до Бога, ангельських сил (Пс. 17, 11; Дан.3, 54; Єзек. 10, 4, 18; Б. 28, 12-13 тощо). А тому, поклоняючись храму – поклонялись і зображенню херувимів.

Як євреї шанували херувимів і інші небесні сили не в тому розумінні, як шанували Бога, а як вищі істоти, створені Богом, найближчі до Нього, так і християни шанують ангелів, як своїх керівників, молитвенників і помічників у справі спасіння.

Ті, що називають християн ідолопоклонниками за шанування зображень (ікон) ангелів, творять хулу на Бога, який повелів Мойсею в skinі поставити зображення херувимів.

2) ОБРАЗНЕ ОБ'ЯВЛЕННЯ БОЖЕСТВА І ОБРАЗ ІСУСА ХРИСТА У СТАРОМУ ЗАПОВІТІ

а) образне об'явлення божества патріархам і пророкам:

Аврааму в вигляді 3-х мандрівників (Б.гл.18)	Якову (Б.32, 25-30)	Гедеону, батькам Самсона (Суд.гл.6)	Ісаї бачив на престолах (Іс.6, 108)	Єзекиїлю (Єз.гл.1,2)	Даніїлу (Дан.гл.7)
--	------------------------	---	---	-------------------------	-----------------------

З'являючись у людському образі, Господь готував рід людський до прийняття Сина Божого, який мав з'явитись в образі людини.

б) даний Мойсею речовий образ (прообраз) Сина Божого, який мав висіти на хресному дереві – мідний змії: сам Господь відносить цей образ до себе (Ін. 3, 14-15).

Як євреї спасалися від смерті не одним простим поглядом на мідного змія, а разом із вірою, що Бог може їх спасти від смерті через погляд на змія (але зовнішнє - споглядання і внутрішнє (віра) було необхідне):

так і християн спасає не одне споглядання на зображення Розп'ятого Господа на хресті, а разом і віра в Нього, як Сина Божого.

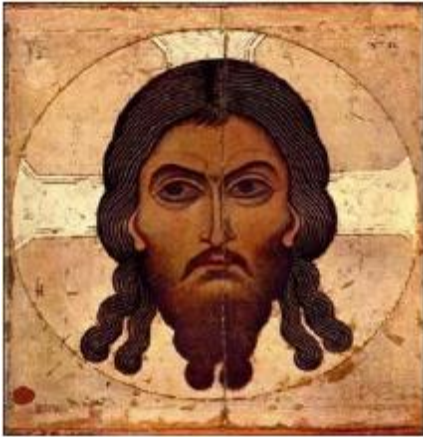

Явлення Бога в Старому Заповіті в людському вигляді було тільки людям духовно досконалим. Через свою недосконалість вони могли впадати в ідолопоклонство. Не відкрив Бог старозаповітнім людям свою троїстість, тому що вони були не підготовлені, могли впасти в язичницьке багатобожжя. Явивши в образі людини свого Сина, Бог дав людям Новий – більш досконалий заповіт. Зі вченням про Божество було теж саме, що й із заповіддю про зображення Божества (певні обмеження).

3) ПОЯВА ПЕРШИХ ІКОН

1. Як свідчить, історик Євсевій, Сам Ісус Христос дав свій видимий **нерукотворний образ і** послав князю Авгарю – язичнику, який вірив у чудесне зцілення. Правитель сирійського міста Едесси князь Авгар був

хворий. Але одного разу йому відкрилося, що він вилікується, якщо побачить обличчя Ісуса Христа. Він послав придворного живописця Ананію знайти Христа і написати Його образ. Художник відшукав Ісуса, але зробити

Спас Нерукотворний. Ікона

«портрет» не зміг, з «причини сяючого блиску особи Його». На допомогу прийшов сам Господь. Він узяв білий полотняний рушник і приклав до Свого Божественного обличчя, від чого на тканині закарбувався Його Божественний Образ. Коли Авгар побачив цей образ – першу, Самим Господом створену ікону, і з вірою приклався до нього, то отримав зцілення за свою віру по милості Божої. За цим чудотворним образом закріпилася назва «Спас Нерукотворний» (цей образ має ще назву **Убрус**, тому Господь залишив його на білому полотняному рушнику).

Зараз це одна з найбільш шанованих ікон Православної Церкви.

2. Апостол і євангеліст **Лука пише образ Богоматері** (Лука із язичників)

Як християни із язичників послужили відміні обрізання у Новозаповітній Церкві, на що була явлена Божа воля в знаменнях і чудесах, так вони ще більше послужили утвердженню шанування святих ікон у Новозаповітній Церкві, на що теж була дана воля Божа знамення через і чудеса від них.

3. ТВОРЕННЯ ІКОНИ

Для написання ікон майстрами використовувались:

Паволока – лляна тканина, яка наклеюється на дошку.

Буриштинова оліфа – бурштин плавили у витриманому маслі, нагрітому до 250 - 325 градусів.

Левкас – грунт, яким покривається паволока.

Темпера – фарба, що готувалася з мінералів, які розтиралися і змішувалися з яєчним жовтком, так з'єднувалися камені і тваринний світ. Яйце – символ життя.

Ікони писали на дерев'яних дошках. Із усіх порід перевагу надавали липі та сосні - у них менше всього сучків. Приготовлену дошку довго висушували, вигладжували її поверхню, а потім передавали іконописцю. Той наклеював полотнину (паволоку) на дошку, що захищала живопис від тріщин на дереві. Поверх паволоки накладався левкас, грунт з риб'ячого клею, змішаного з

товченою крейдою і гіпсом. Цю масу іконописець наносив декількома шарами і потім полірував до блиску пемзою, ведмежим зубом. Фарби іконописці робили самі.

Для фарб використовували трави, квіти, напівкоштовне каміння.

З них робили порошок, а щоб фарба не була сухою і добре трималася на іконі, порошок змішували з водою або з квасом із додаванням яєчного жовтка. Така фарба із додаванням яєць, називалася **темпера**.

З рукописних повчань для художників-іконописців у 17-18 століттях відомо, що в олії, нагрітій до 250 - 325 градусів, плавили бурштин і отримували бурштинову оліфу, яка створює тверду плівку на поверхні ікони.

Робота фарбами виконувалася у строго певній послідовності. Спочатку ділянки, обмежені контурами малюнка, покривалися тонкими шарами фарб у такому порядку: фон, гори, будівлі, одяг, відкриті частини тіла, образ. Потім робилося висвітлювання опуклих деталей предметів (крім образів і рук). Для створення об'ємності зображуваного, на затемнені й поглиблені ділянки наносився тонкий шар темної фарби. Потім тонкими лініями виконувалися усі риси обличчя і волосся.

Оклади для ікон виготовлялися окремо і закріплювалися на них цвяхами. Вони робилися з металів, тканин з шиттям, вирізалися із дерева і покривалися левкасом і позолотою. Закривали окладами не всю поверхню ікони, а переважно німби (вінці), фон і поля ікони. Рідше - майже всю її поверхню за винятком зображень голів (образів), рук і ніг.

Перед початком роботи над іконою художник постився, напередодні ходив у лазню, одягався у чисту сорочку. Приступаючи до роботи, іконописець підносив молитву Богу, просячи у нього благодаті для написання образу.

Всі ікони виконуються з молитвою і за промислом Божим.

4. ЗОБРАЖЕННЯ НА ІКОНАХ БОГА І СВЯТИХ

Бог – Дух невидимий, але він з'являвся людям видимим чином. Тому на іконах ми зображуємо Бога у тому вигляді, в якому Він з'являвся:

Бог Отець	Бог Син	Бог Дух Святий
у вигляді старця (як Він з'являвся деяким пророкам)	у тому вигляді чоловіка (Ісуса Христа), ество якого отримав при сходженні з неба	у вигляді голуба (так з'явився Він при хрещенні Спасителя) та вогненних язиків

Святий Дух у вигляді вогнених язиків зійшов на апостолів на 50-й день

Пресвята Трійця найчастіше зображується у вигляді трьох ангелів, що сидять за столом (які з'явилися Аврааму)

Святих ангелів і архангелів зображають у вигляді вродливих юнаків, на знак їхньої духовної краси. На «дияконських» воротах іконостасу зображується архангел Гавриїла, який сповістив Діві Марії, що вона стане мамою Спасителя, і архангел Михаїла (начальника всього воїнства небесного, який охороняє церкву, прославляє Бога і є першим охоронцем людей).

Кожна з осіб Трійці зображується так: Бог Отець - у вигляді Старця, тому що так він явився окремим пророкам. Бог Син зображується у тому вигляді, яким він був, коли для нашого спасіння зійшов на Землю і став Людиною: Немовлятком на руках у Божої Матері, Учителем народу і творцем чудес, який преображається, страждає на хресті, **Св. архангел Михаїл**.

Ікона

Бог - Дух Святий - зображається у вигляді голуба: так він явив себе під час хрещення Спасителя в Йорданії від Іоанна Хрестителя, й у вигляді вогнених язиків: видимим чином на апостолів у так він зійшов п'ятдесятитий день після воскресіння Ісуса Христа.

Другою після Бога ми зображаємо на іконах Божу Матір. Ми повинні молитися їй, тому що вона з любові молиться за нас перед Богом. Ми маємо просити її допомоги і заступництва, тому що Господь заради неї швидше почує і наші молитви. Є цілий ряд спеціальних молитов до Божої Матері («Богородице Діво», «Достойно...» тощо).

Свята Трійця і Богородиця. Ікона

Є також цілий ряд спеціально складених псалмів, кантів (це такий особливий рід релігійних пісень, які склалися відомими українськими композиторами Артемієм Веделем, Максимом Березовським, Бортнянським ще в XVII – XVIII ст.) на мотиви молитов.

Найтиповіші ікони

Спаситель
Пантократор

(гр. «Христос – вседержитель»)
(зображення Ісуса Христа з
Євангелієм у лівій руці і
благословляючою правою рукою)

Богородиця
Оранта

(гр. «та, що молиться»)
(зображення з піднятими
вгору руками)

Оранта

З грецької мови це слово перекладається як Молитвениця. Богородицю-Оранту зображають з піднятими в молитві руками та долонями, розкритими назвні. Це жест заступницької молитви. Колись у Давньому Римі, ще в дохристиянські часи, існував звичай: рано-вранці кожна матрона (жінка-господиня, мати родини) починала день із заступницької молитви за свою сім'ю - ставши, як оранта, вігала вона сонце. Цей звичай перейняли римські християнки - тільки молилися вони вже не поганським богам, а Господу Ісусові Христу, Сонцю Правди. А ще вони вірили: як кожна мати молиться за свою родину, так Мати Божа молиться за всіх Божих дітей. З давніх-давен у християнському світі затвердилася певна традиція зображення Богородиці на іконах - іконографічний канон. Пречиста Діва має бути у довгому платті-хітоні, зазвичай небесного кольору. Її голову на знак того, що Вона заміжня жінка, покриває намітка - покривало-мофорій. Його найчастіше пишуть червоними кольорами на ознаменування страждань Богородиці та на згадку про Її царське походження.

Мофорій прикрашають три золоті зірки - одна на чолі та дві на плечах. Вони символізують, що Божа Мати до Різдва, у Різдві та після Різдва перебуває Дівою. Крім того, три зірки - символ Святої Трійці. Ще одна важлива деталь вбрання Богородиці - поручі-нарукавники. Поручі - це деталь убору священників; на іконах - це символ співслужіння Божої Матері (а в Її особі й усієї Церкви) Первосвященникові Ісусові Христу. Так само, як для вбрання, встановлено певні канони і для розташування образу Пречистої на іконі. Таких іконографічних типів дуже багато, але серед них є основні, які повторюються чи варіюються в інших.

5. ДУХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ СВЯТИХ ІКОН

Свята ікона – це Євангеліє у фарбах. У священній книзі ми благоговійно читаємо Божі слова, а на святих іконах ми благоговійно споглядаємо святі зображення, які – як Боже слово, підносять наш розум до Бога і Його святих і запалюють наше серце любов'ю до нашого Спасителя.

Молячись перед іконою, ми повинні пам'ятати, що ікона - це не сам Бог чи угодник Божий, а лише зображення Бога чи його угодника. Тому не іконі ми повинні молитися, а Богу чи святому, який на ній зображений.

У святих іконах - Божа сила, від них іде світло з німба. Що таке німб? Це сьйво чи світле коло, яке є навколо голів Спасителя, Божої матері, святих угодників. Німб - це зображення сьйва світла і слави Божої, які перетворюють і людину, що з'єдналася з Богом. Це сьйво світла Божого інколи буває видиме й іншим людям. Пригадайте, який Старозавітний пророк мусив закривати своє обличчя покривалом, щоб не осліпити людей світлом, що виходило від нього?

Німб або **Ореол** – коло навколо лику, символічно позначає святість, сьйво слави, невід'ємна частина ікони. У німбі Спасителя іноді ставлять три літери **OWN**. Це грецьке слово. У перекладі українською означає «**суший**», тобто той, хто існує завжди, а завжди існує тільки Бог. Над головою Божої Матері ставлять літери **MP QY**. Це перші і останні літери грецьких слів, які означають Матір Бога.

Зображення Божої Матері, святих ангелів і святих людей:

Молимося до них не як до Бога, а як до близьких до Бога. Вони в любові до нас моляться за нас перед Богом

Ми повинні просити їх допомоги і захисту, тому що Бог, заради них, швидше почує і наші молитви

6. Ікона та її відмінність від картини

Подивіться на два зображення: зліва - «Донської Богоматері» Феофана Грека; справа - картини «Сікстинська мадонна» художника Рафаеля

Чим відрізняються ікони від картин на релігійну тематику?

Основні відмінності

1. Ікона – виражає, картина – зображує.
2. Картина являє собою художній образ, створений творчою фантазією художника, який має право на особистісне сприйняття. Світогляд іконописця – це світогляд Церкви. Авторство іконописця навмисно приховується.
3. Картина побудована за законами прямої (лінійної) перспективи.
Для ікони характерна зворотня перспектива, де точка сходження розташовується не в глибині картинної площини, а в людині, що стоїть перед іконою (на противагу лінійній перспективі, згідно з якою предмети, що віддаляються, ілюзорно зменшуються, а паралельні лінії, направлені у глибину, сходяться в одній точці; у зворотній перспективі такого зменшення немає, а паралельні лінії, навпаки, не сходяться, а розходяться в глибині).
4. На іконі відсутнє зовнішнє джерело світла. Воно виходить від образів і фігур, із глибини їх. Немає і тіней від фігур. Технічно це досягається за рахунок того, що білий ґрунтовий шар - левкас, просвічує крізь барвистий шар. На картині - навпаки.

5. В іконі колір має символічне значення. Наприклад, червоний колір – символ царської гідності або жертвності заради Христа. Золото – символ Божественного світла. Білий також колір жертвних тварин. Чорний - це символ зла і пекла. У картині ж колір не має символічної функції.

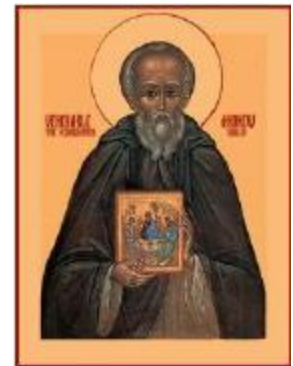
6. Характерною особливістю іконопису є умовність зображення (митці, що втілювали у фресці, мозаїці чи іконі біблійні сюжети, підкреслювали у своїх творах неземне, божественне походження персонажів, звідси - навмисна площинність зображень, їх «безтілесність», нематеріальність).

Святі мощі Аліпія Печерського в Києво-Печерській Лаврі. Фото

7. Видатні майстри іконопису

Іконописне мистецтво прославляли такі майстри як Аліпій Печерський (XI ст.), Григорій Київський (XI ст.), Феофан Грек (XIV ст.), Данило Чорний, Прохор з Городця, Андрій Рубльов (XV ст.), Діонісій (XVI століття), Симон Ушаков (XVII століття), Володимир Боровиковський (XIX ст.), Зенон, чернець Григорій (XX ст.).

Святий Андрій Рубльов. Ікона

Історична пам'ять мало зберегла імен іконописних майстрів, оскільки художники майже не підписували свої твори.

Залишаючись безіменним автором, художник дотримувався правил «авторської скромності», адже важливим був не він сам, а його мистецький твір.

8. Ікони вдома

Внутрішній вигляд будинку минулих століть. Фото

Ікони вдома розміщуються на видному місці будинку чи квартири. З давніх-давен у наших предків були чітко усталені традиції чи так звані неписані закони щодо розміщення ікон. У кожній хаті був домашній іконостас. Тут обов'язково були ікони Спасителя, Божої Матері, Миколая Угодника, так звані святочні ікони та ікони святих, імена яких носили члени родини.

Перед іконами завжди горіла лампадка. Ікони ставилися на стінах вище голови, людської

що також, напевне, символізувало вищість тих, хто на них зображений, над простими людьми. До хати, де були образи, чоловіки заходили без головного убору, хрестилися. Всі члени родини від малого до старого ставали на молитву перед іконами. Ікони - це присутність царства святих у нашому домі. Велика біда ступає на рід за осквернення святих ікон. Був час, коли руйнувалися церкви, трошили, викидали на сміття, палили ікони. Але ьогодні люди розуміють, що без Божого благословення, без його ласки і допомоги ми не зможемо вижити у цьому світі, тому все більше і більше людей звертається до Бога. Ікони для зору є тим, чим є слово для слуху.

9. ЗНАЧЕННЯ ІКОН У СПРАВІ НАШОГО СПАСІННЯ

- 1) благодійно впливають на всі душевні сили людини:
 - а) просвіщають розум християн: люди неграмотні, які не можуть читати Святе Письмо, вивчають біблійну історію за іконами;
 - б) святі ікони в серці християнина збуджують любов до Бога і тих, хто на них зображений, підсилюють почуття спокою і втіхи, а також почуття розкаяння в гріхах;
 - в) зміцнюють волю у боротьбі із гріхом і спонукають до добрих справ прикладами і подвигами святих, на них зображених.
- 2) для Господа Бога святі ікони служать зброєю Його Божої сили для нашого спасіння: через них Він здійснює великі знамення і чудеса: *для зміцнення віри в Нього і святу Його Церкву, для втіхи засмучених сердець, для зміцнення хворих.*

10. ВІДНОШЕННЯ НОВОГО ЗАПОВІТУ ДО СТАРОГО

Ісус Христос:

доповнив вчення Ст. Заповіту про саме Божество	відмінив і замінив новими окремі заповіді Ст. Заповіту відмінив: доповнив:	встановив нове священство і нову безкровну жертву
відкрив істину Троїстості Бога	закон про левитське священство (Євр.2,7)	заповіддю любові до ближнього заповів любити і ворогів своїх

Нове розуміння I заповіді, подібне – нове розуміння і II заповіді:

Господь відмінив старозаповігний закон про обрізання, як і дав **нове розуміння II заповіді** – не через словесну пряму заповідь, а самою справою – чудесами Св. Духа, які здійснювались і через апостолів, і через необрізаних

християн для навернення до віри необрзаних (Діян. гл.10, гл.15). Суперечку про обрзання вирішив у Єрусалимі Апостольський собор (51 р.) Таким же чином у перші століття деякі, іудействующі, не правильно, односторонньо розуміли II заповідь, заперечували всякого роду шанування ікон. Але у той же час Святий Дух здійснював багато великих чудес через святі ікони Господа Ісуса Христа, Богородиці, Божих святих і шанування ікон утвердилось в Церкві, що було закріплено в 787 р. на Нікейському соборі.

Нове розуміння IV заповіді Старого Заповіту (посвячувати Богу 7-й день) аналогічно новому розумінню II заповіді.

Цього не дано ні в прямій заповіді Ісусом Христом, ні в писанні Апостолів, **а дано конкретними діями Господа і прикладом апостолів:**

Господь:	апостоли:
воскрес на наступний день після суботи, з'явився жінкам і апостолам, ще раз з'явився в такий день через тиждень	ап. Павло пише (Діян. 20, 7) про християн, які збиралися в 1-й день тижня для переломлення хліба Іоанн Богослов цей день називає Днем Господнім (Ап. 1, 10)

Нове розуміння II заповіді (з отриманням Нового Заповіту):

1. Не повинні поклонятися язичницьким ідолам (як зображенням несправжніх богів).
2. **Зображення істинного Божества не потрібно шанувати як саме Божество.**
3. **Ікона – не сам Бог, а лише зображення Бога, ми молимося не іконі, а Тому, хто на ній зображений – Богу.**

Частина 10. ТАЇНСТВА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

1. ПОНЯТТЯ ПРО ТАЇНСТВО

Таїнство - це чудесна зміна стану душі, яка відбувається через поєднання в людині її внутрішнього світу з Благодаттю Святого Духа.

Про Боже встановлення 7 таїнств, які збереглися у Православній Церкві, було передбачено ще в Старозаповітному писанні:

«Мудрість свій дім збудувала, сім стовпів своїх витесала»

(Притчі гл. 9, вірш 1).

На думку Церкви дім, створений Премудрістю, є сама Церква, а сім стовпів, встановлених у ньому, - **сім таїнств Православної Церкви**

Таїнства стають можливими тільки завдяки благодатній наступності, яка збережена із апостольських часів до нашого часу тільки у Православній Церкві.

«Гілка не може вродити плоду сама з себе, коли не позостанеться на виноградні, так і ви, як в Мені перебувати не будете» (Ін. 15, 4).

Без наступності залишається тільки пуста зовнішня форма, яка нічого не дає і не змінює в людині.

2. ТАЇНСТВО ХРЕЩЕННЯ

Це духовне народження людини, яка посвячується Церкві.

Віруючий при хрещенні через триразове занурення тіла у воду, із закликанням імені Бога Отця, і Сина, і Святого Духа вмирає для гріховного, тілесного життя і відроджується від Духа Святого для життя духовного, святого.

Встановив Господь: *«Ісус підійшов і промовив до них та й сказав: «Дана Мені всяка влада на небі і на землі. Тож ідіть, і навчіть всі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа»*. (Мв. 28;18-19).

На хрещеного покладаються **білий одяг та хрест**:

білий одяг служить знаком чистоти душі після хрещення і нагадує йому, щоб він і надалі зберігав цю чистоту

хрест служить видимим знаком його віри в Ісуса Христа

Хрещення необхідно кожному, хто бажає бути членом Церкви Христової *«Коли хто не родиться з води й Духа, той не може увійти в Царство Боже»* (Ін. 3; 5).

Це таїнство може здійснюватись над людиною лише **один раз**: *«Один Господь, одна віра, одне хрещення»* (Ефес. 4, 4).

У хрещенні людина омивається від первородного гріха, а також від усіх гріхів, здійснених нею до хрещення.

Для прийняття хрещення потрібна **віра і покаяння**.

Хрещення в Новому Заповіті **замінює обрізання**: оскільки в часи Ст. Заповіту обрізання здійснювали над 8-денними немовлятами, хрещення **має здійснюватись над немовлятами**.

Сам Господь сказав: *«Пустіть дітей, щоб до Мене приходили, і не забороняйте їм, - бо таких Царство Боже»* (Лк.18, 16).

У цьому таїнстві велику роль відігравали хрещені батьки дитини - куми. Їх звичайно вибирали серед близьких родичів (кума обов'язково повинна була мати дітей). Саме вони приймали малюка із рук священника, вносили його у будинок і клали на вивернену овчину - символ здоров'я і благополуччя, потім обов'язково обдаровували новонародженого.

Інститут кумівства в Україні був дуже поширений. Хрещені батьки шанувалися нарівні із рідними і були зобов'язані всіляко піклуватися про хрещеників. Вони відігравали почесну роль на весіллях, брали участь у вихованні сиріт, але головною вважалася їх духовна спорідненість. Хрещені батьки повинні навчити немовля православної віри, виховати справжнього християнина. За нього вони будуть відповідати перед Богом нарівні з батьками дитини.

Таїнство хрещення. Фото

Таїнство миропомазання. Фото

3. ТАЇНСТВО МИРОПОМАЗАННЯ

Таїнство звершується одразу ж після хрещення. У ньому невидимо **подаються** охрещеному **дари Святого Духа**, які зміцнюють його у духовному християнському житті.

Про благодатні дари Святого Духа сказав сам Господь: *«Хто вірує в Мене, як каже Писання, то ріки живої води потечуть із утроби його (тобто із внутрішнього центру, серця). Це ж сказав Він про Духа, що мали прийняти Його, хто вірує у Нього...»*(Ін.7, 38-39).

Апостол Павло говорить: *«А Той, Хто нас із вами в Христа утверджує, і Хто намастив, - то Бог, Який і запечатав нас, і в наші серця дав завдаток Духа»*. (2 Кор.1, 21-22).

Благодатні дари Святого Духа необхідні кожному віруючому в Христа. Спочатку св. апостоли це таїнство здійснювали через покладання рук (Діян. 8, 14-17;19, 2-6), а потім стали здійснювати через помазання святим миром, за

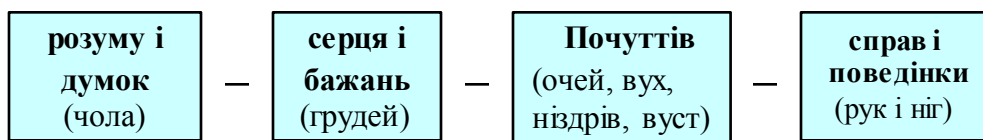
прикладом старозаповігної церкви, оскільки апостоли не встигали самі здійснювати це таїнство через покладання рук.

Святим миром називається особливим чином приготування і освячений склад із запашних речовин і масла (олії): миро освячували лише апостоли і їх наступники – єпископи (архієреї).

Освяченим єпископами миром таїнство миропомазання можуть здійснювати як архієреї, так і ієреї.

При здійсненні таїнства святим миром робиться знак хреста на:

чолі, очах, вухах, ніздрях, вустах, грудях, руках і ногах – із промовлянням слів: *«Печатъ дару Духа Святого. Аминь»*. Помазання частин тіла означає освячення:

Хрестообразний **постриг волосся** на голові охрещеного робиться на знак його посвячення Господу.

Після таїнств хрещення і миропомазання здійснюється **введення до храму**.

Введення до храму новонародженого (на 40-й день). Фото

4. ТАЇНСТВО ПОКАЯННЯ

Покаяння – таїнство, в якому **віруючий сповідує** (відкриває усно) свої гріхи Богу в присутності священника і **отримує** через священника **прощення** гріхів від Самого Господа Ісуса Христа.

Ісус Христос дав святим апостолам, а через них і всім священникам владу прощати гріхи: *«Прийміть Духа святого! Кому гріхи простите, - простяться їм, а кому затримаєте, - то затримуються!»* (Ін.20, 22-23).

Для прощення гріхів від того, хто кається, вимагається:

примирення із всіма ближніми	щире покаяння у гріхах	усна сповідь перед священиком	віра у Господа Ісуса Христа	надія на Його милосердя
<i>та твердий намір виправити своє життя</i>				

В особливих випадках на того, хто кається, накладається «спитимія» - (грецьк. – заборона), яка складається із деяких обмежень (недопуск до причастя) і добродетельних справ, спрямованих на виправлення гріховних звичок і пристрастей. При щирому покаянні Господь прощає всі гріхи (простив блудницю, митаря, розбійника і т. д.),

але не прощається:

Таїнство сповіді. Фото

**хула на Духа
Святого**
(небажання
прийняти Істину –
пізнати Бога)

Самогубство
(самогубці не
хочуть, не
можуть
покаятись)

Покаяння лікує від душевних хвороб (гріхів), які є причиною і тілесних хвороб. Через здійснення в ньому цього таїнства (а також миропомазання, соборування і причастя) **храм Божий називають духовною здравницею.**

Віруючий, який очистився від своїх гріхів через таїнство покаяння, допускається до причастя – прийняття найбільшої святині – тіла і крові Господа Ісуса Христа.

5. ТАЇНСТВО ПРИЧАСТЯ

Євхаристія (грец. *ευχαριστία* — «подяка») чи **Святе Причастя** - одне з головних християнських Таїнств, яке визнають Католицька, Греко-католицька, Православна та деякі протестантські церкви. Воно є основою Євхаристійної Літургії. Це таїнство, в якому віруючий **під видом хліба і вина приймає саме Тіло і Кров Господа Ісуса Христа** і через це таємно з'єднується із Христом і стає причасником вічного життя.

Таїнство святого причастя встановив Сам Господь Ісус Христос на **Таємній вечері**, перед Своїми стражданнями і смертю. **Він Сам здійснив це таїнство** «Узявши ж хліб і вчинивши подяку, поламав і дав їм, проказуючи: *«Це тіло Моє, що за вас віддається. Це чиніть на спомин про Мене!»*

По вечері так само ж і чашу, говорячи: «*Оця чаша – Новий заповіт у Моїй крові, що за вас проливається*» (Лк. 22,19-21), «*Пийте з неї всі, бо це кров Моя Нового Заповіту, що за багатьох проливається на відпущення гріхів!*» (Мв. 26, 26-28) (а також: Мк. 14, 22-24).

Причастя учнів Христових на Тасмній вечері. Ікона

Причастя віруючих у храмі. Фото

У розмові з народом, Ісус Христос сказав: «*Якщо ви споживати не будете тіла Сина Людського й пити не будете крові Його, то в собі ви не будете мати життя. Хто тіло Моє споживає та кров мою п'є, той має вічне життя, - того воскресу Я останнього дня. Бо тіло Моє – то правдиво пожива, Моя ж кров – то правдиво пиття. Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той в Мені перебуває, а Я в ньому*». (Ін. 6, 53-56) Згідно заповіді Христової, таїнство причастя постійно здійснюється в Церкві Христовій на **літургії**, і буде здійснюватись до кінця світу. Під час цієї служби під дією Святого Духа невидимо хліб і вино перетворюються в істинне Тіло і істинну Кров Христову.

Для причастя вживається один хліб, так як всі **віруючі в Христа складають одне Його Тіло**, голова якого є Сам Христос: «*Тому що один хліб, тіло одне – нас багато, бо ми всі спільники хліба одного*» - слова ап. Павла (1Кор.10,17).

Щоб жити, людина потребує їжі. Душа також потребує харчування. Святе Причастя є головним засобом підтримки душевних сил людини. Регулярне причастя - запорука духовного та тілесного здоров'я дитини. Лікарі свідчать, що дитина, яка регулярно причащається, росте здоровішою та навіть уникає родинних хвороб. Дуже багато свідчень і про чудесні зцілення дітей після причастя. У віці 3-4 років вже можна вимагати, щоб дитина зранку перед причастям нічого не їла і не пила. З семи років дитина починає сповідатися, тобто вже відповідає за свої вчинки. З цього віку вже потрібна порада духівника щодо терміну сповіді та причастя. Серафим Саровський радив

підліткам сповідатися і причащатися не менш ніж раз на місяць. Свята Церква заповідає причащатись кожного посту і, принаймні, не рідше одного разу в рік. Хворих священник причащає у їхніх домівках, спочатку їх посповідавши.

До таїнства святого Причастя християни готуються через:

говіння
піст, молитва, з усіма –
примирення

сповідь
очищення своєї совісті у
таїнстві покаяння

6. ТАЇНСТВО ШЛЮБУ

Шлюб – є таїнство, в якому при вільному (перед священником і Церквою) обіцянні нареченими взаємної вірності один одному, благословляється їх подружній союз, як образ духовного союзу Христа з Церквою, і проситься та подається Божа благодать для взаємної допомоги і єдності, для благословенного народження і виховання дітей.

Шлюб установлений Самим Богом ще у раю.

Ісус Христос освятив шлюб Своєю присутністю на весіллі у Кані Галилейській і підтвердив слова Старого Заповіту: *«Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, - стануть вони одним тілом»* (Бут. 2,24), та сказав *«що Бог поєднав, - людина нехай не розлучає!»* (Мв.19,4–6).

Таїнство шлюбу. Фото

Слова апостола Павла: *«Дружини, - коріться своїм чоловікам, як Господові, - бо чоловік – голова дружини, як і Христос - Глава Церкви, Сам Спаситель тіла!... Чоловіки, - любіть своїх дружин, як і Христос полюбив Церкву, і віддав за неї Себе»* (Ефес. 5, 22-28).

Чоловік дружина і зобов'язані все життя зберігати взаємну любов, повагу і вірність. Добре християнське сімейне життя є джерелом особистого і громадського блага.

Таїнство шлюбу не обов'язкове для всіх, але особи, які добровільно залишаються безшлюбними, зобов'язані проводити чисте, непорочне, добродісне, невинне життя, яке за вченням Слова Божого, вище шлюбного життя і є найвеличнішим подвигом (Мв.19, 11-12, 1 Кор. 7, 8, 9 тощо).

Здійснення таїнства ділиться на дві частини:

після	заручини	вінчання
	молитви священник благословляє і заручає наречених освяченими обручками, які є знаком непорушності подружнього союзу	молитва священника до Господа благословити шлюб і послати на наречених небесну благодать. Як видимий знак цієї благодаті - покладаються вінці, а потім тричі промовляються слова: <i>«Господи, Боже наш, славою і честю вінчай їх»</i>

Поєднуючись шлюбом, наречені п'ють вино з однієї чаші на знак того, що віднині вони мають жити духовно єдино, поділяючи радість і горе.

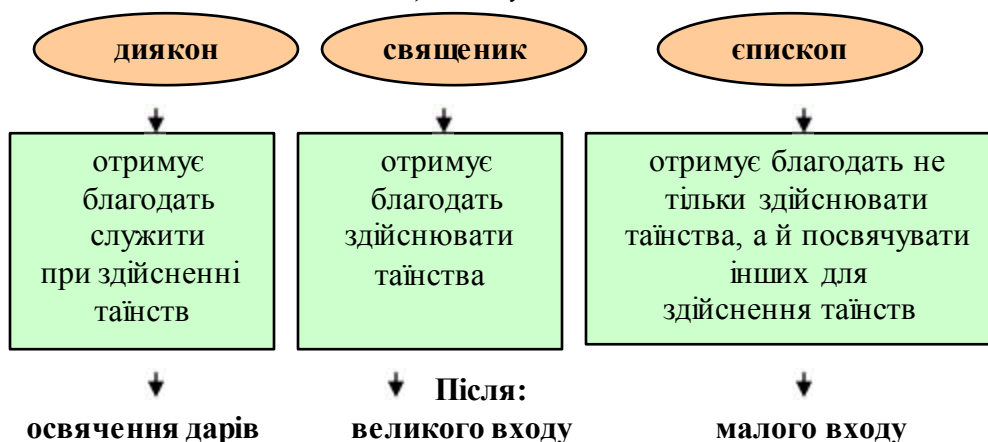
Триразове обходження разом зі священником навколо аналоя служить знаком духовної радості і торжества.

Сім'я є основа Церкви Христової.

7. ТАЇНСТВО СВЯЩЕНСТВА

Це таїнство, в якому правильно вибраний чоловік через архієрейське рукопокладання отримує благодать Святого Духа для священного служіння Церкві Христовій.

Здійснюється у віттарі біля престолу, при архієрейському служінні літургії та тільки над особами, які вибираються і посвячуються у священнослужителі:

Найголовнішою дією таїнства є архієрейське покладання рук на рукоположеного, з призиванням на посвячуваного благодаті Духа Святого (тому посвячення ще називається **рукопокладанням** (з грецької – **хіротонією**)). Той, кого рукопокладають у диякони чи у священники, вводиться до віттаря через Царські ворота.

Після трьохкратного обходження навколо престолу і цілування його кутів, він схиляється (на колінах) над престолом, а архиєрей покриває його голову кінцем свого омофору, тричі осіняє його хресним знаменням і, поклавши на нього свої руки, проголошує молитву.

При покладанні на рукоположеного священного одягу, відповідних до сану, архиєрей, а за ним усі, виголошують «аксіос» (достойний).

Історія таїнства:

Апостолів вибрав і поставив пастирями Сам Господь Ісус Христос. Про вибрання і покладання самими святими апостолами перших дияконів, пресвітерів і єпископів говориться в книзі Діянь апостольських: *«Їх поставили перед апостолів, і, помолившись, вони руки поклали на них».* (Діянь. 6, 6).

Апостол Павло в посланнях до Тимофія та Тита говорить про дану єпископам владу посвячувати священників через рукопокладання і здійснювати суд над священниками, дияконами і церковнослужителями. Православна Церква є Єдина, Соборна і Апостольська, оскільки в ній збережена апостольська наступність, яка передається через таїнство священства. Як струмок несе води на поля, так і через безперервну і непошкоджену наступність православного священства від самих апостолів благодать Христова проливається на ниви Господні – православних віруючих.

Таїнство священства

Соборування (таїнство елеосвячення)

8. ТАЇНСТВО ЄЛЕОСВЯЧЕННЯ (соборування)

Це таїнство здійснюється над хворими, в якому, при помазанні хворого освяченим елеєм (маслом), закликається на хворого Божа благодать для зцілення його від тілесних і душевних хвороб.

Друга назва - **соборування** - означає, що для його здійснення збирається кілька (як правило - семеро) священників (хоча в разі потреби звершувати таїнство може і один священник).

Здійснення таїнства:

Усім присутнім роздаються запалені свічки. Після молитви на освячення елею, змішаного з вином і за те, щоб він, за благодаттю Божою, послужив хворому на зцілення немочей душевних і тілесних, *читаються сім вибраних місць з книг апостольських і сім євангельських оповідей.*

Після кожного прочитаного Євангелія священник хрестовидно помазує у хворого **чоло, щоки, груди, руки**, промовляючи в той же час молитву до Господа, щоб Він як лікар душ і тіл зцілив Свого хворого раба від **тілесної і душевної немочі**. Після сьомого помазання священник розгортає Євангеліє і, тримаючи його письменами вниз, покладає - немов цілющу руку Самого Спасителя, - на голову хворого і при цьому **молить Господа про відпущення всіх його гріхів**. Потім хворий цілує Євангеліє і хрест, і цим закінчується звершення таїнства. **Коротка історія таїнства:**

Таїнство має свій початок від апостолів: отримавши від Господа Ісуса Христа владу під час проповіді зцілювати хворих, вони *«багатьох хворих оливою намащували – і оздоровляли»*. (Мк. 6,13).

Особливо детально говорить про це таїнство апостол Яків: *«Чи хворіє хто з вас? Нехай покличе пресвітерів Церкви, і над ними хай помоляться, намастивши його оливою в Господне Ім'я. І молитва віри вздоровить недужого, і Господь його підійме, а коли гріхи він учинив, то вони йому простяться»*. (Як. 5, 14-15).

Частина 11. ІСТОРІЯ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

1. ВВЕДЕННЯ ДО ІСТОРІЇ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

1. Церква та її призначення

Церква – від Бога встановлене суспільство людей, об'єднаних між собою православною вірою, законом Божим, священноначалом та таїнствами.

Своїм призначенням вона має:

зберігати і поширювати між людьми дароване їй Боже Об'явлення	зберігати і використовувати для освячення своїх членів установлені таїнства та інші священнодійства	зберігати боговстановлене у ній управління і користуватися ним для керівництва віруючими
---	---	--

2. Предмет церковної історії

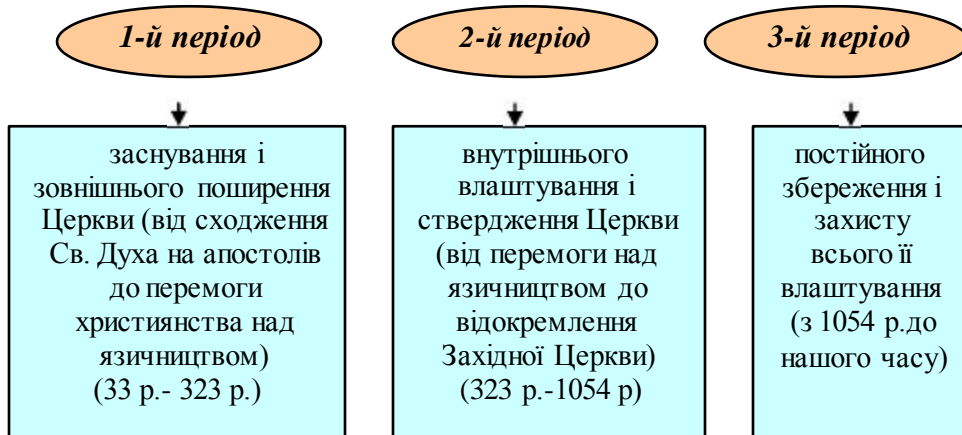
Це зображення долі і діяльності Церкви у відношенні до її головної мети - освячення і спасіння людського роду:

як Церква в різний час і за різних обставин зберігала отримане нею від Ісуса Христа та апостолів вчення віри і стверджувала його у свідомості своїх чад

як вона зберігала і використовувала для блага людей Божі таїнства, користувалась своїм священноначалом для морального удосконалення своїх членів

3. Поділ церковної історії

три основних періоди:

Розділ 1. ПЕРШИЙ ПЕРІОД ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ

Від сходження Святого Духа на апостолів до перемоги християнства над язичництвом в Римській імперії за Костянтина Великого (33-323).

1. Заснування і доля Церкви Христової

1) Сходження Святого Духа на Апостолів і перші успіхи Христової віри в Єрусалимі

Господь Ісус Христос дав Своїм учням і послідовникам новий закон віри і діяльності та встановив особливі таїнства і священноначало, тим самим заклав першооснову Своєї Церкви. Завершенням цієї основи мало стати сходження обіцяного від Господа учням Святого (без допомоги Святого Духа апостоли не могли в повній мірі ні розуміти вчення свого Наставника, ні виконувати даних Ним заповідей, ні роздавати благодатні дари через Св. Таїнства). Ісус Христос заповів Своїм учням йти з проповіддю у світ і здійснювати таїнства; але у той же час, перед Своїм вознесінням на небо, заборонив їм приступати до покладеного на них служіння, поки вони не отримають обіцяного Святого Духа. Повернувшись із Єлеонської гори, апостоли, за повелінням Ісуса Христа, невідлучно перебували разом у Сіонській світлиці і проводили час у

молитві і чеканні Святого Духа (з ними були: Діва Марія, брати Господні і багато учнів - усього близько 120 чол.).

Святий Дух зійшов **на 50-й день** після Воскресіння, вранці, у 3-й час (за нашим часом – о 9-й год.) у вигляді вогняних язиків, які почили на кожному із присутніх. Наповнившись Святого Духа, апостоли почали розмовляти на різних мовах і проповідувати християнську віру.

У цей день від апостолів хрестилися 3000 віруючих.

День П'ятидесятниці є днем народження Християнської Церкви.

2) Поширення Церкви серед іудеїв в Єрусалимі

Примноження числа віруючих, підкріплення проповідей знаменнями і чудесами (навіть від тіні апостола Петра зцілювались немічні і хворі)

3) Поширення Церкви в Іудеї і Самарії. Навернення Савла

Намагання Синедріону перешкодити поширенню християнства. Архидиякон Стефан - перший мученик за віру, відкриті переслідування інших віруючих; розсіяння християн із Єрусалиму по всій Іудеї, принесення ними із собою Євангелія. Проповіді в Самарії диякона Филипа, проповіді апостолів Петра і Іоанна. Навернення до віри тарсянина фарисея **Савла** (на шляху до Дамаску). Перші проповіді Савла в Дамаску, лють до нього з боку іудеїв.

4) Поширення Церкви між язичниками в Кесарії та Антиохії

Навернення ап. Петром до віри благочестивої сім'ї Кесарійського сотника Корнилія (видіння з неба апостола Петру).

Влаштування Савлом і Варнавою (друг Савла, із ним разом отримував освіту, раніше Савла прийняв віру, представив Савла апостолам в Єрусалимі після його навернення) у 39-му році Церкви в Антиохії (на той час – столиці Сходу).

Кесарія. Сучасне фото

«Наступного дня прийшли вони до Кесарії. Корнилії же чекав їх, покликавши родичів своїх та близьких друзів». Діян. 10,24

5) Перша місіонерська подорож апостола Павла

Після влаштування Антиохійської Церкви, разом з Варнавою, після посту, молитви і покладання на них рук іншими апостолами. Спочатку проповідь на острові Кіпр (батьківщині Варнави) (повчання римському консулу у м. Пафос, покарання сліпотою іудейського волхва). Інша проповідь у Малій Азії (в Антиохії Пісідійській, Іконії, Лістрі; побиття Павла камінням у Лістрі, одужання, проповідь у Дервії). Рукопокладання багатьох священиків.

6) Апостольський Собор в Єрусалимі (51 рік)

Основні питання:

навернення до віри
язичників

чи дотримуватись обрізання і в
цілому обрядового закону Мойсея

Головування на соборі апостола Петра. Свідчення Павла і Варнави про знамення і чудеса, які здійснив Господь через них серед язичників.

Рішення собору:

- не бачити різниці між язичниками і іудеями при отриманні Святого Духа
- не накладати на ново навернених християн тяжкий тягар єврейського закону, вірити, що вони врятуються єдиною благодаттю Христа
- утримуватись від треб язичницьких, блуду і крові; і не робити іншим того, чого собі не бажають

7) Друга і третя подорож апостола Павла

Друга подорож: разом із **Силою, Лукою та Тимофієм** (з 51 року).

Спочатку відвідав засновані ним в *Малій Азії* Церкви, а потім за волею Божою переніс свою проповідь до *Македонії і Греції*, де заснував Церкви у:

Філіпах, Фессалоніках (Солуні), Верії; відвідав *Афіни, Коринф*

Третя подорож: разом із Лукою, Титом та Тимофієм (з 54 року).

Спочатку три роки повчав в *Ефесі*, залишивши в ньому єпископом Тимофія, перейшов до *Македонії та Греції* і звідти на свято П'ятидесятниці відправився до *Єрусалиму*.

На шляху до Єрусалиму зупинився у *Мілеті*, призвав до себе пастирів Ефеської Церкви і зворушливо з ними попрощався (про написання послань під час цих подорожей дивіться на с. 117-122, вся хронологія життя апостола Павла викладена на с. 113).

8) Діяння інших апостолів (викладені на с. 248-258)

9) Поширення християнства у II-III століттях

з Едесси → у Персію; з Риму → до Карфагену і Британії;
з Малої Азії → до Галлії (Ліону та В'єну) Германії; ↘
до Нумидії, Мавританії

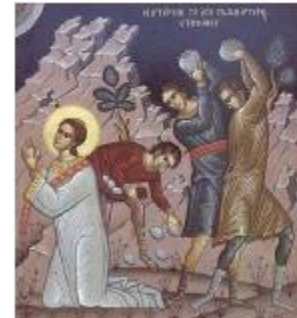
Такому швидкому поширенню **сприяли:**

самовідданість 1-х християнських проповідників	святе життя і поведінка християн	взаємна братерська любов	нездоланна міцність і впевненість в істині християнської віри
--	----------------------------------	--------------------------	---

і, особливо, та радість, з якою християни переносили страшні муки за Христа та чудеса, які здійснювали віруючі

10) Переслідування християн іудеями

Переслідування апостолів, взяття їх під варту, чудесне звільнення ангелом. Побиття на смерть каміннями диякона **Стефана** в 34 р. (перший християнський мученик, пам'ять 15.08). Страта в **44 р.** Іродом Агриппою на задоволення євреїв **Якова**, брата Іоанна (пам'ять 13.05) та арешт Петра з метою страти (чудесне звільнення ангелом). У 62 р. жертвою ненависті іудеїв до християн став **Яків, брат Господній** (фарисеї скинули його з даху храму і побили камінням, пам'ять 5.11). Багато потерпів від іудеїв і апостол Павло.

Святий первомученик Стефан. Ікона

11) Іудейська війна (66–70 р.), поразка іудеїв, зруйнування Єрусалиму

Це була страшна кара за нерозумне і вперте заперечення істини, розп'яття Спасителя, пролиту кров багатьох мучеників. Іудеї підняли повстання через нестерпне користолюбство римських правителів і з надією на швидке пришестя Месії. Спочатку повстання мало успіх (був знищений римський легіон), але надіслана 60-тисячна армія взяла місто в облогу, здолала іудеїв у 70-му році (чому сприяли страшні чвари, міжусобиці і різня в самому місті, мало місце навіть людоїдство). Всього під час облоги та зруйнування Єрусалиму загинуло 1 млн. 100 тис. іудеїв та 97 тис. взято у полон. Захопивши Єрусалим, римляни зруйнували Другий Храм.

У 132 р. іудеї знову піднімуть повстання під керівництвом Бар-Кохби, який буде видавати себе за Месію (багато християн стало жертвою їх звірячої ненависті і загинуло в жорстоких муках). У 135 римляни придушили повстання кров'ю заколотників: убито 580 тис.

Облога й руйнування Єрусалима римлянами. Худ. Девід Робертс

Імператор Адріан побудував на руїнах Єрусалима римське місто Елія-Капітоліна і заборонив євреям входити в нього. Усю провінцію Іудею Адріан перейменував у *Сирію Палестину*. Заборона на вхід євреїв до Єрусалима діяла до 4 століття. Місто Єрусалим буде зруйноване повністю, місце храму буде зоране плугом.

Зруйнування Єрусалиму, передбачене Спасителем, сприятиме більш швидкому поширенню християнства.

Воно було:

*видимим
покаранням
за вбивство Месії*

*переконливою проповіддю про передбачене
пророками закінчення Старозаповітного і
початку Новозаповітного Часу*

Але не всі іудеї, які пережили загибель своєї батьківщини, так зрозуміли значення цієї події: більша їх частина сприйняла своє нещастя через неправильне виконання ними закону, що буде причиною утворення у Тиверіадській школі Гіллера так званого **раввинізму**, який поставить на однакову ступінь із законом Мойсея найбільш безглузді передання від попередніх сект і вдасться до надмірно буквального і вкрай вишуканого тлумачення закону.

2. Найважливіші гоніння на християн від язичників протягом перших 3-х століть

Християнська віра за свого початку в Римській імперії зазнала сильних переслідувань з боку різних станів і через різні **причини**:

- **простий народ** мав ненависть до християн, тому що вважав їх безбожниками, суспільними ворогами; вірив, що ніби християни на своїх зібраннях займаються розпустою, вживають в їжу дітей і є причиною усіх суспільних бід та негараздів;
- такі поняття про християн прагнули поширювати **жреці й усі ті**, чия користь була тісно пов'язана з язичництвом;
- **філософи і освічені люди**, хоч і не розділяли думки простих людей, але тим не менше зневажали християн. Віра в розп'ятого Бога вважалась божевіллям їх гордості;
- **імператори** переслідували християн через те, що швидке поширення християнства загрожувало як пануючій релігії, так і всьому тісно пов'язаному з нею громадянському порядку. Прийняття і введення будь-якої нової віри заборонялось основним законом імперії

Свята рівноапостольна Марія Магдалина, відстоюючи християнську віру, насмілилась привітати з днем Воскресіння Христового імператора Клавдія і подарувала йому яйце, пофарбоване у червоний колір – як символ Воскресіння. Від неї походить звичай вітати на Великдень один одного словами: «Христос воскрес!» і дарувати червоне яйце на знак вічного життя, дарованого нам Воскресінням Хрестовим.

Свята рівноапостольна Марія Магдалина

Свята рівноапостольна Марія Магдалина походила з містечка Магдали, що було колись на берегах Генісаретського озера

В Євангелії нічого не сказано про її юні роки, але з передання довідуємося, що була вона вродливою жінкою і жила грішно. Після того, як Ісус вигнав з Марії сім бісів, вона змінила своє життя - стала Його вірною ученицею. Марія Магдалина була вірна Христові не тільки в хвилини Його слави, але й у момент найбільшого приниження на Голгофі.

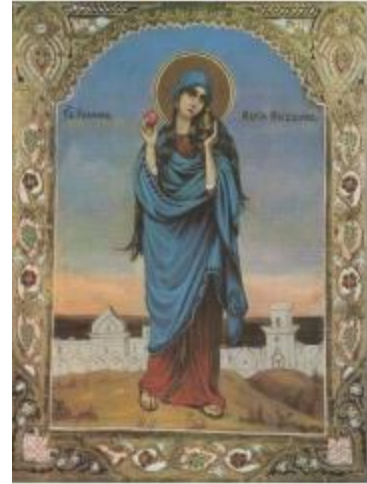
Після того, як Ісуса поховали в печері, недільного дня Марія разом із іншими жінками пішла до гробу Спасителя, щоби намастити Його тіло пахучим миром. Коли, не знайшовши тіла Спасителя, вона зі слізьми виходила з гробниці, їй явився Воскреслий Христос і повелів іти до апостолів і сказати їм радісну звістку. Тож саме Марія Магдалина першою з віруючих довідалася про Воскресіння Спасителя.

Після Вознесіння Господнього, коли апостоли розійшлися з Єрусалима проповідувати в усі кінці світу, разом із ними пішла й Марія Магдалина.

Як оповідає передання, вона проповідувала Євангеліє в Римі та багатьох країнах. Звідти вже лігня Марія Магдалина переселилася в Ефес, де трудився святий апостол Іоанн (згідно з переданням, саме з її слів апостол написав 20-ту главу свого Євангелія) і там завершила свій земний шлях.

Преподобна Марія Єгипетська

Життя преподобної Марії Єгипетської було подібним до життя святої рівноапостольної Марії Магдалини і свідчить, що ніколи не пізно змінити життя на краще. Проживши багато років в гріху розпусти і зрозумівши згубність такого життя, Марія, просвіглена Христовою вірою, зненавиділа гріх, у всьому наслідувала Христа і здійснила шлях духовного подвигу.

Свята рівноапостольна Марія Магдалина. Ікона.
(пам'ять 4.08)

Преподобна Марія, названа Єгипетською, жила в середині V і на початку VI сторіччя. Її молодість не віщувала нічого доброго. Марії виповнилося лише дванадцять років, коли вона пішла зі свого дому в місті Александрії. Будучи вільною від батьківського нагляду, молодою і недосвідченою, Марія захопилася блудним життям. Нікому було зупинити її на шляху до погібелі, а спокусників і спокус було чимало. Так 17 років Марія жила в гріхах, поки милостивий Господь не навернув її до покаяння. Сталося це так. За збігом обставин Марія долучилася до гурту прочан, що прямували у Святу Землю. Пливучи із прочанами на кораблі, Марія не припиняла спокушати людей і грішити. Прибувши до Єрусалиму, вона приєдналася до прочан, що йшли у храм Воскресіння Христового.

Люди великою юрбою входили в храм, а Марія при вході була зупинена невидимою рукою й ніякими зусиллями не могла ввійти в нього. Отут зрозуміла вона, що Господь не допускає її ввійти у святе місце за її нечистоту. Охоплена жахом і почуттям глибокого покаяння, вона стала молити Бога

**Преподобна Марія
Єгипетська. Ікона**

простити гріхи, обіцяючи докорінно виправити своє життя. Побачивши біля входу в храм ікону Божої Матері, Марія почала просити Богоматір заступитися за неї перед Богом. Після цього вона відразу відчула в душі просвіпління й безперешкодно ввійшла в храм. Пролити рясні сльози біля гробу Господнього, вона вийшла із храму зовсім іншою людиною.

Марія виконала свою обіцянку змінити своє життя. З Єрусалиму вона вийшла в сувору й безлюдну Йорданську пустелю й там майже півстоліття провела в повній самоті, у пості й молитві. Так строгими подвигами Марія Єгипетська зовсім викорінила в собі всі гріховні бажання й зробила своє серце чистим храмом Духа Святого.

Старець Зосима, що жив у Йорданському монастирі св. Іоанна Предтечі, промислом Божим удостоївся зустрітися в пустелі із преподобною Марією, коли та вже була в глибокій старості. Він був уражений її святістю й даром прозорливості. Одного разу він побачив її під час молитви ніби піднесеною над землею, а іншого разу – вона йшла через ріку Йордан, немов суходолом. Розлучаючись із Зосимою, преподобна Марія попросила його через рік знову прийти в пустелю, щоб причастити її. Старець у призначений час повернувся й причастив преподобну Марію святих Тайн. Потім прийшовши в пустелю ще через рік у надії побачити святу, він уже не застав її живою. Старець поховав останки св. Марії там у пустелі, в чому йому допоміг лев, що своїми пазурами вирив яму для поховання тіла праведниці. Це було приблизно в 521 році.

Так з великої грішниці преподобна Марія з Божою допомогою зробилася найбільшою святою і залишила такий яскравий приклад покаяння.

Перше гоніння: за імператора Нерона (64-67 рр.)

Звинувачуваний у підпалі Риму, він усю вину поклав на християн.

Арешти і страшні страти:

*віддавали на розтерзання
диким звірям*

*спалювали живими, використовуючи
як факели по алеях садів*

Жертвами гонінь стали два первоверховні Апостоли **Петро і Павло**.

Друге: за імператора ^{під час нічних банкетів} Домціана (95-96 рр.)

Він, через свою підозрілість і користолюбність, багатьох християн позбавив майна і заточив до в'язниць:

заточений на о. Патмос
апостол Іоанн

обезглавлений родич будинку
кесаря **святий Климент**

Третє: за імператора Траяна (98–117 рр.) та Андріана (117-138 рр.)

Він відновив стародавній закон проти таємних товариств, за яким переслідували християн (які таємно збиралися для Богослужіння).

Страта багатьох християн. **Найвідоміші:**

Симеон, єпископ Єрусалимський
(наступник ап. Якова, брата
Господнього) у 120 літньому віці
розп'ятий на хресті

**Ігнатій Богоносець, єпископ
Антиохійський** (учень Іоанна
Богослова) перед самим Траяном не
відрікся від Христа, відданий на
розтерзання диким звірям

Святі мучениці Віра, Надія, Любов і їх мати Софія

У першій половині другого сторіччя за царювання імператора Адріана в Римі жила благочестива жінка Софія (ім'я Софія означає мудрість). Залишившись вдовою, Софія вела побожне життя і в побожності виховувала своїх трьох дочок, які носили імена головних християнських чеснот: Віра, Надія і Любов. Будучи глибоко віруючою християнкою, Софія виховала дочок у любові до Бога, навчаючи не прив'язуватися до земних благ. У Римі чимало людей знали про християнські чесноти цієї родини. Чутки про належність до християнства цього сімейства дійшли до імператора, і він побажав особисто побачити трьох сестер і матір, яка їх виховала. Всі четверо постали перед імператором і не боячись сповідали віру в Христа.

**Святі мучениці Віра, Надія
Любов і їх мати Софія. Ікона**

Здивований сміливістю юних християнок, імператор відіслав їх до одного язичника, яким наказав переконати їх відректися від віри. Проте всі аргументи язичницької наставниці виявилися марними, і сестри-християнки не змінили своїх переконань. Тоді їх знову привели до імператора Адріана, і він почав наполегливо вимагати, щоб вони принесли жертву язичницьким богам. Але дівчатка з обуренням відкинули його наказ.

Тоді розгніваний Адріан велів піддати дітей різним тортурам. «Настав час, коли ви будете вінчатися мученицьким вінцем з коханим женихом своїм і разом з ним увійдете до пресвіглих осель його», - так говорила мати своїм дітям перед стратою. На очах матері відтіяли, голови всім трьом дочкам.

Святу Софію не піддали тілесним мукам, але прирекли її на ще сильніші душевні муки від розлуки з закатованими дітьми. Мучениця, поховавши останки своїх дочок, два дні не відходила від їх могили. На третій день Господь послав їй тиху кончину і прийняв її багатостраждальну душу в небесні обителі. Свята Софія, зазнавши за Христа великі душевні муки, разом з дочками зарахована Церквою до лику святих. Постраждали вони в 137 році. Старшій, Вірі, тоді було 12 років, другій, Надії, - 10, а молодшій, Любові, - лише 9 років. Мощі святих мучениць з 777 року покояться в Ельзасі, в церкві Єшо. День пам'яті святих мучениць 30 вересня.

Четверте: за імператора Марка Аврелія (161–180 рр.)

Переслідування особливого характеру. Аврелій, як представник школи стоїків, вважав віру християн фанатизмом і ввів особливу систему знущань, яка б силою заставляла відмовлятися від Христа. Найвідоміші мученики:

Святий Іустин Філософ
після бичування
обезглавлений

святий Полікарп, єпископ Смирнський
зведений на вогнище і, неушкоджений
вогнем, вбитий мечем

П'яте гоніння: в останні роки правління імператора **Септимія Севера (202–211 рр.)** (гоніння на підставі указу, який під загрозою смертної кари забороняв приймати християнство). Відома діяльність в цей період **Оригена**, єпископа Олександрійського.

Шосте: за Максиміна (235–238 рр.). Жорстоке, але нетривале.

Сьоме: за імператора Декія (249–253 рр.)

Гоніння за масштабами та жорстокістю переважало всі попередні

Декій видав указ усім обласним правителям через усі можливі тортури і страти повертати християн до язичництва.

Найвідоміші мученики: **Єпископи: Римський – Фабіан, Антиохійський – Вавіла, Єрусалимський – Александр** (переслідувались і уникли смерті **Кипріан Карфагенський, Діонісій Александрійський**). За імператора Декія постраждав і Ориген.

Римський Колізей. Сучасне фото
Місце страти багатьох християнських мучеників

Восьме: за імператора Валеріана (з 257 р.)

Заборонялись усі таємні зібрання християн. Мученицька смерть **Кипріана Карфагенського** (обезглавлений), єпископа **Римського Стефана** (убитий під час літургії). Діяльність в цей період **Григорія**, просвітителя Вірменії.

Дев'яте гоніння: за Діоклетіана та його співправителя Галерія (302 –310 рр.).

Святі мученики Кипріан і Іустина. Останні страшні зусилля язичництва
Ікона (пам'ять 15.10) знищити християн: здирали шкіру і посипали сіллю та поливали оцтом; палили на повільному вогні, розривали тіло на шматки. Страчена була і цариця **Александра**, (дружина Діоклетіана) (пам'ять 6.05).

СВЯТІ ВЕЛИКОМУЧЕНИКИ:

Георгій (Побідоносець), Анастасія, Варвара, Пантелеймон (Цлитель)
(пам'ять 6.05) (пам'ять 28.04) (пам'ять 17.12) (пам. 9.08)

Явлення Господом багатьох чудес при знущаннях над мучениками.

Свідчення церковного історика Євсевія в Єгипті: у палаців притуплюлися мечі від усікнення голів християн (в одному Єгипті було замучено 144 тис.)

Святий великомученик Георгій Побідоносець

Святий Великомученик Георгій походив з славного роду, жив на початку IV століття при римському імператорові Діоклетіані (284 - 305 рр.). Батько його постраждав за віру Христову, а мати після смерті чоловіка оселилась у Палестині, де вона мала великий маєток. Молодий Георгій вступив до царського війська й скоро за свою мужність і відвагу отримав вищий

військовий ранг (трибуна). Займаючи високе становище в царському війську, Георгій скоро став одним з близьких до царя. Діоклетіан не знав, яку віру визнає Георгій. У цей час було видано суворі закони проти християн.

Наказано було палити їх книжки, руйнувати їх церкви, а самих їх віддавати на муки.

Довідавшись про це, Георгій почав готуватись до смерті. Роздавши гроші й цінні речі, які у нього були, він відпустив на волю своїх рабів, а решту майна роздав бідним. Улаштувавши свої справи, відважний юнак з'явився на царську раду до Никомідії, де тоді вирішувалась доля християн, і відкрито визнав свою віру в Христа. Цар намовляв Георгія залишити свою віру, не губити своєї молодості й принести жертву богам. Але це намовлення не змінило міцного юнака.

Тоді цар, розгнівавшись, велів посадити Георгія до в'язниці, а потім віддати на тяжкі муки. Його кинули до в'язниці, забили ноги в колодки, а на груди навалили важкий камінь.

Святий великомученик

Георгій Побідоносець. Ікона

На другий день його прив'язали до колеса, котре оберталось над гострими цвяхами, що шматували тіло мученика. Але за молитвою великомученика Господь послав йому зцілення, і рани на його тілі швидко загоювались.

Діоклетіан, вважаючи це за чаклунство, наказав відомому тоді чарівникові Афанасію приготувати отрути для св. Георгія, але отрута не завдала будь-якої шкоди мученикові. Це справило таке враження на чарівника, що він сам увірував у Христа був покараний на смерть за наказом імператора. Мученика св. Георгія знову посадили до в'язниці, де він зціляв і здійснив чимало чудес. Навіть жінка гонителя Діоклетіана, цариця Олександра, бачачи чудеса мученика, почала докоряти чоловікові за його жорстокість, а потім і сама увірнула в Христа. Цар засудив її разом із святим Георгієм. Але цариця Олександра, з волі Божої, не дожила до ганебної кари: вона тихо віддала Богові душу, коли йшла на місце страти. Святий Георгій перед смертю сотворив чудо: коли він увійшов до храму Аполлона, то перехрестився, після чого всі ідоли попадали додому. Тоді імператор, за вимогою жерців, наказав відтяти святому Георгієві голову (в 303 р.). Таким чином, воїн царя земного виявив себе як непереможний воїн Царя Небесного, через що й отримав назву «Побідоносця». Пам'ять святого Георгія і святої цариці Олександри святкується 6 травня.

Великомученика Георгія зазвичай зображують на образах на білому коні з коп'єм у руках, котрим він пронизує страшного змія. Це ґрунтується на

наступному переказі. Недалеко міста Вирита (нині Бейрут), біля гори Ливана виходив з озера страшний змій, котрий опустошав місцевість і своїм смертоносним віддихом заражав повітря. Не маючи жодних засобів позбавитись цієї потвори, мешканці цього міста мушили щодня приводити на з'їдання змієві одного з своїх дітей. Черга дійшла до царської дочки. Дівчину привели до озера, й там вона з тремтінням очікувала своєї смерті. Раптом з'явився великомученик Георгій у постаті світлого юнака, на білому коні, озброєний копієм. «Чого ти плачеш?» - запитав він дівчину. Ледве вона пояснила Георгієві, як з'явилась страшна почвара й почала наближатись до дівчини. Воїн Христів прикликав на поміч Бога, повернув на змія й поразив його копієм. Довідавшись про те, мешканці міста на вернулись до Христа.

Свята мучениця Анастасія

Свята великомучениця Анастасія Узоршительница (+близько 304 р.) постраждала в часи правління римського імператора Діоклетіана (284-305). Народилася вона в Римі, в сім'ї сенатора Претекстата. Батько її був язичником, мати Фавста - таємною християнкою, яка доручила виховання маленької дівчинки відомому своєю ученістю святому Хрисогону (+близько 304 р.; пам'ять 22 грудня). Хрисогон учив Анастасію Святому Письму і виконанню Закону Божого. Після закінчення навчання про Анастасію говорили як про мудру і прекрасну діву. Після смерті матері, не зважаючи на бажання дочки, батько видав її заміж за язичника Помплія. Щоб не порушити обітницю дівства й уникнути подружнього ложа, Анастасія постійно посилалася на невилковну хворобу і зберігала чистоту.

Свята мучениця Анастасія.

Ікона

У в'язницях Риму у той час перебувало багато ув'язнених християн. У жебрацькому одязі свята таємно відвідувала в'язнів, - умивала і годувала хворих, нездатних рухатися, перев'язувала рани, втішала усіх, хто потребував цього. Її учитель і наставник два роки терпів в ув'язненні. Зустрічаючись з ним, вона навчалась його довготерпінню і відданості Спасителеві. Чоловік святої Анастасії, Помплій, дізнавшись про це, жорстоко побив її, помістив в окремі кімнаті і біля дверей поставив варту. Свята тужила, що позбулася можливості допомагати християнам. Після смерті батька Анастасії Помплій, щоб оволодіти багатим спадком, постійно катував дружину. Через деякий час Помплія призначили послом до перського царя. По дорозі в Персію він потонув під час бурі, що несподівано почалася.

Тепер свята знову могла відвідувати християн, що терпіли в темницях, отриманий спадок вона витратила на одяг, їжу і ліки для хворих. Свята Анастасія стала мандрувати, щоб скрізь, де тільки можна, служити християнам, що перебували в темницях. Так вона отримала дар зцілення. Трудами і словами розради свята Анастасія полегшувала ув'язнення багатьох людей, піклуванням про тіла і душі страждених, звільняла («розрешала») їх від уз відчаю, страху і безпорадності, тому і названа Узорішительницею. У Македонії свята познайомилася з молодою вдовою-християнкою Феодотією, яка допомагала їй у благочестивих трудах. Коли стало відомо, що Анастасія - християнка, її узяли під варту і відвели до імператора Діоклетіана. Розпитавши Анастасію, Діоклетіан дізнався, що вона усі свої статки витратила на нужденних, а золоті, срібні і мідні статуетки перелила на гроші і годувала багатьох голодних, одягала нагих, допомагала немічним. Імператор наказав відвести святу до верховного жреця Ульпіана, щоб той схилив її до жертви язичницьким богам або жорстоко стратив. Жрець запропонував святій Анастасії зробити вибір між багатими дарами і знаряддями тортур, покладеними з двох боків біля неї. Свята, не вагаючись, вказала на знаряддя тортур: «Оточена цими предметами, я стану прекраснішою і догоджу жаданому Женихові моєму - Христу». Перш, ніж піддати святу Анастасію тортурам, Ульпіан вирішив осквернити її. Але, як тільки доторкнувся до неї, осліп, страшний біль стиснув йому голову, і через деякий час він помер. Святу Анастасію 60 днів мордували голодом. Святу Анастасію розтягнули над вогнищем між чотирма стовпами. Так закінчила свій мученицький подвиг свята Анастасія Узорішительниця. Тіло святої залишилося неушкодженим, - поховала його благочестива християнка Аполлінарія. Після закінчення гонінь вона побудувала над труною святої великомучениці Анастасії церкву. Пізніше голову і десницю великомучениці перенесли у монастир святої Анастасії Узорішительниці, який заснували неподалік від Святої Гори Афон, де вони перебувають до сьогоднішнього дня. Пам'ять святої вшановується 4 січня.

Святий великомученик і цілитель Пантелеймон

Святий Пантелеймон жив у час страшних переслідувань та гонінь на християн у 303 році при імператорі Діоклетіані. Він успадкував язичницьку віру свого батька, але серцем був християнином; особлива милосердна любов до всіх відрізнула його від усіх з ранніх років дитинства.

Одного разу святий Єрмолай покликав до себе юнака і розповів йому про християнську віру. Побожний, благочестивий юнак усім своїм єством повернувся до Бога. Чудеса зцілень розпочалися відразу, і невдовзі Пантелеймон став настільки відомим, що багато хворих зверталися до нього за допомогою. Святий цілитель не відмовляв нікому, безкоштовно здійснюючи справи милосердя та прославляючи ім'я Христове.

Лікарі донесли на нього імператору через заздрість.

Великомученик перетерпів найстрашніші знущання та випробування. Коли йому відрубали голову, з рани витекли кров і молоко, а оливкове дерево, до якого був прив'язаний сповідник Христовий, розквітло і покрилось плодами. День пам'яті 9 серпня.

Десяте гоніння: за Максиміліана (310– 313 р.)

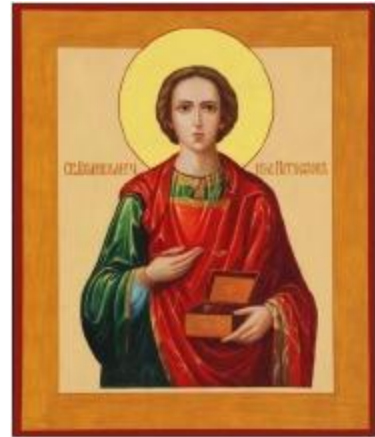
Заборонив зібрання, силував до жертвоприношень, непокірних віддавав на тортури і смерть, багатьом виколував очі. Мучеництво св. **Катерини**, багатьох єпископів, **Федора Тирона**.

Свята мучениця Катерина

Життя **Катерини** припало на кінець III - початок IV ст. - період найтяжчих гонінь на християн за часів імператора Максиміліана. **Катерина** була дочкою грецького царя Ксantosа. Александрія, де мешкала родина царя, вважалася тоді справжнім центром наук та мистецтв. Здібна та допитлива дівчина вивчала філософію, діалектику, ораторське мистецтво, риторику, була обізнана з творами видатних на той час лікарів, знала чимало мов. Мати Катерини була таємною християнкою, і через неї дівчина познайомилася з християнським ученням, яке справило на неї надзвичайне враження.

Завдяки розуму й обізнаності в багатьох науках Катерина обернула в християнську віру багатьох людей і завжди перемагала в спорі з язичницькими філософами. Все це разом із рідкісною вродою зробило дівчину надзвичайно гордою, і серед чоловіків вона не знаходила рівного собі.

Коли ж підійшла пора виходити заміж, батьки почали шукати для доньки нареченого, але вона й слухати не хотіла про нього. Довго шукали батьки нареченого для своєї дитини, але все було даремно. За порадою вони звернулися до одного старця, який давно довідався про високі моральні якості Катерини і вирішив схилити її до «пізнання Христа, Царя Небесного». Ось що він сказав дівчині: «Знаю тільки одного прекрасного юнака, який, без сумніву, перевершує тебе в усіх обдаруваннях, про які ти казала; краса його перемагає сяйво сонця, премудрість його - це все, що створене: живе та неживе;

Святий великомученик і цілитель Пантелеймон Ікона

Свята мучениця Катерина. Ікона

багатства скарбниці його можна роздати всьому світові, і від цього воно не зменшиться, а стане більшим; благородство ж його невимовне». Образ цього юнака, так велично змальований старцем, схвилював Катерину настільки, що з цього моменту вона думала тільки про нього та мріяла стати його дружиною.

Благочестивим життям та молитвами Катерина досягла такого стану, що їй дано було побачити в чудесному видінні цього прекрасного юнака, тобто самого Ісуса Христа. Він подарував дівчині обручку та сказав їй: «З цього дня приймаю тебе в наречені, наречені вічні; да не буде у тебе віднині жениха земного».

Сталося так, що заручитися з красунею Катериною зажадав сам імператор Максиміліан - язичник, який приїхав до Александрії та закохався у дівчину. Але Катерина не тільки не зрадила Ісусові, але й привернула до нього імператрицю, улюбленого полководця імператора з його охоронцями, а також філософів, які прийшли переконати Катерину у перевагах віри язичників. Усі її послідовники прийняли мученицьку смерть. Останньою було жорстоко страчено й саму святу Катерину. Через кілька років християни знайшли останки великомучениці Катерини й поховали їх. Місце страти святої великомучениці Катерини й сьогодні показують в Александрії туристам. Давні християни цього міста встановили мармурову колону, на якій висікли зображення св. великомучениці. Ця колона і зараз стоїть у храмі св. Сави.

Свята мучениця Варвара

Свята Варвара жила в III ст. у фінікійському місті Ліюполі. Після смерті матері її виховував батько Діоскор, який був багатим і шляхетним міщанином,

Св. мучениця Варвара.
Ікона. (пам'ять 17.12)

переконаним язичником. Познайомившись з християнами, Варвара згодом прийняла святе хрещення від олександрійського священика. Не зламали Св. Варвару ні погрози батька, ні увіщуння та тортури управителя Мартіана. У в'язницю з'явився їй Ісус Христос, зцілив її рани та причастив. Зважаючи на непохитність та те, що й інші почали наслідувати її християнську дорогу Варвару вирішили стратити. У 306 році Св. Варварі та її послідовниці - дівчині Юліанії було відсічено голови, а Діоскор та Мартіан, як оповідали, загинули того ж дня від блискавки й громовиць.

В народі говорили, що за великий подвиг віри Св. Варвара отримала особливий дар визволяти людей від випадкової, несподіваної смерті. Після смерті Великомучениці її тіло з побожністю було перенесено до Константинополя, де перебувало до XI ст., а згодом мощі св. Варвари були перевезені до м. Києва й покладені в

Михайлівському Золотоверхому монастирі. За переказами це сталося тоді, коли дочка візантійського імператора Олексія I Комнина (1081-1118), звана Варварою-Іриною виходила заміж за великого князя київського Святополка Ізяславича (1093-1113). Саме вона ублагала батька - імператора та патріарха Царгородського про перевезення мощей своєї святої патронеси із собою до Києва. В наш час мощі святої Варвари покояться у Володимирському соборі м. Києва.

Свята мучениця Тетяна

Свята мучениця Тетяна народилася в Римі в родині знатного сановника, таємно сповідали християнську віру і виховати свою дочку в християнській вірі. Вона не побажала виходити заміж, а вирішила присвятити себе служінню церкві. Вона була поставлена діаконісою в одному з римських храмів і всі свої сили віддавала виконання церковних обов'язків. Свята мучениця Тетяна постраждала під час гоніння на християн при малолітньому імператорі Олександрі Півночі (222-235). Її схопили і привели в капище Аполлона, де примушували принести жертву язичницького ідолу. Відмовившись, свята Тетяна була піддана жорстоким тортурам, однак твердість її віри та терпіння були непохитні. Серед мук вона тільки молилася, щоб Бог просвітив її мучителів, і Господь почув молитву Праведниці. За її молитву тричі руйнувались статуї язичницьких богів. Муки, яким піддавали святу Тетяну, або не заподіювали їй шкоди, або за ніч сліди їх безслідно зникали. Голодний лев, випущений на святу Татіану на арені цирку, почав ласкатися до неї, не причинив їй ні найменшої шкоди. Ознаки сили й правди Господньої, що сталися в мучеництві святої Тетяни, багатьох привели до віри в Христа, тоді перелякані гонітелі засудили мученицю на страту **Св. мучениця Тетяна.** мечем. Разом з нею був страчений і її батько, який Ікона (пам'ять 25.01) відкрив їй істини віри Христової.

3. Навернення до християнства Костянтина Великого та його діяльність на користь Церкви

Костянтин Великий отримав схильність до християн від свого батька Констанція Хлора та **матері Єлени**. Під час війни з Максентієм, коли молив Бога про отримання перемоги, Костянтин серед дня разом із своїм військом на небі побачив із світла **хрест із словами: «Цим перемагай»**. У наступну ніч Господь з'явився Костянтину у сні і пообіцяв перемогу, якщо той помістить на військових знаменах хрест. Виконання повеління і перемога.

313 р. – указ Костянтина про свободу віросповідань і **вільний перехід до християнства**. 314 -323 рр. – війна Костянтина (правителя Східної Римської імперії) проти Лікінія (правителя Західної Римської імперії) на захист християнства. Перенесення Костянтином своєї столиці із Риму, відданого язичництву, до Візантії, перейменованої у Константинополь.

**В особі Костянтина християнство отримало перемогу над язичництвом.
Рішення Костянтина на користь християнської віри:**

затвердження святкування будівництво храмів, приз - | суду єпископів надав
воскресного дня в імперії |начення допомоги із казни | силу закону сприяв
проведенню 1-го Вселенського собору

На прохання Костянтина, його мати, **благочестива цариця Єлена** відвідала Палестину, і:

відкрила Хрест і Гроб Господній, побудувала над цими святинями прекрасний храм Воскресіння Христового; побудувала храми у Вифлеємі, Назареті, Кані Галилейській, на горі Фавор

Воздвиження Чесного і Животворчого Хреста відбулося 14.09 (за новим стилем – 28.09) 326 р.

Костянтин помер на 65 р. свого життя в Нікомідії в 337 р., хрестившись за шість днів до своєї смерті від нікомідійського єпископа Євсевія. Церква зарахувала царя з його матір'ю до сонму святих. За часів синів Костянтина – **гоніння від аріан** та **захист віри** святими мужами: *Афанасієм Великим, Антонієм, Макарієм Єгипетським, Пахомієм Великим, Єфремом Сиріним, Миколаєм, архієпископом Мир Лікійських.*

Святі рівноапостольні цар Костянтин і цариця Єлена.
Ікона (пам'ять 3.06).

4. Гоніння від Юліана і падіння язичництва

Наступник Костянтина, імператор Юліан ненавидів християн. Щоб відкинути божественність християнської віри, всупереч передбаченням Спасителя, намагався відновити Єрусалимський храм. Невдача озлобила Юліана. Він:

відновив язичницькі храми, переслідував християн; перед війною з персами поклявся принести в жертву усіх християн в разі перемоги. Стріла припинила його зловісні задуми. Останні його слова: «Ти переміг мене, Галилеянин!»

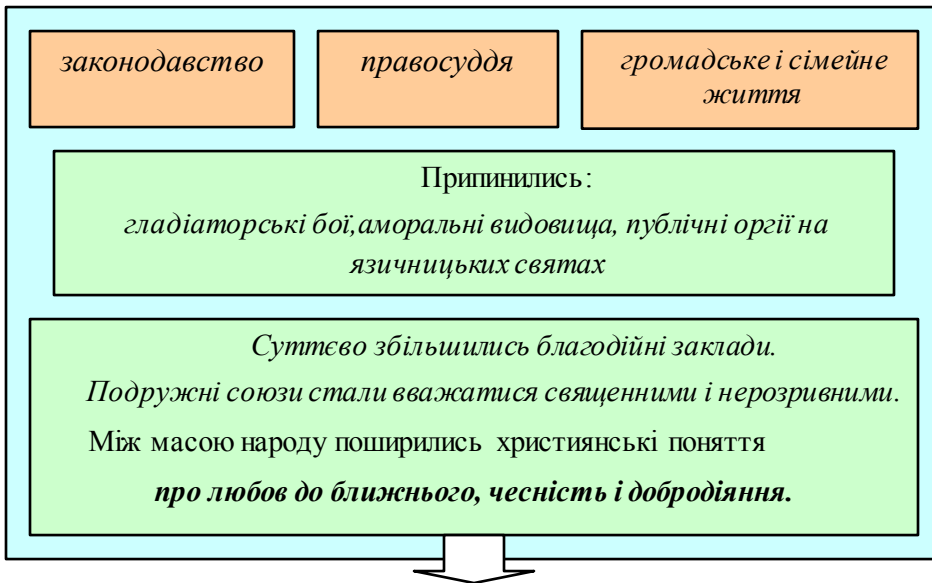
Спроба Юліана Відступника відновити язичництво закінчилась невдачею.

Розділ 2. ДРУГИЙ ПЕРІОД ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ

(від перемоги над язичництвом до відокремлення Західної Церкви, 323-1054 роки). Період внутрішнього влаштування і утвердження Церкви.

1. Моральний вплив Церкви на суспільство

Християнська Церква, яка стала панівною в Римській імперії, здійснила благотворчий вплив на її:

Стародавній язичницький світ, який задихався від безбожництва і розпусти, оновився у християнстві.

2. Поширення християнства в IV-IX століттях

Християнство, яке утвердилось в Римській імперії, вийшло за її межі і утвердилось між багатьма народами Азії, Африки та Європи.

Азія:		IV століття	Африка:	
Вірменія	Грузія	Абіссинія,	Нубія,	Ефіопія
		Просвітителі: / \		
Григорій	Ніна	Фрументій	Едезій	
Вірменія:		Грузія:		
Мисроб у V ст. склав для вірмен азбуку і переклав Біблію		похрестив своїх підданих грузинський цар Міріан		

Європа:

Спочатку поширилось між готами та іншими германськими племенами.

Готи: навчилися Христовій вірі від полонених християн ще у III столітті.

У IV столітті (360 р.) єпископ Улфіла склав готську азбуку і переклав Біблію.

Галлія: християнство було поширене ще в попередній період, але у V столітті в ній поселились нові народи: бургунди і франки (прийшли із-за Рейну), вони прийняли християнство в 496 році.

Британія: поширена ще у II ст., християнська віра була майже знищена зброєю язичницьких англосаксів, але відродилась спочатку в **Ірландії** (засновником став британець **Патрицій**).

Ірландська Церква досягла в той час такого блискучого стану, що Ірландія отримала в Європі назву «Острова святих».

Із Ірландії християнство в кінці V ст. поширилось на **Шотландію** (засновник ірландський монах, аббат Колумба, в 565 р. на о. Гі заснував монастир).

До **Англії** християнська проповідь була принесена із Риму (посланим папою Григорієм Великим аббатом **Августин**ом).

715-755 роки – Апостольська праця **Боніфация в Германії** (помер мученицькою смертю від меча диких фризів на 75-му році життя, канонізований).

Саксонці: навернені до християнства силою зброї Карла Великого після спустошливої 30-літньої війни у 805 році.

Апостолом **Скандинавських народів** був **Ангарій**, монах Корейського монастиря на Везері, який поклав початок наверненню шведів та датчан.

Засновниками Церкв були королі своїх країн:

У Данії – Канут Великий (1014-1035), у Швеції і Норвегії – Олаф Святий (1019).

Ісландія, відкрита норманами в 861 році, в 1000 році на народних зборах від саксонських та норвежських проповідників прийняла Христове Євангеліє і в цьому ж році передала його нововідкритій **Гренландії**.

Усі вказані Церкви були підпорядковані Римському престолу.

3. Поширення християнства між слов'янськими народами святими Кирилом і Мефодієм

У той час, коли Західна Церква поступово віддалялась від Східної Церкви, остання була утішена приєднанням до неї слов'янських племен.

Святі рівноапостольні Кирило і Мефодій розпочали своє просвітництво з **Моравії** (середина IX ст.), склавши перед цим слов'янську азбуку і переклавши на слов'янську мову Святе Письмо і богослужбові книги. Із Моравії християнство перейшло у **Богемію**, звідти – до **Польщі**. Але ці Церкви Рим встиг підпорядкувати собі і замінив у них слов'янське богослужіння на латинське.

Та праця великих слов'янських просвітителів не загинула: їх переклад Св. Письма та азбука **Святі рівноапостольні Кирило і Мефодій**. Ікона (пам'ять 24.05) дісталась східним слов'янам, **Русі**.

Святі Кирило і Мефодій

Кирило і Мефодій – брати, просвітителі слов'ян, проповідники християнської віри.

Роки життя: Кирило: 826 – 869 роки; Мефодій: 815 – 885 роки. Народилися брати у місті Солунь, у Македонії. У молодому віці прийняли чернецтво. Костянтин у чернецтві отримав ім'я Кирило. Брати проводили свої дні у молитві та вивченні Святого Письма.

У батьків Костянтина Льва та Марії було семеро синів. Старший син Мефодій залишив військову службу і став монахом. Шлях молодшого, Костянтина, батьки побачили у тому пророчому сні. Вони розтлумачили синові, що призначено йому Богом служити Софії – Премудрості Божій і нести слово Боже людям. У духовному становленні юнака був важливий ще один незвичайний випадок. Якось із своїми однолітками він вирушив на соколину охоту. Раптом піднявся сильний вітер і забрав його любимого сокола. Два дні хлопчик перебував у великій печалі, нічого не їв, і батьки почали турбуватись за його здоров'я. На третій день промайнула здогадка: *«Якщо земні радощі такі тимчасові і непостійні, то не варто прив'язувати себе до них!»* Він накреслив на стіні своєї кімнати зображення хреста в знак того, що із цього дня лише Господу буде служити і Йому єдиному поклонятися.

У школі Костянтин був найкращим учнем. А улюбленим його предметом був Закон Божий. Слух про успіхи хлопчика дійшов і до царського двору, святого взяли у товариші до його однолітка царя Михайла, де він продовжував навчатись. Так юнак Костянтин потрапив у візантійську столицю – місто Константинополь. Багато часу він проводив у візантійській бібліотеці. Вся юність його пройшла у сумлінній праці. Тут, у Константинополі, він навчається у знаменитих учених: у Фотія – літературі, у Лева – математиці, механіці, астрономії, алхімії.

Пам'ятник просвітителям у Києві. Фото

Протягом десяти років Костянтин освоїв слов'янську, грецьку і арабську мови, познайомився з юридичними і медичними трактатами. Друзі серйозно стали звати Костянтина Філософом. *Знання слов'янської мови, котра у цей час існувала лише в усній формі, визначило його подальше життя і діяльність.* У цей час у Константинополь прибули болгарські послы. Вони попросили у Візантії прислати їм священника, бо раніше вони були язичниками, а тепер вирішили прийняти християнство. Близкучий знавець слов'янської мови Костянтин Філософ вирушив до річки Брегалщини, на берегах котрої розташувались болгары. *Костянтин проповідував їм ідеї добра, радив жити праведно, не ображати одне одного і сусідів, просвіщати свій розум, але розумів, що його поради пропадуть без користі.*

Болгары не могли просвіщати свій розум тому, що у них, як і раніше, не існувало азбуки, вони не мали своєї писемності. Створити писемність набагато важче, ніж самостійно побудувати храм, тому Костянтин відправився до свого брата Мефодія, котрий залишив кар'єру військового і поселився у крихітному монастирі недалеко від легендарного Олімпа. Брати не бачились чотирнадцять років, але у монастирі Костянтин гостював всього неділю, так як у столиці його чекали невідкладні справи.

У Константинополь прибули послы із Моравії з важливим дорученням від князя Ростислава, який просив прислати вчених мужів.

- Наш народ, пояснили послы, вже прийняв християнську віру від західних латинських священників. Але не розуміє народ ні мови їх, ні мови вчителів із німців, котрі прийшли разом із ними. А тому просимо прислати нам такого вчителя, котрий наставив би нас на істинний розум і правду. Імператор Михайло наказав скласти слов'янську грамоту і перекласти мовою слов'ян візантійські книги. Здійснилась давня мрія Костянтина. Він негайно взявся за роботу. Нарешті всі 43 букви нової азбуки були складені. А от європейські народи, котрі не склали для себе алфавіту, а взяли латинський, до цього часу

мають незручності. І сьогодні азбука, складена Костянтином Філософом, вражає простотою і зручністю.

Мефодій став першим учнем Костянтина. Він за один день запам'ятав знаки слов'янської азбуки, і невдози брати удвох почали переклад книг на мову слов'ян. Справа йшла дуже важко. Брати працювали із раннього ранку, лиш починало світати, закінчували пізно, коли вже темніло в очах від втоми.

Через три неділі була готова перша книга. А через два місяці, закінчивши роботу, брати приїхали у столицю, де патріарх Фотій відслужив у їх честь молебен у Софійському соборі, головному храмі Константинополя.

Незабаром брати відправились із просвітницькою місією у столицю Великої Моравії. Костянтин і Мефодій відкрили у Моравії церкви, навчали слов'янській мові усе нових і нових людей. І незабаром опустіли церкви, де вели службу на незрозумілій слов'янам латині, тому архієпископ Зальцбургський скаржився папі Римському Миколаю на те, що римська Церква втрачає вплив на слов'ян у Моравії. Тоді Костянтин і Мефодій були запрошені у Рим. Після бесіди з братами-просвітителами вперше в історії Церкви папа Римський визнав, що слов'янські книги можуть просвіщати народ.

У Римі Костянтин несподівано захворів. Перед смертю він прийняв чернецтво і взяв нове ім'я – Кирило. Помер Костянтин Філософ, названий в чернецтві Кирилом, творець слов'янської писемності, перший просвітитель слов'янських народів, 14 лютого 869 року, у віці 42 років.

А Мефодій продовжував справу молодшого брата. Він отримав високий сан архієпископа, повернувшись у Моравію, продовжував навчати і влаштовувати нові школи.

Після смерті Мефодія у 885 році папа римський заборонив вивчення слов'янської мови. Та справа Кирила і Мефодія не загинула. У 1380 році Кирило і Мефодій були визнані святими. День поминання святих – 24 травня.

Святі Кирило і Мефодій. Ікона.

Церковнослов'янська абетка

Кирилиця – один із давніх слов'янських алфавітів (другим є глаголиця). Названий на честь проповідника православ'я Кирила. Створена Кирилиця на основі грецького уставу.

АЗБУКА ЦИФРЫ

<p>Аа — аз</p> <p>Бб — буки</p> <p>Вв — веди</p> <p>Гг — глаголь</p> <p>Дд — добро</p> <p>Ее,є — есть</p> <p>Жж — живете</p> <p>Зз — зело</p> <p>Зз — земля</p> <p>Ии — иже</p> <p>Ии — и</p> <p>Кк — како</p> <p>Лл — люди</p> <p>Мм — мыслете</p> <p>Нн — наш</p> <p>Оо,о — он</p> <p>Уу,у — о</p> <p>Пп — покой</p> <p>Рр — рцы</p> <p>Сс — слово</p>	<p>Тт — твердо</p> <p>Уу,у,Ѹ — ук</p> <p>Фф — ферт</p> <p>Хх — хер</p> <p>Цц — от</p> <p>Цц — цы</p> <p>Чч — червь</p> <p>Шш — ша</p> <p>Щщ — ща</p> <p>Ъ — ер</p> <p>Ы — еры</p> <p>Ь — ерь</p> <p>Ѣѣ — ять</p> <p>Юю — ю</p> <p>Ѧѧ — я</p> <p>Ѩѩ — малюс</p> <p>Ѫѫ — кси</p> <p>Ѭѭ — пси</p> <p>Ѯѯ — фита</p> <p>Ѳѳ — нжица</p>	<p>Ѡ — 1</p> <p>ѡ — 2</p> <p>Ѣ — 3</p> <p>ѣ — 4</p> <p>Ѥ — 5</p> <p>ѥ — 6</p> <p>Ѧ — 7</p> <p>ѧ — 8</p> <p>Ѩ — 9</p> <p>ѩ — 10</p> <p>Ѫ — 11</p> <p>ѫ — 12</p> <p>Ѭ — 13</p> <p>ѭ — 14</p> <p>Ѯ — 15</p> <p>ѯ — 16</p> <p>Ѱ — 17</p> <p>ѱ — 18</p> <p>Ѳ — 19</p> <p>ѳ — 20</p> <p>Ѵ — 21</p> <p>ѵ — 30</p> <p>Ѷ — 40</p> <p>ѷ — 50</p> <p>Ѹ — 60</p> <p>ѹ — 70</p> <p>Ѻ — 80</p> <p>ѻ — 90</p> <p>ѼѽѾѿ — 100</p> <p>ѿ — 200</p> <p>ѿ — 300</p> <p>ѿ — 400</p> <p>ѿ — 500</p> <p>ѿ — 600</p> <p>ѿ — 700</p> <p>ѿ — 800</p> <p>ѿ — 900</p> <p>ѿ — 1000</p> <p>ѿ — 2000</p> <p>ѿ — 100 000</p> <p>ѿ — 1 000 000</p> <p>ѿ — 1982</p>
--	---	--

Титло - надпись или знак над сокращенными словами:

<p>Ⲁ — простое титло;</p> <p>ⲁ — слово титло;</p> <p>Ⲃ — он-титло;</p>	<p>ⲃ — рцы-титло;</p> <p>Ⲅ — добро-титло;</p> <p>ⲅ — глаголь-титло;</p>
---	--

Тысячи изображаются теми же буквами, какими единицы и десятки, но с прибавлением впереди буквы-значка **ѿ**. В числах от 10 до 20 сперва ставятся единицы, а потом десятки. В числах от 20 до 100 сначала пишутся десятки, а потом единицы. В числах от 100 до 1000 сначала ставятся сотни, потом десятки и единицы. В однозначных числах титло ставится над буквой этого числа, в двузначных и многозначных — над второй буквой от конца.

Знаки препинания в церковно-славянском языке употребляются следующие: (запятая); · (точка); ; (двоеточие); . (точка с запятой — малая точка, после которой следующее предложение начинается с малой буквы); ⋮ (многоточие); ? (вопросительный знак); ! (восклицательный знак).

Для слов'янських звуків, яким у грецькому алфавіті не вистачало літер, було створено нові знаки. Кириличні літери із грецького алфавіту також вживалися на позначення чисел.

Учнями та послідовниками Кирила і Мефодія було створено значну частину необхідної у церковному вжитку лексики. Цю мову назвуть церковнослов'янською або старослов'янською. Незабаром русичі створять давньоруський різновид кириличної мови, що використовувався в усіх сферах життя, крім власне церковної. Цей різновид називають давньоруською мовою, яка у різних регіонах держави мала свої мовні особливості. У багатьох давньоруських творах дослідники знаходять риси, пізніше характерні тільки для української живої мови. Переписувачі також використовували три різновиди написання літер:

- 1) **устав** – каліграфічне письмо;
 - 2) **напівустав** – письмо із елементами округлення літер;
 - 3) **скоропис** - найближчий до сучасного письма від руки (XV ст.).
- На основі напівуставу пізніше виникли перші друкарські шрифти.

4. ВНУТРІШНІ ПРОТИРІЧЧЯ ТА ВСЕЛЕНСЬКІ СОБОРИ

В епоху кінцевої перемоги християнства над язичництвом у самому християнстві відбувалися внутрішні протиріччя, викликані неоднаковим розумінням догматів віри. Ще у перші століття з'явилися **єресі** (відхилення від правильного розуміння істин віри).

У IV столітті особливого значення набула єресь **Арія**, александрійського священика:

заперечував єдиність
Сина Божого з Богом Отцем

стверджував, що Син Божий - не Бог,
а тільки його перше і найдосконаліше
творіння

Аріанство засудив **I Вселенський Собор**:

(у **325** році, за імператора Костянтина, в м. **Нікеї**, 318 єпископів)

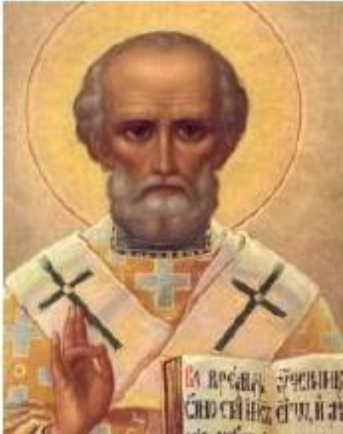
засудив єресь Арія,
прийняв **Символ Віри** (7 чл.)

встановив:
час святкування | 20 правил церковної
Пасхи | ієрархії і дисципліни

Вагому роль у рішеннях собору відіграли Афанасій Великий та Миколай Чудотворець.

Святитель Миколай Чудотворець

Святитель Миколай жив у III-IV століттях і прославився як великий угодник Божий, тому в народі його зазвичай називають Миколаєм Угодником.

**Святой Микола
Чудотворець. Ікона**

Християни вірять, що і до цього дня він робить безліч чудес на допомогу тих, хто йому молиться. Крім того, Святий Миколай вважається покровителем усіх мандрівників. Святий Миколай народився в місті Патарі в Малій Азії (нині - територія Туреччини) в сім'ї благочестивих батьків і став священником, а потім і єпископом міста Мири Лікійські.

Образ Святителя Миколая можна побачити практично в будь-якому православному будинку. Перед його ликом люди моляться про допомогу у всіх більш-менш важких обставинах свого життя. Прості селяни склали про святого Миколу безліч прислів'їв і приказок.

Церковний переказ зберіг свідчення не тільки чудес, здійснених святим Миколаєм, але і його надзвичайного милосердя. Так, коли одна раніше багата людина задумала для порятунку сім'ї від голоду «віддати на блуд вбрання» трьох своїх дорослих дочок, святитель, уболіваючи про грішника, вночі таємно кинув йому у вікно три мішечки із золотом, чим врятував страждених. Здійснюючи паломництво в Єрусалим, Миколай Чудотворець на прохання зневірених подорожніх молитвою заспокоїв розбурхане море. За його молитвою ожив матрос, що впав з щогли і розбився на смерть. Утримавши меч ката, святий Миколай врятував від смерті трьох людей, невинно засуджених користолюбним градоначальником. Святитель Миколай помер у середині IV століття в глибокій старості.

**353 р. – Лаодікійський помісний собор - встановлення канонічності
Нового Заповіту.**

II Вселенський Собор

(У 381 р. скликаний імператором Феодосієм Великим у м. **Константинополі**, 150 єпископів). Засудив єресь Македонія, який заперечував божественну природу Святого Духа, ще раз засудив аріанство (яке ще мало певне поширення).

Підтвердив Нікейський Символ Віри та доповнив його 5-ма членами.

III Вселенський Собор

Скликаний імператором Феодосієм II в **431 р.** у м. **Ефес**, 200 єпископів.

Засудив ересь Константинопольського патріарха **Нестора**, який стверджував, що Ісус Христос народився простим чоловіком, а Божество потім з'єдналось із Ним за святість Його життя і перебувало у Ньому подібно тому як і в інших пророках. Нестор називав через це Ісуса Христа не Боголюдиною, а Богоносцем, а святу Діву Марію – Христородицею, а не Богородицею.

IV Вселенський Собор

(За волею імператора Маркіана, в **451 р.**, в м. **Халкідон**, 650 єпископів).

Заперечуючи несторіанство, один константинопольський архімандрит Євсей сам впав у іншу крайність: що людське єство в Ісусі Христі нібито повністю було подавлене Божим, і тому в Ньому повинно визнаватись тільки одне Боже єство. Ця ересь достатньо поширилась і набула назву **монофізицтва**. Собор засудив монофізицтво і, ще раз - несторіанство.

Собор підтвердив, що до Ніке-Цареградського Символу Віри ніщо не може бути додано і змінено.

Але суперечки стосовно несторіанства і монофізицтва продовжувались, і це заставило Юстиніана Великого скликати наступний – **V Вселенський Собор**.

(у **553 р.**, в м. **Константинополі**, 165 єпископів).

Більше всього монофізитів за Юстиніана знаходилось в Єгипті, які витіснили грецьку мову із церковного вжитку і вибрали собі особливого Коптського патріарха. Вони ж сприяли підкоренні Єгипту арабами.

Монофізицтво також вплинуло на Вірменію.

У пошуках примирення з'явилась нова ересь – **монофілітів** (визнавали два єства, але одну волю – Божественну, яка поглинає людську).

Їх засудив **VI Вселенський Собор**.

(кликаний імператором Константином Погонатом в **680 р.**, в **Константинополі**, 170 єпископів).

Собор також затвердив правила Церкви відносно її влаштування і благочиння (так званий **Номоканон**).

До нього увійшли:

правила Святого Письма, 85 правил Святих апостолів, правила 6-ти Вселенських Соборів, правила 7-ми Помісних Соборів IV – поч. V століть, правила 14 Отців Церкви

Іконоборство (717-842)

Головна подія у Візантійській імперії у VIII -поч. IX століть.
Його розпочав імператор Лев Ісавр в 726 році.

Причини:

вплив ересі павликан, які заперечували церковну обрядовість і шанування святих ікон

бажання імператора схилити до християнства мусульман (в яких зображення заборонялось заповідями пророка)

На бік іконоборства стало вище суспільство. Серед простого народу і нижчого духовенства панувала відданість святим зображенням (особливо захищали жінки всіх верств населення і монахи).

На захист Православ'я стали:

Константинопольський патріарх Герман

Римський папа Григорій VII

Іоанн Дамаскін:
вперше дав системний виклад Православної Віри, склав спів на 8 гласів

Жорстокі гоніння не припинялись при імператорі Льві Ісаврі та його наступниках: Костянтині Копронимі і Льві Хозарі (саме в цей час з'являється велика кількість **чудотворних ікон** (Іверська ікона Божої Матері тощо). Дружина Льва Хозара, отримавши після смерті чоловіка владу, скликала у **787 р. VII Вселенський Собор** (у м. **Нікеї**, 367 єпископів).

Собор постановив: узаконити вживати у церквах і вдома ікони Господа Ісуса Христа, Божої Матері, ангелів і святих:

шанувати їх поклонінням (але не таким, яке гідне Богу), цілуванням, запаленням перед нею світильників, фіміамом

честь, якою удостоюється образ, переходить до первообразу; той, хто поклоняється іконі, поклоняється особі, на ній зображеній

Лев Вірменин (813-820), а потім Феофіл відновили гоніння на шанувальників ікон (особливо постраждав нездоланний ігумен Студитського монастиря **Феодор Студит**). Після смерті Феофіла його дружина **Феодора** скликала **Помісний Константинопольський Собор** у **842** році, який підтвердив постанову VII Вселенського Собору і в честь перемоги Православ'я установив свято **Торжества Православ'я**, яке донині здійснюється у першу неділю Великого посту.

5. ЦЕРКОВНІ ПИСЬМЕННИКИ IV-V СТОЛІТЬ

Мета їх писання: правильне тлумачення Св. Письма і церковного передання, боротьба із залишками язичництва і багатьма ересями.

Афанасій Великий (з 319 р. диякон, з 326 р. - архієпископ Александрійський) - критик аріанства, 5 раз гнаний із Александрії єретиками, мирно почив в Александрії в 373 р. (пам'ять 15.05 та 31.01). Найважливіші твори: тлумачення на Псалми, «Два слова проти язичників», «Чотири слова проти аріан», життя Антонія Великого тощо.

Вселенські вчителі:

Василій Великий (329 –379) – архієпископ Кесарійський (пам'ять 14.01), у своїх бесідах звинувачував аріан, пояснював історію творіння світу, тлумачив псалми і писання Пророків; у правилах повчав покаянню і подвигам іноцтва; у листах давав відповіді на питання церковної дисципліни:

письмово виклав Єрусалимську
літургію ап. Якова

написав багато молитв та впорядкував
послідовність богослужіння

Григорій Богослов (326 –389) - єпископ Сасимський, вчився разом з Василієм Великим в Афінах, з ним же здійснював подвиг в Понтийській пустелі, учасник II Вселенського Собору (пам'ять 7.02).

Найважливіші твори:

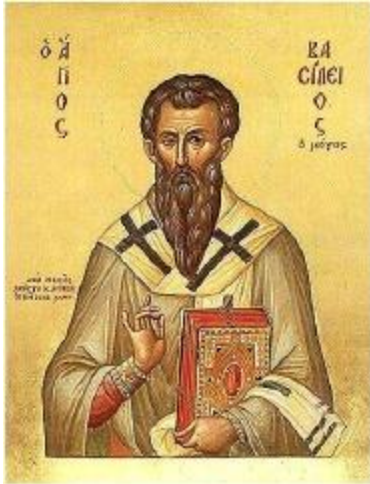
«Два слова до Юліана Відступника», «П'ять слів про Богослов'я проти аріан» (за це названий Богословом), багато проповідей догматичного змісту, духовна поезія

Іоанн Златоуст (347–407) – син Трибуна Секунда і Анфіси, народився в Антіохії, вихований матір'ю в доброті; філософію слухав у Андрагафія, красномовство – у Ліванія, християнську науку – у Діодора Тарсійського та **Флавіана Антіохійського**. **З 386 р. пресвітер Антіохії**, з 397- архієпископ Цареградський, боровся з аріанством, допомагав бідним, непримиренно ставився до моральних пороків, мав надзвичайне красномовство, двічі був у засланні, де і помер (м. Коман у Малій Азії, пам'ять 27.09, перенесення св. мощів 26.11 438 р. до Константинополя).

літургія (скорочена
літургія Василя
Великого)

Найважливіші
твори: ← →

«Бесіди на Святе
Писання»

Святитель Афанасій Великий
Александрійський. Ікона
(День пам'яті 2 травня)

Собор Вселенських учителів і
святителів Василя Великого,
Григорія Богослова та Іоанна
Златоустого. Ікона. (День – 12 лютого)

Із латинських отців найбільше заслуговують уваги блаженні:

Ієронім:	Августин:
переклав на латинську мову Біблію («Вульгата»)	здійснив загальний вплив на західну церкву, особливо своєю працею «Про державу Божу»

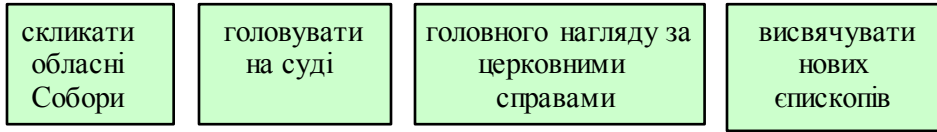
6. Походження церковної ієрархії та встановлення відносин між державою та церквою

На чолі початкової Церкви були апостоли.

Із збільшенням числа віруючих через рукопокладання апостоли вибрали собі помічників, які б полегшували їм працю проповіді – пресвітерів (єпископів).

Апостоли проповідували переважно у великих містах, із яких християнська віра спочатку поширювалась по навколишніх місцях і поселеннями, у яких християнські общини від міського єпископа стали отримувати пресвітерів (священиків). Так виникли **єпархії**. Поширюючись від великих міст до провінційних, Церква стала називати єпископів головних міст **митрополитами** (у греків головні міста називалися митрополіями).

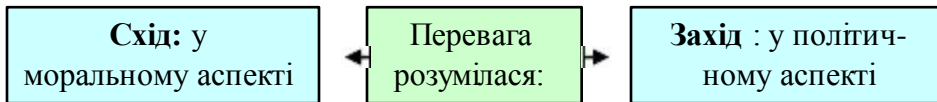
Митрополит користувався правом:

Між єпископами (митрополитами) особливу вагу отримали єпископи найбільших міст: Римський, Антиохійський, Александрійський і після II Вселенського Собору – Константинопольський та Єрусалимський.

Перших трьох єпископів на IV Вселенському Соборі назвали **патріархами** (при цьому із поваги до стародавньої столиці світу – Риму, патріарху (папі) Римському дали право рахуватись першим, а Константинопольському, як єпископу другого Риму - другим, але тільки за іменем. За владою всі вони визнавались однаково рівними і незалежними один від одного).

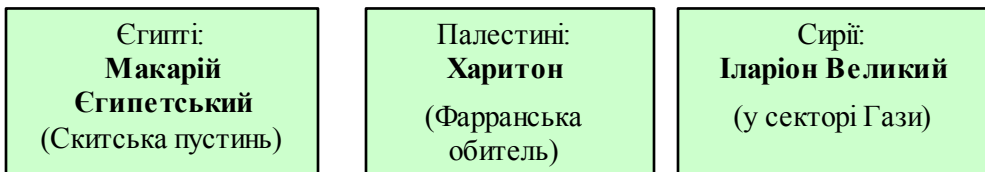
Встановлення відносин між церквою і державою:
вчення про перевагу духовної влади над світською.

7. Початок монастирського життя

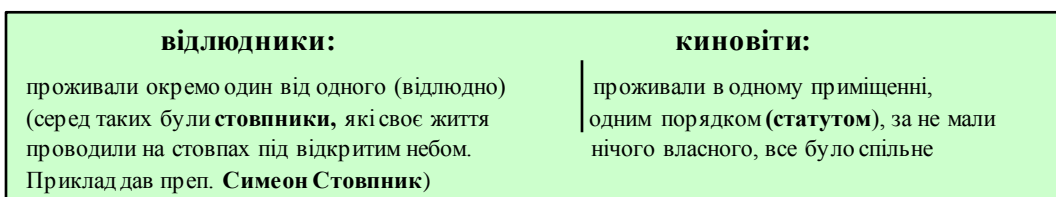
Окремі аскети були ще у I столітті. Пустинництво розвивається в кінці III століття. Перший приклад подав у Єгипті преподобний **Антоній Великий** (251-356). Перший засновник монастиря **Пахомій Єгипетський** (IV ст., чоловічий і жіночий, на нільському острові Такенне).

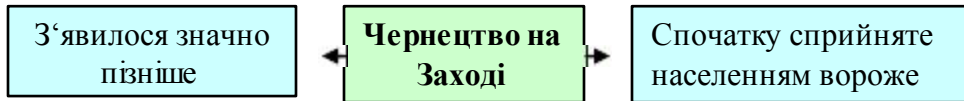
Поширення чернецтва в:

Суворий монастирський статут розробив **Василій Великий**

Два види монахів:

Родоначальником є **Бенедикт Нурсійський** (I полов. VI ст.)
(заснував перший монастир у 526 р. у Монте-Кассіно).

Монастирі:

несли проповідь аскетизму, презирства до стали духовними плоті і світу в ім'я вищої моральної досконалості	центрами, опорою віри	широко займалися благо- дійництвом
---	-----------------------	--

8. ІСТОРІЯ МІСЦЯ І ЧАСУ БОГОСЛУЖІННЯ

Перші християни, проникнуті живою вірою і глибоким добродетям, були дуже старанні в церковному богослужінні. Для звичайних ранкових та вечірніх молитв апостоли ходили до Єрусалимського храму. Для здійснення Євхаристії вони збиралися з віруючими у приватних будинках.

Під час гонінь збиралися там, де було можливо:

Після перемоги над язичництвом будуються прекрасні храми, за зразком Єрусалимського розділяються на три частини.

При апостолах віруючі в Єрусалимі для Богослужіння збиралися щоденно, коли знаходились за межами Єрусалиму - тільки в перший день тижня, **день Воскресіння Христового**. Це було перше християнське **свято**, яке **замінило суботу**. **Середа і п'ятниця**, в пам'ять зради і смерті Господа проводились в покаянні, молитві і пості.

Із річних свят найбільш загальним і самим урочистим було **свято Пасхи**, до якої готувалися 40-денним постом. Святкувалось **Вознесіння і П'ятидесятниця**, а з II ст. з'явилися свята **Різдва і Хрещення**. Богослужіння розпочиналось увечері і нерідко тривало всю ніч. Коли римська влада заборонила усі нічні зібрання, то християни стали сходитись перед світанком.

За Константина Великого у неділю припинялись усі військові, судові і урядові заняття. Затвердження інших свят:

VI століття - Благовіщення, Стрігіння, Успіння Божої Матері VII ст. - Воздвиження Хреста Господня VIII ст. - Введення в храм Пресвятої Богородиці IX ст. - Торжества Православ'я і Покрова Пресвятої Богородиці
--

Складовими частинами Богослужіння були:

<i>читання слова Божого</i>	<i>спів святих пісень</i>	<i>молитви</i>	<i>здійснення тайнств</i>	<i>проповідь</i>
---------------------------------	-------------------------------	----------------	-------------------------------	------------------

У перші часи вибір читання залежав від волі настоятеля; пізніше для кожної неділі і свята були установлені окремі читання.

У IV столітті александрійський диякон **Євталій розділив Євангеліє і Апостол на зачала** та введена окрема півча (хор), спів доведено до досконалості. У VIII столітті складені **8 гласів (Іоанн Дамаскін)**, а на Заході з'явилися перші органи за богослужінням.

Прекрасними авторами церковних пісень були:

**Єфрем Сирін, Василій Великий, Григорій Богослов,
Амвросій Медіоламський та Іоанн Дамаскін**

Найважливішою частиною богослужіння була **Літургія**, під час якої здійснювалось таїнство Причастя.

Аналізуючи Літургії Якова, брата Господня, євангеліста Марка і Климента Римського, що дійшли до нас, порядок у них був такий же, як і в Літургії Василя Великого і Іоанна Златоустого.

У VI ст. **Григорієм Двоєсловом** складений **чин Літургії Передосвячених Дарів**.

Після богослужіння у перші часи християнства із приношень віруючих влаштовувалися *спільні трапези (вечері любові)*, в яких брали участь і багаті, і бідні.

9. ВТРАТИ ХРИСТІЯНСТВА У VII СТОЛІТТІ

У VII ст. починаються нові страждання християн на Сході.

Втрати:

<i>спочатку від персів:</i> у 614 р. перський цар Хозрой заволодів Єрусалимом, віддав на розправу іудеям 90 тис християн, багатьох забрав у полон, спалив храм Воскресіння, забрав у Персію Хрест Господній	<i>потім від сарацинів (арабів):</i> нанесли християнству суттєвих збитків в Азії та Африці. Єрусалимський, Антиохійський і Александрійський патріархати суттєво скоротилися, а їх паства зменшилась
--	---

Через 14 років, у 628 р. візантійський імператор **Іраклій** переміг персів, повернув полонених з патріархом Захарією, і Святий Хрест з почестями повернувся до Єрусалиму.

10. ПОХОДЖЕННЯ РИМСЬКОГО ГЛАВЕНСТВА НА ЗАХОДІ І ПОСИЛЕННЯ ПАПСТВА

- Найважливішою причиною було значення Риму;
- неправильне тлумачення слів Господніх апостолу Петру;
- розширення папської влади за Григорія Великого (кінець VI ст.: прийняв до лона Західної Церкви повернутих від аріанства вестготів, лангобардів, хрестив англосаксів і став поставляти їм єпископів); посилення папств

різко виступив проти
іконоборства

через діяльність св. Боніфация
поширив християнство на Германію

- з **754** року у своїй області папи отримали і світську владу;
- поширенню духовної влади пап на всьому Заході сприяла імперія Карла Великого;
- за час суперечок синів Карла Великого утвердилось **папське главенство над світською владою.**

11. ВІДДІЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ ЦЕРКВИ ВІД СХІДНОЇ

Причини:

- корінилися у глибоких культурних відмінностях еллінізованого Сходу і романізованого Заходу;
- у церковному житті грецької і латинської церков ще з попередніх століть існували деякі відмінності, але вони не заважали спілкуванню, доки не виникли суперечки духовенства, під час яких з обох сторін вперше стали звучати звинувачення у відступі від чистоти віри;
- на Сході та Заході під впливом різної історичної долі склалися неоднакові погляди на церкву і на її ставлення до держави:

на Заході:

вчення про главенство
церкви над державою

на Сході:

про главенство держави, хоч церква уміла
давати відсіч царям, які впадали в єресь

Таку ж відсіч здійснила Східна Церква і намагання пап підпорядкувати її своєму главенству: західна церква ставала духовною монархією, а на Сході першість римського папи розуміли лише в моральному змісті;

• Заслуги пап перед Православ'ям в цілому високо оцінювались грецьким духовенством, і воно давало папам найпочесніші і улесливі титули. Але Рим звідси робив висновок, що на Сході визнають першість римської кафедри і в чисто юридичному розумінні.

На той час у Церкві налічувалося **5 патріархів**: Римський, Константинопольський, Александрійський, Антиохійський і Єрусалимський. Всі вони мали однакові права і були незалежними один від одного (так, як це є сьогодні між предстоятелями 15 помісних православних церков).

Початок розколу:

Конфлікт папи Миколая I з константинопольським патріархом Фотієм

Конфлікт розпочався через суперечку за посаду патріарха Ігнатія (якого усунув імп. Михайл III за наклепом дядька – регента Варди, у **858 р.** Ігнатій викривав пороки всесильного регента) і призначеного патріарха Фотія.

Для вирішення суперечки був скликаний помісний собор, на який був запрошений папа, але він не приїхав, а прислав замість себе легатів. Собор затвердив Фотія, і цю постанову підписали легати, перевищивши цим свої повноваження (папа їм доручив розслідувати справу, а рішення залишав за собою). Схилений скаржниками - прихильниками Ігнатія на користь останнього, папа:

відмінив рішення
собору

зняв патріарха
Фотія

своїх легатів
відлучив від церкви

Крім того на соборі, скликаному з цього приводу у Римі, папа Миколай I проголосив, що жоден єпископ не може бути позбавлений кафедри без згоди папи.

Конфлікт також ускладнився через навернення до християнської віри болгар: цар Борис, боячись попасти у політичну залежність від Візантії, замість грецьких проповідників, які здійснили хрещення, попросив латинських, які стали замінювати грецькі церковні обряди на римські.

Фотій запросив інших східних патріархів на собор, який відбувся у 867 р., на якому папа був оголошений відлученим за

нововведення Західної церкви:

«filiogue», піст у суботу, безшлюбність священників, здійснення Літургії на опрісноках та інші названі відступом від істинної православної віри

Особливо звинувачувався папа в бажанні стати главою церкви, ким може бути тільки Христос.

ХІ-ХVІІ ст.

XIII ст. – у **Литві** (але після Кревської унії з Польщею у 1389 р., одруження Ягайла з Ядвігою, перейшла у католицизм) та Чуді;

XIV ст. – у **Малій Пермі** святим Стефаном (для цього переклав на зирянську мову священні і богослужбові книги);

XV ст.- у **Великій Пермі** (св. Іона);

XVI ст.- у **Казані і Астрахані** (святі Гурій, Варсонофій, Герман, диво в 1579 р. Казанської Божої Матері; але з часом багато татар знову повернулись до мусульманства);

XVII ст. – у **Сибіру** (засновані: Тобольська (Кипріан, потім - Філофей), Іркутська (св. Інокентій) єпархії), пізніше (XVIII ст.) – на **Камчатку і Алеутські о-ви** та в **Аляску**.

2. ЗАХІДНА ЦЕРКВА У Х-ХVІ СТОЛІТТЯХ

1) Хрестові походи

Викликані захопленням турками Палестини і утисками, які вони здійснювали християнським паломникам на святі місця, бажання звільнити від невірних Гроб Господній (мали місце і інші політичні, соціальні та економічні причини).

Усього **7 походів**, організатором став **папа Урбан II**, який в 1095 р. скликав собор у Клермоні.

I похід: 1096-1099 рр. - звільнення Нікеї, Едесси, Антиохії, взяття Єрусалиму; утворення в Палестині 2-х духовно-рицарських орденів:

госпітальєрів	тамплієрів
(носили чорні плащі з білими на них хрестами)	(носили білі плащі з червоними на них хрестами)
після втрати святої землі переселяться на о. Родос, а втрати його у XVI ст. – на о. Мальту, де будуть до XVIII ст.	після 3-го походу утвориться німецький орден тевтонів (білі плащі з чорним хрестом. Тамплієри потім переселяться до Франції, а тевтони до Пруссії)

У наслідок 1-го хрестового походу утворилось Єрусалимське королівство.

II похід: 1147-1149 рр.(приводом стало захоплення мусульманами Едесси в 1146 р.) Мотивом було звільнення Єрусалиму (директором походу з'явився король Людовік VII та німецький імператор Конрад III). У 1187 році в Єрусалимі завладували мусульманські війська, після чого в 1187 році халіф Саладин взяв Єрусалим. Із часом (в 1187 р.) халіф Саладин взяв загрозувати півночі Русі

Це зумовило **III похід: 1189-1192 рр.** Взяли участь три глави (німецький імператор **Фрідріх Барбаросса**, французький король **Філіп II**, англійський король **Річард Левове Серце**). Суттєві суперечки між союзниками не принесли великих результатів (вузька смуга побережжя між Яффою та Тіром і право вільного відвідування святих місць).

Захід був не задоволений такими результатами і організував **IV похід у 1204 р.** (організував папа Іннокентій III), який за певних обставин **перетворився в похід не проти мусульман, а проти православних:**

розгром Константинополя

поділ Візантії, перетворення її у Латинську імперію

У 1261 р. **Михайл Палеолог** відвоював Константинополь і відновив грецьку імперію.

V похід - здійснений нім. імператором Фрідріхом II, який у 1229 р. звільнив Єрусалим, але турки знову ним заволоділи у 1244 р.

Останні два походи (**VI та VII**) здійснював фр. кор. **Людвік IX Святий**, які в 1291р. закінчились невдачею.

2) Могутність католицької церкви в XII-XIII ст.

(в епоху хрестових походів).

Небувалої висоти досягла папська влада за **Григорія VII** (серед. XI ст.) і трималась до поч. XIV століття.

На недосяжну висоту свою владу поставив папа **Іннокентій III** (1198-1216) (його ідеал – всесвітня теократія папи):

не задовольнився титулом вікарія ап. Петра і назвав себе намісником Христа	організував IV хрест. похід, хрест. похід проти альбігойців і вальденсів утворив	ввів індульгенції	забрав у мирян право причастя під обома видами і право читати Біблію
--	--	-------------------	--

Торжество духовної влади над світською супроводжувалось розширенням прав духовенства над іншими класами суспільства. (Католицьке духовенство різних країн, об'єднане під владою папи, маючи виключні права на освіту і сильне своїми матеріальними засобами, ототожнювали церкву головним чином самі з собою. Миряни були позбавлені будь-якої самостійності в церковному житті. Народні мови були виключені з Богослужіння, і не клірикам заборонялось читати святе письмо. Також у мирян було забрано право причащатися Тілом і Кров'ю (це право залишили священикам) і для причастя давали лише Тіло).

Церква також в цей час стала вводити звичай роздавати **індульгенції** (тобто прощення гріхів для живих і мертвих за грошові пожертвування чи інші послуги).

Застосування **інтердиктаму** (накладання на цілі країни заборони всіх тайств, крім хрещення), яке в боротьбі з непокірними главами держав було грізною зброєю.

Іншою зброєю духовної влади стала **інквізиція**, яка займалася розшуком і розслідуванням ересів та судом над еретиками, яких у випадку вини спалювали на вогні.

Нарешті, папи оголошували хрестові походи не тільки проти мусульман, але й проти еретиків і, навіть, проти своїх противників.

3) Чернечі ордени

Головною опорою папської влади було монашество. Першим орденом був **орден св. Бенедикта** (виник у VI столітті).

У міру того, як збільшувалось багатство монастирів, монастирські норми і правила занепадали. Ключійська реформа повернула багато монастирів до попереднього аскетичного життя.

У XII ст. суворим дотриманням монастирських правил і громадським впливом на їх покращення прославився **св. Бернард**, який ще відомий як красномовний проповідник II хрестового походу.

У XIII ст. виникли ще два чернечі ордени:

францисканців	домініканців
(отримали назву злиднених орденів)	
засновник – італієць св. Франциск Асизький; ідея відмови від світу, презирство до науки	засновник - іспанець св. Домінік; ідея влади над світом, прославились своєю вченістю

Своєю добровільною бідністю, допомогою всім натрудженим і обтяженим, а також своєю вченістю ці ордени здобули значний вплив на народ, а їх звільнення з-під влади місцевих єпископів зробило їх безпосередньою зброєю папської влади на місцях.

4) Церковна наука

Розвиток схоластики. Найвидатніший представник – **Фома Аквінський**, домініканець, у середині XIII ст. виклав в системі вчення католицької церкви з питань віри і моральності, права і державного життя.

В епоху хрестових походів виникають **перші університети** (найвідоміші – у Болоньї (Італія), Паризький), в яких на першому місці було богослов'я (**теологія**), а потім філософія.

Середньовічні університети затверджувались папами, і професорські посади займали представники кліру.

5) Прагнення пап до панування над Східною Церквою

Така мета ставилась і під час хрестових походів. 1-й хрестовий похід стався лише через півстоліття після церковного розриву Заходу і Сходу; з утворенням Єрусалимського королівства на Сході з'явилися католицькі релігійні установи, і духовно-рицарські ордени стали могутньою зброєю в папських руках.

Перетворення хрестоносцями IV походу Візантії на Латинську імперію було справжнім (тимчасовим) торжеством папства над столицею Православ'я.

Користуючись таким становищем, папи розробляють питання про **унію між церквами**. Між іншим, вони звертали увагу і на Русь:

У серед. XIII ст. **Данило Романович Галицький** отримує від папи королівську корону за обіцянку вступити з Римом в унію, а той обіцяв організувати проти татар хрестовий похід (який так і не відбувся).

Ще раніше, за Інокентія III для навернення до християнства язичників на сході Балтійського моря (у Лівонії) утворився німецький духовно-рицарський **орден мечоносців (1202)**, який розпочав просування на сусідню Русь (Псковське князівство) в той час, коли на Новгородські землі напали шведи (1240 р.).

Боротьба із німцями і шведами отримала характер захисту православ'я від католицизму, і обидва наступи були успішно відбиті новгородським князем **Олександром Невським** (у 1240 та 1242 рр.)

6) Занепад католицизму в XIV-XV ст.

Це був час найбільшої кризи, яку переживав католицизм в своїй історії. Настільки зіпсувалось життя і поведінка духовенства, що в суспільстві заговорили про псування церкви як у керівництві, так і в її членах, тому почали створюватися плани церковної реформи, які вбачали у папстві корінь зла. Особливо ганебним буде період Авіньйонського полону пап (коли папський двір (курія) стане вертепом зіпсованого життя).

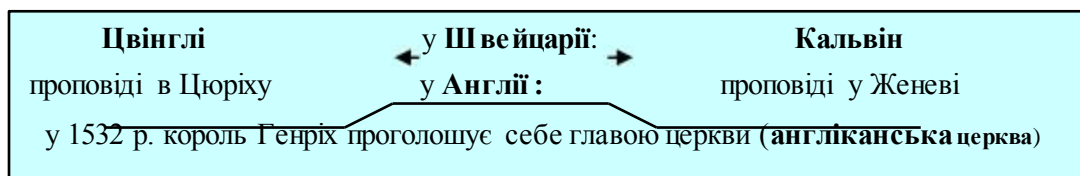
1377-1417- період **двоспапства** (римського і авіньйонського).

Опозиція папству в Чехії на чолі з реформатором **Яном Гусом** набула характеру релігійно-національної війни (у 1415 р. Ян Гус спалений на вогні як «еретик»).

Спроба католицької церкви провести реформу спочатку на Констанцькому (1414-1418 р.), а потім на Базельському (1431 р.) соборах, але невдала.

7) Реформація

Розпочалась у **Німеччині у 1517 р (Мартін Лютер, колишній рудокоп, стає монахом, «95 тез» проти папи римського, спалення папської булли про відлучення від церкви). Реформацію продовжили:**

Протестанти (лютерани) джерело – тільки Святе Писання (для них неканонічні посл. Якова і Апокаліпсис)

- дозволяють його читати всім
- для спасіння потрібна тільки віра
- відкидають будь-яку церковну ієрархію
- в таїнствах признають тільки хрещення і частково причастя
- покаяння – це внутрішнє, а не сповідь перед кимось
- заперечують святих
- заперечують молитву за померлих
- заперечують моральне повчання, відкидають пости
- у богослужінні у храмах залишили тільки хрести, сидіння, музику, деякі ікони

Кальвіністи:

- вчення про безумовну визначеність долі людини
- визнають тільки хрещення і спрощене причастя
- повне упрощення храму (як проста аудиторія)

Баптисти: (церква євангельських християн баптистів) секта заснована у 1633 р. в Англії, основоположник - Джон Сміт.

Найпоширеніша секта, слово «баптист» означає «той, хто занурює»:

- заперечують святе передання (але мають своє передання в обрядах хрещення, поховання, яких немає в Святому Писанні)
- не допускають до хрещення дітей
- спрощене причастя (як спогад, а не таїнство)
- шлюб – не таїнство (але повинен бути благословенним)
- при хрещенні повністю занурюють у воду

Для зміцнення позицій Католицької церкви, влади папи римського, підірваних реформаційним рухом, в **1534** р. засновується **орден католицьких ченців єзуїтів** (дослівно «товариство Ісуса», від латинського «Jesus» - Ісус).

3. Утворення Османської імперії та втрати Східної Церкви

Михайлу VIII Палеологу не вдалось відновити Візантійську імперію у межах, які вона мала до IV хрестового походу.

У середині XIVст. на Балканський півострів стали здійснювати напади **турки-османи** (які прийшли в Азію на зміну туркам-сельджукам у XIII ст.):

1353 р.- захоплення перших земель на Балканах

1389 р. –порозка сербів на **Косовому** полі

Подальші успіхи турків були на деякий час затримані появою в Азії могутнього завойовника в особі монгольського царя **Тамерлана**.

У I половині XV ст., коли монголи вже не загрожували туркам, останні поступово зайняли майже всі візантійські володіння на Балканах.

У правителів Східної імперії вся надія була на допомогу Західної Європи, заради якої вони готові були піти на унію з Римом (тобто підкорити грецьку церкву папству). З цього приводу папою Євгеном IV у **1439** р. був скликаний **Флорентійський собор**, на який приїхав сам імператор Іоанн VIII і багато ієрархів грецької церкви, більша частина яких визнала главенство папи (але весь народ і духовенство і чути не хотіли про підкорення Риму). Унія не відбулася, але й не відбулася допомога, обцяна папою Константинополю. Проти турок виступили тільки поляки і угорці, і то невдало.

Не дивлячись на хоробрий опір, турецький султан Магомет II у **1453** р. **взяв Константинополь**, що означало падіння Східної імперії, і суттєво послабило позиції православних на Сході.

Більшість православних народів Балкан (південні слов'яни і греки) підпадуть на тривале (майже 500-річне) **турецьке ярмо**, але збережуть православну віру. Найганебнішим з боку турків буде:

перелаштування православних храмів на мечеті

створення із відібраних у слов'янських матерів хлопчиків і вихованих з них у мусульманській вірі жорстоких воїнів – **яничар**

Турки матимуть постійні наміри розширити свої завоювання в Європі.

У наступні століття – постійна загроза від них для європейських народів (суттєво постраждав від турків і український народ: тисячі полонених щорічно до Туреччини з України відправляли турецькі васали – кримські татари).

4. Невдалі спроби примирення Заходу і Сходу

Під тиском папи Візантійський імператор **Михаїл Палеолог**, поклавши край Латинській імперії на Сході (1261 р.), щоб утриматися на своєму престолі і примиритися з папою, вирішує підкорити його владі Грецьку Церкву.

Через міцний супротив духовенства і народу вдається до насилля:

знімає одного за одним патріархів

інших сповідників православної віри трьох публічно карає, тяжко пригнічує, відправляє в заслання

Папа Григорій X скликає у **Ліоні** так званий Вселенський Собор (**1274 р.**), на якому імператорські послі визнали главенство папи і підписали римське сповідання віри. Собор залишив грекам без змін Символ Віри і всі церковні обряди.

Але помер Михаїл, і насильне з'єднання Грецької Церкви з Римською зруйнувалось (сам він був позбавлений церковного поховання, односторонній його покарані, а на латинів знову було накладено прокляття).

У другій чверті **XV ст.** небезпека Константинополю від турків-османів змусила імператора **Іоанна VII Палеолога** знову звернутися до папи і шукати його покровительства ціною Православ'я.

Папа Євгеній IV з бажанням розпочав переговори про воз'єднання Церков і у **1438 р.** відкрив **Собор у м. Феррарі:**

<p>від православних: 1 патріарх, 22 митрополити і єпископи, духовних і світських осіб, від Русі</p>	<p>від католиків: папа, 11 кардиналів, 700 150 єпископів митрополит Ісидор</p>
---	--

Дискусії ні до чого не привели (католики крім «*filioque*» добавили ще й чистилище).

Через епідемію чуми Собор був перенесений у **Флоренцію**, де зібрався у наступному (1439) році. Акт про возз'єднання від православних не підписав Марк, митрополит Ефеський.

Після повернення додому більшість єпископів розкаялась і не замовчувала, що і їх заставили і обманули.

Патріархи, які не були у Флоренції, зібрали Собор у Єрусалимі і на ньому віддали прокляття Флорентійську унію (в 1443 р.).

У кінці XVI ст. (1596 р.) папам все таки вдалося підкорити частину Руської Православної Церкви на території Речі Посполитої (**Брестська унія**) (сучасна Українська греко-католицька церква).

5. ІСТОРІЯ ХРИСТІЯНСТВА НА РУСІ В ІХ-ХІІІ СТОЛІТТЯХ

1) Проповідь св. апостола Андрія Первозваного на берегах Дніпра

За переданням, першу проповідь Євангелія на берегах Дніпра здійснив **святий апостол Андрій Первозваний**, який, піднявшись на київські гори, поставив там дерев'яний хрест і передбачив, що у цій країні засяє істинна Христова віра.

Святий апостол Андрій пройшов майбутню Русь з півдня до півночі: від київських гір до Новгороду і, навіть, до острова Валаам (згадка про це в старовинному рукописі «Оповідь»). Кам'яний хрест, який поставив апостол на Валаамі, зберігався до часу преподобного Сергія Валаамського.

Святий апостол Андрій Первозваний ставить хрест на горах Київських. Худ. М. Ломтев

2) Християнські князі Аскольд і Дір, велика княгиня Ольга

Просвіта русичів християнською вірою почалась за часів князів **Аскольда і Діра**.

Коли вони з дружиною із варягів та слов'ян розоряли околиці Константинополя, греки звернулись з молитвою до Бога про захист. Патрірах Фотій зі святим співом опустив у море ризу Богоматері, яка зберігалася у Влахернському храмі, і, раптово шторм потопив кораблі русів. Це сильно вплинуло на Аскольда і Діра.

Русичі під Константинополем.
Мініатюра стародавнього літопису

Після повернення до Києва, вони запросили собі наставників у вірі Христовій. Слухаючи проповідь грецького єпископа (867 р.), деякі русичі, які мали сумнів у чудесах, описаних у Біблії, запропонували покласти у вогонь Євангеліє, пообіщавши прийняти християнську віру, якщо воно залишиться неушкодженим. Єпископ закликав: «Господи! Прослав ім'я Твоє перед цим народом» і поклав книгу у вогонь. Євангеліє залишилось цілим. Русичі, вражені дивом, стали хреститися.

Войовничий Олег, убивши Аскольда і Діра, певним чином зупинив поширення християнства. Але за князя Ігоря християни складали значну частину його дружини і мали навіть соборну церкву пророка Іллі у Києві.

Смерть Аскольда і Діра

Після смерті Ігоря його дружина, **велика княгиня Ольга**, бачучи чисте і благочестиве життя київських християн, полюбила їх віру і вирішила охреститися.

Але щоб краще ознайомитись із християнством, вона з багаточисельною свитою відправилась до Константинополя.

Були різні мотиви, що схилили святу Ольгу прийняти християнську віру.

Аскольдова могила.
Худ. Т.Г. Шевченко

Це передусім політичні, культурні й торгівельні відносини Русі із християнською Візантією та християнськими державами Заходу.

Уже за часів князя Олега († 912) були в Києві й на Русі варяги-християни, а за князя Ігоря вони мали свою церкву святого Іллі у Києві. У цій церкві християни-дружинники, підписуючи мирний договір із Візантією 944 року,

Свята Ольга. Ікона

присягали князеві Ігореві, чоловіку Ольги. Ольга бачила також чесне і високо моральне життя християн у Києві. Тож нічого дивного, що і в неї з'явилося бажання стати християнкою.

Дата хрещення Ольги до сьогодні не встановлена. У літописі сказано, що Ольга хрестилася у Царгороді 955 року. Грецькі джерела, широко описуючи її побут у Царгороді у 955-957 роках, нічого не згадують про її хрещення. Таку важливу подію, як хрещення володарки Русі, вони не могли б оминати мовчанкою. Більшість істориків вважають, що Ольга охрестилася в Києві у 954-955 роках і вже як християнка була потім із великим почтом у Царгороді.

При хрещенні Ольга отримала ім'я Олена.

Християнська віра сильно вплинула на особисте життя Ольги і її оточення. Тепер вона творить багато справ милосердя і просвітилась добрими ділами: одягала роздягнених, годувала голодних, милувала вдів і сиріт – і все це робила широко, зі смиренням та любов'ю. У деяких документах сказано, що ніби це вона збудувала у Києві церкву святої Софії і дала гроші на будову церкви святої Трійці у Пскові. У 959 році вона посилала послів до німецького короля Оттона I. Західні літописи стверджують, що княгиня просила у нього єпископа і священників.

Старання Ольги повернути на християнську віру і свого сина Святослава не увінчалось успіхом. У «Повісті минулих літ» читаємо: «Ольга, живучи зі своїм Святославом, навчала його потреби охреститись, і він того не притримувався, ані не приймав до своїх ушей...» Ольга часто говорила: «Я, мій сину, Бога пізнала і радіюся, коли ж і ти пізнаєш, то почнеш радуватися». Він же не звертав уваги на те, кажучи: «Як я можу новий закон прийняти один? А дружина моя почне із цього сміятися». Вона ж говорила до нього: «Коли ти охрестишся, всі будуть робити те саме». Він же не послухав матері, творячи звичай поганські. Однак Ольга таки любила свого сина Святослава говорячи: «Нехай буде воля Божа. Коли Господь схоче помилувати мій рід та руську землю, хай вложить їм у серце навернутися до Бога, як і мені дарував Бог». І не кажучи, молилася за свого сина кожної ночі й кожного дня, виховуючи сина до його взросління».

Хоча не вдалося Ользі повернути сина, але все-таки її вплив на нього був великий. Немає сумніву, що Ольга, ставши християнкою, хотіла, щоб і її народ прийняв Христову віру, однак, з огляду на тодішні політичні обставини у державі, вона не наважилась приступити до загального хрещення своїх підданих. Це зробив її внук святий Володимир Великий.

Про християнське життя Ольги свідчить її остання воля, де вона просить, щоб її поховали за християнським звичаєм і на гробі не справляли поганської трізни. Померла вона у глибокій старості 969 року, маючи близько 75 років.

3) Святий рівноапостольний князь Володимир

Онукові святої Ольги, князю **Володимиру**, судилося виконати велике бажання просвітити Русь вірою Христовою.

Коли Володимир відчув пустоту язичницької віри і почав думати про іншу, кращу, болгарські магометани, хозарські євреї, німці і греки прислали до нього своїх проповідників. Опис магометового раю хоч і сподобався Володимиру, але обрізання здалося йому ненависним, а заборона вина – тяжкою. Вислухавши іудеїв, він спитав:

Князь Володимир

- Де ваша батьківщина?
- У Єрусалимі, але Бог у гніві розсіяв нас чужими землями, - відповідали вони.
- І ви, наказані Богом, смієте бажати, щоб і інші позбавились свого?- сказав мудрий князь.

Сильне враження на князя справив християнський грецький проповідник, який під кінець своєї бесіди показав картину Страшного Суду. Володимир сказав:

- Добре цим праведникам, що праворуч.
- Хрестись, і ти будеш з ними, - відповів проповідник. Відпустивши проповідників із дарами, князь посилає послів, які побували у болгар, німецькій землі, і, нарешті, у грецькі землі. Патріарх у присутності послів відправив Літургію.

Величність Софійського храму, присутність всього духовенства, мелодійний спів, величність і простота служби так вразили послів, що вони після повернення додому розповідали: «Коли ми стояли під час служби у грецькому храмі, то ми не знали, де ми знаходились: на землі чи на небі». А потім добавили, що, спробувавши **солодкого**, вони не хочуть більше **гіркокого**,

тобто, дізнавшись про християнську віру греків, вони не хочуть служити своїм

Храм св. Володимира у м. Херсонесі, на місці, де хрестився князь.

богам - ідолам. При цьому бояри добавили Володимирі: «Якби віра грецька не була краща усіх, то не прийняла б її твоя бабка, княгиня Ольга - наймудріша із людей». Тоді князь Володимир остаточно вирішив прийняти християнську віру.

Але, як язичник, рахував для себе принизливим просити про це греків.

Тому йде на греків війною, бере м. Корсунь (Херсонес) у Криму і вимагає від імператорів Василя та Константина (братів), щоб ті видали за нього їх сестру Анну. Брати відповіли, що не можуть видати сестру за язичника.

Коли Володимир погодився похреститися, то із царівною Анною відправили і священника.

У цей час у Володимира захворіли очі і він втратив зір. Як тільки князь хрестився і виходив із купелю, ніби пелена впала у нього із очей, і він став бачити. Володимир, прозрівши тілесно і духовно, з радістю вигукнув: «Тепер я пізнав істинного Бога!»

Одружившись на Анні, князь повернув грекам Херсонес, а в обмін отримав митрополита Михаїла із шістьма єпископами і кліром, моці святих Климента і Фіви, ікони і все необхідне для церковної служби.

Хрещення Володимира. Мініатюра стародавнього літопису

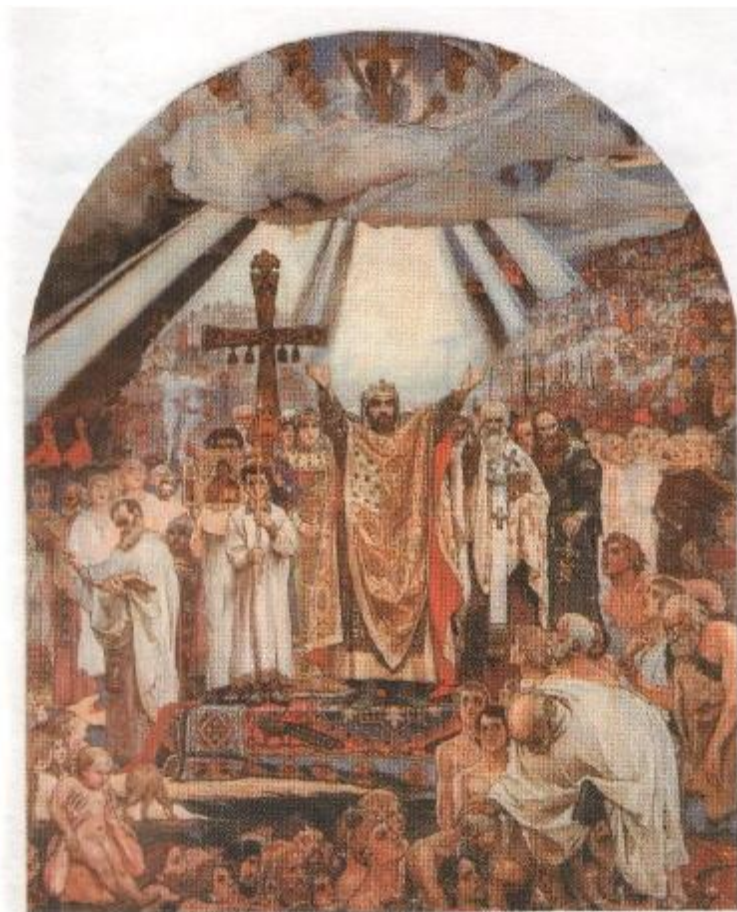
4) Хрещення Русі

У 988 році князь Володимир повернувся до Києва зовсім не таким, яким він покинув місто, вирушаючи у похід. Спочатку звелів князь скинути ідолів – одних порубати, а інших – спалити. Перуна ж наказав прив'язати до хвоста коня й волочити його з гори Боричевим узвозом до Ручая, і приставив дванадцять мужів бити його палицями. Першими Володимир хрестив своїх 12 синів, потім багатьох бояр і в призначений день (**28. 07. 988 року**) - усіх киян у Дніпрі. Ось як це було. Послав князь Володимир по всьому місту з повелінням зібратися усім жителям на березі Дніпра, підкріпивши заклик усією силою своєї князівської влади: «Якщо хто не прийде – багатий чи бідний, жебрак чи раб - буде мені ворогом!»

Настав незабутній і єдиний в руській історії ранок Хрещення киян у водах Дніпра. Увійшли у воду і стояли там одні по шию, інші - по груди, молоді ж біля берега по груди, декотрі тримали немовлят, а вже дорослі бродили, священники ж творили молитви, стоячи на місці. І була видна радість на Небі і на землі з приводу спасіння стількох душ.

У рік Хрещення Русі Володимиру виповнилося 25 літ. Приймаючи християнство, Володимир в усьому змінився. Із грубого язичника він став благочестивим і мирним християнином. Народ полюбив свого великого князя і разом із ним ішов до Бога.

Із Києва християнство мирно поширилось іншими містами Русі і в кінці XI століття вже панувало по всій Руській землі.

Хрещення Русі князем Володимиром. Розписи відомого російського художника В.Васнецова у Володимирському соборі м. Києва

5) Значення прийняття християнства

Давньоруський народ після прийняття християнства хоч не зразу забув і залишив звички язичництва, і удільні міжусобиці шкідливо впливали на моральність, але *Христова віра принесла для нього важливі плоди:*

дала багатьох подвижників істинного добродієства,
принесла писемність, освіту, християнську культуру,
послабила право родової помсти, пом'якшила норів,
зменшила біди удільної системи.

Здійснила моральний вплив на державне і суспільне життя.

Відмінними рисами наших предків були:

<i>проста, без замудроті віра в істину Христову</i>	<i>суворе дотримання всіх церковних правил</i>	<i>любов до молитви і Божих храмів</i>	<i>милосердя до бідних</i>
---	--	--	----------------------------

6) Перші руські святі - святі благовірні князі-страстотерпці Борис і Гліб

Святі благовірні князі Борис і Гліб з батьком святым Володимиром. Ікона

Святий Володимир, син Святослава, онук Ігоря, який започаткував христову віру на землі Руській, мав 12 синів.

Князі Борис і Гліб були синами святого рівноапостольного князя Володимира і при святому хрещенні були названі Романом і Давидом. Борис княжив у Ростові, а Гліб - у Муромі. Обидва своєю справедливістю, мудрістю і лагідністю здобули любов і повагу своїх підлеглих.

Святий Володимир, будучи уже похилого віку, не довіряв своїм старшим синам - Святополку і Бориса Ярославу. Він викликав їх до себе і дав завдання виставити військо проти печенігів, що напали на Київську Русь.

Згодом Борис одержує звістку про смерть батька. Засмучений, він утішився молитвою і не вживав ніяких заходів проти лихих дій старшого брата Святополка. Святополк, зайнявши престол у Києві, послав своїх вірних людей схопити князя.

Вони віроломно увірвалися до намету князя Бориса, перебили охорону і пораненого князя привезли до Києва, до Святополка, котрий звелів своїм людям всадити меча в серце Борисове. Тіло убитого князя було поховано у Вишгороді, в церкві святого Василя. Умертвивши Бориса, Святополк вирішив убити й князя Муромського Гліба і послав до нього гінця сказати, що батько хворий і хоче бачити його. Гліб повірив йому і поспішив до Києва.

По дорозі, біля Смоленська, його зустрів гонець від Ярослава, який повідомив, що батько вже помер, Борис вже убитий Святополком і що на нього також чекає смерть. Застереження Ярослава прийшло дуже пізно, зловмисники, послані братовбивцею, зарізали його, коли той молився за батька і брата.

Перед своєю смертю Гліб у молитві сказав: «Господи Ісусе Христе! Ти постраждав за мене на хресті, дозволь і мені перетерпіти за Тебе не від рук ворогів, а від рук власного брата. Боже, не зачисли йому цього за гріх, бо він не знає, що робить...»

Тіло його було залишене на березі річки і прикрите хмизом. Лише через деякий час його було знайдено і поховано у Смоленську.

Через чотири роки після смерті братів Ярослав завдав нищівної поразки Святополку і, прогнавши його, зайняв великокняжий престол у Києві.

По закінченні війни він переніс тіло брата Гліба із Смоленська у Вишгород, в церкву святого Василя, і поклав поряд з тілом брата Бориса. Пізніше, коли ця церква згоріла, над гробницями обох князів відбувалися зцілення і чудесні знамення. Ярослав побудував нову церкву і, відкривши гробницю своїх братів, знайшов нетлінні тіла святих мучеників.

**Святі благовірні князі
Борис і Гліб. Ікона**

6) Початок чернечого життя

У перші десятиліття християнства на Русі започатковуються перші монастирі. Батьком руського чернецтва є:

прп. Антоній Печерський та його сподвижник прп. Феодосій Печерський родом із Любеча, ніс послух на г. Афон, заснував дальні і ближні печери у Києві у 1050 р. (пам'ять 15.09)	родом із Василькова, розширював печери у Києві, розбудовував Лавру (пам'ять 27.08, 15.09)
---	---

7) Преподобні Антоній і Феодосій Печерські

Антоній, у миру Антип, був родом із Любеча (Чернігівщина). Від юних літ Антоній прагнув догоджати Богу і намагався робити усе для спасіння своєї душі. Кожного дня він ходив до церкви, з увагою читав або слухав читання священних книг, уникав дитячих забав, не любив носити світлого убрання, відзначався тихістю, смиренням і послухом. Полюбивши Бога усім серцем заради удосконалення у духовному житті, він пішов на Афонську гору, що славилася подвижниками, там постригся у ченці, отримавши ім'я Антоній. Ігумен, що постриг його, навчив його правил чернечого життя, послав Антонія до його рідного краю.

Преподобні Антоній і Феодосій Печерські. Ікона.

(Варлааму), а сам знову усамітнівся, перейшов на сусідню гору, викопав собі нову печеру і там заснував Ближні печери. Але великий князь Ізяслав (син Ярослава) призначив Варлаама на ігуменство до іншого монастиря; тоді ігуменство у печерах перейшло до преподобного Феодосія. Преподобний же Антоній, проживши життя у суворому подвигу, мирно віддав Богові душу близько 1078 року. Пам'ять його святкується 24 липня.

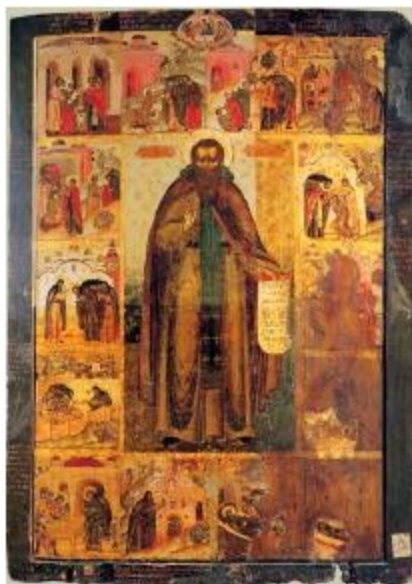
Преподобний Феодосій народився у м. Василькові від шляхетних батьків, які невдовзі переїхали до Курська. Із юних літ він прагнув догоджати Богу і

Прибувши до Києва, Антоній обрав безлюдну, вкриту лісом гору на високому березі Дніпра, неподалік від Києва, де тепер Дальні печери, і тут оселився у маленькій печерці, яку (за часів князя Ярослава) викопав для самотньої молитви священник Іларіон, духівник великого князя, пізніше митрополит Київський. Скоро чутка про дивного подвижника дійшла до жителів Києва, які у великій кількості почали приходити до нього за благословенням. Сам великий князь із дружиною часто приходив до Антонія за благословенням. Інші, що бажали духовного подвигу, копали собі печери поряд і там жили.

Коли кількість таких подвижників досягла п'ятнадцяти, було збудовано церкву; Антоній не захотів «керувати» ними і доручив новий монастир ігумену

намагався робити все для спасіння своєї душі. Кожного дня він ходив до церкви з увагою читав або слухав читання священних книг, уникав дитячих забав, не любив носити світлого убрання, відзначався тихістю, смиренням і послухом. Втративши на 14-му році життя батька і залишившись жити із матір'ю, він багато терпів від неї неприємностей через свою глибоку релігійну схильність. Одного разу довелося йому побачити прочан з Єрусалима, які розповідали про святі місця, і він так захотів побачити все це своїми очима, що пішов із ними до Палестини. Мати наздогнала його, повернула з дороги, а потім щиро просила його не залишати її, а жити, як належить шляхетному юнакові. Феодосій залишив думку про подорож до святих місць, але не переставав жити життям побожним, старанно відвідуючи церковні богослужіння.

Дізнавшись, що літургія іноді не відбувається через брак проскур, Феодосій вирішив сам їх випікати. Він купував пшеницю, молів її своїми руками, пік проскури і приносив їх до церкви. Матері все це не подобалось, і Феодосієві доводилось з приводу цього терпіти багато дорікань. Він побачив, що, перебуваючи на очах матері, не можна цілковито віддати себе служінню Богу, тому вирішив залишити матір і пішов до Києва, щоб вступити до одного з монастирів. Феодосій обійшов усі монастирі, але ніхто не хотів прийняти убогого юнака, і тільки у печері преподобного Антонія він знайшов собі притулок. Антоній прийняв його і благословив постригти у чернецтво.

Преподобний Феодосій. Ікона

Феодосій ревно виконував чернечий послух і скоро був висвячений на пресвітера. Коли преподобний Антоній відійшов на сусідню гору, Феодосій залишився на старому місці; через три роки подвижницького життя братія обрала його ігуменом. Преподобний Антоній благословив вибір братії. Ставши ігуменом Печерського монастиря, Феодосій не змінив і не послабив свого смиренного, подвижницького життя: раніше за всіх він приходив до церкви, часто заходив до пекарні і допомагав пекти хліб, рубав дрова, носив воду, носив грубу волосяницю, спав мало, більше дрімав сидячи, за трапезою їв лише сухий хліб і варену страву без масла, пив тільки воду. Великий князь ставився з великою пошаною до побожного ігумена, часто розмовляв з ним на самоті, залишався у нього обідати і говорив, що його убога монастирська їжа набагато приємніша за князівську.

Для братії своєї преподобний Феодосій був прикладом подвижницького життя. Для кращого устрою життя ченців він заснував чернечеспівжиття на

Преподобні Антоній і Феодосій у престола Божої Матері. Ікона

зразок уставу Студійського монастиря, який він отримав з Царгорода. Преподобний Феодосій був засновником зразкового спільного братського монастиря не тільки для печерської братії, але й для всього чернецтва руського. Навчаючи братію подвижницького чернечого життя, преподобний виховував у ній і любов до ближнього, особливо бідного, що потребував допомоги. Він заснував у Києві перший гостинний дім, в якому годував жебраків, калік і розслаблених. Незадовго до своєї смерті він заснував велику муровану церкву в ім'я Успіння Божої Матері, але, збудувавши фундамент церкви, він помер 3 травня 1074 року.

Церкву було закінчено й освячено за його наступників 1089 року. До цієї церкви з Царгорода було принесено чудотворний образ Успіння Божої Матері Істинна побожність ченців Печерського монастиря, які зберігали суворий дух чернечого життя Антонія і Феодосія, здобула загальну пошану, і він, як найстаріший монастир на Русі, став називатися ще з XII ст. лаврою. Багато довелося лаврі перетерпіти різних негараздів, але, занепадаючи з зовнішнього боку, вона знову відновлювалась і процвігала духовно, будучи фортецею православ'я в тяжкі часи боротьби за православну віру.

8). Преподобний Нестор Літописець. «Повість минулих літ»

«У ті часи, коли преподобний Антоній присвятив себе безмовному життю у печері, а преподобний Феодосій будував монастир, до них прийшов сімнадцятилітній юнак Нестор. Ще не будучи простим ченцем, він проявив себе у всіх чернечих добродіях: у піклуванні про чистоту тілесну і душевну, у добровільній убогості, у глибокому смиренні, послушенстві, строгому постуванні, непереривному молінні та в інших ангельських подвигах, беручи приклад з життя перших святих Печерських – Антонія і Феодосія. А після смерті преподобних – прийняв чернечий постриг, а згодом був введений у сан диякона. Головним послухом Нестора було літописання.

Коли ж за нав'янням Божим братія вирішила на раді викопати чесні мощі преподобного Феодосія, першим прийняв на себе цей послух блаженний Нестор. З великою вірою і молитвою він трудився всю ніч. Коли ж він виніс із печери мощі святого, то став очевидцем великих чудес, про що сам і свідчив. І прожив він багато років, працюючи над написанням літопису. По смерті був покладений у печеру, де і досі поживає його нетлінне чесне тіло» (Із «Життя святих» т. 2). Нестор – один із найавторитетніших печерських старців свого часу. У «Іконописному збірнику» його зовнішність описано так: «Сивий, борода, на зразок Богослова – не роздвоїлась. На плечах – клобук, у правій руці – перо, а в лівій – книга і чотки...». Святий мав зріст 163-164 сантиметрів, належав до жителів Придніпров'я. Присвятив своє життя релігійній справі: до кінця своїх днів був ченцем Києво-Печерського монастиря. Помер святий, як стверджують дослідники, у 1113-1115 роках, коли мав, на думку істориків, близько 60-65 років.

Нестор Літописець.
Художник В. Васнецов

Головним подвигом життя Нестора було написання до 1112-1113 років «**Повісті минулих літ**». «Се повести временных лет, откуда есть пошла Русская земля, кто в Киеве нача первее княжити и откуда Русская земля стала есть» - так з перших рядків визначив мету своєї праці преподобний Нестор. У своєму літописі він використав багато різних джерел. Тут і літописні записи його попередників, монастирські записи і перекази, візантійські хроніки, різні історичні збірки, розповіді старця – боярина Яна Вишатича, торговців, воїнів, подорожуючих, багата скарбниця усної народної творчості і, звичайно, Біблія. рядок не лише знайомить нас з подіями далеких часів, а й вчить нас бути патріотами, виховувати в собі християнські чесноти і в усьому мати надію на Бога. Чернець-патріот починає свою працю біблійною оповіддю про «Всесвітній потоп», продовжує ретельною розповіддю про східнослов'янські племена, про визначні події руської землі. Тут немає нічого другорядного, тут кожен рядок не лише знайомить нас з подіями далеких часів, а й вчить нас бути патріотами, виховувати в собі християнські чесноти і в усьому мати надію на Бога. Перед смертю преподобний заповідав печерським літописцям-ченцям продовжити його працю, що й було виконано ігуменами Сильвестром, Мойсеєм і Лаврентієм. Все це дозволило автору написати історію Русі як частину всесвітньої історії, історії спасіння роду людського.

Поняття і значення літописів

«Будь-яка подія, якби не була закріплена писемно, забулася б і втрапилася б для пізнання. Так, якби Мойсей, навчений Богом, не залишив нам у своїх

Пам'ятник преп. Нестору
у Києво-Печерській Лаврі

книгах відомості про першопочаток, про першобудову світу, а також про праотця Авраама, то все це упродовж віків загубилося б, покритися б пільмою забуття. Але Бог, що зберігає в людях пам'ять про свої чудеса, у будь-який час воздвигне описувачів, щоб наступні покоління, прочитавши написане ними, могли цим скористатися» - так починається Житіє преподобного Нестора Літописця, автора найбільшої писемної пам'ятки Київської Русі. Біблія - книга священна. Кожне її слово потребує глибокого осмислення, оскільки вона писалася авторами за натхненням Духом Святим, а історики - лише науковці, що, зібравши певний матеріал, намагаються на папері відтворити події минулого. Кожен бажаючий може стати істориком і автором історичних

праць. Автором богоугодних книг стає той, кого обирає Сам Господь серед людей істинно віруючих, смиренних, що до написання підходять з молитвою і надією на Божу поміч. Подібним чином Господь явив і в нашій землі, у святому Києво-Печерському монастирі, письменника, преподобного отця нашого Нестора, котрий просвітив наші очі, виклавши корисне нам і викликав у нас подяку Богу. Він написав нам про початок і перший устрій нашої країни, не лише зовнішній, а й внутрішній, духовний - тобто про заснування і благоустрій на Русі чернечого життя, насадженого, як у раю, у святому Києво-Печерському монастирі, а також про родоначальника чернецтва на наших землях, преподобного Антонія та його наступників. Одним із них і був славнозвісний літописець, що не лише записав діяння на пергаменті, а своїм подвижницьким життям на непорочній своїй душі. Цією працею він і самого себе вписав у книгу живота вічного.

Літописи – це твори, у яких розповідь ведеться за роками («літами»). Це своєрідна форма літературного твору, що виникла на основі усного історичного епосу.

Пошговхом до літописання стали бурхливі події патріотичного характеру у Київській Русі, а також бажання знати минуле своєї вітчизни, щоб повніше осмислити і зрозуміти її теперішнє. Літописи містять не тільки лаконічні записи, а й цілі оповідання, народні перекази, масштабні описи історичних подій.

9) Роль Києво-Печерського монастиря у духовному житті Київської Русі

У XII-XIII століттях розквітає Києво-Печерський монастир, створений

преподобним Антонієм Печерським. За літописними даними, Печерський монастир був заснований 1051 року – про перші монастирські печери згадує «Повість минулих літ». Преподобний Антоній спочатку поселився в печері, в якій проживав раніше Іларіон до свого становлення на Руську митрополію. Одними із перших до преподобного Антонія прийшли Никон, Феодосій, Варлаам і Єфрем, кожний із яких викопали собі окремі печери (так звані **дальні**) і в одній із них влаштували церкву.

Собор Києво-Печерських святих. Ікона

Преподобний Антоній доручив управління братією учню Варлааму, а сам викопав собі іншу печеру (**ближні**) і перебував в затворі до самої кончини в 1073 р. Першим ігуменом, за проханням братії, Антоній призначив Федосія (помер в 1074 р.).

Із інших затворників своїми подвигами визначаються: **Ісаакій, Мойсей Угрин, Євстратій, Агапіт-лікар, Никита, Пімен, Іоанн Багатостраждальний.**

Через деякий час у монастирі з'явилися наземні храми, а печери перетворилися на місце поховань. Головним храмом став храм Успіня Божої Матері, що дало назву монастирю.

Монастир став центром духовного життя Київської Русі. З Києво-Печерським монастирем пов'язано перше Літописання. У 1113 році преподобний Нестор Літописець закінчив свою «Повість минулих літ», а в першій чверті XIII століття у монастирі було створено унікальний твір «Києво-Печерський Патерик». У Лаврі жили й працювали відомі літописці, вчені, лікарі, зодчі й живописці - Іаков, Никон, Іоанн, Агапіт, Даміан, Аліпій, Григорій.

Насаджене преподобними Антонієм і Феодосієм Печерськими древнє чернецтво послугувало Київській Русі і дало цілий сонм святих.

Сучасний вигляд Києво-Печерської Лаври. Фото

Історія Києво-Печерської Свято-Успенської Лаври невід'ємно пов'язана із історією Ближніх (Антонієвих) і Дальніх (Феодосієвих) печер. Зараз там починають більше ніж 120 мощів угодників Божих. У традиційному переліку печерських угодників ми зустрічаємо імена таких святих, які не були Лаврськими монахами, але чий святі мощі повністю або частково у різний час було перенесено до обителі. Це святий первомученик Стефан, апостол від 70-ти, свяченомученик Климент, єпископ Римський (101), святий Іоанн, первомученик Русі, вбитий київськими язичниками (983), святий князь

Володимир, преподобна Єфросинія Полоцька (XII), святий Феоділ, архієпископ Новгородський (1485), Іуліанія Ольшанська.

Багато знаменитих подвижників, які не були захоронені у Лаврі, але якийсь час молилися у ній, прославлені Церквою як святі. Це святителі Феодосій Чернігівський (1696), Димитрій Ростовський (1709), Іоанн Тобольський (1715), Інокентій Іркутський (1731), священомученики Афанасій Брестський (1648) і Макарій Овручський (1678), преподобний Стефан Махрищський (1406), а також преподобні Паїсій Виличковський (1794), Іона Київський (1902), Кукша Одеський (1964) та інші. Разом з ними Собор Києво-Печерських чудотворців налічує більше ніж 160 святих.

10) Руська церква в XI-XIII ст.

Ієрархія Руської Церкви утворилась за зразком Грецької. На утримання церкви князі віддавали десяту частину своїх доходів і дарували землі.

Константинопольський патріарх, затвердивши Київського митрополита, надавав йому повну самостійність і ніколи сам по собі не втручався у справи Руської Церкви.

Київський митрополит, як перший єпископ Русі, управляв не тільки церквами, які знаходились у Київському князівстві, але й мав нагляд і над єпископами усієї Русі (усього перед монголо – татарською навалою в Київській Русі було 18 епархій).

Багато зусиль доклала Церква для припинення кровавих князівських міжусобиць XI-XIII ст. (Першими мучениками стали сини князя Володимира **Борис і Гліб**, убиті братом Святополком Окаянним в 1026 р.).

Найвідоміші Київські митрополити XI-XIII ст.:

1-й	2-й
св. Михаїл	св. Леонтій
(988-992)	(992-1008)
↓ (моці покаяться у Лаврі)	↙ (перший митрополит із руських)
	бл. Іларіон
	Іоанн II
	бл. Єфрем
	(1051-1067) (1080-1089) (1090-1096)

1238-1240 підкорення Русі **монголо-татарами**, **встановлення їх панування** (1240-1380 рр.):

на тих, хто залишився живими, накладено тяжке іго рабства	загибель і полон багатьох у тому числі священників	грабування храмів і монастирів
---	--	--------------------------------

Монгольське іго краща частина руського народу прийняла **як покарання Боже за гріхи і в своїй тяжкій долі ще більше горнулася до Бога.**

(За часів завоювання монголо-татари були язичниками, а в XIV ст. прийняли мусульманство).

Мученицьку смерть від татар прийняли: блгв. князь Чернігівський **Михайл** із своїм боярином **Федором** і князь Рязанський **Роман**. Через розорення і запустіння Києва і навколишніх земель митрополит **Кирил II** протягом свого 30-літнього правління весь час був в роз'їздах і вибирав місцем свого перебування або столицю південно-західної Русі - м. Галич, або столицю північно-східної – м. Володимир. Його наступник – **св. Максим** (1283-1304), змушений був остаточно **перенести свою кафедру** із Києва до **Володимира (1299)**.

6. ІСТОРІЯ ХРИСТІЯНСТВА НА РУСІ В XIV-XVII СТ.

1) Митрополити Петро і Олексій

1308-1326 роки – правління митрополита **Петра** (родом із Волині):

підтримку згоди між князями	добився у хана Узбека попередніх пільг Руської Церкви	у 1325 р. переніс кафедру із Володимира до Москви
-----------------------------	---	---

Великого авторитету набув митрополит **Олексій** (1354-1378):

чудесно зцілив дружину хана великокняжу	разом із вірними боярами здобув грамоту юному Дмитрію Івановичу (Донському)
---	--

2) Розділення Руської митрополії на Московську і Київську

Розділення розпочалось за святителя Олексія (**1354**), (за наполяганням литовського князя Ольгерда, який в цей час володів південно-західними руськими землями, Константинопольський патріарх висвятив Київським митрополитом Романа). Після смерті Романа Київським митрополитом патріарх поставив серба Кипріяна, який через декілька років об'єднав дві кафедри протягом 16 років (не дивлячись на різке розділення Москви і Литви). Остаточне розділення завершиться в **1461 році**. Не дивлячись на те, що утворення **окремої Київської митрополії** здійснилося проти волі Константинопольського патріарха, вона залишалася з ним у тісному союзі.

У **1495 р.** собор південноросійських єпископів вибрав і поставив митрополита Макарія, а потім уже послав до патріарха за благословенням для новопоставленого митрополита. Патріарх дав благословення, але повідомив, щоб на майбутнє без його благословіння вибрані південноросійськими єпископами митрополити не поставлялись. Поставлення завжди здійснювалось на Русі (утиски, які відчували православні південної Русі від папістів, заставляли їх міцніше триматися союзу з Константинопольським патріархом).

В інше відношення стала до Константинопольського патріарха Московська митрополія після її віділення від Київської митрополії: присилання митрополита Ісидора, який підписав Флорентійську унію 1439 р, підірвало довіру росіян до греків. Після зняття Ісидора готувалися грамоти до патріарха з вимогою дозволити поставляти митрополита в Москві, але через слухи, що імператор прийняв латинство, та смуту на Русі, яку підняв Шемяка, вони не були відправлені.

У **1448 р. Іона був поставлений митрополитом собором російських єпископів.** У 1453 р. Константинополь був взятий турками і Грецька Церква опинилась у дуже скрутному становищі. Російська митрополія від Константинопольського патріарха отримує право незалежно і вибирати, і поставляти митрополита. Святитель Іона останнім мав звання Київського митрополита, перебуваючи у Москві.

3) Монастирське життя в XIV- XVII ст.

Нове життя російському чернецтву у XIV ст. дав преподобний **Сергій Радонезький (1314 - 1392).**

Під керівництвом пр. Сергія виховались інші подвижники, які усіма кінцями Північної Русі заснували обителі і внесли до них новий дух чернецтва, пробуджений їх великим наставником.

Крім прп. Сергія знаменитими засновниками монастирів були:

Варлаам Хутинський Кирило Білозерський Іосиф Волоколамський

(XIII ст. Хутинський монастир) (XVст. Білозерська пустинь) (XVст.м. Волоколамськ)

Зосима і Саватій Соловецькі, Пафнугій Боровський, Ніл Сорський,

(XV ст. Соловецький о-в Білого моря) (1444 р. біля м. Боровська)(XV ст. на р. Сорі)

Олександр Свірський

Ніл Столобенський

(XV ст., Свірська Святицький монастир) (XV ст., Столобенський монастир) (XV ст., Сорський монастир)

Кирило, який став потім єпископом Туровським та преподобний Никита.

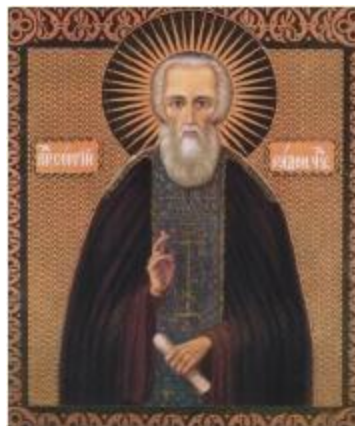
У XIII ст. став відомий у Руській Церкві особливий рід життя – **юродство у Христі:**

першим зразком такого життя став **Прокопій Устюзький** (був іноземним купцем в Новгороді, відчув перевагу Православ'я, неза-**Іоанн** устюзький, Василій та **Іоанн** доволений звичайним подвигом,) вибрав юродство во Христі

цим же шляхом йшли і прославились: **Михайл Клопський, Ісидор Ростовський, Іоанн Устюзький, Василій та Іоанн Московські, Микола Псковський, Лаврентій Калужський**

Святий благовірний князь Олександр Невський. Ікона (пам'ять 12.09 та 6.12)

Преподобний Сергий Радонезький. Ікона (пам'ять 18.07 та 8.10)

4) Руська церква після повалення монголо-татарського іґа

З воцарінням Івана 3-го обставини Росії змінилися:

остаточно повалене монгольське іґо,	впала удільна система	князь став самодержавним царем Русі	змінилось становище митрополитів
-------------------------------------	-----------------------	-------------------------------------	----------------------------------

Поєднуючи в своїх руках всі види влади, московські царі поширювали **свій вплив і на область церковну** (розвитку їх зверхності по відношенню до митрополитів багато сприяло те, що з часу Іони митрополити вибирались і поставлялись руськими єпископами і тому стали своїми людьми

Іван III

ледве не позбавив кафедри митр. Геронтія за твердість характеру

Василь Іванович

з цієї ж причини заточив митр. Варлаама до монастиря

Іван IV (Грозний)

позбавив кафедри 3-х митрополитів,

у т.ч **св. Филипа II (1556 -1568)**, (засуджував царя за опричнину, задушений Малютою Скуратовим).

У II половині XV- на поч. XVI століть з Новгороду поширилась **єресь жидовствуючих**, проти яких рішуче виступали: архієпископ Новгородський Геннадій, ігумен Волоколамський Йосиф.

Протягом XIV- XVI ст. в пам'ять особливих благодіянь Божих, явлених на Руській землі, **були встановлені такі святкування:**

- явлення чудотворної ікони Пресвятої Богородиці в Тихвині (1383) (9.07);
- стрігнення Володимирської чудотворної ікони Пресвятої Богородиці (1395), яка позбавила Росію від нашествия Тамерлана;
- на честь тієї ж ікони 23.06. і 21.05. за спасіння від Ахмета (1472) і Москви (1521) від Махмет-Гірея і казанців;
- на честь Смоленської ікони Пресвятої Богородиці (1524) в пам'ять приєднання Смоленська до Росії (10.08);
- на честь явлення чудотворного образу Пресвятої Богородиці в Казані (1579) (21.07).

Крім вказаних святкувань у 1381 р. було встановлено здійснювати в Димитрієву суботу (яка буває перед днем вчч. Димитрія Солунського (8.11) поминання воїнів, які загинули на Куликовому полі.

5) Внесення змін до чину богослужіння та богослужбових книг

Причина – необхідність ліквідувати деякі помилки, які закралися в монгольський та наступний періоди, що послужило потім приводом до розколу.

Помилки в богослужінні:

невпорядковане його відправлення (одночасне читання кількох читців)	ходіння при освяченні храму за сонцем	подвійне Алілуя, двоперстя
--	--	-------------------------------

Як внаслідок неосвіченості погрішності закрадалися до чину церковного богослужіння, так з тієї ж причини вони закралися і в Богослужбові книги.

Це псування богослужбових книг ще помічали митрополити Кипріан і Фотій й ревниво піклувались про їх виправлення, але після них наступні митрополити, не знаючи грецької мови, не змогли продовжувати їх працю, і помилки стали знову збільшуватись.

У 1518 р. із Афону був викликаний інок **Максим Грек**, який отримав освіту в кращих західних університетах:

перекладе із грецької мови

виправить помилки
богослужбових книг

Кращі люди будуть у захопленні від його праць, але більшість його не сприйме і, навпаки, буде звинувачувати у псуванні книг (сам Максим не знав слов'янської мови, і йому допомагали два перекладачі Герасимов і Власій, які при перекладі допустили деякі неточності). За непримиренність з деякими пороками у житті росіян та певну критику царя Максим буде засланий до Волоколамського монастиря (1525), потім - ще до кількох і помре в 1556 р. У 1551 р. у Москві за Івана IV (Грозного) збирється так званий **Стоглавий Собор**, який прийме 100 пунктів, де будуть ліквідовані помилки (але залишаться хрещення двома пальцями). Щоб покласти край подальшим помилкам і свавілю переписчиків, у 1564 році диякон Іван Федоров і Петро Тимофієв віддрукують перший Апостол, а потім і інші книги. Ще більше будуть піклуватися про виправлення книг у Патріарший період (за патріархів Іова та Гермогена). Завершилось виправлення за **патріарха Никона**.

б) Встановлення в Росії патріархії. Патріархи Іов і Гермоген.

Заслуги Троїцької Лаври за часів самозванців

1589 р. – за бажанням благочестивого царя Федора Івановича та згоди Вселенських Патріархів, Російська Церква отримує повну самостійність у своєму управлінні через встановлення у Москві Патріаршого престолу. **Першим патріархом** став Московський митрополит **Іов** (буде ув'язнений самозванцем з поляками). З патріаршеством також були встановлені 4 митрополії (Новгородська, Ростовська, Крутицька, Казанська), 6 архієпископств та 8 єпископств.

У роки великої смуги слідом за патріархом Іовом проти Лжедмитрія виступить новий патріарх **Гермоген (1606-1612)**, заморений голодом поляками за Лжедмитрія II у Чудовому монастирі. Особливий голос на захист Вітчизни і організацію ополчення підняла Троїцька Лавра.

7) Патріаршество Філарета

Батько вибраного у 1613 р. царя Михайла Федоровича Романова. У миру - Федір Микитович. За Бориса Годунова прийняв постриг під іменем Філарета. Був у польському полоні до Деулінського миру (1618). Ставши патріархом, був не тільки радником, а й співправителем царя. Його 10 років патріаршества були присвячені відбудові держави, розореної за самозванців. Носив титул великого государя.

8) Церковна реформа патріарха Никона

Причина – необхідність виправлення помилок, залишених у богослужінні після Стоглавого Собору та помилок у богослужбових книгах, які знову були внесені за патріарха **Йосифа** (Йосиф хотів продовжити справу виправлення помилок і з цією метою створив комісію у складі Аввакума, Микити, Лазаря та інш., які, не знаючи грецької мови, не користуючись оригіналами, ще більше зіпсували книги. У 1649 р. на ці помилки вказав Єрусалимський патріарх Паїсій, перебуваючи у Москві разом з освіченим греком Арсенієм (який вчився у Римській колегії і знав кілька мов).

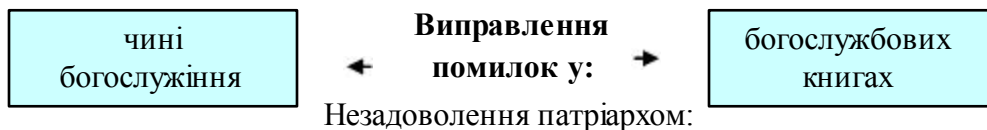
Патріарх Йосиф:

створив нову комісію з учених київських старців: Єпифанія Славенецького, Арсенія Сатановського, Дамаскіна Птицького, Феодосія Сафоновича та грека Арсенія	схвильований звісткою, що афонські старці спалили слов'янську книгу з вченням про двохперсне знамення
	раптово помирає (у 1652 р.)

Патріархом стає **Никон** (1652–1667).

(З 1648 р. Новгородський єпископ, авторитетний ієрарх, до 1658 р. близький друг царя Олексія Михайловича, мав великий вплив на царя, давав поради стосовно внутрішньої і зовнішньої політики (у приєднанні України в 1654 р., у першій війні з Польщею) За заслуги від царя, як і патріарх Філарет, мав титул Великого государя).

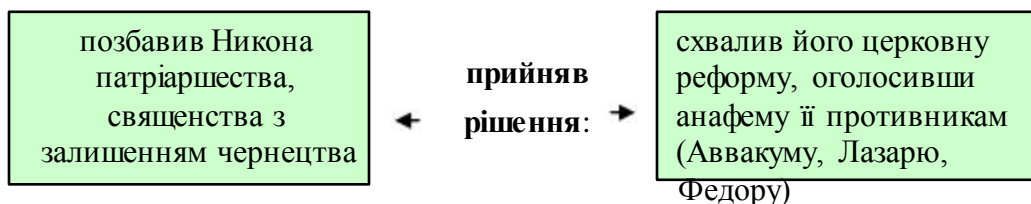
Головним предметом його церковного управління стала **церковна реформа**.

<i>царських вельмож:</i>	<i>духовенства:</i>	<i>народу:</i>
незвичайним возвишенням і довірою царя, критикою на свою адресу	недоступністю, суворістю і жорстокістю покарань	церковними змінами, заборонами деяких ікон (поганої якості і латинського зразка)

Через нестерпність свого становища Никон 10.07. 1658 р. в Успенському соборі оголошує про своє залишення посади (сподіваючись, що це вплине на царя, і той буде просити його про примирення; а також - на підтримку народу). Також про своє відречення пише і в листі до царя, але цар проявляє байдужість і шукає нового патріарха. Никон вирішує повернутися на посаду, але цар не дозволяє. Конфлікт розглядався на скликаному у 1656 р. Соборі, який не тільки позбавив Никона посади, а й сану.

Самого Никона на Соборі не було. Не всі з цим рішенням погодились. Конфлікт продовжувався. Новий **Собор**, з присутністю двох східних патріархів (Єрусалимського Паїсія та Антіохійського Макарія), царя та самого Никона в 1666 р.

Основою звинувачення стало самовільне залишення посади та лист Никона до Константинопольського патріарха, перехопленого царем, у якому Никон скаржився на царя). Никон переніс 15-річне ув'язнення, похоронений як патріарх. Східні патріархи дозволять його згадувати як патріарха.

9) Розкол старообрядців

Реформа Никона викликала розкол (з 1667 р.). Здивовані прихильники старовини, не знаючи, як узгодити зняття Никона (на їх думку – як засудженого за псування книг) із схваленням виданих ним книг, пояснили своє недорозуміння тим, що ніби східні патріархи, проживаючи під владою турків, обусурманились, а тому не потрібно слухати ні патріархів, ні Соборів. Такі розкольники отримали загальну назву – **старообрядці**.

Старообрядці:

піднімали бунти і повстання (1669-1676 р. - 8-річний бунт у Соловецькому монастирі, в 1682 р. бунт у Москві разом з стрілець-Хованським («хованщина»)	тікали в ліса, болота, віддалені райони, деякі здійснювали самоспалення, як при бажання йти на саможертву Софії заради кими віри полками на чолі з
---	--

Швидко з'явилися різні їх **секти**:

попівщина діяківці, новокадильники, перема-стародубівці, чорнобильці, сусловці	безпопівщина поморяни, феодосієвці, занці, пилипівці та інші
--	--

Старообрядці вимагали:

старі книги для богослужіння; 8-й член Символу Віри доповнювати новим словом «істинного»; при хресних ходах ходити із сходу на захід; 2 р., а не 3 р. говорити «Алилуя»	поклоніння тільки старим іконам; хреститися 2-ма пальцями; хрест тільки 8-ми конечний; писати слово «Ісус», а не, «Ісус»; Літургію здійснювати не на 5, а на 7 просфорах
---	--

Представником верховної влади государя у Синоді був **обер-прокурор** із цивільних осіб (спостерігав за рішеннями, мав право їх зупиняти, повідомляючи царю). Основою дій Святійшого Синоду, крім слова Божого, правил соборних і вігчизняних, встановлений був Духовний Регламент. У справах, які стосувалися спільно двох відомств: церковного і державного, Синод мав вступати у стосунки з Сенатом.

За відсутності государя спільні рішення Синоду і Сенату повинні були мати силу верховної влади.

Через два роки східні патріархи у надісланих грамотах визнали створення Святійшого Синоду і погодились його визнавати владою, рівною патріаршій.

Синоду було доручено:

- спостерігати за чистотою віри і благочинням богослужіння;
- викорінювати забобони, ересі, розколи;
- вивчати діяння святих, засвідчувати чудотворність ікон, мощів;
- розглядати духовні твори, турбуватись про релігійну освіту;
- здійснювати нагляд за церковним управлінням;
- вибирати єпископів, вирішувати всі суперечки, скарги;
- піклуватися про матеріальні засоби Церкви

Із часу Синоду царська влада все більше втручалася у справи Церкви.

2) Духовна освіта, подвижники благочестя

За царя Петра I при архієрейських домах створюються семінарії, деякі з них з часом реорганізуються у Духовні Академії.

Завдяки зусиллям багатьох сподвижників, учителів Церкви, духовна просвіта принесла благодійні плоди:

свт. Димитрій Ростовський, (1651-1709)	свт. Тихон Задонський; (1724-1783)	Платон, митр. Московський (1737-1812)
↓	н а п и ш у т ь:	↓
«Короткий Катехизис»	«Про істинне християнство»	«Християнське богослов'я»
«Св. Історія Ст. Заповіту»	«Настанови християнські»	«Коротка Церковна Російська Історія»
«Четві-Мінеї»		

Вагомі духовні праці також залишили:

Феофан Прокопович – «Християнське Православне Богослов'я», **Свт. Філарет, митрополит Московський** (1782-1867) – «Катехизис», «Біблійна історія», **Дмитревський** – «Про Літургію», **Гавриїл** – «Про служіння і чиноположення Церкви»; роз'яснення Святого Письма ректорів Московської Духовної Академії: **Аполлона Байбакова, Мефодія, Іриня**; інспекторів Санкт-Петербурзької Академії **Макарія і Кирила**; «Догматичне богослов'я» ректора Київської семінарії **Антонія**

З кінця XVIII ст. до Росії за царювання Катерини II проникає дух **вільнодумства і атеїзму** (який вже панував у Франції). Під впливом вільнодумства Заходу багато росіян почали нехтувати усім вітчизняним і зраджувати духу і обрядам православної віри, насмілюючись засуджувати подвиги християнського подвижництва і в той же час захищаючи розбещені правила життя і звичаї іноземні, які стирали із життя християн залишок віри.

Ще більшого поширення він набуває у XIX ст., чому сприяла участь Росії в розгромі імперії Наполеона. Велику хвилю національного і релігійного піднесення широких мас принесла визвольна вітчизняна війна 1812 року. (Нашестя Наполеона на Росію Церква розцінює як праведне покарання Боже за відступ від попереднього благочестя і сліпе наслідування Заходу.

Близька небезпека і усвідомлення безсилля власними силами її відвернути розбудили в серцях руських людей віру і надію на Бога. З сердечною молитвою про допомогу Росія піднялась на боротьбу з ворогом).

Не дивлячись на несприятливий дух часу, цей період не був бідним на подвижників благочестя.

Святитель Тихон
Задонський (пам. 26.08)

Собор преп. старців
Оптинських (пам. 24.10)

Святитель Інокентій
Московський (пам. 6.10)

Із подвижників найбільш відомі своїми подвигами:

Митрофан Воронежський (пом. в 1703 р.), **Димитрій Ростовський**, **Тихон Задонський**, **Інокентій Московський** (1797-1879)
Софроній Іркутський (пом. в 1771 р.), **Йосаф Білгородський** (пом. в 1754 р), **Феофан Затворник** (пом. в 1894 р), **Ігнатій Брянчанинов** (пом. в 1867 р), старець преп. **Серафим Саровський** (1778-1833), блаженна **Ксенія Петербурзька** (1730-1803), преп. **Паїсій Величковський** (1722-1794), старець **Амвросій Оптинський** (1812-1891), прав. **Іоанн Кронштадтський** (1829-1908)

Святитель Димитрій
Ростовський (пам. 4.10)

Святитель Феодосій
Чернігівський (пам. 18.02)

Святитель Софроній
Іркутський (пам. 13.07)

Святитель Феофан
Затворник (пам.23.01)

Святитель Ігнатій
Брянчанинов (пам. 2.01)

Св. праведний Іоанн
Кронштадтський (пам. 13.05)

Свята блаженна Ксенія Петербурзька

Блаженна Ксенія жила в XVIII столітті, народилась у Санкт-Петербурзі. Її сходження до вершин святості почалося з особистої трагедії: раптово помер чоловік. Молода дружина була вражена тим, що він залишив цей світ, не встигши ні покаятись, ні причаститись. Свята Ксенія сподівалася своїми подвигами вимолити прощення гріхів чоловіка. Своє майно блаженна Ксенія роздала бідним і у вбранні свого чоловіка взяла на себе тяжкий хрест юродства, пішла мандрувати та поневірятися вулицями столичного міста. Увесь час вона ходила в лахмітті та порваному взутті, терплячи нападки та насмішки. За її подвиги блаженна Свята удостоїлась дару прозорливості. Ксенія Петербурзька несла свій хрест 45 років і спочила близько 1803-го року.

Свята блаженна Ксенія Петербурзька. Ікона

На її могилі на Смоленському кладовищі у Петербурзі з часом була споруджена кам'яна каплиця, до якої віруючі кладуть записочки, а Ксенія виконує їхні прохання. Нині - це одна із визначних святинь міста. Там спочивають мощі блаженної Ксенії. День пам'яті святої 6 лютого.

Преподобний Серафим Саровський

Преподобний Серафим Саровський - один з найбільш шанованих православних святих, чудотворець. Преподобний сам відбивав напади диявола, узявши на себе подвиг стовпництва, молився на камені із зведеними руками тисячу ночей. Преподобний Серафим Саровський (Прохір Мошнин) народився 19 липня 1758 в Курську, в сім'ї купця. Трьохрічним хлопчиком впав з дзвіниці, але чудом залишився живий. Підлітком отримав зцілення від Курської ікони Божої Матері «Знамення».

Преподобний Серафим Саровський. Ікона

В юності паломником прибув в Київ, поклонитися печерським святим. У віці 18 років став послушником у Саровському монастирі. Шістнадцять років провів в пустині, з них три роки - в повному мовчанні. Випробував себе подвигом стовпництва: 1000 днів і ночей стояв на камені і невпинно молився. Провівши 10 років в пустині, преподобний, якому вже пішов сьомий десяток,

почав приймати страждених, розраджувати і зціляти їх. У деякі свята до нього приходило по декількох тисяч чоловік. За свідченнями очевидців, преподобний мав дар слова «живого і щедрого», прозорливість незвичайну: читав думки, як книгу. Був завжди радісним. Лице його випромінювало чудесне світло, а під кінець життя було настільки осяяно-сліпучим, що «неможливо було дивитися на нього». Спочив преподобний 2 січня 1833 р. У 20-ті роки XX ст. Саровську пустинь закрили, а мощі вивезли невідомо куди. Тільки в 1991 році вони були виявлені у фондах музею, розміщеного в Казанському соборі Санкт-Петербурга. Влітку того ж року хресним ходом мощі преподобного повернули в Серафимо-Дівеєвський монастир. Дні пам'яті 15 січня та 1 серпня.

8. ПРАВОСЛАВ'Я НА УКРАЇНІ У XIII-XIX СТОЛІТТЯХ

1) Наслідки монголо-татарського нашествия

Князівські міжусобиці і, як наслідок, монголо-татарське його політично роз'єднало Русь, але не роз'єднало духовно. Через спустошення південноруських земель і з послабленням Києва: кафедра митрополита переноситься:

у 1299 р. – до Володимира, ————— а у 1325 р. – до Москви
(але до 1462 р. для всієї Русі константинопольський патріарх висвячував одного митрополита, і він, будучи в Москві, носив титул Київського).

Подальша історія знову політично роз'єднує північносхідні та південнозахідні руські землі: (перші все частіше будуть називатися Московією, а другі – Україною (*перша літописна згадка назви «Україна» відносно південноруських земель – за 1187 р.*)).

2) Під владою Польщі і Литви

Галицько-Волинська Русь	Київщина, Переяславщина, частина
	захоплені: Чернігів-Сіверщини
польським королем Казимиром III у 1349 р.	звільнені Литвою від Золотої Орди і приєднані до неї у 1362 р.
початок активної експансії католицизму (у 1375 р. створення Галицької католицької митрополії)	до 1385 р. Литва була православною, давньоруська мова - державною поруч із литовською

За наполяганням литовського князя Ольгерда константинопольський патріарх висвячує митрополитом Київським **Романа**, починається розділення Руської кафедри на Московську і Київську. Подальший наступ католицизму

на українські землі після **Кревської унії (1385 р.**, об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського, перехід литовського князя Ягайла до католицизму через бажання нареченої – польської королеви Ядвіги).

1393-1394 р. - походи литовського князя Вітовта в *Київське князівство* і приєднання його до Великого князівства Литовського.

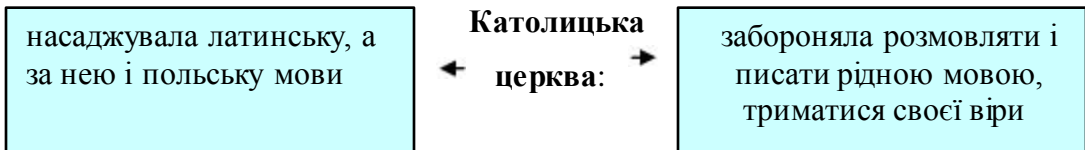
1461 р. - остаточне розділення **Руської митрополії** на Київську і Московську.

1471 р. – ліквідація Київського князівства. Призначення до Києва литовського намісника, подальші утиски православної віри.

XV століття – **виникнення козацтва** – захисника українського народу від утисків і посягань іноземців, захисника православної віри.

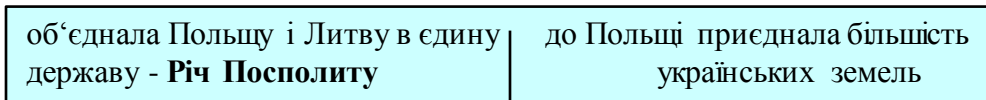
З 1495 р. українські єпископи почали самі вибирати Київського митрополита, але цей **вибір** обов'язково **затверджувався** Константинопольським патріархом.

Перебування українських земель під владою Литви та Польщі призвело до релігійного і культурно-національного гноблення.

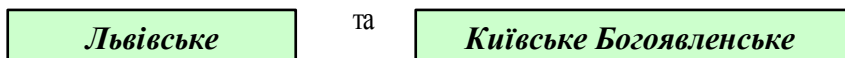

3) Наслідки Люблінської унії

Ще більше ускладнилась ситуація для України після **Люблінської унії 1569 року**, яка:

З приходом польської шляхти відбуваються значні національні і релігійні зміни. Частина українських вищих верств денаціоналізується, і внаслідок політики католицького духовенства, зокрема єзуїтів та їхніх шкіл, перейде у католицизм. Захисником православної віри буде **князь Костянтин Острозький** (1526-1608), видатний громадський діяч, засновник Острозької Академії (але пізніше і його родина, як і деякі інші славнозвісні роди (Ходкевичів, Тишкевичів, Сапіг, Радзивиллів), опольщилася). Надрукована Костянтином в **1581 р. Острозька Біблія** набула широкого використання по всій Русі. 1556-1561 рр. - переклад на українську мову **Пересопницького євангелія**. Провідну роль у захисті православної віри і української нації перебрали на себе міщани: вони гуртувалися у **братства**, які поступово з числа церковних об'єднань перетворювалися на могутні культурні й освітні осередки, зі школами і друкарнями, з них найбільшу роль відігравали:

Братства почали контролювати духовенство, цю ініціативу підтримав Константинопольський патріарх, який надав їм право «**ставропігії**» (автономної церковної одиниці, яка підлягала безпосередньо патріархові). Це робило братства незалежними від влади місцевих єпископів.

4) Брестська унія

Пануючи на українських землях, маючи на меті повне покатоличення українців, польське духовенство і королівська влада вміло використала настрої окремих представників православного духовенства, для яких особисте благополуччя було вище чистоти віри.

Проголошенню унії сприяли такі випадкові обставини:

*Константинопольський патріарх Єремія, проїздом до Москви, позбавив кафедри Київського митрополита Онисифора за попереднє двоєженство, а також дав наказ розслідувати злочини Луцького єпископа **Кирила (Терлецького)**. Заради уникнення грізного суду, Терлецький вирішує віддатися сам і передати всю Південно-Західну Церкву під владу папи.*

Учасником своєї справи він робить хитрого і ділового, але разом з тим і безсовісного сенатора **Іпатія Потія**, якому нічого не значило змінити одну віру на іншу, а потрібно було звільнитися від боргів. Кирил схиляє його до себе, виходжує йому через єзуїтів у короля Сигізмунда вигідне Володимирське Єпископство.

Щоб підготувати людей до задуманої унії, Терлецький і Потій об'їхали всі українські і білоруські землі, всюди сіючи хулу на патріархів, але, не дивлячись на це, пропозиція унії на трьох скликаних один за одним Соборах була відкинута. Тоді вони вирішили застосувати хитрість і обман. На Соборі 1591 р. Терлецький встиг отримати бланки з прикладеними печатками єпископів для складання прохань до короля про повернення Православній Церкві її попередніх прав і переваг. Ці бланки він протримав у себе до 1595 р. і потім разом з Іпатієм написав на них прохання королю і послання папі з викладенням бажання унії не тільки від імені митрополита і єпископів, а й від усього духовенства і мирян.

Сигізмунд відправив Терлецького і Потія до Риму, де вони присягнули папі за себе і за всіх руських єпископів. Після їх повернення із Риму для урочистого відкриття і введення унії був призначений сейм у **Бресті**, куди з'їхалось багато світських і духовних осіб, православних і католиків (**1596**). З самого початку сейм розділювався на дві ворогуючі сторони:

за унію:

5 єпископів, до яких після вагань приєднався митрополит **Михайло (Рогоза)**

проти унії:

3 єпископи, присутній митрополит Білгородський інше духовенство, вся руська знать на чолі з князем **К. Острозьким**, представники двох східних патріархів

Прихильники унії:

Захисники Православ'я:

проголосили, підтримані Сигізмундом, акт про воз'єднання Греко-Російської Церкви з Римською на основі Флорентійського віри Собору

ухвалили:
 1) ні в чому не слухати митрополита та інших єпископів-відступників
 2) не приймати нічого нового з питань без Константинопольського патріарха

Король, керований єзуїтами, застосує всі заходи для підтримки унії (наперекір православним залишить митрополитом Михайла, а після його смерті поставить на його місце одного із головних винуватців розколу - Іпатія Потія, не буде допускати єпископів-противників унії до пастви).

Наслідки унії:

закриття або передача храмів уніатам

безчисленні образи, приниження православних священників і мирян.

Тому у православних через 16 років залишиться тільки один єпископ

Для православних настинуть найтяжчі часи випробувань.

Православний обряд зберігався, але особи, що погодилися на це з'єднання, або унію ставали католиками. А народ, що залишився вірним православ'ю і який не визнавав Брестську унію, католики стали ще більше тіснити і пригноблювати. Тоді багато хто почав вирушати в степи, за дніпрові пороги, і там утворювати вільне козацьке військо, яке багато раз піднімало повстання для захисту православної віри. Інші стали об'єднуватися в церковні братства або ж ставати під захист вельмож, що залишилися вірними православ'ю. Найвиднішим з них був князь Костянтин Острозький, довкола якого утворилася спільнота вчених. Він заснував у своєму місті Острозі духовну академію та друкарню, і вони багато писали на захист православ'я.

Наступного року після оголошення унії благочестива поміщиця Ганна Гойська, заради зміцнення православ'я, передала чудотворну ікону монахам-пустельникам, які подвизались на Почаївській горі, і з тих пір ця свята Ікона стала іменуватися Почаївською іконою Божої Матері. Цю чудотворну ікону Божої Матері у 1559 р. на привіз Волинь грецький митрополит Неофіт. По наказу зверху він залишив її в будинку Ганни Гойської.

Почаївська гора знаходилася недалеко від маєтку Ганни Гойської і була відомою давно, ще в часи татарської навали в 1240 році. Сама Пресвята Богородиця з'явилася на ній пастухам, причому в пам'ять цього вона залишила слід Своєї стопи, що так і називається «Стопа Пресвятої Богородиці». Із тих пір на цій горі почали подвизатись пустельники, на ній знайшли притулок і ченці зруйнованого Києво-Печерського монастиря.

Почаївська Чудотворна ікона Божої Матері

5) Преподобний Іов Почаївський

Преподобний Іов, в хрещенні Іоанн, син православних батьків з Покуття, прозваних Залізо, народився в 1550 р. на Галичині. Десятирічним хлопцем він вступив до Угорницького монастиря. У цьому ранньому віці він досяг такого успіху в чернечих подвигах, що з 12-ти років уже був пострижений в мантію з ім'ям Іова, після досягнення повноліття був зведений у священний сан, а з тридцяти років удостоєний великої схими, причому йому було повернуто ім'я Іоан. Він особливо любив це ім'я і завжди ним підписувався, але до лику святих він був зарахований з ім'ям Іова.

На прохання князя Острозького, преподобний Іов був переведений в Лубенський монастир, що знаходився в володіннях князя, де став настоятелем і багато писав на захист православ'я. Жага подвижницького усамітненого життя змусила його перейти на Св. Гору Почаївську, проте і там його обрали

настоятелем. Для молитовних подвигів він пішов у кам'яну печеру: ноги його покрилися ранами так, що оголилися кості.

Він був працівником безперестанної Ісусової молитви - «Господи, Ісусе Христе, помилуй мене, грішного», що підводить подвижника до високих духовних ступенів. Так про нього оповідає його учень і сподвижник Досифей, що став за його кончину наступником по ігуменству:

«Одного разу, коли молився пре подобний у тій печері, раптом осяяло його світло благодаті Божої, світивши по всій церкві протягом двох годин безперестанку.

Я ж, побачивши його, у великому жаху впав на землю, переможений таким дивним баченням».

Якої сили досяг святий старець над грішною душею людською, показує наступний випадок. Одного разу, прийшовши вночі на тік монастирський, він побачив злодія, який хотів взяти собі на спину куль зерна.

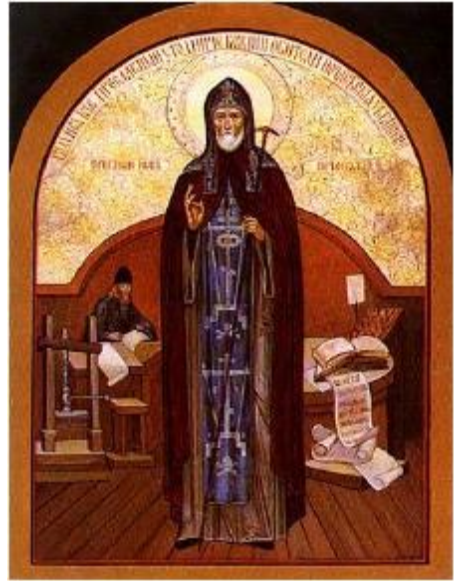
Преподобний допоміг йому підняти цей куль, але нагадав йому про відповідь на страшному Суді Христовому. Вражений кротким словом святого, грішник впав йому в ноги з благанням про прощення.

В обителі преподобний Іов увів чернечий устав. Обитель він оточив огорожею з допомогою благочестивих поміщиків Феодора і Єви Домашевських і збудував Свято-Троїцький собор, а потім і ще шість менших церков. Він створив Почаївську друкарню і продовжував писати на захист православ'я. Збереглася одна з його книг під назвою «Книга Іова Заліза, ігумена Почаївського, власною його рукою написана».

У 1889 році вона була видана під назвою «Бджола Почаївська». Друкарня преподобного Іова відновлена на початку цього століття архимандритом Віталієм (Максименко). Вона була ним вивезена після російської революції за кордон і нині продовжує існувати в Америці, у Свято-Троїцькому монастирі.

Багато скорботи приніс преподобному Йову спадкоємець Ганни Гойської, лютеранин Фірлей. Він заволодів монастирськими землями і навіть чудотворною іконою.

У 1649 році при ігуменові Іові на вершині гори була збудована Свято-Троїцької церква зі Стопою Богородиці у середині храму, - до того слід Стопи більше 400 років залишався під відкритим небом. Тоді ж обитель було обнесено оборонним муром із вежами, збудовані інші храми, келії для братії, різні господарські споруди. Дзеркальна вода, викопаної ним на вершині гори

**Преподобний Іов
Почаївський. Ікона**

криниці та ставка у підніжжі, і тепер є свідченням його невтомних трудів. Преподобний Іов був вірним сином своєї вітчизни та народу.

Із часу перенесення на Почаївську гору чудотворної ікони Божої Матері там заснували монастир. Свята ікона була повернута монастиреві, після того як дружину Фірлея спіткало за блюзнірство над нею Боже покарання, а землі були повернуті судом незадовго до кончини преподобного.

У вільний час преподобний Іов любив займатися садівництвом і розвів у Почаєві прекрасний сад. У 1620 р. він брав участь у Київському Соборі, що засудив унію і постановив твердо стояти за православ'я.

Під цією постановою є підпис «Іоанн Залізо, ігумен Почаївський».

Помер преподобний Іов 28 жовтня 1651 року. Мощі його були відкриті в 1659 році після триразового його з'явлення митрополиту Київському Діонісію.

Незабаром після цього в обитель приїхала на прощу Єва Домашевська. Вночі вона побачила, що в Троїцькій церкві сяє світло і почула спів. Служниця її, дівчина Ганна, пішла дізнатися, яке служіння відбувається, і з жахом побачила,

що церковні двері відчинені, а посеред церкви, між двома ангелами, молиться в надзвичайно світлих шатах преподобний Іов. Звернувшись до дівчини, він наказав їй покликати ігумена Досифея, на той час безнадійно хворого, і дав їй для нього плат, змочений в миро. Хворий, отримавши цей плат, намастився ним і одужав.

У 1675 р. татари взяли в облогу Почаївський монастир. На третій день облоги, під час читання акафіста, над монастирем з'явилася Сама Цариця Небесна. Татари спробували пустити стріли на небесне явлення, але стріли поверталися назад і вражали їх самих.

Тоді татари втекли.

У 1721 р. Почаївським монастирем заволоділи уніати. Чудотворну ікону Божої Матері вони

шанували, але доступ до мощів преподобного для віруючих закрили. Проте через 20 років чудеса преподобного змусили їх допустити до них віруючих. З 1831 р. монастир знову став православним. Мощі преподобного були знову урочисто відкриті, а Почаївський монастир оголошений Лаврою. Обретіння мощів преподобного Іова стало великим святом не лише для Почаївського монастиря, а і для всіх православних людей тогочасної Західної України. Щороку на це свято восени до Лаври збирається звідусіль велика кількість людей молитовно вшанувати пам'ять великого подвижника та борця за віру і волю рідного народу. Нині мощі угодника Божого почивають у храмі,

**Облога татар
Почаївського монастиря**

названого його іменем, поруч із тією печерою, де він ніс молитовні подвиги. Пам'ять преподобного Іова Почаївського згадується 19 травня та 10 листопада, знайдення мощів - 10 вересня.

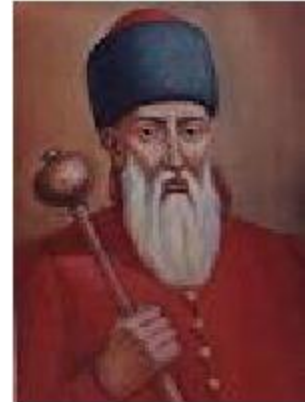
б) Відновлення православної ієрархії на Україні. Заслуги П. Конашевича-Сагайдачного та подвиги митрополита Петра Могили

П. Конашевич-Сагайдачний

Відданим захисником Православ'я зразу після унії став відомий гетьман запорізького козацтва у 1616-1622 рр. Петро Конашевич-Сагайдачний - славетний козацький ватажок, кошовий отаман Війська Запорозького, Гетьман реєстрового козацтва, організатор успішних походів українських козаків проти Кримського ханства, Османської імперії та Московського царства, меценат православних шкіл. З усім військом Запорізьким Петро Сагайдачний вступив до Київського (Богоявленського) братства, що виступало проти колонізаторської політики шляхетської Польщі.

За активної участі Сагайдачного на Україні 1620 р., всупереч політиці польсько-шляхетського уряду і католицької та уніатської церков, було відновлено православну ієрархію, ліквідовану після Брестської церковної унії 1596 р. Таким чином Сагайдачний зробив безпрецедентний для свого часу крок - поставив зброю на охорону освіти рідної країни та її культури.

Гетьман Петро Сагайдачний оспіваний у багатьох козацьких думах та українських народних піснях. Петро Сагайдачний помер від тяжкої рани, яка була завдана отруєною стрілою у битві під Хотиним (1621 р.) Похований у Києво-Братському монастирі. Перед смертю Сагайдачний заповів своє майно на освітні, благодійні і релігійні цілі, зокрема Київському братству і Львівській братській школі, щоб на доходи від цього майна могли навчатись бідні діти.

**Гетьман
Петро Сагайдачний**

За сприянням гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного у 1620 р. Константинопольський патріарх Феофан відновить православну ієрархію на Україні, **висвятивши на митрополита Йова Борецького** і чотирьох єпископів для Київської митрополії. Після багатьох селянсько-козацьких повстань, Варшава на сеймі 1632 р. визнала православну церкву, прийняла «Пункти заспокоєння народу руського, грецької релігії», дозволила православним мати свою ієрархію. Київським митрополитом, якого визнала польська влада, був обраний **Петро Могила (1574-1647)**.

Петро Могила

Син молдавського господаря, отримав освіту в знаменитому Паризькому університеті, прийняв постриг у Києво-Печерській Лаврі і став Екзархом Константинопольського патріарха в Західній Русі.

Саме він схилив короля Владислава (який став королем після смерті Сигизмунда) у 1632 р. відновити Львівську, Луцьку, Перемишльську та створити в Могильові єпархії, повернути київський Софійський собор та багато інших храмів, монастирів і майна. Ставши Київським митрополитом (1633-1647), Петро Могила здійснив нову надважливу послугу Православ'ю піднесенням у своїй церкві духовної освіти, розбудовою храмів і монастирів.

Святитель Петро Могила, митрополит Київський. Ікона (пам'ять 13.01)

Діяльність Петра Могили:

- на базі училища при Богоявленській церкві в Києві у 1632 р. створив **Колегіум**, (який незабаром стане Академією, перетвориться в центр духовної освіти південнозахідної Русі, освітній і науковий центр України і всієї Східної Європи, підготує багатьох гідних священників, освічених архиєпископів і ревних захисників Православ'я, з 1633 р. буде носити ім'я свого засновника. У колегіумі будуть викладатися: церковнослов'янська, давньогрецька й латинська мови, а також теологія, риторика, діалектика, музика, астрономія, арифметика);
- користуючись прихильністю Владислава, в своїй друкарні буде безперервно друкувати твори Святих Отців і богослужбові книги (друкарня буде заснована в 1615 р. при Києво-Печерській Лаврі її ігуменом **Єлисеєм Плетенецьким**);
- уклав **Служебник, Требник**, нарешті завершить свої послуги складанням **Катехизиса** під назвою „*Православне сповідання віри*” (таке необхідне для православних проти хитрих повчань єзуїтів і блукань Кальвіна, які поступово поширювались);
- був меценатом і покровителем наук і мистецтв;
- його зусиллями і за його кошти будуть вперше ґрунтовно реставровані Софійський собор і багато споруд Лаври; поважався сучасниками як чудовий оратор і вправний полеміст, його перу належать багато полемічних проповідей, у яких обґрунтовувалося верховенство православної церкви на Україні й доводилася антинародна суть уніатства;

• провів ґрунтовну **реформу церковної справи**: розпочав її з суворої дисципліни й моральності серед ченців і духовенства. Для слідства й церковного суду створив Духовну консисторію, усунув становище, коли братчики вирішували різні релігійні питання (свою роль у захисті православної церкви у найбільш скрутні для неї часи братства виконали).
(За великі заслуги перед православною церквою 12.12.1996 р. канонізований).

7) Козацтво – захисник віри. Гетьман Богдан Хмельницький

Козацтво, як своєрідна суспільна організація, відіграло важливу роль у збереженні й примноженні української національної культури, у ґартуванні волелюбного духу українства. Козацтво було не лише військовою силою, національно свідомою державною організацією, а й носієм лицарського духу, захисником української культури і християнської віри.

Дослідники та історики, які вивчали добу козацтва, давали цікаву характеристику козацтву як носіям своєрідного волелюбного духу, вони вважали, що Запорізька Січ являла собою військове братство, метою якого було захист свого (тобто православного народу) і безкомпромісна війна проти всіх ворогів православної віри.

Н.Полонська-Василенко («Історія України») писала: «...значення козацтва напр. XVI – поч. XVII зростало. Вони здобували славу видатних вояків... Із бігом часу козацтво, як авторитетна сила, почало брати участь у житті України. 1615 р. гетьман Сагайдачний разом із військом Запорозьким, вписується в Богоявленське братство. Козаки вимагають повернення Святої Софії, а 1620 року сприяють висвяченню православних єпископів. Після того протягом 10 років охороняють Православну Церкву і не дозволяють будь-яких компромісів з Уніатською Церквою».

О.Бойко («Історія України. Запитання і відповіді») зазначав: «Глибока релігійність, ревний захист православної віри – характерні риси духовного життя Запорожжя. Достатньо сказати, що вступ до запорозького товариства починався з питання: «У Бога віруєш?» Саме православ'я, очевидно, значною мірою вплинуло на формування романтичної моделі лицарства, яким стало запорізьке козацтво».

Про прихильне ставлення козаків до релігії красномовно свідчить існування у межах вольностей Війська Запорозького низового близько 60 церков. Козаки постійно відвідували богослужіння та різні молебни. Характерно, що при читанні Євангелія усі козаки випростовувалися і до половини витягали шаблі з піхов на знак готовності захищати зброєю слово Боже від ворога. Кожен козак, умираючи, відписував на церкву ікону, медаль, зливоч золота, срібла тощо... перебуваючи під впливом християнства, козацтво духовно ґотувалось

до самозречення та подвигу, що складала суть запорозького способу існування».

Гійом Левассер де Боплан, французький мандрівник зазначав: «Вони

Запорізькі козаки

сповідують грецьку віру, яку по-своєму називають руською, дуже шанують святкові дні і дотримуються постів, які у них тривають 8 або 9 місяців на рік і полягають в утриманні від м'яса. Вони настільки впertі в дотриманні цієї формальності, що переконують себе, ніби порятунок їхньої душі залежить від зміни їжі».

Український історик Д. Яворницький так описував духовне життя козаків: «Під впливом справжнього релігійного почуття багато хто з-поміж запорозьких козаків, цураючись веселого, гамірливого й вільного життя в Січі, йшли у дрімучі ліси, берегові печери, річкові плавні і там, живучи між небом і землею, спасалися... На цій ниві з'являються справжні подвижники, високі молитвеники і ревні виконавці заповідей євангельських і сказань апостольських... Чимало їх влаштовувало у

своїх зимівниках каплиці, скити, молитовні ікони, у дорогих шатах та коштовних кіюках, ставили перед ними незгасні лампади, запалювали воскові свічки, курили дорогим фіміамом і нерідко, оскільки були грамотні, співали акафісти, читали життя святих і тим приваблювали до себе неписьменних, але набожних і ревних у християнській вірі своїх товаришів».

«У козаків як людей військових певні святі і свята користувалися особливою повагою, а саме: Покрова Богородиці, архистратиг Михаїл та Микола Чудотворець. На честь Покрови пресвятої Богородиці завжди влаштовували церкву в Січі; це свято мало для козаків подвійне значення: під покровом Богоматері запорожці не боялися ні ворожого вогню, ні грізної стихії, ні морської бурі; під покровом Прісно діви вони залишалися нежонатими і свято виконували головний девіз свого життя – захист православної віри».

Для Запорізького козака Православна Віра і Воля були на першому місці. Козаки старалися виконувати Заповіді Спасителя: «Люби Бога понад усе» і «Люби ближнього свого». Багато запорожців присвячували своє життя винятково викупові з далекої неволі нещасних християн, з ризиком для життя проникали у страшне місто Кафу (Феодосія), що торгувало «людською неволею», пробиралися у саму столицю кримських ханів Бахчисарай і навіть у резиденцію турецьких султанів Константинополь.

І, тиняючись там під виглядом мусульманських жебраків, сліпців, калік,

убогих, збирали відомості про нещасних християн-невільників, викупували їх за гроші або викрадали з неволі.

Похід запорожців в Крим. Худ. М. Самокиш

Слід згадати і про діяльність священників. Саме священники очолювали зібрання, на яких проповідуючи, навчали козаків істин православної віри та виховували їх у духовному плані.

Про їх важливу роль свідчить і той факт, що саме священник приймав присягу під час прийняття козака на Запорізьку Січ, де майбутній воїн, присягаючи на Євангелії, зобов'язувався захищати Батьківщину і віру Православну. Пастирю належало і виступати до новобранця з промовою-настановою.

Міг священник втручатися і в судові справи. Оскільки, як нам відомо, на Січі існувала смертна кара. Так ось у випадку її призначення священник міг подати клопотання переглянути цей вирок, таким чином заступившись за винуватця.

У «Тератургімі» Києво-печерського ченця Афанасія Кальнофойского, який жив на початку XVII ст. розповідається про випадок, коли запорожці, яких на Чорному морі захопила страшна буря, звернулися з палкою молитвою до Бога, про відвернення від них цього лиха, за що обіцяли послужити кілька днів ченцям святої Києво-Печерської обителі.

Коли небезпека минулася, вони справді дотримали цієї обітниці, виконуючи всю чорну роботу в монастирі протягом двох тижнів, у силу тих самих релігійних почуттів. Запорозькі козаки намагалися триматись якомога далі від розкольників і євреїв, тому за весь понад двохсотрічний період історичного існування у їх середовищі не було ні розкольників, ні лжевчень, вони всіляко дбали про викорінення іудейського «зловір'я».

**Макет Микільської церкви
Запорізької Січі**

Про високу релігійність козаків свідчить і той факт, що під час переміщення Січі з одного місця на інше перш ніж збудувати будинок для свого проживання чи частокіл для оборони від набігів татар, споруджувалась церква, у якій козаки могли б возносити свої молитви до Бога.

Дослідники твердять, що за весь час існування Січі козаками було збудовано 24 церкви: 13 із них були Покровськими, 8 - Свято-Миколаївськими і 3 - присвячені Архистратигу Божому Михаїлу.

У всіх походах козаків над їхніми головами майоріли малинові стяги та хоругви на яких зображувалися хрести та святі особливо шановані на Січі. Крім того майже всі козаки, які доживали до похилого віку, йшли у монастир, де в скорому часі ставали монахами Межигірського Спасо-Преображенського монастиря. Передусім, як і належить священику, він служив служби, під час проведення яких козаки стояли непорушно немовби перед самим Богом. Службу проводили церковнослов'янською мовою, однак проповідь священик повинен був виголошувати тільки українською.

Богослужіння на Січі проводилися за Греко-Афонським монастирським уставом. День вони починали і закінчували молитвою. У кожному курені на покуті висіла ікона. На Різдво, Великдень, інші свята козаки обов'язково відвідували божественну літургію. Двічі на рік вони вирушали пішки й відвідували святі місця, вклонялися Святим Києво-Печерської Лаври, Мотронинському, Межигірському монастирям. На кошти козаків було збудовано понад 60 церков, яким щороку братчики жертвували золото, дорогоцінні камені.

Найбільшими гріхами запорожці вважали убивство товариша, побої завдані у нетверезому стані, крадіжку чужих речей, пияцтво під час походу на ворога, дезертирство, зухвалість щодо начальства, приведення жінки на Січ. Високим чинником козацької педагогіки була освіта. На Запоріжжі існували січові, монастирські і церковно-парафіяльні школи. Наприклад, у монастирських школах вчили грамоти, письма, закону Божого. Деякі школи називалися «школами вокальної музики й церковного співу», де готували добрих читців і співаків.

Першу школу на землях «вольностей війська запорозького» було відкрито за наполяганням Коша в 1576 році (Дніпропетровська обл.). Запорожці спорудили одну із фортець, у якій збудували невелику дерев'яну церкву, а при ній шпиталь і «загальну» школу, де навчалися всі бажаючі, малолітні й дорослі. 1602 р. при Пустинно-Миколаївському монастирі відкрито «монастирську» школу.

У 1659 р. на Чортомлицькій Січі було влаштовано січову військову церкву, а при ній школу, яка називалася Січовою. Ця школа вважалася центральною. Існували на Запоріжжі крім монастирських та січових – парафіяльні школи, які відкривалися при церквах краю, у центрах паланок, слободах, селах. Відомий з історії досить цікавий факт: у час, коли Катерина II вимагала «черні не потрібно давати освіти», запорожці ухвалили рішення на загальній раді завести при всіх церквах парафіяльні школи. Цей факт свідчить про високий потяг до знань у козаків, а також про демократичне ставлення козацтва до різних верств козацького суспільства. Предметами навчання в козацьких школах були: рідна та старослов'янська мови, письмо, лічба, Закон Божий, співи та музика.

Парафіяльна школа

Гетьман Б. Хмельницький - захисник християнської віри

Високі громадянські ідеали, в ім'я яких невтомно боровся з ворогами свого народу, благородна мета висвітила йому історичний шлях гетьмана українського народу Богдана Хмельницького у віки. Особливим періодом цього сподвижницького життя стала Визвольна війна українського народу (1648-1654 рр.), яку історична доля сподобила йому організувати й очолити.

Саме на народні маси, козацькі низи спирався Хмельницький у здійсненні своєї мети - визволення українського народу від поневолення, утвердження Української держави. Він говорив послам королів і царів, що народ, ним очолюваний, «є народ волелюбний і завжди готовий умерти до єдиного за свою волю». Таким був і сам Хмельницький, готовий вмерти за свій народ. Є підстави стверджувати, що, на відміну від багатьох політиків Європи того часу, гетьманові не були притаманні ні почуття національної винятковості і нетерпимості до інших народів, ні почуття релігійного фанатизму.

Послідовно й рішуче відстоюючи інтереси православ'я, Богдан Хмельницький разом з тим визнавав право на існування католицизму й уніатства, вважаючи, що «є один Бог і одна християнська віра». Принципово важливого положення, що «непристойна і тяжка справа, коли хто приневолює неохочих до своєї віри», дотримувався до кінця свого життя.

У розмові з київським митрополитом С. Косовим у листопаді 1649 року зауважив: «Більше ж ми не хочемо бути тяжкими для уніатів. Хай вірують, як хочуть...». Місяців зо два перед смертю Богдан скликав у Чигирині козацьку раду, на якій мали вибрати нового гетьмана.

**Гетьман Богдан
Хмельницький**

Тут Хмельницький звернувся до козаків із прощальним словом, подякував їм за вірність і послух, промовивши: «Бог знає, братове, чиє це нещастя, що не дав мені Господь закінчити цю війну так, як хотілося: по-перше, ствердити навіки незалежність і вільність нашу; по-друге, звільнити від ярма польського також Волинь, Покуття, Поділ і Полісся, одне слово – усі землі, якими володіли українські князі, і схилити їх під високу руку всеросійського монарха. Бог задумав інакше. Не встиг я завершити свою справу, і вмираю з великим смутком, не знаючи, що буде після мене. Прошу вас, братове мої, доки я живий, виберіть собі вільними голосами нового гетьмана. Якщо я знатиму якось вашу майбутню долю, то спокійно ляжу в могилу».

Безперечно, Богдан Хмельницький був однією з найвидатніших постатей в українській історії. Велич людини і пам'ять про неї визначаються її справами. Життя і справи Богдана Хмельницького були віддані боротьбі за єдність і самостійність українського народу. Силою своєї індивідуальності й розуму він вивів український народ зі стану багатовікової бездіяльності та безнадії і спрямував на шлях національного та соціального визволення. Це забезпечило йому видатне місце не лише у вітчизняній, а й світовій історії, у нетлінній пам'яті нащадків.

8) Вхідження України під протекторат Росії

Переяславська рада. 8 січня 1654 р. за відтворення своєї держави, знищеної полчищами Батия в 1237-1241 рр.

Художник М. Омелько.

Цей акт став наслідком Визвольної війни 1648-1654 рр. (звичайно, його називають возз'єднанням України з Росією. Термін «возз'єднання» з'явився в українській історіографії XIX ст.). Український і російський народи є нащадками давньоруського народу і в XVII столітті вважали себе гілками єдиного руського народу. Возз'єднання стало наслідком багатовікової боротьби східних слов'ян

Возз'єднання було підготовлено також тривалими економічними, політичними й культурними зв'язками українського і російського народів,

об'єднаних, що особливо важливо, **православною вірою** (у середньовіччі не існувало поняття «національність», його заступало інше – «конфесія». Слова «православний» і «руський» в уяві абсолютної більшості людей були синонімами).

Юридичний статус України в складі Росії було закріплено Березневими статтями (угодою) 1654 р., що надали Україні **політичну автономію** (на жаль, оригінал статей не зберігся).

Наслідки входження під протекторат були для України неоднозначними й **суперечливими**:

- з одного боку, Лівобережжя з Києвом опинилася в складі православної країни, населення якої, так само, як українці, вважало і називало себе руськими людьми. (Це сприяло національному й культурному збереженню нашого народу. Покладено край наступові католицизма й уніатства, зазіханням Речі Посполитої, Криму й Туреччини)
- з іншого боку, царський уряд, що послідовно проводив політику жорсткої централізації Російської держави й національного гноблення, одразу ж почав обмежувати автономію України, відмінити права й привілеї її населення, придушувати найменші прояви національної свідомості й визвольних змагань.

(Згідно рішень Переяславської ради, Правобережна Україна також потрапила під протекторат Росії, але несприятливі підсумки війни з Річчю Посполитою призвели до того, що аж до кінця XVIII ст. ця частина українських земель залишалася під владою польських магнатів і шляхти).

У **1685 р.** за обраного Київським митрополитом Гедеона, князя Святополка-Четвертинського **Київська митрополія підпорядковується Московському патріарху** (з цим погодився Константинопольський патріарх: одна канонічна церква передала підвладну їй митрополію іншій канонічній церкві).

Великі заслуги перед Православною Церквою має український культурно-освітній і церковний діяч цього часу **Феофан Прокопович** (1677-1736) (запрошений до Москви, користувався авторитетом Петра I, віце-президент Священного Синоду).

Відомими духовними письменниками і вченими II половини XVII ст. були:

Йоаникій Галятовський, архієпископ чернігівський **Лазар Баранович**, митрополит **Дмитрій Туптало**, **Спифаній Славинецький**, **Симеон Полоцький**

Також угодниками Божими з українців стали:

св. Інокентій, єпископ Іркутський; **св. Феодосій**, єпископ Чернігівський; **св. Йоасаф**, єпископ Білгородський; **св. Іоанн**, єпископ Тобольський

У XVIII ст. Правобережна Україна, що знаходилась ще під владою Польщі продовжувала нести тяжкий тягар релігійного гніту, який поруч з соціальним ставав причиною багатьох народних повстань (Гайдамаччини, Коліївщини). Осередками не тільки релігійного, а й національного життя були ті православні монастирі, які збереглися після загального погрому (так ватажок Коліївщини Максим Залізняк якийсь час був послушником Мотронинського монастиря в південній Київщині, а талановитим і енергійним проводирем у православних був ігумен цього монастиря Мельхиседек Значко-Яворський).

9) Творчість святителя Димитрія (Туптала), митрополита Ростовського. Книги «Життя святих»

Наш народ, який жив у XVIII - на початку ХХ століття, був вихований на «Життях святих» святителя Димитрія (Туптала), митрополита Ростовського - нашого Златоуста. Проповіді святителя порівнювали зі словами преподобного Романа Солодкоспівця, драматичні твори - з трагедіями Есхіла та Шекспіра, а вірші - з творами Горация.

Твори святителя читали як відомі письменники й державні мужі, так і прості люди. «Душі мої необхідніше тепер те, що написано святителем нашої Церкви, аніж те, що можна читати французькою мовою», - писав М. Гоголь у 1844 р.

Відомий історик М. Костомаров зазначав: «Літературні твори Димитрія мали важливе значення саме тому, що були дуже поширені в російському суспільстві... Навряд чи якийсь інший духовний письменник мав таке широке коло читачів». Всесвітньо відома російська література багато образів черпала з творів Ростовського чудотворця. В останні роки життя О. Пушкін говорив, що Четві - Мінеї святителя Димитрія є «невичерпною скарбницею для натхненного художника. Це книга вічно жива, безсмертна».

І. Тургенєв у 1835 р. після паломницької поїздки до Ростова, в Спасо-Яковлівську обитель, писав про твори святителя Димитрія: «Кому в Росії не відомі його великі заслуги перед Церквою, прославлені й Після смерті даром чудо творення? Хто з нас не читав його творінь і не зворушувався теплим відчуттям, з яким вони написані?»

Святитель Димитрій народився у грудні 1651 року в містечку Макарові на Київщині. Батьками його були сотник Сава Туптало, «честь і слава війська

Запорозького», та благочестива Марія. Обоє вони були людьми поважними і побожними. У благочестивому дусі виховували і своїх дітей, з яких, окрім сина Данила (таким було мирське ім'я святителя), ще три доньки стали черницями.

Через суворі козацькі будні батько не міг приділяти синові належної уваги, а тому доглядати й виховувати дітей доводилося Марії Михайлівні самотужки. Під впливом доброї і чуйної материнської душі зростав Данило у страху Божому та благочесті.

Згодом родина Тупталів переїхала до Києва, а коли Данилу виповнилося одинадцять років, його віддали на навчання до Києво-Могилянської колегії. Вроджений хист, старанність, невтомне прагнення знань невдовзі виокремили його з кола однолітків.

У класах риторики він виділявся талантом віршування. Під орудою знаменитого проповідника, полеміста й богослова Іоанікія Галатовського Данило блискуче засвоїв ті прийоми та звороти мови, що пізніше нестимуть захоплення слухачам його проповідей, надаватимуть переконливості його аргументам, вражатимуть емоційністю та силою доказів.

Виявляючи схильність до науки, Данило водночас відзначався і ревністю до життя побожного. Більше того, це згодом переростало в нестримне бажання жити саме таким життям. У 1668 році Данило приймає чернецтво під ім'ям Димитрія в Кирилівському монастирі в Києві з рук свого улюбленого вчителя ігумена Мелетія, широго українського патріота, прибічника гетьмана Петра Дорошенка та Київського митрополита Йосифа Нелюбовича-Тупальського, які боролися в той час за незалежність України.

Через рік, у березні 1669 року, митрополит Йосиф Нелюбович-Тупальський рукопокладає ченця Димитрія в ієродиякони. Приймавши чернецтво й ставши духовною особою, Димитрій відновлює своє навчання, перерване у 1665-1669 роках з огляду на тодішні політичні події (відомі в нашій історіографії часи Руїни). Тоді ж він розпочинає і свою літературну діяльність. У сані ієродиякона Димитрій пробув у Кирилівській обителі тривалий час. Двадцять третього травня 1675 року в Густинському монастирі, поблизу Прилук, митрополичий заступник Лазар Баранович, архієпископ Чернігівський, висвятив ієродиякона Димитрія на ієромонаха. Святому мужу виповнилося всього 24 роки, але він на той час був досить обізнаним як у науках, так і у проповідях слова Божого. Познайомившись із ним ближче, переконавшись у глибині й широті його

**Святитель Димитрій
Ростовський. Ікона**

знань, архієпископ запросив Дмитрія стати проповідником при Чернігівській соборній церкві.

За дорученням Лазаря Барановича святий почав їздити проповідувати і в інші церкви Чернігівської єпархії, а згодом - і всієї України. На цей період його діяльності припадає і написання першого великого твору - про чудеса, що діялися від чудотворного образу Божої Матері в Іллінському монастирі Чернігова. Ця книга спочатку мала назву «Чуда...», а опісля друкувалася як «Руно орошенне». З проповідями Дмитрій об'їздив не тільки українські землі, але й білоруські. Відомо, що в 1677 році він тривалий час перебував у Слуцьку, звідти виїжджав до інших міст. Мандрував по Волині, жив у Вільні, в Свято-Духівському монастирі.

У січні 1679 року повертається в Україну, а в лютому, за бажанням гетьмана Івана Самойловича, оселяється в Батурині, тодішній гетьманській столиці. На прохання братії у березні 1681 року призначається ігуменом Максаківського монастиря на Чернігівщині, звідки через рік знову перебирається до Батурина уже як настоятель тамтешнього Миколаївського монастиря.

Але вже у жовтні 1683 року добровільно зрікається ігуменства, аби присвятити себе сповна чернечим подвигам та письменницькій діяльності. У травні 1684 року переїжджає до Києва, де на прохання новообраного архімандрита Києво-Печерського монастиря Варлаама Ясинського погоджується стати проповідником при цій святині православ'я.

Один із томів «Житій Святих»

Одночасно архімандрит запропонував ігуменові Дмитрію написати «Житія Святих», на що той радо згодився. Над цією працею святий працював близько 20 років. Різні перешкоди заважали нормальному процесові написання. Так, у 1686 році він мусив знову повернутися до Батурина: очолити, на вимогу митрополита Гедеона Святополка-

Четвертинського та гетьмана Івана Самойловича, намісництво тамтешнього монастиря. Святий продовжує плідно працювати і в липні 1687 року виконує першу частину задуму (місяці вересень - жовтень - листопад), яку й було віддруковано у Києво-Печерському монастирі у 1689 році. У 1692 році залишає ігуменство в Батурині й оселяється в окремій келії для спокійної письменницької праці. У 1693 р. була готова друга частина роботи (місяці грудень - січень - лютий), яка побачила світ у 1695 році. З червня 1694 р. до січня 1697 р. святий довелось виконувати ще й адміністраторські функції, бути настоятелем Глухівського монастиря, а з січня до червня 1697 року - ігуменом Кирилівського монастиря в Києві. У липні 1697 року, на прохання архієпископа Івана Максимовича, Дмитрій переїжджає до Слеського

Чернігівського монастиря й одержує титул архімандрита, а незабаром стає ще й архімандритом Новгород-Сіверського Спаського монастиря. Попри численні справи, що постійно відволікали його від основної письменницької праці, святитель продовжує натхненно трудитися, і в 1700 році у Києві виходить третій том «Життя Святих» (місяці березень - квітень - травень).

За двадцять років Дмитрію довелося бути настоятелем багатьох монастирів в Україні, переїздити з місця на місце. Пояснюється це тим, що різні обителі хотіли бачити його своїм настоятелем і мати в його особі доброго проповідника та наставника, хоч сам для себе святитель ніколи не шукав слави чи почесей.

Наступний, 1701, рік став у житті святителя Дмитрія переломним. За наказом царя Петра I його викликають до Москви, і в лютому він назавжди залишає Україну. У березні 1701 року його висвячують на митрополита Тобольського, але через хворобу він не зміг виїхати до Сибіру, а вже в січні 1702 року його перепризначають на кафедру митрополита Ростовського в Росії. На цій старовинній єпископській кафедрі, яка за княжих часів входила до складу Київської митрополії і на якій одними з перших єпископів були українці, святі Леонтій і Ісайя, пробув святитель понад сім років. Тут він завершує свою подвижницьку роботу над виданням і видруковує у 1705 році четвертий том «Життя Святих» (місяці червень - липень - серпень).

Але неспокійне серце не хотіло знати спочину. Дмитрій розпочинає писати «Літописець» - рід біблійної історії, яку, однак, закінчити не встиг. Підірване здоров'я святителя не змогло справитися з черговим нападом недуги, особливо частих в останні роки.

Дмитрій упокоївся в ніч з 27 на 28 жовтня 1709 року, за молитвою, стоячи на колінах. Так молитва, що супроводжувала святого все життя, не полишила його і в час смерті. В його натхненних працях і проповідях багато поколень богословів черпають духовні сили для творчості і молитви. Для всіх православних християн він залишається прикладом святого, аскетичного життя. Після його смерті, в нього не знашли ніякого майна, крім книг і рукописів.

10) Становище Православ'я на Західній Україні

Складна ситуація залишалася на Західній Україні:

- ще з більшою силою почалось опольщення й окатоличення українського народу;
- україно-білоруська книжна мова була заборонена постановою сейму в кінці XVII ст. й скрізь замінена польською;
- залишки православної української шляхти, яка ще в першій половині XVII столітті відігравала деяку роль в політичному житті польської держави й обороняла на сеймах православну віру, в кінці століття майже поголовно спольщилась і не було вже кому перед урядом боронити православ'я.

У **1676 р.** сейм видав цілий ряд **обмежень** проти православних. Поступово силу опору православних було зломлено, і в 1700 р. львівський владика **Йосип Шумлянський проголосив унію в Галичині і в Холмщині** і став уніатським митрополитом (ще раніше (у 1649 р.) заведено унію в Закарпатті).

Тільки Волинь, яка раз-за-разом попадала під вплив козацького руху, вірно трималась Православ'я (тільки Луцька єпархія в 1711 р. перейшла до уніатських рук). Із поділом Польщі і поверненням Правобережжя і Волині до Росії насильно навернені до унії з радістю повернулись під мирний покров Православної Церкви (близько 2 мільйонів чоловік).

Вагомим осередком Православ'я на Західній Україні з поч. XIII ст. залишалась **Почаївська Лавра** (на кордоні Галичини і Волині), в якій з поч. XVII ст. діяла друкарня, виходила необхідна православна література, збірники божественних пісень («Богогласники»). У першій половині XVII ст. Почаївський монастир своїми подвигами прославив його ігумен і чудотворець **Іов Почаївський** (пам'ять 10.09).

У **1839 р.** в українських землях, що входили до Росії, офіційно було **скасовано унію**. У **1903 р.** у Відні видана «Біблія українською мовою (перше повне видання Святого Письма українською мовою).

9. ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В СРСР

1) Втрата віри та її наслідки. Росія та Україна на початку XX ст.

XX ст. через поширення антирелігійних поглядів, бездуховності стане часом втрати віри і це буде мати трагічні наслідки як для нашого народу, так і для Православної Церкви. Початком стане 1917 рік, коли в Російській імперії відбудуться революції, буде повалене самодержавство, до влади прийдуть більшовики і в країні почнеться братовбивча почалася громадянська війна. Становище Православної Церкви дуже зміниться. Із перших днів свого існування радянська влада повела відкриту антицерковну, атеїстичну (тобто безбожну) політику. Релігія й церква буде проголошена пережитками самодержавства і ворогами нового ладу, з'явиться гасло: «Релігія – опіум для народу» (опіум – наркотик).

Суспільно-політичні зміни, що відбулися в Росії у 1917 р. привели до суттєвих змін становища Православної Церкви.

2) Відновлення патріархії. Патріарх Тихон

Початок змін поклала Лютнева революція: розпочинається реформа церковного управління. 21.07 1917 р. з'їзд духовенства і мирян Московської єпархії митрополитом Московським і Коломенським обирає архієпископа

Тихона (роки життя 1865-1925, відомого архиєрея в Росії і за кордоном).

28.10 1917 р. у розпал боїв більшовиків за владу в Москві, після їх жовтневого перевороту у Петрограді, на Помісному соборі Російської Православної Церкви (який розпочав свою роботу ще 15.08 (ст. стиль) у день святкування Успіння Божої Матері) була прийнята історична постанова про відновлення патріаршества в Росії (це питання активно обговорювалось в Російській церкві ще з початку ХХ ст, особливо після трагічних подій 1905 р.; палким прихильником відновлення патріаршества проявив себе і святий Тихон, у той час єпископ Алеутський і Північно-Американський). Через значні руйнування, спричинені більшовиками Кремлю (у тому числі Успенському собору), а також оскверненням храмів (скрізь були калюжі крові і тіла вбитих), завершення роботи Собору і обрання патріарха (із 3-х кандидатів), в супереч традиції, пройшло не в Успенському соборі, а в храмі Христа Спасителя. Це сталося 5 листопада. Інtronізація відбулася у свято Введення Богородиці в Успенському соборі Кремля.

Святий цар-мученик Миколай. Старець ієросхимонах Серафим Вирицький. Ікона (пам'ять 17.07) Ікона (пам'ять 3.04)

3) Початок терору проти Церкви

Тим часом революція в Росії, що набирала силу, привела до громадянської війни, і однією із головних жертв розпочатої хвилі терору стала Церква.

Головною метою більшовицької революції, організованої жидо-масонами, було нанести непоправний удар Православ'ю, опорою якого була і є Русь, викоринити у людей віру, замість християнських ідеалів спокусити «комунізмом» - раєм на землі; і, в підсумку, наблизити своє панування світом, пришесть свого «месії»- антихриста. Тому комуністична ідеологія поєдналася з ідеологією войовничого атеїзму.

На початку лютого 1918 р. був підписаний **декрет про відділення Церкви**

від держави і школи від Церкви. На місцях він був сприйнятий як сигнал не просто до наступу на Церкву, а по суті до її знищення:

- скрізь закриваються церкви, всі духовні навчальні заклади;
- припиняється викладання Закону Божого в школах;
- майно Церкви оголошується державним (у тому числі храми, монастирі);
- храми осквернюються, монастирі перетворюються у в'язниці або постоялі двори;
- сама віра відверто оголошується забобоном;
- всюди виламуються і викидаються хрести, глумляться над іконами, святими мощами;
- у кровавому місиві громадянської війни гинуть тисячі священослужителів

У відповідь на це в Москві та інших містах організуються хресні ходи з хоругвами і чудотворними іконами. У Тулі і Шацьку хресні ходи розстріляні із кулеметів. 25 січня (7 лютого) 1918 р. у Києві був по-звірячому вбитий митрополит Київський і Галицький **Володимир** (канонізований в 1992 р.) Мученицьку смерть приймають:

архієпископи: Пермський **Андронік**, Чернігівський **Василій**,
єпископи: Тобольський і Сибірський **Єрмоген**, Солікамський **Феофан**,
Сарапульський **Амвросій**, Петропавловський **Мефодій**, Білгородський
Никодим, Нижегородський **Йоаким** та багато інших

Ще з січня 1918 р. патріарх Тихон різко засуджує гоніння Церкви, братовбивчу громадянську війну, чим викликає до себе негативне ставлення більшовиків. У ніч з **16 на 17 липня 1918 р.** у Катеринбурзі по-зłodійському **вбитий цар Микола II** і члени його сім'ї. Злочин схвилював усю країну. Голос патріарха проти більшовицьких злодіянь стає все гучнішим і це закінчується арештом у листопаді 1918 р. (але на цей раз не тривалим). У 1919-1920 рр. проти Православної Церкви розгортається нова кампанія войовничого атеїзму - глумління і знищення святих мощів (одна за одною відкривались і перетрушувались гробниці з останками великих православних святих). Мета кампанії - дискредитувати віру в очах самих віруючих.

Вагомий внесок здійснила Церква у наданні допомоги голодуючим у 1921-1922 рр. (за рішенням патріарха був утворений Всеросійський церковний комітет допомоги голодуючим). Влада необхідність допомоги голодуючим використала для подальшого наступу на Церкву (23.02 1922 р. ВЦВК прийняв постанову про примусове вилучення церковних цінностей).

Святитель Тихон, патріарх Московський і всієї Русі (пам. 7.04). **Святі царственні мученики (пам'ять 17.07)**

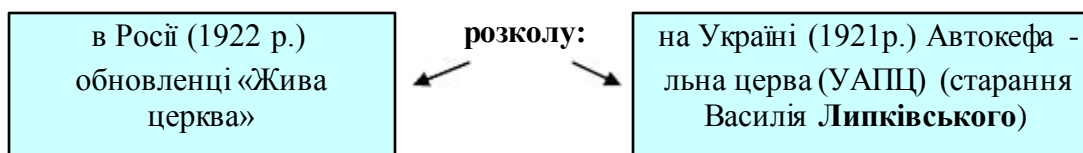
У березні 1922 р. у листі до членів Політбюро ЦК РКП (б) **В.І. Ленін** писав: «Для нас именно данный момент представляет из себя не только исключительно благоприятный, но и вообще единственный момент, когда мы можем 99 из 100 шансов на полный успех разить голову неприятеля и обеспечить за собой необходимые для нас позиции на много десятилетий. Именно теперь и только теперь, когда в голодных местностях едят трупов и на дорогах валяются сотни, если не тысячи трупов, мы можем (и поэтому должны) провести изъятие церковных ценностей с самой бешеной и беспощадной энергией и не останавливаясь перед подавлением какого угодно сопротивления. Именно теперь и только теперь громадное большинство крестьянской массы будет либо за нас, либо, во всяком случае, будет не в состоянии поддержать сколько-нибудь решительно ту горстку черносотенного духовенства и реакционного мещанства, которые могут и хотят испытать политику насильственного сопротивления советскому декрету». Далі вождь революції продовжував: «Изъятие ценностей должно быть проведено с беспощадной решительностью, безусловно ни перед чем не останавливаясь и в самый кратчайший срок. Чем больше число представителей реакционного духовенства и реакционной буржуазии удастся нам по этому поводу расстрелять, тем лучше. Надо именно теперь проучить эту публику так, чтобы на несколько десятков лет ни о каком сопротивлении они не смели и думать».

Більшовики розраховували, що голодне, знесилене населення буде не в змозі стати на захист святинь. 26.04 1922 р. в Москві розпочинається процес над 54 священослужителями і мирянами, звинувачених в опорі при вилученні церковних цінностей із московських храмів (6 за приговором розстріляли).

Віруючі та духовенство здебільшого погоджувались пожертвувати частину скарбів до фонду голодуючих. Але вони відмовлялись передавати державі культові предмети, твори мистецтва, які безпосередньо стосувалися богослужіння (вилучені цінності держава продавала за кордон, але за отримані кошти не поспішала купувати продовольство).

3 травня 1922 р. патріарх Тихон буде знову під арештом; до кінця 1922 р. за справами вилучення церковних цінностей буде розстріляно понад 8 тис. чол. (в тому числі і митрополит **Петроградський Веніамін** (нині канонізований)).

Нова тактика більшовиків – **внесення** у Російську Православну Церкву

Значної підтримки вони не набули, не визнані жодною Помісною православною церквою. Не маючи подальшої в них потреби, більшовики їх розпустять (УАПЦ в 1930 р.).

На початку трагічних 1920-х років по всій країні масово відбувалося **оновлення ікон**, що підтверджують і офіційні документи. Всі оновлені ікони більшовиками відбирались і знищувались, їх власники, свідки і священики, які служили перед ними молебні, заарештовувались.

У квітні 1923 р. у Москві віддбувся 20-й Помісний собор РПЦ, який в народі отримав назву лжесобору. На ньому керували оновленці, які позбавили святителя Тихона сану, але він не підкорився. У травні 1923 р. під тиском більшовиків, заради спасіння Церкви **патріарх Тихон заявляє про своє примирення із Радянською владою**, після чого його звільняють з-під арешту. Із звільненням патріарха розпочинається масове повернення з оновленства у лоно РПЦ духовенства і мирян, принесення ними розкаяння перед патріархом і перед народом.

Але гоніння на Церкву продовжувались, в тому числі виклики - допити патріарха в ГПУ, неодноразові замаху на нього. Після хвороби, **7. 04 1925 р.**, у день Благовіщення Пресвятої Богородиці, патріарх **Тихон помер**. 12.04 у Вербну неділю тіло патріарха було віддане землі у Донському монастирі (у 1989 р. Архирейський собор РПЦ зарахує патріарха Тихона до сонму святих). У 1992 р. під час розкопок під підлогою церкви після пожежі будуть знайдені нетлінні мощі св. патр. Тихона).

Після смерті патріарха Тихона більшовики **не дозволять обирати патріарха**. Це дозволить Сталін лише під час жорстоких випробувань народу під час Великої Вітчизняної війни.

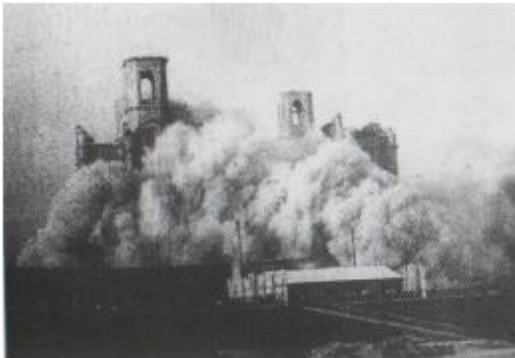
4) Церква в роки «культурної революції» (гоніння в 30-ті роки)

У 1928 р. вводиться в дію Адміністративний кодекс, який поміж інших містив розділ «Правила про культу». З його прийняттям Декрет про свободу совісті (хоча він на практиці не виконувався) втратив чинність. На зламі 20-30-х років, в умовах різкої зміни політичної атмосфери в країні, ставлення й церкви стало зовсім нестерпним. 2-гу п'ятирічку (1933-1937) Й. Сталін оголосив «безбожною п'ятирічкою», «п'ятирічкою знищення релігії». У 1934-1935 рр. розгорнулося здійснення плану масового знищення культових споруд. Жертвами цього варварства радянської влади стали численні пам'ятки церковної архітектури.

Серед них:

- храм Христа Спасителя у Москві;
- у Києві: Михайлівський Золотоверхий, Микольський військовий собори, Трисвятительська церква, Богоявленський собор, Братського монастиря, церква Успіння Богородиці;
- Свято-Миколаївський монастир у Харкові;
- Покровський собор у Запоріжжі;
- Успенський собор у Полтаві.

Тисячі культових споруд стояли пустками або були перетворені на склади, кінотеатри, божевільні і навіть в'язниці. У середині 30-х років в Україні залишилось лише 9% діючих храмів. Віруючі перестали бути рівноправними громадянами, їх перетворили на людей нижчого гатунку.

Зруйнування храму Христа Спасителя у Москві. Фото

Суботник по розбиранню Симонового монастиря. Фото

Пануючий державний атеїзм посилював вплив на населення більшовицької партії, але разом з тим спричинив глибокі моральні деформації в суспільстві, ріст бездуховності.

5) Церква в роки Великої Вітчизняної війни

Війна з німецько-фашистськими загарбниками принесла не тільки страшні лихоліття, а й глибоке покаяння народу, повернення до своїх духовних основ, до православної віри. Почуття розгубленості і безнадійності спонукало Сталіна і його оточення різко змінити своє ставлення до Церкви:

стали відкриватись храми і відновлю- ватися в них богослужіння	→	для цього із концтаборів були випущені церковнослужителі
---	---	---

**Блаженна Матрона
і Сталін**

Сталін у жовтні 1941 р. приїжджає у Царицино до відомої благочестивої матушки Матрони Дмитрівни Ніконової (1881-1952), (**блаженної Матрони**), щоб дізнатися про майбутні результати війни. Відома відповідь блаженної: «Красный петух победит. Победа будет за тобой. Из начальства ты один не выедешь из Москвы».

Блаженна Матрона Московська

Мешканці глухого села Себіно Наталія та Дмитро Ніконова очікували збільшення сімейства. Але ця подія їх зовсім не радувала: адже у них, бідняків, і так було троє малолітніх дітей, от і вирішено було залишити новонародженого в притулку для бідних. Так і не було б всіма улюбленої святої Матрони, якби не сон Наталі. У сні з'явилася жінці надзвичайно красива, але сліпа птаха, яка сіла їй на груди. Подружжя порахували це знаменням залишили думку про притулок. 22 листопада 1885 народилася сліпа дівчинка, яку назвали Мотрею. З 8 років вона могла передбачати майбутнє і лікувати людей. Улюбленим місцем дівчинки була церква, що знаходить саме навпроти будинку. Вона простоювала всі служби, тихенько підспівуючи хору, а вночі, коли всі йшли, навпомацки «знайомилася» з іконами. У 16 років Матрона Московська втратила і можливості ходити - відмовили ноги. Але всі життєві негаразди вона переносила стійко і ніколи не нарікала: на все воля Божа. Мешканці не тільки Себіно, а й сусідніх сіл приходили до неї за допомогою, в основному, запитати про здоров'я або про рішення господарських проблем. Ні тоді, ні в наступні роки вона не брала грошей за лікування, а продукти, які приносили вдячні відвідувачі, роздавала бідним, особливо тим, у кого були діти. Сама блаженна Матрона Московська харчувалася дуже бідно і понад матеріальних благ вважала стійкість духу і близькість до Бога. Допомогала людям вона за допомогою не чаклунських обрядів, а молитов, святої води і духовного провидіння. «Не я вам допомагаю, а Господь, йому і дякуйте», - часто говорила Матрона. Після революції вона з подругою перебралася до Москви, і тут доля теж не балувала Матрону.

Їй доводилося поневірятися по кутах, жити в холоді, спати на підлозі, але вона, як і колись, не скаржилася і продовжувала зціляти хвороби, розшукувала зниклих, застерігала від лиха. Почувши про чудеса, які здійснювала Матрона Московська, вже не тільки з Москви, а й усіх кінців Росії стали стікатися до неї стражденні, і ніхто не йшов розчарованим. Ще за життя її шанували як святу. У 20-х роках позаминулого століття, коли релігійність не тільки не заохочувалася, але й переслідувалася, вона не боялася приймати людей, побоюючись навіть не за своє життя, а за життя рідних, які залишилися в селі.

Матронушка передбачила і початок Великої Вітчизняної війни, і її результат: багато народу загине, але російські переможуть. Війна торкнулась буквально всіх, і в ці важкі роки до неї зверталось особливо багато народу: по кілька десятків на день. Питали, чи живий воїн, чи повернеться додому здоровим? Одних вона заспокоювала: мовляв, не хвилюйтеся, все буде добре, інших же втішала і радила молитися і зібратися з силами ... спілкуєшся з нею часом не вірили, що перед ними незрячий знерухомлених людина - настільки великою була її сила духу і здорові міркування.

2 травня 1952 р. святая Матрона пішла з життя, але до останнього дня вона продовжувала виконувати своє призначення: приносити користь людям. Поховали її на Даниловському кладовищі - така була її воля. На похорон прийшли тисячі зцілених і навіть просто тих, хто почув про чудесну стариці. У 2000 р. Матрона була канонізована як свята. Її мощі були перенесені у московський Покровський Ставропігнальний жіночий монастир на Таганці, де вони знаходяться дотепер.

Молитва за Росію Митрополита гір Ліванських Іллі

Коли розпочалась Велика Вітчизняна війна, патріарх Антиохійський Олександр III звернувся з посланням до всіх християн світу за молитовною і матеріальною допомогою Росії. Дуже небагато істинних друзів залишалось тоді у нашої країни. Промислом Божим для об'явлення волі Божої і визначення долі Росії і її народів був вибраний друг і молитвеник за неї із братської Церкви - митрополит гір Ліванських **Ілля** (Антиохійський патріархат). Після звернення патріарха він став сердечно молитися за спасіння Росії, пішов у затвор і безупинно прохав про допомогу Богородицю.

Пресвята Богородиця, з'явившись Іллі, оголосила:

«Повинні бути відкриті по всій країні храми, монастирі, духовні академії і семінарії. Священики повинні бути повернені із фронтів і тюрем, повинні почати служити. Зараз готуються здавати Ленінград, - здавати не можна. Нехай винесуть чудотворну ікону Казанської Божої Матері і обнесуть її з хресною ходою навколо міста, тоді жоден ворог не стане на святу землю. Це вибранне місто. Перед Казанською іконою потрібно здійснити молебен в

Москві; потім вона повинна бути в Сталінграді, здавати який ворогу не можна. Казанська ікона повинна йти з військами до кордонів Росії. Коли війна закінчиться, митрополит Ілля повинен приїхати до Росії і розповісти про те, як вона отримала спасіння».

Владика зв'язався із представниками РПЦ, з радянським урядом і передав їм все, що було йому визначено (і тепер в архівах зберігаються листи і телеграми, надіслані митрополитом Іллею до Москви). Сталін викликав до себе митрополита Ленінградського Олексія, місцєблюстителя патріаршого престолу Сергія і пообіцяв виконати все, що передав митрополит Ілля, оскільки не бачив більше іншої можливості врятувати ситуацію. **Все відбулося так, як було передбачено. У 1943 р. Сталін дозволить духовенству обрати патріарха, ним стане митрополит Сергій (Страгородський), який був до цього місцєблюстителем престолу. Всього за роки війни буде відкрито 20 000 храмів.**

За спасіння і перемогу молилася вся країна. **Великими молитовниками в СРСР в роки війни за Батьківщину були:**

- ієросхимонах **Серафим Вирицький** (стояв на молитві за спасіння країни і народу тисячу днів і ночей в келії, а також в саду на камені перед іконою Серафима Саровського, що годує дикого ведмедя) (пам'ять 3.04);
- архієпископ і відомий хірург **Лука (Войно-Ясенецький)**, (1877-1961) (пам'ять 11.06);
- Чернігівський старець **Лаврентій** (1868-1950) (пам'ять 22.08);
- Одеський старець **Кукша** (1874-1964) (пам'ять 29.09);
- Старець **Феодосій Єрусалимський**, Північно-Кавказький чудотворець (1800 -1948);
- схиігумен **Амфілохій Почаївський** (1894–1971; канон. у 2002 р.; пам. 12.05)

Святитель Лука (Войно-Ясенецький)

Прикладом служіння Богу і людям є життя православного святого, вченого хірурга, доктора медицини, святителя та сповідника 20-го століття, архієпископа Сімферопольського та Кримського Луки (Войно-Ясенецького).

Сан священослужителя він прийняв у 1921 році, якраз у ті часи, коли багато хто відмовлявся від нього, тому що йшло жорстоке гоніння на церкву. Уже через два роки був арештований і висланий у Туруханський край. І це був не перший арешт.

Святитель Лука. Ікона

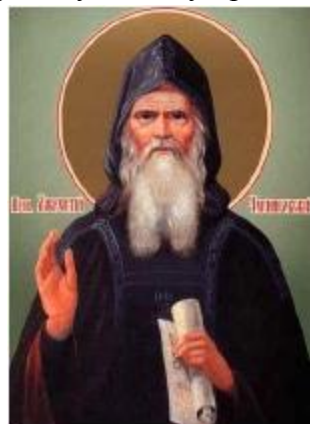
Усього в тюрмах і засланнях архієпископ Лука провів 11 років, але не відрікся від своїх поглядів та священницького сану. Там він не марнував часу, постійно безкоштовно лікував людей, гнїючи години, дні, місяці, роки використовував для написання своїх наукових праць. Його праця «Нариси гнійної хірургії» користується популярністю і в наші дні. Він її підписав «Єпископ Лука (Войно-Ясенецький)». Одержану за неї Сталінську премію віддав на допомогу дітям жертв війни. Вона стала настільною книгою хірургів та інших

лікарів. Під час війни в госпіталі робив складні хірургічні операції. Після війни, будучи архієпископом Сімферопольським та Кримським, святий продовжував лікувальну практику, навчав молодих хірургів, займався науковою роботою. Наприкінці життя В. Войно-Ясенецький осліп, але зберіг ясність мислення і працелюбство. 11 червня 1961 року вчений, архієпископ закінчив своє земне життя. Похорон перетворився на демонстрацію, що виявляло велику любов народу до цієї неординарної людини. Архієпископ Лука - автор 55 наукових праць з хірургії та анатомії, десяти томів проповідей.

Преподобний Лаврентій Чернігівський

Преподобний Лаврентій був ігуменом Троїцького монастиря в м. Чернігові. Зовнішності він був приємної, відчувалася велика благодать. Обличчя завжди свігле і радісне, сповнене любові до всіх. Волосся в нього рано посивіло і було біле як сніг, очі сині. Ходив завжди з паличкою. Сам він був родом з села Кирильського, іноді відвідував своє рідне село, служив у їхньому храмі. Якось на свято він прийшов додому весь мокрий і, переодягаючись, говорив: —Вам важко на землі працювати, а нам важко молитися за всіх. Ми також потом спливаємо. Він багато працював з молоддю, прищеплював їй любов до церковного співу, вчив секретами хорового співу і в нього зібралось багато молодих півчих, які в майбутньому стали талановитими солістами хору. Але прийшли інші часи... Всіх розігнали, а храм закрили (1930 р.) І так йому дано було знати майбутнє, що коли закривали церкви, він говорив: «Бережіть книжки, вони ще будуть потрібні. Ще будуть і монастирі, і архієреї, і все потрібно буде».

Перед війною він передбачував біду народу. Молився і плакав, що багато крові проллється. Під час війни він зібрав монахинь, відбудували монастир і храм. Ще перед війною він говорив: «За те, що все робиться не по закону, та ще й у свята і неділі, то все зруйнується і згорить. А потім відкриються монастирі і люди будуть каятися і молитися,

Преподобний Лаврентій Чернігівський. Ікона

і Господь по Своїй милості дасть ще трохи часу, щоб поповнити число відпавших ангелів». Молився Ісусовою молитвою і навчав цьому сестер. А коли не було чіток, вчив молитися на пальцях: «Тримай великим пальцем мізинець і читай десять молитв, а потім переходи на безіменний і так по черзі. Розум потрібно безперервно тренувати в молитві, а то він блукає у вас, де попало». Преподобний всіх любив, поважав, готовий кожному допомогти, і за ним завжди ходив натовп людей, щоб щось сказати, про щось запитати. Він багато розповідав цікавого, часто говорив про майбутнє, знав його. Він закликав всіх до миру і любові. «Якщо хтось протягом дня не тримав себе в мирі і любові до ближнього і посварився з кимось, чи має до когось неприємне почуття, то до заходу сонця обов'язково повинен примиритися, тобто попросити прощення». Отець часто плакав - і під час молитви, і під час співу. Часто говорив такі слова: «Тут, на цьому світі, Господь дарував кожній людині волю. Можна слухати спів, насолоджуватися ним, хвалити Господа устами і серцем. А в майбутньому житті буде не так. Тільки той буде слухати і насолоджуватися, кого Господь сподобить, тому що багато хто за своє грішне і недбале життя позбавлений цього буде навіки».

Помер схиархімандрит Лаврентій 19 січня 1950 року. Труна преподобного була поставлена в усипальниці на 40 днів. Труна була відкрита 20 днів, а 20 днів закрита. Кожен день служили панахиду при великій кількості віруючих. Після 40 днів труну опустили в гробницю і закрили плитою. Це було 20 лютого 1950 р. Схимоархімандрит Лаврентій Чернігівський був причислений до сонму святих у 1993 р. Його нетлінні мощі були відкриті й перенесені в усипальницю Троїцько-Ільїнського монастиря. Пам'ять преподобного Лаврентія Чернігівського вшановується 22 серпня.

Преподобний Амфілохій Почаївський

Преподобний Амфілохій Почаївський (у миру Яків Головатюк) народився 1894 року в с. Мала Іловиця, Шумського району, що на Тернопільщині. 1925 року став послушником Почаївської Лаври, а 1932-го був пострижений у чернецтво з ім'ям Йосиф. Отримав отець Йосиф від Господа дар прозорливості та чудотворення. Очевидці свідчать, що співробітники тодішньої влади всіляко намагалися його позбутися. Один раз надвечір прийшли з носилками, зв'язали його і понесли, маючи намір скинути з галереї. Люди, що все те бачили, запротестували, а отець Іосиф спокійно сказав: «Далеко не понесете». Господь не дозволив насильникам поглумитися над Своїм угодником. По дорозі до Лаври один осліп, іншому руку відняло, третьому — ногу. Вони кричали, просили в отця прощення, розв'язуючи його. Він їх благословив і відпустив з миром здоровими. Будучи добрим і молитовником і цілителем, в кінці Другої Світової війни, преподобний

Амфілохій Почаївський, був капеланом УПА і неодноразово лікував вояків. А коли згадував про ув'язнених українських постанців в московсько-радянських концтаборах, Амфілохій плакав, постійно повторюючи: «Ще наш цвіт є. Я думав, що його вже немає... Вони повернулися, вертаються з каторги». За те, що не допустив закриття храмів, йому жорстоко мстилися, утримували в психіатричній лікарні. А в грудні 1965 р. його побили, відвезли за село й викинули посеред болота. Коли ж старця розшукали, таємно віднесли до Лаври, там він прийняв ще суворішу чернечу обігницю - схиму - з ім'ям Амфілохій і все-таки одужав. Знову став пророкувати і зцілювати. З усього

Преподобний Амфілохій. Почаївський. Ікона
 Радянського Союзу приїжджали до нього стражденні. Помер старець 1 січня 1971 року від отруєння однієї з послушниць. Але зцілення продовжувалися й на його могилі. 2002 року його мощі дістали з землі й розмістили в печерній церкві поруч із нетлінними останками преподобного Іова Почаївського та зарахували до лику святих.

б) Церква в післявоєнний період

У 1947 р. Сталін виконав свою обіцянку і запросив до СРСР митрополита Іллію (він побоювся не виконати волі Божої Матері, оскільки всі пророцтва владика Ливану збулися). Перед приїздом гостя Сталін викликав патріарха Олексія (став патріархом у 1945 р. після смерті Сергія) і запитав, чим можна подякувати митрополиту Іллі. Патріарх запропонував подарувати ікону Казанської Божої Матері та хрест і панагію, прикрашені дорогоцінними каміннями із усіх областей країни, щоб уся країна брала участь у цьому подарунку. Дорогого гостя урочисто зустрічали спочатку в Ленінграді, а потім у Москві. Крім названих подарунків йому була запропонована Сталінська премія, але владика від коштів відмовився і, навпаки, від Ливанської Церкви для дітей - сиріт передав 200 тис. доларів.

Чергова войовнича антирелігійна кампанія припала на період хрущовської «відлиги». М.С. Хрущов пообіцяв незабаром показати останнього священика. Усі газети, радіо, культурно - освітні заклади розгорнули небачену атеїстичну пропаганду. У багатьох містах в храмах, що закривалися, створюються атеїстичні музеї, планетарії, у вузах відкриваються кафедри наукового атеїзму. Курс лекцій з наукового атеїзму запроваджується у всіх навчальних закладах, з антирелігійною тематикою організуються теоретичні семінари, гуртки. Протягом **1957–1964 рр. було зачинено 46 % храмів** (у деяких регіонах, де опір антицерковним акціям не був значним, цей відсоток був значно вищим), з 40 монастирів залишилось тільки 8. Закривається Києво–Печерська Лавра.

Один із розграбованих і напівзруйнованих храмів за більшовицької влади

Зруйнована церква.
Худ. К. Васильєв

На початку 1962 р. вносяться істотні зміни до законодавства:

обмежується відкриття церков та молитовних будинків	питання про припинення діяльності храму передається з центру до облвиконкомів	процедура закриття храмів суттєво спрощується
---	---	---

Культурний об'єкт міг бути закритий на підставі акту технічної комісії та висновку уповноваженого у справах церкви при облвиконкомі. Культурні споруди закривалися і навіть зносилися у зв'язку з реконструкцією населених пунктів. Священослужителі позбавлялися можливості контролювати фінанси релігійних громад, не могли керувати їх практичною діяльністю. Державні податки на релігійні громади сягали понад 80 %. Релігійна громада мала право наймати священнослужителя тільки тоді, коли він отримував реєстраційне посвідчення уповноваженого при облвиконкомі. Населення переконували, що у вік космічних польотів і блискучих наукових досягнень ХХ ст. релігійне мислення є проявом відсталості, реакційності і суперечить природі радянської людини.

Усе це отруювало життя мільйонам людей, посилювало моральну кризу суспільства.

У 1980 роки посилюється боротьба за релігійні права і, одночасно – поліційні репресії проти оборонців віри і Церкви. У 1982 р. переслідувань зазнають ченці Почаївської Лаври за розповсюдження ротапринтної релігійної літератури, у цьому ж році на протипагу відзначенню **1000-ліття Хрещення Русі** (що широко відзначиться в **1988** році) офіційно висунено справу 1500-ліття заснування Києва.

Відродження духовного життя розпочинається в II половині 80-х років з початком радикальних суспільно – політичних змін у суспільстві. Крім активізації діяльності церковних громад канонічної Православної Церкви, з нелегальних умов виводять свою діяльність Греко-Католицька, Автокефальна Церкви, яких активно підтримують націоналістичні політичні об'єднання («Рух» тощо), що призведе в багатьох (особливо в західних)

регіонах до загострення міжконфесійних відносин і нерідко до кривавих сутичок через насильницьке захоплення уніатами храмів у православних.

Патріархи РПЦ з 1943 року:

Сергій
(1943-1945)

Олексій I
(1945-1970)

Пимен
(1970-1989)

Олексій II
(1990 -2008)

Кирил
(з 2009 р.)

10. ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В УКРАЇНІ У РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

1) Отримання Української Православною Церквою автономії

За умов суттєвих політичних змін, що відбувались у суспільстві на Архієрейському Соборі РПЦ 30-31 січня **1990 р.** у Москві Екзархату РПЦ в Україні було надано **право автономії** (самостійності і незалежності в управлінні) з назвою **Українська Православна Церква.**

2) Розбудова УПЦ

З отриманням незалежності в управлінні, в умовах розбудови незалежної Української держави, Українська Православна Церква головним своїм завданням поставила повернення суспільства до своїх духовних основ. Відроджуються забуті у період войовничого атеїзму духовні і культурні традиції народу, відбудовуються святині:

формуються нові епархії та парафії

повертаються і реставруються існуючі та будуються нові храми і монастирі

відкриваються духовні навчальні заклади

Хресний хід з мощами прп. Лаврентія Чернігівського в день його пам'яті 22 серпня. Фото

Освячення храму Всіх преподобних Печерських у Свято-Успенській Києво-Печерській Лаврі. 21 листопада 2002 р. Фото

28 серпня 2001 р. Українська Православна Церква **урочисто відсвяткує 950-річчя Києво-Печерської Лаври**. В ньому візьмуть участь делегації всіх Помісних Православних Церков, які офіційно засудять розкол і закликають розкольників до розкаяння й повернення до лона канонічної Церкви.

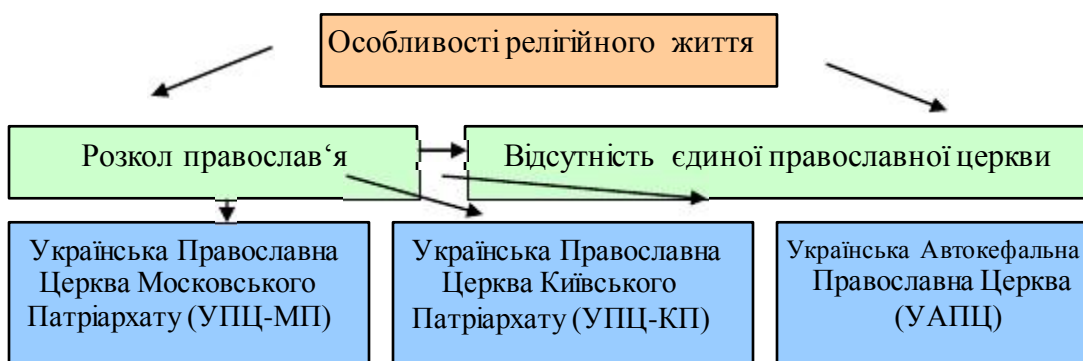
У липні 2008 р. духовенство та віруючі УПЦ впродовж кількох тижнів відзначали **1020-річчя Хрещення Русі**. На святкування Хрещення Русі прибули ієрархи Православних Церков із усього світу, зокрема, Патріарх Московський Алексій II, представники Албанської, Американської, Болгарської, Грузинської, Єрусалимської, Кіпрської, Олександрійської, Польської, Румунської, Сербської Православних Церков. 27 липня на Володимирській гірці була відправлена Божественна літургія, яку очолив Всесвітній Патріарх за участю Патріарха Московського та всієї Русі Алексія II.

Урочисте Богослужіння з нагоди 1020-річчя Хрещення Русі в Києво-Печерській Лаврі. Фото

Нині понад 50 % зареєстрованих релігійних громад в Україні, до яких себе зараховують близько 75 % населення, сповідують канонічне православ'я. На сьогодні Українська Православна Церква нараховує 35 епархій, де несуть послух 9 митрополитів, 16 архієпископів, 13 єпископів, 8343 священнослужителі (з них 736 у чернецтві), які опікуються 9695-ма парафіями, діють 157 обителей (77 чоловічих та 80 жіночих) і 3 Лаври.

3) Релігійне життя України в умовах незалежності

Українська греко-католицька церква (УГКЦ) була узаконена в 1989 р. Кінець 80-х-початок 90-х років характеризувався зростанням впливу на релігійне життя сектантства: євангельських християн-баптистів, адвентистів сьомого дня, Свідків Єгови, п'ятидесятників тощо.

Для сучасної України характерна багаторелігійність: існують Об'єднання громад іудейського віросповідання, німецька євангельсько-лютеранська церква, релігійні громади мусульман, буддистів, даосистів, ведантистів тощо.

Частина 12. ХРИСТІЯНСТВО І КУЛЬТУРА

1. Християнські цінності – основа світової культури і моральності

Рання християнська Церква, яка утвердилась у першому столітті нашої ери, поступово здійснила моральну реформацію світу: на місце розпусти й прагненню до розкоші, найжорстокішим публічним видовищам і розвагам, егоїзму й зневаги до інших, язичницьким культам з жервоприношенням дітей прийшли:

*любов і повага милосердя і співчуття нелюбовсяжання і щедрість,
до ближніх, до нещасних, прощення і терпимість,
безкорисливість, чесність, цнотливість, стриманість, правдивість*

Протягом усієї своєї історії християнська релігія і Церква відігравали надзвичайно важливу роль, ними були закладені основи сучасної світової культури і моральності: європейська християнська цивілізація досягла найбільших успіхів у світі і набула широкого поширення на інших континентах.

Християнська Церква:

- була осередком і організатором розвитку освіти, літератури, книговидання;
- формувала естетичні ідеали і смаки у мистецтві; завдяки християнським цінностям набули бурхливого розвитку архітектура, живопис, скульптура і музика;
- в основу суспільного життя заклала моральні цінності, які стали загальнолюдськими;
- завжди була прикладом дотримання цих цінностей (дбала про соціальну справедливість, опікувалася бідними, хворими і немічними, примирювала суспільство тощо);

За двохтисячолітню свою історію християнська культура розкрила дані Богом геніальні здібності і таланти десятків тисяч людей, в яких віра у Творця, моральні устої християнства були головним джерелом творчих здобутків і досягнень.

Саме глибоко віруючі мислителі і філософи, вчені і письменники, поети і художники, архітектори і композитори здійснили і залишили людства найвагоміші досягнення, шедеври світової культури.

Вклад у світову культуру християнства найвагоміший й незаперечний.

Християнська культура - сукупність матеріальних і духовних, нематеріальних цінностей, досягнень, пов'язаних з християнством. Поєднує в собі науку, освіту, мистецтво, мораль, уклад життя та світогляд.

Християнська культура на Русі зародилась з прийняттям християнства і відіграє визначальне значення в духовному житті українського народу.

2. КУЛЬТУРА ВІЗАНТІЇ

З розпадом Римської імперії на Західну і Східну (Візантію) у 395 р. та падінням Західної Римської імперії в 476 р., Візантія, вистоявши під натиском варварів, у першій половині середніх віків залишалася головною хранителькою стародавньої освіченості і християнської культури. За своє тисячолітнє існування візантійська цивілізація створила унікальну і різноманітну християнську культуру, яка справила величезний вплив на культурний розвиток Європи, насамперед її східноєвропейській регіон.

1) Освіта і наука

Із поширенням християнства, з потребою залучення до вивчення Святого Письма широких верств населення, більшого розвитку стала набувати освіта. Осередками освіти стали храми і монастирі. Багато візантійців вирізнялися великою вченістю. Розумова діяльність у Візантійській імперії була сконцентрована, головним чином, на вирішенні аполлогетичних питань (боротьба з аріанством, з іконоборством, з відступництвом католицької церкви, особливо після розколу). Саме в цій державі своєю працею прославились вселенські вчителі **Василій Великий**, **Григорій Богослов**, **Іоанн Златоуст**, святителі **Миколай Чудотворець**, **Афанасій Великий**, **Єфрем Сирін**, **Пахомій Великий**, **Іоанн Дамаскін** (останній – засновник візантійської схоластики). Велика увага приділялась збиранню і поясненню всього попереднього писемного матеріалу та вивченню історії.

- IX ст. – патріарх **Фотій** склав великий енциклопедичний збірник, який включав у себе багатий матеріал із творів стародавніх авторів;
- XI ст. – великим вченим був **Михайл Псел** (філософ, історик, риторик, автор «Хронографії»);
- велике значення мала візантійська література (історичного і політичного змісту);

- за імператора Юстиніана Великого історик **Прокопій Кесарійський** написав «Таємну історію»;
- тоді ж стали писатися відомі всесвітні **хроніки** (які стали зразком для руських літописів): VI ст. - хроніки Іоанна Малали, IX ст. – Георгія Амартали; при монастирях розвивалася **агіографія** (література життя святих);
- в епоху Комнінів – талановиті історичні дослідження **Анни Комніної**.

У XI ст. імператор Костянтин Багрянородний написав ряд праць про державне управління. У **1045 р. - відкриття університету** в Константинополі з двома факультетами (юридичним і філософським).

До відродження вченого правознавства у західноєвропейських університетах, що відбулося лише в епоху хрестових походів, Візантія була *єдиною хранителькою традицій римського права*:

за Юстиніана Великого – збірник законів; VI ст. – за його зразком – збірник церковного (канонічного) права, який затвердив VI Вселенський Собор як **Номоканон**. *Візантійське право здійснило суттєвий вплив на право у слов'янських народів.*

2) Церковний спів

Закладені основи церковного співу. Прекрасні автори духовних пісень **Єфрем Сирін, Василій Великий, Григорій Богослов**. Упорядкування церковного співу у VIII ст. **Іоанном Дамаскіним** (восьмигласник).

3) Мистецтво

У той час, як варварське нашествя на Заході супроводжувалось занепадом культури і в художньому відношенні, Візантія знову ж залишалася хранителькою і естетичних ідеалів. *Мистецтво було невіддільним від християнства і отримувало від нього необхідні духовні сили і естетичні ідеали* (мистецтво було Біблією для неграмотних).

Особливий **візантійський стиль** склався в:

а) архітектурі:

храмове будівництво:
хрестообразний план і купол,
що увінчує споруду

б) живописі:

іконопис; фрески (розписи по вологій штукатурці); мозаїка (зображення з шматочків смальти); рукописні мініатюри

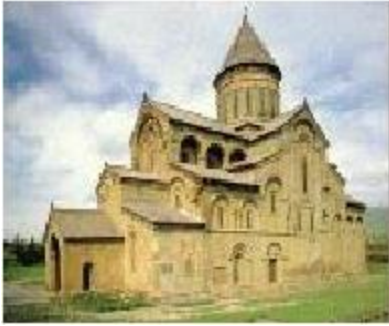
Найвидатніший **храм – святої Софії**, побудований за Юстиніана Великого в 532-537 роках (архітектори: **Ісидор** із Мілета і **Анфимій** із Тралл).

Храм Святої Софії у Константинополі (Стамбулі) (зараз - мусульманська мечеть)

Небосхил храму прикрашали 40 вікон по периметру купола; храм вражав своїми гігантськими розмірами і прекрасним внутрішнім вбранням).

Візантійський стиль поширився на Вірменію, Грузію, на Русь, частково на Захід. Скульптура у Візантії не розвивалася (Східна Церква несприятливо ставилась до статуй, які нагадували язичницьких ідолів).

Храм Светі–Цховелі в Мцеті 1010–1029. (Грузія)
Храм Джварі при злитті Білої і Чорної Арагви (Грузія)
Церква святого Пантелеймона у Бояні. XI ст. (Болгарія)

Вся давньоруська освіченість і культура мала своїм джерелом візантійську культуру.

3. ЗАХІДРОЄВРОПЕЙСЬКА КУЛЬТУРА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ І ХРИСТИЯНСТВО

У першій половині середніх віків західна культура стояла значно нижче візантійської, але теж формувалася на основі християнських цінностей.

Після розділення Римської імперії поступово на Заході склався свій тип християнської культури.

У VI-VIII ст. в Західній Європі спостерігався певний занепад культури в порівнянні з попереднім періодом (зумовлений падінням Західної Римської імперії, варварським знищенням матеріальної її культури, відсутністю у варварів власної писемної культури). Але християнство, яке було поступово поширене на варварські племена, заклало в них основи необхідної матеріальної і духовної культури.

1) Освіта

Прийняття християнства сприяло поширенню писемності, грамотності, оскільки для богослужіння потрібно було читати церковні книги. Навчання було організоване при монастирських школах, з V століття вивчення

семи вільних мистецтв», які в VI ст. **Боецієм і Кассідором** були розділені на дві частини:

<p>тривіум (три шляхи знань) <i>граматика, риторика, і діалектика</i></p>	<p>квадривіум (чотири шляхи знань) <i>геометрія, арифметика, астрономія, музика</i></p>
--	--

При монастирях створювались **скрипторії**, де переписувались книги. Книги виготовлялись із пергаменту (тільки на одну Біблію йшло до 300 шкір). Книги були дорогі, в церковних бібліотеках їх закріплювали до столу ланцюгом, оздоблювались розкішними оправами (**фоліантами**) та чудовими **мініатюрами**.

Велике значення для поширення грамотності, освіти мав винахід в **1450 р.** німецького монаха **Йогана Гутенберга** друкарського станка (метою його винаходу було бажання зробити більш доступною Біблію).

VIII-IX ст. – **«каролінгське відродження»** в освіті, поштовх до якого дав імператор Карл Великий: доручив організацію шкільної освіти кращим вченим, сприяв переписуванню багатьох книг. Центром просвітництва за Карла Великого стала придворна **академія в Ахені**, в якій працювали найосвіченіші люди тодішнього Заходу (серед них – британець **Алкуїн**).

З XII ст. поява та розвиток перших університетів:

XII ст.	XIII ст.	XIV ст.
Італія <i>Болонья, Салерно</i>	Франція <i>Париж (Сорбона)</i>	Англія <i>Оксфорд і Кембридж</i>
	Чехія <i>Прага</i>	Німеччина <i>Лейпціг</i>

Головні науки – богослов'я, філософія, словесність, медицина, римське право. У кінці XV ст. в Європі нараховувалось 65 університетів.

Середньовічна університетська наука отримала назву **схоластики** (від слова *schola* – школа), найбільш яскраво вона виразилась у богослов'ї. Вчені-схоласти своїм завданням ставили підтвердження наукою релігійних положень, зверталися до досвіду попередньої філософії і логіки.

Найвідоміший схоласт – **Фома Аквінський** (1224–1274). Відомими письменниками і філософами також були: італієць **Кассідор**, французи **П'єр Абеляр** та **Альберт Великий**.

2) Література

Вагоме значення для християнського виховання мав особливий жанр духовної літератури – «життя святих». З XII ст. процвітання рицарської

поезії, яка мала героїчний епос («Пісня про Роланда» і т. д.), міської літератури.

3) Мистецтво архітектури:

Міланський собор (Італія)

VI-XI ст. - романтичний стиль (склався на основі римських базилік);

XII-XIII ст. - готичний стиль (з високими шпилями, скульптурними зображеннями, вітражами, нефами).

Найвідоміші собори:

Італія: Міланський, святого Петра у Римі, Санта Марія дель Фйоре у Флоренції;

Англія: Собор святого Павла в Лондоні;

Франція: у Пуатьє, Арле, Паризької Богоматері, Рейнський;

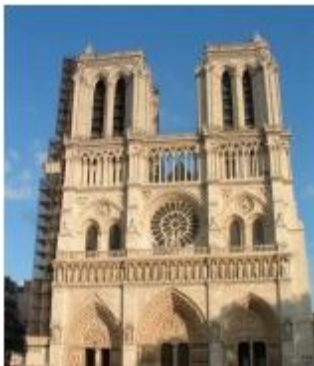
Німеччина: у Кельні, Вормсі, Майнці.

Собор св. Петра у Римі (Ватикан)

Собор св. Павла у Лондоні (Англія)

Собор Паризької Богоматері (Франція)

Кельнський кафедральний собор (Німеччина)

Вормський собор св. Петра (Німеччина)

4. ХРИСТИЯНСЬКА ТЕМАТИКА ЕПОХИ РЕНЕСАНСУ

Початок епохи – кінець середньовіччя (XIV-XV ст.), як культура ранньобуржуазного суспільства (помилкова точка зору, що це культура відродження античності, це був час нового поштовху християнської культури).

Головною тематикою творів (як в літературі, так і в мистецтві) були християнські сюжети, питання християнської моралі.

Найвідоміші діячі **ранього Відродження** та їх твори:

література:	мистецтво:
Данте «Божественна комедія», «Про монархію»	живопис: італійці Джотто , Мазаччо , Боттічеллі Франческо
Петрарха «Про знаменитих мужів» (дав 21 біографію знаменитих діячів)	скульптура: Донателло ; Ніколо Пізано
Джованні Бокаччо «Декамерон»	архітектура: Брунелескі , Альберті

Батьківщиною гуманістичних ідей, нової культури Відродження стала **Італія**, з якої ця культура поширилась в інші країни Європи.

Найвідоміші діячі мистецтва **Високого Відродження** (кін. XV-XVI ст.):

Італія:		
Леонардо да Вінчі («Таємна вечеря»)	Рафаель Санті («Сикстинська мадонна»)	Мікеланджело Буонароті: «Давид» (скульптура), розписи стелі Сикстинської капели, участь у спорудженні собору св. Петра
Тиціан: «Магдалина, що розкаюється», «Даная», «Святий Себастьян»		

Мадонна з квіткою.
Худ. Леонардо да Вінчі

Магдалина що розкаюється.
Худ. Тиціан.

Пізнє Відродження:

Італія: Бенвенуто Челліні (скульптор, художник, ювелір)

Архітектура: родоначальником нової архітектури став іт. **Філіппо**

Створення Адама.

Худ. Мікеланджело. Фрагмент розпису Сикстинської капели.

Мілан (Італія).

Широке поширення набуває живопис (іконопис, настінний розпис, мозаїка, вітражі), та скульптура (на відміну від Візантії) - барельєфні та горельєфні зображення.

Брунелескі (купол над собором Санта Марія дель Фйоре); **Донатто Браманте** – головний архітектор папи Юлія XI, автор проекту собору св. Петра у Римі; **Якопо Сансовіні** – величні храми Венеції. Найвідомішим письменником епохи Відродження був англічанин **Вільям Шекспір** (37 п'єс, мав глибокорелігійні погляди)

Темна Вечеря. Худ Леонардо да Вінчі
Розпис трапезної монастиря Санта-Марія делле Граціє. 1495–1497 (Італія)

Нідерланди:

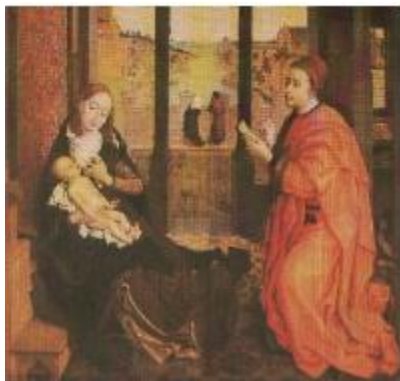
Рембрант («Повернення блудного сина», «Святе сімейство»),

Рубенс («Повернення Діани з полювання»),

Ван дер Верден («Святий Лука, що малює Мадонну»)

Німеччина: **Дюрер** («Чотири апостоли»)

Іспанія: **Веласкес**

Святий Лука, що малює Мадонну.

Худ. Ван дер Вейдер.

Сикстинська мадонна.

Худ. Рафаель

5. ДАВНЬОРУСЬКА КУЛЬТУРА І ХРИСТИЯНСТВО

Із прийняттям християнства на Київську Русь поширилась і християнська культура. Церква справила величезний вплив на культуру Київської Русі.

З християнством Русь отримала:

- **Писемність** (базовану на абетці – кирилиці, створеній слов'янськими просвітителями Кирилом і Мефодієм ще у IX ст. для всіх слов'ян).
- **Освіту** (разом із священиками до Києва із Візантії прибули і перші вчителі. Св. рівноапостольний князь Володимир зразу після Хрещення видав указ, згідно з яким священики відбирали кмітливих і здібних дітей та віддавали їх до шкіл, що були засновані при монастирях та великих соборах).
- **Багатобарвне мистецтво**, яке включало в себе архітектуру, живопис, хоровий спів, книгопереписування.
- **Народну релігійну творчість і церковно–обрядовий побут** у житті народу.

1) Освіта і писемність

Про широке поширення освіти в Київській Русі свідчать літописи, археологічні знахідки абеток на бересті для школярів, настінні соборі св. Софії. Славилися своєю освіченістю кийвські князі (великим книголюбом був **Ярослав Мудрий**, його син **Всеволод** володів 5 мовами, освіченою була й дочка **Анна**. Коли вона стала королевою Франції, це незвичайне для жінки тих часів досягнення відрізняло її від більшості жінок французького двору). У Києві центром освітньої діяльності стала Св. Софія, в якій містилася школа та бібліотека. Свою бібліотеку мала і Києво–Печерська лавра, а деякі ченці славилися своєю освіченістю.

Найвидатнішими пам'ятками писемності були:

- «Руська правда» Ярослава Мудрого
- «Устав» і «Повчання дітям» Володимира Мономаха
- «Повість минулих літ» Нестора Літописця
- «Слово о законі і благодаті» митрополита Іларіона
- «Печерський Патерик»- збірка оповідань про кийвських угодників та їх повчань
- «Слово о полку Ігоревім»

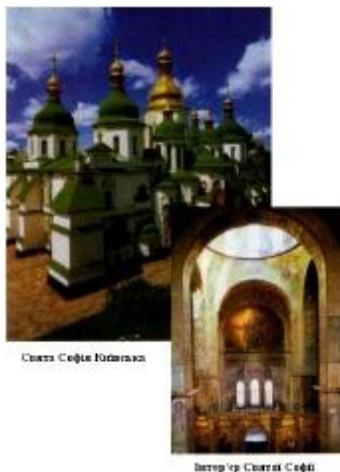
2) Давньоруське мистецтво X-XII ст.

Архітектура: широкого поширення набув запозичений із Візантії хреснокупольний тип храмів (від купола, що знаходиться в центрі і опирається на 4 стовпи; хресноподібно розходяться криті склепінними переходи).

Найвідоміші храми:

у Києві:

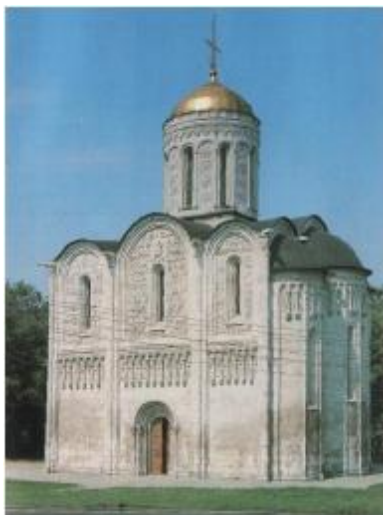
- **Святої Софії** (закладений у 1037 р. Ярославом Мудрим на честь перемоги над печенігами, в честь св. Софії (ім'я із грецького перекл. — мудрість—, у 1685-1707 рр. Собор був перебудований у формах українського бароко)
 - **Десятинна церква** (одна з перших, зруйнована монголо-татарами у 1240 р., відбудована Петром Могилою і знову зруйнована більшовиками у 30-х роках)
 - **Михайлівський Золотоверхий собор** (побудований у 1108-1113 р. онуком Ярослава Мудрого кн. Святополком Ізяславичем, зруйнований більшовиками у 1934-1935 рр., відбудований у 2000 році)
 - **Іллінська і Микільська церкви** на Подолі (збереглися до наших днів)
- В інших містах:
- у Новгороді – **Св. Софії** (серед. XI ст., за планом нагадував Київський)
 - у Чернігові – **Спасо-Преображенський собор** (кінець XI ст.)
 - у Володимирі – **Успенський** (1185-1189) та **Дмитрієвський** (1194-1197) собори; Церква **Покрова на Нерлі** (за 1 км. від Боголюбова на березі р. Нерль, XII ст.)

Свята Софія Київська

Софійський собор у Новгороді (Росія)

Дмитрієвський собор у Володимирі (Росія)

Церква Покрова на р. Нерлі (Росія)

Інтер'єр і загальний вигляд Свято–Михайлівського Золотоверхого собору (Київ)

Великого розвитку набуло **образотворче мистецтво**:

іконопис

фрески

мозаїка

книжні мініатюри

Найвідоміші іконописці: **Аліпій** Печерський і **Григорій** Київський (XI ст.) (історична пам'ять мало зберегла імен давньоруських майстрів, оскільки художники майже не підписували свої твори. Залишаючись безіменним

автором, художник дотримувався правил «авторської скромності», адже важливим був не він сам, а його мистецький твір). Чудовим зразком давньоруської книги є *всесвітньо відоме*

«**Остромирове Євангеліє**» (1056-1057) (переписане від руки з ретельно промальованими і перетвореними в орнамент заголовними літерами, прикрашене візерунками і мініатюрами.

Євангеліст Лука. Мініатюра із Остромирового Євангелія. 1056–1057.

Іконопис дотримувався дотримувався **канону**, виробленого у християнському живописі:

1) зворотня перспектива (на протигагу лінійній перспективі, згідно з якою предмети, що віддаляються, ілюзорно зменшуються, а паралельні лінії, направлені в глибину, сходяться в одній точці; у зворотній перспективі такого зменшення не має, а паралельні лінії, навпаки, не сходяться, а розходяться в глибині);

1) кольори ікони:

колір	символізує
<i>жовтий</i>	<i>сонце, фаворське світло</i>
<i>білий</i>	<i>ангельський, а також – душу</i>
<i>червоний</i>	<i>воскресіння</i>
<i>зелений</i>	<i>життя (а також позначається земля, трава)</i>
<i>чорний</i>	<i>місце, де перебувають всі грішники</i>
<i>блакитний</i>	<i>небо</i>

3) техніка написання: **а)** береться суха липова дошка з певним заглибленням (у вигляді ковчегу, що собою символізує Церкву Христову: хто перебуває в Церкві, той спасеться. Кормчий ковчег – Христос);

б) потім робиться основа: кілька шарів мішквини, кожен з яких окремо ґрунтується сумішшю фарби, покривається позолотою, поверх – спеціальною сумішшю (червоне вино з ячним жовтком та пилом з перетертого річного піску і скла);

в) нанесення фарби: дуже ретельно (на одне місце – до 10 помазків, для окремих ліній з позолоти перед позолотою наносили сусло (варене 24 год. пиво), використовувалися

фарби: вохра, кіновар, голубець, смарагд);

г) потім ікона кладеться горизонтально, покривається оліфою, потім лаком, потім – воском.

Усі ікони виконувались з молитвою і за промислом Божим.

Характерною особливістю давньоруського живопису є умовність зображення (митці, що втілювали у фресці, мозаїці чи іконі біблійні сюжети, підкреслювали у своїх творах неземне, божественне походження персонажів, звідси – навмисна площинність зображень, їх «безтілесність», нематеріальність).

3) Давньоруське мистецтво XIII- XV століть

Найвідомішими художниками-іконописцями XIV- XV ст. були:
Феофан Грек і Андрій Рубльов.

Художник Феофан Грек.
Ікона. *Іоан Предтеча*. 1405.

Художник Андрій Рубльов
Ікона. *Трійця*. Початок XV ст.

Для кінця XIII –поч XIV ст. був характерний одноглавий храмовий стиль (класичний зразок – церква Спаса Преображення на Ілліні у Новгороді, який неперевершено розписав Феофан Грек).

Блискучий талант **Андрія Рубльова** (бл. 1360-1430):

розписи Успенського собору, справжній шедевр «Трійця»

(Більшість ікон і сьогодні виконуються у рубльовському стилі).

Під впливом християнської культури високої майстерності набули і **художні промисли.**

До нашого часу збереглися:

- «**Панагія–складень**» – 1456 р., майстер Амвросій (нагрудна ікона-складень з оправою із мережив-них візерунків);
- золота основа славнозвісної «**шапки Мономаха**»;

- оклад так званого «Євангелія Федора Кішки» (1392 р.), (вважає техніка виконання: тонкі срібні пластини з вишуканими литими металевими посталями розміщені на тлі синьої емалі).

Шапка Мономаха.
Кін. XIII – поч. XIV ст.

Володимирська Богоматір.
Золото, перли, дорогоцінне каміння.
Ікона. XIV-XV ст.

6. ХРИСТИАНСЬКА КУЛЬТУРА РОСІЇ XVI-XIX СТ.

Християнські цінності продовжували бути визначальними в культурі Росії протягом XVI-XIX ст., залишались духовною основою нації, джерелом кращих її культурних досягнень.

1) Культура кінця XV-XVI століття

Піднесення культурного розвитку розпочинається з II половини XV ст., зумовлене остаточним звільненням від іга Золотої Орди, зміцненням Московського царства:

розбудовуються
монастирі

будуються нові храми, особливо
перебудовується Московський Кремль

Будуються у Московському Кремлі:

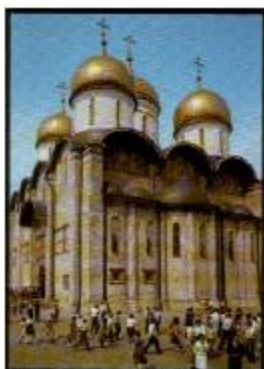
Успенський білокам'яний (1475-1479), **Архангельський** (1505-1508), **Благовіщенський** (1484-1489) собори, дзвіниця **Івана Великого** (1505-1600).

Гідним послідовником Андрія Рубльова в II пол. XV- поч. XVI ст. був живописець **Дионісій** (найважливішими із збережених його творінь є розписи Різвяного собору Ферапонтового монастиря).

Відомими пам'ятками **монументального живопису** XVI ст. є розписи сина Дионісія – **Феодосія** Благовіщенського собору Кремля, невідомими художниками – розписи Смоленського собору Новодівочого монастиря.

Вагомим досягненням архітектурної думки XVI ст. стали **шатрові храми**, найвидатнішими з яких є **церква Вознесіння в Коломенському** (1530- 1532), **храм Василя Блаженного** (1554-1561, побудований на честь взяття Казані, будівничі - російські зодчі **Постнік і Барма**).

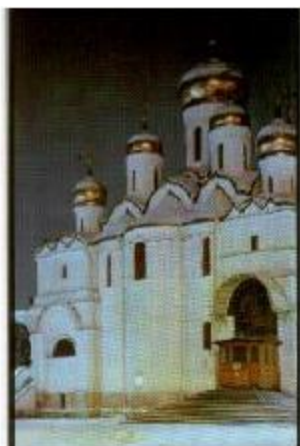
Собори Московського Кремля:

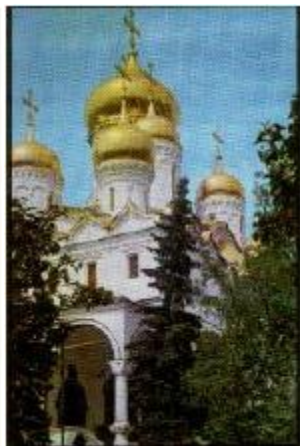
Успенський собор

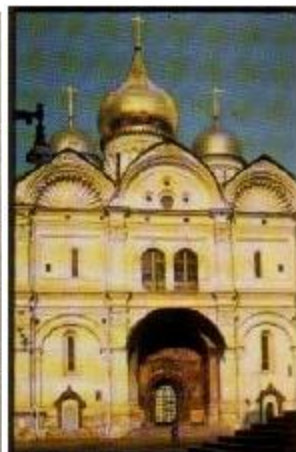
Дзвіниця Івана Великого

Благовіщенський собор

Архангельський собор

Церква Вознесіння у Коломенському Храм Василя Блаженного у Москві

Чудові **фортифікаційні ансамблі** були створені в московських Новодівочому Симоновому монастирях, а також у Троїце–Сергієвому, Пафнутьєво–Боровському, Кирило-Соловецькому, Білозерському, Псково-Печерському та інших монастирях.

Троїце-Сергієва Лавра. Сергієв Посад. Псково-Печерський монастир

Величезне культурно-історичне значення мало перше **книгодрукування** у Москві дяконом **Іваном Федоровим 1564** р. спочатку «Апостола», а потім «Часослова». У 60-70-х рр. виходить багатотомний **«Лицевой летописный свод»** з багатьма високохудожніми мініатюрами. Високохудожні вироби пошиву виготовлялись у майстернях **Євфросинії Старицької**.

Новодівочий монастир в Москві Соловецький монастир

2) Культура XVII століття

Архітектура: вирізнялась у першу чергу багатим декоративним вбранням, з 30-40-х рр. поширюється **безстовповий тип храмів**, кращими з яких є церква Різдва Богородиці в Путинках і Трійці в Микитниках (Москва). Багатство архітектурного декору особливо було притаманним храмам Поволжжя, у

першу чергу Ярославля (вінцем досягнень **ярославського зодчества є церква Іоанна Предтечі**).

З останньої чверті XVII ст. поширюється стиль, що отримав назву **«московського бароко»**, у стилі якого побудована **церква Покрова Богородиці в Філях**. Поруч з кам'яним будівництвом свої кращі традиції зберігало і **дерев'яне будівництво** (найвидатнішою пам'яткою є **церква Спасо-Преображення в Кіжах** на Онезькому озері).

Живопис:

з початку століття – два художніх напрямки іконопису:

годуновська школа

(збереження традицій рубльовсько-дионисівської епохи)

представник:

Симон Ушаков («Трійця», «Древо государства Московського», «Похвала Богоматері Володимирській», «Спас нерукотворний»)

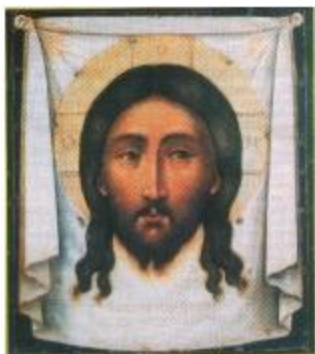
строгановська школа

(мистецтво іконної мініатюри)

представник:

Прокопій Чирин
(«Микита-воїн»)

Найвідоміший стінописець – **Гурій Нікітін** (найвідоміші його фрески у церкві Іллі пророка в Ярославлі).

Симон Ушаков.
Спас Нерукотворний. Ікона. 1657.

Книга. *Ліки душевні*. XVII ст.

Вагомою освітянською подією 2-ї пол. XVII ст. буде відкриття в 1682 р. у Москві **Слов'яно-греко-латинської академії** (за зразком **Києво-Могилянської**).

Давньоруське мистецтво – наша вічно жива, безцінна спадщина, яка орієнтує митців на постійний творчий пошук, істинними продовжувачами якого у XVIII-XIX ст. будуть Баженов і Захаров, Венеціанов і Олександр Іванов.

XVII століття завершує більш ніж 700-річну історію давньоруської культури, періоду:

- *культурного, морального духовного розвитку російського, українського і білоруського народів;*
- *становлення їх художньої свідомості, виявлення в мистецтві своєї національної природи;*
- *повної реалізації внутрішніх творчих сил, створення шедеврів світового значення.*

Преображенська церква у Києві. 1714 р. Новоєрусалимський монастир

3) Культура XVIII століття

Незвичайне піднесення в архітектурі викликали перетворення *петровської* епохи, поруч з прискореним розвитком будівництва громадських споруд (особливо в новій столиці – Петербурзі), продовжується спорудження нових величних храмів: **Петропавловського собору** (арх. Доменіко Трезіні), **Собору Смольного монастиря** (арх. Растреллі), **дзвіниці в Троїце–Сергієвій Лаврі** (арх. Ухтомський).

Засновником нового російського живопису став **Іван Нікітін**, продовжувачами – **Олексій Антропов, Іван Аргунов**.

У 2-й пол. XVIII ст. розквіт російської архітектури йшов під знаком нового художнього стилю – **класицизму** (назва походить від використання класичної спадщини античного мистецтва). Найвідоміші представники – **В.І. Баженов, М.Ф. Казаков, І.Є. Старов**. Найвидатніші скульптори кінця XVIII ст.: **М.І. Козловський, Ф.І. Шубін**.

Важливими культурними подіями були:

*відкриття у 1755 р.
Московського університету*

*відкриття у Петербурзі
Академії мистецтв*

Вагомий вклад до російського живопису здійснили:

**А.П. Лосенко, С.Ф.Щедрін, Ф.Я. Алексєєв, Ф.М. Матвєєв,
Ф.С. Рокотов, Д. Г. Левицький, В. Л. Боровиковський.**

XVIII ст. ознаменоване науковою діяльністю видатного різностороннього вченого **М.В. Ломоносова** (глибоко віруючої людини).

Неперевершений вклад до військового мистецтва вніс полководець–християнин **О.В. Суворов**.

4) Культура XIX – поч. XX століття

Шлях російської художньої культури у 1-й пол. XIX ст. проходив, починаючи з *класицизму, через романтизм до реалізму*. Це була загальна закономірність, яка проявилася в області літератури, театру, живопису, графіки, скульптури.

З кінця XVIII ст. за правління Катерини II до Росії стало проникати із Європи вільнодумство, атеїзм, що неминуче відображувалось і на культурі. Особливо цей процес посилювався у XIX ст., який призвів до зародження і розвитку бунтарського–революційного руху, який мав своїх ідеологів і просто прихильників і серед діячів культури.

На християнському ґрунті, поваги до національно-культурних традицій проходила творчість більшості поетів і письменників, художників і композиторів, архітекторів і скульпторів.

Літературна творчість **О.С. Пушкіна, М.Ю. Лермонтова, М.В. Гоголя, Ф.М. Достоевського** виражала національну специфіку і проблематику, втілювала у собі процес становлення національної самосвідомості, корені якої містилися у важливих подіях того часу і соціальних змінах, що відбувалися у Росії.

Піднявшись на хвилі патріотичного руху (Вітчизняної війни 1812 р.), втілюючи ідею колективної сили, об'єднаної під егідою державного начала, незвичайного розмаху в 1-й пол. XIX ст. набув **архітектурний класицизм**, залишивши неперевершені пам'ятки:

- **Казанський собор в Петербурзі (1801-1811 рр, арх. О.М. Вороніхін):** фасад собору прикрашений колонадою із 96 колон, у зовнішньому оформленні широко використані:

рельєфні пано:

«Висічення Мойсеєм води в пустелі»
(автор **Маргос**), «Піднесення мідного змія» (автор **Піменов**)

скульптури:

Іоанна Предтечі, кн. Володимира
і Олександра Невського
(автор **Прокоф'єв**)
Андрія Первозванного
(автор **Демут-Малиновський**)

Над внутрішнім оформленням собору працювали:
видатні живописці: **Боровиковський, Шебуєв, Кіпренський, Єгоров,
Іванов, Бессонов**

• **Ісакіївський собор** (будувався з 1818 до 1858 р.) – найбільша споруда
Петербурга, вміщує 12 тис. чоловік. Собор є результатом багаторічної праці
багатьох талановитих майстрів:

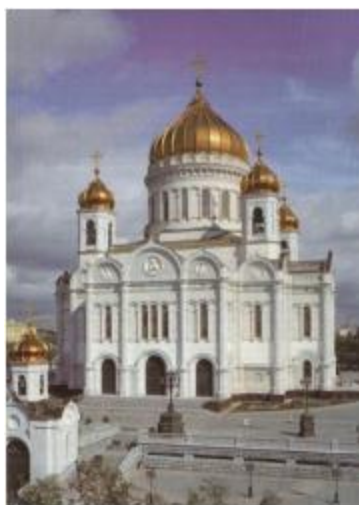
архітекторів	художників (які його розписували)	скульпторів
О. Монферран	К.П. Брюлов, Ф.А. Бруні,	П.К. Клодт, І.П. Віталі
В.П. Стасов	П.В. Басін, В.К. Шебуєв	А.В. Логановський
А.І. Мельников		М.С. Піменов

Казанський собор у Петербурзі

Ісакіївський собор у Петербурзі

Храм Христа Спасителя у Москві

Внутрішній вигляд сучасного
Храму Христа Спасителя

- **Храм Христа Спасителя** (будувався з 1839 до 1860 р.) у Москві на Вороб'їних горах. Архітектор – **К. А. Тон** (учень Вороніхіна, автор багатьох храмів в Петербурзі, Новгороді, Воронежі, Єльці (у Єльці Вознесенський собор теж є шедевром російської архітектури XIX ст.), Саратові, Царському Селі).

Храм побудований з урахуванням кращих зразків давньоруської кам'яної архітектури, для увічнення перемоги російського народу у Вігчизняній війні 1812 р., в ознаменування вдячності Промислу Божому, що спас Росію від загибелі, яка їй загрожувала. Храм розписували видатні художники того часу: **Г.І. Семирадський, В.І. Суріков, В.П. Верещагін, В.Є. Маковський, П.С. Сорокін** і інші.

Знамениті горельєфи храму виконали скульптори:

П.К. Клодт, А.В. Логановський, Н. А. Рамазанов

(Храм Христа Спасителя був зруйнований комуністами 5.12 1931 р., відбудований у 2-й пол. 90-х років XX ст.)

До біблійної тематики у своїх полотнах звертаються талановиті живописці (крім тих, хто розписував храми):

- **Ф.А. Бруні** («Мідний змії»);
 - **В.Л. Боровиковський** («Благовіщення»);
 - **Ол. Іванов** – постать якого займає особливе місце; найвеличніша його робота – «З'явлення Христа народу» (яку він писав понад 20 років). Останнє 10-річчя свого життя художник посвячує виключно біблійній тематиці: «Захарія перед ангелом», «Ходіння по воді», «Сон Йосифа», «Христос у Гефсиманському саду» тощо;
 - **Р.М. Волков** («Хрещення Господнє»);
 - **В. Попов** («Нагірна проповідь»), **В. Полєнов** («Христос і грішниця»);
 - **Г.І. Семирадський** («Христос у Марфи і Марії»), **А. Матвєєв** («Різдво Христове»);
 - **Є. Р. Рейтерн** («Авраам приносить Ісаака в жертву»), **В.Г. Шварц**;
 - **В. Суріков** («Багач і Лазар»), **І. Чернов** («Повернення блудного сина»);
 - **І. М. Крамський** («Христос у пустелі»);
 - **І. Ю. Рєпін** («Воскресення дочки Яіра», ряд полотен тематики історії Російської держави);
 - **М.М. Ге** («Таємна вечеря», «Що є істина? Христос і Пилат»);
 - **М.О. Врубель** (розписи Кирилівської церкви в Києві).
- Відомі своїми полотнами:
- **В.М. Васнецов** («Богатирі», «Після побоїща Ігоря Святославича з половцями»);
 - **Карл Брюлов** («Ермінія у пастухів», «Останній день Помпеї»).

Чільне місце у культурній спадщині II пол. XIX ст. посідають наступні діячі з глибоким християнським світоглядом:

- Літератори **Ф.М. Достоевський, О.М. Островський, Л.М. Толстой;**
- Педагог і лікар **М. Пирогов;**
- **Павлов** і хімік **Менделєєв;**
- Меценат **Третьяков;**
- Скульптор **М.М. Антокольський** (постаті історичних осіб: Нестора Літописця, Івана Грозного, Петра I, Єрмака).

З'явлення Христа народіві.
Худ. О. Іванов. 1837–1857

Авраам приносить Ісаака у жертву. Худ. Е. Р. Рейтерн.

Благовіщення
Худ. В.Л. Боровиковський.

Багач і Лазар.
Худ. В. Суріков. 1873

5) Російська духовна музика XVIII-XIX ст.

Найвідоміші композитори:

- **Ведель** (1770-1806), випускник Київського духовного училища. Був регентом в Києві і Москві;
- **Давидов** (1777-1825) – автор 13 концертів і повного співу Літургії;
- **Дехтерєв** (1766-1813) – капельмейстер оркестру і хору графа Шереметьєва, автор 60 музичних духовних творів;
- **Березовський** (1725-1777), народився у Глухові, освіту отримав у Києві. Автор багатьох духовно-музичних творів;
- **Бортнянський** (1752-1825) – теж уродженець Глухівського повіту, започаткував новий період в історії гармонійного співу. Автор 35 чотириголосних концертів, 3-х голосної літургії;
- **Турчанинов** (1779-1856) – більшість часу співав в хорі генерала Леванідова в Києві. Став протоієреєм, потрудився покладенням на ноти стародавніх церковних мелодій;

У XIX ст. велику духовну спадщину залишили композитори: **Львов, Воротніков, Ломакін, Виноградов, Глінка, Бахметов, Римський-Корсаков, Львовський, Архангельський, Чайковський** (літургія і всенічна).

7. ХРИСТІЯНСЬКІ ЦІННОСТІ У ДОСЯГНЕННЯХ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Християнські цінності і християнські традиції стали основою української культури і моральності, джерелом усіх досягнень українського народу впродовж його тисячолітньої історії.

Фундаментом української культури стала культура Київської Русі.

Формування української культури на християнській основі здійснювалось у контексті формування українського етносу і стало його головною ознакою. Протягом усієї своєї історії український народ, перебуваючи в лоні Православної Церкви, досяг **вагомих здобутків** в освіті і науці, літературі і мистецтві (архітектурі, скульптурі, малярстві, гравюрі, музиці, театрі, книгодрукуванні, декоративно-прикладному тощо).

1) РОЛЬ ХРИСТІЯНСТВА У РОЗВИТКУ ОСВІТИ, НАУКИ І ЛІТЕРАТУРИ

а) XIV-XVI століття

Впродовж XIV-XVI ст. основними центрами освіти, як і в попередній давньоруський період, були церковні приходи і монастирі, представники духовенства були шкільними вчителями, церковно-богослужбові книги – підручниками.

Як і в домонгольську добу, в Україні навчали молитвам та Святому Письму, прищеплювали релігійну свідомість, вміння читати богослужбові книги і цією наукою виховували добрих християн та громадян своєї Батьківщини.

У цей період православ'я служило найголовнішою ознакою українського (руського) народу в XV-XVII ст. слово «**русин**» було цілком рівнозначним слову «**православний**». Організацію української вищої школи започатковує в II пол. XVI ст. князь *Костянтин Костянтинович Острозький*, відкривши у своєму місті Острозі в **1576** р. Академію.

Острозька Академія:

- об'єднала навколо себе визначні наукові сили
- дала освіти значній кількості православної молоді
- підготувала багато визначних діячів
- залишила значний слід в історії української науки та українського культурного життя

У ній викладалися: мови – *церковно-слов'янська, грецька, латинська*; інші предмети: *богослов'я, філософія, математика, астрономія*.

У **1581** р. при Академії виходить слов'янською мовою повне **видання Біблії**, текст якої з невеликими змінами у XVI-XVIII ст. й і досі вживається в православних церквах. Надрукована вона була відомим першодрукарем **Іваном Федоровим**.

Найбільше над виданням цієї Біблії попрацював ректор Академії **Герасим Смотрицький**, глибокий слід в українській богословській та полемічній літературі залишив його син – **Мелетій Смотрицький**.

б) Перша половина XVII століття

Подальшим розвитком освіти було заснування шкіл при *православних братствах*, серед яких найбільше значення мала Київська школа, заснована Богоявленським братством у 1615 р., на базі якої у **1632** р. митрополитом **Петром Могилою** був створений **колегіум**, який у 1700 р. став Академією з назвою Києво-Могилянської.

У середині XVII ст. архидиякон Павло Алепський, супроводжуючи Антиохійського патріарха Макарія до Москви, так описав враження про Україну: «По всій землі ми побачили чудову рису, що вразила нас: всі вони, включаючи жінок і дітей, знають грамоту, порядок церковного богослужіння та піснеспіви. Навіть дітей-сиріт священники не залишають на вулиці, але піклуються про них та навчають грамоти».

Для дітей, які вивчали кирилицю, І. Федоровим у Львові у **1574** р. був виданий перший друкований підручник - **Буквар**.

У **1616** р. у друкарні Віленського братства вийшла «**Грамматика словенскія правильное синтагма**» **Мелетія Смотрицького** (яка протягом двох століть була основним підручником граматики в школах України, Білорусії, Росії,

Болгарії і Сербії, перевидавалася 5 разів, нею користувався великий російський вчений М.В. Ломоносов).

Найкращим зразком української народної мови того часу є «**Пересопницьке Євангеліє**», перекладене з болгарської мови у **1556-1561** рр. (назва походить від монастиря у с. Пересопниця на Волині. Це пам'ятка надзвичайної ваги не лише з мовної сторони, але й з погляду на її мистецьке оформлення заставок, мініатюр, ініціалів).

Пересопницьке Євангеліє

Провідне місце серед літературних творів XV-XVII ст. належить християнській **богословській полемічній літературі**:

- митрополиту **Петру Могилі** належить нове видання «Требника», збірка «Молитв і поучень» для студентів, «Антологія» та ін.;
- підручником теологічних наук для священників була збірка «Зерцало богослов'я» Кирила **Транквіліона – Ставровецького**;
- на оборону православ'я після уніатського розколу виступили такі відомі письменники–полемісти, як **Іван Вишенський, Герасим Смотрицький, Захарія Копистянський, Стефан Зизаній** та інші.

Особливим літературно–історичним жанром були **літописи**, найвизначнішим з яких був літопис 1-ї пол. XVII ст. Густинського монастиря (Полтавщина), важливі відомості про минуле зберігають «Київський Літопис», «Львівський літопис», «Хронограф» XVII ст.

в) Друга половина XVII-XVIII століття

У цей час центром освіти і науки, осередком суспільно–культурного життя був Києво–Могилянський колегіум (з 1700 р. – Академія). У ньому працювали кращі наукові й педагогічні сили:

І. Гізель, І. Галятовський, Л. Баранович, А. Сатановський, С. Полоцький, В. Ясинський, Ф. Софонович, А. Радивиловський, Є. Славинецький, Георгій Кониський.

За його зразком у XVIII ст. були створені колегіуми в Чернігові, Харкові, Переяславі. У них готували служителів Православної Церкви, чиновників державних установ, вчителів початкових класів. Особливістю **Переяславського колегіуму**, відкритого у 1737 р. була цілеспрямована підготовка духовенства для православних парафій Правобережжя.

Києво-Могилянська академія.

Сучасне фото

Вона готувала кадри викладачів, вчених, письменників, політичних діячів для всієї України, Росії, Білорусії й значною мірою для балканських народів. Із її стін вийшли **такі видатні вчені й діячі:**

- **Інокентій Гізель**, автор «Синопису» - першого спеціального підручника з історії, літературних творів «Про істинну віру», «Мир людини з Богом», ректор колегіуму у 1645-1656 рр., потім – архимандрит Києво-Печерської лаври;
- **Стефан Яворський**, в 1697 р. очолив Московську Слов'яно-греко-латинську академію, став сподвижником Петра I в проведенні освітніх і церковних реформ;
- **Феофан Прокопович**, ректор Київської академії, у 1716 р. на запрошення Петра виїхав до Петербургу, очолив РПЦ, став активним прихильником реформ Петра I;
- **Григорій Сковорода**, просвітитель-гуманіст, педагог, мандрівний філософ, поет, співак і музикант;
- **Димитрій Туптало**, автор популярної 4-томної книги «Життя святих», збірника оповідань «Руно зрошене», з 1702 до 1709 р. – ростовський митрополит;
- **Лазар Баранович**, студент, потім викладач, ректор Києво-Могилянської Академії, Чернігівський і Новгород-Сіверський архієпископ, автор багатьох полемічних творів, проповідей, панегіриків;
- **Іоанікій Галятовський**, ще один вихованець, потім – ректор академії, полемічні твори: «Ключ розуміння», «Фундамент»;
- **Антоній Радивилівський**, талановитий проповідник і теоретик українського красномовства.

Внесок випускників Києво-Могилянської академії у розвиток шкільної освіти за межами України (заснували такі школи):

- Латинську школу у Ростові Великому (1702 р., Димитрій Туптало)
- Слов'яно-російську у Тобольську (1703 р., Ф. Лещинський)

- Карповецьку під Петербургом для сиріт і бідних (1721, Ф. Прокопович)
- Олександро-Невську у Петербурзі (1721, Ф. Яновський)
- Іркутську (1721, Інокентій Кульчицький)
- Тверську (1722, Митрофан Словатинський)
- Білгородську (1722, Єпіфаній Тихорський)
- Суздальську (1723, Варлаам Ліпницький)
- В'ятську (1723, Лаврентій Горка)
- Холмогорську (1723, Варнава Волотковський)
- Вологодську (1724, Амвросій Юшкевич)
- Коломенську (1724, Варлаам Лінницький)
- Рязанську (1724, Сильвестр Холмський)
- Псковську (1725, Рафаїл Заборовський)
- Устюзьку (1725, Лука Конашевич)
- Севську (1741, Платон Петрушевич)
- Троїце-Сергієву семінарію (1742, Арсеній Могилянський)
- Астраханську (1727, Варлаам Лінницький)
- Костромську семінарію (1749, Сильвестр Кулябка)
- Володимирську-на-Клязмі (1749, Платон Петрушевич)

г) XIX - поч. XX століття

У першій пол. XIX ст. відбулася реорганізація системи освіти, яка стала носити чітко виражений становий характер (для нижчих верств населення – парафіяльні двокласні школи, для дітей середнього стану – повітові училища, для дітей дворян – гімназії, ліцеї та університети).

Крім державних, діяли приватні навчальні заклади. Усього на серед. XIX ст. припадала одна школа на 9,5 тис. жителів. Це було значно менше, ніж у попередньому столітті (наслідок політики царського уряду).

У всіх навчальних закладах вивчався Закон Божий, Православна Церква продовжувала здійснювати свою духовно–просвітницьку функцію.

Відкриття нових університетів:

Харківського у 1805 р.

Київського Св. Володимира у 1834 р.

(Натомість уряд у 1817 р. закрити Києво–Могилянську академію, напрям діяльності якої не влаштовував владу).

Вагомими центрами освіти в цей період також були:

Волинський ліцей, Рішельєвський ліцей в Одесі, Ніжинська гімназія вищих наук (в якій здобули освіти М.Гоголь, Є. Гребінка)

На першу пол. XIX ст. припала діяльність талановитих українських вчених:

- **Михайла Максимовича**, вченого-енциклопедиста широкого діапазону – від ботаніки до історії;
- **Тимофія Осиповського**, «Курс математики» якого кілька десятиліть був основним підручником з математики у всій Російській імперії;
- **Михайла Остроградського**, математика, члена Петербурзької, Паризької, Римської і Туринської Академій Наук, приятеля Шевченка;
- **Миколи Маркевича**, автора «Історії Малоросії», яка мала велику популярність серед сучасників;
- **Миколи Костомарова**, автора багатьох великих праць з історії козацької України.

Цей період стає часом **становлення нової художньої літератури**:

«батьком» її вважається **Іван Котляревський**, а завершив цей процес **Т.Г. Шевченко**.

У повній мірі розкривається літературний талант **П. Гулака–Артемовського, Є. Гребінки, Г. Квітки–Основ'яненка, П. Куліша, М. Гоголя**

(Усі названі поети і письменники мали християнський світогляд православного віросповідання)

Вагому спадщину **православної педагогіки** залишили:

К.Д. Ушинський
(1824–1870)

М.І. Пирогов
(також відомий хірург)

У **1864 і 1871** рр. урядом були проведені **освітні реформи**, які:

- значно розширили мережу закладів початкової освіти;
- дозволили займатися освітньою діяльністю земствам;
- для здобуття середньої освіти крім гімназій (які мали гуманітарний нахил), створили новий тип навчальних закладів – реальні училища (більшої уваги надавали природничо–математичним дисциплінам);
- значно збільшили мережу вищих навчальних закладів;
- започаткували систему жіночої освіти;
- розширили мережу позашкільної освіти для дорослих (недільні школи, вечірні та повторні класи).

У всіх навчальних закладах вивчався Закон Божий, населення України у переважній своїй більшості *свято берегло свої православні традиції і*

виховувало на них підростаюче покоління. Усього в 1897 р. в Україні налічувалося близько 17 тис. початкових шкіл, що утримувалися державою, земствами, церквою, приватними особами. Але їх було замало для навчання усіх дітей (навчалось тільки 19, 8 % дітей віком більше 10 років).

Відомими за межами України у II пол. XIX- поч. XX ст. були **діячі** (з православним світоглядом):

- Зоолог і анатом **Ілля Мечников**, лауреат Нобелівської премії;
- Біолог **Микола Гамалій** (разом з Мечниковим в 1886 р. в Одесі створив бактеріологічну станцію, другу в світі після пастерівської в Парижі);
- Хірург **Ю. Шимаковський** (світової слави здобув своєю працею «Операції на поверхні тіла», а також винайденням багатьох медичних інструментів);
- Фізик **Іван Пулюй**, вчений світового рівня, працював у різні часи у провідних наукових центрах Європи. Був знавцем стародавніх мов і у співпраці з П. Кулішем і І. Нечуй–Левицьким переклав з староеврейської мови **Псалтир** та з грецької - **Євангеліє**;
- Археолог, етнограф і археограф **В. Антонович**;
- Історики **М. Костомаров, М. Грушевський, Д. Яворницький, Д. Багалій, Олександра Єфименко**;
- Антрополог, етнограф і археолог **Федір Вовк**;
- Науковці–філологи **О. Потебня, Б. Грінченко, А. Кримський**;
- Лікар–інфекційник **Данило Заболотній**;

Природознавець **Володимир Вернадський**;

Письменники **Іван Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський**.

2. ХРИСТИЯНСЬКІ ТРАДИЦІЇ В АРХІТЕКТУРІ І ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

Українське мистецтво протягом всієї своєї історії міцно зберігало ту духовну основу, яку воно перейняло від своєї колиски – Київської Русі.

Це було мистецтво православної культури.

1) Фрески й мозаїка в храмі. Декоративно-прикладне мистецтво в оздобленні храму. Оклади, прикраси, рушники

За православною традицією внутрішні стіни храмів оздоблювали фресками і мозаїками.

Мозаїка – вид настінного живопису, виконаний із смальти (кубиків кольорового скла) та різнокольорових камінців

Фреска – вид настінного живопису, виконаний водяними фарбами по сирій шпукатурці.

Богоматір. Оранта

Архидиякон Лаврентій

Мозаїка Софійського собору у Києві, XI століття

Мистецтво мозаїки виникло в античну епоху. Широко застосовувалася при оздобленні храмів, інших громадських будівель. Особливого поширення мозаїка набула у Візантії.

Прикладами художньої довершеності мозаїки середньовічного мистецтва на теренах України є мозаїчна підлога у Десятинній церкві (X ст.), настінні мозаїки у Софійському соборі (XI-XII ст.) у Києві.

Разом із будівництвом храмів розвивався **іконопис** - вид культового станкового живопису. Ікона як художній елемент займала головне місце в інтер'єрі культової споруди. Культ ікони був офіційно прийнятий на сьомому Вселенському соборі 787 р. у м. Нікеї. Ікони становлять органічне ціле з храмом і підпорядковані його архітектурі.

У храмах ікони розташовувалися над передвітарною перегородкою, що пізніше перетворилася на іконостас. Перші ікони були привезені на Русь із Візантії і Болгарії, а в кінці XI ст. з'явилися власні. Мистецтво іконопису мало свої особливості, що відрізняли його від монументальних розписів. В іконі обмежений простір, який вимагав зосередження на створенні психологічного образу, знаходженні найвиразніших композицій та колористичних рішень. Творів давньоруського іконопису збереглося дуже мало.

Оклади, прикраси, рушники

Якщо зайти у православний храм, то, безсумнівно, кинеться в очі велика кількість вишитих рушників, богослужбових предметів. Хоругви, пелени, плащаниці та багато іншого наповнює внутрішнє оздоблення храму, повідомляючи йому урочистість і молитовну таємничість. Священослужителі на службі одягалися у багаті, чудово оздоблені золотою вишивкою і дорогоцінними каменями облачення, і це була не данина моді, не бажання прикрасити себе, а для того, щоб підкреслити сакральну роль священика у богослужінні, де він уособлює собою образ Божий.

Оклад – накладна прикраса на іконах, що покриває всю іконну дошку поверх кольорового шару, крім декількох значущих елементів (обличчя і рук).

Оклади бувають металеві: золоті і срібні, також із латуні, міді; шиті бісером або перлами, прикрашені емаллю, із дорогоцінними каменями, кольоровими скельцями і накладними деталями. На звороті іноді оббивалися червоним або малиновим оксамитом. Оклади символізують небесне світло від ікони. Як Ковчег Завіту був обкладений золотом, так й ікони прикрашають дорогоцінними окладам.

Срібний та золотий оклади на іконі Спасителя та Богородиці

Господь ще у Старому Завіті заповідав, що храм не повинен споруджуватися із випадкових матеріалів, випадковою людиною. Тобто у прикрасах храму має

використовуватися, по можливості, все краще, все повинно бути зроблено майстерно, витончено.

Рушники виконували образно-символічну роль у християнських обрядах. Так, важливою була роль рушника в ритуалі вмивання ніг, обличчя, рук під час літургії. В апостольських повчаннях сказано, що дякони повинні служити при таїнстві євхаристії, маючи рушники, хусточки для витирання уст тих, хто причащається. Окрім ритуальної ролі, рушники використовувалися у церквах для прикрашення ікон.

Рушник, вишитий відповідними візерунками-символами, був невід'ємним атрибутом багатьох звичаїв. Протягом століть йому надавалося важливе образно-символічне значення. Важливі події у житті народу ніколи не обходилися без рушників. Мабуть, в усьому декоративному мистецтві немає іншої такої речі, яка б концентрувала у собі стільки різноманітних символічних значень.

Що ж саме зробило рушник постійним учасником усіляких традицій? Частково це пов'язано з тим, що рушник завдяки своїй формі є символом дороги, життєвого шляху, через що він незмінно використовувався у всіх

Рушник біля ікони. Фото

Хресна хода. Фото

ритуалах, пов'язаних із обрядами переходу – при народженні, хрестинах, весіллі, провадах у далеку дорогу чи ритуалах поховання.

Білий колір, притаманний рушнику, завжди асоціювався із чистотою, очищенням, сакральністю, добром, а, отже, і захистом від усього злого. Це надавало рушнику відтінок святості, вселяло шанобливе та трепетне ставлення, робило його оберегом і символом вдачі у будь-якій справі. Орнаменти, символи, вишиті на ньому, несли особливий зміст та глибоке значення.

З іншого боку, у зв'язку із цим рушник став символом краси і широко використовувався для оздоблення ікон, інтер'єра житла, як деталь святкового одягу тощо. А завдяки своїй структурі та природній чистоті знайшов і широке практичне застосування - в якості утиральника для рук чи елемента одягу.

Існував звичай обв'язувати хрести, хоругви під час ходи, процесії чи похорону, а також вішати рушник на хрести на кладовищі, біля церкви чи перев'язувати рушником придорожні хрести. За етичними нормами поведінки, зняти такий рушник вважалося тяжким гріхом, тому їх

не чіпали, і лише після того, як вони були зовсім знищені дощем чи вітром, прив'язували нові рушники.

Декоративно-прикладне мистецтво

Декоративно-прикладне мистецтво нашого народу зберігає кращі риси давньоруської естетики та багатотисячолітніх художніх традицій східних слов'ян. Поширеними на Україні були такі види прикладного мистецтва, як скань, чернь, зернь, позолота, перегородчаста емаль та художнє литво.

Скань - це мистецтво використання найтоншого дроту, що напаявався на металеву основу. Скань широко використовувалась у жіночих прикрасах та окладах книг. Чернь – чорна паста для протравлювання срібних виробів, що робила темне тло, на якому світилися срібні фігури. Її наносили на браслети, зап'ястя, колти, персні, хрести, зброю тощо.

Зернь - дрібні кульки, що впаювалися в персні та інші прикраси. У православній культурі також поширеним є **кування** та **карбування** золота, срібла та міді.

Оригінальними видами прикладного мистецтва є **художнє литво**. Українські майстри відливали безліч різних речей, від невеличких прикрас до великих церковних дзвонів. Цінною пам'яткою художнього литва є великий мідний хорос, знайдений на Подолі у м. Києві. Він оздоблений жар-птицями – символами свігла та знаками вогню і сонця.

Міжнародне визнання здобули вироби майстрів із **різьби по дереву та кістці, майолікова кераміка, а також виробництво скла**. Пам'ятками різних художніх ремесел є бронзові панікадила, дзвони, смальта, скляне намисто, кубки, чаші, різьблені шкатулки, образки.

Своєрідною галуззю мистецтва було:

людвисарство - лиття з міді (дзвонів),
конвисарство – лиття із золота

До найкращих зразків української іконографії та церковного різьблення **козацької доби** належить:

іконопис в Успенському соборі Києво–Печерського монастиря	Богородчанський іконостас у скиті Манявському у Галичині (видатного маляра і різьбяра Іова Кондзелевича)
--	---

Окрім того, розвивалося й образотворче мистецтво малих форм: **оформлення рукописних і друкованих книг, заставок тощо**.

Неспокійні часи XIV-XVI ст., боротьба з татарщиною, колонізаційною політикою шляхти зумовлювали головним чином **оборонно-замкове будівництво**, риси якого набували і релігійні споруди: з грубими мурами, вежами й бійницями.

Найвідоміші з таких пам'яток:

Покровська церква – фортеця в Сутківцях на Поділлі,
церква у Рогатині

У першій чверті XVI ст. у Галичині набуває поширення стиль ренесансу, кращими пам'ятками якого є у Львові:

Корняктова вежа, Трисвятительська каплиця і
церква Успіння Богородиці

Ознаки ренесансного стилю є і в церковних спорудах Києва, Чернігова, Переяслава, Канева.

Великий будівельний рух кінця XVI - поч. XVII ст. завдячує своєму існуванню головним чином організаціям **братств** – виразникам українського культурного й політичного руху в боротьбі проти іноземної експансії.

Золотим віком українського мистецтва є період XVII-XVIII ст., період архітектурного стилю **українського бароко**, який ще називають козацьким (запозичений з Італії, набрав в Україні своєрідних мистецьких рис і національного колориту). Йому притаманні:

урочиста піднесеність, грандіозність, декоративна пишність і вибагливість, що досягалось протиставленням великих і малих об'ємів, світла й тіні, поєднанням контрастних матеріалів, фактур і кольорів

Мистецька довершеність і монументальність в стилі бароко притаманні:

Михайлівському собору Троїцькій церкві собору Мгарського перебудованій
у Києві у Чернігові монастиря біля Софії Київській
Лубен

Київській

У цей час також будуються 5-дільні храми, до яких належать:

Троїцький собор Миколаївський Всесвятительська церква церква Вознесіння
Густинського Собор у Ніжині Києво-Печерської у Переяславі
монастиря Лаври

Наприкінці XVII ст. український зодчий **І. Зарудний** та московський **І. Старцев** побудували найбільші на той час храми: Собори Києво–Братського і Пустино–Микільського монастирів.

Крім українських архітекторів, найвидатнішими з яких були **І. Григорович–Барський** та **С. Ковнір**, великий внесок у розвиток української архітектури зробили зодчі:

Мічурін, Шедель, Растреллі, Квасов, Неєлов, Кваренгі, Камерон, Деламонт та інші

На правобережних і західноукраїнських землях у цей час занепадає кам'яне будівництво й розвивається **дерев'яна архітектура**, найвідоміші майстри:

Панас Шелудько, Сисой Шалматов, Яким Погрібняк
(останньому належить найвища і найбільший дерев'яний Троїцький собор у Новомосковську)

Україна завжди була багата на художні таланти. Видатний український мистецтвознавець Павло Жолтовський склав словник імен **художників**, які працювали в XIV–XVIII ст. – до нього було включено **1116 імен**. Україна славилась талановитими скульпторами, котрі прикрашали монастирі, дзвіниці, іконостаси, мідні оправи книжок. Найвидатнішими були:

С. Шалманов (міський собор у Полтаві, Мгарський монастир, церква Св. Покрова у Ромнах), **Осінський, Пензель, Стажевський Філевич, Полейовський, Оброцький**

У другій пол. XVIII ст. найобдарованіша молодь їде навчатися до Петербурзької академії мистецтв і не повертається у «провінцію». Їх творчість стає органічною частиною російської культури.

Серед таких були:

киянин **Левицький**, глухівець **Лосенко**, миргородець **Боровиковський**, скульптор з Ічні на Чернігівщині **Маргос**

У другій пол. XVIII ст. бароко поступається місцем легкому й елегантному **рококо**, що прийшло в Україну безпосередньо із Франції. Риси цього стилю притаманні:

Андріївській церкві собору Різдва Успенському собору Преображенській
у Києві у Козельці Почаївської лаври церкві у В. Сорочинцях

У XIX ст. з розвитком капіталістичних відносин архітектура займала чим далі важливіше місце в зв'язку з зростанням міст: споруджувалися монументальні кам'яні споруди державних установ, навчальних закладів, церкви, палаци.

Для початку століття був характерний стиль **класицизму** (у тому числі – стиль **ампір** (із фр. «стиль імперії»): за ним працював **А. Меленський**, автор церкви – музею на Аскольдовій могилі у Києві (а також першого у місті театру). Окрасою Києва стали збудовані за проектом академіка **Беретті** в стилі класицизму будинки університету св. Володимира та Інституту шляхетних дівчат. Від середини XIX ст. міське будівництво переймається **еклектизмом** (змішаним стилем)

На поч. XX ст. йде відродження **візантійсько–руського стилю** (українського), в якому побудований Володимирський собор у Києві.

Видатними художниками XIX ст. були:

Володимир Боровиковський, Василь Тропінін, Іван Сошенко,
Тарас Шевченко, Микола Самокиш, Кириак Костанді

Оформлення внутрішніх приміщень та настінні розписи та орнаменти українського народного мистецтва в багатьох спорудах виконували:

С. Васильківський, Микола Самокиш, Василь Кричевський

3. Українська духовна музика

Український церковний спів є одним із кращих у світі, зі своїми стародавніми розпівами й більш новими композиціями майстрів церковного співу, славних композиторів кінця XVIII – поч. XIX ст.

Про давньоруський період духовного співу не збереглося багато відомостей, але цілком очевидно, що цей вид мистецтва на основі духовних зв'язків з усім православним світом посідав у українській культурі вагоме місце.

Процесу становлення професійної музики у XVI ст. сприяла діяльність братських шкіл, у яких як обов'язкові предмети ввели церковний спів і музичну грамоту. Підготовка у школах регентів церковних хорів, учителів співу й музикантів давала змогу зберігати українську культуру в умовах польської колонізації. У XVI ст. у ряді церков вже існував багатоголосий спів, який наприкінці століття був узаконений константинопольським патріархом. Недосконалу крукову нотацію замінило нотно–лінійне письмо на 5-лінійному нотному стані, що давало змогу точніше фіксувати багатоголосі музичні твори.

Становлення української професійної музики завершується у другій пол. XVII – першій пол. XVIII ст.

Найвідомішим композитором цього періоду був киянин **М. Дилецький** (1630–1680) – видатний теоретик партесного співу, автор багатьох партесних творів, першої ґрунтовної музично–теоретичної праці – «**Грамматики музикальної**». Професійну підготовку музикантів і співаків здійснювала **Києво–Могилянська академія**, з якої вийшли видатні:

музиканти **М. Березовський** (1745–1777, автор 20 концертів), **А. Ведель** (1767–1808); регенти й вчителі музики **Й. Мохов**, **В. Сербжинський**, **С. Лободовський**, **Г. Баранович**

У 1729 р у Глухові виникла перша спеціалізована музична школа в Україні, яку закінчив **Д. Борзнянський** (1751–1825), автор 40 хорових концертів. Крім **Києва** (в якому при Лаврі і академії склався «**київський спів**»), іншим осередком розвитку церковного співу була **Почаївська лавра**, з друкарні якої у 1790 р. вперше вийшов «**Богогласник**» – збірка кантів та побожних пісень і з текстами і нотами. Найталановитішим композитором Західної України ХІХ ст. був **Михайло Вербицький** (1815–1870), який скомпонував 12 оркестрових рапсодій, автор гімну «Ще не вмерла Україна». Значний вплив на розвиток музичного мистецтва справила творчість **Семена Гулака-Артемовського** (1813–1873), **Петра Сокальського** (1832–1887). Центральною постаттю, свігилом української музики другої пол. ХІХ–поч. ХХ ст. був композитор **Микола Лисенко** (1842–1912): 5 опер, прекрасні обробки народних пісень, широка педагогічна, громадсько-музична і концертна діяльність. Талановитими продовжувачами творчих заповітів Лисенка були композитори:

Кирило Стеценко (1882–1922), **Микола Леонтович** (1877–1921), **Яків Степовий** (1883–1921), **Станіслав Людкевич** (1879–1979)

Частина 13. СВЯТИНІ УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМЛІ

1. Найвідоміші храми України

Православний храм - це прекрасна архітектурна споруда, що є окрасою кожного міста, селища, села. На сьогоднішній день важко уявити місто або село без храму. Ці неповторні архітектурні споруди завжди були окрасою рідної землі. Кожного свята тут збираються православні люди, щоб помолитися Богу, вшанувати пам'ять святих, щоб присвятити Богу все, що є найбільш дорогим та рідним для людини.

Усі храми ставилися на підвищенні, на горах, де було найбільше простору і сонця. Храм для українця - це немовби послання з далеких віків, Господнє око, тінь вічності, світле смеркання, яке ніколи не стає ніччю. Цілі віки наші предки дивилися на свої храми ясним поглядом, тихо раділи, берегли їх,

прикрашали іконами, різьбленими іконостасами, коштовним посудом, плащаницями, хоругвами.

Із найдавніших храмів України найвідомішими є **Київські споруди**:

- Святої Софії (закладений у 1011 р. Володимиром Великим на честь св. Софії (ім'я із грецького перекладається «мудрість», у 1685-1707 рр. Собор був перебудований у формах українського бароко);
- Десятинна церква (одна з перших, зруйнована монголо-татарами у 1240 р., відбудована Петром Могилою і знову зруйнована більшовиками у 30-х роках);
- Успенський храм Києво-Печерської Лаври (побудований у 1073-1078 рр. заходами Феодосія Печерського за князя Святослава, сина Ярослава Мудрого, зруйнованого в 1941 р., відбудований у 2000 р.);
- Михайлівський Золотоверхий собор (побудований у 1108-1113 р. внуком Ярослава Мудрого князем Святополком Ізяславичем, зруйнований більшовиками у 1934-1935 рр., відбудований у 1998 р.);
- Іллінська і Микільська церкви на Подолі (збереглися до наших днів).

Вражають своєю розкішшю та красою **більш пізні за часом заснування храми нашої країни**:

- Троїцький та Свято-Успенський собори Святої Почаївської лаври.
- У Чернігові: Єлецький Свято-Успенський жіночий монастир, церква святої великомучениці Катерини, Троїцький кафедральний собор.
- У Києві: Микільський та Покровський храми Свято-Покровського монастиря, Андріївська церква, Свято-Троїцький храм у Китаєвій пустині, собор святого великомученика Пантелеїмона у жіночому монастирі у Феофанії, Володимирівський собор, Свято-Троїцький Іонинський монастир.
- Трьохсвятительський храм при Чернівецькому Національному університеті (в минулому – резиденція чернівецьких митрополитів);
- Благовіщенський кафедральний собор у Харкові;
- Спасо–Преображенський храм у м. Донецьк та багато інших храмів.

2. Найвідоміші храми Києва

Десятинна церква (церква Богородиці) - перша кам'яна церква Київської Русі. Споруджена між 986 і 996 роками в Києві на честь Пресвятої Богородиці в епоху князювання Володимира Великого, який виділив на зведення і підтримку церкви десяту частину своїх доходів - «десятину», звідки й бере

свій початок її народна назва. На початку XI століття була ушкоджена пожежею, але незабаром відновлена і з трьох сторін до неї були додані галереї.

Десятинна церква була багато наділена мозаїками, фресками, різьбленим мармуром і шиферними плитами. Ікони, хрести і посуд були привезені з Корсуня (Херсонеса) у 1007 році. Крім головного вівтаря, у церкві малися ще два: на честь святого Володимира і святого Миколая. У Десятинній церкві знаходилася князівська усипальниця, де було поховано Володимира та його християнську дружину - візантійську царівну Анну. Також сюди були перенесені із Вишгорода останки княгині Ольги.

Десятинна церква

У 1169 році церкву пограбували війська Андрія Боголюбського, у 1203 році - війська Рюрика Ростиславовича. Наприкінці 1240 року орди хана Батия, узявши Київ, знищили Десятинну церкву - останній оплот киян. За переказами, Десятинна церква звалилася під вагою натовпу людей, які набилися сюди, намагаючись у такий спосіб урятуватися від монголів.

Розкопки руїн храму почалися у 30-х роках XVII століття за ініціативою митрополита Петра Могили, який заснував поруч невеличку церкву в пам'ять про загублену святиню і виставив у ній одну з найдавніших ікон з образом Святителя Миколая, привезену Володимирові з Корсуня. Пізніше в руїнах був виявлений саркофаг князя з його дружиною Анною. Князівський череп поховали у храмі Спаса на Берестові, а потім перенесли в Успенський собор Києво-Печерської лаври. Інші останки були поховані у Софійському соборі. У своєму заповіті Петро Могила залишив тисячу золотих на відновлення Десятинної церкви.

З лютого 2005 року президент України підписав указ про відновлення Десятинної церкви, на що з державного бюджету передбачалося виділити близько 90 мільйонів гривень. *На даний час маємо лише розкопки старого фундаменту.*

Софія Київська. Сучасне фото

Храм, присвячений Софії - Премудрості Божій, було закладено за князювання Володимира Великого

в 1011 році. Спорудження храму було завершено в 1037 році за князя Ярослава Мудрого. Це був головний митрополичий храм Київської Русі, де відбувалися різні урочистості, важливі державні церемонії, тут було засновано першу бібліотеку. Храм став усипальнею багатьох князів; уцілів мармуровий саркофаг Ярослава Мудрого. У результаті значних перебудов наприкінці XVII – початку XVIII століття форми собору набули барокового стилю.

В інтер'єрі храму Святої Софії збереглося близько 260 квадратних метрів мозаїк та 3000 квадратних метрів фресок періоду Київської Русі. Мозаїчні розписи вкривають лощини головного вівтаря та центральної бані. Унікальну мистецьку цінність становлять мозаїчні зображення Христа - Вседержителя і Богоматері - Оранти. Фрескові розписи з багатофігурними композиціями, окремими постатями та орнаментами добре збереглися в окремих частинах собору. Як об'єкт, що становить надзвичайну архітектурну й мистецьку цінність, собор занесено до списку Всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО. Сьогодні цей храм не діючий, є музеєм.

Михайлівський Золотоверхий собор - споруджений у 1108-1113 роках онуком Ярослава Мудрого київським князем Святополком Ізяславичем. Хрестовокупольний шестистовпний храм з трьома нефами та одним позолоченим куполом. Михайлівський Золотоверхий собор було збудовано з каміння і цегли -плінфи на вапняно-цементовому розчині технікою «мішаної кладки» з використанням голосників у пазухах склепінь. Стіни собору прикрашали мозаїки і фрески. Був одним з найбільших монастирів Стародавнього Києва. Згідно з думкою деяких істориків, київський князь

Сучасний вигляд Михайлівського Золотоверхого собору. Сучасне фото

Ізяслав Ярославич, чие християнське ім'я було Димитрій, збудував монастир св. Димитрія та церкву у верхньому Києві поблизу Собору святої Софії в другій половині 1050-х років. Через півсторіччя його син Святополк II Ізяславич збудував в 1108 -1113 роках монастирську церкву, присвятивши її своєму небесному покровителю архангелу Михайлу. Можливо, що однією з причин, що спонукала князя збудувати церкву була недавня перемога Святополка над половцями, оскільки архангел Михайл був заступником воїнів.

Під час монгольської навали в 1240-х роках монастир зазнав відчутних втрат.

Монголи пошкодили собор та зняли його позолочені бані. В 1496 році монастир було відроджено і перейменовано з монастиря св. Димітрія на монастир св. Михаїла, відповідно до назви церкви, збудованої Святополком. Після числених відбудов та розширень впродовж XVI ст. монастир став одним з найбільших та найбагатших монастирів України. У 1620 році Іов Борецький зробив його резиденцією відновленої православної Київської митрополії.

За радянської влади в 1922 році Михайлівський монастир було ліквідовано. У 1934-1936 Михайлівський Золотоверхий собор, дзвіниця та частина інших споруд монастиря були знесені у зв'язку з проектом створення на цьому місці урядового центру. Останній планували зробити копією головного будинку ЦК КПУ - зараз Міністерство закордонних справ. Перед знищенням унікального ансамблю української архітектури, була проведена дослідницька робота. Фрески, мозаїки були перевезені до музеїв Москви, Ленінграду (Санкт-Петербургу), Новгороду та інших міст СРСР. Мозаїчну композицію «Євхаристія» було перенесено до Софійського собору. Багато смальтового розпису потрапило до Лаврського заповідника. Урядовий центр, на місці Михайлівського Золотоверхого собору, так і не збудували.

У роки Другої світової війни деякі фрески були вивезені до Німеччини, звідки вони потрапили до Ермітажу у Ленінграді. В Софійському соборі зберігалися: «Євхаристія», «Стефан і Фаддей» - фрагменти постатей святих; фрески - сцени з «Благовіщення», постать святого Захарії та ін. Мозаїка «Дмитро Солунський» і верхня частина фрескової постаті Самуїла - в Третьяковській галереї і Російському музеї в Санкт-Петербурзі. Відбудова собору розпочалась на початку 1990-х років. Першою постала дзвіниця в стилі українського бароко у первозданному вигляді. Собор було відкрито на День Києва 1998 року. У лютому 2001 року чотири фрагменти фресок XII століття Михайлівського Золотоверхого собору, що зберігалися в Ермітажі, були передані Україні.

Успенський собор (Собор Успіння Пресвятої Богородиці)

Це головний соборний храм Успенської Києво-Печерської Лаври. Побудований у 1073-1078 роках заходами Феодосія Печерського за ігумена Стефана, коштом князя Святослава Ярославича.

Сучасний вигляд Успенського собору

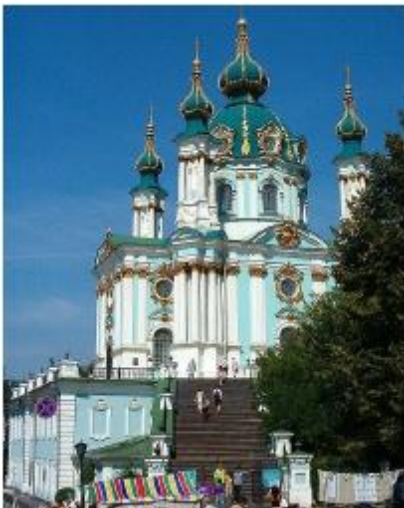
За легендою місце для будівництва храму вказав Антонію сам Господь. Декілька століть простояв храм, сплюндрований, пограбований, зруйнований татара - монгольськими ордами Батия. І лише в 1470 р. собор був відновлен ий князем Сімеоном Олельковичем, тоді ж в храмі з'являються рельєф Оранти та триптих Богородиці і засновників Антонія та Феодосія.

У XVII столітті надбудовано додаткові бані, а також здійснено декорування в стилі українського бароко. Архітектурний вигляд після проведення робіт Єлисеєм Плетнецьким та Петром Могилою не змінився. Значні добудови відбулися у 1654-1661 рр. Так собор став п'ятиглавим, з'явилася ціла система приділів до ядра церкви. Пожежа 1718 р. нанесла Печерському монастирю значної шкоди, і відбудова почалася саме з Успенського собору, від якого лишилася лише кам'яна основа. Пожежа знищила унікальну бібліотеку, яка містилася на хорах храму Успіння, але вогонь знищивши все, пощадив чудотворну ікону Успіння Богородиці. Одразу згадується легенда, як Богородиця, з'явившись перед Антонієм сказала: «Хочу тут жити». Коли цар Петро I дізнався про дивовижне спасіння ікони, він подарував Лаврі лампадку для ікони, яка була щедро осиплена діамантами. Від тоді склалася традиція: 15 серпня на свято Успіння чи коли храму погрожувала небезпека, робився хрестний хід, на чолі якого несли чудотворну ікони. Відновлення храму після пожежі відбувалося за проектом архітектора Ф. Васильєва майстром І. Калиндіним. Так собор втратив свій давньоруський вигляд, і набув барокового стилю. 5 серпня 1729 відбулося урочисте освячення собору.

При відступі радянських військ із Києва 16-17 вересня 1941 року собор було заміновано, а 3 листопада

- зруйновано радянськими диверсантами.

Відбудовано собор за незалежності України в 2000-му році.

Андріївську церкву часто називають лебединою піснею видатного майстра вітчизняної архітектури Бартоломео Растреллі. Піднімається вона на одній із круч Старокиївської гори. З її тераси відкривається неповторний вигляд на прадавній Поділ, задніпровські далечині, нові житлові масиви. Побудовано Андріївську церкву на замовлення імператриці Єлизавети Петрівни.

Проект будинку розроблений Б. Растреллі в 1748 році, будівельні роботи велися у 1749-1754 роках під керівництвом відомого

Андріївська церква. Сучасне фото

московського зодчого Івана Мічуріна. У будівництві цього Храму брали участь багато фахівців Петербурга, Москви, Києва, тому Андріївська церква - це пам'ятник творчої співдружності російських та українських майстрів. За свою історію церква багато разів ремонтувалася. Вже у перші роки після закінчення будівництва вона мала занедбаний стан, оскільки після смерті Єлизавети Петрівни царський двір припинив цікавитися київськими будівлями. Освячення храму відбулося лише у 1767 році. У XIX столітті кілька разів ремонтувалися верхи будинку, що призвело до грубих змін у первісній формі обрису бань і втрати його декору. У такому вигляді пам'ятник знаходився аж до 70-х років XX століття. Із 1917 до 1953 року та протягом останніх років неодноразово проводилися роботи зі зміцнення фундаментів Андріївської церкви і пагорба, на якому вона знаходиться, з відведення підґрунтових вод, виконувався ремонт фасадів, інтер'єру, проводилася консервація живопису та різьблення.

Краса церковної архітектури, внутрішнє багатство наших храмів – це те, що вражало і вражатиме не одне покоління.

3. Монастирі. Їх роль у духовному просвітництві народу

Монахи (ченці) - (грец. *монахос* - самотник) - це особи, які, відмовившись від світського життя, перебувають у спеціальних гуртожитках, *монастирях*, *скитах-лаврах* або у цілковитому усамітненні. Вони посвячуються на службу Богові, прагнучи до досконалості життя, віддаючись молитві та покаяттю, а ради нього також служінню ближнім, виконуючи діла милосердя (утримання сиротинців, шкіл, шпиталів й взагалі опіка над хворими, створення будинків для престарілих, душепастирське служіння тих ченців, які приймають священство). Монах зрікається родинного життя і перебуває у безшлюбності, приймаючи невибагливе і убоге життя. Побут монахів і зобов'язання регулюються монастирським уставом. Залежно від чину, монахи носять спеціальний, переважно чорний одяг. При постриженні (посвяченні), що має три ступені, монах отримує, звичайно, нове ім'я, що підкреслює зміну попереднього життя, хоч це тепер, зокрема у Католицькій Церкві, не обов'язкове. Світські особи, що готуються стати монахами, звуться послушниками, вони живуть у монастирях, де виконують різні послухи («послушання») при богослужіннях, у господарстві, на монастирських підприємствах. У Православ'ї існують три ступені священства: диякон, священник, єпископ. Ще до рукопокладання у диякони ставленик повинен вирішити: чи буде він проходити священницьке служіння будучи одруженим

(біле духовенство) або ж прийме чернецтво (**чорне духовенство**). Також у Церкві існує інститут целібату, тобто сан приймається з обітницею безшлюбності («целібат» - латинською «неодружений»). Диякони й священники -целібати належать до чорного духовенства. Монахи -священники служать не тільки в монастирях, вони нерідко несуть свій послух і на приходах, як у місті, так і у селі. Єпископ повинен належати тільки до чорного духовенства. Частина ченців залишається в контакті зі світом: працюють активно у душепастирстві, очолюють парафії, обслуговують

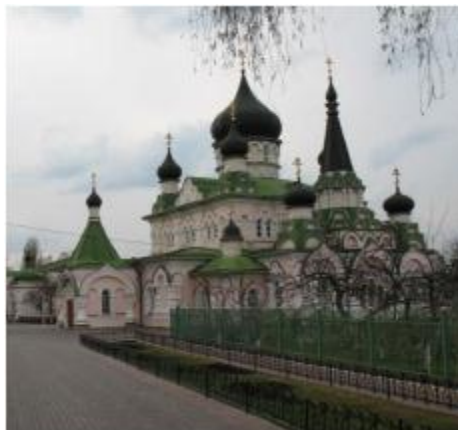
шпиталі, школи, притулки, працюють науково тощо. Загалом чернецтво перебуває у монастирях, де вони отримують усе потрібне, а свою працю віддають на користь монастиря. У деяких монастирях на Сході, зокрема не католицьких, частина ченців сама дбає про свої щоденні потреби, збираючись разом тільки на спільні моління. Ті й ті ченці працюють у рільництві, обслуговують майстерні, школи, шпиталі, беруть жваву участь не тільки у богослужінні, але й у душепастирстві. Довгий час вони були єдиними носіями освіти й культури, мистецтва та книжності.

Православні монастирі відіграли величезну роль у культурному, політичному та господарській історії Русі, України. У нашій країні - як, втім, і в інших країнах християнського світу - обителі монахів завжди були не тільки місцями молитовного служіння Богу, а й центрами культури, освіти; в багатьох періодах вітчизняної історії монастирі мали помітний вплив на політичний розвиток країни, на господарське життя людей.

Храми і монастирі Києва (сучасний вигляд)

Свято-Покровський жіночий монастир
Покровський храм

Микольський храм

Свято–Вознесенський
(Фроловський) жіночий монастир

Собор св. вмч. Пантелеймона
жіночого монастиря у Феофанії

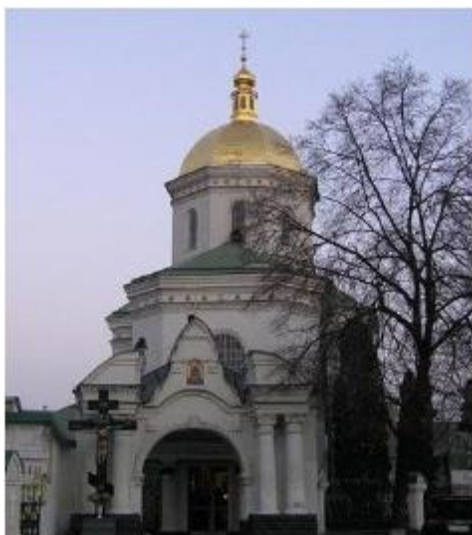
Зовнішній вигляд
Свято-Троїцького храму
у Китаєвій пустині

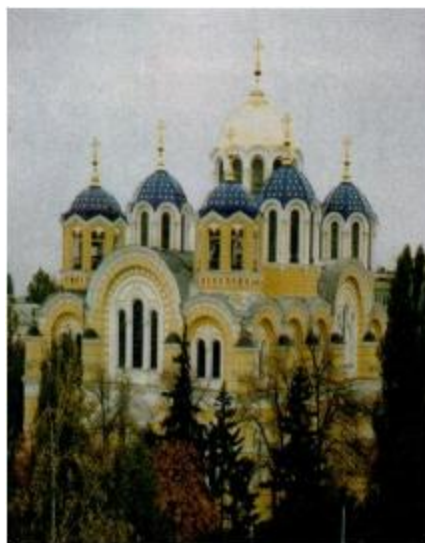
Видубецький чоловічий монастир

Введенський чоловічий монастир

Іллінська церква в Києві

Володимирський собор в Києві

Свято–Успенська Почаївська Лавра

Свято–Успенський собор

Троїцький собор

Благовіщенський кафедральний
у Харкові

Троїцький кафедральний собор
у Чернігові

Єлецький Свято–Успенський
жіночий монастир у Чернігові

Церква святої великомучениці
Катерини у Чернігові

Трьохсвятительський храм
при Чернівецькому
Національному університеті

Спасо-Преображенський
храм у м. Донецьк

4. Києво Печерська Лавра. Києво-Печерський Патерик

(Про історію виникнення Києво-Печерського монастиря та його роль у духовному житті Київської Русі йде мова на стр. 508-511 посібника)

1) Архітектурний комплекс монастиря

Архітектурний ансамбль Києво-Печерської Лаври склався протягом майже дев'яти століть та відобразив розвиток культури і духовності, зміну стилістичних напрямків у мистецтві, процес удосконалення інженерних конструкцій. Він органічно пов'язаний з унікальним наддніпрянським ландшафтом і формує силует Києва з боку Дніпра і сьогодні справляє грандіозне враження. У сонячний день відблиски численних куполів і дзвіниць сліплять очі. Більшість будов Монастиря датуються 17-18 століттями і є прекрасним прикладом стилю Українського Бароко в архітектурі. Сучасний лаврський ансамбль розташований на 22 га і поділяється на такі частини:

Верхня Лавра, Ближні печери, Дальні печери, Гостинний двір

Церква Святої Трійці над Брамою

З XII століття в Монастирі збереглася лише одна церква з незначними архітектурними змінами, які були зроблені пізнішими. Ця церква над комірами головного входу в монастир і її називають «Надбрамна». Повна назва Церкви – Троїцькая Надбрамна Церква – «Церква Святої Трійці над Брамою». Це просто диво, що вона збереглася, оскільки на монастир протягом всієї історії здійснювалися численні набіги, він переніс руйнівні пожежі і інші нещастя, які завдали йому значного збитку. Церква була побудована в 1106-1108 роках як оборонна башта над комірами головного входу в монастир. Сама церква знаходиться на другому поверсі над комірами. Масивні колони розділяють інтер'єр церкви на три неф, кожний з яких має апсиди сферичної форми з східного боку (апсиди можна побачити тільки зсередини – зовнішні стіни гладкі). Декілька вузьких вікон, що прорізають стіни, і загальний візуальний ефект руху вгору створюють відчуття підведеної легкості. Конструкція церкви несе відбиток типового будівництва церков 11-12 століть, яке було поширено за часів Київської Русі. В кінці 17 століття і протягом 18 церква була значно реконструйована в стилі Українського Бароко і вона знайшла свій сучасний вигляд.

Велика Лаврська дзвіниця

Головна дзвіниця лаври побудована у 1731—1744 роках. Має висоту 96,52 метра і органічно вписується до ансамблю монастиря й усього Печерська. Її видно здалеку, за 25 -30 кілометрів від міста. Аби піднятися на її верхівку необхідно зійти на 374 сходинки.

Лаврська дзвіниця

Про головний храм – Успенський собор йде мова на стр. 599 -600 посібника .

Трапезна церква Св. Антонія і Феодосія

Це наймолодший храм Києво -Печерського монастиря. Перша Трапезна палата монастиря, побудована у XII столітті, не збереглась і про її архітектуру нічого не відомо. Друга Трапезна палата із церквою Св. Петра і Павла була відбудована в стилі українського бароко, але у 1893 році її також зруйнували. Сучасна Трапезна палата з церквою побудована у 1895 році, з 1990 року в церкві регулярно проводяться богослужіння.

Дальні і Ближні Печери

Історія Києво-Печерської Свято-Успенської Лаври невід'ємно пов'язана із історією Ближніх (Антонієвих) і Дальніх (Феодосієвих) печер. Зараз там почивають більше ніж 120 мощів угодників Божих.

У традиційному переліку печерських угодників ми зустрічаємо імена таких святих, які не були Лаврськими монахами, але чиї святі мощі повністю або частково у різний час було перенесено до обителі. Це святий первомученик Стефан, апостол від 70-ти, свяченомученик Климент, єпископ Римський (101), святий Іоанн, первомученик Русі, вбитий київськими язичниками (983), святий князь Володимир, преподобна Єфросінія Полоцька (XII), святитель Феофіл, архієпископ Новгородський (1485), Іуліанія Ольшанська.

Багато знаменитих подвижників, які не були захоронені у Лаврі, але якийсь час молилися у ній, прославлені Церквою як святі. Це святителі Феодосій Чернігівський (1696), Дмитрій Ростовський (1709), Іоанн Тобольський (1715), Інокентій Іркутський (1731), священомученики Афанасій Брестський (1648) і Макарій Овручський (1678), преподобний Стефан Махрищський (1406), а також преподобні Паїсій Вилічковський (1794), Іона Київський (1902), Кукша Одеський (1964) та інші. Разом з ними Собор Києво-Печерських чудотворців налічує більше ніж 160 святих.

Некрополь Києво-Печерської Лаври

На території Лаври поховано багато видатних осіб, зокрема, біля трапезної – генеральний суддя українського війська Василь Кочубей, полтавський полковник І. Іскра та голова Ради міністрів Росії поч. ХХ ст. Петро Столипін. У церкві Спаса на Берестові – засновник Москви Юрій Долгорукий.

2) Києво-Печерський патерик

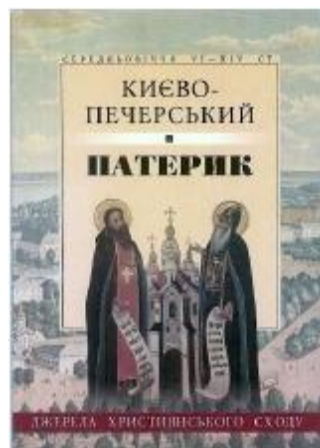
Однією з визначних оригінальних пам'яток давньоукраїнської писемності є Києво-Печерський патерик. Ця книга належить до **житійних**, тобто до творів про життя осіб, яких церква оголосила святими. До патерика ввійшли твори, присвячені історії Києво-Печерського монастиря, його ченцям, подвижникам і святим. Автори цієї пам'ятки намагалися показати читачеві всю велич духовних устремлень своїх персонажів, їхню смиренність і жертвність, боротьбу з підступними темними силами.

Патерики (грец. *paterikon*, лат. *vita patrum* від *pater* -батько) — життєписи і повчання святих отців Церкви, збірники оповідань про життя християнських святих отців, людей, які з Божою поміччю зробили великий внесок у розвиток Церкви.

Написання основного тексту пам'ятки вчені датують I пол. XI - I пол. XIII ст. Воно тісно пов'язане із становленням давньоукраїнського літописання, вітчизняними оповіданнями про життя ченців, яких церква оголосила святими, а також із сюжетними мотивами з іноземних патериків. За основу твору взято листування між ченцем Києво-Печерського монастиря Полікарпом і володимиро-суздальським єпископом Симоном. Полікарп скаржить своєму другові Симону, що в монастирі принижують зневажають його талант. У відповідь Симон наводить кілька оповідей із життя печерських ченців, які стали святими завдяки аскетизму, смиренності й постійній праці, чим і вражає Полікарпа, який згодом доповнює листування низкою інших оповідей.

Одним із найцікавіших у Києво-Печерському патерику є оповідання **«Про Прохора-чорноризця, котрий молитвою з лободи робив хліб, а з попелу сіль»**. У ньому автор повідав нам історію чоловіка, який прийшов із Смоленська до Києва й постригся в ченці, ігумен монастиря назвав його Прохором. Той віддав себе служінню Богові, вів аскетичний спосіб життя, відмовившись навіть від хліба. Харчувався лише лободою, яку збирав і заготовляв на цілий рік. «Бачачи ж терплячість і велику повстримність, Бог перетворив йому гіркоту на солодкість». Коли настав великий голод, Прохір наділяв хлібинами з лободи неімущих. Потім у складний час для Києва Прохір почав роздавати попіл нужденним, у руках яких після молитви він перетворювався на чисту сіль. Це викликало заздрість у торговців сіллю, які хотіли в цей важкий для держави час нажити багатство. Тож вони поскаржилися Святополкові. Князь намагався догодити торговцям, аби припинити їхні ремствування і розбагатіти самому. Він наказав відібрати сіль у Прохора, але коли йому привезли її, то сіль перетворилася на попіл. Уражений, князь засоромився скоєного й покався.

На життєвих прикладах Києво-Печерський патерика відбувалося духовне становлення багатьох поколінь. Він також відіграв велику роль у розвитку українського мистецтва. Упродовж століть патерик зазнавав доповнень і переробок. На основі сюжетів цієї книги сформувалася багата іконописна традиція, а цикли видань патерика стали етапними віхами в розвитку української графіки. Видатний український історик **М. Грушевський** у «Історії української літератури» зауважив: *«Не «Слово о полку Ігоревім», не «Закон і благодать», не літопис, а Патерик став тим вічно відновлюваним, поширюваним, а з початком нашого друкарства - неустанно передруковуваним твором старого нашого письменства, «золотою книгою» українського письменного люду»*.

5. Свято-Успенська Почаївська Лавра

Почаївська Лавра - це найбільша православна святиня Волині й друга, після Києво-Печерської Лаври, в Україні. За легендою, монастир заснували ченці Києво-Печерського монастиря, які втекли від нападу татар в 1240 р. Вперше про неї згадується в 1450 р. У 1597 р. шляхтянка А. Гойська подарувала

монастиреві чудотворну ікону Матері Божої, що її привіз на Волинь у 1559 р. болгарський митрополит Неофіт. У 1675 р. завдяки цій іконі турки відступили від монастиря (цій події присвячена дума «Ой, зійшла зоря вечорова»). Його розквіт пов'язаний з діяльністю ігумена Іова Заліза (1602-1651 рр.). Почаївська Лавра - одне з величних в Україні місць процвітаючої Успіння Пресвятої Богородиці (28.08) і

Почаївська Лавра. Сучасне фото преподобного Іова (10.09).

До її святинь належать:

***слід стопи Матері Божої з джерелом цілющої води,
її чудотворна ікона, моці преподобних Іова та Амфілохія***

Найвидатніші споруди:

Свято-Успенський собор (1771-82 рр., арх. Г.Гофман), Троїцький собор (1906-12 рр., арх. А.Щусев), келії (1771-80 рр.), Архієрейський дім (1825 р.), дзвіниця (1861-69 рр.) висотою 65м; надбрамний корпус (1835 р.).

З 1730 р. діяла друкарня, з якої вийшло 187 книжок. Святині багаті на стінопис, скульптури, орнаменти. У передмісті Почаєві стоїть дерев'яна Покровська церква (1643 р.). «Почаївська Лавра невідкладна руйнівній силі часу, тому вона стоятиме до Страшного суду та Другого пришествя Спасителя», - сказав чернець Ієронім. З сивої давнини й по сьогодні Почаївський монастир є однією з найшанованіших святинь, яку щорічно відвідує безліч прочан. В Україні він поступається хіба що Києво-Печерський Лаврі. Благословенна пішохідна мандрівка до Почаєва у наших прабабусь завжди вважалася найкращим виявом набожності православних, для яких регулярні відвідини Почаєва були внутрішньою запорукою спасіння.

Ансамбль, що вінчає високий кам'яний мис Кременецьких гір над мальовничою долиною річки Іква, дуже виразно домінує в ландшафті. Золоті бані невидимою силою з великої відстані ваблять до себе око мандрівника.

Якщо зазирнути в історію, то довідаємося, що в Почаївській горі була природна печера, в якій у середині XIV століття оселилися два самітники-подвижники. Одного разу влітку один із них, творячи невпинну молитву, сховався на вершину гори. І раптом перед ним у вогненному стовпі явилася Богоматір, що стояла на камені. Вражений, він гукнув свого товариша, й обидва впали ниць перед нею. Чудесний вогненний стовп бачив і пастух Іван Босий, який пас під горою череду. Він теж помчав угору, але побачив лише іноків, котрі навколішках славили Богородицю. На камені ж, на якому стояла Цариця Небесна, всі троє побачили слід її правої стопи, наповнений прозорою водою. Це сталося близько 1340 року, і до Почаївської гори відтоді постійно пливли прочани, щоб отримати зцілення по молитвах до Заступниці грішних. Цілющою ж води в тому місці не меншало - її було завжди однаково. Історія чернечого життя на горі Почаївській історично пов'язана з татаро-монгольською навалою.

Після руйнування Києва та інших міст на Волинь потяглися ченці. Звісно, мине ще чимало століть, перш ніж тут постане міцна чернеча громада зі своїм статутом. Легенда розповідає, що з початком татаро-монгольської навали, коли впав стольний Київ, уся віруюча стародавня Русь сотворила свої молитви Матері Божій, просячи Її небесного заступництва. І з милості Божої молитви ці були почуті... 1675 року під час так званої Збараської битви монастир витримав облогу турецького війська. Відомо, що шведський король Карл XII наклав значну контрибуцію на волинські землі, розписавши її в тому числі і на Почаївський монастир із загрозою на випадок неплатежу знищити його вогнем і мечем. Ігумен Іван Саєвич став під захист гетьмана Мазепи й вивіз у Батурин усі цінності, а ті, що залишилися, наступного року забрали саксонські зағони, зруйнувавши навіть господарські будови. 1914 року в Почаївській лаврі побував цар Микола II. Він назвав цю місцевість «українською Швейцарією». Радянський правитель - Микита Хрущов - через 46 років після батюшки-царя теж відвідав святиню. Глава тодішньої держави зайшов в Успенський собор у традиційному білому капелюсі, зі складеними за спиною руками. Після його відвідин Лавру намагалися закрити. На Троїцький собор повісили великий комірний замок. Та люди, зламавши міліцейську «стіну», зірвали його. Після цього пішли репресії. Чернечі келії забивали дошками й опечатували, а ченців ловили й відвозили в автобусах у відкрите поле, де залишали зі словами: «Ідіть, куди хочете, але до монастиря не повертайтеся!»

Явлення Божої Матері на Почаївській горі. Ікона

Почаївський монастир займався просвітницькою діяльністю, що розпочалася ще при князі Костянтині Острозькому, який надрукував у XVI столітті в монастирській друкарні «Острозьку Біблію». Розвиток центру живопису в Почаєві не в останню чергу теж пов'язаний із діяльністю монастирської друкарні, яка в другій половині XVIII століття залишалася однією з найбільших в Україні. У ній працювали такі видатні українські гравери, як Адам і Йосип Гочемські, Теодор Стрельбицький та інші. Про характер живописних робіт почаївських іконописців другої половини XVIII століття дають уявлення картини «Іоанн Дамаскін і Максим Сповідник перед богородицею», «Притча про виноградарів», «Богослужіння Іакова», які зберігаються в Лаврі.

Багато видатних людей за різних часів побувало в Почаєві. У XVIII столітті його відвідали Григорій Сковорода, Феофан Прокопович, Василь Григорович-Барський. Навесні 1846 року в Почаєві побував Тарас Шевченко - чотири акварелі краєвидів Почаєва він зробив саме тут. На підставі зібраних місцевих фактів про гайдамацькі повстання XVIII століття він написав повість «Варнак» та однойменну поему. Почаївську обитель можна було б порівняти з чутливим барометром, який протягом чотирьох століть показує всі великі зміни, що сталися в атмосфері суспільства Західної України. За монастирськими стінами світиться незгасна лампада просвітництва, книжкової мудрості, високого релігійного почуття. Дуже цікава бібліотека обителі: богослов'я, аскетика, сільськогосподарська, історична, географічна, мирська й духовна періодика, багатющий відділ довідників та енциклопедій, великі зібрання давніх рукописів. А Почаївська ікона Богоматері стала рушійною силою земної історії Почаївської обителі - ось уже 400 років вона перебуває в обителі, залишаючись осередком її молитовного життя. Це не лише музейна реліквія, пам'ятка, яка дивує нас своєю старовиною і незаперечною художньою вартістю; коли підходиш до ікони, всі ці важливі по-своєму критерії потьмарюються. Оскільки наш тілесний зір поступається місцем духовному, що сприймає лише світло й благодатне тепло. І цей момент, коли при перших словах молитви ікона повільно починає опускатися вниз, завжди сповнений якогось потаємного й напруженого очікування дива. І, здається, очікування це ніколи не обманює... А ще кожен, хто хоча б раз переступав поріг Почаївського Успенського собору, міг бачити тут бронзовий позолочений ковчег за латунною загорожею. Це місце, огорнуте незбагненою таємницею, немов увібрало в себе палкі молитви нескінченного потоку молільників, що приходять сюди вже не одне століття. Як бачимо, «...престоли виникають і падають, вітари ж стояли й стоятимуть. Узявшись учити історію, радянська влада закінчила тим, що перетворилася на історичний викидень», - писав згодом митрополит московський Філарет.

З припиненням утисків у релігійному житті України побільшився потік прочан, які відвідують Лавру. Статутні богослужіння, святині Лаври, життя та проповіді іноків розкривають їхнім душам справжню красу й істинність православ'я. Почаївська лавра успішно виконувала й виконує свою споконвічну місію - бути світочем Православ'я на кордоні з Заходом. Кожен храм можна уподібнити молитві. Ця молитва, втілена в дереві чи в камені, може бути «уклінною і тихою, ніби зливатися з іншими голосами землі, але могла вона стати дзвінкою й настійливою, ніби вивищуючись з -поміж інших голосів і навіть заглушаючи їх», - писав інок, який захотів залишитися невідомим. Ідеться про Успенський собор Почаївської лаври: звернений зі скелі до неба, він звучить потужним, струнким акордом. Недаремно російський самодержець Микола I, який навіть у камені відчув прихований дух непокори, назвав 1842 року Успенський собор «витвором зухвалої архітектури». Не думаю, що в словах царя звучало невдоволення, швидше - захоплення побаченим. Є собори, які вражають своєю строгістю. Успенський собор вражає багатством золота й лазурі, багатством живопису, багатством ліній, граней, ярусів, геометричних форм. А ще - багатством простору, що помістився під його склепіннями, масивними й водночас націленими вгору. Монастир пережив за сім століть десять великих і малих війн, піднімався від абсолютного зубожіння до великих пожертвувань, які переповнювали всі підвали та комори зерном; від гонінь і репресій до вищої духовної слави. Історія Лаври - незаперечне підтвердження невидимого Покрову Пресвятої Діви Марії, який охороняє їх. Тому, мабуть, має рацію інок, який сказав про його вічне існування...

6. Святогорська Свято-Успенська Лавра

Наймолодшою Лаврою України є Святогорська. Особливий статус був наданий цьому монастирю в 2004 році. Але історія цієї пам'ятки досить давня. Монастир розташований у наймальовничішому куточку Донеччини, там де річка Сіверський Донець огинає на своєму шляху невисокі, але стрімкі крейдяні гори, що їх здавна нарекали Святими. Якби й не було у цьому місці ніяких особливих культурних пам'яток, воно б все одно заслуговувало б на увагу. Ландшафт Святих гір є унікальним. Ліс, що їх вкриває, відрізняється винятковою красою. Тут зустрічаються рослини, що пережили льодовиковий період. Серед них крейдяна сосна, що росте лише на тутешньому, насиченому крейдою ґрунті. Щоб отримати повне враження про красу тутешніх місць, сюди краще за все дістатися не автобусом, а човном. Тоді ви зможете спостерігати, як підіймаються на правому березі Святі гори і як виринають з буйної зелені сліпучо -білі бескиди. І ось, за черговим вигином ріки, нарешті і відкривається перлина Донеччини - Святогорська Лавра.

Миколаївська церква.

Сучасне фото

коли були засновані печерні монастирі у Криму. Утім, ця версія ще потребує додаткових доказів, але з певністю можна сказати, що XV столітті тут уже існували штучні печери, в яких жили ченці. На першу письмову згадку про монастир у Святих горах ми натрапляємо у записках германського посла Сігзмунда Герберштейна. Вона відноситься до 1527 року. Герберштейн вказує, що в ці часи Святогорський монастир був не лише місцем, де шукали спокою і спілкування з Богом, а й фортецею, що мусила охороняти руські землі від нападників - кримських та нагайських татар. Така подвійна функція загалом типова і для багатьох російських монастирів. Чудом фортифікаційного мистецтва вважалися свого часу Троїцький монастир у Підмосков'ї та Кирило-Белозерський - на російській півночі. Обсяг їхніх арсеналів часом не поступався розмірам бібліотек. Щодо Святогор'я, то сама природа оздобила його могутніми укріпленнями, а люди додали до них міцні мури. Нині від більшості цих мурів лишився лише фундамент, що може правити за стежку у густому лісі. Додаткової захищеності надавали монастирю-фортеці численні підземні ходи, якими під час облоги можна було вийти до річки і поповнити запас води. У XVI-XVII століттях святогорські ченці мали навіть власну артилерію.

Головна споруда монастиря - Миколаївська церква - височить на стрімкій крейдяній скелі. Створені людьми білі стіни здаються органічним продовженням природних. Золоті куполи яскраво сяють на тлі блакитного неба або, якщо змінити ракурс, зеленого лісу.

Миколаївська церква була зведена у Святих горах у XVII столітті. Сам монастир набагато старший. Деякі дослідники наважуються віднести його заснування навіть до VIII-IX століть, тобто до тих самих часів,

Святогорська Лавра. Сучасне фото

У XVIII столітті монастир втратив своє стратегічне значення і перетворився на суто релігійний центр.

До цього періоду відноситься створення його архітектурного ансамблю, що розташований під горою, на березі Дінця. Були зведені нові церкви, наземні приміщення для ченців, павільйон для прочан.

За радянських часів монастир закрили і розташували в ньому санаторій, для хворих на серце. Коли у 90 -ті роки постало питання про повернення монастирських будов церкви, лікувальному закладу запропонували нове приміщення. Але з улагодженням цієї справи виникла проблема. Лікарі за - певняли, що успішне лікування у санаторії забезпечує перш за все унікаль ний мікроклімат Святих гір. Тоді монастир залишив частину своїх приміщень са - наторію, і нині релігійний і оздоровчий заклади є мирними сусідами, як тому і належить бути. Замість втрачених приміщень ченці збудували вище у горах нові дерев'яні скити, у зовнішньому вигляді яких помігні давні традиції української та російської дерев'яної архітектури.

ПІСЛЯМОВА. ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ЗНИКЛІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Даючи коротку характеристику історії та досягнень християнської цивілізації, у порівнянні потрібно сказати про ряд інших цивілізацій, які через певні причини зазнали руйнацій і зникли з сучасної історії. Згідно з еволюційною концепцією зовнішня еволюція людини супроводжується «внутрішньою» еволюцією – прогресивним розвитком мислення, інтелекту, волі, емоцій. А тому еволюціоністи пояснюють, що напівдикі племена Африки, індіанці Америки, жителі островів Океанії, аборигени Австралії, народи півночі опинилися на більш низькому рівні еволюційного розвитку у порівнянні, скажімо, із європейцями, внаслідок сформованих у ході історичного процесу причин, при тому акцентується увага на політиці колонізації і важких кліматичних умовах.

Але сучасні археолого–палеонтологічні дані розповідають про інше: багато із цих народів мали свої держави, цивілізації, за розвитком культури, мистецтва, науки вони нічим не поступалися сучасним їм європейським державам, і багато в чому навіть їх перевищували.

Приклад:

Америка: держава сапотеків – 300 р. до Р. Х. – 600 р.; ольменів – 900–500 рр. до Р. Х.; мистеків - 692–1500 рр.; тотоканів і хустеків – 1000–1300 р.р.; християнський погляд на зниклі цивілізації

потім виділяться три основні:

- 1) цивілізація майя** - III-IV ст. до Р. Х. – 1697 р.: з містами–державами (південна і південно–східна частина сучасних США) ;
- 2) царство ацтеків** (сучасна Мексика) – 1376–1521 рр.;
- 3) імперія інків** - 1150–1532 рр.

Навіть руїни їхніх міст, пірамід, храмів і палаців вражають своєю розкішністю і розмірами. Разом з тим, у стародавніх американських народів була страшна людиноненависна релігія, на вівтар богів якої щоденно калалися людські жертви. Ця релігія схвалювала жорстокість, канібалізм (принесені в жертву богам люди тут же поїдалися жрецькими і присутніми), а також небачену розпусту із всіма можливими збоченнями (скотолозтво, гомосексуалізм тощо).

Духовне виродження повело за собою і загибель цих прекрасних держав, які потім були завойовані невеликими групами європейських конкістадорів.

Сьогодні нащадки ацтеків, інків, майя – будівельників храмів і палаців, геніальних математиків і астрономів – не вміють стріляти із лука і шити одяг. Ці племена не загинули сьогодні лише завдяки турботі місцевої влади, яка, між іншим, не завжди безкорисливо ставиться до цих дорослих дітей – ***страхотливого прикладу людської деградації.***

Подібна історія повторилася і з африканськими племенами, які у свій час створили сильні і високорозвинені царства: Гана, Малі, Бенін, Конго і т.д. *Бездуховна і антилюдська релігія перетворила їхні міста у руїни, а людей – у дикунів. І це все за 200–300 років.*

Північні племена чукчів, ненців, ямалів, евенків, хантів, мансі внаслідок *шаманству*, в основі якого лежить прямий сатанізм, деградували, не встигнувши навіть створити державні утворення. Подібне відбулося і з аборигенами Австралії і Океанії (сліди цивілізації – острів Пасха).

Із історії прекрасно видно, що відхід людей від Бога і Його закону веде спочатку до деградації моральної, а потім і фізичної (зменшення тривалості життя, ріст захворюваності, зниження імунітету, психічної слабості).

Сьогодні наш світ переживає подібну трагедію, коли серед хмарочосів і космодромів падає моральний рівень людства, нехтуються елементарні норми моралі. За рівнем розпусти і безладдя ми, здається ввійшли не у XXI століття, а в первіснообщинний лад.

I. Історія Старого Заповіту

1. Від Адама до Ноя

Адам – (від грецьк. «людина», від євр. «взятий від землі») – перша людина, створена Богом, з праху земного. Бог вдихнув йому в обличчя дихання життя (тобто дав людині дух вільний, розумний, живий і безсмертний за образом і подобою Своєю).

Єва - (від євр. «відбудова життя») – дружина Адама, її створив Бог із ребра Адама, навівши на нього міцний сон. Цим Бог показав, що всі люди походять від одного тіла і душі, повинні бути єдиним цілим, любити і берегти одне одного. Ім'я Єви дав Адам.

Каїн – (від євр. «повернення») – перший син Адама і Єви. Так його назвали батьки, маючи надію, що його народження допоможе швидко повернутись до раю. Каїн був неблагочестивим і здійснив тяжкий гріх братовбивства. Від Каїна поширяться рід неблагочестивих людей – каїніти.

Авель – (від євр. «крах», «плач») – наступний син Адама і Єви. Ім'я вказує на те, що після його народження інших Адам і Єва зрозуміли, що повернення до раю може бути не так швидко. Вбитий братом Каїном.

Сиф - (від євр. «утвердження», «основа») – третій син Адама і Єви, на якого у батьків будуть великі сподівання. Праведний чоловік. Серед його нащадків – сифітів буде праведний Ной.

а) Праведні нащадки Сифа

по лінії старших синів (сини Божі)

Єнос, Каїнан, Малелеїл, Іаред – перші чотири покоління сифітів.

Єнох - праведний чоловік із роду сифітів п'ятого покоління, батько Мафусаїла. Його Бог на 365 році життя живим забрав на небо.

Мафусаїл – праведний чоловік із роду сифітів, батько Ламеха. Бог дарував йому найтриваліше життя на землі – 969 років. Його внуком буде Ной.

Ламех - праведний чоловік із роду сифітів, батько Ноя, прожив 753 роки.

Ной – (від євр. «втіха») – праведний чоловік, нащадок Сифа у восьмому поколінні. За велінням Божим побудував ковчег, на якому від потопу спас свою сім'ю та багатьох тварин (від Адама до Ноя включно – 10 поколінь за 2,2 тис. р.)

б) Нащадки Каїна (сини людські)

Єнох - Син Каїна. За його іменем Каїн назвав перше своє місто: людина, яка втратила зв'язок з Богом, бажала сховатися за рукотворною огорожею.

Ламех - праправнук Каїна. Через свою близорукість випадково вбив Каїна на полюванні в 931 р. – через рік після смерті Адама. Ламех примножив гріхи і тим, що взяв собі дві жінки.

Ада – перша жінка Ламеха, першою із жінок одягла прикраси.
Цилла – друга жінка Ламеха, винайшла косметику.
Іаван – син Ламеха, батько кочівників.
Іувал - син Ламеха, винахідник струнних і духових інструментів.
Іувалкаїн – син Ламеха, винахідник зброї.
Носма – (від євр. «прекрасна») – дочка Ламеха, стояла на чолі «дочок людських», які спокусили «синів божих».

2. Від Ноя до Авраама

Сим, Іафет і Хам – сини Ноя, разом з батьком побудували ковчег, спаслись від потопу.

а) Симіти:

Лінія старших синів- праотців симітів: **Сим – Арфаксад- Каїнан – Сала – Евер - Фалек – Рагав – Серух – Нахор – Фарра.**

Арфаксад – старший син Сима, від якого походять халдеї (шумерійці).

Елам - син Сима, від якого походять еламці.

Ассур - син Сима, від якого походять ассирійці, засновник Ассирійського царства.

Луд - син Сима, від якого походять лудійці.

Арам - син Сима, мав синів, від яких походять: від **Уса** – сирійці, від **Маша** - вірмени, від Гефера – бактрійці.

Евер – благочестивий нащадок Сима, відмовився від участі будівництва Вавилонської вежі.

Фалек – за його життя станеться розділення континентів.

Фарра – батько Авраама (від Сима да Фарри – 10 праотців за прибіл. 1200 р.).

б) Іафетіти

Гомер, Магог, Мадай, Яван, Тувал, Мешех і Тирас – сини Іафета.

Ашкеназ, і Рифат, і Тогарма – сини Гомера.

Еліша, і Таршиш – сини Явана.

Від них походять більшість індоевропейських народів: від Гомера - кіммерійці, від Мадаг - мідійці, від Явана та Еліша - греки (іонійці та елліни), від Тувала - хето-лувійці, від Мешеха - мушки (предки фрігійців), від Ашкеназа - скіфи Північного Кавказу, від Тираса – фінікійці, Таршиш – карфагенці (нащадки Іафета мали самоназву «арії» (благородні, світлоносні), яка зустрічається в найдавніших індійських та іранських джерелах).

в) Хаміти

Хам - зробив неблагочестивий вчинок по відношенню до свого батька.

Ханаан – син Хама. На нього та його нащадків поширилось прокляття Ноя за гріх його батька Хама. Поселиться на землі, яка буде названа його іменем – Ханаанською. Після її завоювання євреями стане для них обігваною землею.

Німврод – син Ханаана, внук Хама. Неблагочестивий чоловік. Організував будівництво Вавилонської вежі – богопротивну справу.

Хуш - від його нащадків походять ефіопи.

Міцраїм - від його нащадків походять єгиптяни.

Фут - від його нащадків походять лівійці (маври).

3. Від Авраама до Мойсея

Авраам – (від евр. «отець піднесення») – родоначальник єврейського народу. За велінням Божим переселився на тисячу кілометрів із Месопотамії до Ханаанської землі. Праведний чоловік.

Аран - другий рідний брат Авраама, помер за життя батька Фарри у м. Ур, батько Лота.

Нахор – третій рідний брат Авраама, батько Вафуїла, дід Ревекки і Лавана.

Мелхиседек - був одночасно священником Бога і Царем Саліма (світу). Допоміг Аврааму визволити Лота. Авраам визнав його і дав йому десятину. Бог пророче сповістив через псалмоспівця, що Месія буде Священиком по чину Мелхиседека, навіки (Псалом 109, 4).

Сарра – дружина Авраама, благочестива жінка.

Лот – племінник Авраама, також переселився з ним до Ханаанської землі. Проживав в м. Содом, чудесно спасся при загибелі міста.

Ізмаїл – син Авраама від служниці **Агар**, родоначальник арабського народу.

Ісаак – син Авраама і Сарри, законний спадкоємець Авраама, благочестивий чоловік. За волею батька був готовий бути принесений в жертву Богу.

Ревекка – благочестива жінка, дружина Ісаака.

Ісав і Яків – брати-близнюки, сини Ісаака. Ісав відмовився від прав первородства. Яків обманом отримав благословення від батька, але далі жив благочестиво. Від Бога отримав нове ім'я – Ізраїль. Всі його нащадки називатимуться народом ізраїльським.

Лія – перша дружина Якова, мати **Рувима, Симеона, Левія, Іуди, Іссахара і Завулона**.

Дан і Нефалим – сини Якова від **Валли** - наложниці від Рахїлі.

Рахіль – благочестива, друга дружина Якова, мати **Йосифа і Веніаміна**.

Гад і Ассир – сини Якова від **Зельфи** - наложниці від Лії.

Йосиф - проданий братами до Єгипетського рабства, але Бог це зло перетворив на добро: завдяки цьому вся родина Якова спасеться від голоду, переселившись до Єгипту, де Йосиф стане великим начальником.

Іуда – нащадки якого будуть називатися іудеями, серед яких народиться Спаситель світу – Ісус Христос.

Фарес – син Іуди від Фамарі, від якого походить коліно Давидове і Спаситель.

Левій – серед його нащадків народиться Мойсей. Рід Левій – левіти отримують право на священство серед євреїв.

Манасія і Єфрем – сини Йосифа, їх нащадки отримують окремі землі в обтваній землі.

4. Від Мойсея до Давида

- Мойсей** - (від євр. «вийнятий з води») – пророк, що вивів народ ізраїльський із Єгипетського рабства. Отримав від Бога на горі Синай 10 заповідей.
- Маріам** – сестра Мойсея, допомогла матері спасти свого брата.
- Аарон** – брат Мойсея, став першим первосвященником ізраїльського народу.
- Яхве** - ім'я єдиного Бога в іудеїв, що перекладається як «сухий».
- Ісус Навин** – перший суддя єврейського народу, закінчив справу Мойсея – привів євреїв до обігваної землі та очолив її завоювання.
- Гедеон** - суддя ізраїльського народу, з допомогою Божою переміг багатьох ворогів.
- Самсон** - суддя ізраїльського народу, мав від Бога надзвичайну силу і достойно її використовував на служіння Богу і людям.
- Ілія** - первосвященик і суддя ізраїльського народу.
- Самуїл** - (від євр. «випроханий у Бога») – останній із 14 суддів ізраїльського народу. Його народження вимолила у Бога мати **Анна**, яка за це віддала Самуїла на служіння Богу. Мав особливий дар Божий допомагати людям. За велінням Божим помазав на царство Саула, а коли той став нечестивим – знову, за Божим, велінням помазав на царство Давида.
- Руф** - благочестива моавитянка, після смерті чоловіка не залишила свою свекруху- єврейку **Ноєминь**. Сподобалась **Воозу**, за якого вийшла заміж. Стала прабабкою Давида.
- Саул** - перший цар народу ізраїльського. З часом перестав виконувати Божу волю, безпідставно переслідував Давида.

5. Від Давида до Вавилонського полону

- Давид** - відомий цар Ізраїлю, автор багатьох псалмів – хвалебних та покаюючих пісень Богу.
- Голіаф** - філістимський велетень, переможений юним Давидом.
- Вирсавія** - дружина царя Давида, мати майбутнього царя Соломона.
- Нафан** - пророк, засудив гріх Давида з Вирсавією.
- Авессалом, Адонія** – сини царя Давида, які піднімали бунт проти батька.
- Соломон** – син царя Давида, відомий цар Ізраїлю, прославився своєю мудрістю, побудував храм Божий в Єрусалимі.
- Ровоам** - син царя Соломона, через нерозумну політику якого розпалося єдине царство на Іудейське та Ізраїльське.
- Іеровоам** - слуга Соломона, який після смерті Соломона підняв бунт проти царювання його сина Ровоама, відділив 10 колін і утворив окреме - Ізраїльське царство з столицею Сихем, а потім – Самарією.
- Асаф, Єман, Ідифум, сини Коресві** – автори окремих псалмів книги Псалтир.
- Озія і Єзекія** – великі реформатори Іудейського царства.
- Ахав** – неблагочестивий іудейський цар, разом із дружиною-чужинкою

- Іезавель** насаджував поклоніння Вааалу, осоромлений пр. Іллею.
- Ілля** - пророк ізраїльського народу, проявив неабияку віру у відстоюванні правди – істинної віри в єдиного Бога. Прославився багатьма чудесами. Живим вознісся на небо.
- Елісей** - пророк ізраїльського народу, учень пророка Іллі. Є прикладом служіння Богу і людям, відомий багатьма чудесами.
- Ісая** – ізраїльський пророк, зробив найчіткіші ясні передбачення про Христа Спасителя, тому його називають «старозаповітнім євангелістом».
- Манасія** – нечестивий ізраїльський цар, жорстоко вбив пророка Ісаю.
- Амос** - ізраїльський пророк, зробив пророцтва про долю Ізраїля.
- Осія** - ізраїльський пророк часу падіння Ізраїльського царства.
- Іоїль** - ізраїльський пророк після падіння Ізраїльського царства.
- Наум** - ізраїльський пророк, описав зруйнування Ніневії – столиці Ассирійського царства.
- Товит** – благочестивий ізраїльтянин, взятий до ассирійського полону. Являє собою образ випробуваної і нагородженої добродетності.
- Юдит** – прекрасна і благочестива ізраїльтянка, яка прославилась спасінням своєї батьківщини від спустошення ассирійцями на чолі з Олофером.
- Михей** - іудейський пророк, передбачив, що Спаситель народиться у Вифлеємі.
- Іоїль** - іудейський пророк, передбачив сходження Святого Духа на людей.
- Овдій** - іудейський пророк, зробив пророцтва про едомлян.
- Авакум** – іудейський пророк, сучасник Єремї.
- Софонїй** - іудейський пророк, передбачив страхіливу долю Єрусалиму.
- Єремія** - іудейський пророк, передбачив загибель Іудейського царства, 75-річний полон вавилонський.
- Єзекиїл** - іудейський пророк, передбачив загальне воскресіння мертвих.
- Іона** - пророк ізраїльського народу, на його прикладі Господь показав як потрібно виконувати свої обов'язки. Пробув три дні в утробі великої риби.
- Іов** - праведний чоловік, за своє терпіння отримав нагороду від Бога.

6. Від Вавилонського полону до народження Ісуса Христа

- Навуходносор** - вавилонський цар, який зруйнував Єрусалим і полонив іудеїв.
- Барух** – іудейський пророк, утішав полонених надією на звільнення.
- Ананія, Азарія та Мисаїл** – троє юнаків-іудеїв, кинуті до Вавилонської печі і залишились неушкоджені.
- Данїїл** - пророк іудейського народу, зробив багато пророцтв, в тому числі про час народження Ісуса Христа. Мав велику повагу від вавилонського і перського царів.
- Валтасар** - останній цар Вавилонського царства, втрату влади якого під час його банкету передбачив Данїїл.

Кір - перський цар, який дозволив іудеям повернутися до рідної землі.

Зоровавель та Ісус – лідери іудеїв, які після повернення з полону очолили відбудову храму.

Єздра та Неемія - перший - священик, другий – керівник іудеїв. Разом вони відбудували стіни Єрусалиму та відновили дотримання іудеями закону Мойсея.

Естер і Мардохей – брат і сестра, які жили серед тих євреїв, що залишились в Сузах (столиці Персії), завдяки їм були розкриті наміри першого міністра **Омана** знищити усіх євреїв. Започаткували єврейське свято «пурим».

Агей - пророк іудейського народу, передбачив, що у відбудований храм увійде очікуваний Месія (Христос) – Спаситель світу.

Захарія - пророк іудейського народу, передбачив загибель народів, які пригнічували євреїв, передбачив вхід Спасителя до Єрусалиму і той час, коли люди усіх країн прийдуть до Єрусалиму на поклоніння.

Малахія – останній пророк в Іудеї, передбачив Предтечу.

Сім братів Маккавеїв та їх мати Солонія – мученики, захисники істинної віри, подвиг яких сколихнув Іудею на повстання проти сирійського панування.

Антіох Епіфан - сирійський цар династії Селевкідів, гнобителі іудеїв.

Іуда та Симон Маккавейські - керівники іудейського повстання проти Антіоха-Епіфана.

Іудине коліно від Вавилонського рабства до Ісуса Христа – **Іехонія, Салафіль, Зоровавель, Авіуд, Єліакім, Азор, Садок, Ахім, Єліуд, Єлезар, Матфан, Яків, Йосиф, Ісус Христос.**

II. Історія Нового Заповіту

Октавіан Август – римський імператор. За його указом проводився перепис в Іудеї, який приведе Марію і Йосифа до Вифлеєму.

Ірод Великий - цар іудеїв, за якого буде перебудований Єрусалимський храм і народиться Ісус Христос – Спаситель світу.

Захарія і Єлизавета – батьки Іоанна Хрестителя.

Іоанн - останній пророк Старого Заповіту, проповідував покаєння в гріхах, щоб гідно зустріти Месію - Ісуса Христа, Сина Божого. Хрестив в р. Йордан Ісуса Христа. За словами Спасителя – найбільший із пророків. Шанується Церквою як святий Хреститель (Предтеча) Господній.

Іоакім і Анна - батьки Діви Марії. Іоакім походив із роду царя Давида, Анна - із роду первосвященика Аарона. За благочестиве життя, терпіння і молитви до Бога були нагороджені народженням доньки, яку вони посвятили Богу. Зараховані Церквою до лику святих.

Діва Марія - Пречиста Діва, Мати Ісуса Христа, шанується як Божо Мати.

- Йосип** - обручник Діви Марії, яка стала наставницею його дітей, земний названий батько Ісуса Христа.
- Гавриїл** - архангел, який сповістив Діви Марії добру звістку – про народження нею від Святого Духа Сина Божого і дати Йому ім'я Ісус.
- Каспар, Мельхиор і Бальтазар** – мудреці, що прийшли зі Сходу з дарами, щоб вклонитися Ісусу Христу.
- Петро та Павло** - святі первоверховні апостоли, таку пошану мають від Церкви за найбільші труди в поширенні християнської віри.
- Андрій** - учень Ісуса Христа, святий апостол, першим був обраний Ісусом. Прославлений Церквою як Первозваний. За переданням проповідував християнську віру на берегах Дніпра.
- Іоанн** - апостол і євангеліст, якого назвали пізніше Іоанном Богословом. Іоанн близько спілкувався з Іоанном Хрестителем і був його учнем. Потім став одним із найулюбленіших учнів Ісуса. Іоанн – автор четвертого євангелія, трьох послань і Об'явлення.
- Заведей** - рибак із Галілеї, батько апостолів Іоанна і Якова.
- Соломія** – мати апостолів Іоанна і Якова, одна з жінок мирноносиць, що прийшли до Ісуса Христа, щоб підготувати його тіло до поховання.
- Яків** - апостол, брат Іоанна, син Заведей. Був свідком багатьох важливих подій земного життя Ісуса Христа: Преображення Ісуса Христа, зцілення тещі Петра, воскресіння дочки Яіра, був зі всіма апостолами під час Таємної вечері і в Гефсиманському саду. Перший серед апостолів помер за Ісуса Христа.
- Филип** – один із дванадцяти апостолів Ісуса Христа. Коли Господь покликав Филипа йти з Ним, то він без вагань пішов з Ісусом. Проповідував і навчав Словам Божим у Скіфії та Фрігії. Помер він мученицькою смертю.
- Нафанаїл** - один із дванадцяти апостолів Ісуса Христа. Ісус любив за те, що в устах його не було ніякого лукавства. Мав ще ім'я Варфоломій. Проповідував у країнах Малої Азії, в Аравії, Ефіопії, Індії. Закінчив свої дні у Великій Вірменії в муках, де його розіп'яли на хресті під час гоніння на християн.
- Матвій** – апостол із дванадцяти і євангеліст, до покликання Ісуса Христа – митар. Матвія називають ще Левієм, що якби відділяє його минуле життя від служіння Ісусові. Закінчив своє життя мученицькою смертю.
- Фома** – апостол із дванадцяти. Любив дива і вважав їх найпереконливішим доводом могутності віри. Коли Ісус явився своїм апостолам після воскресіння, то Фома не вірив, сумнівався, аж доки не доторкнувся до Ісусових ран. Проповідував у східній Індії і там же помер мученицькою смертю.
- Яків Алфеїв** – апостол із дванадцяти. Його мати, **Марія Клеопова**, - одна із жінок-мироносиць, приходилась сестрою Матері Ісуса. Яків - автор Соборного послання до християн з іудеїв. Написав першу

Божественну Літургію. Якова скинули з покрівлі храму і до смерті забили каменями.

Фадей – апостол із дванадцяти, брат святого апостола Якова Алфеївого. Проповідував в Іудеї, Галілеї, Самарії, Ідумеї, потім в Аравії, Сирії, Месопотамії, а під кінець у Персії та Вірменії. Закінчив Фадей своє життя у муках: його повісили на дереві, а потім розстріляли стрілами.

Симон Зілот (Кананіт) – апостол із дванадцяти. На його весіллі в Кані Галілейській Ісус перетворив воду у вино. Проповідував у різних країнах, прийняв мученицьку смерть у Персії.

Іуда Іскаріотський – один із дванадцяти апостолів, зрадник.

Марія Магдалина - одна з перших серед жінок, які пішли за Ісусом Хрестом. і залишилась йому вірною до кінця. Була удостоєна першою побачити воскреслого Спасителя. Прославлена Церквою як рівноапостольна.

Лазар, Марфа і Марія – брат і сестри із Вифанії, друзі Ісуса Христа. Лазаря Ісус воскресив із мертвих.

Никодим – член Синедріону, таємно відвідував Ісуса, часто вів з ним розмову.

Каїафа і Анна – першосвященики, члени Синедріону, засудили Ісуса Христа на розп'яття.

Понтій Пилат – правитель («прокуратор») Іудеї, на вимогу іудеїв віддав Ісуса Христа на розп'яття.

Симеон Киринейський – іудей, який допоміг Ісусу нести хрест на Голгофу.

Йосиф Арімафейський – багатий чоловік з Єрусалиму, пожертвував для поховання Ісуса Христа приготований для себе гроб.

Стефан – диякон, першим загинув за віру, якого жорстоко вбили каменями. Прославлений Церквою як первомученик.

Ананія – праведний чоловік у Дамаску, який по волі Божій зцілив апостола Павла від тимчасової сліпоти.

Тавіфа – праведна жінка в Іопії, яку воскресив із мертвих апостол Петро.

Корнелій – праведний чоловік із язичників у Кесарії, якого після видіння Божого апостол Петро хрестив із усією сім'єю.

Марк – апостол із 70-десяти, євангеліст.

Лука - апостол із 70-десяти, євангеліст, лікар, художник, подорожував разом із апостолом Павлом. Написав першу ікону Божої Матері.

Варнава і Сила - апостоли із 70-десяти, подорожували з апостолом Павлом.

Тимофій – учень апостола Павла, пізніше – Ефеський єпископ, зазнав мученицької смерті.

Тит – учень апостола Павла, учасник апостольського собору, пізніше – єпископ Критський, постраждав за віру.

III. Історія Християнської Церкви

Клавдій – римський імператор, якого насмілилась привітати з Воскресінням Марія Магдалина і подарувала йому червоне яйце як символ Воскресіння.

Нерон – римський імператор, перший гонитель християн, підпалив Рим і звинуватив у цьому християн, казнив первоверховних апостолів Петра і Павла.

Доміціан - римський імператор кінця I ст., гонитель християн, обезглавив римського папу **Климента**, ув'язнив на о. Патмос апостола **Іоанна Богослова**.

Траян - римський імператор поч. II ст., стратив **Симеона**, єпископа Єрусалимського та **Ігнатія Богоносця**, єпископа Антиохійського (учня Іоанна Богослова).

Віра, Надія, Любов і їх мати Софія - благочестиві мати і три її доньки, святі мучениці за віру, постраждали за імператора Адріана в 137 р. в Римі.

Іустин Філософ – святий мученик, постраждав за імператора Марка Аврелія в II пол. II ст.

Полікарп, єпископ Смирнський - святий мученик, постраждав за імператора Марка Аврелія в II пол. II ст.

Ориген, єпископ Олександрійський – відомий богослов II пол. II ст. – поч. III ст., зазнав переслідувань при імператорі Септимії Севері.

Декій – римський імператор середини III ст., за якого були страчені **єпископи**: Римський – **Фабіан**, Антиохійський – **Вавіла**, Єрусалимський – **Александр**.

Св. мучениця Тетяна - постраждала під час гоніння на християн при малолітньому імператорі Олександрі Півночі.

Валеріан - римський імператор II пол. III ст., за якого були страчені **Кипріан Карфагенський** та **Стефан єпископ Римський**.

Діоклетіан – римський імператор поч. IV ст., організував найбільш жорстоке гоніння на християн. З нього будуть страчені святі великомученики **Георгій Побідоносець), Анастасія, Варвара, Пантелеймон (Цілитель)**.

Пантелеймон - за сповідання християнської віри в час великих гонінь християн перших століть отримав від Бога дар зцілення. Безкоштовно зцілюючи хворих і прославляючи Бога, зазнав лютої смерті. Прославлений Церквою як святий великомученик і цілитель.

Св. мучениця Катерина – страчена при імператорі Максиміліані (поч. IV ст.).

Костянтин і Єлена - візантійський імператор та його мати. Своїм указом Костянтин заборонив переслідувати християн, сам прийняв християнську віру. Його мати Єлена побудувала перші християнські храми на Святій землі та змогла відшукати велику християнську святиню – Хрест Господній. Християнською Церквою канонізовані як рівноапостольні.

Афанасій Великий – відомий богослов IV ст., учасник I Вселенського собору, захистив віру від ересі Арія.

Миколай - один з найбільш шанованих святих у християн, великий сповідник і захисник віри, був відомий за своє милосердя, особливо до всіх бідних і знедолених. Прославлений Церквою як святий Чудотворець.

Григорій – проповідитель Вірменії в III столітті.

Антоній Великий – преподобний, перший подав приклад пустинництва у Єгипті в кінці III століття.

Пахомій Єгипетський - перший засновник монастиря (IV ст., чоловічий і жіночий) на нільському острові Такенне.

Ніна - проповідительниця Грузії в IV столітті.

Макарій Єгипетський - відомий подвижник, засновник Скитської пустині в Єгипті.

Харитон – відомий подвижник в Палестині, засновник Фарранської обителі.

Симеон Стовпник – відомий пустинник, першим подав приклад проводити все своє життя на стовпі під відкритим небом.

Василій Великий – архієпископ Кесарійський IV ст. У своїх проповідях звинувачував аріан, пояснював історію творіння світу, тлумачив псалми і писання Пророків; у правилах повчав покаянню і подвигам. Письмово виклав Єрусалимську літургію ап. Якова, написав багато молитв та впорядкував послідовність богослужіння. Шанується як вселенський учитель.

Григорій Богослов - єпископ Сасимський IV ст., вчився разом з Василієм Великим в Афінах, з ним же здійснював подвиг в Понтийській пустелі, учасник II Вселенського Собору. Шанується як вселенський учитель.

Іоанн Златоуст - архієпископ Цареградський IV ст., боровся з аріанством, допомагав бідним, непримиренно ставився до моральних пороків, мав надзвичайне красномовство, двічі був у засланні. Склав скорочений чин літургії. Шанується як вселенський учитель.

Григорій Ниський - брат Василя Великого, єпископ Ниський в Кападокії. За його ініціативою на II Вселенському Соборі був доповнений Нікейський Символ віри.

Улфіла - єпископ, у IV столітті склав готську азбуку і переклав Біблію.

Патрицій - проповідитель християнської віри в Ірландії в IV столітті.

Єронім – латинський богослов, в кінці V ст. переклав на латинську мову Біблію («Вульгата»).

Августин - здійснив загальний вплив на західну церкву, особливо своєю працею «Про державу Божу». Провідитель християнської віри в Англії у V ст.

Бенедикт Нурсійський – засновник чернецтва на Заході в I полов. VI ст.

Марія Єгипетська – преподобна, подвижниця середини V – поч. VI ст.

Проживши багато років в гріху розпусти і зрозумівши згубність такого життя, Марія, просвіплена Христовою вірою, зненавиділа гріх, у всьому наслідувала Христа і здійснила шлях духовного подвигу.

Григорій Двоєслов - у VI ст. склав чин Літургії Передосвячених Дарів.

Григорій Великий – папа Римський кінця VI ст. За нього відбулось значне розширення папської влади.

Боніфаций - проповідитель християнської віри в Германії у VIII ст.

Іоанн Дамаскін – захисник шанування святих ікон в період іконоборства (VIII ст.), вперше дав системний виклад Православної Віри, склав спів на 8 гласів.

Феодор Студит – ігумен Студитського монастиря, захисник віри в період іконоборства, автор Студитського монастирського статуту.

Ангарій - просвітитель християнської віри серед скандинавських народів у IX столітті.

Кирило і Мефодій – перші слов'янські просвітителі християнської віри у IXст.

Вацлав – князь, просвітитель чехів у X ст.

Мечислав – король, просвітитель поляків у X ст.

Борис – цар, просвітитель болгар у X ст.

Аскольд і Дір – київські князі I пол. X ст., християни за віросповіданням, загинули від рук князя Олега.

Ольга – княгиня Київської Русі, за проповідування християнської віри Церквою проголошена святою і рівноапостольною.

Володимир – князь Київської Русі, хреститель Русі, канонізований Церквою як святий рівноапостольний.

Михайл – перший Київський митрополит, мощі покояться у Києво-Печерській Лаврі.

Борис і Гліб – сини князя Володимира. Прийняли мученицьку смерть від брата Святополка. Церквою канонізовані як благовірні князі – стратотерпці.

Антоній і Феодосій – преподобні отці Печерські – засновники чернецтва на Русі.

Нестор Літописець – монах Києво-Печерського монастиря, автор «Повісті минулих літ» - найвідомішого твору Київської Русі.

Іларіон - перший із русичів київський митрополит, автор богословського твору «Слово про закон і благодать».

Володимир Мономах – київський князь, автор відомого твору«Повчання дітям».

Аліпій – відомий іконописець, монах Києво-Печерського монастиря.

Григорій – диякон, переписав з болгарської мови і оздобив «Остромирове Євангеліє».

Ярослав Мудрий – князь Київської Русі, син Володимира Великого, закінчив будівництво Софійського собору в Києві.

Ісаакій, Мойсей Угрин, Євстратій, Агапіт-лікар, Никита, Пімен, Іоанн Багатостраждальний – відомі затворники Києво-Печерського монастиря періоду Київської Русі.

Лев IX - папа Римський, за якого в 1054 р. остаточно стався розкол Християнської Церкви на Католицьку і Православну.

Михайл Керуларій – патріарх Константинопольський періоду церковного розколу 1054 р.

Урбан II - папа Римський, організатор хрестових походів проти мусульман.

Бернард - відомий красномовний проповідник II хрестового походу у XII ст. Відзначався суворим дотриманням монастирських правил.

Іннокентій III - папа Римський, організував IV хрестовий похід, в результаті якого у 1204 р. був пограбований Константинополь. На недосяжну висоту поставив свою владу, увів індульгенції.

Франциск Азиський – засновник чернечого ордену францисканців у XIII ст.

Домінік – засновник чернечого ордену домініканців у XIII ст.

Фома Аквінський - домініканець, у середині XIII ст. виклав в системі вчення католицької церкви з питань віри і моральності, права і державного життя.

Мартін Лютер - колишній рудокоп, монах, автор «95 тез» проти папи римського, розпочав реформацію в Німеччині на поч. XVI ст.

Джон Сміт - основоположник церкви євангельських християн баптистів, заснованої у 1633 р. в Англії.

Євген IV – папа Римський, За його ініціативою у 1439 р. був скликаний Флорентійський собор з метою унії Заходу і Сходу.

Марк - митрополит Ефеський, гостро критикував спробу унії.

Михайло Чернігівський – руський князь, прийняв мученицьку смерть за християнську віру в Золотій Орді.

Олександр Невський – святий благовірний князь, захисник православної віри і рідної землі від шведів і німецьких рицарів.

Максим – Київський митрополит, остаточно переніс свою кафедру із Києва до Володимира (1299).

Петро – Київський митрополит (родом із Волині), в 1325 р. переніс кафедру із Володимира до Москви.

Сергій Радонезький – преподобний, дав нове життя російському чернецтву у XIV ст. Під керівництвом пр. Сергія виховались інші подвижники, які усіма кінцями Північної Русі заснували обителі і внесли до них новий дух чернецтва, пробуджений їх великим наставником.

Варлаам Хутинський – засновник Хутинського монастиря в XIII ст.

Кирило Білозерський - засновник Білозерської пустині в XV ст.

Зосима і Савватій Соловецькі - засновники Соловецького монастиря на островах Білого моря в XV ст.

Іосиф Волоколамський - засновник монастиря біля м. Волоколамськ в XV ст.

Пафнутій Боровський – засновник Боровської пустині в XV ст.

Ніл Сорський – засновник монастиря на р. Сорі в XV ст.

Стефан - святий, у XIV ст. проповідував у Малій Пермі. Для цього переклав на зирянську мову священні і богослужбові книги.

Іона – святий, у XV ст. проповідував у Великій Пермі.

Гурій, Варсонофій, Герман – святі, у XVI ст. проповідували у Казані і Астрахані.

Кипріан - святий, у XVII ст. проповідував у Сибіру, засновав Тобольську єпархію.

Інокентій – святитель, у XVII ст. заснував Іркутську єпархію.

Філіп II – Московський митрополит в 1556 -1568 рр., засудив царя Івана Грозного за опричнину, задушений Малютою Скуратовим. Прославлений Церквою як святитель.

Максим Грек – відомий інок, переклав із грецької мови і виправив помилки в богослужбових книгах.

Іов - перший патріарх Московський, обраний у 1589 р. (буде ув'язнений самозванцем Лжедмитрієм з поляками).

Іов - настоятель Почаївського монастиря, за служіння Богу і людям прославлений Церквою як преподобний.

Гермоген – другий патріарх Московський. У роки великої смуги слідом за патріархом Іовом виступить проти Лжедмитрія. Буде заморений голодом поляками за Лжедмитрія II у Чудовому монастирі.

Костянтин Острозький - князь, захисник віри, засновник Острозької академії.

Петро Могила - відомий київський митрополит, автор багатьох богословських праць, засновник Київського колегіуму, який згодом стане Києво-Могилянською академією.

Богдан Хмельницький - український гетьман, очолив визвольну війну українського народу проти польського панування, захисник християнської віри.

Никон – патріарх Московський, в середині XVII ст. провів церковну реформу.

Симеон Полоцький - відомий проповідник, у 1670 р. складе перший у Росії катехизис.

Йоаким – патріарх Московський, за якого у 1685 р. Московському патріархату буде підпорядкована Київська митрополія.

Адріан - останній Московський патріарх першого патріаршого періоду.

Стефан Яворський – відомий богослов початку XVIII ст. Багато зробив для поширення духовної освіти у Росії, викорінення протестантських блукань, які з'явилися внаслідок знайомства із Західною Європою.

Димитрій - митрополит Ростовський XVIII ст., автор «Житій святих» та багатьох богословських праць, прославлений Церквою як святитель.

Тихон Задонський – відомий подвижник XVIII ст., автор відомих богословських праць. Прославлений Церквою як святитель.

Платон – митрополит Московський II пол. XVIII ст., автор відомих богословських праць. Прославлений Церквою як святитель.

Феофан Прокопович – відомий богослов XVIII ст., автор «Християнського Православного Богослов'я».

Ксенія - подвижниця християнської віри в м. Петербурзі XVIII століття. Прославлена Церквою як блаженна.

Серафим Саровський - один з найбільш шанованих православних святих, чудотворець. Прославлений Церквою як преподобний.

Філарет - митрополит Московський (1782-1867) – автор богословських праць «Катехизис», «Біблійна історія». Прославлений Церквою як святитель.

Паїсій Величковський – подвижник XVIII ст., прославлений Церквою як преподобний.

Амвросій Оптинський – відомий старець XIX ст.

Феофан Затворник – відомий подвижник XIX ст., прославлений Церквою як святий.

Іоанн Кронштадтський – відомий подвижник XIX – поч. XX ст., прославлений Церквою як праведний.

Тихон – патріарх Московський, захисник віри від безбожної більшовицької влади.

Ленін - лідер більшовиків – безбожної влади, розпочав нещадний наступ на віру і християнську Церкву.

Володимир - митрополит Київський і Галицький, по-злодійськи вбитий більшовиками.

Микола II – цар-мученик, розстріляний більшовиками разом із своєю сім'єю.

Лаврентій - відомий старець Чернігівського монастиря в XX ст., канонізований Церквою як преподобний.

Амфілохій - відомий старець Почаївської Лаври в XX ст., канонізований Церквою як преподобний.

Кукша - відомий старець Свято-Троїцького монастиря в Одесі в XX ст., канонізований Церквою як преподобний.

Лука (Войно-Ясенецький) – відомий вчений-хірург, архієпископ Сімферопольський, зазнав репресій за віру, був прикладом служіння Богу і людям. Канонізований Церквою як святий.

Сталін - керівник СРСР, здійснював утиски Церкви в 20-30-ті роки XX ст., за час керівництва якого невинно постраждали мільйони людей. У роки Великої Вітчизняної війни припинив гоніння на Церкву, дозволив віруючим молитися Богу за перемогу над ворогом.

Матрона Московська – блаженна стариця I пол. XX ст., від народження сліпа, мала дар духовного провидіння.

Ілля - митрополит Ліванський, у роки війни молився за спасіння Росії, мав видіння від Пресвятої Богородиці.

Серафим Вирицький – відомий подвижник, ієросхимонах, у роки війни стояв на молитві за спасіння країни і народу тисячу днів і ночей в келії, а також в саду на камені перед іконою Серафима Саровського, що годує дикого ведмедя. Прославлений Церквою як преподобний.

Хрущов - обмежував права віруючих в післявоєнний період, за час керівництва якого були закриті та зруйновані тисячі храмів.

Сергій, Олексій I, Пимен, Олексій II – патріархи Московські і всієї Русі з 1943 по 2008 р.

Кирил – нинішній патріарх Московський і всієї Русі, предстоятель РПЦ.

Володимир (Сабодан) – предстоятель Української Православної Церкви.

IV. Християнська культура

- Іоанн Малал** - автор всевітньо відомих хронік Візантії VI ст., які стали зразком для руських літописів.
- Ісидор і Анфимій** – архітектори найвідомішого храму Візантії – святої Софії, побудованого за Юстиніана Великого в 532-537 рр.
- Іоанн Дамаскін** – відомий іконописець VIII ст., упорядкував церковний спів, автор восьмикласника.
- Єфрем Сирін** – автор багатьох духовних пісень.
- Боецій і Кассідор** - започаткування освіти у Західній Європі в VI ст. за семи вільними мистецтвами.
- Георгій Амаргал** - автор хронік Візантії IX ст.
- Фотій** - патріарх Константинопольський IX ст. Склав великий енциклопедичний збірник, який включав у себе багатий матеріал із творів стародавніх авторів.
- Михайл Псел** - відомий вчений Візантії XI ст.: філософ, історик, риторик, автор «Хронографії».
- Фома Аквінський** - найвідоміший схоласт у Західній Європі XII ст.
- Йоган Гутенберг** - німецький монах, винахідник в 1450 р. друкарського станка (метою його винаходу було бажання зробити більш доступною Біблію).
- Леонардо да Вінчі** – всевітньо відомий італійський художник епохи Відродження, найвідоміша робота - «Темна вечерея» - розпис трапезної монастиря Санта Марія делле Граціє.
- Рафаель Санті** – відомий італійський художник епохи Відродження, автор багатьох картин на біблійну тематику, найвідоміша - «Сикстинська мадонна».
- Мікеланджело Буонароті** – всевітньо відомий італійський художник і скульптор епохи Відродження, найвідоміші роботи - «Давид» (скульптура), розписи стелі Сикстинської капели, участь у спорудженні собору святого Петра в Римі.
- Донатто Браманте** – головний архітектор собору св. Петра у Римі.
- Якопо Сансовіні** – архітектор багатьох величних храмів Венеції.
- Рембрант** - всевітньо відомий художник Нідерландів, найвідоміші роботи - «Повернення блудного сина», «Святе сімейство».
- Кирило і Мефодій** - слов'янські просвітителі IX ст., автори слов'янської абетки – кирилиці.
- Ярослав Мудрий** – київський князь, автор «Руської правди» - збірника законів Київської Русі.
- Володимир Мономах** - київський князь, автор відомих пам'яток писемності Київської Русі - «Устав» і «Повчання дітям»
- Нестор Літописець** – монах Києво-Печерської Лаври, автор давньоруського літопису «Повість минулих літ».

Ларіон – київський митрополит, автор твору «Слово про закон і благодать».
Аліпій Печерський і Григорій Київський - найвідоміші іконописці XI ст.
Феофан Грек і Андрій Рубльов - найвідоміші художники-іконописці XIV-
XV ст.

Дионісій і Феодосій – батько і син, відомі живописці II пол. XV- поч. XVI ст.

Постнік і Барма - російські зодчі, будівничі храму Василя Блаженного,
1554-1561рр., побудованого на честь взяття Казані.

Іван Федоров - диякон, перший книгодрукар на слов'янських землях, у 1564
р. у Москві надрукував спочатку «Апостол», а потім «Часослов».

Костянтин Острозький – князь, започаткував організацію української
вищої школи в II пол. XVI ст., відкривши у своєму місті Острозі в
1576 р. Академію.

Герасим Смотрицький – відомий ректор Острозької Академії.

Мелетій Смотрицький - син Герасима, залишив глибокий слід в українській
богословській та полемічній літературі, автор «Граматики словенскія
правильное синтагма», яка протягом двох століть була основним підруч-
ником граматики в школах України, Білорусії, Росії, Болгарії, Сербії.

Петро Могила – київський митрополит, у 1632 р створив колегіум, який у
1700 р. став Академією з назвою Києво-Могилянської.

**Гізель, Галятовський, Л. Баранович, Сатановський, С. Полоцький,
Славинецький, Кониський** – найвідоміші випускники Києво-Могилянської
Академії.

Симеон Полоцький - засновник у Москві Слов'яно–греко–латинського
училища.

Симон Ушаков – відомий живописець XVII ст.

Баженов, Захаров, Венеціанов, О. Іванов - відомі живописці XVIII-XIX ст.

Інокентій Гізель - автор «Синопису» - першого спеціального підручника з
історії, літературних творів «Про істинну віру», «Мир людини з
Богом», ректор колегіуму у 1645-1656 рр., потім – архимандрит
Києво–Печерської Лаври.

Стефан Яворський - в 1697 р. очолив Московську Слов'яно-греко-
латинську академію, став сподвижником Петра I у проведенні
освітніх і церковних реформ.

Феофан Прокопович - ректор Київської академії, у 1716 р. на запрошення
Петра виїхав до Петербургу, очолив РПЦ, став активним
прихильником реформ Петра I.

Григорій Сковорода - просвітитель-гуманіст, педагог, мандрівний
філософ, поет, співак і музикант;

Димитрій Туптало - автор популярної 4-томної книги «Життя святих»,
збірника оповідань «Руно зрошене», з 1702 до 1709 р. –
ростовський митрополит.

Лазар Баранович, - студент, потім викладач, ректор Києво-Могилянської
Академії, Чернігівський і Новгород–Сіверський архієпископ,
автор багатьох полемічних творів, проповідей, панегіриків.

Іоанікій Галятовський - вихованець, потім – ректор Києво-Могилянської академії, автор полемічних творів «Ключ розуміння», «Фундамент».

Антоній Радивиловський - талановитий проповідник і теоретик українського красномовства.

Доменіко Трезіні - архітектор Петропавловського собору в Петербурзі.

Растреллі – архітектор собору Смольного монастиря, Зимового палацу в Петербурзі та Андріївської церкви у Києві.

Ухтомський - архітектор дзвіниці в Троїце-Сергіївій Лаврі.

Ломоносов – всесвітньо відомий російський вчений XVIII ст., глибоко віруючий християнин.

Суворов – видатний російський полководець-християнин, вніс неперевершений вклад до військового мистецтва.

Пушкін, Лермонтов, Гоголь, Достоєвський - всесвітньо відомі російські поети і письменники XIX ст., глибоко віруючі християни.

Вороніхін - архітектор Казанського собору в Петербурзі.

Тон - архітектор Храму Христа Спасителя у Москві.

Семирадський, Суріков, Верещагін, Маковський, Сорокін - відомі художники, розписували Храм Христа Спасителя.

Врубель - відомий російський художник, розписував Кирилівську церкву в Києві.

Васнецов - відомий російський художник, розписував Володимирський собор у Києві.

Пирогов – відомий український педагог і лікар, віруючий християнин.

Павлов - всесвітньо відомий російський вчений-фізіолог, академік, віруючий християнин.

Дилецький (1630–1680) – видатний теоретик партесного співу, автор багатьох партесних творів, першої ґрунтовної музично–теоретичної праці – «Граматики музикальної».

Ведель – відомий композитор (1770-1806), випускник Київського духовного училища. Був регентом у Києві і Москві.

Давидов – автор 13 концертів і повного співу Літургії (1777-1825).

Дєхтерєв– капельмейстер оркестру і хору графа Шереметьєва, автор 60 музичних духовних творів (1766-1813).

Березовський - автор багатьох духовно-музичних творів (1725-1777), народився у Глухові, освіту отримав у Києві.

Бортнянський – відомий композитор (1752-1825), уродженець Глухівського повіту, започаткував новий період в історії гармонійного співу. Автор 35 чотириголосних концертів, 3-х голосної літургії.

Турчанинов (1779-1856) – більшість часу співав в хорі генерала Леванідова в Києві. Став протоієреєм, потрудився покладенням на ноти стародавніх церковних мелодій.

- Агіасма** - (грецьк. «святиня») освячена вода.
- Агіографія** - вид духовної літератури, релігійно-біографічні твори про життя мучеників, аскетів, церковних і державних діячів, оголошених церквою святими.
- Акафіст** – релігійний твір на честь святих.
- Ангел** – вісник, посланець, невидима духовна істота, створена Богом.
- Аналой** - стіл посеред церкви, на якому під час служби лежать Євангеліє, хрест та святкова ікона.
- Антидор** - (грецьк. «замість даріння») обрізані частини агнічної просфори.
- Антимінс** - шовковий плат з зображенням покладеного в гроб Ісуса Христа з часточками святих мошів, без нього не здійснюється Літургія
- Антифони** – богослужбові пісні, які виконуються поперемінно.
- Апостол** – посланець Бога.
- Апостоли** – учні Христа, які супроводжували Його під час громадського служіння, а потім самі сповіщали віру по світу.
- Атеїст** - людина, яка заперечує існування Бога.
- Арамейська мова** - загальноприйнятий говір Близького Сходу в VI-IV ст. до н.е., до завоювань Александра Македонського.
- Аргос** - (грецьк. – «квасний хліб») який освячується у пасхальну ніч і роздається у суботу після Пасхи.
- Архітектура** - одночасно наука і мистецтво проектування будівель, а також власна система будівель та споруд, які формують просторове середовище для життя і діяльності людей відповідно до законів краси.
- Безсрібники** – які мали дар лікування і використовували його безкорисливо.
- Біблія** – книги Святого Письма, джерело християнської моралі.
- Біблос** – місто Близького Сходу.
- Благовірні князі і царі** – які направляли отриману від Бога велич і багатство для справ милосердя, просвіти, збереження народних святинь.
- Благословення** – сходження Божої милості на людину або від Самого Бога, або від людей, які діють за волею Бога. Це висловлення згоди, побажання добра у якійсь справі, виборі.
- Боголюдина** – Ісус Христос, мав Божу та людську природу, народжений від Святого Духа Дівою Марією.
- Богонатхненність** - надприродне, Боже провидіння, яке, не знищуючи і не подавляючи природних сил людини, підносило її вищого вдосконалення, застерігало від помилок, подавало необхідне об'явлення.
- Вівтар** - символ Царства Небесного, місце перебування Бога.
- Блаженний** – дуже щасливий і радісний у Бозі, праведний.

- Віра** – впевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь, визнання існування Бога.
- Вірність** – християнська чеснота, яка має у собі міцну віру, постійне служіння Богу і людям; відданість цьому служінню.
- Воскресіння** - повернення до життя силою Божою.
- Всесвіт** – весь матеріальний світ, різноманітний за формами, що їх приймає матерія та енергія, включаючи усі галактики, зорі, планети та інші космічні тіла.
- Винагорода** – віддяка Бога і ближніх за сумлінну працю, праведне життя.
- Відповідальний** – людина, яка завжди дотримується слова, виконує обіцяне, старанно ставиться до роботи та своїх обов'язків.
- Гідність** - відчуття самоповаги, потреба людини у схваленні своїх вчинків самим собою.
- Гора Синай** – гора на Синайському півострові, на якій Мойсей отримав від Бога десять заповідей.
- Гордість** – упевненість людини, що вона особлива, самодостатня і може всі свої проблеми вирішити самостійно, без Бога.
- Гордия** – занадто висока думка про себе та свої можливості і зневага до Бога й людей, пихатість.
- Гостинність** – чеснота, характерна людині, яка любить приймати і частувати гостей, привітність.
- Гріх** - зло, є порушення закону Божого; беззаконня.
- Гріхопадіння** – вчинення гріха.
- Гріховність** – неправедність.
- Декалог** – Десять Заповідей Божих.
- Диякони** - (грец. «служитель») - служать єпископу чи священику при богослужінні чи здійсненні таїнства, але самі їх не здійснюють.
- Добро** – все, що виходить від Бога; це все, що позитивно оцінюється Богом, все, що є важливим для людського життя.
- Доброчесність** - моральна якість та чеснота, проявляється у тілесній чистоті в усіх її проявах
- Довіра** – ставлення до когось, що виникає на основі віри в чинсь правоту, чесність, щирість.
- Досягти** – одержувати бажане, домагатися.
- Душа** – нематеріальна частина людської істоти, це життєва сила людини дана Богом, животворчий початок для того, щоб управляти тілом.
- Дух** - творча та оживляюча сила людини, дух Божий в людині.
- Духовність** – міра отримання частинки Божого духу людиною.
- Духовне багатство** – те, що людина надбала для спасіння своєї душі.
- Євангеліє** - Добра Звістка, опис життя і вчення Ісуса Христа. Вміщує норми життя, які передав через своїх учнів Ісус Христос.
- Євреї** – народ, історія якого описана в Біблії і якому в образі земної людини явився Ісус Христос.

- Єктенія** - (грец. «старанна молитва») - ряд молитовних прохань, які під час богослужіння проголошує диякон від імені всіх, хто молиться.
- Єпископи** - (грецьк. «вищий сан») - начальники ієреїв (священиків) – архієреї.
- Етика** – наука про мораль.
- Жадібність** – пристрасне прагнення володіти чимось.
- Жертвоприношення** – обряд принесення в жертву Богу тварин за свої гріхи в Старому Заповіті.
- Жертва** – вчинок, що характеризується відмовою від особистих прав, вигод.
- Жертовність** – здатність людини задля любові до Бога і ближнього віддати їм те, що є найдорожчим, найважливішим, без чого важко обійтися самому, навіть власне життя.
- Заздрість** – почуття невдоволення, викликане благополуччям, успіхом іншого.
- Зарозумілість** – негативна якість характеру, гордовитість, самовпевненість, зневага до інших.
- Зло** – відсутність добра, виникає через порушення Божого закону.
- Зречення** – відмова від попередніх поглядів, прояв слабкості духу людини, зрада.
- Ідол** – образ Бога в язичництві, який використовується для поклоніння.
- Ідолопоклонство** – поклоніння ідолам.
- Ізраїль** – назва держави, царства єврейського народу доби Старого Заповіту, походить від нового імені патріарха Якова, даного йому Богом.
- Ікона** - (з грец. – малюнок, образ, зображення) – живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Ісуса Христа, Богородиці, святих і подій Святого Письма.
- Іконостас** – стіна з ікон у храмі, яка відокремлює вівтар від центральної частини. Символізує межу між небом і землею.
- Ікос** – частина піснеспіву, яка виражає суть свята чи похвали святому, є продовженням кондаку.
- Ірмос** - 1-ша строфа канону – священно-поетичного твору, який об'єднує 9 пісень.
- Кадіння храму** – прообраз Святого Духа, який носився над усім до творіння, а після – все освячує.
- Канон** – незмінна традиційна, яка не переглядається, сукупність законів, норм і правил в різних сферах діяльності та житті людини. Також - священний поетичний твір, який об'єднує 9 пісень, у яких прославляються ті чи інші події чи свята.
- Канонічні книги** – книги Біблії, визнані Церквою.
- Кафизма** - частина книги Псалтир (для зручності Псалтир була поділена на 20 кафизм, а кожна кафизма – на три слави).
- Клірос** - місце в храмі, де співає хор.

Ковчег –	велетенський корабель, побудований Ноем заради спасіння під час потопу.
Кондак –	короткий виклад (як тема) піснеспіву, який виражає суть свята чи похвали святому.
Лгідність -	моральна якість та чеснота, чуйність у стосунках і доброта у поведінці, заснована на любові, терпінні і милосерді.
Літописи –	це твори, у яких розповідь ведеться за роками («літами»). Це своєрідна форма літературного твору, що виникла на основі усного історичного епосу.
Лігія -	(грец. «спільна молитва») – особливе богослужіння у великі свята під час вечірньої з освяченням 5-ти хлібів, пшениці, вина та елея (олії).
Літургія -	(від грецьк. «суспільна служба») богослужіння, під час якого здійснюється найсвятіше таїнство – Причастя, встановлене Господом у четвер ввечері перед хресними стражданнями.
Любов –	найперша і найважливіша чеснота і виявлення дару Святого Духа. Це сутність життя. Проявляється у любові до Бога і любові до інших. Любити Бога – шанувати, виконувати Його закони, вірити, сподіватися на Нього, бути йому вірним.
Матерія –	основа буття, яка проявляється у всій різноманітності і багатогранності предметів, процесів, явищ.
Мета –	те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль; заздалегідь намічене завдання; задум, намір, план.
Месія –	цар, на прихід якого чекали євреї, описані в Старому Заповіті. У Новому Заповіті змальовується Ісус як Месія (Христос).
Мініатюра -	невеликий за обсягом вид живопису, книжкового оздоблення, також – жанр літератури.
Мінея -	(місячна, загальна, святкова, для посту) богослужбові книги окремих служб і свят.
Миро -	особливим чином приготовлений і освячений склад із запашних речовин і масла (олії): миро освячували лише апостоли і їх наступники – єпископи (архієреї).
Миропомазання –	таїнство, в якому невидимо подаються охрещеному дари Святого Духа, які зміцнюють його у духовному християнському житті.
Мозаїка –	вид настінного живопису, виконаний із смальти (кубиків кольорового скла) та різнокольорових камінців.
Мораль –	норми, правила, принципи поведінки людей, що ґрунтуються на їх розумінні, усвідомленні та здатності розрізнати добро чи зло у ставленні одне до одного, до суспільства, природи, Бога.
Моральні цінності –	дуже важливі норми і правила життя, які люди вважають добрими.
Молитва –	звернення до Бога, розмова з Богом.

- Мужність** – якість характеру людини, у якій поєднуються хоробрість, витримка, рішучість.
- Мудрість** – це знання, поєднані з любов'ю.
- Мудреці** – люди, що володіють мудрістю як даром від Бога.
- Мученики** – святі, які перетерпіли страждання і смерть за віру, за відмову від служіння ідолам (таких найбільше), сповіщали світу шляхи Промислу Божого.
- Надія** – утіха серця у Богові, із упевненістю, що Він постійно турбується про наше спасіння і дарує нам обіцяне блаженство.
- Наполегливість** – особистісна якість людини, яка характеризується здатністю долати внутрішні і зовнішні перешкоди для досягнення поставленої мети.
- Невидимий світ** – світ духовний, який не кожна людина може бачити фізичним зором.
- Ненависть** – протилежність любові, почуття великої неприязні, ворожості до ближнього.
- Неопалима купина** – кущ, який бачив Мойсей при явленні йому Бога, який не згорав у вогні.
- Непослух** – вияв годині у ставленні до Бога і чи ближніх, які бажають тобі добра.
- Німб** – коло навколо лику, символічно позначає святість, сяйво слави, невід'ємна частина ікони.
- Новий Заповіт** – друга частина Біблії, в якій розповідається про земне життя Ісуса Христа та народження християнської Церкви.
- Обігована земля** – земля, яку обіцяв Бог євреєм, якщо вони будуть виконувати Його волю.
- Образ Божий** – подібність людини до Бога за здатністю мислити, почувати і проявляти волю.
- Обіцянка** – добровільно дане зобов'язання зробити що-небудь; присяга, клятва.
- Оклад** – накладна прикраса на іконах, що покриває всю іконну дошку поверх кольорового шару, крім декількох значущих елементів (обличчя і рук).
- Октоїх** – (восьмикласник) – книга напівів, поділених на 8 «гласів».
- Паремії** – тексти Старого Заповіту, які читаються на богослужінні.
- Папірус** – рослина, з якої виготовляли сувої, що використовувалися для написання.
- Пассія** – (грец. – «страждання») найпізніша за часом виникнення служба – складена в середині XVIII ст. митрополитом Петром Могилою для спогадів страждань Христових.
- Пасха** – свято Воскресіння Христового, Великдень.
- Патерики** – життєписи і повчання святих отців Церкви, збірники оповідань про життя християнських святих отців.

- Пергамент** - матеріал для письма, виготовлений з обробленої шкіри тварин.
- Переконання** – усталена, міцна, впевнена думка про щось; впевненість.
- Піст** - це час тілесного і духовного обмеження і очищення людини.
Це час радості і зміцнення наших духовних сил, любові до Бога.
- Подвижництво** – загальнолюдський ідеал, який розумівся, як індивідуальний подвиг в ім'я Христа і народу.
- Покаяння** - визнання своїх гріхів перед Богом, таїнство, в якому віруючий сповідує (відкриває усно) свої гріхи Богу в присутності священика і отримує через священика прощення гріхів від Самого Господа Ісуса Христа.
- Поліелей** - (від грец. – «багато милості») - найурочистіша частина всенічної служби.
- Праведний** – який дотримується заповідей моральних приписів релігії, безгрішний, непогрішний, святий, преподобний.
- Праведність** – це вірність в усьому певним вимогам, нормам, закону.
- Правдивий** - відвертий, щирий, чесний, щиросердний, правильний, справедливий.
- Правдивість** - позитивна риса завжди говорити правду.
- Преподобні** – святі, які прославили Бога, здійснюючи чернечий подвиг.
- Престол** - центральне місце у вівтарі храму символізує престол Божий.
- Притвор** – частина храму, де стоять ті, хто збирається охреститися.
- Притчі** - невелике оповідання, що має в собі моральне або релігійне повчання.
- Причастя** - таїнство, в якому віруючий під видом хліба і вина приймає саме Тіло і Кров Господа Ісуса Христа і через це таємно з'єднується із Христом і стає причасником вічного життя.
- Прокіми** – короткі строфи із псалмів, які виконуються перед читанням Апостола, Євангелія і паремій.
- Пророки** - люди, які мали Божий дар передбачати майбутні події, навчали мудрості та передавали народу Божу волю.
- Проскомідія** - перша частина літургії, від грецьк. - «принесення» - походження назви від звичаю древніх християн приносити з собою до храму хліб і вино для здійснення Таїнства.
- Просфора** - (грецьк. «приношення») білий, пшеничний святий хліб, на дріжджах, з добавленням святої води.
- Псалом** - пісня, що виконується у супроводі музичних інструментів.
- Рай** - прекрасний сад, в якому Бог оселив перших людей, Адама і Єву.
- Рівноапостольний** – лик православних святих, що особливо прославилися проповіданням Євангелія й наверненням народів у християнську віру.
- Святі** - особи, що відзначилися найвищими чеснотами християнської побожності і за життя чи після смерті були прославлені чудесами.
- Святителі** - патріархи, митрополити, архієпископи і єпископи, які досягли святості невтомним піклуванням за свою паству,

- збереження віри від ересів і розколів.
- Свято** - це дні священного торжества Церкви, призначені для прославлення Господа, Богородиці, святих ангелів і Божих угодників.
- Священне Передання** - усне передання вчення про віру в Бога через слово і приклад від одного до іншого, від предків до нащадків.
- Сапопожертва** - відмова від чогось важливого для себе заради щастя та благополуччя іншої людини, не чекаючи нагороди, віддачі, не маючи нічого взамін.
- Скрижалі** – кам'яні плити, на яких були викарбувані 10 заповідей Божих.
- Скинія** – похідний, переносний храм Божий.
- Службник** – богослужбова книга для священників, в якій записано порядок служб.
- Служіння** – виконання заповідей, служіння Богу і людям.
- Сповідь** - очищення своєї совісті у таїнстві покаяння.
- Сповідники** – святі, які багато постраждали за Христа, але уникли мученицької смерті.
- Старанність** - моральна якість та чеснота, завзята та уважна природа дій та праці людини.
- Соборування** – таїнство, яке здійснюється над хворими, в якому, при помазанні хворого освяченим елеєм (маслом), закликається на хворого Бога благодать для зцілення його від тілесних і душевних хвороб.
- Совість** – голос сумління, внутрішнє відчуття людини, вказує людині, що потрібно і чого не можна робити
- Старий Заповіт** – перша частина Біблії, в якій розповідається про історію людства і єврейського народу від створення світу до народження Ісуса Христа.
- Стійкість** – якість людини, яка проявляється у твердості, витривалості, постійності, сталості, наполегливості, непохитності, вірності переконанням, незламності.
- Стриманість** - моральна якість та чеснота, вважається невідступним та свідомим пануванням розуму над пристрастями й іншими недобрими поривами.
- Сувій** – свиток Святого Письма
- Таїнство** – чудесна зміна стану душі, яка відбувається поєднання в людині її внутрішнього світу з Благодаттю Святого Духа.
- Терпіння** – здатність людини переносити земні страждання: хвороби, прикрощі, знущання, самотність, матеріальні нестатки.
- Творець** – люблячий і мудрий Бог, який створив світ.
- Типікон** - церковний статут.
- Требник** – богослужбова книга для священників, яка має послідовність особливих служб (треб).
- Тропар** - короткий священно-поетичний твір на честь свята.

- Фреска** – вид настінного живопису, виконаний водяними фарбами по сирій шпукатурці
- Унікальність** - єдність у своєму виді, відмінна від усіх інших, неповторність.
- Храм** – архітектурна споруда, призначена для здійснення богослужіння і релігійних обрядів.
- Храмове свято** - це день свята Господа Ісуса Христа, Богородиці чи святих, на честь яких освячений і названий храм тієї чи іншої місцевості.
- Хрест** – зброя і знамено перемоги Христа над гріхом і смертю.
- Хрещення** - таїнство, в якому через триразове занурення тіла у воду, із закликанням імені Бога Отця, і Сина, і Святого Духа вмирає для гріховного, тілесного життя і відроджується від Духа Святого для життя духовного, святого.
- Християнська етика** – наука про християнські моральні норми і цінності.
- Християнська Церква** – це спільнота людей, які сповідують Ісуса Христа Богом.
- Християнська культура** - сукупність матеріальних і духовних, нематеріальних цінностей, досягнень, пов'язаних з християнством. Поєднує в собі науку, освіту, мистецтво, мораль, уклад життя та світогляд.
- Ханаанська земля** – земля, яку завоювали євреї, яка стала для них землею обігваною.
- Щедрість** - моральна якість людини, яка охоче ділиться своїм майном, коштами або чимось іншим, у разі необхідності не шкодує витратити що-небудь.
- Шлюб** – таїнство, в якому при вільному (перед священиком і Церквою) обіцянні нареченими взаємної вірності один одному, благословляється їх подружній союз, як образ духовного союзу Христа з Церквою, і проситься та подається Божа благодать для взаємної допомоги і єдності, для благословенного народження і виховання дітей.
- Шляхетність** - (благородність, чесність) – це дорогоцінна якість, яка формується завдяки пережитим труднощам. Вона є результатом упокорювання і прощення.
- Часи** – короткі богослужіння, встановлені Церквою для спогаду окремих священних подій.
- Чесність** – це одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності. Включає правдивість, принциповість, вірність взятим зобов'язанням.

Додаток 3

Скорочене позначення окремих книг Біблії

Книги Старого Заповіту	Книги Нового Заповіту
<p>Бут. – книга Буття Вих. - книга Вихід Числ. – книга Чисел Повт. – книга Повторення Закону Суд. – книга Суддів 1 Царств – 1 книга Царств 2 Царств – 2 книга Царств 3 Царств – 3 книга Царств 4 Царств – 4 книга Царств Пр. – книга Приповістей Соломона Іон. - книга пророка Іони Іов. - книга пророка Іова Дан. – книга пророка Даниїла Єзд. – книга пророка Єзри 1 Мак. - перша книга Маккавейська Пс. – книга Псалмів (Псалтир) Неєм. – книга пророка Неємії Єр. – книга пророка Єремії Іс. – книга пророка Ісаї Нав. – книга Ісуса Навина Ав. – книга пророка Авакума Аг. – книга пророка Агея Ам. - книга пророка Амоса Ест. – книга Естер Єз. - книга пророка Єзекиїла Зах. - книга пророка Захарії Мих - книга пророка Михея Наум - книга пророка Наума Овд. - книга пророка Овдія Ос. - книга пророка Осії Соф. - книга пророка Софонії Екл. – книга Еклезіаста (Проповідника) Тов. – Книга Товита Іуд. - книга Іудит</p>	<p>Лк. – Євангеліє від Луки Мк. - Євангеліє від Марка Мв. - Євангеліє від Матвія Ін. – Євангеліє від Іоанна Діян. - Діяння святих апостолів 1Пет. - 1 послання апостола Петра 2 Пет. - 2 послання апостола Петра 1 Ін. - 1 послання апостола Іоанна 2 Ін. – 2 послання апостола Іоанна 3 Ін. – 3 послання апостола Іоанна Як. - послання апостола Якова Іуд. – послання апостола Іуди Ап. – апокаліпсис (об'явлення) Іоанна <i>послання апостола Павла:</i> Еф. - послання Ефесян Євр. – послання до Євреїв 1 Кор. – 1 послання до Коринтян 2 Кор. - 2 послання до Коринтян Рим. – послання до Римлян Кол. – послання до Колосян Гал. – послання до Галатів Фил. - послання до Філіпійців 1 Сол. – 1 послання до Солунян 2 Сол. - 2 послання до Солунян 1 Тим. – 1 послання до Тимофія 2 Тим. – 2 послання до Тимофія Тит. - послання до Тита Филим. - послання до Филимона</p>
<p>Бут. 2, 3-8 - означає: книга Буття, другий розділ, вірші з третього до восьмого Лк. 8, 3 – означає: Євангеліє від Луки, восьмий розділ третій вірш</p>	

1. Біблія. Видання Московської патріархії. М. 1993.
2. Толковая Библия, или комментарий на все книги св. Писания Ветхаго и Новаго Завета. Изд. А.П. Лопухіна. Петербург 1904-1913.
3. Закон Божий. Прот. С. Слободської, видання четверте. Ульяновськ. 1997.
4. Священная история Нового Завета. Редакція прот. О. Рудакова. Одеса, 1996.
5. Записки по предмету закона Божія. Редакція прот. О. Лаврова. Москва, 1872. Перевидання. Київ, 1993.
6. Святитель Філарет, митрополит Московський. Православный катехизис Санкт-Петербург, 1995.
7. Азы православия. Київ, 1999.
8. Прот. В. Зеньковський. Апологетика. Москва, 2002.
9. Церковно-исторический словарь. Санкт-Петербург, 1889. Перевидання Стрігенського монастиря, 1996.
10. Всенощное бдение. Литургия. Видання Московської патріархії, 1991.
11. Руководство к изучению Устава Богослужения православной церкви. Санкт-Петербург, 2000.
12. Інокентій, митрополит Московський і Коломенський. Основы православной веры Видання Оптиної Пустині, 1997.
13. Диякон А. Кураєв. Протестантам о православии. Москва, 1996.
14. Праздники православной церкви. Москва, 1996.
15. Прот. О. Рудаков. Краткая история христианской церкви. Москва, 2000.
16. Доктор богослів'я, арх. С. Спаський. О почитании икон. Полтава, 1997.
17. С. Роуз. Православие и религия будущего. Санкт-Петербург, 1997.
18. Святитель Лука (Войно-Ясенецький). Дух, душа и тело. Р.-на-Дону, 2001.
19. Святитель Лука (Войно-Ясенецький). Наука и религия. Р.-на-Дону, 2001.
20. С. Головин. Христианский взгляд на мироздание: эволюция мифа: как человек стал обезьяной. Симферополь, 2000.
21. Джош Макдауелл. Неоспоримые свидетельства. Чикаго, 1991.
22. Джош Макдауелл. Доказательства воскресения. Чикаго, 1990.
23. С.В. Булгаков. Православие. Москва, 1994.
24. Прот. С. Ляшевський. Библия и наука о сотворении мира. Москва, 1997.
25. С. Лавров. Яко с нами Бог. Москва, 1996.
26. Бен Хобринк. Христианский взгляд на происхождение жизни. Київ, 1994.
27. А.А. Опарин. Древние города и Библейская археология. Харків, 1997.
28. Жизнь - как она возникла? Москва, 1992.
29. От святой купели и до гроба (краткий устав жизни православного христианина). Москва, 1998.
30. Библейская энциклопедия. Видавництво Російського Біблійного Товариства, 1998.
31. Священник Даниил Сысоев. Летопись начала. Москва, 2003.
32. Ієродиако́н Авель (Семенов), О. Дроздов. Знамение пререкаемо, 2002.

Зміст

Передмова.....	3
Частина 1. Вступ. Святе Письмо: Книги Старого та Нового Заповітів	
1. Біблія, її структура та зміст	6
2. Унікальність Біблії.....	8
3. Як була записана Біблія.....	9
4. Для чого Бог повелів написати Біблію.....	15
5. Введення у священну історію Біблії.....	16
6. Поняття християнської етики.....	17
7. Біблія в житті людини.....	17
Частина 2. Світ як Боже творіння. Премудрість Творця	
1. Природа – джерело краси.....	18
2. Бог – Творець світу.....	19
3. Наукові дані про дні Творіння.....	22
4. Премудрість Творця.....	26
5. Земля – диво Всесвіту.....	28
6. Християнський погляд на походження життя.....	29
1) Наука чи віра. Процеси мікроеволюції.....	29
2) Родинні зв'язки і гомологічні органи в організмах.....	30
3) Неможливість випадкового зародження життя.....	31
4) Свідчення палеологічних залишків про походження життя на Землі.....	32
5) Свідчення на користь молодості Землі.....	34
6) Як виник світ. Що таке природа	34
7) Походження людини.....	37
8) Про душу, смерть і безсмертя.....	37
7. Коротка реконструкція перших двох тисячоліть історії світу.....	38
8. Проблема захисту світу як Божого творіння.....	42
Частина 3. Загальна характеристика книг Старого Заповіту	
1. Законоположні книги.....	43
2. Історичні книги.....	47
3. Повчальні книги.....	54
4. Пророчі книги.....	59
5. Второканонічні книги.....	67
Частина 4. Історія Старого Заповіту	
1. Від Адама до Ноя.....	71
1. Створення Адама.....	71
2. Бесіда про людину.....	73
3. Життя перших людей у раю.....	75
4. Гріхопадіння перших людей.....	77
5. Наслідки гріхопадіння.....	79
6. Каїн і Авель.....	81
7. Нащадки Адама.....	82
8. Ной. Всесвітній потоп.....	84
9. Нащадки Ноя.....	87
10. Прокляття Хама.....	88
11. Вавилонська вежа.....	89

12. Сучасні «вавилонські вежі».....	91
2. Історія Авраама – родоначальника єврейського народу.....	91
1. Переселення.....	92
2. Обіцяний син.....	94
3. Лот і Авраам.....	95
4. Протистояння неправді.....	97
5. Загибель міст Содому і Гоморри.....	98
6. Загибель Содому і Гоморри і наше сьогодні.....	103
7. Історія Лота і походження дерева Святого Хреста Господнього.....	103
8. Авраам і Ісаак. Жертвоприношення Авраама.....	106
3. Яків і Ісав.....	108
4. Сини Якова. Історія Йосифа.....	111
5. Історія Мойсея.....	116
6. Мойсей і фараон. Вихід з Єгипту.....	119
7. Сорокарічна подорож.....	121
8. Синайське законодавство.....	125
9. Смерть Мойсея.....	130
10. Ісус Навин. Вступ в землю Обіговану.....	134
11. Період суддів.....	136
1. Гедеон.....	138
2. Самсон.....	140
3. Історія судді Самуїла.....	143
12. Період царів.....	146
1. Перші царі.....	146
2. Давид і Голіаф.....	147
3. Давид і Саул.....	150
4. Гріх і покаєння Давида.....	154
5. Мудрість і освіченість царя Соломона.....	157
13. Період двох царств.....	160
1. Поділ царства єврейського.....	160
2. Падіння царств.....	161
14. Пророки.....	161
15. Ізраїльські пророки.....	163
1. Пророк Ілля.....	163
2. Пророк Єлісей.....	166
3. Пророк Іона.....	167
4. Праведний Іов.....	169
16. Іудейські пророки.....	171
1. Ісая, Михей.....	171
2. Іоїль, Єремія, Єзекиїл.....	172
17. Вавилонський полон євреїв.....	173
18. Історія Ананії, Азарії та Мисаїла.....	174
19. Пророк Даниїл.....	177
20. Мідо-Перський період.....	180
1. Повернення Ізраїля з полону.....	180
2. Відбудова храму.....	181

3. Єрусалимський храм.....	183
4. Другий етап повернення.....	184
5. Важливість збереження традицій народу.....	185
6. Іудейські пророки після повернення із Вавилонського рабства.....	185
21. Грецьке панування.....	186
1. Мученики Маккавеї.....	187
2. Повстання Іуди Маккавея.....	188
22. Римське панування.....	189
23. Релігійні течії в іудаїзмі за часу Ісуса Христа.....	190
24. Пророцтва Старого Заповіту.....	192
25. Прообрази Старого Заповіту.....	193
26. Археологічні підтвердження достовірності змісту Біблії.....	195
Частина 5. Історія Нового Заповіту	
1. Родовід Ісуса Христа.....	196
2. Причини пришествя в світ Ісуса Христа.....	196
3. Послідовність євангельських подій.....	197
Карта Палестини в епоху Ісуса Христа.....	204
Карта життя і служіння Ісуса Христа.....	204
Карта Єрусалиму в час Ісуса Христа.....	205
4. Найважливіші євангельські події.....	206
1. Благовіщення.....	206
2. Різдво Христове.....	207
3. Стрігання Господнє.....	208
4. Хрещення Ісуса Христа.....	210
5. Спокуси Ісуса Христа в пустелі.....	210
6. Ісус Христос і діти.....	213
7. Преображення Господнє.....	214
8. Вхід Господній в Єрусалим.....	215
9. Смерть і Воскресіння Ісуса Христа.....	216
5. Страждання Ісуса Христа на землі.....	219
6. Як довідались про Воскресіння Ісуса Христа.....	221
7. Значення Воскресіння Сина Божого для людства.....	227
8. Вознесіння Господнє.....	228
9. Значимість приходу на землю Ісуса Христа.....	229
10. Повчальність життя Ісуса Христа.....	230
11. Притчі Ісуса Христа.....	231
1. Чому Господь часто говорив притчами.....	231
2. Про сіяча.....	232
3. Про зерно гірчиці.....	232
4. Про закваску.....	233
5. Про дім на піску і на камені.....	234
6. Про пшеницю та кукіль.....	235
7. Про милосердного самарянина.....	236
8. Про нерозумного багача.....	237
9. Про багача і Лазаря.....	237
10. Про митаря і фарисея.....	239

11. Про будного сина.....	240
12. Про мудрих і нерозумних дів.....	242
13. Про таланти.....	243
14. Про немилосердного боржника.....	245
15. Про жорстоких виноградарів.....	247
16. Про двох синів.....	248
17. Про робітників у винограднику.....	248
12. Зцілення хворих та інші чудеса Ісуса Христа.....	249
13. З'явлення воскреслого Ісуса Христа.....	254
14. Нагірна проповідь Ісуса Христа.....	254
15. Повчання Ісуса Христа.....	257
16. Учні Ісуса Христа.....	259
17. Діяння святих апостолів.....	260
18. Послання святих апостолів.....	276
1. Соборні послання апостольські.....	276
2. Послання апостола Павла.....	279
Частина 6. Християнська віра як основа життя християнина	
1. Поняття про християнську віру.....	286
2. Символ Віри.....	288
1) Про чудо сходження благодатного вогню.....	291
2) Історія Святої Туринської плащаниці.....	295
3. Віра і любов. Взаємна любов – головна ознака християнства.....	302
4. Віра і розум. Віра і наука: надуманий конфлікт.....	304
5. Віра і свобода вибору.....	308
6. Віра і патріотизм. Краса самопожертви.....	311
7. Віра і сучасні виклики цивілізації.....	313
1) Духовно-моральне виховання підростаючого покоління.....	314
2) Статеве виховання.....	315
3) Християнська цнотливість.....	317
4) Християнський шлюб.....	318
5) Християнське ставлення до одностатевих стосунків.....	319
6) Християнське ставлення до самогубства.....	320
7) Християнський погляд на проблему евтаназії.....	322
8) Проблеми екології.....	324
8. Значення віри у житті людини.....	325
Частина 7. Людина і суспільство. Християнське життя	
1. Призначення людини.....	326
2. Сутність людини. Дух, душа і тіло.....	329
3. Сутність людини. Образ і подоба Бога в людині.....	330
4. Покликання людини.....	331
5. Десять заповідей Божих.....	332
6. Дев'ять заповідей блаженства.....	338
7. Про християнські чесноти.....	346
1) Християнська любов.....	348
2) Поняття християнської надії.....	350
3) Про сенс зла.....	351

8. Християнська сім'я. Етика сімейних стосунків.....	353
9. Праця та її необхідність для християнина.....	355
10. Шлях до царства Небесного.....	356
10. Християнське розуміння суті і причин хвороб.....	359
12. Як отримати дари Святого Духа.....	361
13. Як побудувати своє життя у відповідності з волею Божою.....	362

Частина 8. Богослужіння

1. Історія та зміст богослужіння.....	363
2. Молитва.....	364
1. Господня молитва.....	365
2. Ісусова молитва.....	367
3. Піст.....	368
1. Історія посту.....	368
2. Піст тілесний і духовний.....	370
3. Види постів.....	371
4. Роль постів у житті людини.....	372
5. Великий піст.....	372
6. Страсний тиждень.....	374
4. Церковне Богослужіння.....	376
1. Види церковних служб.....	377
2. Постійні служби добового кола.....	377
3. Тижневе коло.....	378
4. Річне коло.....	378
5. Свята.....	378
1. Види та поділ свят.....	378
2. Як правильно проводити свята.....	379
3. Свята на честь святих.....	381
4. Храмове свято.....	382
5. Пасха – свято свят.....	383
6. Різдво Христове.....	384
7. Хрещення Ісуса Христа.....	387
8. Стрігіння Господнє.....	388
9. Вхід Господній в Єрусалим.....	389
10. День Святої Трійці.....	389
11. Три свята – три Спаса.....	389
12. Возвиження Хреста Господнього.....	391
13. Чим є для християнина хрест.....	393
14. Різдво Богородиці.....	395
15. Введення в храм Пресвятої Богородиці.....	395
16. Успіння Пресвятої Богородиці.....	396
17. Великі недванадцять свята.....	399
6. Храм та його влаштування.....	403
7. Правила поведінки в храмі.....	407
8. Кадіння храму.....	408
9. Богослужбові кольори.....	408
10. Богослужбові книги.....	409

11. Церковний спів.....	411
12. Священослужителі та їх священний одяг.....	412
13. Особливості окремих служб.....	415
1. Часи, пассія, поліелей, лігія.....	415
2. Літургія.....	416
3. Короткий порядок-схема всенічної служби.....	418
14. Про хресне знамення.....	424
15. Про поклони.....	425
16. Про церковну свічу, світло в храмі.....	426
17. Священний хліб, свята вода.....	427
18. Про святі місця і святі предмети.....	428
19. Церковний дзвін.....	429
20. Про Священне Передання.....	431

Частина 9. Про святі ікони

1. Поняття ікони.....	432
2. Історія іконошанування.....	432
3. Творення ікони.....	434
4. Зображення на іконах Бога і святих.....	435
5. Духовне значення святих ікон.....	438
6. Ікона та її відмінність від картини.....	439
7. Видатні майстри іконопису.....	440
8. Ікони вдома.....	440
9. Значення ікон в справі нашого спасіння.....	441
10. Відношення Нового Заповіту до Старого.....	442

Частина 10. Таїнства Православної Церкви

1. Поняття про таїнство.....	442
2. Таїнство хрещення.....	443
3. Таїнство миропомазання.....	444
4. Таїнство покаяння.....	445
5. Таїнство причастя.....	446
6. Таїнство шлюбу.....	447
7. Таїнство священства.....	449
8. Таїнство елеосвячення.....	450

Частина 11. Історія християнської церкви

1. Введення до історії християнської церкви.....	451
1. Церква та її призначення.....	451
2. Предмет церковної історії.....	451
3. Поділ церковної історії.....	452

Розділ 1. Перший період історії християнської церкви (33–323)

1. Заснування і доля Церкви Христової.....	452
1) Сходження Святого Духа на апостолів і перші успіхи Христової віри в Єрусалимі.....	452
2) Поширення Церкви серед іудеїв у Єрусалимі.....	453
3) Поширення Церкви в Іудеї і Самарії. Навернення Савла.....	453
4) Поширення Церкви між язичниками в Кесарії та Антіохії.....	453
5) Перша місіонерська подорож апостола Павла.....	453

6) Апостольський Собор в Єрусалимі	454
7) Друга і третя подорож апостола Павла	454
8) Діяння інших апостолів	454
9) Поширення християнства у II-III століттях	454
10) Переслідування християн іудеями.....	455
11) Іудейська війна, поразка іудеїв, зруйнування Єрусалиму.....	456
2. Найважливіші гоніння християн від язичників протягом перших 3-х століть...456	
1) Свята рівноапостольна Марія Магдалина.....	457
2) Преподобна Марія Єгипетська.....	457
3) Святі мучениці Віра, надія, Любов і їх мати Софія.....	459
4) Святий великомученик Георгій Побідоносець.....	461
5) Свята мучениця Анастасія.....	463
6) Святий великомученик і цілитель Пантелеймон.....	464
7) Свята мучениця Катерина.....	465
8) Свята мучениця Варвара.....	466
9) Свята мучениця Тетяна.....	467
3. Навернення до християнства Константина Великого та його діяльність на користь Церкви.....	467
4. Гоніння від Юліана Відступника і падіння язичництва.....	468
Розділ 2. Другий період історії християнської Церкви (323-1054)	
1. Моральний вплив Церкви на суспільство.....	469
2. Поширення християнства в IV-V століттях.....	470
3. Поширення християнства між слов'янськими народами святими Кирилом і Мефодієм.....	471
4. Внутрішні протиріччя та Вселенські Собори.....	475
5. Церковні письменники IV-V століть.....	479
6. Походження церковної ієрархії та встановлення відносин між церквою і державою.....	480
7. Початок монастирського життя	481
8. Історія місця і часу Богослужіння	482
9. Втрати християнства у VII столітті	483
10. Походження римського главенства і посилення папства.....	484
11. Відокремлення Західної Церкви від Східної	484
Розділ 3. Третій період історії християнської Церкви (1054 –2012)	
1. Поширення християнства у X-XVI століттях.....	486
2. Західна Церква в X-XVI століттях	
1) Хрестові походи.....	487
2) Могутність католицької церкви у XII-XIII ст.	488
3) Чернечі ордени.....	489
4) Церковна наука	489
5) Прагнення пап до панування над Східною Церквою.....	490
6) Занепад католицизму в XIV-XV ст.	490
7) Реформація.....	491
3. Утворення Османської імперії та втрати Східної Церкви	492
4. Невдалі спроби примирення Заходу і Сходу	493
5. Історія християнства на Русі в IX-XIII століттях.....	493

1) Проповідь св. апостола Андрія Первозваного на схилах Дніпра.....	494
2) Християнські князі Аскольд і Дир та княгиня Ольга.....	495
3) Святий рівноапостольний князь Володимир.....	497
4) Хрещення Русі.....	498
4) Значення прийняття християнства.....	500
5) Перші руські святі Борис і Гліб.....	500
Карта. Найважливіші культурні осередки та церковна організація Київської Русі.....	501
Карта. Київ у VI-XIII століттях.....	523
6) Початок чернечого життя.....	503
7) Преподобні Антоній і Феодосій Печерські.....	504
8) Преподобний Нестор Літописець. «Повість минулих літ».....	506
9) Роль Києво-Печерського монастиря в духовному житті Київської Русі.....	508
10) Руська церква в XI-XIII століттях.....	509
6. Історія християнства на Русі в XIV-XVII століттях	
1) Митрополити Петро і Олексій.....	510
2) Розділення Руської митрополії на Московську і Київську.....	512
3) Монастирське життя в XIV-XVII століттях.....	513
4) Руська церква після повалення монголо-татарського іга.....	515
5) Внесення змін до чину богослужіння і богослужбових книг.....	515
6) Встановлення в Росії патріархії.....	516
7) Патріаршество Філарета.....	516
8) Церковна реформа патріарха Никона.....	517
9) Розкол старообрядців.....	518
10) Підсумки першого патріаршого періоду.....	519
7. Російська Православна Церква в XVIII-XIX століттях	
1) Церковна реформа Петра I.....	519
2) Духовна освіта, подвижники благочестя.....	520
8. Православ'я на Україні у XIII-XIX століттях	
1) Наслідки монголо-татарського нашествия.....	524
2) Під владою Польщі і Литви.....	524
3) Наслідки Люблінської унії.....	525
4) Брестська унія.....	526
5) Преподобний Іов Почаївський.....	528
6) Відновлення православної ієрархії на Україні. Петро Могила.....	531
7) Козацтво- захисник віри. Гетьман Б.Хмельницький.....	533
8) Вхідження України під протекторат Росії.....	538
9) Творчість святителя Димитрія (Туптала). Книги «Життя святих».....	540
10) Становище Православ'я на Західній Україні.....	543
9. Становище Православної Церкви в СРСР	
1) Втрата віри та її наслідки. Росія та Україна на початку XX ст.....	544
2) Відновлення патріархії. Патріарх Тихон.....	544
3) Початок терору проти Церкви.....	545
4) Церква в роки «культурної революції».....	549
5) Церква в роки Великої Вітчизняної війни.....	550
6) Церква у післявоєнний період.....	555

ЗМІСТ

10. Православна Церква в Україні в роки незалежності	
1) Отримання Українською Православною Церквою автономії.....	557
2) Розбудов УПЦ.....	557
3) Релігійне життя України в умовах незалежності.....	518

Частина 12. Християнство і культура

1. Вступ. Християнські цінності – основа світової культури і моральності.....	559
2. Культура Візантії.....	560
1) Освіта і наука.....	560
2) Церковний спів.....	561
3) Мистецтво.....	561
3. Західноєвропейська культура середньовіччя і християнство.....	562
1) Освіта.....	562
2) Література.....	563
3) Мистецтво.....	564
4. Християнська тематика епохи Ренесансу.....	565
5. Давньоруська культура і християнство.....	567
1) Освіта і писемність.....	568
2) Давньоруське мистецтво X-XII століть.....	568
3) Давньоруське мистецтво XIII-XV століть.....	569
6. Християнська культура в Росії XVI-XIX ст.....	572
1) Культура кінця XV-XVI століття.....	572
2) Культура XVII століття.....	574
3) Культура XVIII століття.....	576
4) Культура XIX – поч. XX століття.....	577
5) Російська духовна музика XVIII-XIX століття.....	581
7. Християнські цінності в досягненнях української культури.....	581
1) Роль християнства в розвитку освіти, науки і літератури.....	581
а) XIV-XVI століття.....	581
б) Перша половина XVII століття.....	582
в) Друга половина XVII-XVIII століття.....	585
г) XIX – поч. XX століття.....	585
2) Християнські традиції в архітектурі і образотворчому мистецтві.....	587
3) Українська духовна музика.....	594

Частина 13. Святині української землі

1. Найвідоміші храми України.....	595
2. Найвідоміші храми Києва.....	596
3. Монастирі. Їх роль у духовному просвітництві народу.....	601
4. Києво-Печерська Лавра. Києво-Печерський патерик.....	606
5. Почаївська Лавра.....	608
6. Святогорська Лавра.....	613
Післямова. Християнський погляд на зниклі цивілізації.....	615

Додатки

1. Історичні імена.....	617
2. Словник основних термінів.....	634
3. Скорочене позначення окремих книг Біблії.....	642
4. Використана література.....	643

